SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ

K DĚJINÁM PRAHY

I. 2

SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ K DĚJINÁM HLAV. MĚSTA PRAHY

VYDÁVÁ OBEC HLAV.
MĚSTA PRAHY PRACÍ
ARCHIVU MĚSTSKÉHO

ZA REDAKCE
PROF. DRA **JAROMÍRA ČELAKOVSKÉHO,**
ŘEDITELE ARCHIVU HLAV. MĚSTA PRAHY V. V.

DÍL I. SEŠIT 2.

V PRAZE 1920
NÁKLADEM DŮCHODŮV OBCE HLAV. MĚSTA PRAHY. TISKEM DR. ED. GRÉGRA A SYNA V PRAZE

Soupis rukopisů chovaných v archivu král. hlav. města Prahy.

(Část I.)

Podává prof. Dr. Jaromír Čelakovský.

Úvod.

Mezi 3410 rukopisy, jež se dnes chovají v archivu hlavního našeho města, tvoříce bohatý, namnoze neužitý ještě pramen jak pro dějiny Prahy a stavu městského, tak i pro dějiny naší vlasti, byly to hlavně starší městské knihy z doby předhabsburské, jimž posud byla věnována nejvíce pozornost. Palacký, Tomek, Erben, Rössler, Emler, Winter a mnozí jiní z novějších badatelův užili jich v značné míře při svých pracích. Pokud hledíme k obsahu, jest jich celkem 106, v nichž nacházíme materiál jdoucí do r. 1526, ale ani o této části rukopisné sbírky archivní nelze říci, že by už byla k účelům vědeckým větším dílem bývala užita a vyčerpána. Tím méně ovšem stalo se tak s převážnou většinou ostatních rukopisů psaných po r. 1526.

Podmínkou náležitého užívání rukopisných sbírek jest ovšem všude sestavení a uveřejnění řádných katalogů, jež podávají přehled materiálu v rukopisech obsaženého, a proto po příkladu ciziny i u nás dochází právě u větší míře k systematickému probádání rukopisů, jež se po archivech a bibliotékách zachovaly, pokud pro dějiny české mají důležitost, aby mohlo dojíti časem k úplnému uveřejnění jich soupisu tiskem. Jest to *historický spolek v Praze*, jenž od mnoha let provádí výzkum archivův a jenž při tom sleduje též účel poříditi soupisy rukopisů, jež se v nich chovají, obsahujíce prameny domácí historie, aby tím způsobem usnadnil uveřejnění jich tiskem. Také už v novější době vydány jsou o sobě vzorným způsobem *katalogy rukopisů universitní knihovny Klementinské* ve spracování *kustoda Josefa Truhláře* a nákladem král. České společnosti nauk, a *Akademie Česká* současně podniká souborné vydání katalogů bohemik v rukopisech domácích i cizích obsažených v samostatné publikaci,

v které nejprve soupis předůležitých rukopisů archivu kapitoly Pražské bude uveřejněn.

Netřeba zajisté široce vykládati důležitost takovýchto podniků v zájmu vědy. Nemenší ale jest jich závažnost pro udržení pořádku v archivech a knihovnách samotných, neboť teprve sestavením a uveřejněním katalogů stávají se tyto sbírky obecně přístupny a podléhajíce stálé kontrole před ztrátami a náhodami zabezpečeny.

Kde není katalogův ani psaných ani tištěných, tam není přehledu zachovaných archiválií ani možnosti jich užívání, tam obyčejně ani rukopisy nejsou obecně přístupny a někteří správcové takových sbírek, aby nemusili se přiznávati k nepořádku, jich pohodlností, nevědomostí neb nesvědomitostí často zaviněnému a udržovanému, rádi uchylují se k výmluvám jakéhosi „úředního tajemství", jež dnes už ani v archivech papežských a tureckých se neuznává a jež obyčejně toliko v jich fantasii existuje.

V archivu král. hlavního města Prahy, jakmile začal se tvořiti od r. 1848 z trosek archiválií a rukopisů bývalých čtyř měst Pražských, nikdy nebylo takového „úředního tajemství", nýbrž úsilí uvědomělé správy obecní i úředníkův archivních neúnavně směřovalo k tomu, aby archiv byl řádně spořádán, co možná moderně zařízen a obecně přístupným učiněn. Podrobné katalogy rukopisův a listin pečlivě sestavené dávno už proto usnadňují užívání těchto archivních sbírek. A proto také přistupuje se tímto k vydání katalogu aspoň starších rukopisů archivních tiskem, když nelze rázem k uveřejnění celého katalogu pro nákladnost přistoupiti. I vidí se býti účelno v úvodě tomto o nejstarších knihách tří měst Pražských pro jich důležitost poněkud podrobněji pojednati, aby se tím přispělo k objasnění *vývoje městského knihovnictví v těchto městech do r. 1526.* A také v soupisu samém podány jsou za týmže účelem popisy některých rukopisův o něco obšírněji, nežli bývá obvyklo, neboť zdálo se býti vhodno užíti této publikace k uveřejňování některých dokladů, jež cenu a pamětihodnost těchto vzácných pozůstatků dávného života městského do pravého světla staví.

Podáváme tudíž v soupisu přehled obsahu jednak *rukopisů právních* v archivu městském chovaných (A), jednak *knih městských*, jež obsahem do doby předhabsburské spadají, a to *Starého města* (B), *Nového města* (C) a *Menšího města* (D), a konečně i *města Hradčan* (E) a *města Vyšehradu* (F).

V tomto pořádku bude i v dalších dílech Sborníku pokračováno v uveřejňování katalogu městských knih z doby habsburské.

I. Nejstarší zprávy, jež máme o *městských knihách Staroměstských*, pocházejí z let 1279—1280. Po pádu Přemysla Otakara II. přiměl měšťan a konšel Pražský Engbert rychtáře Frowina, přísežné a obec města Pražského, aby požádali bývalého notáře královského *Jindřicha Vlacha*, by jim založil městské knihy po způsobu královských register.[1]) Do registraturních knih královských přepiso-

[1]) Tento „Engbertus, civis, habitator et juratus civitatis Pragensis" praví, že „professum rei publice procuravi et istos *quaternos contractuum vel obligacionum regalium registrorum ad instar* de certa consciencia, voluntate spontanea communique consensu proborum

valy se totiž za života slavného krále Otokara listy z kanceláře královské vydávané v plném znění, aby jakožto úřední přepisy v budoucích časech poskytovaly důkaz o pravosti vydaných listův a aby tvoříce takto úřední svědectví o právních poměrech, listy těmi stvrzených zabezpečovaly králi i stranám jich práva veřejná i soukromá. [2]) Podle příkladu těchto register neb kopiářův anebo dle vzoru desk zemských, jimž se tehdy též říkalo „registra", [3]) měly se tedy zapisovati smlouvy různého obsahu do nově založených knih městských a královský notář Jindřich Vlach byl ovšem k provádění takového úkolu osobou velmi způsobilou, poněvadž dlouho v kanceláři královské listy sepisoval, nad jich zapisováním do register bděl a s použitím konceptů vydaných listů pořídil i formuláře neb návody, jak by se písemnosti takové měly sepisovati. V jednom pak z jeho formulářů zachovaly se právě netoliko úvodní nadpis, jejž dal městské knize, o jejíž založení byl požádán, nýbrž i jeden ze zápisů této knihy (*in quaternis contractuum civitatis Pragensis*) 19. listopadu 1280 učiněný, jenž nasvědčuje tomu, že asi skutečně knihu tuto městskou sám založil a některý čas vedl, a že jsa královským notářem věrohodnost jejím zápisům zjednával. Ve zmíněném zápisu knihovním měšťan Pražský Babice vyznává, že drží pozemek ve farnosti svatého Jiljí právem emfyteutickým od kláštera Strahovského. [4])

V úvodě nově zakládané městské knihy Pražské odůvodňuje se pak potřeba tohoto zařízení. Líčí se neblahé následky, jež to mělo, když smlouvy a závazky mezi lidmi v městě Pražském uzavírané se písemně a ve slavnostní formě nestvrzovaly. Nebylo průkazu předsevzatého právního jednání a často vynášely se nespravedlivé nálezy, lidé o majetek přicházeli a i poctivost jich rodu byla brána v pochybnost. Proto v zájmu obecném dal měšťan Engbert kvaterny smluv a závazků v jeden svazek sloučiti aneb deskami opatřiti, aby do nich všechny smlouvy týkající se závazků, kupů, prodejů, práv emfyteutických a nájemních, slibů manželských atd. mohly se zapisovati. I dokládá

---

et discretorum virorum Wrovini judicis, Hyltmari Wridingeris, Cunradi Longi, Theodrici Welflini civium et juratorum civitatis prefate tociusque universitatis ejusdem, in hoc congessi volumine, quod in eis *obligaciones, pacta conventa, sponsalia, nupcie, empciones, vendiciones, locaciones, conducciones* et demum *omnes contractus*, quocunque nomine censeantur, qui vel que in predicta civitate fient, fideliter conscribantur et recte in futurorum memoriam et testimonium veritatis". (*Tadra*, Věstník král. spol. nauk 1889 str. 102 a *Novák*, Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně str. 191.)

[2]) Srov. *Čelakovského,* O domácích a cizích registrech str. 2 a 28 a *Tadry,* Kanceláře a písaři v zemích českých str. 66 a 154.

[3]) Srov. *Čelakovského,* Povšechné české dějiny právní (druhé vydání) str. 218.

[4]) Přiznání Oldřicha Babice stalo se „in presencia Engberti [judicis], Cunradi apotecarii, Ulrici Ploserii, civium Pragensium, et mei Henrici Italici notarii quondam domini Ottacari illustris olim regis Bohemie", a při tom Oldřich s kustodem kláštera Strahovského Dětřichem žádali notáře Jindřicha „ut hanc confessionem seu assercionem *in quaternis contractuum* dicte civitatis deberem conscribere", pročež „omnia, que prescripta sunt, ego Henricus rogatus a prefatis Ulrico Babicz et domino Theodrico in hiis quaternis et in civitate Pragensi ad cautelam dicti monasterii *propria manu scripsi*" (Novák u. m. str. 192).

se, že notář Jindřich uvolil se k žádosti měšťanů smlouvy ty dle kvaternů *podle rozdílnosti titulů* zanášeti. [5])

Dá se z toho souditi, že zápisy do této knihy neměly se konati v nepřetržitém pořádku chronologickém, nýbrž odděleně v několika skupinách, aby jich nalezení se usnadnilo, a že měly formu buďto úředního stvrzení smlouvy uzavřené buďto záznamu o prohlášení neb přiznání stran před rychtářem a několika přísežnými konšely učiněném. Vnitřním uspořádáním byly by se tedy městské tyto kvaterny smluv lišily od královských knih registraturních. Jsouce spíše úředními akty byly by se rovnaly asi tehdejším protokolům soudu zemského neboli deskám zemským. [6])

Bohužel o nejstarší knize Staroměstské z r. 1279 ztratila se nám všechna stopa a nevíme vůbec, zdali v době posledních dvou Přemyslovců knihy městské na Starém městě se vedly. V statutu rychtáře a přísežných města Prahy o zakoupení radního domu (domus consilii et maniloquii) z r. 1296, kterýžto

---

[5]) „Ceterum ne — in posterum dubietas oriatur, Henricum Italicum notarium quondam dicti domini regis [prefati cives et jurati] rogaverunt unanimiter et instanter, ut prelibata quaternis in istis conscriberet et contractus vel obligaciones *per differencias* distingueret *tytulorum*. Que quidem omnia, sicut superius denotata sunt, ego supranominatus Henricus rogatus a prefatis civibus in ipsa civitate Pragensi *propria manu scripsi et meo signo signavi* ad veram et publicam noticiam posterorum.“ (*Novák* u. m. str. 191.)

[6]) Zachovaly se nám původní kvaterny *desk zemských* z let 1316—1320, z kterých patrno, že zápisy do nich dály se v abecedním pořádku dle začátečních písmen stran, jež na soudě zemském pře vedly neb právní jednání předsebraly, aneb dle titulů některých soudních jednání (Čelakovský, Povš. české dějiny pr. str. 219). — V takovémto pořádku dle jmen osob neb dle titulů právních jednání (arbitria atd.) dály se zápisy též do nejstarší knihy Brněnské z r. 1343—1375, jež má název: *„Liber hereditatum“* a v které se čte na počátku: „In presenti libro notantur *census et acta* civium Brunnensium, quantum ad *hereditatum venditiones, obligaciones* et *resignaciones* ac modos alios seu *facta et causas*, que et quas, ne pro oblivione in dubium veniant, *convenit consignari.*“ V Brně od téhož r. 1343 vedla se ještě druhá kniha: *„liber losungarum“* (Čelakovský, O právních rukopisech m. Brna v Čas. Č. Musea 1882 str. 500). — Podobně byla vedena *nejstarší zachovaná soudní kniha* (*acta judiciaria, tabulae civitatis*) *m. Jihlavy* z l. 1359—1377. Písař roztřídil je dle písmen abecedních osob jednajících, zapisuje za každé písmeno stručný obsah listů, jež byly vydány a jichž obsah choval v konceptu ve zvláštních deskách, načež od r. 1361 celá právní jednání neb celé znění listin v chronologickém a abecedním pořádku uvádí. Teprve od r. 1378 tamější městské knihy nabývají formu běžného protokolu soudního, v kterém se od předešlého abecedního zařízení upouští (Čelakovský, Mistr Jan Gelnhausen a staré městské knihy Jihlavské v Čas. Č. Musea 1898 str. 497 násl.). — Naproti tomu jiné uspořádání vykazuje *nejstarší městská kniha Bydžovská* z r. 1311 zv. *„Liber consciencie“*, v které na l. 22 se čte, že po opanování města kr. Janem „iste libellus compositus, ordinatus et confirmatus est *in judicio Bidschoviensi* coram judice Friderico et juratis totaque universitate in Bidschovia. Et iste libellus *duas* habet *distincciones*: prima pars est *de vendicione hereditatum et possessionum,* secunda *de excessibus*“. K tomu na l. 25 se dokládá, že registrum bylo založeno a potvrzeno z milosti krále Jana, a za souhlasu a přispění Hradeckého vladaře Jindřicha, jakož i rychtáře, přísežných i vší obce města Bydžova. (Vydání knihy té drem Kaprasem str. 13—15.) Ale od původně zamýšleného třídění zápisů na dvě části se upustilo, takže všechna acta judiciaria za sebou se zapisují, ačkoli pořad chronologický často se porušuje. Srov. též *Tadra*, Kanceláře str. 153 násl., Randa, Das Eigenthumsrecht (2. vyd.) str. 432 násl. a *Krasnopolski*, Grünhutův Zeitschrift X str. 472 a XI str. 530.

statut se zachoval ve formě listu pečetí městskou opatřeného a kr. Václavem II. teprve r. 1299 potvrzeného, neděje se o vedení knih notářem městským žádná zmínka. Z ustanovení jeho o písaři městském a jeho úřadě (officium notarie civitatis) dovídáme se toliko, že úkolem notáře bylo vésti berní registra a sepisovati věrně listy měšťanům (collectas et litteras civium fideliter conscribendo). Vůbec pak měl býti každému k službám v radním domě, kde měly se odbývati porady přísežných i měšťanův a různé záležitosti obecní vyřizovati. [7])

Kdežto horní zákonník kr. Václava II. z r. 1300 předpisuje, že má rychtář býti bedliv toho, aby notář od slova k slovu do akt za řádného svědectví přísežných vše zapisoval, cokoli před ním se děje;[8]) o takovém protokolu *soudním* na Starém městě máme další paměť teprve z r. 1330.[9])

Na naše časy zachovala se toliko nejstarší kniha Staroměstská z r. 1310: „*Liber vetustissimus statutorum et aliarum rerum memorabilium Veteris urbis Pragensis*" č. 24. (986)[10]), která měla patrně býti pouhý *liber rationum*, do kterého notářové zapisovali počty a dluhy obecní, ale když záhy jí užíváno též k zapisování starších i novějších statutů obecních, listů královských, obnovení rad, práv měšťanských a jiných pro radu důležitých listin, tak se stala přední radní *knihou pamětní* z doby předhusitské. Jenom výjimečně nacházíme v ní soukromé záznamy měšťanů se týkající, a to nejprve o listech z l. 1331—1339, že je vydali rychtář a přísežní města Prahy stranám v soukromých jich záležitostech právních a že je pečetí městskou opatřili. Bylyť v ten čas o smlouvách trhových, dlužních a jinakých sepisovány listy městské, jichž obsah byl patrně po čtyry zahájené soudy provoláván a když nikdo neodporoval, tu teprve listy ty jsou *městskou* neb *soudní* pečetí opatřovány a stranám vydávány, pročež v knize se poznamenalo, že se tak stalo.[11])

---

[7]) „Domum consilii —, in qua cause super diversis negociis civitatis et *consilia civium* tractarentur", zejména ut „*jurati civitatis* — in dicta domo *causas et negocia* ipsius civitatis habere debeant et perpetue pertractare" a kde „notarii invenirentur semper parati ab omnibus ipsorum servicium *pro litteris* vel *pro aliis civitatis negociis* requirentibus". (Čelakovský, Sbírka pramenů práva městského království Českého [cit. Sb.] I str. 17.)

[8]) Čte se v kn. I kap. VII § 7: „Item debet esse cautus judex, ut omnia, quae coram eo aguntur, *in actis* de verbo ad verbum sub bono testimonio juratorum presencium per notarium redigantur, et praecipue sentencias, quae ad juratorum maniloquium prorogantur, conscribi faciant diligenter. Sit eciam cautus, ut omnia acta originalia remaneant apud ipsum." (Jireček, Codex jur. boh. I str. 288).

[9]) V statutu z r. 1330 nadepsaném „*De tabulis judicii. Von des gerichtes tavel*" přiznává se svědectví rychtáře a kmetů tím větší věrohodnost, když je zapsáno do desk soudních (*Emler*, Regesta Boh. et Mor. [cit. Reg.] III str. 660.)

[10]) Číslo první znamená číslo, které má rukopis v Soupisu, číslo druhé v závorkách je číslo v lokačním katalogu archivním.

[11]) Srov. *Čelakovský*, O domácích a cizích registrech str. 4, kdež na to doklady. Záznamy znějí: „Sigillate sunt littere" na př. pro domo emta neb pro censu super domo. — V právní pak knize Staroměstské asi z r. 1341 se ustanovuje v čl. 39: „Was der man gibt in gehegetin dingen in den vier bencken vor richter und vor scheppfen, beholt er das jar und tag an recht ansprach, er ist der neher zu beholden, den is ym ymant mage angewinnen" a podobně v čl. 142. (*Rössler*, Deutsche Rechtdenkmäler aus Böhmen und Maehren, I str. 112 a 142.)

Zdali v ten čas listy ty byly také do městské knihy přepisovány nebo zdali o provolávání jich obsahu na soudech byly toliko do soudní knihy záznamy činěny, nevíme.[12]) Příčinou této naši nevědomosti jest známá okolnost, že obec Staroměstská nejspíše bezprávným odcizením krále Jana o zakoupený radní dům přišla a teprve r. 1338 jiný dům pro radnici zakoupila, takže od té doby vlastně stalo se řádnější úřadování ve věcech obecních a soudních v Praze možným.[13]) A pak další okolnost, že r. 1399 vyhořela radní síň a při tom mnoho listův a knih městských vzalo za své, způsobila, že ze XIV. století toliko zbytky archivu Staroměstského se na naše časy zachovaly.[14])

Z těchto pak uchovaných nám pozůstatků některé rukopisy mají už povahu *městských neboli radních knih* a jiné *knih soudních.* V době císaře Karla IV. byla asi r. 1366 založena nová kniha městská neb pamětní, kterou později nazváno *„liber vetustissimus privilegiorum, statutorum et decretorum Veteris urbis Pragensis“* č. 25 (993).

Do knihy té jsou přepsána starší privilegia městská a statuta obecní buď v staré pamětní knize obsažená neb nově vydaná a pak se v zapisování památek práva městského do té knihy dále pokračovalo. Kromě toho ale i některé starší listy městské z let 1304—1346 jsou sem přepsány, jež byly podobně jako statuta městskou pečetí (sub sigillo civium et civitatis Pragensis) opatřeny a jež obsahovaly stvrzení různých právních jednání měšťanů.[15]) Stalo se toto přepisování patrně se svolením konšelův a na žádost stran, jimž zápis do knihy městské zdál se býti trvalejší ceny, nežli pouhý list městský.

---

[12]) V pamětní knize z r. 1310 vepsány jsou některé listy rychtáře a konšelův teprve z l. 1345—1362 a 1399—1418, kterými stvrzují se soukromá jednání právní před radou (*in pleno consilio*). Tak na l. 178' zápis z r. 1350 *o prodeji dvora* (dum pleno presideremus consilio, Trubacz recognovit se curiam vendidisse); na l. 40', 57', 154 a 190 *přiznání se k dluhům před radou* z l. 1345—1352 a 1415; na l. 40, 41', 154, 181, 187 a 198 *stvrzení o zaplacení dluhů* (in pleno consilio constitutus fassus est se recepisse pecuniam) z l. 1345, 1352, 1404 a 1412; na l. 177', 178', 180, 188' a 189' *nálezy* z r. 1350, 1362, 1399 a 1406; na l. 40 (kde *pleno judicio* přeškrtnuto a místo něho zapsáno *pleno consilio*), 40', 153, 182, 182', 186, 189 a 192 *výpovědi úmluvců* (arbitria) a *smíry* (treugae pacis) z r. 1345—1352 a 1401—1403, na l. 168', 191', 193, 196 a 197 *kšafty* (testamenta) z r. 1360, 1409 a 1418 a na l. 185 *smlouva* z r. 1400 s poznámkou: „litera registrata est ad *peticionem* Margarethe *de mandato dominorum consilii*“.

[13]) Sb. I str. 55, kdež se ustanovují velké pokuty na to, když někdo radnici „ex adjutorio domini nostri regis vel successorum suorum sibi vel heredibus aut amicis suis usurpare vel alienare presumat“.

[14]) Dle starých letopisů t. r. „světnice rathúská v Starém městě shořela jest s mnohými hamfešty, listy i oděním“ (*Tomek*, Základy starého místopisu Pražského I str. 9) a v nově založených knihách městských r. 1400 na př. č. 33 (996) na l. 1 se praví, že se tak stalo „post combustionem stube dominorum consilii et *librorum ibidem existencium*“. Srov. též *Tomek*, Děj. m. Prahy II str. 137.

[15]) Tak přicházejí na l. 2, 10, 12, 39, 40 a 71 *listy stvrzovací na zcizení domův a jiných realit* z r. 1304—1335 (judex et jurati cives recognoscimus, quod F. vendidit domum et resignavit *in publico judicio* coram nobis H. pro 160 sex“); na l. 18 *potvrzení zaplaceného dluhu* z r. 1342 (judex et jurati recognoscimus, quod J. fassus est *in pleno consilio et contestato judicio* se novem sexagenas recepisse); na l. 17 *narovnání* z r. 1316, a na l. 5 a 18 *kšafty* z r. 1339 a 1346.

Při tom je pozoru hodno, že od polovice XIV. století začíná se činiti rozdíl mezi právními jednáními *před radou* a zase *před soudem* předsevzatými a že následkem toho nastává rozeznávání vlastních *knih městských čili radních* od *knih soudních*. Souviselo to s tím, že rada majíc v čele purkmistra hleděla obmezovati rychtáře vždy více v jeho působnosti [16]) a proto zakládala si vlastní knihy, na jichž vedení pozbýval rychtář všeho vlivu. Snad i písařové radní (protonotarii a notarii consilii neb civitatis), jsouce odkázáni namnoze na důchod z poplatků, jež strany za zhotovování listin a za zápisy do knih byly nuceny odváděti, nepřáli písaři soudnímu (notarius judicii neb judicis) podílu na tomto důchodu a proto sami hleděli dostati do svých rukou vedení knih městských i soudních. [17])

V tom ohledu je zajímavý nález, který kmeté Staroměstští na zahájeném soudě 25. června 1355 vynesli, že vzdání zboží nemovitých a věčných úroků na nich pojištěných má se díti toliko na zahájeném soudě a že listy na to vydané mají býti opatřeny pečetí rychtáře a kmetů, sice nebudou míti platnosti. [18])

Patrně už tehdy *resignationes hereditatum* dály se též před radou a listy na to vydané jsou opatřovány pečetí městskou, pročež rychtáři a kmetům šlo o to, aby bez *jich* účastenství se to nedálo. Také od té doby vzdání zboží, pokud víme, děje se obyčejně na zahájených soudech, jež v prvních měsících každého roku se odbývají, aneb i na soudech obyčejných, na kterých ale s rychtářem aspoň dva přísežní měli seděti. [19]) Tím způsobem *zásada nuceného vzdání soudního* a spojeného s ním *zápisu knihovního* na Starém městě nabyla platnosti.

V době kr. Václava IV. přivádí se pak rychtář do dalšího podřízenějšího postavení k radě, jejíž vliv na písemnictví městské se šíří. V statutech listy s *pečetí městskou* vydané o úrocích na domech kladou se na roveň s listy *pečetí soudní* opatřenými a ustanovuje se i o těchto, že mají během roku a dne býti zapsány do *register městských*, sice ztratí platnost. [20]) Brzo na to předpisuje se, že takové úroční listy mají *toliko pečetmi konšelů* býti utvrzeny

---

[16]) Srov. Právník 1879 str. 479 násl.

[17]) O písaři soudním vyskytuje se první zpráva z r. 1362 (Tadra, Kanceláře str. 166) — Statut z r. 1338 ustanovuje: „Darnach wer ein erb oder ein hous in dem gericht aufgibt, der sol dem richter XXXII heller und *dem schreywer* IV heller vom schreiwen geben und nicht mer" (Reg. IV str. 202); ale kolem r. 1390 ustanovují se platy rychtáři „und *seinem schreiber*, wenne ymand im gerichte ein erb, haus oder zins aufnympt" (*Rössler* u. m. I. str. 77).

[18]) V knize soudní z r. 1355 č. 32 (987) čte se na l. 20: „Item scabini in judicio bannito pro jure invenerunt, quod sigillum judicis nec scabinorum super nulla hereditate neque aliquo censu super domo apponi debet, *nisi in judicio bannito* et resignari debet. Si quis vero apprehenditur, nullam vigorem habere potest."

[19]) Rechtsbuch z r. 1341 v čl. 22 praví: „Idoch soll der richter zwen scheppfen zum minnystem pey ym haben, wenn er wil richten — ob er nicht mer gehaben mag" a v statutu z r. 1409 se opakuje: „quod judex non sedeat in judicio, nisi habeat duos juratos". (Rössler u. m. I str. 96 a 108.)

[20]) Srov. *Rössler* u. m. I str. 67 „de registracione literarum cum parvis sigillis" i. e. „mit scheppfen sigel umb zins auf heusern — auf das rothaus — *in der stat zu Prag register*".

a že dluhy pozůstalostní lze prokazovati jak svědky, tak i pečetěnými listy a knihou městskou.[21]) Jest proto pravdě podobno, že v ten čas vedle *soudních register* psaly se už konkurující s nimi *městské knihy*, neboli manuály radní, do kterých stranám bylo možno dáti si zapsati trhové smlouvy i jinaká práva a závazky. I zmíněné svrchu dvě pamětní knihy obsahují k tomu některé doklady.

Kromě nich zachovala se nám z doby před r. 1400 ale toliko *dvě registra soudní*, jež jsou ohořelá a patrně z ohně byla vytažena. *Starší z nich z r. 1351—1367 č. 32* (987) je protokolem soudním, do něhož zapisovala se právní jednání před soudy zahájenými i obyčejnými, předsevzatá ve věcech civilních i trestních. Notář rozdělil je na šest oddílů čili knih, jež označil nadpisy: 1. *liber de vendicionibus hereditatum, domorum et censuum;* 2. *liber de homicidiis, vulneribus et oppressionibus virginum et viduarum ac de aliis violenciis;* 3. *liber de dotaliciis et de debitis;* 4. *liber cum aliquis super damnum alterius vult aliquid recipere apud Christianos vel Judeos;* 5. *de exhibicionibus* (umístěno ale na konci knihy) a 6. *liber proscriptorum*. Od tohoto přesného roztřídění zápisů viděl se notář v roce 1353—1356 upustiti, takže zejména zápisy trhové i v ostatních rubrikách umístil; přes to ale při tomto odlišování trhových zápisův od ostatních v registru soudním to asi zůstalo a vedlo později k založení samostatných *knih trhových* (*libri contractuum*). V knize č. 34 (2101) na l. XX. aspoň se zachovala zpráva o takovýchto *registrech trhových asi z l. 1390—1399*,[22]) a ze zápisu je patrno, že byl obsah trhových smluv nejprve do register zapisován, pak po čtyřech soudech provoláván, a když nikdo neodporoval, že listy na to vydané jsou městskou pečetí pečetěny.

Druhá pak registra soudní co do let mladší obsahují zápisy práva vedení pro menší dluhy pod deset kop (liber recognicionum et duccionum minores) z let 1370—1391 č. 38 (988), a nasvědčují tomu, že v ten čas asi podobná registra na zvody pro dluhy *nad* deset kop se vedla, jež asi shořela. Zápisy dály se na soudech, jimž předsedal rychtář a obyčejně dva přísežní, a k těm ještě dva „assessores circa librum“ radou jsou přidáváni.

Mnohem lépe jsme ovšem zpraveni o *městských knihách Staroměstských po r. 1400.* Po ohni bylo třeba založiti nové knihy a je pozoruhodno, že i troje registra soudní (libri judiciales) začala se psáti za řízení *protonotáře městského Jana z Weilburka* (1393—1411) a podřízeného mu písaře městského *Jana Königswerdera* zv. *Lancman* (1400—1418).[23]) Jsou to:

1. *Soudní registra trhová* (libri contractuum ad publicandas empciones et resignaciones domorum, censuum, vinearum et aliarum hereditatum in *judicio*). V soupisu uvádíme čtyři takovéto knihy z l. 1400—1532 č. 33—36 (996,

---

[21]) Srov. *Rössler* u. m. I str. 80 a 81.

[22]) V zápisu tom ze dne 28. října 1404 se praví, že „litere fuerunt in stuba consilii majori sigillo civitatis Pragensis sigillate, quarum quedam in *antiquo registro precedenti* (asi z l. 1399) continentur et quelibet in folio suo juxta numerum in registro registrate poterint inveniri“.

[23]) Srov. *Tadra*, Kanceláře str. 166.

2101, 2102 a 2103), do nichž zapisují se provolávání koupených nemovitostí na čtyřech soudech městských, jakož i odpory, jež proti tomu byly činěny.

2. *Soudní registra zápisná pro větší dluhy z r. 1400—1483* č. 37 (997), do nichž píšou se „recogniciones pecuniarum *supra decem sexagenas gr.*, obtenciones jurium, exhibiciones vadiorum atque ducciones *in judicio*".

3. *Soudní registra zápisná pro menší dluhy z r. 1400—1449* č. 38. (998) pro „recogniciones pecuniarum *infra decem sexagenas grossorum in judicio*".

Dle všeho v posledních dvou registrech se nepokračovalo, neboť s provoláváním dluhů na soudech zahájených přestalo se mnohem dříve, nežli s provoláváním trhů, ač v XV. století některá léta i od této formality potřebné druhdy k nabytí vlastnictví neb aspoň „pokojného a pravého držení nemovitostí" se upouštělo. Za to v ten čas začaly nahražovati registra soudní *manuály a jiné knihy radní,* jež čím dále tím větší důležitosti nabývaly. [24])

K těmto knihám počítáme:

1. *Knihy pamětní* (libri memoriarum). Kromě jmenovaných už dvou starších knih pamětních, do nichž i po r. 1400 se ještě psalo, založeny jsou nové knihy a sice: *liber secundus albus privilegiorum, statutorum et decretorum Veteris urbis Pragensis od r. 1436, č. 26.* (993 a); *liber tertius Veteris urbis Pragensis č. 27.* (992), jenž z let 1417—1419 obsahuje hlavně, zápisy dlužní před *radou,* ale v l. 1422—1488 stává se povýtečně knihou pamětní, a *kniha pořádků řemeslnických od r. 1476. č. 29.* (994). Kromě toho *nádherný rukopis č. 28.* (2099) z polovice XV. stol. obdržel rovněž povahu *knihy pamětní z r. 1400—1454,* ač obsahuje přepisy z jiných knih městských, zejména manuálů radních.

2. *Knihy berní* (libri bernarum et collectarum), z nichž se jedna z roků 1427—1435, č. 31. (20) zachovala.

3. *Knihy práv měšťanských* (liber jurium civilium) od r. 1518, č. 60. (534).

4. *Manuály radní,* z nichž od r. 1437 vlastní *radní knihy trhové* se vyvinuly, jež postupem času soudní registra trhová z platnosti zatlačily.

---

[24]) Vinice na př. zapisovaly se do knih perkmistra hor viničných, ale r. 1433 bylo nařízeno kladení jich též do knih městských tímto nálezem: „Léta od narozenie syna božieho tisícého čtyrstého třidcátého třetieho ve čtvrtek po božiem Ščastném za rychtářstvie Petra z Chrastu stal sě jest nález pány purgmistrem a konšely v plném a zahájeném súdě o zapsánie vinic [na] vznesenie některých osob, kteréž jsú vinic na rathúze v knihách měsckých zapsáno neměli, takový, aby všichni trhové, kteříž sě o vinice dějí, byly *na rathúze v kniehy měscké zapisováni, nebo jest tu tvrz a pevnost.* A jestliže by sě kteří zápisové prve u pergmistra o vinice staly, aby hned ten den aneb na zajtřie pergmistr s nimi k knihám měsckým na rathúz šel a tam jim ten trh zapsal. Actum ut supra tempore regiminis Petri a pomis paradisi, pro tunc magistri civium, pronuncciatum per Simonem ab albo leone." (Kniha archivní č. 992 na l. CXLIV.) Později toho časem nezachováváno. Vinice jsou zapisovány do knih perkmistrovských a pak provolávány na zahájeném soudě městském, o čemž zápisy v registrech soudních svědectví vydávají.

V radním manuálu z r. 1434—1436, č. 40. (87) jsou ještě koupě domův pohromadě zapsány s přiznáními k dluhům před *radou* a s jinými záznamy (s výpověďmi, narovnáními, obnovami rad atd.) a bylo asi takovýchto běžných zápisníků radních už i před r. 1419 více, neboť se četné výpisy z nich, zejména zápisů dlužních, zachovaly v zmíněné památné knize č. 28. (2099). Řada vlastních *radních knih trhových č. 41—47* (90, 2102, 2103, 2105—2110) začíná ale r. 1437 a jde nepřetržitě v tomto soupisu do r. 1531.

Pro právní povahu trhových zápisů je důležito stanoviti poměr těchto *radních* knih trhových k současným *soudním* registrům trhovým z let 1413 až 1532, č. 35 a 36. (2102 a 2103), tedy z doby, kdy ještě oboje tyto knihy vedle sebe se psaly. Postačí uvésti některé příklady, jež poměr ten objasní:

V radní knize trhové z r. 1437—1451, č. 41. (90) na l. 1. čte se tento zápis:

[1437, 3. dubna] „Magister Conradus doctor in medicinis ac prepositus Luthomierziczensis emit pro se et amicis suis domum sitam inter domos olim Haykonis, nunc vero Petri sartoris ex una et Petri a nocta, que olim fuit Chalupe, parte ex altera erga Clementem dictum Krczek carnificem pro triginta duabus sexagenis grossorum eidem plenarie et in toto persolutis ad habendum, tenendum et hereditarie possidendum eo omni jure, sicut solus habuit, tenuit et possedit, quam domum prefatus vendens et cum ipso Jaksso carnifex promiserunt disbrigare secundum jus civitatis. *Actum in pleno consilio feria quarta post resurexionem domini Mathia pannitonsore, pro tunc magistro civium existente, anno domini millesimo quadringentesimo tricesimo septimo tunc temporis currente.*“

Týž zápis čte se slovně *v soudním registrum trhovém z r. 1413—1445, č. 35.* (2102) na l. CCCCI'; ale místo *actum in pleno consilio* atd. praví se: „Et publicavit judicio primo, II°, III°, IV°“ a tento záznam přichází s datem *1437, 20. června* pod nápisem: „Judicium bannitum feria quinta *ante festum sancti Johannis Baptiste anno domini millesimo quardingentesimo tricesimo septimo. Judex Wenceslaus Rak, consules vero Mauricius sellator, pro tunc magister civium, Johannes Reczko, Pessiko ab argentea stella etc.*“

Dále *v radní knize trhové č. 41.* (90) na l. 122' je zapsáno:

[1445, 2. října] Johannes Gebharth de Cadana mercator emit pro se, heredibus et succesoribus suis domum cum ipsius area et pertinenciis, que sita est in plathea Czaltnerii inter domos Jacobi lorificis ex una et olim Wenceslai prepositi parte ex altera erga Sigismundum de Jablona pro viginti octo sexagenas grossorum ad habendum, tenendum et hereditarie possidendum eo omni jure, prout solus habuit ac tenendo possedit et prout ad eandem prefatus Sigismundus ex mandato dominorum consulum propter non persolucionem ultime pecunie per Roprecht emptorem ab eo iuxta contractum empcionis non solute est investitus et introductus, quam quidem domum prefatus Sigismundus et cum eo Jaksso carnifex promiserunt disbrigare secundum jus civitatis,*) *cui subaravit X. sexagenas grossorum et residuum summe tenetur persolvere in terminis subscriptis, videlicet in festo sancti Georgii nunc proxime venturo X sexagenas grossorum Sigismundo prefato sex et domino Pessiconi magistro civium IV sexagenas grossorum. Et in festo sancti Galli tandem secuturo iterum domino Pessiconi prefato VIII sexagenas grossorum*

*) Až sem jde též zápis následující v registru soudním č. 36.

residuas iuxta proscripciones a pretacto Roprecht super obligacionem dicte domus habitas, ad quam vendicionem antedictus dominus Pessico suum plenum assensum prebuit et consensum et pecunia pecunie erit caucio fideiusoria. Actum in consilio sabbato post festum sancti Wenceslai anno domini M⁰CCCC⁰XLV⁰.

[Za tím připsáno:] Katherina conthoralis Sigismundi de Jablona fassa est nomine prefati Sigismundi mariti sui se percepisse et levasse VI sexagenas grossorum ipsos simul concernentes summam pecunie pro domo Johanni Gebhart vendita ab eodem Johanne perceptas, de qua quidem pecunia prefati coniuges iam dictum Johannem cum suis heredibus dimiserunt quittum et solutum nunc et perpetue. Actum f. III post Marci presentibus Martino Rodicz et Bernardo a Sampson consulibus et Zdimirio prothonotario anno etc. XLVI⁰.

Hlavní obsah tohoto zápisu čte se *v soudním registrum z l. 1445—1532, č. 36.* (č. 2103) na l. 1. takto:

[1445, 23. listopadu]. *Judicium banitum* anno domini millesimo quadringentesimo quadragesimo quinto tercia feria ipso die beati Clementis, judex Wenceslaus Rak, consules vero Pessico a stella, Sigismundus Chan, Mathias Krtek, Maternus Henzlini, Nicolaus a rubeo cervo, Mathias porybny, Martinus Rodicz, Bernardus a Sampsone, Wenceslaus Piknosek, Johannes Wolf, Duchco institor etc.

Johannes Gebharth de Cadana mercator emit etc. (slovně jako v zápisu předcházejícím) — quam quidem domum prefatus Sigismundus et cum eo Jaksso carnifex promiserunt disbrigare secundum jus civitatis. *Et publicavit judicio I⁰, II⁰, III⁰, IV⁰.*

Poslední toho způsobu trhové zápisy v knihách obojího druhu čtou se jednak *v radní knize trhové z l. 1523—1531, č. 47.* (2110) na l. 91′, takto:

[1525, 6. května]. Jindřich Prefáth z Vlkanova koupil sobě duom ležící v ulici jdúce k lázni na schodec mezi domy někdy Obrázka nožieře od pana Václava z Radešína, najvyššího mistra křížovníkuov s červenú hvězdú etc. a pana Václava Mrtoplosa z Tedražic, poručníkuov otcovských nebožky Anny Mrtoplosové z Kunšího sirotkuov, za sto kop gr. praž. úplně a docela zaplacených ke jmění, držení a k dědičnému vládnutí tiem vším právem, jakož jsú oni měli, drželi a vládli, hotovi jsúce zpraviti právem městským. Actum in consilio sabbato post Floriani [anno etc. XXV⁰]. Poznámka po straně: R⁰.

Jednak *v trhovém registru soudním z l. 1445—1532, č. 36.* (2103) na l. 292 takto:

[1532, 14. února]. *Judicium bannitum* anno a nativitate Christi Jesu ultra millenum quingenum tricesimo secundo f. IV Cinerum alias ipsis feriis Valentini judex Joannes Wywoda, magister civium Henricus Prefat de Wlkanow, consules autem Jacobus Fikar Wratheus, Georgius Jesulus, Joannes Caper de Pogksteyn et reliqui. Asessores Beness Roh de Wlkanow a Matieg Rzepik.

Pan Jindřich Prefát z Vlkanova koupil sobě duom ležící v ulici jdúce k lázni na schodci mezi domy někdy Obrázka nožíře od pana Václava z Radešína najvyššího mistra křížovníkuov s červenú hvězdú etc. a pana Václava Mutrplosa z Tedražic, poručníkuov otcovských nebožky Anny Mutrplosové z Kunšího sirotkuov, za C kop gr. českých k jmění, držení a k dědičnému vládnutí. *Et publicavit judicio I, II.⁰*

Jan Kropáček má duom a sklep v kotci kšeftem odkázaných nebožkou Alžbětou Kropáčkovou, tak jakž týž kšeft to v sobě plněji zavírá. Dal volati soudem I, II.⁰

Za tím následují ještě některá „volání soudem“ o koupi vinic a úroků z nich s poznámkou: „A tyto všecky úroky jsú zapsány v knihách pergkmistrových, jakož zápisové to v sobě šíře zavírají.“ Tím zápisy tyto končí.

Zcela podobně jiné zápisy, jež jsou v radních knihách trhových označeny po straně známkou: R [egistratum], přicházejí též v soudních registrech trhových, ovšem po nějakém čase. V knize č. 41. (90) jsou zápisy ty ještě mřežovány, ale v knize č. 42. (2105), tedy *od r. 1453 počínajíc*, přestává jich mřežování. Nepřipouští to jiného výkladu, nežli že do r. 1453 *trhovými zápisy v soudním registru*, když jich obsah byl provoláván na soudech zahájených čtyřikráte, někdy jenom dvakráte neb jedenkráte, *utvrzovalo se právo vlastnické k nemovitostem*,[25]) kdežto po r. 1453 stával se rozhodujícím *zápis do radní knihy* a provolávání na soudech zahájených stávalo se formalitou.[26]) Při tom radní knihy trhové mají mnohé zápisy, jež v soudních registrech nepřicházejí, a zase naopak v soudních registrech jsou zápisy, jež nebyly do radních knih vepsány. Tak v soudních registrech přicházejí provolávání trhových smluv, jež se týkají vinic neb statků šosovních, též zvodův a kšaftů, jež nejsou v radních knihách trhových a pro něž platila tedy i nadále lhůta provolací. Naproti tomu už v radní knize č. 41. (90) je mnoho zápisů trhových nemřežovaných, jež nepřešly do soudních register, poněvadž stranám bylo patrně možno spokojiti se zápisem trhovým v radní knize, čímž uspořily sobě náklad na soudní provolávání a na zápis do soudních register. Zápisy v radní knize nabývaly takovým způsobem vždy větší důležitosti, obsahujíce úřední svědectví rady o uzavřené smlouvě trhové, a jak z výňatků patrno, měla radní kniha pro strany i z té příčiny důležitost, poněvadž za hlavním zápisem psalo se též kvitování splacené ceny trhové.

---

[25]) Tak zv. *Práva Soběslavská* z pol. XV. stol. ustanovují, že „jmá býti do roka devět súduov plných a tři posudkové, první tři súdové po Sviečkách a druzí tři po sv. Trojici a třetí třie po sv. Havle a po každých třech súdiech jmá rychtář práva pomáhati a posudek jeden učiniti, aby se obci spravedlnost stala“. A dále: „Když měštěnín zbožie kúpí a čtyři súdy vyvolá a rok a den mine bez otpory a zprávce vyndá, tehdy potom viec nemá o to zbožie ižádnému odpoviedati.“ — „Item ižádný měštěnín nemuož svého zboží vzdáti, než v tom právě, v kterémž to zbožie přileží, mezi čtyřmi lavicemi, a čtyři súdy vyvolati v roce a ve dni ten, kdož přijímá. A nebudeli otpory v tom roce, tehdy to zbožie jemu jmá čisto ostati bez překazy.“ Konečně jeden článek jedná o případu: „Kdyžby v městském řádu měštěnín duom neb vinici aneb kteréž koli zbožie sobě kúpil“ a ženě, dětem neb příteli podle sebe „v trh neb v *kniehy psáti by kázal*“ (*Erben,* Výbor z literatury české II str. 321 326 a 342).

[26]) *Brikcí* v Právech městských z r. 1536 (vydání Jirečkovo str. 24) o odbývání soudů zahájených ještě mluví; ale r. 1571 Pražané ve sporu s městy, jež užívala práva Magdeburského, vyslovovali se proti potřebě zahájených soudů, pravíce: „Paměť jest, že před dávními lety také zahájení souduov bývalo, ale taková ceremonia již dávno, *více snad než před sty lety* složena jsou, protože při právě městském, kdyžkoli a kteréhokoli dne purgmistr s konšely v kterémžkoli místě na soud zasednú, vždycky soud takový jakoby toho dne zahájeným byl, se drží a kteříž před soudem takovým činiti mají, povinni jsou se k sobě pokojně, vážně i poctivě zachovati, pod skutečným trestáním. — A protož bez čehož dobře muože býti, není potřebí tím se zbytečně zaneprazdňovati. (Haněl, O vlivu práva německého. Přílohy str. 50.) Srov. též *Winter,* Kulturní obraz českých měst II str. 622.

Trhová radní kniha takto tedy na Starém městě vytlačovala a od r. 1532 úplně vytlačila registra soudní z platnosti, jako rada městská vždy více obmezovala rychtáře a jeho zahájený soud v jeho působnosti, až konečně od zmíněného r. 1532 ze zahajování soudů na Starém městě docela sešlo. Listy pak stvrzovací záhy vydával stranám na základě radní knihy trhové purkmistr, jenž měl pečeť městskou v opatřování,[27]) a nikoli více rychtář, jenž se od r. 1456 i právně stal úředníkem městským, když obec rychtářství zakoupila.[28])

4. *Radní knihy zápisné* (libri obligacionum), jež nemají v XV. století ještě výlučný ráz zápisníků pro dluhy neb závazky, jako soudní registra zápisná. Zápisy v nich (recogniciones debitorum) jsou v nich pomíchány s jinými záznamy před radou, jako jsou nálezy (sentencie), výpovědi ubrmanské (arbitria, concordie), kšafty (testamenta), smlouvy, kvitance atd. Též v nich čteme zápisky letopisné, na př. o obnovách rady, jež je řadí ke knihám pamětním neb radním manuálům. Sem náleží první část libri tertii variorum casuum z l. 1417—1419, č. 27. (992), manuál radní z r. 1434—1437, č. 40. (87) a tři *zápisné knihy z l. 1452—1538, č. 48—50.* (2141, 94 a 99), jež nabývaly povahu vlastních knih dlužních, když pro nálezy, svědomí, kšafty a smlouvy svatební se začaly zvláštní knihy psáti.

6. *Knihy nálezů rady* (libri sentenciarum), z nichž ze starší doby dvě se zachovaly z l. 1479—1526 č. 51. a 52. (1128 a 1129). Jsou označeny N⁰ II. a III., takže byl druhdy znám *liber sentenciarum N⁰ I*, o němž nevíme, zdali jeho obsah se snad nezachoval v části knihy zápisné z r. 1452—1479, č. 48. (2141) na l. CXXXII. až CLXXXVII'.

7. *Knihy nálezů vrchní stolice Staroměstské*, z nichž máme toliko dvě knihy z r. 1510—1546, č. 53. a 54. (92 a 93).

8. *Knihy svědomí* (libri testimoniorum), z nichž toliko jediná z r. 1523 až 1527., č. 55. (1047) se zachovala.

9. *Knihy kšaftovní* (libri testamentorum) z l. 1448—1543, č. 56—59. (2119, 8, 9 a 2142).

---

[27]) Srov. *práva konšelská* čl. 6, 22 a 40 v Právech Soběslavských (Erben, Výbor II str. 318—320) a v Brikcího Právech městských (Jirečkovo vydání str. 16, 20 a 23), dle kterých purkmistr chová pečeť městskou, a kdyby ji ztratil, má králi 50 kop gr. za jinou pečeť dáti. Ukládaly se pečeť i knihy do truhly uzamčené, od které purkmistr s konšelem, který měl potomním purkmistrem býti, choval klíče, jež kdyby ztratil, měl „všem pánuom z rady oběd dáti". *Práva Soběslavská* pak dokládají, že *„najvyšší písař* v radě — jmá jmieti listy kšaftové a listy posielacie a také ortele, kteréž konšelé v radě vyřknú" a *„písař menší* jmá jmieti trhy viničné a také trhy domové i také všecky dluhy, v kteréž se lidé přiznávají a to jmá vše zapisovati a od toho bráti". (Erben, Výbor II str. 324.)

[28]) Srov. Sb. I str. 239, kdež jsou doklady na to, kterak obec Staroměstská r. 1456 koupí rychtářství městské nabyla, ač už před tím nacházela se v jeho držení. Ustanovovalať *práva Soběslavská,* že „město Staré Pražské mají sami rychtářstvie spravovati a držeti, a svého měštěnína mají rychtářem učiniti, člověka dobře zachovalého a usedlého" a že „rychtář nemá v radě sedati mezi pány" (Erben, Výbor II str. 322 a 332). Dle soudního registra č. 36 (2103) l. XLIV násl. předsedal zahájenému soudu 29. května 1453 judex Johannes Manda de Zbislawicz s purkmistrem a devíti konšely a zůstal v předsednictví i 22. ledna 1454, 28. ledna a 8. července 1455, 22. ledna a 22. června 1456 a 25. ledna 1457.

10. *Knihy smluv svatebních a kvitancí kšaftovních* (liber nupcialium, concordiarum et quitanciarum testamentalium) od r. 1518 č. 60. (534).

Konečně druží se ke knihám radním *knihy podřízených úřadů městských*, jako *úřadu perkmistrského hor viničních od r. 1435* [29]), *úřadu šestipanského od r. 1518, úřadu mostského od r. 1476 a soudu přísežných mlynářů od r. 1511.*

Byly zajisté i mnohé jiné knihy jako registra *postranních práv* neboli realních jurisdikcí, knihy *rychtářů předměstských, knihy osadní* atd., ale ze starší té doby zachovala se jediná *registra osady sv. Mikuláše z r. 1497 až 1554.*

II. *Knihy Novoměstské* zachovaly se nám teprve od r. 1377, kdy došlo na rozdělení jednoty Starého a Nového měst Pražských, a dělily se záhy, podobně jako knihy Staroměstské, na *registra judicii* a *acta consilii.* Zdali hned po založení Nového města r. 1348 byly knihy městské psány, nevíme, ale jest to pravdě podobno, neboť se udržela zpráva o *liber antiquus civitatis* psaném před r. 1377. Od toho roku máme ale na Novém městě knihy městské dosti úplně zachovány a lze starší jich vývoj dobře sledovati.

Ze *soudních knih* (*libri judiciorum*) zachovaly se:

1. *protokol soudní z l. 1377–1427, č. 76.* (2071), do kterého se zapisovaly půhony a nálezy, jakož i jiné úkony před soudy zahájenými i obyčejnými. V něm tvoří zvláštní oddíl *„proscripciones et banniciones"* z l. 1377 až 1419, jež dokazují, že trestní právomoc vykonával tehdy rychtář na soudě a nikoli v radě.

2. *soudní registra trhová a dlužní z l. 1377—1388, č. 78.* (2069), jež obsahují tři oddíly: *a*) *zápisy trhové* (publicaciones empcionum et resignacionum domorum et hereditatum); *b*) *zápisy dluhů nad deset kop* (pro debitis supra decem sexagenis) a *c*) *zvody na domy* (inducciones).

3. *soudní registra trhová z l. 1388—1467,* počtem čtyři *č. 79.—82.* (2095, 2076, 2074 a 2081), jež jsou pokračováním prvního oddílu předešlých register, obsahujíce emciones et ducciones hereditatum provolávané na soudech zahájených (judicia bannita) i obyčejných. Na soudech těch zasedali rychtář a někteří přísežní konšelé, počtem nejméně dva, a zápisy mají tutéž formu, jako v knihách Staroměstských, tedy po „emit domum" atd. se poznamenává: „Et publicavit judicio primo, secundo, tercio, quarto." Poslední koupě a vzdání nemovitosti na soudě zahájeném jsou zapsány v knize č. 2081 na l. 160'. ke dni 12. února 1467 a je z toho patrno, že na Novém městě přestalo provolávání trhů na soudech zahájených mnohem dříve, nežli na Starém městě. Ostatně od válek husitských už soudy ty v stále menším počtu v roce se odbývaly a od r. 1457 předsedal jim purkmistr na místě rychtáře, jenž jsa

---

[29]) O *knihách viničních* pojednal ředitel archivu zemského dr. *Vojtěch Nováček* v Archivu Českém XV str. 344—508 a XVIII str. 322, kdež také některé výpisy z nich uveřejnil.

městským úředníkem stal se toliko přísedícím soudu, jako dva konšelé, kteří soudu jako „assessores" byli přítomni.

3. *registra rychtářská* (*registra judicis*) *z l. 1377—1417, č. 108.—111.* (2070, 2073, 2077 a 2078), do nichž se psala *přiznání k dluhům pod deset kop*, též výplaty zástav a zvody (exhibiciones et ducciones). Zápisy dály se před rychtářem a jeho písařem (notarius judicii) a teprve od r. 1410 také před dvěma přísežnými konšely. Bylť roku toho písař městský Mikuláš uvězněn „propter falsitatem literarum et librorum civitatis" a to snad mělo za následek, že rychtář, který ostatně už r. 1401 byl z rady vystrčen a k složení slibu radě přinucen [30]), byl obmezován i na vlastním soudě dvěma konšely. Dluhy nad deset kop psaly se do r. 1388 do register soudních a od r. 1389 do manuálu radního a to i s menšími dluhy pod deset kop. Nicméně i po roce 1417 psaly se *zvláštní knihy rychtářské*, čehož důkazem jsou *kniha trestní* (*liber maleficorum cum proscripcionibus*) z l. 1402—1421, č. 112a. (2096) a *registra rychtářská na smlúvy přátelské, rukojemství a svědomí* z l. 1507 až 1514, č. 112. (106).

Z prvních let panování krále Václava IV. máme pak na Novém městě *radní knihy* (acta consilii), do nichž konají se zápisy městskými písaři pod dozorem a se svolením purkmistra a konšelův, časem i obce, a jež čím dále tím větší měrou vytlačují z platnosti soudní a rychtářská registra, psaná pod dozorem rychtáře.

Jsou to:

4. *Knihy nálezův a snesení obecních* (*libri sententiarum, exportacionum et statutorum consulum cum communitate*), z nichž zachoval se vzácný *liber sentenciarum aureus z let 1389—1418*, a pak zase *z l. 1489—1518, číslo* 77. (2075).

5. *Knihy pamětní a berní* (libri memoriarum et bernarum), z nichž se zachovaly dvě z l. 1411—1597, č. 73. a 74. (989 a 331).

6. *Běžné manuály radní* (manualia) *z l. 1446—1488*, č. 98.—101. (88, 89, 10 a 11), z nichž většina zápisů přepisovala se do:

7. *vlastních autentických manuálů radních* (majores autentici libri consilii), jež se zachovaly v nepřetržité řadě od r. 1387—1528, č. 83.—97. (2072, 2100, 2079, 2082—2093). Knihy tyto, jež se časem též *pamětními* zvaly, byly zřízeny „pro omnibus actis et gestis in consilio et communitate memorabilibus consignandis" a psaly se do nich netoliko *zápisy trhové* (empciones) *a dlužní* (obligaciones in presencia consulum), nýbrž i *paměti* (memorie), obnovy rad, nálezy a výpovědi (sentencie), úmluvy (arbitria), narovnání (concordie, transacciones), listy úroční, provolání zadržených úroků (publicaciones censuum retentorum) počty obecní a poručenské, zvody (ducciones), přípovědi k statkům, kvitování dluhů (quitancie), smlouvy rozličné (contractus, donaciones, cessiones), smlouvy svatební (concordie nupciales) atd., aniž by se zápisy dle nějakých společných hledisek neb titulů třídily. Teprve od konce XV. století tyto manuály promě-

---

[30]) Právník 1879 str. 481 a 586.

ňují se *v knihy trhuov domových* (*libri contractuum*), vedle nichž se psaly zvláštní *knihy dlužní* (libri obligationum). Aspoň v manuálu z r. 1496—1504, č. 94. (2090) zapisují se zápisy trhové odděleně od dlužních a při tomto oddělování zajisté zůstalo, neboť následující manuál č. 95. je pouhou knihou trhovou, v které za zápisy trhovými toliko ještě kvitování splátek na cenu trhovou se připisuje.

Poměr pak těchto radních manuálů k registrům soudním je celkem týž jako na Starém městě. I zde manuály slouží za základ mnohých zápisů trhových v soudních registrech, pokud tyto se ještě psaly jako protokoly soudů zahájených.

Tak *v manuálu radním z r. 1399—1411, č. 84.* (2100) na l. 21' čte se tento mřežovaný zápis:

[1401, 4. ledna]. Bohunco cliens judicis emit domum cum area in foro feni erga Jacobum servitorem domini Hinczonis penes Podwynsky liberam et solutam a censibus sibi et Marthe sue conthorali cum heredibus. Dictus vendens disbrigare debet, cui dictus emptor ad huc solvere tenetur duas sexagenas gros. prag. post conductum pasche et residuas duas in festo ascensionis domini totum pecuniis in paratis. *Actum feria III. ante Epiphaniam domini anno domini M°CCCC° primo.*

A *v liber judicii z r. 1390—1408, č. 8.* (2076) na l. 100' čte se:

[1401, 18. května] Judicium feria IV ante pentecostes judex Mathias Hlussek jurati Laurencius panifex et Andreas de Zythawia etc. Bohunco cliens judicis emit domum cum area pro se et suis futuris erga Jacobum institorem in foro feni sitam inter domos Johannis Podwynsky et Marssonis hinc in omni eo iure, prout solus habuit, tenuit et possedit liberam ac solutam. *Marsso Cluk promisit disbrigare secundum jus civitatis. Publicavit judicio primo, II°, III°, IV°.*

V menším manuálu radním z r. 1446—1451, č. 98. (88) čte se na l. 49:

[1447, 24. ledna]. Johannes Brada emit domum cum area pro se, heredibus et succesoribus suis erga Martinum filium olim Jacobi ab ave, sitam in foro equorum inter domos Johannis Ssybal institoris et Petrzikonis pellificis eo omni jure, quo prefatus Martinus tenet habendum, tenendum et hereditarie possidendum pro triginta octo sexagenis grossorum persolvitque pro dicta domo ipsi Martino XIX sexagenas grossorum. Item tenetur solvere in festo penthecostes proxime venturo residuas et finales XIX sexagenas grossorum et pecunia soluta debet esse fideiusor alterius pecunie non solute. Disbrigare promisit vendens ad annum et diem secundum ius civitatis. *Actum feria III ante diem conversionis sancti Pauli anno domini MCCCCXLVII presentibus Paulo Theodrici magistro civium, Valentino Kaba, Clemente Holian, Gira Frankonis, Mauricio a pretorio ceterisque consulibus.*

Zápis ten je slovně přepsán *do většího manuálu radního z r. 1446 až 1455, č. 88.* (2084.) na l. A 25. s tímtéž datem a *v soudních registrech trhových z r. 1419—1467., č. 82.* (2081) na l. 122' za nadpisem:

„Judicium banitum feria V in crastino conversionis sancti Pauli [26. ledna] a. d. MCCCCXLVII°. Johanne de domo Chalupe judex, Paulus Theodrici magister civium, Andreas tonsoris et Wenceslaus de Hrobka assessores“ a místo Actum etc. stojí: „*Publicavit judicio I°, II°*“.

V menším manuálu radním z r. 1446—1454, č. 98. (88) na str. 173. čte se:

[1447, 19. prosince]. Procopius prothonotarius huius Nove civitatis Pragensis emit domum cum area, cum vinea et fundo et cum omnibus et singulis pertinenciis ipsius pro se, Margaretha coniuge, heredibus et successoribus suis sitam in circulo civitatis inter domos olim illustris domini Wenceslai, principis Opavie, in qua nunc idem Procopius residet, et Michaelis Pernikarz, erga dominam Krzisstam relictam Petri Chrt carnificis eo omni iure, quo dicta Krzissta tenet habendam, tenendam et hereditarie possidendam pro viginti sexagenis grossorum, iam eidem Krzisste pro ipsa domo integraliter persolutis, de qua pecunia sic persoluta dicta Krzissta constituta personaliter in contestato et banito iudicio fecit lucidam recognicionem et eandem domum cum area, vinea, fundo et universis pertinenciis predicto Procopio, heredibus et successoribus suis juridice resignavit. [Předcházející zápis má datum:] Actum feria III ante festum sancti Thome apostoli anno domini MCCCCXLVII°, Paulo Theodrici magistro civium existente.

Týž zápis čte se *ve větším manuálu radním z r. 1446—1455, č. 88.* (2084) na l. B 16′ s tímtéž datem.

Na to *v soudních registrech trhových z r. 1419—1467, č. 82.* (2081) na l. 127′ zapsáno:

[1448, 11. ledna]. Judicium banitum feria quinta infra octavam Epiphanie anno domini M°CCCC°XLVIII° Johannes de domo Chalupe judex, Paulus Theodrici magister civium, Nicolaus aurifaber de Rokyczano et Georgius Frankonis, assesores.

Procopius prothonotarius hujus Nove civitatis Pragensis emit domum cum area, cum vinea et fundo, et cum omnibus et singulis eius pertinenciis pro se, Margaretha coniuge, heredibus et successoribus suis sitam in circulo civitatis inter domos olim illustris domini Wenceslai, principis Opavie, in qua nunc idem Procopius residet, et Michaelis Pernikarz erga dominam Krzisstam, relictam Petri Chrt carnificis, eo omni jure, quo dicta Krzissta tenet, ab omnibus censibus liberam et solutam, pro viginti sexagenis grossorum habendam, tenendam et hereditarie possidendam. Disbrigat vendens ad annum et diem secundum jus civitatis. *Publicavit judicio I°, II°, III°, IV°.*

Konečně jedním z posledních zápisů *v soudních registrech trhových z r. 1419—1467,* č. 82. (2081) na l. 158′ jest tento:

[1467, 29. ledna]. Judicium bannitum feria V. ante purificacionem sancte Marie anno domini MCCCCLXVII°. Johannes de Gradu magister civium, Marsso judex, Johannes Tatrman et Henricus brasiator, assessores.

Nicolaus Kelhu mercator emit domum cum area pro se, Gitka coniuge, heredibus et successoribus suis erga Mauricium fabrum sitam inter domos Barthossii et Johannis Runiek seratoris eo omni jure, quo solus vendens tenet habendam, tenendam et hereditarie possidendam pro viginti sex sexagenis gros. Disbrigat vendens ad annum et diem secundum ius civitatis. *Publicavit judicio I°, II°, III°, IV°.*

V menším manuálu radním z r. 1463—1469, č. 100. (10) čte se na l. B 98.:

[1465, 18. května] týž zápis, ale místo *Kelhu* stojí *Kaylhu* a místo *Publicavit* atd., praví se: *Actum ut supra* (t. j. Actum sabato ante dominicam Rogacionum, alias post festum sancte Sophie anno etc. LXV., presentibus Henrico aceali magistro civium, Johanne de Gradu, Gira Hanusskonis, Johanne linnicida, Hinkone de Lunikowicz ceterisque consulibus).

A tento zápis přepsán jest *do většího manuálu radního z r. 1462—1471, č. 90.* (2086) na l. E 25 takto:

[1465, 18. května]. Nicolaus dictus Kaylhu mercator emit domum cum area pro se, Gitka coniuge, heredibus et successoribus suis erga Mauricium fabrum sitam *in licostrato* inter domos Runkonis et Barthossii seratoris eo omni iure etc., pro XXVI sexagenis gros. *integraliter et ad plenum pro dicta domo persolutis.* Disbrigat vendens ad annum et diem secundum jus civitatis. Actum ut supra.

Z toho patrno, že na Novém městě zachovával se ten pořádek, že trhové zápisy psaly se nejprve do menšího manuálu radního a to společně s jinými záznamy. Odtud přepisovaly se patrně po čase na čisto do autentického většího manuálu neb memoriálu radního a, pokud byly na soudech provolány, i do register soudních. [31]) Když pak toto volání na zahájených soudech přestávalo, stávaly se zápisy v manuálech právoplatnými a zároveň manuály proměňovaly se v knihy trhové (libri contractuum), z nichž vydávány jsou pak výpisy neb listy pod větší pečetí městskou. Během XV. století i jiné druhy zápisů v knihách manuálních se oddělily a zvláštní knihy obdržely. A tak máme ještě:

8. *Knihu svědomí* (*liber testimoniorum*) *z l. 1490 - 1518*, č. 102 (1046).

9. *Knihy kšaftů* (*libri testamentorum*) *z l. 1434—1535*, č. 106 (2094 až 2096).

10. *Knihy připovědí k domům pro dluhy z l. 1490—1528*, č. 103. a 104. (2097 a 554).

11. *Knihu smluv svatebních* (*liber nupcialium*) *z l. 1528—1629.*, č. 107. (2146.) a

12. *Knihu úřadu šestipanského z r. 1484*, č. 113. (2133).

III. Konečně *z městských knih Malostranských* zachovaly se nám toliko zbytky, poněvadž Menší město ve válkách husitských velmi utrpělo. Nicméně zachované pozůstatky přece dokazují, že i před válkami husitskými a pak po nich činil se i zde rozdíl mezi *registry soudními* a *knihami radními.* Mámeť:

1. *Registra soudní z l. 1403—1506*, č. 114. (317) a

2. *Manuály radní z l. 1419—1541*, č. 115—117. (2080, 2211 a 2212), při čemž děje se zmínka o starším registru, z kterého do manuálu z r. 1419 bylo přepisováno.

V obou knihách některé trhové zápisy se opakují. Tak na př. *v manuálu „zápisů domovních" z r. 1419* č. 115. na l. 5 se čte:

[1420, 18. ledna]. Anno d. MCCCCXX[0] feria quinta in festo sancte Prisce virginis. Martinus sutor in pleno consilio coram juratis personaliter constitutus con-

[31]) V Archivu Českém IV str. 353 čte se doklad k r. 1413, že „ten, jenž duom (na Novém městě) prodal, zastávaje svého kupitele, ten duom v súdech zahájených ohlašoval a vyvolával a všecka práva s ním učinil vedle řádu městského".

fessus est se teneri Machkoni quinque sexagenas grossorum pro domo erga ipsum empta et promisit persolvere in festo sancti Galli proxime venturo sub pena reintromissionis domus ejusdem viceversa per Machkonem supradictum.

A *v soudním registru z r. 1403,* č. 114. na l. 100':

[1420, 8 února]. Anno d. MCCCCXX° feria quinta post festum sancte Dorothee, judicium fuit habitum et contestatum per judicem et juratos huius civitatis. Martinus sutor fecit se proclamare emisse domum aput Machconem sub castro Pragensi pro se, Elizabeth uxore sua et suis heredibus. Judicio I°, II° et III°.

Poslední zápis o provolávání trhů na soudě zahájeném čte se *v tomto soudním registru z r. 1403,* č. 114. na l. 129 za nápisem:

[1505, 8. května]. Anno domini millessimo quingentesimo quinto feria quinta in octava ascensionis domini judicium plenum, banitum ac contestatum rigorosum, ubi totum consilium presedit, Hanussio Ssmayderz magistro civium existente, cujus quidem judicii czudarius effectus est Procopius dictus Wrbna postulatus a Johanne Torwark cultellifabro, tunc judice hujus civitatis, et hoc unum pro duobus.

Ibidem famosus Nicolaus de Skur fecit proclamare domum suam sitam in platea, qua itur ad pontem, inter domum Johannis Petruzielka ex una et aream vidue Colmani parte ab altera, quam emit et persolvit pro se, domina Katherina, heredibus et successoribus ipsorum, quam plene persolvit, si cui jus melius competat, quod pareat ad infestandum. Nullus comparuit judiciis primo et secundo.

Týž trh zapsán *v manuálu radním z r. 1481,* č. 116. (2211) na l. F. 23' takto:

[1501, 29. prosince]. Urozená paní Elška manželka pana Bavora Podmolského osobně stojeci před námi, před čtyřmi lavicemi súdnými, dobrovolně seznala sě jest i jménem svých budúcích, že jest prodala duom svuoj, kterýž leží v ulici jdúce k mostu po pravé straně vedle Jana Kolmana s jedné a strany druhé Jana Petruželky, Mikulášovi z Skur, služebníku páně Jencovu, Katheřině manželce jeho vlastní, dědicóm a budúcím jich za CCC kop miš., kterajž zavdal C kop m. a vo svatém Jiří najprve přieštiem ve dvú nedělech pořád zběhlých bude mieti dáti C kop a vo svatém Martině potom hned najprve příštím C kop miš. posledních tiem vším právem, jakož sama měla, držela a vládla, jakož zjevně vysvědčeno a vzdáno jest na súdě ke jmění, držení a k dědičnému vládnutí. Spraviti má jemu vedle práva a obyčeje města tohoto. Penízi zaplacené mají býti rukojmie penězóm nezaplaceným. Petr Plzensky magister civium existens anno M°CCCCC° primo f. IV. post Innocentum. [K tomu připsáno:] Anno etc. 1501 feria tercia post Crucis (18. května) urozená paní Elška napřed řečená seznala se jest, že jest vzala a vyzdvihla C kop miš. od Mikuláše z Skur, kteréhož quittuje a svobodna činí. Marek magister civium.

Item generosa domina Elisabeth prefata recognovit coram nobis personaliter se offerens, quod famosus Nicolaus pretactus persolvit sibi C sexagenas residuas et iam totam et integram summam pro domo prenominata, reddidit eundem, heredes et succesores ipsius quitos, solutos et liberos eviterne. Actum f. V. post sancti Martini (18. listopadu) anno etc. CCCCCI°, Georgio Sowka magistro civium existente.

Během XV. století manuál radní i zde soudní registra vytlačuje z platnosti, pokud se „zápisů domových" týče, až r. 1505 posledně provolání *trhů na soudě zahájeném* se do registra zapisuje. Pozoruhodno ovšem jest, že do manuálu radního psaly se zápisy trhové ve formě přiznání nabyvatele ke dluhu pro nezaplacenou cenu trhovou.

IV. Seznavše takto roztřídění a vývoj knih tří měst Pražských se zájmem vezmeme do rukou latinský spis předního písaře Novoměstského, učeného právníka a historika *Prokopa z Prahy „Praxis et cursus cancellarie civilis“*, jenž byl sepsán kolem r. 1451 za správcovství Jiřího z Poděbrad.[32]) Spisovatel stal se protonotářem Novoměstským 8. prosince 1439 a zůstav v úřadě do r. 1467 měl hlavní účast na sepisování městských knih na Novém městě. Podávaje ve formě akademického čtení návod, kterak si mají písařové vésti

[32]) O písaři Prokopovi a jeho spisech psal knížecí archivář Třeboňský Fr. *Mareš* ve spise „Prokopa písaře Novoměstského Česká Ars dictandi“ (1900). Traktát o městských knihách zachoval se v rukopisu kapitoly Pražské sign. K 34 a jako pátá část Rethoriky v rukop. knihovny universitní I F. 16, odkudž *Mareš* míní jej v Akademii České vydati. Přepis zapůjčil mi c. k. dvorní rada prof. dr. Emil Ott, jemuž za prokázanou ochotu vzdávám srdečné díky. Notář Prokop stál ve velké oblibě u krále Jiřího, čehož dokladem jsou dva posud neuveřejněné orig. listů, jež se v archivu kapitoly Vyšehradské zachovaly. V *prvním* listu d. v Praze 1. června 1459 král „attentis fidelibus et indefessis obsequiis Procopii, Nove civitatis Pragensis notarii, fidelis nostri dilecti“ dává mu a jeho dědicům „piscinale vacuum cum sua planitie situm inter castrum nostrum Wyssegradense et monasterium beatae Mariae virginis in Viridi, quod piscinale circumambit fluvius Botiecz, a muro civitatis, ubi flumen Botiecz influit, per intermedium fluminis usque obstaculum piscinalis predicti et planitiem sub eodem obstaculo usque viam a Karlouia descendentem, ad habendum, possidendum, utendum, fruendum et quomodolibet cum eo, veluti hereditate propria, alienando vel meliorando disponendum, cum omnibus juribus, privilegiis et libertatibus, quibus ab antiquo locus ille per nos aut praedecessores nostros habitus fruebatur et gaudebat“. V *druhém* listu d. v Praze 30. července 1460 praví král: „quod constitutus in nostre Serenitatis presencia Procopius prothonotarius Nove civitatis Pragensis, fidelis noster dilectus, nobis humiliter supplicavit, quatenus omnes et singulas litteras, quas super bonis per eum justo titulo quesitis obtinere dinoscitur, prout inferius exprimitur, approbare, ratificare et regia clemencia confirmare dignaremur. Nos ipsius fidelia considerantes servicia, que predecessoribus nostris exhibuit, consulatus eciam civitatis prefate commissa officia irreprehensibiliter in dies exequitur, volentes eum ad nostra famulamina, ut debet, reddere proniorem, non per errorem aut improvide, sed deliberate, communicato procerum et fidelium nostrorum consilio, de certa nostra scientia, auctoritate regia, litteras obligationis illustris Arnesti, ducis Opaviensis factas, super domo ipsius, sita in acie platee ex adverso monasterii Slavorum, in certa summa pecunie cum omnibus privilegiis et libertatibus ab oneribus civitatis, prout super libertates hujus (sic) patulas idem Procopius literas civitatis noscitur habere, similiter omnes inscriptiones et autentica in registro civitatis prefate in favorem predicti Procopii contentas et contenta una cum commissione ex testamentis ultimis sibi per quemcunque vel quoscunque conjunctim vel divisim facta, adhuc autem locationem et in jus emphiteoticum expositionem piscinarum, pratorum, humuletorum, vinearum, agrorum, censuum factam eidem per decanum et capitulum venerabilis ecclesie Wyssegradensis devotorum nostrorum dilectorum, que ipse sumptibus suis pro majori parte excoluit, laboravit et auxit item omnes literas super censibus, agris, pratis, humuletis, rubetis, rivis, piscaturis, piscinalibus, vineis et quibuslibet aliis bonis, que titulo empcionis aut donacionis vel in emphiteosim expositionis a quibuscumque personis possidet, postremo jus patronatus ecclesie sancti Anthonii in Nova civitate Pragensi sub monasterio sancti Hieronymi Slavorum sibi jure donationis quaesitum et in actis ecclesiasticis firmatum approbamus, ratificamus et graciose confirmamus sibi et suis heredibus habenda, tenenda et possidenda sub eis modis clausulis et condicionibus, prout in litteris, privilegiis, registris, obligationibus et actis prefati- sunt expressa, decernentes et volentes, ea omnia firmitatis robur inviolabile obtinere“, Na koroboraci listiny přichází „Hilarius decanus Omnium Sanctorum Pragensis“. Srov. též *Tomek*, Dějepis m. Prahy VIII str. 149.

v úřadě, zejména při sepisování listin a knih městských, zanechal nám poučnou zprávu, jak v ten čas on sám i jiní písařové sobě při této práci vedli. Uvádíť příkladmo některé písemnosti, jež většinou převzal z knih Novoměstských, a zařízení těchto knih tanulo mu při pojednání jeho patrně na mysli. Takovým způsobem spisem jeho doplňují se pěkné naše vědomosti, jichž jsme mohli si zjednati studiem zachovaných městských knih pražských, a třeba proto k spisu jeho ještě přihlédnouti.

Seznali jsme, že v polovici XV. století písaři městští přiznávali z příčin vyložených manuálům radním větší už důležitost, nežli registrům soudním. Pročež i protonotář Prokop ve svém traktátu věnuje v první řadě pozornost *radním knihám.* Kdežto po jeho názoru knihy soudní jsou založeny, aby podporovaly spravedlnost (*bonum justum*) a jiné knihy jsou obci užitečny (*pro bono utili*), knihy radní slouží ke cti obce (*ad bonum honestum*). Rozeznává pak *tři druhy* radních knih, nechávaje bohužel stranou vlastní pamětní a právní knihy, jež pro platné tehdy právo městské byly tak důležity a o nichž pojednání z péra současného právníka by bylo ovšem velmi cennou pomůckou pro domácí dějiny právní. Jednáť nejprve o *běžném manuálu* (*liber manualis*) a o vlastním *manuálu radním*, jejž nazývá *liber memorialis sive autenticus*, vykládaje příčiny, pro které užívá se dvojích těchto knih městských a proč z jedněch do druhých zápisy se přepisují. Kdežto běžné manuály ukládají se do obecní truhly, od které má v městech Pražských klíč městský písař a jinde purkmistr; autentické knihy manuální neb pamětní chovají se mnohem pečlivěji. Ukládají se do zvláštní truhly, ku které v městech Pražských má klíče purkmistr a konšel, jenž bude jeho nástupcem v úřadě purkmistrském, kdežto v ostatních městech královských má truhla, do níž se knihy autentické ukládají, sedm zámků, k nimž má klíče sedm konšelů. Bez přítomnosti a souhlasu většiny rady nesmí tedy notář do hlavní knihy zápisy psáti; kdežto do vlastního manuálu píše jednání čili akta před konšely předsevzatá bez ohledu na to, kolik jest konšelů přítomno, a z tohoto manuálu přepisuje pak zápisy do jiných knih dle různosti případů (juxta differenciam negotiorum). I tomuto manuálu přísluší moc průvodní, třebas se zápisy dály zkráceně a to hlavně pro paměť konšelů (pro memoria consulum) o tom, co má do jiných knih býti psáno.[33])

Větší ovšem průkaznost má autentická kniha radní, třebas by její obsah byl namnoze týž, jako manuálu, neboť zápis má tutéž cenu, jako svědectví celé rady neb aspoň její většiny.[34]) Záznamy o právních jednáních před konšely

[33]) Manuale habet eandem auctoritatem, sicut et alii libri. — Convenit autem manuale cum aliis libris in hoc, quod sicut ceteris libris civilibus sic et huic libro *probandi* confertur *auctoritas*; differt autem in duobus: primo in formis scribendis, nam formae in ipso manuali summarie scribuntur, tantum ex partibus necessariis et essentialibus comparatae, in aliis autem, ut in autentico et judiciali, scribuntur ex integro; secundo differt, quia scriptura ex aliis libris civilibus ad peticionem exhibetur, ad litteram sigillo civitatis sigillatam, ex manuali vero non transfertur.

[34]) Liber memorialis sive autenticum secundum diversas civitates diversimode creatur et disponitur. In multis enim civitatibus et oppidis juxta ordinem alphabeti registratur. —

předsevzatých zapisují se sem pro věčnou paměť a na jich základě vyhotovují se listy k žádosti stran městskou pečetí opatřené.

Údaje mistra Prokopa potvrzují se celkem naším výzkumem. Seznalif jsme, že na *Starém městě* zachovaly se běžné manuály od r. 1439 a že byly s jinými i staršími zápisy přepsány do liber tertius variorum casuum č. 28., jejž možno tedy za památnou knihu autentickou ve smyslu vývodů písaře Prokopa považovati. Od r. 1437 máme pak samostatnou řadu radních knih trhových, do nichž nejspíše dály se přepisy z běžných manuálů, jež se nezachovaly. Mámeť běžné manuály teprve od r. 1452, ale v těch mají převahu zápisy dlužní a trhové zápisy se do nich více nedály, nýbrž do radních knih trhových.

Na *Novém městě* knihovnictví poskytuje týž obraz, jak jej líčí písař Prokop. Zápisy trhové, dlužní i jiné zůstávají déle pohromadě jak v radních manuálech, jež jdou od r. 1446, tak i v autentikách, jež se zachovaly od r. 1387 a v nichž teprve r. 1496 oddělují se zápisy trhové od zápisů dlužních. A podobně i v *Menším městě* zachoval se manuál z r. 1419, do kterého některé zápisy z jiné ztracené knihy se dály.

K dvěma radním knihám, o nichž byla řeč, řadí písař Prokop třetí druh radní knihy zv. *liber racionum,* do které notář městský zapisuje příjmy a vydání obecní za každý měsíc, aby na tom základě jeden každý purkmistr mohl počty skládati. Do knihy té mají i dluhy obecní se zapisovati. Kromě toho je užitečno, když se ve městech píšou *registra dědičná a úroční* (registra hereditatum, libri censuum), jakýsi to obecní katastr, do kterého nemovitosti a roční úroky na nich pojištěné se píšou, aby mohly berně na tom základě se ukládati, dále *registra berničná* (registrum bernarum) pod dozorem městských berníků, a *liber personarum,* do kterého udělení práv měšťanských a přijímání do obce se zapisuje. Z těchto knih máme v městech Pražských toliko některé pozůstatky, jako Staroměstský liber collectarum z r. 1427—1434, č. 31. (20) a Novoměstský liber bernarum od r. 1411, č. 73. (989.), kdežto libri civium jsou porůznu roztroušeny.

Naposled jedná mistr Prokop o *registrech soudních*, pravě, že nejsou vlastně soudními protokoly, nýbrž knihami, do kterých se píšou jednání právní, jež nemají jinde bráti konce, nežli na soudě, jako je prodej a vzdání nemovitostí, zvody na ně, odpory proti tomu, provolávání zástav atd.[35]) Dějeť

In aliis autem civitatibus, maxime in regalibus — creatur modo, quo supra dictum est in manuali. — Hic autem liber memorialis in aliquibus civitatibus servatur in cista sub tribus seris cum sigillo majori. In aliquibus autem civitatibus, ut in regiis, custoditur in cista septem seris serata cum sigillo majori, a qua cista septem consules solent claves custodire. Cujus ratio haec est, quia autenticum eandem habet virtutem, quantam et plenum consilium sane intelligendo. Quare cum major pars consulum aequivalet toti consilio, ideo ab ista cista septem consules jurati claves deferre consueverunt. In civitate autem Pragensi magister civium, qui est pro praesenti tempore unam clavem, et futurus magister civium, post eum secundam clavem habet. Ad hunc librum notarius non scribat aliqua negotia, nisi praesentibus omnibus aut majore parte consulum civitatis.

[35]) Judicialis liber non dicitur a judicando, videlicet quod in eo forma judicii, scilicet citatio, libellus, litis contestatio et hujusmodi describuntur, sed ideo dicitur judicialis, quia

se prý zejména prodej nemovitosti tím způsobem, že rychtář káže biřicovi čtyřikráte po česku volati: „Jan prodal duom svuoj Petrovi. Jestliže by měl proti tomu kdo co mluviti, chce zpraviti, jako město za právo má," a když nikdo neodporuje, zapíše notář koupi do soudní knihy se souhlasem rychtáře a jeho přísedících.[36]) Odporučuje pak Praxis, aby jedno každé provolání se do registra zvláště zapisovalo a tedy po čtyřikráte zápis opakoval, a sice na jméno prodávajícího a nikoli kupujícího,[37]) ale touto radou se v ten čas ani na Starém ani na Novém městě nespravováno. Zápisy dály se do registra soudního teprve po čtvrtém provolávání, ačli se s menším počtem proklamac nespokojováno. I další jeho návod v Praxis obsažený, aby se koupě nemovitostí psaly toliko do soudního registra a aby do autentické knihy radní a pak i do registra soudního zapisovala se toliko vzdání nemovitostí, jichž převod se děje bez úplaty, jakož i aby se nemovitosti do soudního registra zapisovaly teprve po zaplacení ceny trhové a po uplynutí lhůty správní, nebyly asi dlouho praktickými.

Konečně počítá mistr Prokop k soudním knihám *liber sentenciarum*, do kterého píšou se nálezy na soudě vynesené a *liber proscriptorum seu criminalis,* do kterého se píšou psanci k smrti odsouzení. Hlavní důležitost ovšem mají knihy nálezů v těch městech, k jichž soudním stolicím děje se odvolání z jiných měst Před vedením knih trestních, jež za věc méně čestnou považuje, varuje spisovatel zejména písaře radní, kteří chtějí dojíti vyššího svěcení.

Kdežto soudních register zachoval se nám ze XIV. a XV. století v městech Pražských značný počet, máme *knihy nálezů* na Starém městě teprve od r. 1452 a na Novém městě už od r. 1377, v nichž také liber proscripcionum z téže doby je obsažen. Soudy zahájené přestaly se odbývati na Novém městě r. 1467., na Menším městě r. 1506 a na Starém městě r. 1532 a tím i zapisování do register soudních přestalo. Na jich místo nastoupily radní knihy.

Notář Prokop v Praxis porovnává pak na několika místech zřízení městských knih s deskami zemskými a my také víme, že v Praze byly zřízeny

---

in eo continentur quaedam *negotia civilia, quae non alibi nisi in judicio habent terminari* ut est venditio, resignatio, investitura sive inductio, objecta venditionis vel resignationis sive interdictum, pignerum publicatio sive, ut vulgariter dicitur, hastilatio (základů okázánie) et obtenta, quorum forma infra patebit.

[36]) Et sciendum, quod omnia, quae in judiciali libro per notarium scribuntur, prius voce praeconica publicantur. Quare notarius debet esse cautus, quod non scribat quidquam ad librum judicialem, nisi praecone publicante et judice vel assessoribus annuentibus.

[37]) De forma venditionis et emptionis. Ad alias autem civitates extra Pragam circa formam venditionis et emptionis varius est modus scribendi. In aliquibus enim civitatibus scribitur ex persona ementis, in aliquibus vero ex persona vendentis. Melius tamen videtur quibusdam, quod scribatur ex *persona vendentis.* Et hac ratione, qui in omni motu naturali prius est terminus a quo, quam terminus, ad quem. Cum ergo venditio sit quidam motus, ergo praesupponit terminum, a quo, qui est persona vendens, et deinde terminum, ad quem, qui est persona emens. Ex quo patet, quod rationabilius venditio ex parte vendentis scribatur. Item ex alio, cum agens sit dignius passo; persona vero emens sit patiens etc.

už kolem r. 1281 knihy městské „regalium registrorum ad instar". I bylo by zajisté lákavé pokusiti se o porovnání vývoje desk našich zemských s knihami městskými. I v deskách vyvinuly se ze soudních protokolů desky trhové a zápisné,[38]) i tam desky památné mají velkou podobnost s autentickými radními knihami a sotva lze pochybovati o tom, že vzájemný vliv obojího tohoto knihovnictví, vedeného v jednom a témže městě, byl velmi značný. Ale rozluštění tohoto zajímavého problému bude teprve možno po vydání dalších dílů pozůstatků desk zemských r. 1541 pohořelých a musí jinému místu býti zůstaveno.

[38]) Srov. Čelakovského, Povšechné české dějiny právní (2. vyd.) str. 220 násl.

A. Právní rukopisy.

1. (č. arch. 1864). *Vzácný* **právní rukopis perg. středního formátu z první pol. XV. století,** jejž Tomek klade do l. 1413—1419 a jenž obsahuje práva zemská a městská. Vazba ze XVI. století. Na hřbetě nápis asi z téže doby **»Staré zemské, městské a jiné právo království Českého H. 1.«.** Rozdělen je rukopis na XXVI kvaternionů, každý o deseti listech. Novější paginace obsahuje listy 1—166. Krásnými iniciálkami opatřeny jsou l. 1, 14, 21′, 43, 57, 73′, 83, 91, 92, 97, 98, 149′ a 249.

Obsah: 1. *L. 1—21. Prawo zemske Czeske gest dawno nalezene* gestie od pohanstwie × *Tuto gest konecz praw Czeske zemye ɔc.* = Ondřeje z Dubé, Výklad na právo zemské české o 123 čl. (Jireček, Codex j. boh. II. 2. str. 357—386).

2. *L. 21′—42′. Prawa pana stareho z Rozmberka* poczynagi sye a nayprwe o komornyczyech × *A tak sye skonawagi tato prawa, gessto gie myel pan z Rozmberka. Amen aevia ɔc.* = Kniha Rožmberská (Jireček u. m. II. 2. str. 70—98, ale v jiném pořádku).

3. *L. 43—57. Poczyna sye rzad zemskeho prawa a nayprwe o hlawu* ɔc. × Tento gest rzad pohoniti z lupeze — tehdy z tiech dyedyn moz uczініti, czoz chcze iako z swych wlastnich dyediczskych ɔc. Amen aevia ɔc. = Český text řádu práva zemského o 100 čl. (Jireček u. m. II. 2. str. 199—255, kdež pouze 93 čl.)

4. *L. 57—73′. Sequitur processus in ydiomate latino de capite fratris vel alterius persone secundum jus terre Boemie ɔc.* × *Expliciunt processus tabularum terre de citacionibus diversis ɔc.* = Latinský text ordinis judicii terrae (*Jireček* u. m. II. 2. str. 199—255).

5. *L. 73′—78 Poczynaji sye prawa rzeczi czesku, ta gymyzto manowe magi suzeny byti.* Znamenay poczatek pylnye × *Tuto gest konecz praw manskych.* Bud buoh pochwalen y geho myla matka se wssyemy swatymi = Český překlad 24 článků druhé knihy Švábského zrcadla (*Lassberg*, Der Schwabenspiegel str. 171 násl.)

6. *L. 78′—81. Berna regalis generalis regni Boemie* colligitur per discrictus infra scriptos × Sequitur littera maiestatis super collectione berne generalis — sigillo testimonio literarum. Datum etc. = Rád o vybírání

berně z doby kr. Václava IV. (Otisknul *Emler,* Ein Bernaregister des Pilsner Kreises str. VI—VIII.)

7. *L. 81′—82′. Tuto gsu popsani kusowe zwlasstni z praw pany a vrzedniky starymi pylnie prziemyetani a gymi potwrzeni o prawiech dyedin manskich y swobodnych* ╳ lecz milost kralowa przikaze. = Pamět místosudího dvorského Sezemy asi z r. 1409 a Jus regiae curiae z r. 1360 (*Jireček,* u. m. II. 2. str. 414—416 a 403—404).

8. *L. 83—92′. Incipiunt statuta civilia civium civitatis Yglaviensis* a viris prudentibus inventa et regalibus privilegiis confirmata. Sequitur: In nomine domini amen. Nos Wenceslaus ╳ Expliciunt jura civium civitatis Yglaviensis. Amen. = Práva Jihlavská z r. 1249, jak novými články koncem XIII. stol. byla doplněna (*Jireček* u. m. I. str. 83 - 119.)

9. *L 92′—96′. Hic jam notantur privilegia et jura civium de Bruna.* Nos Wenceslaus ╳ *Expliciunt jura seu statuta civium civitatis Brunnensis* et cetera. Amen. = Práva Brněnská z r. 1243 (*Jireček* u. m. I. str. 73—80).

10. *L. 97—98′. Poczynagi sie prawa miesta Prazskeho* a nayprw o conssyelech, kterak sye magi myeti w radach etc. ╳ Konec rzadu a praw conssyelskych = Český text práv konšelských o 17 čl. asi z r. 1380 (Latinsky *Rössler* u. m. I. č. 130 a rukop. arch. č. 993, str. 172. Srov. *Čelakovský,* O právech městských m. Brikcího z Licska str. 11.)

11. *L. 98′—148. Tuto sye poczyna[gi] prawa rozliczných wyeczi a byehow tehoz miesta Prazskeho Welikeho,* a na poczatku nayprw cztu sye prawa o lichwye rozlicznee ╳ *Tuto sye skonawagi prawa myesta Prazskeho Welikeho a podle nych mnoho gynych praw,* yakoz bude kto ge czysti, ten shleda. Amen.« = Český překlad čl. 160—377 Švábského zrcadla (Německý text u *Lassberga* u. m. str. 75-167) se zajímavými glossami ze XVI. stol.

12. *L. 148′—149′. Incipit registrum super cursum civilium senteniarum* et sequitur secundum ordinem alphabeti ╳ Explicit regestum. = Rejstřík k následující právní knize.

13. *L. 149′—249. Iste liber cursus seu registrum civilium sententiarum intitulatur,* quarum rubrice secundum ordinem alphabeti sunt posite, pro eo ut facilius lector studiosus super casu quocunque id inveniat, quod inquirit: Utrum actori et reo cedat tota dies capitulum primum ╳ *Explicit liber sententiarum civilium pro re publica per varios casus expressarum;* tituli autem casuum per registrum alphabeti in marginibus scripti per lectorem sunt querendi. = Zkrácená sbírka nálezů brněnských z konce XIV. století rozdělená na 72 kapitol. (Uveřejnil *Jireček,* Codex juris boh. II. 4. str. 26—287. Srov. též *Rössler,* Deutsche Rechtsdenkm. II. str. XLVII a *Čelakovský,* O právech městských m. Brikcího z Licska str. 15. násl.)

14. *L. 249—253. Secuntur quedam quandoque civibus occurrencia secundum Clementem papam Sextum edita et tradita,* nam ipse Clemens papa praescriptus pro clericis has institutiones anno ab incarnatione domini millesimo trecentesimo quinquagesimo quinto publicavit, et primo de vita et honestate clericorum ab ipsis tenendas ╳ Explicit tractatus de vita et

honestate clericorum per Clementem papam sextum editus = Klementina z r. 1355 o 12 čl.

15. *L. 253'—256. Sequitur una summa integra berne regalis a monasteriis et civitatibus regni Boemie tollenda* cameram domini regis concernens, quorum monasteriorum et civitatum nomina cum summis sunt infrascripta ╳ *Sequitur census hereditarius regius civitatum regalium* ╳ *Sequitur ruga regalis* ╳ *Secuntur statuta pretorii seu consilii majoris civitatis Pragensis de homicidio* ╳ Nota, quod infrascripti testes non admittuntur ad deponendum pro capite juramentum (neque in numerum consulum eliguntur — později připsáno) ╳ *Sequitur jus judicis curie et aliorum officialium* ╳ *Jura domini subcamerarii a monasteriis et civitatibus proveniencia* ╳ *Jura familie domini subcamerarii secuntur* ╳ Jura aliorum officialium et judicis curie habentur ante jura subcamerariatus regni Boemie = Soupisy berní, úroků, pokut a platů podkomořímu a jeho úředníkům z měst z konce XIV. stol. (*Čelakovský*, Sbírka pramenů práva městského království Českého [= Sb.] I. str. 195 a II. str. 848 a 901.)

16. *L. 258—262'. Secuntur statuta Judeorum.* In nomine sancte et individue Trinitatis feliciter. Amen. Karolus quartus ╳ imperii vero secundo. Sequitur de eodem majestatus. Wir Wenczlaw ╳ des Römischen in dem sibenczehen jaren = Výsady židům udělené r. 1254, 1356 a 1393 (Sb. I. č. 4, 63 a 112).

17. *L. 262'—263'. O mytu Male strany.* Waczlaw ╳ Skonawa sye przíepys listu na czlo w miestye Male Strany Prahy vysazene nayyassnyeyssim panem a panem Wacziawem Rzymskym a Czeskym kralem potwrzeneho = Sb. I. č. 103.

18. *L. 263'—266'. Tuto sie poczyna rzad, kterak gsu wynniczie k dyelany* a perkrechtu placzeni wysazeni w zemi Czeske ɔc. ╳ Skonawa sye wysazenye wynnicz nayjasnyeyssym cziesarzyem Karlem dobre pamieti cztwrtym wydane a potwrzenye a podle nyeho radu a obczi myesta Stareho Prazkeho Amen. = České překlady výsad na dělání vinic a na prodej vína z r. 1358, 1359 a 1370 (Sb. I. č. 66, 68 a 90.)

2. (č. a. 1865.) **Právní rukopis pap. z druhé pol. XV. věku** (větší část obsahu z doby před r. 1486) středního formátu, v tuhých deskách vázaný, na hřbetě s nápisem ze XVII. stol.: »*Kniha instrukcí a rozličných paměti.*« Obsah celkem totožný jako v rukopise č. 1, toliko prameny zemského, manského a městského práva jsou zde v jiném pořádku a k těm některé nové kusy jsou přidány. Paginace nová jde od l. 1—369 a prvních 13 listů je označeno písmenami A—K. Starší paginace nejprve označena jest od l. 1—115' kapitolami 1—71; a pak teprve od l. 152'—347' paginací od l. A 1—Q 10. Rukopis psán byl nejspíše některým písařem Staroměstským, od něhož získalo jej Nové město Pražské kolem r. 1486.

Obsah: 1. *L. 1—115'.* Brněnský liber sententiarum civilium z konce XIV. stol. a před tím na *l. K.* rejstřík 72 kapitol této právní knihy.

2. *L. 115'—120'.* Klementina z r. 1355.

3. *L. 120'—132'.* Práva Jihlavská z konce XIII. stol.
4. *L. 132'—137.* Práva Brněnská z r. 1243.
5. *L. 137—141'.* Výsady židovské z l. 1254 a 1356.
6. *L. 141'—142'.* Výsada na mýto Malé strany z r. 1383.
7. *L. 142'—146.* České překlady výsad na vinice a prodej vína z r. 1358, 1359 a 1370.
8. *L. 146—149.* Řád o vybírání berně z konce XIV. stol.
9. *L. 149—152'.* Soupis berní, úroků, pokut a platů podkomořímu a jeho úředníkům z měst z konce XIV. stol.
10. *L. 152'—159.* Práva konšelská asi z r. 1380.
11. *L. 159—209.* Český překlad čl. 160—377 Švábského zrcadla, nazvaný zde rovněž »práva města Pražského Velikého«.
12. *L. 209—209'.* Secuntur statuta pretorii seu consilii Maioris civitatis Pragensis de homicidio z listu 256' předešlého právního rukopisu č. 1.
13. *L. 209'—233.* Ondřeje z Dubé, Výklad na právo zemské české z poč. XV. stol.
14. *L. 233—254.* Kniha Rožmberská z l. 1320—1330.
15. *L. 254—271.* Řád práva zemského z pol. XIV. stol.
16. *L. 271—276.* Český překlad práv manských z druhé knihy Švábského zrcadla.
17. *L. 276—277'.* Pamět dvorského místosudího Sezemy z r. 1409 a jus curiae regiae z r. 1360.
18. *L. 278—297'.* Latinský text ordinis judicii terrae z pol. XIV. stol.
19. *L. 297'—307. Tuto řád a kusové kladú sě o rozličných věcech [a] jsú popsáni.* Za času kniežete Soběslava ✕ Item kramáři mají mieti korúhev zelený a na něj váhy črvené ɔc.« = Tak zv. práva Soběslavská po r. 1437 sepsaná.
20. *L. 307—318. Incipit tractatus de statu et mutacione Romani imperii per dominum Ladulphum de Columpna canonicum Benonensem* (sic) *compilatus* et cetera ✕ Explicit tractus de statu et mutacione Roman imperii.
21. *L. 318—323'. Incipit epistola Constantini imperatoris invictissimi principis super donacione et libertacione sacrosancte universitatis ecclesie Romane tempore sancti Silvestri pape* ✕ Datum Rome sub die tercia kalendarum Aprilis (v ruk. apolinarum) domino nostro Flavio Constantino Augusto quater et Gallicano viris carissimis consulibus et cetera.
22. *L. 323'—327'. Tuto sě vypisuje, který úředník v zemských úřadech co má bráti* ✕ počestného praviti. = Přípis Ondřeje z Dubé králi Václavovi IV. (*Jireček,* Codex j. boh. II. 2, str. 357—361, zde ale v jiném pořádku.)
23. *L. 327'—346'.* Boha všemohúcieho ku pomoci vzývaje řád a ustavenie, jinak statuta Českého královstvie ✕ Capitola CXLIX. O sirých pannách za muž vdánie ✕ zpósobiti zemským právem. = Český pozměněný překlad osnovy zákonníka Karlova »Majestatis Carolinae« z doby krále Jiřího. (Otisknul Jireček, Codex II. 2, str. 109—188.)

24. *L. 347'—358'.* Počíná se registrum totižto zpravidlo na práva města Pražského ╳ O sirých pannách za muž vdánie. A tak konec. = Stručný obsah všeho, co v rukopisu obsaženo na listech A 1 — Q 10.

25. *L. 359—359'.* »L. b. tisícého čtyrstého osmdesátého šestého najj. knieže a pán, pan Vladislav král Český ╳ pokutu dal.« = Zápis o obnově rady »vedle statut tohoto slavného Nového města Pražského« z r. 1486. — *L. 360—366* prázdny.

26. *L. 367—369.* »Totoť jsú odpustky země svaté a putovánie puojčené od sv. Silvestra papeže ku prosbě Constantina ciesaře a sv. Eleny mátеře jeho ╳ Item veliké tesknosti jsú na moři a strachy, protož pane bože rač každého věrného uchovati. Amen. Prescriptorum locorum singulorum declaracio per intuentes veridice potest oretenus elucidari. — Rukopis začíná *na l. a*: »Sequitur arbor consanguineitatis ascendencium in genealogia ɔc« a obsahuje na *l. b—k* později vepsané zápisy týkající se Nového města z l. 1605, 1620 a 1625, dále decretum de testamentis puerorum z r. 1350 a statuta pánův obecních starších z počátku XVII. stol.

3. (č. a. 1842.) Právní rukopis perg. z r. 1391 velkého formátu s novějším nápisem: »*Liber distinctionum juris Magdeburgensis*«, v tuhých starých červených deskách vázaný, vyzdobených deseti mosaznými puklicemi. První list, na kterém liber začínal, byl asi druhdy ozdoben iniciálkou, ale za starého magistrátu dle sdělení zvěčn. archiváře prof. dra Emlera byl někým vyříznut. Právní tato distinkční kniha je rozdělena na sedm knih a každá kniha na kapitoly a distinkce. Na začátku knih II., III., IV., V. a VII. jsou zachovány pěkné iniciálky; iniciálka na počátku knihy VI. byla rovněž vyříznuta. Končí právní kniha: »*Finitus est liber iste anno domini millesimo trecentesimo nonagesimo primo quarta feria in vigilia purificacionis sancte Marie* [1. února].« Text vydán byl *Ortloffem*, Das Rechtsbuch nach Distinctionen (1836), bez použití tohoto rukopisu a v předmluvě (str. X.) uvádí se nejstarší známý rukopis této právní památky z roku 1387. (Cod. Ambras. No. 143.)

4. (č. a. 77.) Rukop. pap. XVI. stol. středního formátu, v tuhých deskách žlutých vázaný, obsahující *Vladislavské zřízení zemské z r. 1500* s dodatky. S nápisem na hřbetě: »*Jus provinciale ab anno 1538* (sic).« Stará sign. H. IV. 3. — Stará paginace od l. A 1—O 2; nová l. 1—312. *Na l. 2.* nápis: »*Stará zřízení zemská 1538.*« — Za tím *na l. 4—50* abecední rejstřík k Vladislavskému zřízení zemskému z r. 1500 a k dodatkům k němu a *na l. 51—312* následuje text tohoto zřízení z r. 1500 a dodatků do r. 1515 jdoucích. Rukou Palackého připojena jsou čísla článků zřízení, jak je v Archivu Českém V. str. 11 násl. byl uveřejnil.

5. (č. a. 76.) Právní rukopis pap. středního formátu, obsahující *zřízení zemská z r. 1500 a 1530*, v tuhých deskách vázaný, s nápisem na hřbetě »Jus provincionale ab anno 1517« (sic). Stará signatura H. IV. 5. Paginace stará od l. A 1—Z 19 a a 1—f 1; novějši od l. 1—375. O provenienci knihy svědčí zápiska *na l. 2'*: »Jiří Závěta z Závětic, měštěnín a impressor v Starém

městě Pražském, tuto knihu Viktorina ze Všehrd (sic) před mnohými léty dostav z bibliotéky dobré paměti p. Víta Ophthalmia, měštěnína a primasa Novoměstského, jakožto švakra svého, nyní v roce tomto 1635 ní se panu Bohuslavovi Zahořanskému vyplacuje s tou při tom důvěrnou žádostí, pokud se manželka má k němu o nějakou radu uteče, aby se jí v tom důvěrně ukázati neleknoval. Amen.« Mínění zde vyslovené, že rukopis obsahuje Všehrdovy knihy devatery, je mylné. Obsah: 1. *L. 3.* »tito podle krále JMti atd.« = přiznání dvou vyšších stavů k zřízení zemskému 1530 (Jireček, Codex j. boh. IV. 1 sect. 1 str. 103). — 2. *L. 5—18.* Smlouva Svatováclavská z r. 1517. (Tamže str. 90—103.) — 3. *L. 19—22.* Zřízení o ručnicích ╳ Actum annorum etc. 1524 = Snesení sněmovní z r. 1524 obsažené v zřízení zemském z r. 1549 čl. V. 27—30 a X. 1 a 2 (Jireček tamže str. 422). 4. *L. 23—82.* Abecední rejstřík ke zřízením zemským z r. 1500 a 1530 a k zápisům, jež následují. Před tím čte se poznámka: »Cynthia lex inhibet patronos vendere linquam, causidicosque jubet gratis adesse reis. Victorinus Wssehrdius 1536, ale před tím několik leth umřel, nežli tato práva zemská psána.« — 5. *L. 83—171:* »Za právo jest, kterak v soudu zemském sedí atd.« = *Zřízení zemské království Českého z r. 1530* čl. 1—211 (Jireček, Cod. j. boh. IV. 1 str. 3—90). — 6. *L. 172 a 173* jsou prázdny. — 7. *L. 174—357: Vladislavské zřízení zemské z r. 1500* (Archiv Český V. str. 79 násl.) čl. 154—537, 552—555 a 538—551 s mnohými dodatky ze sněmovních snesení po r. 1500 do zřízení tohoto vkládaných. Za tím na *l. 359—373* následují snesení sněmů z r. 1512 a 1515 a na *l. 373'—375* nález soudu zemského ve při Šlikův s Jetřichem z Gutšteina z 22. března 1508. Dobu přepisu dokazují přípisky *na l. 321'*: »Dokonáno na den sv. milýho Václava knížete Českého [28. září] létha MDXXXVI⁰ skrze mne Jiříka bakaláře příjmím Čelného od studnic v Starém městě Pražském za sv. Mikulášem« a *na l. 375*: »Dokonáno ve čtvrtek před sv. Simonem a Judú apoštoly božími [26. října] létha MDXXXVI.« Možno vysloviti domněnku, že část rukopisu od l. 174 nalézala se v souvislosti s činností komise, která měla za úkol napravovati další části Vladislavského zřízení zemského, pokud nebyly r. 1530 v prvním Ferdinandově zřízení zemském napraveny.

6. (č. a. 130.) — Právní rukopis pap. XVI. stol. středního formátu v tuhých deskách vázaný s nápisem na hřbetě: »*Nálezové soudu zemského*« [z let 1542—1568]. Novější pag. 1—461. Bez rejstříku. *Na l. 1* čte se: »*Počínaji se nálezové soudu většího po pádu a zhoření desk zemských od létha ɔc 1542 až do létha 1559 a to nejprvé k suchým dnům postním.*« Následují pak *na l. 1—122* nálezové z l. 1542—1559 s udáním kvaternu deskového, v kterém jsou zapsány. — *L. 123—133* jsou prázdny. — *Na l. 134—252* za nápisem: »*Nálezové soudu zemského* [*většího na obeslání*] *po shoření desk v tato registra pořádně v spis uvedeny a vepsány jsou létha páně 1542*« jdou nálezové na obeslání z l. 1542—1561. — *Na l. 252'*: »Až potud nálezové soudu zemského většího po shoření desk na obeslání. Níž nálezové soudu zemského většího na vznešení a supplikací se začínati budou.« — *Na l. 253—276* za nápisem: »*Nálezové soudu zemského většího po pádu*

a shoření desk zemských létha 1542 od JMti na vznešení a supplikací učiněni a tuto pořádně v spis uvedeni a zregistrováni sou« následují nálezy z l. 1542—1552. — Na *l. 276'*: »Až potud nálezové soudu zemského většího na vznešení a supplikací. *Počínají se nálezové na půhonný pře při soudu zemském.«* — *L. 277—459* následují nálezy soudu zemského z roku 1543—1568, mezi nimiž i nálezy soudu komorního a dvorského přicházejí a některé nálezy soudu zemského ze starých desk do nových přepsané z l. 1465—1539.

7. (č. a. 75.) *Právní rukop. pap. z XVI. stol.* středního formátu v tuhých deskách svázaný, obsahující přepis *knihy Tovačovské, nálezy moravského soudu zemského* z l. 1415—1523 a *rejstříky k Staroměstským knihám vejpovědi* z l. 1479—1598. — Stará sign. H. IV. 4. — Dle staré paginace rozpadá se na dvě části, první od l. 1—220 a druhá od l. 1—154. Novější paginace od l. 1—320. — Obsah: *na l. 1* latinské verše. — 1. *L. 3—108.* »*Kniha pana Tovačovského*, jinak Práva markhrabství Moravského létha p. patnáctistého sedmdesátého druhého« (vydaná Demuthem 1858 a Brandlem 1868.) — 2. *L. 109—120* »*Vejpovědni nálezové v Starém městě Pražském vynešené od léta páně 1479—1518«*. »Ex primo tomo seu volumine primi libri sententiarum ab anno MCCCCLXXIX usque annum 1518.« — Ex secundo volumine. = Rejstřík nálezů, jež se zachovaly v knize archivní č. 1128. — 3. *L. 121—127*: »Ex libro sententiarum tercio sequentia judicata extant« = rejstřík nálezů z knihy archivní č. 1129. — 4. *L. 127'—136.* »Ex libro sententiarum quarto ab anno 1527 usque ad annum 1533« = rejstřík nálezů z knihy, jež se nezachovala a jež měla 547 listů. — 5. *L. 136'—143.* »*Ex libro sententiarum quinto judicata subscripta sunt ab anno 1533 usque ad annum 1544*« = rejstřík nálezů z knihy archivní č. 1130. — Pod nápisem poznámka: »Psána od pana Sixta, Ambrože Zounka, Jakuba z Kapí Hory. Aegiptiorum reges juxta regionum illam consuetudinem judices ad jus jurandum adigebant, ut etiamsi rex juberet aliquid, quod justum non esset, non judicarent, tanti referre putabant, ut populus justos haberet judices opposita (nota) erat jusjurandi religio potenciae ferocieque regiae«. — 6. *L. 143'—149.* »Liber sextus incipit ab anno 1544 usque ad annum 1566« = rejstřík nálezů z knihy archivní č. 2129. — 7. *L. 150'—164* ortele a vejpovědi z různých měst a reformace p. rad nad appelacími z l. 1573—1598; mezi nimi na *l. 158* verše české za nápisem »*Regule právní*« a »*Zrcadlo lejkovské* o mírném pořadu práva o přech hlavních městských z německého a latinského jazyka«. — 8. *L. 165—321.* »Registrum těch všech nadepsanejch věcí. — *Půhonové a nálezové od létha páně 1415 v markrabství Moravském na plném soudu vynešené od téhož času.*« Jdou do r. 1523.

8. (č. a. 1834.) Právní rukopis pap. XVII. století, středního formátu, v tuhých deskách žluté barvy vázaný s mosaznými přeskami, v novějším čase pro archiv městský zakoupený. Na přední desce: »J[an] S[tarší] T[amfalt] z T[amfaltu] 1633«. — Paginace l. 1—383. — *Na l. 1* čte se: »*Tento spis municipálu Brněnskýho* ku poctivosti a potřebě urozenému a statečnému

rytíři panu Janovi staršímu Tamfaltovi z Tamfaltu, hejtmanu panství Zidlochovského, s pilnou péčí a pilností vyhledaný a sepsaný létha dole v verši poznamenaného: QVI VerI DoCtores II non 2VerVnt faVoreM SIbI.« *Na l. 2*: »Vejpis JMCské Rudolfa druhého potvrzení privilegií a municipálu města Brna«, d. na hradě Pražském ve čtvrtek den sv. Havla (16. října) léta páně 1578. Za tím následuje český překlad právní knihy brněnské sepsané původně latinským jazykem v pol. XIV. stol., později novými články doplněné a zvané »municipálem Brněnským« o čl. 730, kterou E. *Rössler*, Deutsche Rechtsdenkmaeler aus Böhmen und Maehren II. str. 3 násl. tiskem vydal.

9. (č. a. 1836.) Rukop. pap. XVII. stol., středního formátu, v tuhých deskách nově svázaný, obsahující prameny *horního práva Jáchymovského XVI. stol.* Paginace stará od l. 1—45, nová od l. 46—133. Obsah: 1. *L. 1—46*: »*Bergkwerckgebreüche,* so durch herrn Mattes Enderlein bergmeistern alhier beneben der bergkordtnung verzaichnet und bis anhero im brauch gehalten worden, anfang seines bergkmeisterambts freitag nach natalis domini anno 1536 bis anno [15]51, da er ambtsverwalter worden, volgendt mitwoch den 21. Octobris anno [15]56 in Gott selig verschieden.« (= Schmidt, Sammlung der Berggesetze II. str. 154.) — *L. 47—48* prázdny. — 2. *Na l. 49—62*: »*Newe begnadung und reformation* über das kayserliche bergkwergk in sanct Joachimbstaal 1564«. (= Schmidt, tamže III. str. 34 a Sternberg, Umrisse der Geschichte des Bergbaues und der Berggesetzgebung des K. Böhm. II. str. 303). — *L. 65—86*: »*Publication der neuen bergkwerksvergleichung* im konigreich Behem anno MDLXXV mit den staenden der Cron getroffen und aufgerichtet. 1611« = německý překlad narovnání o hory a kovy z r. 1575 (Sternberg, Umrisse II. str. 306 a Sněmy České IV. str. 276). — *L. 87—128* privilegia Jáchymovská kr. Ludvíka 1520, kr. Ferdinanda I. z r. 1545 a 1547, cís. Rudolfa II. r. 1591 a 1609, hrabat Sliků z r. 1519, 1542 a 1545, jakož i některé řády a obyčeje horní.

10. (č. a 1853.) Rukop. pap. XVIII. stol., středního formátu, v tuhých deskách vázaný, s nápisem na přední desce: »*Joachimsthaler Bergordnung sammt Appendix.*« Obsahuje na str. 320 opis řádu Jáchymovského kr. Ferdinanda I. z r. 1548. (Schmidt, Sammlung der Berggesetze II. str. 1 a Sternberg, Umrisse II. str. 291.)

11. (č. a. 1839.) Rukop. pap. XVI. století, středního formátu, v tuhých deskách vázaný, s novějším nápisem na hřbetě: »*Zřízeni zemské markrabstvi Moravského* (kniha Tovačovská) 1602« (sic). Na přední desce šlechtický znak s legendou: »Maximilianus Udalricus comes de Kaunitz et Bietberg«.[1]) Novější paginace l. 1—109. *Na l. 3* listy přiznávací k berni za l. 1610 a 1611 Bartoše Loskota Lonského, úředníka panství Slavkovského. — Za tím poznámka: »In usum Leonis Gulielmi comitis de Kaunicz 1649.« — *Na l. 4—109* následuje přepis *zřízení zemského markrabství Moravského z r. 1604*, ale necelý,

[1]) Dle Ottova Slovníku Naučného XIV. str. 1000 byl tento hrabě Kounic zemským hejtmanem na Moravě za cís. Karla VI. a zemřel 1746.

neboť jde pouze do l. CXXXV tištěného zřízení, kdežto l. CXXXV—CXLVII a registrum nejsou přepsány.

12. (č. a. 1641.) »*Císaře Římského, Uherského a Českého krále Jeho Mti Ferdynanda druhého obnovené právo a zřízení zemské dědičného království Českého 1627.*« Rukop. pap. XVII. stol. středního formátu v tuhých deskách vázaný s nápisem na hřbetě: »Obnovené zřízení zemské království Českýho«. Čl. A. 2—F 1 jsou tištěny, ostatní psány. Za zřízením následuje český text deklaratorií a novel císaře Ferdinanda III. z r. 1640.*) Obnovené zřízení zemské bylo znovu vytištěno H. Jirečkem v Codex jur. boh. V. 2, ale bez deklaratorií.

13. (č. a. 24.) »*Císaře Římského, Uherského a Českého krále JMti Ferdynanda druhého obnovené právo a zřízení zemské dědičného království Českého 1627.*« Rukop. pap. ze XVII. stol. středního formátu v černých tuhých deskách vázaný, jejž r. 1865 Dr. Josef Emler archivu daroval. Červená sign. 1061. Lokační č. IV. 11.

14. (č. a. 116.) Rukop. pap. XVII. stol. středního formátu v tuhých deskách zelených nově vázaný za nápisem: »*Verneuerte Landesordnung des Königreichs Böheimb*« z r. 1627. Novější paginace l. 1—322. Po straně textu latinské poznámky.

15. (č. a. 117.) Rukop. pap. XVII. stol. středního formátu v tuhých deskách zelených nově vázaný. Lokační č. IV. 9. Stará paginace l. 1—299 *Na l. 1* nápis: »Der Röm. Kayserl. auch zu Hungarn und Böheimb königlichen Mayt. Ferdinandi des anderten Verneuerte Landesordnung deroselben Erbkönigreich Böhaimb.«

16. (č. a. 1846.) Rukop. pap. XVII. stol. středního formátu obsahující latinský traktát o právu městském z r. 1579 za nápisem: »*Jus municipale bohemicum*«. Na prvním listu poznámka: »Ex libris illustrissimi domini domini Jaroslai Floriani Sswihovsky de Risenbergk et Sswihow 10. Septembris anno 1677.« Novější paginace l. 1—54.

17. (č. a. 44.) »*Neue reformation der stattrecht im Khönigreich Böhaimb.*« Rukop. pap. z XVIII. stol. středního formátu nově svázaný obsahující něm. překlad tak zv. krátké summy práv městských m. Kristiana

*) V knihovně archivu m. Pražského sign. VI. B. 14. chová se druhý ještě exemplář tohoto českého Obnoveného zřízení zemského z r. 1627 zpola tištěný a zpola psaný s poznámkou: »Tato obnovená práva a zřízení zemská, též JMCské declaratoria neboližto novelly obstaráním slovutné a vzáctné poctivosti pánův desíti soudcův tohoto Starého města Pražského ku právu jejich přináležející v léthu páně 1643 vyzdvihnuty jsou a to zejména praeside judicii pana Danyele Nathanyele Předního, pana Pavla Dvorskýho z Gryfí hory, pana Vojtěcha staršího Vodičky, pana Vojtěcha mladšího Hada z Proseče, pana Bartholoměje Norberta Tlačíkovského z Malíkova, pana Jiřího Fuksa, pana Kašpara Rašpa, pana Mikuláše Sládka, pana Jana Trakala, pana Filipa Mertzc.«

Pavla z Koldína z r. 1581. Invent. č. IV. 6. — Na přední straně poznámka: »Ad usum officii sexviratus«.

18. (č. a. 1835.) Rukop. pap. XVIII. století středního formátu v tuhých deskách vázaný o 68 listech obsahující *řád soudní císařovny Eleonory z r. 1711. Na l. 4—31*: »Der verwittibten Römischen keyserl., auch zu Hungarn und Böheimb königlichen Mayestaet Eleonorae Magdalenae Theresiae als dermaligen Ihro Mayt. dero freundlich geliebtesten herrn sohns, des allerdurchleuchtigist — grossmaechtigsten fürsten, herrn Caroli des dritten, königs in Hispanien, Hungarn und Böheimb dero erbkönigreichen, fürstenthumben und landen allerhöchsten regentin, quoad modum procedendi et taxandi neu verfasste *gerichtsordnung* in specie für den Carolo Ferdinandaeisch-academischen, wie auch zugleich für die magistraten der königlichen Alten-, Neu- und Kleineren stadt Prag anno domini MDCCXI.« *L. 32—60* český překlad tohoto řádu za nápisem: »Její Mti ovdovělé Římský císařovny, též Uherské a České královny Eleonory Magdaleny Terezie jakožto tehdejší svého přátelsky nejmilejšího pana syna nejjasnějšího a velikomocného knížete a pana Karla třetího, krále Španielského, Uherského a Českého dědičných království, knížectví a zemí nejvyšší vladařky, quoad modum procedendi et taxandi vnově založená právní ordinací in specie pro Carolo-Ferdinandaeiský academický, též i spolu pro magistráty královského Starýho, Nového a Menšího města Pražského. Anno domini MDCCXI.« — *L. 63—67* resoluce cís. Josef I. z r. 1710 o exekučním prodeji statků šosovních.

19. (č. a. 190.) Německý rukop. pap. XVIII. století středního formátu, jenž obsahuje *Miscellanea* o otázkách ústavy české. Čís. invent. XXII., 52. Novější paginace l. 1—297. Na hřbetě nápis: »Volumen III. Epitome comitiorum. Thomus secundus a pagina 689 usque pagina 1256«, z něhož patrno, že tu jde o část většího spisu. *Na l. 1* poznamenáno: »Ex libris illustrissimi ac excellentissimi Francisci Venceslai s. R. imp. comitis de Trautmansdorf.« Obsah: *l. 2—14.*: »Caput XII. Von ursprung und fortsetzung der Landtafel im königreich Böheimb.« *L. 15—37*: »Caput XIII. Von der landesordnung, wie auch stadt- und anderen rechten.« *L. 38—53*: »Caput XIV. Von nicht annehmung der ausländer in königliche und landes- ämbter, dan hochachtung der böhmischen sprach.« *L. 54—56*: »Caput XV. Von dem obrist- burgrafen- ambtshause, wie auch selbigen güttern und dörfern.« *L. 57—58*: »Caput XVI tum. Von denen obrist- landt cammerambts güttern und selbigem hause.« *L. 59*: »Caput XVII. Von dem obrist landt- schreiberambts hause.« *L. 60—61*: »Caput XVIII. Von dem Königgratzer burggrafenambt und darzu gehörigen gründen.« *L. 62—132:* »Caput XIX.: Von steuern und gaben oder contributionen.« *L. 133—135*: »Caput XX. Von dem quanto camerali oder was von zeit zu zait zu Ihrer Mayestät aigenen disposition oder ad liberam verwiliget worden.« *L. 136—149*: »Caput XXI. Von der Prager- und Egerischen fortification.« *L. 150—164*: »Caput XXII. Von denen landes-ausgaben oder sogenannten domestico.« *L. 165—172*:

»Caput XXIII. Von verschiedenen anticipationen oder freywilligen darlehen und deren wider-bezahlung.« *L. 173—212*: »Caput XXIV. Von verschiedenen modis collectandi et exequendi, die verwilligte contributiones«. *L. 213—242*: »Caput XXV. Von dem königlichen obersteuerambt, deren rayttungs-revision und wie solches von zeit zu zeit bestellt gewesen.« *L. 243—260*: »Caput XXVI. Von dem contributions-beytrag der grafschaft Glatz, wie auch des Egerischen bezircks und des Elbogner creises.« *L 261—275:* »Caput XXVII. Von denen königlichen Prager städten und neben-rechten.« L. *276—282:* »Caput XXVIII. Von derer übrigen königlichen städte schulden tractations- und nach der zeit erfolgten emporbringungs - comission.« *L. 283—297:* »Caput XXIX. Von ehemaliger kriegsverfassungen und landes-defension, dan zu unterhaltung des disfälligen kriegsvolgs beschenen verwilligungen.« Data v tomto spisu jdou do r. 1741 a mohl tedy spis teprve po tomto roce býti sepsán. Zmíněný František Václav hrabě z Trauttmansdorfu, v jehož knihovně rukopis druhdy se nalézal, byl pánem na Litomyšli a zemřel r. 1753. (Ottův Slovník Naučný XXV. str. 671.)

20. (č. a. 1837.) Rukop. pap. z XIX stol., středního formátu, v tuhých deskách vázaný, obsahující na 186 stránkách výpisy pramenů práva horního z archivu guberniálního v Praze za nápisem na přední desce: »*Auszüge aus dem Peithnerischen im Gub. archiv befindlichen Manuscripte über das böhm. Bergrecht*«. — *Na str. 17—50:* »Graf Stephan Schlikens und dessen gebrüdern bergordnung auf das Joachimsthaler bergwerk vom J. 1518« o 106 článcích. — *Na str. 88—186*: »Allerunterthaenigst unvergleichlicher entwurf einer erneuerten und verbesserten bergordnung für das königreich Böheim, für das marggrafthum Maehren und den österreichischen antheil Schlesiens. Auf veranlassung der k. k. Hofkammer in münz und bergwesen verfasset« z první pol. XIX. stol. o 141 článcích.

21. (č. a. 1838.) Rukop. pap. XIX stol., středního formátu, v tuhých deskách svázaný, obsahující výpisy z archivu guberniálního v Praze ve věcech práva horního r. 1829 učiněné za nápisem: »*Auszüge aus dem Gubernialarchiv und Registratur im Bergfache*«.

22. (č. a. 1822.) »*O zákonném stavě českého jazyka.* Od dra A. *Strobacha.* Rukop. pap., středního formátu, nově vázaný o 165 listech s poznámkou censurního úřadu »17 November 1846 N° 1540«.

23. (č. a. 2860.) »*Osnova řádu stavebního* pro král. hlavní město Prahu a okolní města a místní obce«, kterou r. 1898 obecní starší architekt *Münzberger* vypracoval a sněmu předložil.

B. Knihy Starého města Pražského.

(Z doby předhabsburské.)

I. Knihy pamětní (Libri memoriales).

24. (č. a. 986.) *Nejstarší kniha městská Starého m. Pražského z l. 1310—1419.* Rukopis papírový velkého formátu v tuhých deskách vázaný ze XIV. století. Na hřbetě novější nápis: »*Liber vetustissimus statutorum et aliarum rerum memorabilium Veteris urbis Pragensis*«. Jest to nejstarší kniha obce Staroměstské (liber civitatis), do které od r. 1310 psaly se *počty* a *dluhy* obce i jiné důležitější zápisy a listiny obecní. Zejména zapisovala se sem od r. 1314 až do r. 1371 *statuta obecní,* od r. 1324 udělení *práv měšťanských,* v l. 1331—1337 *pečetění listů* rychtářem a konšely vydaných a pak celé znění *listů* a také *výpovědi* rady z l. 1335—1419; v letech 1332—1368 *obnovy rady městské* a podřízených menších úřadů a konečně na prázdná místa zapsány jsou některé *listy královské*[1]) a ku konci knihy jsou v druhé pol. XV. století připisována *práva měšťanská* od r. 1451 až do spojení Starého a Nového měst Pražských r. 1518. Kniha má dvojí paginaci. Novější (str. 1—279), které se zde přidržujeme, pochází od zvěčn. archiváře městského prof. dra *Emlera,* jenž větší část starších zápisů z této knihy ve svých Regesta Bohemiae et Moraviae (cit. Reg.) uveřejnil, a starší paginaci (I—CCCXVI) nejspíše protonotářem městským mistrem Wernherem kolem r. 1370 pořízenou, které Tomek, Rössler, Mourek a j. se přidrželi. Při tom některé listy scházejí a ostatní, byvše brzo po r. 1370 a před r. 1418 v jedno svázány, nedbalostí vazače do nepořádku jsou uvedeny.

Obsah: L. 1 a 2' (bez staré paginace) obsahují zápisy o některých příjmech a vydáních obecních z r. 1319; seznam cechů městských,[2]) asi r. 1370 sestavený seznam starších statutů obecních, jež se v knize nalézají za nápisem: »*Incipit registrum jurium et statutorum civitatis per numerum antescriptum*«[3]) a konečně žalobní spis měšťanstva Pražského proti králi Janu z r. 1319, začínající: Nos cives proponimus querulose etc. (Reg. III. č. 504 a Tomek, Čas. Č. Musea 1846 str. 482 a Děj. m. Prahy I. str. 537.)

[1]) Šest listů panovnických otiskli jsme odtud ve Sb. I. pod č. 7, 8, 16, 17, 35 a 38.

[2]) Jmenují se: Pannicide. Institores. Carnifices. Sartores. Brasiarii. Sutores. Sellarii. Textores. Fabri. Pellifices. Pistores. Cultellarii. Aurifabri. Armifices. Salinarii. Pabularii. Clyppearii. Carpentarii. Lapicide. — Zajímavý je pořádek, v kterém živnosti ty přicházejí.

[3]) Po straně rejstříku naléză se přípisek touže rukou: »*Nova statuta.* Quere in folio CCLXXI. Quam diu duret dies et annus habetur folio CCLXXIII°. Ibidem habetur de expensis in legacionibus civitatis, habetur ibidem folio CCLXXIII°«; a poněvadž tato statuta jsou z r. 1370 a 1373, tedy patrně byly rejstřík i paginace v těchto letech pořízeny.

L. 3 (st. p. I.). Ungeltum civitatis Pragensis sic debet recipi (= Rössler, D. Rechtsdenkmäler I. str. 1.) Zápis byl asi r. 1311 učiněn, soudě dle záznamu na *l. 37* obsaženém o ujetí všech ungeltů k obci téhož roku. Reg. IV. č. 1760 kladou jej asi neprávem do r. 1330—1358.

L. 4 (st. p. II). Hec sunt debita, que jurati — tenentur solvere in illis sexagenis marcharum, quas primo dederunt regi Johanni (Reg. IV. č. 1992, kdež soupis se klade k r. 1315). — *L. 4'*. Anno domino millesimo CCCXXI° conscripta sunt debita civitatis Pragensis. (Reg. III. č. 748.)

L. 5—7 (st. p. III—V). *Hec sunt statuta judicis et juratorum pro commodo civitatis.* (Statuta z l. 1314 a 1347 = Rössler u. m. I. str. 4—8, č. 2—7 a Reg. III. č. 233. a IV. č. 168.)

l. 7'—8' (str. p. V'—VI) obsahují listy kr. Václava II. z r. 1299 a kr. Jana z r. 1329 (Sb. I. č. 7 a 16 a Reg. II. č. 1844), jakož i statuta z r. 1296 a 1297 (Reg. II. č. 1719 a 1738) a zápis z r. 1335 (Mourek str. 9).

l. 9 (st. p. VII.). A. d. MCCCXVIII° hec est pecunia recepta per XXIV juratos de cauponibus (= Reg. III. č. 412).

l. 9'. A. d. MCCCXXI° conscripta sunt hec debita civitatis (mřežováno).

l. 10 (st. p. XXXIV). De jure civili, qualiter debeat conquiri = (Statuta z r. 1328, 1330 a 1332 u Rösslera I. str. 15 násl. č. 22—28 a Reg. III. č. 1413, 1690 a 1941).

l. 11—15' (st. p. XXXV—XXXIX). A. d. MCCCXXIV Hagnager factus est civis Pragensis etc. Následuje udělení práv měšťanských v l. 1324—1339. (Almanach obce Pražské IV str. 238—245.) — Na *l. 15* též »pannificum et pannicidarum ordinacio« z r. 1330 (u Rösslera I. str. 18 č. 29 a Reg. III. č. 1612).

L. 16 (st. p. XL)—*27'* (LI). Statuta a zápisy z l. 1316—1341 (u Rösslera I. str. 19—32 č. 30—47 a Reg. II. č. 2240, III. č. 321, 329, 423, 1509, 1678, 1757, 1815, 1816, 1865 a 1969 a IV. č. 151, 166, 171, 247, 249, 272, 521 a 881, též *Mourek* str. 4, 10 a 11.)

L. 29 (st. p. LIV). De treugis homicidiis = statut z r. 1349 u Rösslera I. str. 33 č. 48.

L. 30 a *31* (st. p. LV a LVI) prázdny.

L. 32—35' (st. p. LVII—LX). A. d. MCCCXXXI° sabatho in die sti. Othmari sigilate sunt hec litere: — podobně MCCCXXXII f. 3. post Epiphaniam — f. 4. ante Reminiscere — in dominica Judica me — sabbato ante dominicam Cantate — in vigilia ste. Marie Magdalene — f. 6 post diem sti. Bartholomei — sabato quatuor temporum — die beate Elizabeth — f. VI. quatuor temporum ante nativitatem Christi. (Devětkrát v roce.) Item a. d. *MCCCXXXIII°* die dominico ante Epiphaniam — sabato ante Invocavit — f. IV quatuor temporum festi Penthecostes — f. II post Assumpcionem — in vigilia nativitatis sancte Marie — f. V post diem beati Francisci — f. VI post diem storum Symonis et Jude (sedmkrát v roce). — A. d. *MCCCXXXIV°* ante festum sti Viti sigillate sunt hec litere: — sabbato ante dominicam Oculi. Podobně z r. 1337 a 1329. (Reg. III. č. 1852, 1869, 1883, 1900, 1920,

1939, 1948, 1960, 1966, 1972, 1980, 2009, 2032, 2036, 2049, 2055 a IV. č. 22, 56, 446, 447 a 694). Též jiné zápisy (Reg. III. č. 1892).

L. 36 (st. p. VIII). Zápisy o příjmech a vydáních r. 1318.

L. 37—53' (st. p. IX—XXV). *A. d. MCCCXI* in septuagesima domini jurati intromiserunt se de theloneis omnibus. Příjmy a vydání z ungeltů z l. 1311—1323. (Srov. Reg. III. č. 55, 114, 172, 236, 288, 347, 410, 476, 553, 640, 746, 747, 834 a 953 a IV. č. 1993.) Na prázdná místa vepsány později některé listy vydané rychtářem Bořutou a přísežnými Starého m. Pražského z r. 1352, jakož i starší listy z l. 1335—1345. (Reg. IV. č. 127 a 1621.)

L. 54 (st. p. XXVI). Nach Christes gepurt uber tausent jar drew hundert jar in dem vier und zweinzigsten jare vor mittvasten haben die purger von Prag den Regenspurgern genommen. (Reg. III. č. 965 a Mourek str. 1.) Za tím statut z r. 1328. (Reg. III. č. 1405, Rössler I. č. 8.)

L. 56—61' (st. p. XXVIII—XXXIII). Anno d. MCCCXXVIII facta sunt constituciones infrascripte: (= Rössler I. str. 9—15 č. 8—22; Reg. III. č. 1361, 1406, 1656 a 1657, IV. č. 1643 a Mourek str. 5). Mezi tím zápisy vepsány z r. 1347 a 1350. (Mourek str. 11.)

L. 62—63' (st. p. LX—LXI). Statuta de etate debita puerorum z r. 1350 atd. (Rössler I. str. 35—37 č. 53—57 a Reg. III. č. 908.)

L. 64—67' (st. p. LXII—LXV). Listy kr. Václava II. z r. 1304 a kr. Jana z r. 1330 (Sb. I. č. 8 a 17, Reg. II. č. 2005 a III. č. 1646) a podvržený list kr. Václava I. z r. 1235 křižovníkům. (Reg. I. č. 868.)

L. 68—73' (st. p. LXVI—LXXI) prázdny.

L. 74—75' (st. p. LXXII—LXXVI) dvě statuta o kupcích z r. 1333. (Reg. III. č. 2006 a 2007 a Mourek str. 6 a 7.)

L. 76—85' (st. p. LXXIV—LXXXIII) prázdny.

L. 86—118' (st. p. LXXXV—CXVII). Hii receperunt jus civile v l. 1340—1393 (Almanach 1901 str. 245—252, 1902 str. 33—58). — Na *l. 116* (st. p. CXV) statut o sukna krajecích a kramářích z r. 1365 (Rössler I. str. 38 č. 58).

L. 119—135' (st. p. CXIX—CXXXI, CCLIII, CCLVII) prázdny; toliko na dvou listech 120 a 135 zápisky o počtech obecních.

L. 136 (st. p. CCLVIII). Statut de racionibus juratorum z r. 1338 (Rössler I. str. 30 č. 44, Reg. IV. č. 521) nemřežován.

L. 137 (st. p. CCLIX). List kr. Jana z r. 1338 (Sb. I. č. 35 a Reg. IV. č. 608 a 613).

L. 138—143 (st. p. CCLXII—CCLXXI) prázdny, jen na l. 138 a 143 počty obecní.

L. 143'—150 (st. p. CCLXXI'—CCLXXIX). Statuta z r. 1338, 1339, 1354, 1356, 1359, 1361, 1364, 1370 a 1371 (Rössler I. str. 40—58 č. 59—96 a Reg. IV. č. 506, 516, 634, 639, 738, 759, 850). — Za tím statut z r. 1357 o zákazu prodeje nezdravého masa.

L. 150—151 (st. p. CCLXXIX a CCLXXXI). *A. d. millesimo CCCXL feria secunda in vigilia conversionis sancti Pauli apostoli* (24. ledna) hic

jurati per dominum Petrum de Rosenberk pro tunc capitaneum in monasterio sancti Clementis Prage sunt creati, videlicet Meinhardus Wolframi atd. Ipsi wero jurati statuerunt officiales civitati infrascriptos etc. (Reg. IV. č. 759). — Za tím list rady o čistění města (Reg. IV. č. 764) a listy kr. Jana z r. 1340 a markrabího Karla o starších mlynářích (Sb. I. č. 38 a Reg. IV. č. 782, 839 a 846).

L. 151'—164' (CCLXXXI'—CCXCIII'). *A. d. MCCCXLIV in die ste. Cecilie virginis* (23. listopadu) ad sanctum Jacobum hora vesperarum per dominum regem constituti sunt seu creati novi jurati, quorum nomina sunt per ordinem subscripta: Andreas Goldner etc. (Reg. IV. č. 885 a 1469). — Následují obnovy rady a úřadů městských: *1341* feria 4 in die sti. Benedicti (21. března) »per regem«, *1348* in vigilia sancte Margarethe virginis (12. července) per dominum Romanorum et Boemie regem d. Karolum; *1350* dominica infra octavam Epiphanie domini (31. ledna) per d. regem in domo consilii; *1352* in die sancti Jacobi apostoli (25. července) per dominum regem; *1353* f. IV ante f. sti. Laurencii (7. srpna) per d. subcamerarium in domo consilii; *1356* in crastino sancti Blasii martyris (4. února) per d. Karolum Romanorum imperatorem semper augustum et Boemie regem; *1359* feria quinta post diem cinerum (7. března) infrascripti viri ad officium consulatus per d. episcopum Mindensem sunt positi; *1360* f. sexta ante f. sti. Benedicti (20. března) per d. episcopum Mindensem; *1362* f. III ante festum sti. Johannis Baptiste (21. května) per d. Theodricum archiepiscopum Magdburgensem, *1365*, *1366*, *1368* pouze obnovy úřadů litkupníkův a jiných obecních zřízenců zapsány. Mezi ně vepsána dvě statuta z r. 1342 a 1344 (Rössler I. str. 60 a 61 č. 98 a 99 a Reg. IV. č. 1165, 1194 a 1390) a některé listy rady z r. 1342, 1345 a 1346 (Reg. IV. č. 1167, 1190, 1359, 1492, 1511, 1613 a 1711).

L. 165'—178 (CCXCIV'—CCCXI'). Statut z r. 1371 konvářům (Mourek str. 12 a 14) a listy i výpovědi přísežných z r. 1350 a 1360.

L. 179 (CCCXII). Snesení rady z *16. června 1362* o příjmech protonotáře mistra Wernhera a o tom, že má vždy poselství se účastniti (Tadra, Kanceláře str. 259). — Za tím: Ista pertinent ad pondus civitatis. Ista pertinent ad pondus in Leta Curia. (Rössler str. 61 č. 100 a 101).

L. 180 (st. p. CCCXIII). Výpověď přísežných z r. 1350 ve při dvou městských rodů (zv. Rostonides et Lemperfulerides) o užívání znaků (pro clipeo seu signo clipei deferendo). Za tím: Sciendum, quod *a. d. MCCCXV infra festum Pentecostes* date sunt d. Johanni regi CCCC marce gr. breves etc. (Reg. III. č. 259) a počty obecní z r. 1350.

L. 181—183' (st. p. CCCXIV—CCCXVI'): Obnovy úřadů městských z l. 1337, 1338 (Reg. IV. č. 362 a 514) a 1340; zápisy rady z l. 1345 (Reg. IV. č. 1514, 1611, 1720, 1745 a 1755), 1346—1348, 1350—1352 (na příjmy protonotáře mistra Wernhera — mřežováno. Srov. Tadra, Kanceláře str. 256) a 1365.

L. 184—198' (st. p. CXXXIII—CXLVII). Kšafty a zápisy různého obsahu z l. 1360, 1373, 1388, 1390, 1393, 1394, 1399, 1400—1419; mezi

jiným pře řemesla zámečnického z r. 1399, postřihačů z r. 1400 a nožířů z r. 1360 zapsané »in libro judicii nostre civitatis Pragensis« (l. 184, 185 a 192), listy týkající se Dvorce a Podolí z r. 1388, Běchovic z r. 1405 (odvolání do Starého města české), a Košíř z r. 1406 (185', 186' a 189'); listy kr. Václava IV. z r. 1406 a 1410 (190 a 191); výpisy z desk půhonných z r. 1397 o pohánění měšťanů (198'). Srov. Mourek str. 14—32.

L. 199—235 (st. p. CXLVIII—CXCVII) prázdny.

L. 235' (st. p. CXCVII') udělení práva městského panně Barboře tkadlici plátna r. 1507.

L. 236—276' (st. p. CXCVIII—CCXLV'). Anno d. MCCCCLI notantur certe persone vicinorum Majoris civitatis Pragensis cum ipsorum fidejussoribus, que susceperunt *jus civile*: Janco Coranda etc. = Práva měšťanská z l. 1451—1518. (Almanach obce Pražské 1903 str. 126—148 a 1904 str. 57—63.) — Mezi těmito zápisy práv měšťanských jsou některé starší záznamy o počtech obecních, zejména na l. 268' (st. p. CCXXXIV') počty z r. 1310 (Reg. II. č. 2247), kdež zároveň doklad, že kniha tato byla o sv. Havlu (16. října) 1310 založena, neboť se tam čte: »Racio de expensis civitatis Pragensis pro variis necessariis. Hec sunt distributa civitatis a. d. MCCCX a festo sti. Galli inchoata. *Item dedimus III. fertones pro libro presenti.*«

Stará paginace dá se s novější takto srovnati: *L. I—VII* = l. 3—9; *l. VIII—XXXIII* = l. 37—61; *l. XXXIV—LI* = l. 10—27; *l. LII—LIII* scházejí; *l. LIV—LIX* = l. 29—35; *l. LX—CXVII* = l. 62—118; *CXIX* až *CXXXI* = l. 119—130; *l. CXXXIII—CCXLV* = l. 184—276; *l. CCLIII* až *CCLVII* = l. 131—135; *l. CCLVIII—CCLIX* = l. 136 a 137; *l. CCLXII* až *CCCXVI* = l. 138—183.

Z rukopisu toho větší část je tiskem uveřejněna. Psali o něm a čerpali z něho: *Tomek*, Kniha Starého města Pražského od r. 1310 v Časopisu Č. Musea 1844 str. 566 a Dějepis m. Prahy II. str. 293 a III. str. 307; též v Základech starého místopisu Pražského I. str. 7 cituje jej *stm. 1310*; *Emler*, Zprávy kr. č. společnosti nauk 1873 str. 54; *Rössler*, Deutsche Rechtsdenkmäler aus Böhmen und Mähren I. str. XXXII násl., kde většina statutů z knihy té je otištěna (s citací St.); *Tadra*, Kanceláře str. 160; *Čelakovský*, Sb. I. str. CLVI; *Mourek*, Zum Prager Deutsch des XIV. Jahrhunderts ve Věstníku král. české společnosti nauk 1901 str. I. násl. a *Teige*, Seznamy měšťanů Pražských v Almanachu král. hl. m. Prahy 1901 str. 230 násl. a též v násl. ročnících.

25. (č. a. 993.) *Kniha pamětní z l. 1366—1540.* Rukop. perg. a pap. (od str. 84) XIV. stol. velkého folia do tuhých desek svázaný s mosaznými přeskami. Na hřbetě nápis XVI. stol.: »**Liber I. Privilegia.**« a na prvním druhdy na desce přilepeném listu rukou z r. 1565: »**Primus liber vetustissimus privilegiorum, statutorum et decretorum Veteris urbis Pragensis necnon gloriose aureeque memorie ejusdem perpetuo dignissimus.**« Za tím notářský list z r. 1342 začínající: Marcus prepositus

ecclesiae sancti Petri de Allyace Mediolanensis diocesis executor etc. — Stará paginace dle stránek od 1—273, pak nová paginace dle listů 272—334'. Jednotlivé kopie listů jsou až do str. 134 číslovány.

Obsah: 1. *Str. 1—72 perg.* Přepisy majestátů královských, statutův a listů rychtáře a konšelů a jiných osob z l. 1282—1366 jednou rukou (nejspíše protonotáře Staroměstského mistra Wernhera) psané, ale beze vší chronologie pod č. I—CXX. Po straně stručná regesta touže rukou. *Na str. 60* jinou rukou jsou vepsány dva majestáty z r. 1368 a 1370.

2. *Str. 73—84. perg.* Přepisy téhož obsahu z l. 1373—1400 č. CXXI až CXXXVI. Na l. 81 první česká listina z r. 1399.

3. *Str. 85—128 pap.* Listy královské a městské z l. 1402—1419, č. CXXXVII—CCXX, na papíře odtud psané dosti chronologicky za sebou jdoucí, ač notáři i starší listy připisovali, jež jim přišly do rukou, na př. na str. *96* a *97* Jura Theutonicorum differencia a juribus Boemorum. Nos Johannes etc. (Sb. I. č. 12) a jiné památné starší písemnosti z r. 1348, 1373, 1375, 1379, 1381, 1392 a 1393. Psány jsou asi rukou dvou notářů Staroměstských bratří Jana a Sigmunda z Weilburka.

4. *Str. 128—163.* Některé majestáty, přísahy králův i konšelů, výnosy a nálezy obce Staroměstské, úmluvy s dvěma městy Pražskými atd. z l. 1421—1524, č. CCXXI—CCXXVII na str. 134 z r. 1421, načež číslování přestává. Str. *164—169* jsou prázdny.

5. *Str. 170—173.* Statuta consilii civitatis Pragensis. Naiprwe ze wssielikaky konssel ma poslussen byti burgermistra, etc. = Český překlad práv konšelských z r. asi 1380 o 18 čl., k nimž 14 nových článků na počátku XV. stol. (19—32) přidáno.

6. *Str. 174.* (Carbonarii). A. d. millesimo CCCC° quinto Wenceslao Berancone pro tunc magistro civium existente accesserunt eundem carboniste infrascripti etc. = Statut o uhlířích z r. 1405.

7. *Str. 175—203.* Sbírka statutů obecních z l. 1311—1371 převzatá z předcházející knihy arch. č. 986. (l. 3—165') s vynecháním těch statutů, jež tam jsou mřežovány a tedy platnosti pozbyly.

8. *Str. 203—213.* Nová statuta z l. 1380—1418 (Rössler u. m. I. str. 88—100 č. 130—147). Oboje tyto sbírky buď r. 1418 neb 1419 byly nejspíše tehdejším protonotářem mistrem Sigmundem z Weilburka pořízeny a vepsány. Na *str. 209.* zápis o korunování královny Žofie z r. 1400.

9. *Str. 213—241.* Výnosy neb statuta obecní, listy královské, přísahy králův i konšelů, nálezy soudní a jiné paměti z l. 1420—1528.

10. *Str. 242—262.* »Tyto kniehy vybrány jsú z listóv a z práv Velikého města Pražského, kterýmiž listy a právy kniežata a králové darovali též město Pražské, totižto milostmi a svobodami ode všech obtiežení nade všecka jiná města.« = Přepis z druhé pol. XV. stol. (asi z r. 1490) právní knihy Staroměstské o 179 čl., jež po r. 1439 byla sepsána na základě privilegií a statutů obecních a jíž se říkalo »Práva Soběslavská« (Výbor z literatury české II. str. 315. Srov. Ottův Slovník Naučný XXIII. str. 562). Na *str. 249* zápisek pozdější rukou, že král Ferdinand r. 1540

povolil, aby měšťané svým právem se spravovali. Na *str. 262* je list Adama ze Šternberka z r. 1535 o povýšení jezu na Vltavě.

11. *Str. 263—272 a listy 273—334'*, na nichž zapsány hlavně listy, dekrety a výpovědi královské, nálezy soudů vyšších, akta sněmovní, smlouvy státoprávního obsahu, rozhodnutí ve věcech náboženských, kšafty a zápisy obecní z l. 1529—1611. Mezi to pak vtrouseny i starší výpovědi, naučení a zápisy z r. 1387 (naučení do Žatce o kšafty), 1437, 1441, 1490, 1497, 1499 a 1509 a ku konci na *l. 306—334'* přepsána jsou Kompaktáta s koncilem Basilejským r. 1437 uzavřená a latinským i českým jazykem sepsaná. Ostatní listy jsou prázdny.

O knize psali *Tomek*, Časopis Č. Musea 1844, str. 575 násl., *Rössler*, D. Rechtsdenkmaeler I. str. XXXIV násl., jenž uveřejniv odtud statuta městská označil rukopis sign. A., a *Čelakovský*, Sb. I. str. CLVII násl., kdež na str. CLVIII uvedeno jest 75 listin, jež odtud ve Sb. jsou otištěny. [1]) Velký počet listin z l. 1282—1346 tisknul odtud *Emler* v Regesta Bohemiae et Moraviae a sice v II. dílu č. 1288 (str. 13. Libri vetustissimi), 1892 (21), 1906 (12), 1983 (14), 2003 (38), 2223—2227 (3, 4, 6 a 19); v III. č. 49 (64), 70 (35—37), 295 (19), 310 (62), 341 (17), 360 (68), 447 (17), 452 (19), 1151 (8), 1324 (20), 1352 (71—72), 1395 (40), 1452 (16), 1461 (39), 1464 (57), 1646 (57), 1655 (20), 1802 (2), 1803 (41) a 1807 (15); konečně v IV. dílu č. 15 (67—68), 24 (40), 217 (9), 256 (24), 502 (34—35), 557 (17), 627 (16), 630 (69—70), 667 (41), 690 (61), 754 (5—6), 917 (8, 19, 67), 925 (67), 928 (65), 1018 (11), 1043 (62), 1064 (4 a 37), 1066 (37 a 38), 1088 (70), 1144 (4 a 16), 1204 (16) a 1606 (2—3). Z liber vetustissimus otisknul dále Pelzel v Urkundenbuch Karl der Vierte I. listiny č. 1, 3—6, 11, 22, 56, 57, 62, 70—74, 76—81, 84 a 103, a II. č. 227—234, 246, 301—303, 308 a 332.

26. (*č. a. 993 a.*) *Kniha pamětní z l. 1436—1587. Liber secundus albus privilegiorum, statutorum et decretorum Veteris urbis Pragensis.* O knize té, jež po válkách husitských byla založena, aby se do ní zapisovala privilegia, statuta a nařízení obce Staroměstské, víme, že ještě r. 1682 byla v držení obce Staroměstské, ale pak všechna stopa po ní se ztratila. Zachoval se nám ale obsah její větším dílem v rukopise bibliotéky Gerštorf-Weichâšské č. 32 (stará signatura XX 14) v Budišíně, nadepsaném »*Politica Pragensia et varia*« a to na listech 49—112. Zde čtou se výpisy a i četné přepisy zápisů z této knihy kolem r. 1587 některým asi písařem Staroměstským pořízené za nápisem: »*Ex libro secundo privilegiorum, statutorum et decretorum Veteris urbis Pragensis*«. Zápisy ty byly v novější době pro

---

[1]) Ve Sb. bývalo by možno mnohem větší počet listů výsadních ze XIV. století odtud uveřejniti, ale vydavatel byl nucen — ač nerad — značnou část jich vynechati k naléhavému přání, aby publikace přílišně nevzrostla. Následkem toho míní v dodatcích ještě svým časem některou část s jinými doplňky privilegií m. Pražských tiskem vydati.

archiv městský p. Tužilem přepsány a v jedno svázány, a jako náhrada za ztracený rukopis vedle předcházejícího liber vetustissimus č. 993 v archivu umístěny. Bližší zpráva o rukopise tom byla uveřejněna v úvodu k Sb. I. str. CLVIII. Zde bylo vyloženo, že zachované části tohoto liber secundus převzaty byly z 254 listů ztraceného rukopisu a že zápisy jdou hlavně od r. 1436—1587 a sice obsahují z *l. 2.* libri secundi nález krále Vladislava na Budíně 28. prosince 1515 ve při stavův. — *Z l. 4—41* české výtahy z privilegií Star. m. Pražského potvrzených cís. Sigmundem 1436 (Sb. I. str. 224 a 228). — *Z l. 42—45* české překlady tří dalších majestátů cís. Sigmunda z r. 1436 (Sb. I. str. 220, 221 a 226). — *Z l. 47—49* tři výsady kr. Ladislava z r. 1454 (Sb. I. str. 236, 239 a 242). — *Z l. 52—57* české překlady tří výsad krále Jiřího z r. 1458 a 1459 (Sb. I. str. 243, 244 a 246). — *Z l. 58, 70 a 73* české překlady pěti listů císaře Fridricha III. z r. 1462, 1475 a 1477 (Sb. I. str. 260, 273, 281 a 284). — *Z l. 60—67, 89—94* majestáty krále Vladislava z r. 1472, 1509, 1510 a 1514 (Sb. I. str. 265, 267, 268, 336, 337, 349 a 353). — *Z l. 80* Zřízení o mlýnech Pražských 1364—1540. — *Z l. 95 až 127* výsady kr. Ferdinanda I. a jiné zápisy z l. 1529—1544. — *Z l. 138* majestát kr. Vladislava na pikharty a bratry z r. 1508 (Archiv Český VI str. 391). — *Z l. 139* výpověď soudu komorního mezi p. mistry učení Pražského a Pražany o ves Michle 1545 a list kr. Vladislava na práva a svobody kramářův Pražských 1497. — *Z l. 141* snešení přátelské měst Pražských 1547 (S připiskem: Vide alibi in historia ejus anni pag. 180). — *Z l. 142—156* zápisy z 1548—1561. — *Z l 161.* List cís. Karla IV. z r. 1362 na špitál chudých proti sv. Kříži v Starém městě Pražském. — *Z l. 163* zápisy z r. 1532 a 1533. — *Z l. 164* listy kr. Vladislava na městečka Klumín a Rybník 1497 a 1507. — *Z l. 166* přiznání Pražanů ku právu zemskému 1443 a 1454. — *Z l. 167.* Zápisové a listové a dobré vuole na zboží, vsi a vesnice, kteréž drželi Staroměstští k obci z l. 1421—1544. — *Z l. 180 a 181* tři majestáty kr. Vladislava z r. 1497, 1499 a 1507 (Sb. I. str. 308, 311 a 334). — *Z l. 181* Rozdělení panství Přerovského po jednotě mezi Pražany Staroměstské a Novoměstské 1529. — *Z l. 184.* Nález soudu komorního z r. 1533. — *Z l. 193* list kr. Vladislava o Templ v Celetné ulici z r. 1513 (Sb. I. str. 340). — *Z l. 194.* Privilegium zemské (= úvod z Majestas Carolina v Archivu Č. III. str. 68). — *Z l. 195.* Nález královský mezi stavy a Pražany Staroměstskými o kšafty zemské 1534. — *Z l. 197—209.* Další rozepře a výpovědi z doby Ferdinanda I. z l. 1534 až 1538. — *Z l. 210* privilegium fratrum hospitalis s. Joannis Baptiste per Bohemiam kr. Václava II. z r. 1284 (Emler, Reg. II. č. 771 a 1319). — *Z l. 211* výsady m. Strakonic z r. 1539. — *Z l. 213.* Smlouva Staroměstských s učením Pražským o kšaft doktora Jana France 1541. — *Z l. 214—230* privilegia a nařízení cís. Ferdinanda I. a jiné zápisy z r. 1542—1568. — *Z l. 240* smlouva mezi Staroměstskými a Malostranskými o některé nevole a nelibosti 1506 (Sb. I. str. 326). — *Z l. 240.* Dekret cís. Maximiliána II. o cizozemcích 1575. — *Z l. 241—246* dva majestáty cís. Ferdinanda I. z r. 1562 (Sb. I. str. 427 a 430). — *Z l. 248* český překlad listu kláštera kartouz-

ského o rozprodání měštišť 1386. — *Z l. 249* instrukcí z strany šenkování vína uherského 1580. — *Z l. 245.* O zatykačích výpovědi 1542. — *Z l. 250.* Šacunkové někteří města Prahy 1537—1552. — *Z l. 252* zápisy o mlýnech z r. 1384 a 1479. — *Z l. 253.* O Templi v Starém m. Praž. 1467. — *Z l. 253—284* zápisy z doby císaře Maximiliana II. a Rudolfa II. z r. 1576—1587. — *Z l. 185* dvě privilegia Hradeckých 1372 (Sb. II. str. 649 a 668). — *Z l. 185.* Nález Pražanů o mlýně na Poříčí 1414. — *Z l. 186* privilegia Tachova 1372 a Loun 1325 (Sb. II. str. 671 a 222). — *Z l. 188.* Privilegium ecclesiae Wyssegradensis 1404. — *Z l. 190 a 191.* Privilegia cís. Sigmunda Vysokému Mýtu a Berounu 1437. — Alia privilegia Weronensium 1325 až 1454 (Sb. II. str. 227 a 439). — *Z l. 134.* Reliquiae sanctorum in castro Karlstein. — *Z l. 137.* De quodam Scytha tempore Caroli IV imperatoris 1358. — Antiquissima prophetia Romae reperta dicta Martini.

27. (č. a. 992.) *Kniha pamětní z l. 1417—1480.* Rukop. pap. velkého folia v tuhých deskách svázaný s pěkným kováním a přeskami. *Na l. I* nápis rukou XVI. st.: »*Liber tertius Veteris urbis Pragensis, quo complectuntur variorum casuum effectus.*« Týž nápis touže rukou napsán na hřbetě knihy. Stará paginace l. I—CCLXXVII. *Na l. II* začínají zápisy pod nápisem: »*Anno domini millesimo quadringentesimo decimo septimo feria quarta in die sancti Egidii (*1. září) *inchoatus est iste liber, in quo arbitria et recogniciones debitorum conscribi debent.*« Nápis ten je sice v souhlasu s obsahem první části této knihy z let 1417—1419 (l. I—XLVI), neboť obsahuje zápisy narovnání a uznávání dluhův se týkající, ale už i v té části přicházejí také nálezy a v části následující čtou se pak četné též kšafty, inventáře i jiné zápisy městské z let 1422—1480, takže máme co činiti s *pamětní knihou* z té doby. Narovnání znějí na př.:

»Nos magister civium, consules et scabini Majoris civitatis Pragensis recognoscimus, quod omnis dissensio et controversionis materia, que fuit inter Nicolaum de Prachaticz ex una, necnon Nicolaum Kowarzowicz parte ex altera pro et super omnibus et singulis impeticionibus, quas simul habuerunt usque in presentem diem videlicet ex parte bonorum in Chanicze, item ex parte tabularum terre — inter ipsos est omnino sopita et complanata etc.«

Nálezy začínají:

»Domini consules invenerunt, quod etc.,« anebo »Domini consules pro jure edixerunt et in pleno consilio sententialiter pronuncciaverunt, quod etc.«; anebo »Causa, que vertebatur inter Nicolaum ex una et Franciscum parte ab altera — domini magister civium et consules via definitive sentencie adjudicaverunt etc.«, anebo česky: »V té při a ruoznici, kteráž jest byla mezi Petrem s jedné a Mikulášem z strany druhé, tu páni purgmistr a konšelé Starého Města Pražského, přeslyševše strany svrchupsané s jich žalobami a odpověďmi, takto nalézají a vypovídají etc.«.

Zápisy dlužní mají formu:

»Michael fatetur se teneri XXXV sexagenas gr. prag. Petro etc. Actum in presencia (2) consulum ad hoc de consilio datorum« etc.

Zápisy jsou větším dílem latinské do roku 1419; přece ale přicházejí už některé zápisy české, na př. smlouva Jana z Králové Hradce s Janem

Rabšteinem o napsání bible z r. 1418 na l. 15'. (Otištěno v Č. Č. M. 1882, str. 538). Listy XLVII' až L' jsou prázdny. *Na l. LI* začínají zápisy z r. 1422 a v těch český jazyk úplně převládá. Většina zápisů z let 1423 až do r. 1453 po listu 234' psána jest význačnou krásnou rukou jediného písaře, nejspíše nejvyššího písaře městského *Zdimiře ze Sedlce.* Zápisy týkají se v dobách husitských též svobodných statků pozemských, jichž Pražané neb jich spojenci nabyli a do této knihy zapsati dali, poněvadž desky zemské nešly.[1]) Kromě nálezů, úmluv, kšaftův a jiných svrchu zmíněných zápisů čtou se v knize té důležité zápisy též obecní a zemské.

L. CLXXXII'—CLXXXVIII' obsahuje listiny, týkající se koleje Rejčkovy. Četná jsou v knize též rozhodnutí rady v rozepřích řemesel a cechův a snesení velké obce Staroměstské (decreta magne communitatis).

Na l. CCXXXVI zápis z r. 1453:

»Když v neděli nynie minulú ráno některými súsedy a panskými služebníky pro jisté výstrahy rathúz jest byl osazen, tu tehdáž ráno v neděli od týchž služebníkuov panských nalezen jest u vratech rathúzských list někteŕaký, an spředu dveří za plech zastrčen, v kterémžto listu pod jménem Sigmunda Slámy z Nezřeva ku pánóm purgmistróm, konšelóm i obcem všech tří měst Pražských psány sú byly věci rozličné potupné, hanlivé i hanebné, ješto sú sě chýlili k zkyselení a roztržení obcí Pražských i súsed, kterážto široce vypsány byly a lživě, nevěrně i falešně dotýkajíc pánuov konšeluov a úředníkuov i také starších z obcí i řemesl; a ty věci ďály sú sě skrze osoby některé mužského i ženského pohlavie, jichžto páni již diel docházejí netoliko Pražským obciem k hanbě, ale panu zprávcovi i všemu království Českému. Pro něžto páni purgmistr a konšelé Starého města Pražského obeslavše na rathúz velikú obec svú, vznesli sú to na nie i ten list před nimi tak a tu, jakož již dotčeno jest, nalezený čísti kázali praviece, že takových anebo k těm podobných listuov viece jsú sě doptali a mají je v své moci, žádajíce od též veliké obce býti naučeni, co s tiem a kterak by měli učiniti i s těmi, ktož jsú ty věci neb k těm podobné spisovali, k nim radili, pomocni byli aneb o tom věděli a vědie, poněvadž i panu zprávcovi i také jiným viece takových listuov rozepsáno jest a dáno. Tu všecka obec o to potaz dobře rozmyslný jměvši, tak jsú z jednostajné a společné všech jich vuole vyřkli a vynesli skrze Mathiáše Laudu, prosivše a prosiece za to pánuov purgmistra a konšeluov, aby sě na to s pilností ptáti ráčili a oni že sě také ptáti chtějí a o komž kolivěk by sě takového běhu doptali jistotně, že by ten takový list neb k tomu podobný psal a psali, k tomu radili a pomáhali neb o tom věděli a na pány do rady nevznesli, nebo jinak kterakkolivěk že by toho příčina která byli, nad takovým neb nad takovými prosili i poručili pánóm bez milosti podle práva a řádu města tohoto tak pomstíti, aby jiní příkladem jich o takové listy i věci neb k těm podobné potom sě pokusiti nesměli a dobří lidé aby v pokoji mohli odpočívati, na takové listy a věci neb k těm podobné zrádné, nevěrné a falešné nedbajíce. Praviece dále též obecní všichni jedniem hlasem, kterak tomu velmi dobře rozumějí, že ten Sláma, jakož jest dřieve zrádu zřejmú jednal a koval, chtěv mnoho zlého na tuto obec uvésti, též i ještě nepřestává toho činiti jako zrádce nevěrný a bezectný, protož toho listu a řeči ani jiných k tomu podobných nepřijímají za jiné, nežli za listy a řeči zrádné, nevěrné a falešné do pánuov konšeluov ani do jiných súsed svých neboli řemesl, jichž ti listové a ty

[1]) Zápisy budou vydány v Archivu Českém archivářem městským drem Josefem Teigem.

řeči nebo k těm podobní a podobné dotýkají žádného domněnie zlého nemajíc ani na ně věřiece, vyznávajíce toto i tvrdiece dále, kterak na počátku uvázánie urozeného pána, pana Jiříka z Kunstatu a z Poděbrad ɔc v toto město i potom každý rok při sázení konšeluov vždy to bylo obnovováno a svolováno, že dřevnie všecky nepřiezně a nelibosti v těchto obcech vzniklé jměli sú a mají pominúti a zapomenuty býti, to vymieňujíc, jakož i prve bývala ta výmienka, jestliže by kteří neb kto měli s sebú co činiti o sbožie a statky kteréžkolivěk movité i nemovité, ti neb takoví aby sebe právem hleděli přede pány konšely, jakož řád a právo jest toho města; a mimo to, ktož by kolivěk svrchu dotčených listuov a řečí nebo jiných k těm podobných jsa příčina která a kterýmkoli obyčejem v pravdě byl v tom shledán, takový každý sám sebú vinen jest a bude a nad takovými aby pomštěno bylo bez milosti tak, jakož sě svrchu píše. Také obec táž veliká všecka pravila jest to tvrdiec, že v těch ve všech slibiech panu zprávcovi ɔc svrchupsanému slíbených a zavázaných podle pánuov purgmistra a konšeluov bez proměny a bez pohnutie stojie i státi s boží pomocí chtie, do níž statkuov i životuov jich stává žádnému sebú od toho jinak hýbati nikoli nedadúce. Actum f. IV post conductum Pasche anno domini M^{0}CCCC^{0}LIII^{0}, Johanne a fontibus, magistro civium existente.« (Srov. Tomek, Děj. m. Prahy VI, str. 239.)

L. CCXXXIV' až CCLVI počty z let 1454—1462, které skládali odstupující konšelé radě nově dosazené, jakož i berníci od obce zvolení, úředníci úřadu šestipanského a úřadu mosteckého. *L. CCLXIX* až *CCLXXVII* obsahuje udělení práv měšťanských v l. 1428—1441 za nápisem: »Anno domini millesimo quadringentesimo vicesimo octavo subscripte persone sunt notate, que receperunt jus civile.« (Otištěno v Almanachu kr. města Prahy 1902, str. 61—64 a 1903, str. 124 a 125.) *L. CCLXXVII* dva zápisy, jež se týkají sněmu pánův, rytířův, panoší, zeman a měst Písku, Klatov, Sušice, Domažlic a Prachatic a jiných měst strany Táborské, dne 6. února 1426 odbývaného. (Srov. Tomek, Děj. m. Prahy IV, str. 344.) — Knihy této užil Tomek v Základech I, str. 7, cituje ji »*stm. b*«.

28. (č. a. 2099.) *Kniha pamětní a zápisní* z první pol. XV. století. Ruk. pap. velkého folia v tuhých deskách svázaný s krásným kováním a přeskami. Na hřbetě nápis rukou XVI. st.: »*In hoc libro conscripti sunt varii contractus, vadimonia, quitantiae et aliae res ab anno MCCCC usque ad annum MCCCCLIV.*« Stará signatura »Miscellanea 31«; číslo inventární 31. Stará paginace l. I—MCXVIII; ale kniha nečítá tolik listů, neboť místo listů 500—1000 jsou v knize označeny toliko listy D—DIX, DC—DCVIII, DCC—DCCIX, DCCC—DCCCX, DCCCC—DCCCCX a pak až M. Pamětní tato kniha obsahuje přepisy zápisů nejrůznějšího obsahu z manuálů radních (zejména č. 87) a jiných knih z r. 1400 až 1454, zejména nálezy, narovnání, výpovědi ubrmanské, svědectví staré rady, úmluvy mezi stranami učiněné, dopisy ve věcech obecních, zápisy o dluzích, zástavách a propouštění z dluhův, výjimečně zápisy o prodejích a vzdáních statků atd., a to v nedosti přesném chronologickém pořádku, takže je patrno, že zápisy v pol. XV. stol. z jiných, starších knih byly sem přepsány. (Viz manuál č. 40.) Značný je tu též počet vyřknutí rady v rozepřích mezi řemesly. Zápisy, jdoucí do l. LXXXIV', obsahují záznamy z let 1400—1419, jsou psány latinsky až na několik německých zápisů. *Na l. LXXXV* pokračují zápisy

z let 1420 a jsou částečně latinské, částečně české. Rovněž zapsána jsou některá snesení obecní, na př. z r. 1436 na l. CCCLXXVI':

»Když jsú páni purgmistr a konšelé častokrát vznášeli na starší obec, kterak peněz nemají na tu výjezdu a na výpravu k tomu roku, jako Ciesařovú Mtí v Jiehlavi o božské i obecné dobré všie této České země mají rokovati, tu staršie obec odložila jest na velikú obec; a dále když jest svolána veliká obec, tu jest na ni vzneseno svrchu psanými pány, kde by měli peněz na tu výjezdu a na to rokovánie dobýti, a tak všecka obec veliká poradivši sě aováživši pilně toho nalezla jest a z rozkázánie též obce jménem jejím Jan Réček vynesl jest a vypověděl, žádajíce na purgmistru a na konšelech svrchu psaných, aby vždy peněz na tu výjezdu a k tomu roku dobyli a sbožie některé na to zastavili neb prodali. A když jsú na mnohé osoby z zeman i z městských vznášeli žádajíce, aby peněz jim na sbožie některé pójčili, a toho nemohúce od žádného mieti i prosili jsú snažně opatrného Mathěje od múřenínuov, aby jim k tomu poradil a k takovému dobrému peněz pójčil na některé sbožie aneb je od nich kúpil. A tak k snažné, veliké a časté prosbě jich maje lítost nad obcí přivolil jest k kúpení vsi. Tu s povolením všie obce prodána jest jemu ves řečená Holubice i jeho dědicóm a budúcím s puožitky, panstvím i se vším příslušenstvím za čtyři sta kop gr. a ten trh aby jemu byl objištěn a utvrzen jako slušie, aby v tom ižádných zmatkuov neměl. Actum anno ɔc XXXVI⁰ feria II ante Sophie.«

Na l. DVII': snesení obce Pražské z r. 1441 feria V in vigilia Mathie apostoli (20. září), že ve smyslu výsad cís. Sigmunda všechny prodeje statků konfiskovaných mají podržeti platnost. *Na l. MCX* čtou se snesení obce z 30. ledna a 5. dubna z r. 1421 strany placení dluhů ze zboží konfiskovaných, též strany Němců a odběhlých sousedů (Archiv Český IV, str. 382). Za tím následují: *»Distribucio domorum Minoris civitatis«* a dále *»Daciones curiarum profugorum anni domini ɔc XXI⁰«. — Na l. MCXI'* »Notantur daciones vinearum profugorum«. — *Na l. MCXII*: »Notantur daciones ortorum in Minori parte« a na *l. MCXIII* jiná darování konfiskovaných statků pod nápisy »Ugezd Pragensis« a »Hradczany«. (Otištěno u *Höflera*, Geschichtsschreiber der hussitischen Bewegung in Böhmen II, str. 287 násl.) — *L. MCXIII'* násl. obsahují svolení obce z r. 1422, jakož i udělení práv měšťanských z let 1418, 1426—1451 (Almanach obce Pražské r. 1902, str. 59—64 a r. 1903, str. 125). Na konci rejstřík na *l. MCXVII* z listu I až XL. Knihy té užil *Tomek* v Základech I, str. 8, nazývaje ji Liber miscellaneus a znamenaje ji zkráceninou: »Lib. misc.«

29. (č. a. 994.) *Kniha pamětní Starého města Pražského z let 1476 až 1715.* Ruk. pap. velkého folia v tuhých deskách svázaný s krásným kováním a mosaznými přeskami. S nápisem na přední desce rukou XVII. stol.: *»Kniha pořádkův«*. Stará sign. čís. 1100 a č. invent. III, 10. Stará paginace l. 1—407; ale l. 275—374 jsou vynechány. Před tím sedm listů označených nově písmeny a—g. Obsah: *L. a: »Pořad mezi hajtmany, setníky, padesátníky i desátníky panem purgmistrem a pány vyměřený, kterak se v svých úřadech v městě při rozličných potřebách míti, držeti i zachovávati mají pod pokutami na to zřízenými.* Stalo se v pondělí po květné neděli jinak před svatým Ambrožem (30. března) létha Páně MDXXIII⁰.« — *Na l. b: »Privilegia bratrstva parukářského.«* Wir Carl der Sechste etc. = majestát

cís. Karla VI. z r. 1715. — *L. 1:* »Dekret J. M. Cské strany překupování dříví d. na hradě Pražském 19. dubna 1577.« — *L. 2:* »*Anno domini millesimo quadringentesimo septuagesimo septimo magistro civium Jacobo Sobek existente decretum est per seniorem communitatem, ut quitancie racionum consilii, officii sex dominorum et pontis fiant et conficiantur non interpositis seu nominatis summis perceptorum et distributorum et hoc decretum communi consensu ore multorum est pronuncciatum*«. Za tím následují zápisy na *l. 1—58* o obnovování rad a o kladení a schvalování obecních počtů z let 1476—1619. — *L. 59:* »Artykulové *pořádku jirchářského*« z r. 1678. — *L. 63:* »Statuta *tovaryšův koželužskejch*« z r. 1684. — *L. 69':* »Artykule *tovaryšův zednických*« z r. 1686. — *L. 77:* Výpověď purgmistra a rady Starého města Pražského o mlýn Hrobský u Kolína z r. 1509. — *L. 78:* »*Řád vojny a k tomu berně*« z r. 1478. — *L. 79:* »Concordia facta inter serenissimum principem et dominum d. Wladislaum regem Bohemiae et marchionem Moraviae etc. et dominos Pragenses anno domini millesimo CCCCLXXXIV.«: »Najprve aby na den jmenovatý, když král J. Mt. čas jmenovati bude Pražané, v jakémž sě počtu zdá, k J. Msti. přijeli« etc. = smlouva Pražanův s králem Vladislavem ze dne 29. září 1484 uzavřená. (Goll v Zprávách č. společnosti nauk 1878, str. 182.) — *L. 80:* »Léta od narozenie syna božieho tisícieho čtyrstého osmdesátého pátého v pátek po Božiem Těle (3. června) páni, rytieřstvo, páni purgmistři a všecky obce měst Pražských i páni poslové z měst k těmto kusóm dole psaným, kteříž jsú před nimi čteny na rathúze Staroměstském všichni jednosvorně přistúpivše povolili jsú etc. = snesení sjezdu ze dne 3. června 1485 o obnovení soudu zemského. — *L. 80'—104:* Snesení obecní, jakož i jiné veřejné zápisy z l. 1490—1525. — *L. 105:* Výpis z desk o listu krále Ferdinanda I. z r. 1554 o povolení Staroměstským, aby mohli statky kupovati a do desk klásti. — *L. 106:* »Privilegia *lazebníkův*« z r. 1561. — *L. 107—109* jsou prázdny. — *L. 110:* »Pořádkové *řemeslu mydlářskému a svíčnickému* od purgmistruov a rad všech tří měst Pražských vydané a stvrzené« z roku 1564. — *L. 112:* O víních cizích a přespolních, aby do měst Pražských uvozována nebyla = dvě nařízení z r. 1570. — *L. 112':* »Provolání vuobec o starší kožišníky« z r. 1571. — *L. 113:* »Artykul z majestátu pánuov Malostranských z strany uvozování vín přespolních« z r. 1562 = Sb. I. str. 437. — *L. 113':* »*Řád* a pořádek *kotčím* nařízený« z r. 1576«. — *L. 115:* »Nařízení *pořádku soustružnického*« z r. 1576. — *L. 119:* »Rudolphus. Od JMCské (nařízení) z strany pánuov radních a pilností jich u vykonávání povinností« z r. 1576. — *L. 119':* »Privilegium Wladislai regis de ordine pelificum Antique urbis Pragensis« z r. 1473. — *L. 120:* Nález mezi urozeným pánem p. Vácslavem Zajícem z Hazmburku a panem převorem Matky Boží a pány Malostranskými strany vín přespolních a piv starých« z r. 1577. — *L. 120':* »*Pořádek cechu a řemesla pokrývačského*« z r. 1583. — *L. 122:* »*Pořádek a nařízení poctivého řemesla kruhařského*« z r. 1583. — *L. 124:* »*Artykulové pořádku šmukýřského*« z r. 1584. — *L. 125:* »Pořádek *šmejdýřuov a handlířuov*« z r. 1585. — *L. 127:* »Pořádek *řemesla*

tesařského« z r. 1585. — *L. 129:* »Pořádek *řemesla pasířského*« z r. 1586. *L. 130:* »Obnovení artykulův *pořádku šmukýřského*« z r. 1584. — *L. 132*: »Pořádek *řemesla struhařského*« z r. 1592. — *L. 133':* »Pořádek *tkaničkářuov* tkanic z zlata a z hedbáví« z r. 1592. — *L. 135':* »Artykulové vyměření *nákladníkům piv vaření*« z r. 1592. — *L. 141'*: »Úmluva o místo při bráně konec mostu Pražského« z r. 1592. — *L. 142'*. »Artykulové pořádku *řemesla lúžkařského*« z r. 1593. — *L. 144':* »Artykulové *čeládce krejčířské* vydaní« z r. 1593. — *L. 145':* »Uvedení a podání pod správu a inspekcí pánům *starším nákladníkům všech šenkýřův pivných* v Starém městě Pražském zůstávajících« (asi z r. 1594). — *L. 146:* »Artykulové cechovní *řemesla a pořádku sýtkařského* v Starém městě Pražském« z r. 1596. — *L. 148':* »Artykulové *pořádku knihařského a introligatorského*« z r. 1596. — *L. 150:* »Pořádek tovaryšův a jiné čeládky *řemesla knihařského a introligatorského*« z r. 1597. — *L. 152'*: »Instrukcí *starších kupcův a kramářův*« z r. 1598. — *L. 153':* »Artykulové pořádku *řemesla tkadlcovského*« z r. 1598. — *L. 156*: »Pořádek *umění malířského, sklenářského řemesla a krumplířského*« z r. 1598. — *L. 163:* »Pořádek tovaryšův *řemesla tkadlcovského*, kterýmž se všickni říditi a spravovati mají« z r. 1598. — *L. 165:* »Počty, kterak mistr má počítati jednomu každému tovaryši« z r. 1599. — *L. 165'*: »Řád mezi tovaryši *řemesla mlynářského*« z r. 1601. — *L. 167'*: »Pořádek *starších mlynářuov*« z r. 1601. — *L. 170'*: »Artykulové *pořádku uzdařského a rejmařského* v Starém a Novém městech Pražských podle jistého snešení jich starších cechmistruov a jiných mistruov téhož řemesla nařízen a do kněh vepsaní a jim pod pečetí vydaní, jakž tuto níže psáno stojí« z r. 1601. — *L. 171'*: Výpověď ve při *hrstníkův a hrstnic s mlynáři* z r. 1602. — *L. 173*: »Výpověď ve při pekařův a mlynářů« z r. 1602. — *L. 173'*: »Pořádek *zedníkův a kameníkův*« z r. 1586. — *L. 175'*: »Pořádek *šermířův*« z r. 1597.

— *L. 177'*: »Šimon Sekyra ouředník špitálu svatého Pavla za Pořiečskú branú učinil počet řádný z příjmuov a zase z vydánie, což jest koli k tomu záduší přišlo i zase se vynaložilo v jednom roce pořád zběhlém, a k tomu počtu z radních pánuov vydáni byli Burian Lazar z Liboslavě, k témužto špitálu volený a přidaný ouředník a Jiřík od věže, kteřížto páni ten počet řádně a spravedlivě učiněný vysvědčili sú před pány v radě. A pan purgmistr jej přijavše s pány panu Šimonovi z Práče děkovali a jeho kvitovati rozkázali, prázdna a svobodna učinili nynie i v potomnie časy touto kvitancí činie, tak že jeho žádný proto nařékati nemá. Dálo se léta božieho MDXV⁰ ve čtvrtek před svatým Šimonišem a Júdú za purgmistrstvie Václava Pecky.«

L. 178: »Artykulové *pořádku kovářského*« z r. 1546. — *L. 180':* »Potvrzení týchž artykulův *pořádku kovářského*« z r. 1567. — *L. 181'*: »Obnovení artykulův tovaryšův a jiné čeládky *řemesla knihařského a introligatorského*« z r. 1609. — *L. 183*: »Nařízení pořádku *řemesla tobolařského*« z r. 1609. — *L. 184'*: »Artykulové pořádku *punčochářského*« (asi z r. 1609). — *L. 191*: Zápis o *pořádku punčochářském* z r. 1614. — *L. 191'*: Řád a nařízení *tovaryšuov punčochářskejch*« (asi z r. 1614). — *L. 192*: »Arty-

kulové tovaryšův starších i mladších poctivého *pořádku punčochářského* všech tří měst Pražských, ano i ve všem království Českém« z r. 1615. — *L. 196*: »Resolutio od JMtí pánův místodržících JMCské v království Českém mezi staršími i mladšími mistry *řemesla ševcovského* z jedné a *flekýři* z strany druhé vyšlá« z r. 1618. — *L. 197*: »L. p. 1621, 29. Augusti poznamenáni z *pořádku kožišnického* v Starém m. Pražském, kteří mistři v *kotcích* sedají a své truhly mají.« — *L. 198'*: »Poznamenáno, co jest truhel v kotcích kožišnických, kteří spolubratří Nového m. Pražského za nimi sedají.« — *L. 200'*: »Poznamenání sklepův v *kotcích soukenných* v Starém m. Pražském.« — *L. 201*: »Poznamenání sklepů v kotcích kožišnickejch v Starém m. Pražském.« — *L. 201'*: »Poznamenání, co se v *tunnejch kotcích* platí.« — *L. 202'*: »Poznamenání, co se z *kotců plátennejch* platí.« — *L. 203*: »Poznamenání, kde kterej z mistrův místa sobě vykázaná mají a na nich prodávají.« — *L. 204*: »Mlynáři starší přísežní v městech Pražských o spatření břehův při sanejtrnách« z r. 1623. — *L. 205*: Vejpověď ve při mistrů *řemesla ševcovského* s vetešníky z r. 1618. — *L. 205'*: Resoluce místodržícího kn. Karla z Lichtenšteina o *židech Pražských* v zboží ševcovském handlujících z r. 1624. — *L. 206'*: Resoluce téhož o *pokoutních ševcích neb štolířech,* kteří židům obuv všelijakou šijí a dělají z r. 1626. — *L. 207*: »Artykulové *pořádku nožířského* neb messerschmidtského« z r. 1688. — *L. 210*: »Artykule anebo instrukcí pánům *starším nákladníkům piv vaření* v Starém m. Pražském od p. purgkmistra a pánův v příčině *pivných šenkýřův* vydané« z r. 1629. — *L. 212'*: »Instrukcí *šenkýřům pivním* v Starém m. Pražském« z r. 1629. — *L. 213'*: Žádost p. *starších nákladníků piv vaření* z r. 1631. — *L. 215'—216'* prázdny. — *L. 217*: Majestát císaře Ferdinanda II. mistrům pořádku *řemesla ševcovského* z r. 1629. — *L. 220'—225*: Instrukce místodržících purkmistru a radě Starého m. Pražského z r. 1637. — *L. 226—229'*: Instrukce císaře Ferdinanda III. purkmistru a radě Starého m. Pražského z r. 1637. — *L. 230*: Artykulové a nařízení poctivého *pořádku a řemesla* pekařského z r. 1642. — *L. 235*: Opatření Mateje de Martin *dvorského městkominíka* z r. 1643. — *L. 236*: »Nařízení a statuta *pořádku nákladnickému* v Starém m. Pr. daná« z r. 1644. — *L. 243*: »Artykulové od p. purgkmistra a pánův radních poctivému *pořádku provaznickému* vydané« z r. 1656. — *L. 247*: »Artykulové *pořádku bečvářského*« z r. 1656. — *L. 250*: »Artykulové poctivému *pořádku cvočkařskému* daní« z r. 1659. — *L. 256'*: »Artykulové poctivému *pořádku postřihačskému* od p. purgkmistra pánův vydané« z r. 1660. — *L. 261*: témuž pořádku z r. 1664. — *L. 265'*: »Artykulové *tovaryšův pořádku soukennického*« z r. 1665. — *L. 270'*: »Artykulové *pořádku postřihačskému a kroiířskému*« z r. 1670. — *L. 375*: »Artykulové *pořádku zeigschmidského* od p. purgkmistra pánův jemu vydané« z r. 1671. — *L. 380*: Artikulové *pořádku flašnéřskému* vydané z r. 1673. — *L. 384*: Statuta p. *starších mlynářův zemských* z r. 1674. — *L. 391'*: »Statuta und Artikeln der *Stukatorkunst*« z r. 1675. — *L. 394*: »Artikulové poctivého *pořádku hřebenářského* v Starém m. Pražském« z r. 1676. — *L. 403*: Statuta poctivého *pořádku*

muzykářského z r. 1676. Consule domino Johanne Valeriano Neumann de Buchholtz. — *L. 407*: »Registrum pořádkuov řemesel všelijakých«.

30. (č. 323 a.) *Chaos rerum memorabilium magistri Jacobi Wczelini, civis et cancellarii Antique urbis Pragensis.* Snůška akt a dopisů v orig. i kop. z XV. až XVII. století. Novější paginace 1—500. Bližší popis náleží do soupisu knih městských po r. 1526. Písemnosti zde obsažené s daty před r. 1526 jsou tyto: *L. 17* (starý l. 875): kopie XVII. stol. majestátu císaře Ludvíka z r. 1330 (= Sb. I. str. 36). — *L. 19* (st. 2): český překlad XV. stol. majestátu krále Karla IV. z r. 1354 (= Sb. I str. 95). — *L. 20* (st. 321): kop. XVI. stol. majestátu kr. uherského Ludvíka z r. 1357 (= Sb. I str. 101). — *L. 22*: kopie téhož privilegia pověřená purkmistrem a radou Starého m. Pražského z r. 1612 s doložkou, že privilegium to »v našich knihách nových privilejných napsáno stojí«. — *L. 24* (st. 92): vysazení vsi Malého Přítočna Habardem z Chrastu na právu emfyteutickém z r. 1405. — *L. 26* (st. 116): priv. kr. Vladislava z r. 1474 (Sb. I str. 272). - *L. 28—29*: kus letopisů z r. 1426 (Pobití u Ousti), 1544, 1547 a 1551. — *L. 31*: zápis deskový z r. 1477 o osvobození komorníků od placení berně. — *L. 33*: kšaft kněze Tomáše z r. 1498. — *L. 35* (st. 354): Artykulové od krále Vladislava Pražanům (asi r. 1512) vydaní. — *L. 40—59* (st. 853—871): Vejpisové některých nálezů slavné paměti krále Vladislava mezi stavy království tohoto Českého 1502 (= Archiv Český VI str. 249 násl.) — *L. 61 až 66*: Majestát krále Vladislava o správě království Českého d. na Budíně 10. srpna 1508, kterým potvrzena smlouva Svatojakubská (kopie Včelínova = Archiv Č. VI str. 386). — *L. 66*: kop. XVII. stol. majestátu kr. Vladislava klášteru Plasskému d. 1. června 1480. — *L. 68*: Descriptio coronae regni Bohemiae. — *L. 69—76* (st. 360—367): souč. kop. akt soudních týkajících se pře o panství v Lužické zemi z r. 1501. — *L. 77—82* (st. 795 až 800): kop. XVII. stol. erbanunku kr. Vladislava s vévodou Saským Jiřím z r. 1507. — *L. 86* (st. 119): kop. XVII stol. majestátu kr. Vladislava z 11. ledna 1510 na knížectví a hejtmanství Slezské. — *L. 88* (st. 842): orig. listu kr. Vladislava o pobrání statku po Staroměstském měšťanu Bartoši z r. 1511. — *L. 89* (st. 121): orig. vlastnoručně podepsaného přípisu kr. Vladislava stavu městskému d. na Budíně 17. srpna 1513. — *L. 90*: orig. zatýkacího listu kr. Vladislava na dva měšťany Staroměstské z města odběhlé z r. 1514. — *L. 91*: orig. listu Jana z Ousti o dluh Izáka žida 1516. — *L. 92* (st. 831): orig. listu vévody Saského Jiřího o kupce Staroměstského Václava Vojta 1516. — *L. 93*: orig. listu pánův a rytířstva ze sněmu Benešovského radě Staroměstské 1516. — *L. 97* (st. 359): odpověď daná poslům krále na sněm vyslaným 25. ledna 1520. — *L. 98* (st. 147): orig. listu kr. Ludvíka radě m. Prahy o pomoc proti Turku 1521. — *L. 99* (st. 122): orig. listu téhož krále o berně a pomoc 1522. — *L. 102* (st. 24): kop. listu téhož krále o spojení dvou žebravých klášterů ve Vratislavi 1522. — *L 105* až *107* (st. 135—137): kop. XVII. stol. relace holomků proti Jindřichovi z Rožmberka 1526. — *L. 109* (st. 139): kop. XVII. stol. mandátu kr. Vladislava proti bratřím 1508 (= Archiv Český VI str. 391). — *L. 118*

až 123 (st. 133): instrukcí vojenská 1413 za krále Václava slavné paměti (= Výbor z literatury české II str. 167). — *L. 164* (st. 829): souč. zápis na jednotu měst na obranu práv (1507?). — *L. 165* (st. 830): zápis tří stavů proti škůdcům zemským (1508?). — *L. 298* (st. 909): kop. XVII. stol. majestátu kr. Vladislava o nápadích 1497. — *L. 304* (str. 810): kop. XVII. stol. pře o mlejny na Kameni 1495. — *L. 305'* (st. 811): paměť o založení špitálu sv. Pavla l. 1500 (rukou Včelínovou). — *L. 344—374*: Privilegia der grafschafft Glatz. Obsahuje přepisy privilegií hrabství Kladského z r. 1499, 1325, 1334, 1336, 1339, 1348, 1350 (dvou), 1351, 1389, 1421, 1439, 1454, 1455, 1472, 1474, 1477, 1483, 1502 a 1526.

II. Knihy počtův a berní obecních (libri rationum et collectarum).

31. (č. arch. 20.) *Kniha berní z r. 1427—1434.* Rukop. pap. in quarto svázaný v tuhém pergamenu, na němž čte se nápis: »*In hoc volumine continentur duplices libri collectarum, primus trium collectarum, secundus vero quatuor collectarum.*« Starší sign. 277; č. inv. I, 7. Novější paginace l. 1—132. Jest to kniha městských sbírek z l. 1427—1434, jež úředníci šestipanští vybírali, a také vydání z r. 1429. Přichází v nich soupis majitelů domův a také obyvatelů (inquilinorum) dle čtyř čtvrtí: p. Marie, sv. Havla, sv. Leonarda a sv. Mikuláše s odhadem majetku a s přípisky o placení berně. *Na l. 1'* čte se:

»Anno d. MCCCCXXVII⁰ sabato ante Margarethe imposita est una collecta per communitatem magnam Majoris civitatis Pragensis, quarum collectores electi de consilio: Johannes a Cantaris, Manco a Vetulis sutor, de communitate vero: Symon Wyzrzywen, Janco Polazek, carnifex, gener Henslini carnificis, Wenceslaus Krabecz et Petrus pistor, qui domini officiales residentes eciam in oficio sex dominorum receperunt de quatuor sexagenis gr. pr. unum grossum.«

Podobně znějí zápisy z let následujících. Výtah z knihy této otištěn v Tomkových Základech místopisu Pražského V str. 264, k tomu srov. tamže str. 7 a 8, kdež kniha citována: *coll. a—c.*

[31a.] (č. a. 986.) Liber vetustissimus obsahuje na l. 1, 2, 4, 9, 36—53, 138, 143, 180 a 268 zápisy o příjmech, vydáních a dluzích obecních z r. 1310 až 1323 a 1350.

[31b.] (č. a. 994.) Kniha pamětní z r. 1476—1715 na *l. 1—58* zápisy o kladení a schvalování obecních počtů z l. 1476—1629 a na *l. 78* řád vojny a k tomu berně z r. 1478.

III. Knihy práv měšťanských (libri civium).

[31c.] (č. arch. 986.) Liber vetustissimus obsahuje na *l. 11—15* udělení práv měšťanských z l. 1324—1339; na *l. 86—118* z l. 1340—1393; na l. 236 až 276 z l. 1451—1518.

[31d.] (č. arch. 992.) Liber tercius obsahuje na l. CCLXIX—CCLXXVII udělení práv měšťanských z l. 1428—1441.

[31e.] (č. arch. 2099.) Pamětní kniha z l. 1400—1454 obsahuje na l. MCXIII' některá práva měšťanská z l. 1418, 1426—1451.

IV. Knihy soudní se zápisy trhovými (Acta judicaria, libri judiciorum, libri contractuum).

[31f.] (č. arch. 986.) Liber vetustissimus obsahuje na *l. 32—35* zápisy o pečetění listů (sigillitate sunt litere) na soudech zahájených po provolání smluv trhových v l. 1329, 1331—1334 a 1337.

32. (č. arch. 987.) **Kniha soudní Starého m. Pražského z l. 1351—1367.** Rukop. pap. velkého folia, ohořelý, nejspíše při zhoření radnice r. 1399 z ohně vytažený, opatřený tuhými deskami, jež jsou perg. listem z kancionálu potaženy. Na hřbetě novější nápis: »*Liber judicialis Antique urbis Pragensis ab a. 1351—1367.*« První čtyři listy scházejí, tak že staré číslování začíná p. V. a jde do listu CCCV. Dle novější paginace čítá kniha listy 1—372, jež ale nejsou v úplném chronologickém pořádku v jedno svázány. Obsahuje kniha úřední záznamy o právních jednáních na soudě stranami aneb se strany přísedících soudu předsevzatých, a sice:

1. *L. 1—103* (V—CVII) s nadpisem: »*Primus liber de vendicionibus hereditatum, domorum et censuum.*« Zápisy znějí takto: Item Jochlinus publicavit, quod emit medium maccellum carnium erga Pesconem. Judicio quatuor. — Item Albyn publicavit, quod emit domum erga Nicolaum in foro carbonum. Judicio I° atd. Následují pak podobné zápisy o prohlášeních před soudy ohledně nemovitostí, a to před *soudy zahájenými* (judicia plena, bannita, contestata), čtyřmi neb pěti v prvních měsících roku odbývanými, aneb před *obyčejnými* soudy (judicia), jichž některého měsíce několik bylo odbýváno, a to obyčejně v úterý neb v sobotu za předsednictví rychtáře a několika přísežných. Jmenujíť se jurati neb scabini, sedící na soudě r. 1352 počtem pěti až 11, r. 1353 čtyři až 9 a sezení soudních r. 1352 je 20 a 1353 až 26; r. 1354 pět zahájených soudův a 26 obyčejných, r. 1355 čtyři zahájené soudy a 28 obyčejných; r. 1356 jsou v lednu a únoru 4 judicia plena a v ostatních měsících 36 judicia. Písař uvádí toliko některá jména přísedících s poznámkou etc., obyčejně scabinů neb juratů, počtem někde i deset (l. 97'). Zápisy jsou z l. 1351—1356; v prvních dvou letech notář řídil se nadpisem, práva k nemovitostem zapisuje, ale od r. 1353 zápisy obsahují vše, cokoli se před soudem dálo. Tak na *l. 27'* »*Hic continetur, qui receperunt licenciam de civitate*«; na *l. 38'* »*Hic continetur, quomodo aliquis pignora vel vadia vel*

alias res exhibet ad vendendum.« Jsou to náběhy k specialisaci zápisů, od nichž se opět upouští. Týkají se věcí nesporných i sporných, též nálezy se stručně zapisují. Tak na *l. 21* čte se nález ze dne 25. června 1355 o pečetění listů vydaných na vzdání realit na soudě zahájeném (otištěn na str. 7. pozn. 18). — Jiné zápisy znějí: »Nicolao est domus appropriata« — neb »assignata per clavum«; »A. emit census super domum«, »est ductus super domum«, »domus est proclamata«, »exhibuit pignora — cyngulum, equum ɔc., quod sibi obligatur in X sexagenis«, »est statutus in judicio«, »committit causam suam«, »debet ducere testes« neb »jurare«, »obtinuit jus super Nicolaum«, »est liber de Marssikone pro X« atd. Výjimečně i celý list rychtáře a kmetů je přepsán, na př. na *l. 120'*: Nos judex, scabini seu jurati Majoris civitatis Prag. cives recognoscimus, protestantes, quod coram nobis, rigoroso judicio, inter quatuor scampna judiciaria, ubi gesta quevis plenum obtinent robur, Henslinus civis resignavit omnia bona etc.« (1354).

2. *L. 104—163* (CVII—CLXVI) s nadpisem: *»Secundus liber de homicidiis, de wlneribus et oppressionibus virginum et viduarum, ac de aliis violenciis.«* Zápisy z l. 1351—1367, jež se ale od r. 1356 týkají i jiných záležitostí, v části první přicházejících. R. 1358 a 1361 sedá na soudě vedle rychtáře i 12, ano i 15 juratů (l. 137' a 144), r. 1365 i 18 (152) a mezi nimi magister civium, ale obyčejně jsou zapsána jména pouze 4—5 kmetů. Většina zápisů děje se v tytéž dny soudní, jako v liber předcházejícím. *L. 164* je prázdný.

3. *L. 165—300'* (CLXVI—CCCIV; ač od l. CCLV písař C neb CC vynechával a pak vůbec od *l. 287'* paginovati přestal) s nadpisem: *»Hic incipitur liber de hereditatibus et appropriacione eorundem.« Na l. 183* napsal písař nadpis červeným inkoustem: *»Tercius liber de dotaliciis et de debitis«*, ale přeškrtal jej a napsal: *»Hereditates et domus«*. Za tím následují zápisy do l. 221' o koupi realit z let 1359—1367. *L. 222—246'* za nadpisem: *»De domibus specialiter et aliis diversis negociis, que specialiter hic notantur«* a na *l. 247—300'* za nápisem: *»Querele communes de debitis«* čtou se zápisy: »emit, resignavit, obligavit domum«, ale i o dluzích a jiných jednáních před soudem z let 1356 -1367. Soudu r. 1364 předsedá magister civium (l. 207').

4. *L. 301—302'* s nadpisem: *»Quartus liber, cum aliquis super dampnum alterius wlt aliquid recipere apud Christianos vel Judeos.«* Zápisy (accepit super dampnum apud H. Judeum) toliko z l. 1351 a 1352.

5. *L. 303—352'* jsou prázdny a snad byly připraveny pro *liber quintus*, jehož nadpis se nezachoval.

6. *L. 353—361'. »Sextus et ultimus liber proscriptorum.«* Zápisy z l. 1351—1366 (na př. »H. est proscriptus secundum jus civitatis pro homicidio«).

7. *L. 362—372'. De exhibicionibus.* Zápisy (na př. exhibuit cingulum atd.) z l. 1356—1367 — patrně neúplné. — Knihy té užil *Tomek* v Základech starého místopisu Pražského I, str. 7, cituje ji *stm.* Srov. též o obsahu knihy Právník 1879, str. 657.

[32a.] (č. a. 2101.) *Antiquum registrum z l. asi 1390—1400,* do kterého psaly se trhové smlouvy na zahájených soudech provolávané. Z něho zachoval se v knize č. 2101 na l. XX—XXVI toliko abecední rejstřík osob dle křestních jmen seřaděných, jež trhové smlouvy do registra zapsané uzavřely. Registrum původní se nezachovalo a čítalo asi 376 listů.

33. (č. a. 996.) *Kniha soudu městského trhová z l. 1400—1404.* Rukopis pap. velkého folia, v pevných, mosazným kováním opatřených deskách, na nichž zpředu vytlačeny jsou dva znaky: ledňáček ve věnci z doby kr. Václava IV. a pod ním jednohlavá orlice a na zadní straně český lev a pod ním podobná orlice. Přeskami mosaznými, krásně zachovanými se kniha uzavírá. Na hřbetu novější nadpis: »**Liber contractuum Veteris urbis Pragensis ab anno 1400—1404.**« Staré paginace není, toliko novější od l. 1—103′. Podnět k založení knihy, jakož i obsah vyznačuje zápis na l. 1: »*Anno domini MCCCC feria quinta proxima post festum Epyphanie* [8. ledna] *dominis presidentibus judice Cristano Helm et consulibus, qui tunc temporis fuerunt, videlicet Augustino apothecario, Pesscone Drobnicze, Johanne Pleier, Welislao braseatore, Jesscone Kotkone, Johancone Ortlini, Pecha frenifice, Wenceslao Beranko, Wenceslao Vlusschii, Gregorius Westual, Henrico generi magistri Pesslini, Mathias Lemmel, Andreas Lud, Frana de Subjudea, Thomas Platner, Petrus Rothirs, Henricus de Egra, Blassco cultelator inchoatus est liber iste post combustionem stube dominorum consilii et librorum ibidem existencium,*[1]) *in quo libro conscribi debent contractus domorum, censuum, vinearum et aliarum rerum in judicio quolibet singulariter tunc currenti tempore Johannis Weilburg doctoris decretorum et prothonotarii civitatis nostre supradicte.*«[2]) Kniha není ale psána pouze rukou snad tohoto protonotáře Jana z Weilburka, nýbrž většina zápisů pochází asi z péra menšího písaře radního *Jana Königswerdera, zv. Lancman,* o němž děje se zde na l. 102′ též zmínka: »Incipit registrum Lanczmanni« a jehož rukou je asi psána též kniha následující, zv. Registrum Lanczmanni č. 2101. Pořádek v knize u porovnání se zachovanými dvěma pohořelými knihami soudními (č. 986 a 987) je vzorný. Napřed vždy jsou záznamy o soudech, jimž předsedali *rychtář* (Krišťan Helm 1400—1401 $^{25}/_{1}$, Sulek z Babic 1401 $^{1}/_{3}$, Pešek ze Sušice 1401 $^{27}/_{3}$—$^{18}/_{8}$; Frana Plavec 1401 $^{20}/_{9}$ až 1403 $^{20}/_{11}$ a Jan Celný z Komína 1404 $^{10}/_{1}$—$^{26}/_{4}$) a konšelé. Soudů r. 1400 bylo 14; r. 1401 — 15, r. 1402 — 12 a 1403 — 14, a sice v lednu větší počet než v ostatních měsících. Název Judicia bannita nepřichází. Konšelé sedí na soudě v nestejném počtu: 5. 6, 7, 10, 11, 12 až i 18. Zápisy znějí na př.:

[Koupě domu.] »Maternus emit domum pro se et suis heredibus erga dominum Johannem pro XV sexag. gr. omni eo jure, sicut ipse dominus Johannes habuit, —

[1]) Radnice Staroměstská zhořela 6. prosince 1399 (Tomek, Děj. m. Prahy III, str. 403).

[2]) Jan z Weilburka byl protonotářem Staroměstským v l. 1393—1411 po otci téhož jména (Tomek, Děj. m. Prahy V, str. 74, a Tadra, Kanceláře str. 166).

et idem dominus Johannes et Ulricus notarius promiserunt disbrigare secundum jus civitatis et publicavit *judicio* I⁰, II⁰, III⁰ et IV⁰.«

[Vzdání domu]. »Johannes doctor decretorum, prothonotarius Majoris civitatis Pragensis, resignavit et condescendo dedit domum suam, que fuit domini Nicolai, sitam circa sanctum Franciscum penes domum ejusdem d. Johannis doctoris ex una et F. parte ex altera, omni eo jure, sicut ipse eandem domum habuit, domino Nicolao, sic quod de cetero idem dominus Nicolaus cum eadem domo agere et facere potuerit, quidque sue placuerit voluntati. Quam domum ipse dominus Johannes et cum eo dominus Nicolaus in solidum promiserunt disbrigare secundum jus civitatis et publicavit judicio primo, secundo, tercio, quarto.«

[*Koupě ročního úroku na domě*]. »Katherina emit pro se unam sexagenam gr. census annui et perpetui erga Cunczlinum pro X sexagenis gr. super domo ipsius et pertinenciis suis, sitam inter d. J. et A., quem censum dictus Cunczo promisit disbrigare secundum jus civitatis et publicavit judicio primo, II⁰, III⁰, IV⁰«.

[*Prodej ročního úroku na domě*]. »Ela emit unam sexagenam gr. census annui et perpetui erga Wenceslaum pro novem sexagenis gr. super domo Henrici cum omni eo jure, sicut idem Wenceslaus habuit.«

[*Výplata ročního úroku*]. »Petrus emit et exsolvit pro se et suis heredibus septem sexagenas gr. prag. census annui et perpetui erga Paulum pro LXX sexagenis gr., quas habuit super domo ipsius Petri et pertinenciis suis universis, sita — inter domos W. et B., omni — eo jure, — sicut ipse Paulus eundem censum desuper habuit, sic videlicet, quod dicta domus ipsius Petri de cetero et perpetue a soluçione dicti census debet esse libera penitus et soluta, quem censum idem Paulus promisit disbrigare secundum jus civitatis. Publicavit judicio I⁰, II⁰, III⁰, IV⁰.«

Poslední poznámky o provoláních na čtyrech soudech jsou většinou psány jednou rukou a zápis stával se tedy obyčejně po ohlášení ve čtyrech soudech, když nikdo neodporoval; ale při některých záznamech jest poznamenáno i méně soudův, takže zápis i po první publikaci v soudě mohl se státi. Při některých zápisech jsou zaznamenány odpory, jež strany zápisu činily, na př. »Anna interdixit [resignacionem domus] ex parte orphani L., qui non est in terra anno et die« (l. 2′), anebo »interdixit juxta tenorem litere sue, quam desuper habet« (l. 9). *Za l. 103* následuje velká řada prázdných listů. — Knihy této užil *Tomek* v dodatcích k Základům starého místopisu Pražského III, str. IV a 194 násl.

34. (č. a. 2101.) **Soudní kniha zápisů trhových z l. 1404—1413** obsahuje zápisy o koupích a prodejích nemovitostí. Ruk. pap. velkého folia, v tuhých deskách svázaný, s pěkným kováním a přeskami. Stará paginace l. I—CCCXLI. Na listu druhdy na deskách přilepeném čte se rukou XV. stol.: »*Registrum Lanczmanni* ab anno 1404 ad annum 1413.« Na hřbetě nadpisy rukou XVII. stol.: »*Liber contractuum ab a. 1404 ad a. 1413*«, a rukou XIX. stol. podobně: »Liber contractuum ab a. 1404. Miscellanea 33« (pod tím č. 2.). Zápisy dějí se před soudy městskými za *rychtářů:* Jana Celného z Komína (1404 $^{29}/_{11}$), Václava od černého koně neb de equo (1405 $^{10}/_{1}$ až 1406 $^{18}/_{9}$), Vavřince soukenníka »loco judicis« (1406 $^{4}/_{11}$), Oswalda Rolla 1406 $^{11}/_{12}$, 1408) a Jakuba z Brna (1408 $^{10}/_{5}$—1413 $^{1}/_{4}$), a zasedá na soudech někdy větší, někdy menší počet konšelů (consules): 6 až i 18. Soudů bylo r. 1404 — 14 (některý měsíc jeden, jiný dva, až i tři); r. 1405 a 1406 — 12,

1407 — 13, 1408 — 14 atd. Empciones a resignaciones domorum vel censuum super domibus vel vineis zapisují se stejným, pravidelným způsobem, jako v prvé části knihy předcházející. Na *l. XXII* se čte:

»Anno domini millesimo quadringentesimo quarto feria tercia proxima post festum sanctarum undecim milia virginum (28. října), quando presentes fuerunt judex Johannes de Comyn [et] consules [18 jmen], tunc infrascripte litere fuerunt in stuba consilii majori sigillo civitatis Pragensis sigillate, quarum quedam in antiquo registro precedenti continentur et quelibet in folio suo juxta numerum in registro registrate poterint inveniri. Sequitur Angelus apothecarius super vinea fol. CCC XVI°« atd.

Takovým způsobem až do l. XXVI následuje abecední rejstřík osob dle křestních jmen seřaděných, jež nabyly zápisem trhových smluv městských nemovitostí neb úroků na nich zapsaných a poněvadž ***registrum***, ke kterému děje se odvolání, čítalo 376 listů, tedy zápisy v něm obsahovaly asi dobu nejméně deset let, tedy asi *l. 1390—1400*. Registrum samo se nám nezachovalo a rejstřík je z něho, jak už řečeno, jediným zbytkem. V knize č. 2101 zachovaly se zápisy zajímavé pro restauraci moci královské z r. 1404 po návratu kr. Václava IV. z Vídně. Tak na *l. XIII'* čte se zápis ze dne 19. června 1404 takový:

»Dominus Nicolaus de Praga subcamerarius regni Boemie loco et nomine serenissimi principis et domini, domini Wenceslai Romanorum et Boemie regis resignavit atque condescendendo dat et resignat Johanni de Smrzow, secretario eiusdem domini regis, et suis heredibus domum cum omnibus et singulis pertinenciis ipsius, que fuit olim Michaelis Judei et sita est in acie in platea Judeorum prope valvam, sicut itur ad sanctum Valentinum inter domos Benconis Judei ex una et relicte olim Johlini pistoris parte ex altera cum omni illo jure, prout eandem domum idem dominus noster rex habuit et in suis limitibus a supradictis domibus cum muris suis est divisa et distincta. Si quis habet loqui, ipse dominus Nicolaus loco domini nostri regis wlt disbrigare secundum jus civitatis et publicavit judicio I°, II°, III°, IV°.« (Knihy této užil Tomek v Základech I, str. 7 s citací: »*stm*«.)

35. (č. a. 2102.) **Soudní kniha zápisů trhových z l. 1413—1445**, středního formátu, v pevných deskách vázaná, s kováním a přeskami. Na hřbetě nápis ze XVII. stol.: »*Liber contractuum ab anno 1413 ad annum 1445.*« A novější nápis: »Miscellanea 34« (pod tím č. 3). Stará paginace na l. I až CCCCL. Začíná na l. I »Judicium sabbato proximo ante festum sti Urbani ($^{20}/_{5}$) a. d. millesimo quadringentesimo tredecimo judex Jacobus de Brunna, consules« (18 jmen) a za tím následují podobné zápisy o koupi domův, vinic a úroků na nich, jako v knize předcházející č. 2101. Soudům předsedali *rychtářové:* Jacobus de Brunna do 1413 $^{8}/_{5}$; Georgius Synye 1413 $^{17}/_{8}$ až 1419 $^{1}/_{5}$; Petrus 1419 $^{13}/_{9}$ a $^{9}/_{11}$, Jacobus piscator de Litomierzicz 1419 $^{9}/_{12}$ až 1420 $^{16}/_{3}$; Wenceslaus (Vaněk) Rak 1424 $^{23}/_{9}$—1427 $^{6}/_{3}$; Petrus de Chrast 1428 $^{6}/_{1}$—1433 $^{28}/_{2}$; Wenceslaus Rak 1433 $^{23}/_{7}$—1434 $^{28}/_{1}$; Mathias Drdak 1434 $^{20}/_{4}$—$^{29}/_{11}$; Weliko a Golia 1435 $^{10}/_{2}$—1436 $^{29}/_{1}$; Johannes de Kraynicz 1436 $^{3}/_{4}$; Wenceslaus Rak 1437 $^{5}/_{2}$—$^{26}/_{11}$; Procopius Machconis 1438 $^{19}/_{8}$ až 1439 $^{26}/_{5}$; Wenceslaus Holy 1439 $^{8}/_{9}$—1440 $^{2}/_{3}$, Wenceslaus Rak 1440 $^{12}/_{7}$ až 1442 $^{14}/_{5}$; Sigismundus natus Barbati 1442 $^{14}/_{5}$—1445 $^{5}/_{7}$. — Jenom r. 1439 $^{8}/_{9}$ zapsán před rychtářem *magister civium* Johannes Reczko. Jinak *purkmistři*

jmenují se jeden 1419 $^{13}/_{9}$, 1424 dva utriusque civitatis Pragensis; pak jeden 1430 $^{16}/_{1}$, 1439 $^{8}/_{9}$ a od 1440 $^{2}/_{3}$—1445 $^{5}/_{7}$ magister civium Pessiko a argentea stella a čítají se ke konšelům, jichž jména v nestejném počtu se uvádějí (5 až 18). Soudy označují se názvy »judicium« neb »judicium bannitum« a jich počet byl 1424 dva, 1425 jeden, 1426 tři, 1427 jeden, 1428 šest, 1429 čtyři, 1430 pět, 1431 čtyři, 1432 jeden, 1433 a 1434 čtyři, 1435 a 1436 dva, 1437 čtyři, 1438 a 1439 dva, 1440 tři, 1441 jeden, 1442 tři, 1443 a 1444 jeden, 1445 dva ($^{12}/_{1}$ a $^{5}/_{7}$). Na l. CCXXV končí zápisy dnem 16. března *1420*, pak následují dva prázdné listy a na l. CCXXVIII zapsáno snesení purkmistra, konšelů a kmetů Starého m. Pražského ze dne 23. září *1424* o konfiskaci majetku odběhlým měšťanům, kteří s kr. Sigmundem drželi (Palacký, Urk. Beiträge zur Gesch. des Hussitenthums I, str. 360). Za tím následují mnohé zápisy o prodejích a darováních konfiskovaných statků, na př. 20. září 1424:

»Mathias Hladki pannitonsor emit institam pannitonsoriam pro se, conthorali sua, heredibus et successoribus suis erga magistrum civium, dominos consules, scabinos, juratos et communitatem Majoris civitatis Pragensis pretextu fugicionis et perjurii perditam rite justeque ad dictos venditores racione hujusmodi fugicionis et perjurii per decretum communitatis devolutam pro sex sexagenis gr. prag. — omni eo jure, sicut dicti magister civium, consules, scabini et jurati habuerunt, tenuerunt et possiderunt, qui nunc sunt vel pro tempore fuerint, promittentes dicti domini et communitas disbrigare secundum jus civitatis. Et publicavit *judicio* primo, II^{0}, III^{0}, IV^{0}.« —

Od r. 1424 do r. 1445 zápisy psány jsou jednou význačnou sličnou rukou písaře, jak soudím, Zdimíře ze Sedlce, o němž také na l. CCXXXII je zápis z r. 1424, že od obce koupil dům. — Zápisy jsou latinské, až na dva české z r. 1421 a 1426 na l. CCLXXVII' a CCCCXXVI'. Kniha zakončena je rejstříkem za nápisem: Prima registratura, que ducit a folio primo ad folium CXLVIII. Knihy té užil Tomek v Základech I, str. 7 s cit. »*stm*«.

36. (č. arch. 2103.) *Soudní kniha zápisů trhových z let 1445—1532.* Ruk. pap. středního formátu, v tuhých deskách vázaný, s pěkným kováním a přeskami. Na přední desce současný nápis: »*Liber judiciorum* (ostatní nečitelno). Liber quartus ordine.« — Na hřbetě nápisy rukou XVII. stol.: »Liber contractuum ab anno 1445 ad annum 1532« a rukou XIX. stol.: »Lib. contr. ab anno 1445. 4.« a »Miscellanea 35«. — Stará paginace l. I – CCXXXVII a 238—294; ostatní listy prázdny. Bez rejstříku. Začíná na l. X: »Judicium banitum ab anno d. millesimo quadringentesimo quadragesimo quinto tercia feria ipso die beati Clementis (23. listopadu) judex Wenceslaus Rak, consules vero Pessico a Stella« (a deset jiných). Za tím následují zápisy o koupi a zástavách nemovitostí z let 1445—1532 na soudech zahájených, jimž předsedal rychtář a několik konšelův a jež se odbývaly dvakráte neb jednou v roce »ad publicandas domos, vineas ceterasque hereditates« (l. CIV'). V některých letech ze soudů těch vůbec sešlo. V l. 1525—1532 (l. 266—292) zasedají vedle rychtáře, purkmistra a několika konšelů též dva »assessores«. Do r. 1510 jsou zápisy převahou latinské, pak české.

V. Soudní knihy práva vedení pro dluhy větší (libri recognitionum et ductionum majores).

37. (č. arch. 997.) *Soudní kniha zápisná větší z l. 1400—1483.* Rukopis papírový, velkého folia, v tuhých deskách vázaný s kováním a přeskami. Na hřbetu nápis rukou XVI. st.: »Anno domini MCCCC feria V proxima post festum Epiphaniae domini inchoatus est liber iste post combustionem stube dominorum consilii et librorum ibidem existentium, in quo conscriptae sunt recognitiones pecuniarum, obtentiones jurium et aliae res usque ad annum MCCCCLXXX.« Stará paginace l I—XV a novější paginace l. XVI až XCIX, načež následují prázdné listy. *Na l. I.* čte se: *»Anno domini millesimo quadringentesimo feria quinta proxima post festum Epyphanie domini presidentibus judice Cristano Helm et consulibus, videlicet Augustino apothecario, Pesscone Drobnicze, Johanne Pleier, Welislao braseatore, Jesscone Kotko, Wenceslao Berankone, Pecha frenifice, Wenceslao Vluschii, Andrea Lud, Henslino genere Pesslini, Johancone Ortel, Frana de Subjudea, Gregorio Westual, Thoma Platner, Petro Rothirs, Blasscone cultellatore, Mathia Lemmel et Henrico de Egra aurifabro, inchoatus est liber iste post combustionem stube dominorum consilii et librorum ibidem existencium, in quo libro conscribi debent recogniciones pecuniarum supra decem sexagenas grossorum, obtenciones jurium, exhibiciones vadiorum atque ducciones, unum quodque singulariter in judicio tunc currenti tempore Johannis Weilburg, licentiati in decretis, prothonotarii civitatis nostre«.* Za tím následují zápisy dlužní a jiné právní na soudech zahájených v létech 1400—1483 předsevzatých. Na soudech těch zasedali s rychtářem obyčejně dva přísežní nebo konšelé a »circa librum« též dva členové rady. Mezi konšely přichází obyčejně purgmistr.

VI. Soudní knihy práva vedení pro dluhy menší (libri recognitionum et ductionum minores).

38. (č. arch. 988.) *Soudní kniha menší z l. 1370—1391.* Rukop. papír. XIV. stol., ohořelý, jehož listy zachované ve velkém nepořádku byly v jedno svázány v stejnou dobu a stejným spůsobem jako v rukopise č. 987. Novější nadpis: *»Liber judicialis Antiquae urbis Pragensis ab a. 1370—1391«.* Paginace starší není, toliko novější od l. 1—368. Jest to *kniha soudu městského o dluzích a jiných závazcích »sub decem sexagenis« z l. 1370—1391.* S rychtářem seděli na soudě od r. 1370 obyčejně dva přísežní, výjimečně i čtyři a pak i dva přísežní »circa librum« s notářem. Přísežní střídali se v tomto úkolu. R. 1390 (l. 291) purkmistr před rychtářem Ješkem Ocasem přichází. Tyto zápisy dluhů pod deset kop neb pří o ně dějí se před soudy městskými, jež se dělí rovněž i zde na judicia bannita odbývaná na počátku roku v počtu až osmi a judicia facta obyčejně dvakráte v měsíci, někdy i častěji

zasedající. Záznamy velmi jsou přeházeny následkem chybného svázání asi po shoření radnice r. 1399, a sice *z let 1370—1380* (za rychtářství Mikuláše Jenteše a Martina Stacha) přicházejí na l. 8—16', 34—54', 64—67', 83—89', 102—104', 111—173', 175—180', 188—193', 206—246', 251—254', 268—289', 301 - 307', 316—325', 327—331' a 344—360'. *Záznamy z l. 1380—1391* (hlavně za rychtářství Martina Rotleva) čtou se na l. 1—7', 17—33', 55—63', 68—82, 90—101', 105—110', 174, 181—183', 247—249 a 290—295 (z l. 1390 a 1391). Listy 183—187, 194—205, 255—267, 296—300, 308—315, 326 a 332—343 jsou prázdny.

39. (č. arch. 998.) *Soudní kniha pro menší dluhy z let 1400—1449.* Rukopis papírový, velkého folia, v tuhých deskách svázaný s kováním a přeskami. Na hřbetu nápis rukou XVI. stol.: »Liber post combustionem stube consilii et librorum ibidem existencium ab anno MCCCC, in quo inscriptae sunt recognitiones pecuniarum.« Novější paginace od l. 1—212, za tím prázdné listy. Na l. 1 čte se: »*Anno domini millesimo quadringentesimo feria quinta proxima post festum Epyphanie domini presidentibus judice Cristano Helm et consulibus, videlicet Augustino apothecario, Pesscone Drobnicze, Johanne Pleier, Welislao braseatore, Jesscone Kotko, Wenceslao Berankone, Pecha frenifice, Wenceslao Vluschii, Andrea Lud, Henslino genere Pesslini, Johancone Ortel, Frana de Subjudea, Gregorio Westual, Thoma Platner, Petro Rothirs, Blasscone cultellatore, Mathia Lemmel et Henrico de Egra aurifabro, inchoatus est liber iste post combustionem stube dominorum consilii et librorum ibidem existencium, in quo libro conscribi debent recogniciones pecuniarum infra decem sexagenas grossorum, obtenciones jurium, exhibiciones vadiorum atque ducciones, unum quotque singulariter in judicio tunc currenti tempore Johannis Weilburg, licentiati in decretis, prothonotarii civitatis nostre.*« — Za tím následují zápisy o právních jednáních na soudech zahájených předsevzatých, jež se týkají věcí v nadpisu označených. Kromě rychtáře sedí na soudě obyčejně dva jurati a dva »circa librum«. Na *l. 174'—190* jdou zápisy z l. 1418—1420 a tu místo rychtáře zasedá purkmistr a jsou *1418*: judicia bannita tři v lednu (8/1 a 15/1), judicium post bannita (22/1), pak judicium (5/3), v dubnu (21/4) a květnu (1/5 a 8/5) tři judicia bannita, 13/5 judicium post bannita, pak judicia 17/6, 10/7, 28/8, 9/10, 9/11 a 24/11; r. *1419*: judicium bannitum primum (10/1), secundum (17/1), tercium (28/1), judicium post bannita (4/2), judicium (14/3), judicium bannitum primum (13/5), secundum (20/5), tercium (27/5), judicium primum post bannita (27/5), judicia (12/9, 10/10, 23/11 a 9/12) a r. *1420*: judicium bannitum primum (13/1), secundum (18/1), tercium (23/1), judicium post bannita (27/1), judicia (1/2 a 16/3). — Pak teprve začínají soudy až r. 1424 23/9, ale stále řídčeji a se zápisy málo četnými, a to časem pod předsednictvím rychtáře i za přítomnosti většího počtu konšelů, až v l. 1450—1497 (*l. 191—212*) zapisují se toliko dny, kdy soudy se odbývaly a v přítomnosti kterých osob, ale další zápisy o jednáních na nich, jež asi nebyla více předsevzata, scházejí.

VII. Radní knihy trhové (libri contractuum).

[39. *a.*] (č. a. 2099.) Pamětní kniha z l. 1400—1454 obsahuje též některé zápisy o prodejích a vydáních nemovitostí z té doby.

40. (č. a. 87.) *Manual radní z l. 1434—1436.* Rukop. pap. úzkého formátu nově svázaný a s nápisem novějším na hřbetu: »Zápisy Starého města Pražského 1434—1436.« — Novější paginace l. 1—119. Obsah: obnovování rad obcí, výpovědi rady i úřadu šestipanského, narovnání, smlouvy, prodeje, dání a vzdání statkův a úroků na nich, přiznání k dluhům a rukojemstvím a kvitování z nich, poslední pořízení, počty poručníků, svědomí i vyznání starých konšelů a jiných osob, jakož i jiné soukromé zápisy *před radou* učiněné. Zápisy jsou latinské a české. Zápisy od 12. ledna až do 10. března 1435 zde scházejí, ale zachovaly se v Chaosu rerum memorabilium IV č. 325 na l. 1—18 v originálu. Většina zápisů této knihy byla přepsána do pamětní knihy č. 2099 ve změněném pořádku.

41. (č. a. 90.) *Radní kniha trhových zápisů z l. 1437—1451.* Rukop. pap. středního formátu s perg. potahem svázaný, na jehož hřbetě nápis rukou XVII stol.: »Manuale contractuum ab anno 1437.« Starší sign. č. 525; č. invent. II 3. Novější paginace od l. 1—253. Latinské zápisy trhové před radou (in consilio) předsevzaté jdou z l. 1437—1451. Bez rejstříku.

42. (č. a. 2105.) *Radní kniha trhových zápisů z l. 1453—1477.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách svázaný s pěkným kováním a přeskami. Na hřbetu nápis rukou XVII stol.: »Contractus viridis I^{us} ab anno 1453 usque ad annum 1477« a s novějším nápisem: »Lib. contr. virid. I. Miscellanea 37.« (Č. inv. 37.) Zápisy latinské, výjimkou české, obsahující prodeje a vzdání statků, z nichž asi pětina je označena poznámkou R^{um}, ale není více mřežována. Stará paginace listy 1—393. Vzadu rejstřík osobní.

43. (č. a. 2106.) *Radní kniha trhových zápisů z l. 1477—1492.* Ruk. pap. středního formátu v tuhých deskách svázaný s přeskou. Na hřbetě nápisy rukou XVII stol.: »Contractus viridis II^{us} ab anno 1477 usque ad annum 1492« a novější rukou: »Lib. contr. virid. 2. Miscellanea 38.« — Č. inv. 38. — Stará paginace l. I—CCCXVI. Vzadu osobní rejstřík.

44. (č. a. 2107.) *Radní kniha trhových zápisů z l. 1492—1507.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách vázaný s přeskami. Na hřbetě nápis rukou XVII stol.: »Contractus viridis III^{us} ab anno 1492 usque 1507« a novější rukou: »Lib. contr. virid. 3. — Miscellanea 39.« — Čís. invent. 39 — Stará paginace l. I—CCXCIX. Na posledních listech zápis z r. 1511 a osobní rejstřík.

45. (č. a. 2108.) *Radní kniha trhových zápisů z l. 1507—1518.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách vázaný s přeskami. Na hřbetě nápisy rukou XVII stol.: »Contractus viridis IV^{us} ab anno 1507 usque 1518« a novější rukou: »Lib. contr. virid. Miscellanea 40.« Č. inv. 40. — Stará paginace l. I—CCXXXIV. Vzadu abecední rejstřík. Zápisy většinou české

znějí: »N. kúpil« neb »oznámil před *pány v radě,* že vzdal jest duom svuoj.«

46. (č. a. 2109.) *Radní kniha zápisů trhových z let 1518—1523.* Rukop. pap. velkého folia v tuhých deskách svázaný s pěkným kováním a mosaznými přeskami. Na hřbetě nápisy rukou XVII stol.: »*Liber contractuum* I^us^ ab anno 1518 ad annum 1523« a novější rukou: »Lib. contr. flaveus. 1. Miscellanea 43.« Čís. inv. 41. — Stará paginace l. I-CCCXXXI. Napřed abecední rejstřík. *Na l. I:* »Mistr Jan z Wrathu« a 17 konšelů z r. 1518. Za tím násedují chronologicky zápisy koupí a vzdání nemovitostí před radou spojené obce Pražské z l. 1518—1523 a za zápisy připsáno kvitování peněz. *Na l. CCCXXXI* za přípisem purgmistra a rady Bydžova Nového z r. 1522 poznamenáno: »Per me Petrum Claudum ingrossatorem consilii.«

47. (č. a. 2110.) *Radní kniha trhových zápisů, vzdání nemovitostí a zvodů z l. 1523—1531.* Rukop. pap. velkého folia v tuhých deskách svázaný s mosaznými přeskami. Na hřbetu nápisy rukou XVII stol.: »Liber contractuum flaveus II^us^ ab anno 1523 usque ad 1531« a novější rukou: »Lib contr. flav. 2. Miscellanea 44.« Stará paginace l. I—CCCLX. Za abecedním rejstříkem jdou zápisy z l. 1523—1531 před radou.

VIII. Radní knihy zápisné.

48. (č. a. 2141.) *Kniha nálezů, smluv a jiných zápisů před radou z l. 1452—1518.* Ruk. pap. středního formátu v tuhých deskách svázaný s pěknými mosaznými přeskami za nápisem na hřbetu rukou XVII stol.: »Liber albus ab anno 1452, in quo continentur: 1 Vejsady papírny Hanuše Freye; 2 Arbitria seu arbitraciones; 3 Sententiae molitorum; 4 Nuptiae ab anno 1511 usque 1545; 5 Contractus extraordinarii; 6 Obligaciones et quitanciae; 7 Publicationes debitorum cum indictionibus; 8 Depositiones testium — Excautiones.« Pod tím rukou XIX stol.: »Lib. alb. ab anno 1452« a »Miscellanea 87«. Invent. č. 73. Stará paginace l. I—CCCCXXVII. Za tím na l. 428 až 435 osobní a věcné rejstříky za nadpisy: »In hoc folio registrantur arbitria — sentencie — nupcie — obligaciones et quitancie — extraordinarii contractus — publicaciones cum indiccionibus — deposiciones — excauciaciones.« — Začíná zlomkem perg. notářského listu Václava syna Jana z Únhošče z počátku XV stol., kterýžto list byl sňat z deštěk. Za tím jména konšelů z r. 1452 a přepis výsady papírny Hanušovy Freye z r. 1534. — *Na l. I—LI* smlouvy ubrmanské a přátelské z let 1452—1510 za nadpisem: *Arbitraciones.* — *Na l. LII—LXIII a CXC-CXCVI:* »*Vejpovědi přísežných mlynářuov* z strany některých mlýnuov a jezuov, o kteréž mnohokráte mezi stranami různice a rozdílové jsou se dály a ty skrze přísežné mlynáře mocí úřadu jich jsou k upokojení dobrému přivedeny« z l. 1511 až 1545 (s poznámkou na l. CXCVI': »Reliqua de molitoribus libro obligacionum aureo per iudicem et commissa«). — *Na l. LXIV—CXXXI* zápisy

a kvitování dluhů z l. 1464—1474 za nadpisem: *Obligaciones et quitancie.* — *Na l. CXXXII – CLXXXVII'* nálezy a ortele purkmistra a konšel z l. 1452 až 1479 za nadpisem: *Sentencie.* — *Na l. CLXXXVII'* výpověď mezi bečváři z r. 1503. — *Na l. CLXXXV – CLXXXIX* přiznání k dluhům z l. 1474 až 1475 za nadpisem: *Obligaciones.* — *Na l. CXC—CCXXXII* smlouvy svatební z l. 1452—1518 za nadpisem: *Nupcie.* — *L. CCXXXIII—CCXXXIX* prázdny. — *Na l. CCXL—CCLXVII* smlouvy, svolení řemeslníků, rozdíly pozůstalostí, poručenství a jiné zápisy z l. 1464—1491 za nadpisem: *Extraordinarii contractus.* — *Na l. CCLXVIII—CCCLXIV* přiznání k dluhům z l. 1452—1464 za nadpisem: *Obligaciones et quitancie.* — *Na l. CCCLV* až *CCCLXXXV*: *Extraordinarii contractus* z l. 1452—1464. — *Na l. CCCLXXXVI—CCCCXII* připovědi k dluhům z l. 1452—1479 za nadpisem: »*Publicationes debitorum cum indiccionibus*« a *na l. CCCCXIII—CCCCXXVIII* svědectví a vyznání, jakož i dání k věrné ruce a vyručení z l. 1452—1783 za nadpisem: »*Deposiciones et excaucionaciones*«.

49. (č. a. 94.) *Radní kniha zápisná z l. 1475—1518.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách svázaný (s přeskami utrženými) s nápisem na hřbetě: »Liber obligationum, quitanciarum, testamentorum ab anno 1475 ad annum 1518.« — Starší signatura červená 205, č. invent II, 11. — Starší paginace od l. 1—221. Kniha obsahuje nejvíce zápisy o dluzích (nad i pod 10 kop) a o jich splacení, též o prodejích a zastavení statků, o plnění kšaftů, o narovnáních a úmluvách z l. 1475—1518.

Tak zní zápis na př. na l. 1:

»Broz sutor in *pleno* constitutus *consilio* fassus est, quod tenetur veri et justi debiti VIII sex. gr. Martino sublimatori vini, quas promisit illi divisim solvere in hiis terminis etc., et has obligat super domo sua in platea torificum, ita ut si pecuniam cujuscunque termini non solverit, ipse Martinus antedictus de domo eadem se intromittet et eandem vendat et peccunia primum sua accepta residuum Brozio predicto dare debet. Actum d. inc. millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto.«

Za tím zapsáno kvitování, dle kterého

»Martinus fassus est, quod tulit V sex. gr. termini sti. Galli a Brozio juxta superiorem obligacionem« r. 1475

a opět

»quod tulit finales III sex. termini sti Georgii a Brozio juxta obligacionem superiorem ei debitas, quamque domum obligatam cum heredibus et successoribus ejus reddit quittam et absolutam nunc et temporibus perpetuis. Actum f. II in die Cristofori magistro civium Johanne Legat anno etc. LXXVII^{0}.«

Na l. 196—200' a *233—238'* osobní rejstříky za nadpisy: Obligaciones — Quitancie — Kšafty — Concordie testamentales. Zápisy latinské a české (hlavně od r. 1501).

50. (č. a. 99.) *Kniha zápisů dlužních a smluv, jakož i zápisů mocných poručníků ve přech z l. 1518—1538.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách vázaný s kováním a mosaznými přeskami. Na předním listě nápis: »*Obligaciones et concordie*« a pod tím znak Staroměstský

s rokem 1525 nahoře a dole »Arma civitatis Pragensis«. Na hřbetě rukou XVII stol.: »Obligat. ab anno 1519 usque ad 1528.« — Na zadní dešce vryt český lev s legendou: »* DOMINE . IN . VIRTVTE . TVA . LETABITVR . REX . ET . SALVTARE . TVM (sic) *« Signatura červená č. 206 a č. inv. II, 30. — Stará paginace l. I—CCCII. Před tím abecední rejstřík a na *l. 1—13* zápisy mocných poručníků ve přech o statky a dluhy a vzdání spravedlností z l. 1519—1537. — *Na l. I—CCCII* zápisy dlužní, smlouvy přátelské a inventáře pozůstalostní z l. 1518—1528.

IX. Knihy nálezů soudu městského (Libri sententiarum).

[*50 a.*] (č. a. 986.) Liber vetustissimus obsahuje též výpovědi rady z let 1335—1419.

[*50 b*] (č. a. 2099.) Pamětní kniha z l. 1400—1454 obsahuje též některé nálezy soudu městského z té doby.

[*50 c*] (č. a. 992.) Liber tercius Veteris urbis Pragensis obsahuje též nálezy z l. 1417—1480.

[*50 d*] (č. a. 2141.) Kniha zápisná z r. 1452—1518 na l. CXXXII až CLXXXVII obsahuje nálezy a ortele purkmistra a konšel z r. 1452—1479 za nadpisem: »Sentencie.«

51. (č. a. 1128.) *Kniha nálezů purkmistra a rady Starého m. Pražského z l. 1479—1518*; (některých nálezů též z následujících let do r. 1531). Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách vázaný s přeskami a nápisem na hřbetu rukou XVII. stol.: »*Sententiarum II 1528*«. Stará sign. 351; č. invent. III 1. Starší paginace velmi spřeházená. Novější *l. 1. 333.* Obsah: 1. *L. 1—13* abecední rejstřík a 12 nálezů z r. 1482—1501. — 2. *L. 14* až *22* (*A I—IX*) nálezy z r. 1479—1526. — 3. *L 23* zápis o obnově rady králem Vladislavem r. 1484. — 4. *L. 23—95* (*L. I—LXXIII*) nálezy z let 1484—1526. — 5. *L. 96—101* nálezy v rozepřích cechů řemeslnických z let 1500—1531. — 6. *L. 102—124* abecední rejstřík o nálezích, jež následují. *L. 125—127* prázdny. — *7. L. 128—333* nálezy r. 1503—1518 označené též písmeny a číslicemi od l. A I—G 27. — Přicházejí zde též pře se starou radou Starého města Pražského a též s radami jiných měst, jež purkmistr a konšelé Starého m. Pražského rozsuzovali. — Rejstřík nálezů v knize té obsažených čte se v knize archivní č. 75 na l. 109—120.

52. (č. arch. 1129.) *Kniha nálezů purkmistra a rady spojené obce m. Prahy z l. 1519—1526.* Ruk. pap. v tuhých deskách svázaný s přeskami utrženými. Na hřbetě nápis rukou XVII. stol.: »*Sententiarum 3.*« Stará sign. 377, č. inv. XIII 2. Stará paginace l. 1—456. Následují nálezy purkmistra a pánů v chronologickém pořádku od 26. května 1519 až do 31. ledna 1526. Vzadu abecední rejstřík. Mezi nálezy některé v rozepřích cechů řemeslnických. Rejstřík nálezů v rukopise tomto obsažených čte se v knize archivní č. 75 na l. 121—127.

X. Knihy nálezů vrchní stolice Staroměstské.

53. (č. arch. 92.) *Kniha nálezů vrchní stolice Staroměstské do Žatce daných z l. 1510—1544.* Rukop. pap. středního formátu v dřevěných deskách svázaný s mosaznými přeskami s nápisem na hřbetě: »*Nálezové z města Žatče.*« Stará signatura č. 390, č. inv. XXVII, 2. Novější paginace l. 1—297, za tím prázdné listy. — Na *l. 1* čte se: *Ortelové od práva města Zatče. Mezi Mandalenou a Marthú bábou její o poručenství a statek matky též Mandaleny.* Následuje nález a výpověď konšelů Žateckých v této při, že má bába vnučce počet učiniti z poručenství, s dodatkem:

»A tak toho našeho nálezu paní Martha neštráfujíc, jeho jest ujíti nechtěla, ale na vás pány učitele práva našeho s svú pří se jest odvolala, protož, což v tom jest a znáte býti za pravé, za naučenie listem vaším jakožto pánuov a přátel svých milých prosíme. Datum f. 2 post Oculi 1510. Tu my z plnosti práva pováživše stran pře líčení a mocného poručenství a svěření i závazku vysokého paní Marthy báby a mocné poručnice paní Mandaleny i takto o tom vypovídáme: Poněvadž paní Martha již jest jí paně Mandaléně s jejím manželem statku jí příslušejícího, jakož praví, postúpila, při tom pravieci, že jest tomu poručenstvie a svěření všemu dosti učinila, berúci to k svému svědomie, chtějíci s tím i na onen svět jíti, a ona Mandaléna toho od ní přijíti a na tom dosti míti nechce, i z té příčiny, cožkoli provede mimo to podle práva, že by ona paní Martha bába její jejího statku za sebou měla, nežli jí jest postoupila, že ona paní Martha bude povinna jí toho postúpiti ve dvú nedělí pořád zběhlých podle práva. Actum f. V. post translationem scti. Venceslai, Andrea cultellifice magistro civium existente.«

Podobných výpovědí rady Staroměstské o nálezích Žateckých z let 1510—1544 je celkem 309. Schlesinger, Stadtbuch der St. Saaz jich neužil.

54. (č. a. 93.) *Kniha nálezů vrchní stolice Staroměstské do měst Českého Brodu, Kouřima, Hradce Králové a Jaroměře z l. 1510—1546.* Rukop. pap. středního formátu v dřevěných deskách vázaný s mosaznými přeskami s nápisem na hřbetě: »*Nálezové z města Brodu Českého, Kouřima, Hradce nad Labem, Jaromíře.*« Stará signatura č. 391; invent. č. XXII, 3. Novější paginace listy 1—363. — Obsah: 1. *L. 1—93*: »*Ortelové od práva města Brodu Českého*« z let 1515—1545 počtem 65. — *L. 94—105* prázdny. — 2. *L. 106—229*: »*Ortelové od práva města Kouřima*« z let 1512—1544 počtem 110. — *L. 230—245* prázdny. — 3. *L. 246—306:* »*Ortelové od práva města Hradce nad Labem z l. 1510—1544* počtem 62. — *L. 307—317* prázdny. — 4. *L. 318—363:* »*Ortelové od práva města Jaromíře nad Labem*« z let 1518—1547. — *L. 364—380* prázdny.

XI. Knihy svědomí.

55. (č. a. 1047.) *Kniha svědomí Starého m. Pražského z l. 1523—1527.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách svázaný. Na hřbetě starý nápis: »*Testimonia*« s přípiskem novější rukou: »A. 1523—1527.« Stará paginace l. A I — R. XXXVII. Obsahuje svědectví a vyznání z l. 1523 až

1527 (»učiniv přísahu podle práva svědčil«) za nadpisy jmen původův a pohnaných, kteří se před purgmistrem a radou m. Prahy soudili. Bez rejstříku.

XII. Knihy kšaftů (libri testamentorum).

[*55 a*] (č. a. 993.) v liber vetustissimus privilegiorum čtou se dva kšafty z l. 1339 a 1346 na l. 5 a 18.

[*55 b*] (č. a. 986.) v liber vetustissimus čtou se na l. 168′, 191, 193, 196 a 197 některé testamenty z let 1360 a 1409—1418.

56. (č. arch. 2119.) *Kniha písemných kšaftů z l. 1448—1484.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách pěkně svázaný se znakem Starého m. Pražského v čele s nápisem na hřbetě rukou XIX. stol.: »*Liber testamentorum ab anno 1448.* No. 1. Miscellanea 53.« Čís. inv. 51. Stará paginace l. A 1—X 13. *Na l. A 1* čte se:

»Ve jméno božie amen. Já Sezema ze Zviekovce vyznávám tiemto listem ꝛc, že ačkoli nemocen jsem ꝛc najprve činím a ustanovuji — pravé a mocné poručníky —, potom vuole má jest a tak teď rozkazuji i porúčiem, aby poručníci moji po mé smrti z statku mého vydali atd. (Pečeť přitiskli rychtář a dva konšelé.) Actum f. V. in die Anthonii anno d. 1448.

Za tím jiné kšafty podobně znějící. *Na l. X 8* zapsáno:

Decretum factum a magna communitate pro confirmacione testamentorum. Anno domini MCCCCLXXXIII⁰ feria quarta ante sancti Wenceslai martiris (24. září) facta est comocio communitatis civitatum Pragensium in officiales, magistrum civium et consules, propter nonnulas injurias communitati illatas et iniquas ipsorum machinaciones et tradiciones, ita quod sumtis armis magistrum civium et aliquos consules vulnerarunt et tandem decollaverunt. In eo itaque tempore non consules, sed seniores dumtaxat electi a communitate presederunt et rexerunt. Sed quia plerique concivium in tempore illo egretitudine dejecti testamenta sua coram aliquibus senioribus illis vocatis et rogatis faciebant, ne illa testamenta irrita seu non rata fiant et substancie defunctorum veniant in perplexitatem futuram; propterea f. IV post sti. Martini (12. listopadu) anno eodem communitas magna in pretorio constituta decrevit, ut in tempore illo et casu predicto, quousque consilium et officiales instituti non fuerint, omnia testamenta coram senioribus, ut predicitur, ad hoc vocatis condita secundum atestacionem, alias wedle wyswiedczenie, illorum seniorum, coram quibus testamentum est factum, appenso sigillo minori civitatis confirmentur. Vito piscium venditore nomine tocius communitatis hec referente.«

Na *l. X 8* a podobně i na listech následujících čtou se zápisy, jež začínají:

»My starší obecní Starého města Pražského vyznáváme etc., kterak slovutní (dva) spolustarší naši vyznali sú a vysvědčili před námi oba jednostajně, jakož ku prosbě a žádosti sl. Jana z Plané spoluměštěnína našeho vysláni byli sú od nás k němu na kšaft, že týž Jan, ačkoli nemocen jsa a neduživ na těle, však proto rozumu zdravého i paměti dobré požívaje zřiedil jest a zpósobil před nimi poručenstvie o statku svém řádně obyčejem takovýmto etc.«

57. (č. arch. 8.) *Kniha ústních posledních pořízení a inventářů pozůstalosti z l. 1514—1543* (za přítomnosti dvou konšelů psaná). Rukop. pap.

malého formátu svázaný v perg. listech s nápisem na předním listu rukou XVII. stol.: »Liber testamentorum.« Starší sign. č. 287; č. invent. II, 5. — Nejnovější paginace str. 1—101. Na perg. obálce písemný kšaft Michala měštěnína Starého m. Pražského z r. 1485.

58. (č. arch. 9.) *Kniha ústních posledních pořízení a inventářů pozůstalostí z l. 1522—1534.* Rukop. pap. malého folia v pergam. listech svázaný a v deskách nově pořízených uložený s nápisem na hřbetu těchto desek: »Liber testamentorum ab a. 1522—1624 (sic).« Č. inv. II, 4. Novější paginace zvěčn. V. V. Tomkem provedená str. 1—347. Obsah: *str. 2—4* seznam konšelů na Starém městě v l. 1523—1524. Na *str. 5—311* ústní poslední pořízení neb kšafty a soupisy pozůstalostí z l. 1522—1534. Kromě toho na str. 164 obnova rad na Starém i Novém městě z r. 1530 a na *str. 307* z r. 1534. — *Str. 312—347* větším dílem prázdny. Na *str. 325* až *329* sázení rady spojené obce Pražské z r. 1525—1527, též deseti soudců menších a 8 pánů úředníků.

59. (č. arch. 2142.) *Kniha kšaftů města Prahy z l. 1518—1528 a Starého města Pražského z l. 1528—1564.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách svázaný s kováním a mosaznými přeskami. Na přední dešce vytištěno současně: »*Kšaftové.*« Na hřbetu novější rukou: »Libr. testam. ab anno 1560 (sic.). Miscellanea 92.« Č. inv. 74. — Stará paginace l. A I—Z XX a aa. I — ff. XII. Zápisy znějí na *l. A I* i dále:

»My purgmistr a radda města Prahy známo činíme ɔc, že jsú předstúpili před nás do plné rady opatrní (dva) súsedé naši, starší přísežní, i vysvědčili jsú oba jednostajně takto: když jsú byli vysláni z povolenie p. purgmistra k Václavovi Holému, měštěnínu města Prahy, — kterýžto leže na smrtedlné posteli, však proto paměti dobré a svobody rozumu zdravého užívaje toto poslední poručenství a konečný úmysl svuoj o statku svém oznámil jest etc. Toho na svědomie a jich před námi poslední vuole nadepsaného Václava Holého vysvědčenie na potvrzenie pečet menší města našeho nadepsaného dali jsme a rozkázali přivěsiti k tomuto listu kšaftnímu v středu před sv. Havlem a. MDXVIII.«

Též písemné kšafty radě předložené se vysvědčují. Zápisy za jednoty obcí Pražských jdou do *l. M. XVI,* pak začínají zápisy: My purgmistr a rada Starého města Pražského (od r. 1528). Napřed abecední rejstřík.

XIII. Knihy smluv svatebních a kvitancí kšaftovních.

[*59 a*] (č. a. 2141.) *Kniha zápisů z r. 1452—1518* obsahuje na l. I—LI smlouvy ubrmanské a přátelské (arbitraciones) z l. 1452—1510; na l. CXC až CCXXXII smlouvy svatební (nupcie) z l. 1452—1518; na l. CCXL—CCLXVII a CCCLV—CCCLXXX extraordinarii contractus z l. 1452—1491.

60. (č. arch. 534.) *Knihy práv měšťanských, smluv svatebních a kvitancí kšaftovních z let 1518—1552.* Ruk. pap. středního formátu krásně v tuhých deskách vázaný s kováním a přeskami. Na přední dešce vytištěno současně: »*Liber. Jura civilia. Nupciales concordie. Quitancie testamen-*

tales.« Pod tím znak staroměstský a r. 1525. Inv. č. VI, 1. Týž nápis na hřbetě rukou XVII. stol. Stará paginace dle tří částí; první l. A I—E XI; druhá l. I—LXXVI a třetí l. I—CLXIV. Obsah: Napřed abecední rejstřík. *Na l. A 1—E XI. udělení práv městských v l. 1518—1552.* (Otištěno drem. Teigem v Almanachu obce Pražské 1904 str. 63—76.) — *Na l. I—LXXVI: »Smluvy svatební« z l. 1518—1546.* — Před tím seznam osob smlouvy ty uzavírajících v chronologickém pořádku. — *Na l. I—CLXIV*: Kvitance peněz kšafty odkázaných z let 1518—1537. Před tím abecední rejstřík.

XIV. Knihy úřadu šestipanského.

61. (č. a. 2153.) *Registra výpovědí úředníků šestipanských z l. 1518 až 1531.* Rukop. pap. malého folia v tuhých deskách vázaný. Na hřbetě nápisy rukou XVI stol.: »No. 6. Kniha červená rozličných zápisů a smluv«; pod tím novější rukou: »Libr. antiqu. off. sexv. 57«. Na dešce přední uvnitř přilepen nápis novější: »Contractus, obligationes ab anno 1519—1555 oficii sexviratus«. — Čís. invent. 85. Stará paginace l. 1—579. Napřed: *»Rajstrum na tyto kniehy po alphabetě dělané«. Na l. 1* čte se: *»Registrum sentenciarum* za pana Klimentha z domu Domažlického a pana Jana Erazyma z rady a z uobecních pana Zygmunda Tvářského z Leštkova, pana Jiříka Ježíška, pana Jana Penížka a pana Jana od Hroznuo a to létha božího MDXVIII°.« Za tím výpovědi p. úředníků z l. 1518—1531 za nadpisy, kdo v úřadě šestipanském kdy byl a »pře lidské ortelem dělil«. Za některými připsány jsou výpovědi konšelů, »z plnosti práva vrchního« po odvolání učiněné. — Ku konci opět abecední rejstřík.

62. (č. arch. 2152.) *Registra zápisů a vzdávání práva před úřadem šestipanským z let 1518—1556.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách kožených svázaný, jež se uzavírají. Na přední dešce nápis rukou XVIII. stol.: »No. 25. Kniha všelijakých zápisů starých od létha 1519 až do létha 1555.« Na hřbetu novější č. 56. — Č. invent. 84. — Stará paginace l. A I—H VIII. *Na l. A. I* čte se: *»Registra zápisuo a práva vzdávání jeden druhému za pánuov radních, kteříž jsú vydáni k zpravování důchoduov městských p. Klimenta z domu Domažlického a p. Jana Erazyma z Černík a z uobecních p. Zygmunda Tvářského z Leštkova, p. Jiříka Ježíška, p. Jana Penížka a p. Jana od Hroznuov létha 1518.«* Podobně i v následujících letech jména šesti pánův úředníků se zapisují a za tím následují zápisy o prodejích neb vzdáních nemovitostí, krámcův a důchodů městských v Praze i na vesnicích. Napřed i vzadu jsou rejstříky abecední, vzadu za nadpisem: »Rajstrum pořádné pořádkem abecedy dělané pro rychlé vyhledání 1556.« Před l. A I. je výpis z privilegia kr. Vladislava z r. 1499 na právo odúmrtné (Sb. I str. 312) a za tím poznámky, které nálezy se staly o odúmrtě »za jednoty«, »po jednotě«, »v druhých nálezích po jednotě« a »v starých před jednotú«. Též soupis osevu ze dvora Strašnice z XVII. stol.

63. (č. 2155.) *Kniha smluv, připovědi k statkům a zvodů před úřadem šestipanským z l. 1518—1558.* Rukop. pap. malého formátu v tuhých deskách svázaný. Na přední dešce současnou rukou: »*Smlouvy 1525.*« Pod tím znak městský s podpisem: »Arma civitatis Pragensis« a dole [MD]XXXIX. Na hřbetu signatura novější 59 a pod tím č. 4. Stará paginace l. 1—227. *Na l. 1*: »*Registrum convencionum atque inductuum 1518* za pana Klimentha z domu Domažlického a pana Jana Erazyma z raddy a z uobecních pana Zygmunda Tvářského z Leškova, p. Jiříka Ježíška, pana Jana Penížka a p. Jana Hrozna.« Za tím následují »připovědi a smluvy přátelské a dobrovolné v úřadu šesti pánuo«, jež o správě důchodův a statků obecních úřadem šestipanským světlo podávají. — Vzadu »Rajstrum« v abecedním pořádku.

XV. Knihy úřadu mostského.

64. (č. 3.) *Kniha úřadu Mosteckého* z l. 1476—1596. Rukop. perg. i pap. malého formátu v tuhých deskách červenožluté barvy vázaný s pěkným kováním mosazným. Invent. č. I 59. Novější stránkování l. 1—68, část paginována v starší době od l. 1—18. — Na dešce přední vryt orel císařský a pod ním slova »Jaroslaus a Mutienina 1585« a na zadní desce: »Bi. K. not. canc. Ant. urb. Prag. a d. MDLXXXV«, což na rok vazby vztahovati náleží. Kromě toho na přední desce přilepen nápis psaný rukou XVII. stol. (snad Včelínovou): »No. 30. *Kniha starých instrukcí celným u mostu,* též o střelce na ostrově a o Bráník«. Obsah: *na l. 1—8* (rukou XVII. století) »Instrukcí celného při mostu Pražském, jakým způsobem se clo má vybírati«. — *L. 8* »Paměť co se má dávati z čeho, když se přes pomezí po vodě, na prameně neb na voiích do Míšně neb jiných míst plaví.« — *L. 9—30* prázdny. — *L. 31—38.* »Léta božího tisícého čtyřstého sedmdesátého šestého a prvnější léta před tímž zběhlá na mostě Pražském tímto obyčejem clo bráno jest podle obyčeje« atd. — *L. 39—40.* »Instructio anebo zpráva, kterak by se měli celní zachovávati při vybírání cla při mostu Pražském v celnici« z r. 1536. — *L. 40'—41'* »Regimen anebo zpráva vydaná třetímu služebníku v celnici, jak by se při věcech jemu náležejících chovati měl« z r. 1537. — *L. 42* »Celným spropití vyzdviženo« 1563. — *L. 43—45* »Instructio anebo zpráva, kterak by se branný chovati měl při vybírání cla v branách Strahovské, Kartouské a Písecké«. — *L. 46* prázdný. — *L. 47* až *58* Přepisy privilegií Staroměstských na clo z r. 1328, 1459, 1472, 1562 a 1594 (Sb. I str. 30, 244, 270, 430 a 480). — Na *l. 59—63* »Majestát císaře Maximiliana střelcuom na vostrov nad mostem Pražským daný« z r. 1571 a »Smlouva a porovnání mezi panem purgkmistrem a radou i na místě vší obce Starého města Pražského a staršími střelci všech tří měst Pražských o vostrov u přívozu nad mostem Pražským« z r. 1575 (Sb. I str. 436). — *L. 63'—68'* smlouvy o Bráník z r. 1574 a 1593. — Ostatní listy prázdny.

XVI. Knihy zádušní.

65. (č. arch. 1665.) *Registra obecní kostelníkův osady a záduší sv. Mikuláše v Starém m. Pražském* (Libri vitricorum parochie sti. Nicolai) *z r. 1497—1554.* Rukop. papír. malého formátu v perg. deskách s přeskou koženou. Čís. invent. 1. — Stará sign. I—LXVIII a nová l. 69—79. — Obsah: *na l. I*: »Item létha božieho tisícího čtyřstého devadesátého sedmého my kostelníci z sv. Mikuláše osady, totižto Marek Penížek, Lukáš z Kostečné ulice a Duchek ostrožník tyto klenoty jsme přijali kostelní od kostelníkuov starých ve čtvrtek na den sv. Bartoloměje« (24. srpna) etc. — Za tím následuje soupis kostelního nářadí a pak příjmův kostela sv. Mikuláše z osady, od židů starších, z vinic, z Kojetic a jiných vsí, dále snesení osadníkův a nařízení rady, smlouvy, odkazy a věnování, prodeje stolic kostelních, vydání a jiná právní jednání kostela i školy sv. Mikuláše se týkající. Na př. na *l. VII'* čte se: »Tyto jsú věci obecní v kněžském domu, z kterých každý farář má počet učiniti při odchodu.« — *Na l. XI'* řád od zvonění z r. 1520. — *Na l. XI'*: Svolení o svolávání osady z r. 1536. — *Na l. XIX'*: Výpisy z desk: »V prvních Václava Hyndráka CXII Vladislav Uherský, Český etc. král. kolaturu všech oltářův u sv. Mikuláše v Starém m. Pražském dává osadním.« — *Na l. XX* »Duše tyto nemají z paměti vycházeti obzvláštně podepsané, ale mají za ně pána boha fářářové prositi.« — *Na l. XXVII*: »K nám kostelníkuom přidáni jsú k radě osoby tyto pod pokutú V gr. č., abychom tak dostatečně mohli s nimi řéditi, zpravovati, jako by všecka osada byla, tak mocně poroučejí i poručili« (deset jmen sousedů následuje). — *L. XLIII—XLVI* jsou prázdny. — *L. XLVII—79* zápisy z l. 1552—1554. Noví ouředníci (dva) a kostelníci (čtyři) voleni jsou v plné osadě u přítomnosti všech sousedů příslušejících k sv. Mikuláši a ti r. 1553 učinili soupis všech věcí, jež od starých úředníků přejali a »předkem tři krabice veliké, v jedné první veliké krabici registra předešlých ouředníkuov a kostelníkuov, v též krabici jiný dvě menší, v jedný pak neveliké okrúhlé tyto listy se našly«. Za tím následují výpisy z majestátů a jiných listů. — *Na l. LXIV* Snesení o zvonění a žákovstvu z r. 1553. — *Na l. 68'* Soupis příjmů z důchodů sv. Mikulášských a vydání r. 1553.

XVII. Knihy viničné (Libri contractuum moncium viniferorum).

66. (č. arch. 2002.) *Kniha trhů viničních z l. 1434—1454.* Rukop. pap. středního formátu v dřevěných deskách (přesky utrženy) s nápisem na desce rukou XV. stol.: »*Anno salutis Christi 1435 presens liber notificatur*« a na hřbetu rukou XVIII. stol.: »Liber contractuum No. 1.« Stará paginace listů A 1—N 9 (každé písmeno čítá 30 listů). První zápis zní na l. A 1.: »Jan Hostomský emit pro se et conjuge sua, heredibus et successoribus eorum vineam nove plantacionis sitam in bonis hospitalis erga Nicolaum de

foro feni pro duabus sex. — Actum f. 2 post nativitatem Marie (12. září), presente Mathia magistro moncium vinearum anno domini etc. XXXV°«. Jiné zápisy znějí: »exposuit et locavit vineam« aneb »resignavit vineam et condescendit« aneb »in causa dissensionis et controversia pretextu census in vinea (partes) composuerunt et concordaverunt«. Též nálezy ve přech o vinice přicházejí. Zápisy jsou většinou latinské, po různu i české; první český zápis z r. 1438 na l. 23'. Na *l. D. 5* čte se:

»Anno d. MCCCCXLIII° feria quarta ipsius beati Stanislai electus est magister moncium Wenceslaus Brziezka per dominos consules Majoris civitatis Pragensis, videlicet per dom. Pessconem a stellis, pro tunc magistrum civium, consules juratos ejusdem civitatis d. Chan, Petrum aurifabrum, Mathiam poribni, Wolfonem, Duchconem, cujus officii eciam consules electi sunt ad d. magistrum moncium vinearum, videlicet Mathias Oremus, Wenceslaus quondam antiquus judex, gener Krczkonis, Michael aurifaber, Johannes sartor penes Oremus.«

Podobně i v některých následujících letech. Na l. H 6 a násl. je rejstřík po r. 1448 pořízený.

67. (č. arch. 2003.) *Kniha trhů viničních z l. 1454—1472.* Ruk. pap. středního formátu v dřevěných deskách (přesky utrženy) s nápisem rukou XV. stol. na přední dešce: *»Ab anno Christi nati 1454 libri inscripcio. Liber secundus.«* Na hřbetě rukou XIX. stol.: »Liber contractuum No. 2.« Stará paginace l. A 1—M XXV. Zápisy téhož obsahu, jako v knize č. 2002. Latina převládá. Bez rejstříku.

68. (č. arch. 2004.) *Kniha trhů viničních z l. 1472—1496.* Ruk. pap. středního formátu v dřevěných deskách (přesky utrženy) s nápisem rukou XV. stol. na přední desce: *»Ab anno d. 1472 libri presentis inscripcio. Liber tertius«* a na hřbetě rukou XIX. stol.: »Liber contractuum No. 3.« Stará paginace A I—T XXV. *Na l. 1* jména přísežných úřadu perkmistrského z r. 1497 a to 8 ze Starého města, 8 z Nového města, 7 »za vodú« a 7 »za novým místem«. — *L. T. XXIII'* naučení perkmistra dané z r. 1491 a l. XXIV řády viničné cís. Karla IV. z r. 1358. (Nováček, Archiv Český XV str. 511 až 513 a XVIII str. 364.)

69. (č. arch. 2005.) *Kniha trhů viničných z l. 1496—1508.* Rukop. pap. středního formátu nově svázaný s nápisem na hřbetě rukou XIX. stol.: »Liber contractuum No. 4.« Stará paginace l. A 1—R. XV. *Na l. 1* začíná abecední rejstřík rukou XVI. stol. pořízený za nápisem: *»Začíná se registrum na knihy čtvrté v kůži červené, kderé se v léthu páně 1496 začínaly".* Na l. A 1 čte se:

Isti sunt jurati in Antiqua civitate (počtem devět a sice po jednom): in monte Srponis, in monte Krzizkonis, in monte Wysoka, in monte Cantorka, in montibus Radlicz, in monte Wydowle, in monte supra Kossierz, in monte Bruska, in monte dicta Baba. *In Nova civitate jurati* (7 a sice po jednom) in monte dicto Zizkow, in monte Wolfonis, in monte Porybneho, in monte Hrzebenka, in monte Wanyonis, in monte Bohdalka, post Wyssegradam. — Pro anno 1501 seniores Antique civitatis (8). Nove civitatis (9). Přidáni Nove civ. (2), Antique civ. (1). — Seniores vinearum pro anno 1503. Antique civ. (10 a to po jednom v Ráji, na Husovce,

na Humpolcově, na Přelické, na Křížkově, s Vysoké, na Lekšovské, na Výdovlech, na Bruskách, na Babě); Nove civitatis (8 a to po jednom na Žižkově, na Mezihoří, z Mouřenínovy, na Hřebence, na p. Duchkově, na Kněžských, na Folimanu, na Skříkách).

A podobně i v l. 1505—1507. — Vzadu abecední rejstřík a přepis majestátu kr. Vladislava na vinice z r. 1497. (Sb. I. str. 308.)

70. (č. arch. 2006.) *Kniha trhů viničných z l. 1508—1520.* Rukop. pap. středního formátu nově svázaný s nápisem na hřbetě rukou XIX. stol.: »Liber contractuum No. 5.« Stará paginace l. I—CCCCIX. Začíná touto předmluvou:

»Člověk byl-li by cnosti dokonalý, jest ze všech zvieřat najvýbornějšie. Tak také byl-li by odlúčen od zákona a spravedlnosti, jest ze všech najhoršie (Primo politicorum). Ten mudrce smysl že pravý jest, ne nesnadno poznáno býti muože, neb člověk ctnostmi ozdobený ižádnému svévolně útiskuov a nesnázce nečiní, netoliko nečiní, ale od jiných křivdy sobě činěné trpělivě snášie, kterýžto dosti maje na cnostech rozličných hadrovánie najvíce z lakomstvie pocházejíciech a hrozné závisti, kteráž se z pýchy rodí, snadně usedává. A takovým marným úsilím lidským pracem nesnesitedlným a nečíslným nesvornostem se posmívá. Ale spravedlnosti a práva neb zákona zbavený člověk (ač však takového člověkem jmenovati slušie) co nad sebe horšieho, co škodlivějšieho mieti muože, kterýžto ani přirozeným ani psaným nezpravuje se zákonem, cností také všech prázden jsa samú lakomú žádostí, z kteréž všichni jiní hřichové jakžto z kořene podle apoštola pocházejí, veden jsa v nečíslná se vydává nebezpečenstvie. A ani svému vlastniemu ani také cieziemu životu odpouští. Tohoto o statek z lakomstvie, onoho z závisti o čest připraviti usiluje. Tomu spravedlnosti od sebe svévolně učiniti nechce, jinému skrze nelibost divné úklady až k smrti strojí oc. Takové přirozenie převráceného lidí onen Julius ciesař znamenav a že by přirozeného práva neb zákona zachovávati nechtěli srozuměv, práva jim psaná, jichž podnes všecky Germanské země užívají, ustanovil a pokuty těžké uložil, kterýmiž by aspoň, poněvadž přirozením výborným nechtějí, k spravedlnosti a k řádu navedeni býti mohli. Nechám Numa Pompilia, prvnieho Římského krále, kterýž nemoha jinak lidu hlúpého a svévolného sobě v poddanost uvésti, vymýšlenú chytrostí pod spuosobem jakéhos náboženstvie toho dovedl. Co pak, všecky jiné opustě, velmi slavné paměti ciesař Karel, kterýž hodně otec vlasti slúti má, královstvie České nad jiná zvelebiti chtěje a Větší město Pražské, jakžto hlavu téhož královstvie nad jiná města vyzdvihnúti, tiem jiného mínil, když práva hor viničných okolo Prahy ustanovil, když pokuty mnohé uložil, když pergmistra usadil, jediné aby před takovými již pověděnými převráceného rozumu ne lidmi ale šelmami hroznými je ubezpečil a svobodné učinil, aby takoví jakožto některakými uzdami od škod zdržáni byli právy a pokutami. A dobří svobodu majíce živnosti své pod jeho panováním slušně provozovali. Ale aby takový řád a práva slušně usazená mohla před se jíti a zachovávána býti, Václav Thoniš pergmistr týchž hor viničných, Sigmund Tvárský z Lestkova, Jan Legáth, Michal Železník a Mates uzdař, konšelé jeho, měšťané Většieho města Pražského, tyto kniehy tak na tento zpuosob udělali, v nichž by pořádně *všichni ortelové, smlúvy i jiní zápisové hor viničných* zapisováni byli. Leth božích patnáctistého osmého. Nicolao de Lacu calcographo tunc scriba existente.«

Za tím čte se: »Anno domini 1509 per dominum Waniczkonis magistrum moncium jurati ex vinitoribus utriusque civitatis Pragensis constituti (24 jmen). Seniores pro convencione operacionum (4 jména)« a dále následuje abecední rejstřík. Zápisy týkají se hlavně prodejů, vzdání a

zvodů vinic. Výpovědi neb ortele vynášel pergmistr se svými konšely, od nichž šlo odvolání k purgmistru a radě Starého m. Pražského. — *Na l. CCCCVIII* čte se: »Zřízenie při horách viničných okolo Prahy« z r. 1516 (Archiv Český XVIII str. 380).

71. (č. arch. 2007.) *Kniha trhů viničných z l. 1521—1534.* Rukop. pap. středního formátu nově svázaný s nápisem na hřbetě rukou XIX. stol.: »Liber contractuum 6«. Stará paginace l. I—CCCCXLIII. — Na první stránce: Snesení obce Pražské o čepování vína cizího z r. 1521 (Archiv český XVIII str. 383). — Za tím za nadpisem: »Sequitur registrum« následuje abecední rejstřík *o zápisech trhových,* pak jiné rejstříky dle hesel: *»Exposiciones«* — *»Resignaciones condescendentes«* — *»Cambia«* — *»Sentencie«* — *»Introducciones«* — *»Testamenta«* — *»Concordie«*, kterými obsah zápisů řádně označen.

72. (č. arch. 1968.) *Kniha výpovědí a výchozů perkmistra a konšelů hor viničných z l. 1521—1553.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách vázaný s přeskami utrženými. Na přední desce vyryt znak Staroměstský s rokem 1525 a podpisem: »Arma civitatis Pragensis«. Kolem vyryty podobizny reformátorů, též m. Jana Husi. Na hřbetu novější rukou: *»Liber sententiarum No. I.«*. Stará paginace l. 1— 462. *Na prvním listu* čte se: »Léta Krysta pána spasitele našeho podle člověčenství tisícího pětistého čtyřidcátého šestého urozený vladyka pan Duchek Chmelíř z Semechova, měštěnín Prahy u lilium, držíc úřad pergmistrský tyto knihy orteluo předešlých pánuo pergmistruo i kteří jsou učiněni za úřadu jeho v jedno složené rozkázal jest svázati a to pro užitečnú a budúcí správu všech, kteříž řád a spravedlivost milují.« — Za tím následují rejstříky abecední, sdělané »za pergmistrství m. Thomáše z Javořice«; dále za nápisem: »Registrum introductionum, exituum ac sentenciarum« a konečně za nadpisem: *»Znamenají se výpovědi pánuov přísežných za úřadu permistrstvie p. Víta Orudky z Oujezdce létha tisícího pětistého druhého dvacátého a téhož létha přísežní voleni jsú tito: Barka řečník, Jiřík Kulíšek, Mikuláš Bayl a Pavel Svícník z Dlažení a Matěj měřič et cetera«.* Za tím jména pergmistrů a starších přísežných z l. 1523—1528 a rejstřík. Následují zápisy vejchozův a výpovědí neb ortelů pergmistra s konšely z let 1522 až 1553, jakož i výpovědi »vrchního práva«, od r. 1548 »rad k apelacím na hradě Pražském zřízených«. Od téhož r. 1548 pergmistr zove se »krále JMti« a v knize i na jiných místech čtou se zápisy o pergmistrech a konšelích jim k radě přidaných, kteří v těch neb oněch letech na úřadě byli a za jichž úřadu nálezové sou učiněni. R. 1545 na př. byli p. Václavu vladykovi Duchkovi z Chmelíř z Semechova, pergmistru hor viničných, čtyři měšťané Starého m. Pr. a čtyři starší přísežní k radě přidáni radou Staroměstskou (l. 242), kdežto r. 1550 »pan mistr Thomáš z Javořice zvolen jest za krále JMti pergmistra«.

C. Knihy Nového města Pražského.

(Z doby předhabsburské.)

I. Knihy pamětní.

73. (č. a. 989.) *Kniha pamětní Nového m. Pražského z r. 1411—1544.* Rukopis papírový velkého folia v tuhých deskách svázaný, s krásným kováním a přeskami. Na deskách nápisy rukou XV. stol.: »*Liber bernarum summarius Nove civitatis Pragensis*« a rukou XVI. stol.: »*Plebiscita.*« Na hřbetu rukou XVII. stol. nápis: »Liber bernarum summarum (sic) ab anno 1411 usque ad annum 1436. — Item liber quitantiarum computus sexvirorum communitatem concernentium ab anno 1444 usque ad annum 1554· — Item liber decretorum et memorabilium ab anno 1490 usque ad annum 1532.« Pod tím starší signatura »N. 12 ab anno 1411« a č. inventární I, 31· Novější paginace od l. 1—447. Starší paginace týká se jen listů, na kterých bylo psáno, a sice *A.* 1—42 a *G.* 1—9. Obsah: Na *l. 1* zápisy o počtech obecních z l. 1492—1502. Na *l. 3* čte se:

»*Prima berna in parte Zderaziensi.* Anno domini MCCCCXI feria IV. post diem invencionis sancte crucis (6 května) magna communitas Nove civitatis Pragensis instituit et consensit ad tres bernas. Itaque Nicolaus pargamenista consul, Nicolaus Zittawiensis et Passco doleator comunes [constituti sunt] in duabus quartis Zderaziensibus bernas easdem exigendum et finaliter congregandum.«

Na l. 4':

»*Prima berna eadem in parte Porziecz.* Anno domini MCCCCXI feria IV post diem invencionis sancte crucis (6 května) magna communitas Nove civitatis Pragensis instituit et consensit ad tres bernas. Itaque Martinus Odnuze magister civium consul, Theodricus portulanus et Petrus Girconis comunes in duabus quartis Porzyecz constituti sunt bernas easdem exigendum et effectualiter congregandum.«

Za tím následují vydání obecní (distributa) z r. 1411. — *L. 6—10'* obsahuje další zápisy berní velkou obcí povolených a vydání obecních z l. 1412—1418. — *L. 40* nález krále Vladislava v rozepři Novoměstských se Staroměstskými o počet konšelův, o jarmarky, o cla, o trhy, o nápady, o odvolání do Starého města ze dne 18. května 1509 (= Sb. I, str. 306). — *L. 41* nález krále Vladislava z r. 1488 mezi sladovníky a měšťany v Novém městě Pražském (= Archiv Český IX, str. 467). — *L. 42—64* zápisy o obecních počtech, příjmech a vydáních z let 1434—1554, z kterých patrno, že berně se vybírala po čtyrech čtvrtích (sv.-Štěpánské, Zderazské, Poříčské a sv.-Jindřišské) od šesti osob, z nichž dva byli konšelé a čtyři obecní, a že časem, zejména od r. 1511 z těchto berníků vytvořil se úřad šestipanský, k němuž konšelé povolávali úředníky obecní tři z konšel a tři ze starších obecních, aby spravovali důchody městské. Úředníci ti činili pak počty každého roku před novou radou a před *velkou obcí*, časem toliko před »*starší obcí*«, t. j. před radou odstupující, staršími obecními a cechmistry. — *L. 64'—93'* prázdny. — *L. 94—95* kvitancí počtův obecních z r. 1597. — *L. 95'—338'* prázdny. — *L. 339* zápis o koupi mlýnů Šit-

kovských pro vystavení vodárny 4. prosince 1495. — *L. 339'* výpis z desk zemských o výpovědi soudu zemského z r. 1504 o kladení kšaftů měšťana do desk. — *L. 340—351* zápisy o obnovování rady, o povolování berní obecních, jakož i snesení obce veliké z let 1490—1532 za nápisem z r. 1490: »*Decretorum liber congregacionum comunitatis exactus Matheo baccalaureo Crudimensi protonothario.*« — *L. 351'—352'* jsou prázdny. — *L. 353* snesení purgmistrů Starého a Nového měst Pražských z r. 1535 o pekařích. — *L. 354—447* jsou prázdny.

73*a*. (č. 2074.) V knize soudní z l. 1410—1419 na l. 1 a 2 zapsány jsou obecní počty z vybraných berní a cel z l. 1398—1402.

74. (č. 331.) *Kniha pamětní Nového města Pražského z let 1448—1597.* Rukop. pap. středního folia v tuhých deskách vázaný s mosaznými přeskami. Stará paginace l. 1—245, novější l. 1—266. — *Na l. 13—33* čte se traktát o právech Nového města Pražského po r. 1448 sepsaný za nápisem: »*Práva, svobody, milosti, obdarování a ustanovenie Nového města Pražského.*« Větší část tohoto sepsání otištěna jest dle rukop. bibliotéky Děčínské v Časopise Českého Musea 1836, str. 299—309 částečně v jiném pořádku a s vynecháním latinských míst a citátů z privilegií městských. Účel tohoto sepsání je obrana práv Nového města nejspíše podle příkladu tak zv. Práv Soběslavských podniknutá. Kdežto v rukop. Děčínském končí traktát slovy: »De libertate civitatis et de artificibus in libro teutonicali Petri Lupi etc.;« zde na l. 33 se čte:

»Co pak dále příslušie k ustanovení, zřezení, ku právuom, k súduom a a orteluom města, o řádiech, právіech a svobodách rozličných řemeslníkuov, to [ve] vzláštních knihách psáno jest, a ty by jměli každé radě od písaře městského čteny býti a rozumně vykládány, aby sě jako pravidlem uměli v súdech i v rozličných přech bez přejímánie osob v bázni božie podle těch práv a ustanovení starodávních zpravovati a tak chudému i bohatému spravedlivě súditi, neb tudy najlépe svornost mezi měšťany a tak dobré obecnie muože státi. Poněvadž svorností malé věci u veliké rostú a zasě nesvorností veliké věci sě menšie a někdy ovšem scházejí, jako pohřiechu v této zemi České a Moravské pro nesvornost a nejednotu co zlého jest přišlo, očitě jest shledáno. A tak mudřec otázán jsa, kterakby obecné dobré mohlo dobře státi, odpověděl: Bude-li se knieže neb vladař a súdce, to jest konšelé a radda, podle práv zpravovati.«

L. 34—62 čtyři privilegia Novoměstská z r. 1461, 1454 a 1460 (= Sb. I, str. 256, 241, 237 a 255). — *L. 63—71*: dvě obecní statuta o prodeji dříví v Podskalí a Podole z r. 1341 a 1356 v českém překladu za nadpisem: »*tuto jest řád a ustanovenie práva o plavení a trhu lesa u Podskalí.*« — *L. 71—81* české překlady tří privilegií kr. Jana a Karla IV z r. 1316, 1325 a 1366 (= Sb. I, str. 24, 28 a 138). — *L. 81—99'* pokračování traktátu, kterým rukopis začíná, za nápisem: »*Ruoznice a soudové mezi Staroměstskými a Novoměstskými.* Když také po smrti slavné paměti krále Václava u veliké války atd. (= Časopis Č. Musea 1836, str. 310—322). — *L. 99'—108* výpověď ubrmanská Jana Rakovnického, hejtmana města Kúřimského, Jíry z Řečice, Jana Královce, hejtmana vojska sirotčího a Viléma z Postupic ve přech Starého a Nového města ze dne 25 září 1429 za nápisem: »Im-

perator querimonias prescriptas non definivit, arbitrorum inter Antiquam et Novam civitates sentenciacio et pactum.« (Srv. Tomek, Dějepis m. Prahy IV, str. 437, jenž znění výpovědi neznal.) — *L. 108—111* smlouva Staroměstských s Novoměstskými o ungeltu a statcích obecních z 13 listopadu 1441. — *L. 111'—116* citát ze zakládací listiny Nového m. Pr. z r. 1348 (Sb. I, str. 81) a dokončení traktátu o vápenici, kotcích chlebných, o bráně odrané, trzích, mlýnech a jezích. — Před tím vším čte se v knize na *l. 3—7* přepis majestátu císaře Rudolfa II r. 1593 Starému městu daného (= Sb. I, str. 470). — *L. 117* manifest vyšších stavů proti Pražanům z r. 1508 (= Archiv Český VI, str. 375). — *L. 119* majestát kr. Vladislava z r. 1504 (= Sb. I, str. 320). — *L. 119'—120':* smlouvy mezi kožišníky 1551, mezi hrnčíři 1541 a výpověď mezi kováři Starého a Nového m. Pražského 1511. — *L. 121—122* Sněmovní snesení o policejním řádu z r. 1492 (= Archiv Český V, str. 440). — *L. 122'* Náprava Václava Krostíka souseda Starého m. Pražského 1544. — *L. 123—124* »pekařuov porovnání« z r. 1488 a provolání obou řad m. Pražských o překupování. — *L. 125* List kr. Vladislava hejtmanům krajským z r. 1508 (= Archiv Český VI, str. 379). — *L. 129* List arcibiskupa Jana z Jenšteina z r. 1388 lidem Ředhoštským. — *L. 130* »Zpráva Svatojakubská« kr. Vladislavem r. 1508 potvrzená (Archiv Český VI, str. 386). — *L. 133* návrh vyšších dvou stavů (z r. 1508?) na urovnání pře s městy. — *L. 135'* dekret kr. Vladislava proti bratřím z r. 1508 (Archiv Český VI, str. 391). — *L. 137* O Vyšehradských vejpis z knih městských z r. 1500 a přísaha konšeluov Vyšehradských z r. 1534 (vypsaná z knih památných kláštera Karlovského 1578). — *L. 138* »Vsi Ředhosti vysazení pod plath, rychtářství, od berní osvobození« z 13 prosince 1334. — *L. 139* »O zasazení proti puohonuom proti právu a svobodám stavu městského« z r. 1501 (= Archiv Český VI, str. 223). — *L. 140'* list kr. Vladislava stavu městskému z r. 1501 (= Archiv Český VI, str. 228). — *L. 141—143* Listy kr. Vladislava »na Čelakovice obdarování k špitálu« z r. 1502 a dva majestáty téhož krále »vo sázení konšeluov« z r. 1510 a 1514 (= Sb. I, str. 318, 339 a 353). — *Od l. 143'* jdou zápisy po r. 1526, a sice *do l. 145* dva listy kláštera Zbraslavského na zástavu vsí obci Novoměstské z r. 1534 a 1536 (Tadra, Listy kláštera Zbraslavského str. 278 a 281). — *L. 145* Plat komorní z dvoru a vsi Malešic mistrům koleje králové obcí Novoměstskou placený 1546. — *L. 146* výpověď soudu komorního o sklad zboží v Bělé z r. 1540 (= Sb. I, str. 378). — *L. 147'* mandát kr. Ferdinanda I o ladunky obilí po vesnicích 1540. — *L. 148* výpověď soudu komorního ve při Pražanů s Jindřichem Firšicem z Nabdína o zájem dobytka v Zbraslavicích 1540. — *L. 149* smlouva stavu městského s Václavem Pětipeským z Krásného dvoru o hejtmanství 1541. — *L. 150'* resoluce kr. Ferdinanda I o obnovení rady Novoměstské 1542. — *L. 151* výpověď soudu komorního ve při Staroměstských s Novoměstskými (= Sb. I, str. 370). — *L. 153—155* vklady vesnic obci Novoměstské po ohni do desk 1542 a 1543, též z r. 1521 (ves Horoušany). — *L. 156 a 157* výpověď komorního soudu a výpisy z desk zejména o grunty Volšanské 1544. — *L. 157* dvě resoluce Ferdinanda I

stran vinic 1544 a 1545. — *L. 158* Zádušních vesnic konfirmací kr. Ferdinanda I. 1544 (= Sb. I, str. 384). — *L. 159* smlouva Pražanův »o plac u mlýnů Helmových« 1535 a resoluce královská o mlynářích starších. — *L. 159'* »smlúva měst Pražských« z 10 února 1547. — *L. 160—161'* »Forma Pražanóm daná od Zygmunda císaře« a »Konfirmací konsistoře podobojí« 1435 (= Sb. I, str. 216). — *L. 162* Staroměstští Novoměstským o právu jich měšťanů k nabývání domů v jich městě 1550. — *L. 162'* listy kr. Ferdinanda o propuštění z vazby 1550 a Ludvíka Bezdružického z Kolovrat o vydání jmění ženě z Trutnova 1551. — *L. 163—165* Města Pražská arciknížeti Ferdinandovi o propuštění vín hostinských a odpověď arciknížete 1558 a 1559 (= Sb. I, str. 411). — *L. 165'* relace do desk o směnu vsi Letňan 1558. — *L. 167* Konfirmace císaře Ferdinanda privilegií Novoměstských 1558. (Sb. I, str. 420). — *L. 169'* privilej krále Jiřího z r. 1459 (= Sb. I, str. 253). — *L. 171'* Privilegium na vejtoň 1558 (= Sb. I, str. 425). — *L. 172, 177—180* listy a mandáty arciknížete Ferdinanda o rotmistry a drábY, o mistra truhlářského, o ručnice a kuše, o starší židy, o berně na lid válečný atd. 1559 a 1560. — *L. 172'—176'* výpovědi soudu komorního a zemského ve přech rady Novoměstské 1559. — *L. 179* Ferdinand I o půjčku peněz synu jeho Maximilianu 1559. — *L. 181* Zápověď cís. Ferdinanda I střílení z ručnic v městech Pražských 1562. — *L. 181'—185* výpověď mezi kameníky a zedníky 1546 a smlouva mezi nimi 1524. — *L. 185'—186* Ferdinand I svolává sněm a dává pomoc na vystavení věže rathouzní, která od hromu zhořela 1561. — *L. 187* týž povoluje Novoměstským kladení do desk 1554 (= Sb. I, str. 485). — *L. 188—190* vklady úroků ze vsí Jana z Valdštejna do desk pro špitál sv. Bartoloměje pod Slovany 1559. — *L. 190* výpověď rady Staroměstské ve při pekařů s mlynáři 1558. — *L. 192* koupě vinic na Skalkách nade Dvorci k obci 1560. — *L. 192'* Ferdinand I dává odúmrť na opravu věže radničné 1564. — *L. 193* Privilegium císaře Ferdinanda I na statky zádušní 1562 (= Sb. I, str. 427 a 429). — *L. 194* Císař Sigmund potvrzuje stavům volbu arcibiskupa Rokycany 1436 (= Archiv Český III, str. 445) s popisem pečeti. — *L. 195* Zákaz císaře Ferdinanda I, aby střelcům a služebným jeho na hradě Pražském nebylo dáváno posměšně jméno holomků 1562. — *L. 195'—196* výpisy z desk o vsi Korycany a Přítočen 1550 a 1542. — *L. 197'—201'* »Majestát z Starého města Pražského, v němž artykulové mnozí obecní na Nové a Menší města Pražská obsaženi, a obvzlášť artykul, kde k sobě kláštery obrátiti chtějí« z r. 1562 (= Sb. I, str. 430). — *L. 201'* Privilegium kr. Jana 1316 (= Sb. I, str. 22). — *L. 203* Relace starších mlynářů o strouze na potoku Cedron 1575. — *L. 204* Zápověď JMstí pánův místodržících, aby s braněmi nechodili 1569. — *L. 204'* díky kr. Rudolfa stavu městskému za blahopřání k volbě za krále Římského 1575. — *L. 205'—208* dva dekrety císaře Maximiliana II »strany čeledi oukolní a přístavní« a »o sůl proti Staroměstským« 1575. — *L. 208'—214* nález soudu komorního ve při kapitoly Vyšehradské s Matějem Kalousem o potok a mlýn na Botiči 1576. — *L. 214'* Povolení císaře Rudolfa II robotnému člověku z Tuchoměřic na plavení dříví a suplikací rady proti tomu

1577. — *L. 215—216'* Sročení o sklad soli s p. Pražany Starého města Pr. a revers císaře Rudolfa strany skladu solního 1577. — *L. 217* konfirmací privilegií císaře Maximiliana 1575 (= Sb. I, str. 452). — *L. 218—220* »smlouvy z strany jízku na potoku od Vršovic, kterým se voda na mlejn Nuselský strouhou nahání« z r. 1575—1580. — *L. 221—225* Pře Novoměstských s Natanaelem Hložkem z Weitmile o Nusle 1586 a revers Hložkův 1571. — *L. 225* pomoc cís. Rudolfa II na opravu kostela sv. Václava na Zderaze 1586. — *L. 226* Pře o cla na vodách a vejtoni 1578. — *L. 226'* privilej cís. Rudolfa II z r. 1584 (Sb. I, str. 458) a vklad do desk obecních, zádušních a špitálních statků 1586. — *L. 230—232* Confirmatio privilegiorum Novae urbis Pragensis Rudolfi secundi regis Boemie 1590 (= Sb. I, str. 465). — *L. 232'—234* »Purkmistru a raddě města Amberka (něm.) privilegium, aby v království Českém obstavováni pro cizí dluhy nebyli« 1592. — *L. 235* zápověď karbanuov v městech Pražských cís. Rudolfem II 1592. — *L. 235'* Literae Caroli IV super libertate monasterii ste Catharinae sitae in Nova urbe Pragensi 1370. — *L. 237-238* Mandát císaře Rudolfa II o překupování dříví a přípis komory české 1593. — *L. 238'—242* výpisy z desk a nálezy o vsech Letňany 1558 a Nusle 1575, 1590 a 1593. — *L. 242'—251'* Relací starších mlynářův na všecky mlejny při městech Pražských 1594. — *L. 252* Mandát cís. Rudolfa II, aby měšťané erbovní tolikéž proti nepříteli Turku do pole táhli 1594. — *L. 254'* mandát téhož stran pří o odúmrtě, pokuty a rugy 1595. — *Na l. 255'—265'* akta pře obce Novoměstské s Natanaelem Hložkem z Byslavic o Nusle 1593—1597.

75. (č. a. 19.) *Kniha privilegií Novoměstských.* Rukop. pap. ze XVII. stol. v deskách pergamenem potažených svázaný s nápisem na hřbetě »*Privilegia Neo-Pragae*«. Starší signatura nečitelná. Inv. č. III, 10 Novější paginace l. 1—68; ostatní listy prázdny. Obsah: *L. 1—27 Privilegia Novae civitatis Pragensis.* Následuje český překlad výsad od císaře Ferdinanda I Novému městu r. 1558 stvrzených, a sice konfirmace privilegií cís. Sigmunda z r. 1436, kr. Vladislava z r. 1488, 1497, 1504 a kr. Ferdinanda z r. 1544 (= Sb. I, str. 230, 293, 306, 320, 384 a 420). Kromě toho na *l. 14—18* konfirmace privilegií řezníků Novoměstských kr. Vladislava d. na Budíně 20. ledna 1516. — *L. 19'*: »Vejpověď (komorního soudu) na vzdělání bran a forten proti Novému městu Pražskému, item vyčišťování příkopův, též o jarmarky a trhy i o cla ze dne 18. srpna 1534 (= Sb. I, str. 370). — *L. 21'* »Resoluce královská o vrácení důchodů Novému m. Pražskému« z r. 1549 (= Sb. I, str. 404). — *L. 23* Resoluce královská ze 7. listopadu 1549 (= Sb. I, str. 409). — *L. 24* Resoluce arcikněžete Ferdinanda ze dne 19. prosince 1564 (= Sb. I, str. 440). — *L. 24* Privilegium kr. Vladislava ze dne 21. července 1497 (= Sb. I, str. 306). — *L. 25—30* výsady cís. Ferdinanda I z r. 1558, 1549, 1558 a 1547 (= Sb. I, str. 401, 407, 413 a 425). — *L. 31—36* prázdny. — *L. 37* »Zahrada Angelská« = podvržená výsada z r. 1360 (Sb. I, str. 639) a »Artykul z milostivého nařízení JMti císaře, Uherského a Českého krále p. p. Rudolfa druhého mezi řemeslníky a některými jinými obchodníky strany drahot

v království Českém l. p. 1578 28 Julii staleho«. — *L. 38* »Smlouva mezi p. Pražany o plac neb místo při mlejních Helmových« z r. 1535. — *L. 38'*: Pruba meliva z r. 1580. — *L. 40—42'* Majestát cís. Rudolfa z r. 1584 a vklad do desk statků zádušních z r. 1586 (= Sb. I, str. 458). — *L. 43* Zápis deskový o platu do koleje králové z r. 1547. — *L. 44* Paměť o radnici Novoměstskou z r. 1613. — *L. 44'*: »Smlouva o jez prosekaný na Šerlinku« z r. 1611. — *L. 47—53* »Smlouva mezi pány Pražany Starého a Nového m. Pražských o příkopy a cestu za horskou branou« z r. 1617 a 1620. — *L. 53'*: »Pánův Staroměstských vejpis majestátu císaře Ferdinanda strany navrácení majestátův a privilegií po bouřce l. 1547 (= Sb. I, str. 389). — *Na l. 57—65'* Majestáty dva císaře Ferdinanda I a jeden Rudolfa II Staroměstským z r. 1562 a 1593 (= Sb. I, str. 427, 430 a 470). — *L. 65—67'* Český překlad práv viničných cís. Karla IV z r. 1358 (= Sb. I, str. 110 a 115). — *L. 68* Resoluce císaře Ferdinanda III z r. 1637 a snesení sněmovní z r. 1577 o právu odúmrtném (= Sb. I, str. 570).

II. Knihy půhonův a nálezů soudu městského.

76. (č. arch. 2071.) *Soudní kniha půhonův a nálezů z l. 1377–1427* s jinými zápisy z l. 1459—1462. Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách vázaný s mosazným kováním a pěknými přeskami. Na přední desce starý nápis: »Ab anno 1377 ad 1462« a na hřbetu rukou novější: »Lib. antiqu.« — »Miscellanea 3.« — Č. invent. 3. — Novější paginace 1—205. *Na l. 1* starý nadpis: »*Liber proscripcionum et banicionum.*« Pod tím pozdější rukou připsáno:

»Nota. Anno d. MCCCCLXII feria III. in crastino sancti Luce (19. Octobr.) ante meridiem dominus Daniel de Tuchoraz pro tunc consul hujus Nove civitatis Pragensis mortuus est, qui ante mortem per d. Thobiam tunc directorem ecclesie s. Henrici eciam vive vocis oraculo conconsulibus et sociis suis taliter intimavit: Aby przi dluho nedrzeli, zle stawowali, tak czasto nehodowali, daruow nebrali, obczy wzdy nieczczo zachowali, neb gsu to tiezczy hrziessi. Memorare novissima et in eternum non peccabis. Summa sapiencia est meditacio mortis assidua.«

Na *l. 2—202* jdou záznamy půhonů, obeslání a jiných úkonů před soudem městským předsebraných ve věcech dluhův i případů trestních (vocacio pro capite, pro spolio, pro guerra, pro furtum, pro wolleist, pro vulnera aperta, pro plaga, pro mutilacione atd.), jakož i rozsudky (obtenciones juris) ve při stran z l. 1377—1427. S rychtářem seděli na soudě dva i více přísežných, mezi nimi od r. 1403 obyčejně purkmistr (magister civium) a od r. 1411 jeden přísežný označuje se jako »assessor circa librum«. R. 1420 (*l. 101*) zapsána jsou tři judicia bannita (10/1, 17/1 a 31/1), na nichž zasedají judex Franciscus Ssillink, magister civium a assessor, pak dvě judicia (3/7 a 25/9), na nichž zasedá 3. července Petrus Zaluzy, magister civium, judex Janco ad cancios a assessores circa librum. — Na *l. 103—109* jsou latinské a české *zápisy trhové* na zahájených soudech

z l. 1460—1467 za nadpisem: »*Serenissimo principe et domino domino Georgio rege Bohemie gloriosissimo tunc regnante.*« — *L. 110—161* jsou prázdny. — *L. 162—176'* zápisy o *psancích* z l. 1377—1419 na soudech zahájených (T. est proscriptus et bannitus pro capite etc.) — *L. 177—179* koncepty několika listů. — *L. 179'* králi Jiřímu přisouzena konšely r. 1462 zahrada náležející někdy rychtáři Sýně, jenž »v najpilnější potřebu městskú ušel jest od obce«. — *L. 180—197* prázdny. — *L. 198—202' vyřknutí a vyznání z l. 1459—1462.* — *L. 204 a 205.* Apelace mistra Jeníka před Vojtěchem děkanem kostela sv. Jiljí v Starém m. Pražském bez data (na dvou perg. listech sňatých z desek).

77. (č. arch. 2075.) *Kniha nálezů a výnosův obecních Nového m. Pražského z l. 1389—1418 a 1489—1518.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na přední desce starý nápis: »*Liber sentenciarum aureus ab a. 1389 usque ad 1418*« a na hřbetě novější nápis: »Lib. antiq.« — »Miscellanea 7.« Čís. invent. 7. — Stará paginace od l. A 1—30, B 1—30, C 1—30, D 1—8, pak G 1—30, H 1—20 a J 1—20. Novější paginace l. 1—249. Na *l. 1* čte se: *Liber arbitriorum et exportacionum dominorum consulum cum communitate.* (Po straně:) Arbitrium simplex.

Magister civium, consules et scabini Majoris civitatis Pragensis conplacenciam cum benivolencia premissam. Amici dilecti! Sicut nobis singnificastis, quod in civitate vestra contigit, quod ɔc. Super quo honestati vestre respondemus ɔc. Datum Prage f. VI, qua cantatur Judica anno d. M⁰CCC⁰LXXX nono.

Jest to naučení stolice Staroměstské do Nového města ze 2. dubna 1389 o podílu dědičném matky a dcery. *L. 1—98'* další výpovědi a naučení ze Starého do Nového města dané s doklady, jakož i snesení a nálezy konšelů Novoměstských, někdy s obcí neb obecními zvolenci (cum communibus electis) učiněné, též výpovědi úmluvců z l. 1389—1418. — Zápisy jsou latinské a české, z kterýchžto českých nejstarší na l. 7' a 10' z let 1395 a 1397. — Od r. 1412 jsou nálezy skoro vesměs české. — *Na l. 99—126* abecední rejstřík osob se soudících rukou XVI. stol. za nápisem: *Registratura antiquarum sentenciarum et reverenciarum sequentium.* — *Na l. 124'* Výpověď ve při tovaryšů vandrovních řemesla sladovnického a tovaryšů nožířských z r. 1500. — *L. 126'—173'* jsou prázdny. — *Na l. 174—179'* výnosy konšelův a obce Nového města z l. 1389—1409 za nápisem: *Incipiunt exportaciones consulum cum communitate* (tempore regis Wenceslai). *L. 180—243'* Nálezy purkmistra a rady Nového m. Pražského v přech soukromých z l. 1489—1518. — *L. 244—248'* jsou prázdny. — *L. 249* český překlad některých latinských slov. — *L. 249'* přípis písaře nejv. hofmistra Viléma z Pernštejna z r. 1499 o připovědi Izáka žida z Kladska k domu Prokopa z Malého Dubečka v Angelově zahradě. — O knize psal *Tomek,* Děj. m. Prahy II. str. 293 a *Krasnopolski* v Grünhutově Zeitschrift XI Bd. str. 542 pozn. 36.

III. Soudní knihy trhové, dlužní a j. (libri judiciorum).

78. (č. arch. 2069.) *Kniha soudní zápisů trhových a dlužních Nového m. Pražského z l. 1377--1388.* Rukop. pap. velkého folia v tuhých deskách svázaný, kováním a řetězy pobitý a přeskami mosaznými opatřený. Na deskách předních starý nápis: »Ab anno 1377 usque ad 1384« (sic). Na hřbetě novější rukou: »Lib. antiqu.« - »Miscellanea I.« Na listě prvním nápis rukou XVI. stol.: *»Liber bannitorum judiciorum ab anno Christi 1377 usque ad annum 1384* (*sic*)«. Před tím dva listy perg. sňaté s desek, obsahující zlomek lat. traktátu ze XIV. stol. Staré číslování od l. I—LXXXX, pak 92—205. Novější pag. l. 1—199. Na l. 4 čte se:

»Anno d. MCCCLXXVII^0 Martinus Stach tunc tempore judex. Judicium feria quarta post dominicam Judica (28. března) juratis presentibus Mixo Bolframi, Mikesch Prascze, Peschlinus Vppisch, Velico Trubacz, Chotko de Broda, Jurzico Hoholski, Swacho Schilhan, Bernherus textor, Chunscho Quaska, Heinczlinus Rauber, Marzico Trackobski, Nicolaus Drnda.«

Za tím zápis:

»Velislaw de Poczkalo emit domum erga Jesskonem Oczasse etc. Jesco Oczass promisit disbrigare secundum jus civitatis et publicavit judicio primo, secundo, 3^0, judicio quarto.«

Následují podobné zápisy, na př:

»Woyczich resignavit domum suam Mikulasch — eo jure, sicut ipse habuit, tenuit et possedit salvo tamen censu V gr. Jesconi et publicavit judicio primo, secundo, 3^0« (f. 6').

aneb:

»Ortel pictor condescendit duas domos in plathea Chudouicz Kune uxori sue — omni jure, ut ipse habuit, quas dominus predictus disbrigare promisit secundum jus civitatis et publicavit judicio primo« (f. 27).

Takovým způsobem na *l. 4 - 154'* jdou zápisy o převodech a vzdáních práva vlastnického k nemovitostem na soudech městských prohlášených od 18. března 1377 až do 10. června 1388. Soudy ty dělily se na *judicia bannita*, z nichž čtyři v lednu a čtyři v dubnu neb květnu, a na *obyčejné soudy*, z nichž v každém měsíci jeden neb dva se odbývaly pod předsednictvím rychtáře městského (Martina Stacha v l. 1377—1378 a Martina a Jiřího Rotleva v l. 1377—1388 [1]) a nejméně dvou přísežných. Záznamy začínají tedy po oddělení Nového města od Starého. Soudů pak jest zapsáno r. *1377*: 19 (18/3, 29/4, 13/5 j. bann., 9/5 j. bann. 13/5, 27/5, 10/6, 1/7, 8/7, 29/7, 12/8, 19/8, 2/9, 14/10, 21/10, 4/11, 18/11, 2/12 a 16/12) r. *1378* též 19 (13/1 j. bann., 20/1, 27/1, 10/2, 17/2, 10/3, 24/3, 19/5 j. bann., 26/5, 2/6, 16/6, 30/6, 14/7, 4/8, 18/8, 8/9, 6/10, 20/10 a 17/11) a r. *1383* 20 (jud. bannita primum 7/1, secundum 21/1, tercium 24/1 a quartum 28/1, pak prostá j. 11/2, 25/2, 18/3, pak judicia bannita primum 22/4, secundum 29/4, (tertium schází) a quartum 20/5, na to judicia 10/6, 17/6, 1/7, 21/7, 19/8, 9/9, 23/9, 14/10, 24/11 a 16/12). Mezi záznamy vtroušeny jsou též přepisy

[1]) Srov. Tomek. Děj. m. Prahy V. str. 85.

několika listů, kterými měšťané vyznávají, že zcizili majetek. — Na *l. 155—188* jsou zápisy dluhů nad deset kop před soudy učiněné a nadepsané »*pro debitis*« z l. 1377—1389, na př.: »Mikat piscator fatetur et promisit pro Welislao de Poczkalo pro XX sex. gr. solvere.« — *L. 189* rukou XVI. stol. český překlad listu probošta Jana a kapitoly kostela Všech Svatých na hradě Pražském z r. 1341 na ves Hodkovičky (Emler, Reg. IV, str. 425). — *L. 189'—191'* prázdny. — *L. 192—199'* zápisy pod nadpisem: »*Inducciones*« z l. 1377—1390 na př. »Henrico Vnbeharen ductus est super maccello Petro Stampil carnificis pro XIV sex. gr. — sicut pridem fuit sibi obligata (sic) et reperitur in *libro antiquo civitatis.* Juratis presentibus« (2 jména) — *Tomek* v Základech starého místopisu Pražského II. cituje knihu i následující knihy soudní skratkem *nw. b.*

79. (č. arch. 2095.) *Kniha soudní trhových zápisů z let 1388—1397 s knihou kšaftů z l. 1495—1533 v jedno svázaná.* — Ruk. pap. středního formátu v tuhých modrých deskách svázaný, kováním a přeskami opatřený. Na předních deskách nápis XV. stol.: »Liber testamentorum ab anno 1494 usque ad annum 1532«. Na hřbetu nápisy rukou XVIII. stol.: »No. 27 ab anno 1494« a rukou XIX. stol.: »Libr. antiq.« — »Miscellanea 27«. — Č. invent. 27. — Přední část obsahující knihu soudní z r. 1388—1397 číslována jest rukou Tomkovou od l. 1—128 a následující knihy kšaftů z l. 1495 až 1516 mají starou paginaci l. A I—XX, B I—XX až G XIII a zase kšaftů z l. 1528—1533 l. A I—D XV. Novější paginace jde od l. 1—371. — Na *l. 1* čte se: »Anno d. millesimo trecentesimo octuagesimo octavo. Judicium f. III. post festum sti Jacobi majoris (29. července). Georius Rotlew judex, jurati Frana Donati et Bohunco.« Za tím do *l. 123'* zápisy o koupích, prodejích, vzdáních a jiných právních jednáních týkajících se realit městských z r. 1388 29/7—1397 17/1 na soudech, na kterých zasedali rychtář a dva přísežní. — Soudy ty odbývaly se vesměs ve středu a jenom v lednu a na jaře (v dubnu neb květnu) označeny jako judicia bannita. *L. 124* a *126* jsou prázdny. *L. 125* dva kšafty z r. 1495 za nadpisem: »*Testamenta confirmata ex anno d. millesimo CCCCLXXXXV infrascripta feliciter ordiuntur.*« — *L. 127* zápis rychtáře a přísežných Nov. m. Prahy o stavbě a sousedském poměru dvou domů z r. 1353. — *L. 127'* list přísežných konšelů Nov. m. Pr. o prodeji domu Mikuláše z Kadaně z r. 1389. — *L. 129 až 255'* kšafty z l. 1495—1517 za nadpisem: »*Testamenta confirmata ab anno d. millesimo CCCCLXXXXV infrascripta feliciter ordiuntur*«. Nad každým kšaftem je jméno pořizujícího. — *L. 256—280* jsou prázdny. *L. 280'* kšaft z l. 1528 za nadpisem: »*Za jednoty Prahy*« a na *l. 282—367'* kšafty stvrzené radou Novoměstskou z l. 1528—1533. — *L. 368* některé dlužní zápisy na soudě městském z r. 1394. — *L. 368'* kšaft z r. 1529. — *L. 369* zbytek rejstříku jmen J., M. a Z.

80. (č. arch. 2076.) *Kniha soudní Nového m. Pražského z l. 1390—1408.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých modrých deskách vázaný a řeménky svázaný. Na předních deskách starý nápis: „*Liber judiciorum*«. Na

hřbetu nápisy rukou XVIII. stol.: »No. 8 ab anno 1390« a rukou XIX. stol.: Libr. antiqu.« — »Miscellanea 8.« — Číslo invent. 8. — Nov. paginace rukou Tomkovou l. 1—174. Na l. 1 čte se: »Ab anno d. millesimo trecentesimo nonagesimo. Judicium feria IV in octava sancti Bartholomei (31. srpna). Jurati Johannes Krassa et Henzlinus lapicida. Judex Johannes Oczass.« Zápisy znějí »emit« neb »resignavit domum«, »ductus est super domos«; »obtinuit jus super Petrum«, »exhibuit cingulum«, »publicavit et imposuit domum« atd. a jdou do 12. září (feria IV post nativitatem Marie) 1408. Soudům předsedá rychtář a dva přísežní, mezi nimi někdy purkmistr. Některé soudy jsou označeny »judicia bannita«. Za rychtářství Jiříka Síně bylo r. 1407 soudů zahájených sedm (12/1, 19/1, 26/1, 20/4, 27/4, 4/5 a 11/5) a obyčejných osm (1/6, 6/7, 27/7, 31/8, 12/10, 26/10, 9/11 a 30/11), dohromady patnácte, jež vždy ve středu odbývány. — *L. 172—174'* seznamy rychtářů a členů rady Novoměstské (12 jurati) z l. 1377—1394.

81. (č. arch. 2074.) *Kniha soudní trhových i jiných zápisů na soudech Nového m. Pražského z l. 1410—1419, též se sirotčími zápisy z l. 1398—1402.* Ruk. pap. středního formátu v tuhých deskách vázaný s mosazným kováním. Bez přesek, jež byly utrženy. Na hřbetu novější nápis: »Lib. antiq.« — »Miscellanea 6.« — Č. inv. 6. — Starší paginace 1—192. — *L. 1—3'* zápisy o dluzích sirotčích z r. 1398-1402 za nadpisem:

»A. d. M⁰CCC⁰XCVIII⁰ in capite Jejunii presens liber pro debitis orphanorum est comparatus per dominos consules Laurencium pannicide, Johannem de pontulo, Marsso de Jama, Johannes Hallerz, Johannes Krassa, Petrus Medu[lan], Petrus Kolowrat, Duchconem de Gradu, Temlonem Trubacz, Martinum ot nuzie, Johannem Kusscowecz et Pessiconem Wrbiczka, qui cum senioribus civitatis et cum electis mox ibidem exportaverunt, ut omnia debita orphanorum huc notarentur, quod si persolvi illo tempore non poterint, ut census super eisdem debiti talibus orphanis solverentur.«

Mezi zápisy toho druhu vepsány též počty z vybraných berní a cel v těch letech na př.:

»Anno ut supra feria IV proxima post festum sti Francisci (9. října) domini prefati consules et collectores berne Laurencius pannifex, Johannes de pontulo de consilio, Mirco Hrazak et Theodricus, portulanus regis, de communitate, necnon collectores fructuum ab officiis civitatis, Marsso de Jama, Petrus Medulan, consules, Mauricius et Vitus braseator de communitate fecerunt ipsorum raciones coram plena communitate tam de perceptis quam expositis et traditis, ubi mansit communitas undecim sex. gr. cum sex gr. ad consilium, prout pecunias inter se repositas expenderunt et tradiderunt super bono civitatis, ut supra. Cetera ipsa communitas sumpsit pro pleno ipsis collectoribus graciarum acciones refundendo.

Item die, ut supra, eadem communitas cum pleno consilio statuerunt novos collectores fructuum ab officiis civitatis, videlicet Laurencius pannifex et Johannes Krassa de consilio, Theodricus, portulanus regis, et Johannes frenifex dictus Ruozek de communitate. Qui a proximo s. Galli festo incipere debent colligere et collecta pro bono civitatis inpendere, ubi ipsorum racioni videbitur expedire. Cetera vero per precessores ipsorum, tam percepta quam exposita sunt conpensata et exbrigata preter alteram dimidiam sexag. gr., quam consequi debent a foro feni in proximo s. Galli festo. Item domini et communitas de dicta altera media

sexagena gr. perceperunt mediam sexagenam gr. ab officio feni conventori Wencz(eslao), fratri domini Johannis de pontulo. (l. 1).

Anno d. MCCC nonagesimo nono post purificacionem sancte Marie feria III (4. února) inposuit communitas cum dominis in consilio XVI. bernas propter regis debitum et pensam regalem, quem suscepit subcamerarius ad cameram regis et alibi usque summam duodecim centenariorum cum duodecim sexagenis et XLII grossis. Collectores harum bernarum fuerunt Johannes de pontulo, Welico Krziemenecz consules, Nicolaus decani et Girziczek parvus de communitate de prima quarta; item Johannes Krassa, Pesslinus Yppiss consules, Vitus braseator de communitate in secunda quarta; item in tercia quarta Mauricius Missca de consilio, Johannes Hallerz et Wenczeslaus knyez de communitate, item in quarta quarta Laurencius pannifex, Wenczeslaus Masscowecz et Theodricus portulanus regis de communitate. Summa collectorum omnium bernariorum quatuor quartarum fuit a domibus MLX sex. gr., item ab inquilinis LXXX minus medie sexag. gr. Item susceperunt de concessis (l. 1'). Item anno domini M⁰ quadringentesimo feria III post Epiphaniam susceperunt domini pro necessitate civitatis VII sexag. gr. unius inquiline, que est mortua apud Mixikonem braseatorem penes Marssonem Kaczstyn. Quas pecunias dederunt pro debito maluasie et romanie, prout civitas regem munerat pro largo vespere. Actum tempore magistratus civium Johannis de ponticulo. (l. 2.)

L. 5—192 zápisy trhů a vydání nemovitostí městských z l. 1410 30/7—1419 1/2 na soudech městských, jež se odbývaly ve středu za předsednictví rychtáře Síně, purkmistra a jednoho konšela jakožto přísedícího (assessor librorum neb circa librum). R. 1411 bylo 12 soudův a z těch 3 judicia bannita; r. 1418 bylo 16 soudův a z těch 6 zahájených v lednu a květnu.

82. (č. arch. 2081.) *Soudní kniha trhových a jiných zápisů Nového m. Pražského z l. 1419—1467.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách vázaný s mosazným kováním. Na hřbetu novější nápis: »Lib. antiqu.« — »Miscellanea 13« a nad tím rukou XVIII. stol.: »No. 13 ab anno 1419.« — Číslo inv. 13. Novější paginace l. 1—203. Začíná na *l. 1*: »Judicium primum bannitum feria quarta post diem sancti Stanislai (10. května) anno domini millesimo CCCCXIX⁰. Georgius Synye judex, Barthossius Giczinsky pannifex, magister civium, Kmossko Theodricus, portulanus domini regis etc. necnon Jacobus rotifex assessor.« Za tím zápisy: »emit domum cum area«, »resignavit domum«, »ducti sunt super domum«, tedy zápisy trhů a jiných právních jednání týkajících se nemovitostí městských na soudech městských předsevzatých. Následují r. 1419 dvě další judicia bannita v květnu a dvě prostá judicia za předsednictví rychtáře Síně, purkmistra a konšela jakožto přísedícího; ale 20. září 1419 (l. 10') je třetí judicium, jemuž předsedá purkmistr, za ním Franciscus Szylynk judex a Nicolaus de Pieska assessor. R. 1420 jsou podobně tři judicia bannita a z února prosté judicium s rychtářem Šilinkem v čele (l. 15). Na to na l. 17 čte se:

»Chvála buď na výsosti pánu bohu všemohúciemu z těch ze všech světlých, užitečných a spasitedlných pravd božích, kteréž jest nám z své milosti ráčil zjeviti z zákona svého svatého a zvláště o velebnú svátost těla jeho svatého a krve jeho svaté, o kteréžto božie pravdy a zvláště o tu velebnú svátost těla a krve božie stalo se svolenie všie veliké obce proti každému živému člověku hájiti a brániti zákona božieho do těch statkuov a do smrti, a to dobrovolně slibivše

pánu bohu a zdvihše prsty. Tu někteří učinivše ten slib, utekli pryč od domuov a od jiných statkuov v najvětčí núzi vobležení města a tu jsú zrazovali obec a leželi polem proti městu. I protož obec veliká znamenavši nezdrženie slibu a nevěru těch uteklých, sebravši sě v hromadu, uvázala sě v ty domy otběhlé, u vinice, u forberky i ve všelikaké takové jiné statky a zbožie dědičnie jakožto pravý pán a dědic spravedlivý a nápadný takových domuov i všelikakého jiného takového zbožie otběhlého. A na tom jest konečně ostala, aby domové těch všech, kteříž jsú z města vyběhli, z městkých knieh byli vymazáni a aby vepsáni byli v městské kniehy těm, kteříž jsú je u obce kúpili. A obec spravuje takové domy vedle práva městského. Actum (feria) sexta post diem sancti Jacobi apostoli (26. července) anno domini millesimo CCCCXX⁰. — Thomassko judex, Laurencius Claudus, magister civium, assessores Beness de Gradu et Paulus Kabath cingulator, consules, necnon Wenceslaus Paternik et Kwieton braseator, communes.«

Zápisy z doby husitské jdou pak do l. 92 a z let 1437 až do 12. února 1467 do *l. 160'*. *Listy 161—203* jsou prázdny. I nadále dály se zápisy na soudech zahájených i obecných, kterým předsedali rychtář neb purkmistr majíce 2 přísedící konšely (assessores) k ruce. Zástupcové »obecních« více nepřicházejí. R. 1428. 1457, 1462 a 1467 přichází purkmistr na prvním místě před rychtářem, jiná léta ale rychtář je na prvém místě před purkmistrem. Z některých let zápisy vůbec scházejí na př. z l. 1421—1423, 1425 a 1429. V některých letech odbývány toliko jeden neb dva soudy zahájené, někdy tři, a to ve středu neb ve čtvrtek, r. 1426 tři soudy zahájené a tři obecné, 1427 tři zahájené a jedno judicium, 1428 pět soudů zahájených a jeden obecný, 1443 pět zahájených, 1430 a 1437 čtyři soudy zahájené, 1431, 1435, 1436, 1438-1442, 1444—1447 tři zahájené, 1433 a 1434 jen dva a 1432 jen jeden. — Od r. 1448 pak odbývány nejvýše tři soudy zahájené a to v nestejnou dobu v roce. Jediný zahájený soud odbýval se r. 1452, 1454, 1455, 1458, 1460 a 1461, dva r. 1448, 1449, 1451, 1453, 1456, 1459, 1462 a 1467, ostatní léta tři, až na r. 1463—1466, z kterých nejsou žádné zápisy. *L. 59* snesení přísežných konšelů Nového m. s velikou obcí a staršími ze dne 28. srpna 1430 o neplatnosti starých listů na platy na nemovitostech pojištěné a o zákazu uvozování nových platův a úroků na statky ty. — *L. 138'* čte se:

Per serenissimum dominum regem Ladislaum consules jurati substituti, sub quorum regimine infrascripta judicia sunt notata. Judicium bannitum primum feria IV in vigilia beati Andree apostoli (29. listopadu) a. d. millesimo quadringentesimo tercio. Marsso judex, Daniel de Thuchoraz, magister civium, Hynko de Luniekowicz et Johannes Kuklik, assessores.«

IV. Větší manuály radní (Libri autentici majores).*)

83. (č. arch. 2072.) *Manual radní Nového m. Pražského z l. 1387—1399.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách červených vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na přední desce starý nápis: Ab anno 1387 usque

*) Tomek v Základech st. místopisu Pražského II cituje knihy ty zkratkem nw.

ad annum 1389« (sic). Na hřbetu novější rukou: »Lib. antiq« »Miscellanea 4.« — Č. inv. 4. — Starší paginace 1—249. — *L. 1—206* přiznání dluhů (fassus est se teneri neb fatetur), též jiná právní jednání před radou předsevzatá, výpovědi rychtáře, purkmistra a konšelů, úmluvy, poslední pořízení atd. — Zápisy začínají 12. lednem 1387 a končí 9 červencem 1398. — *L. 206'* list kr. Václava IV z r. 1391 na kapli Betlemskou za předcházející poznámkou: »*Hic est finis obligacionum.*« — *L. 207* list rychtáře a přísežných Starého m. Pražského z r. 1368 na masné krámy Novoměstské. — *Na l. 207'—229'* zápisy před radou (nejvíce publicavit censum retentum) z l. 1391—1399. — *L. 230—247'* zápisy o rukojemství z l. 1385—1388 za nadpisem: »*Hic notantur obligaciones fidejussorie in presencia consulum*« etc. — *L. 248 a 249* některé trhové zápisy bez datum s poznámkou »publicavit *judicio*«, patrně omylem sem zapsané.

84. (č. arch. 2100.) *Manual radní Nového m. Pražského z l. 1399—1412.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách červených vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na hřbetu nápis ze XVII. stol.: »Contractus ab anno 1399 usque ad 1410« a pod tím rukou XIX. st.: »Lib. contr. ab anno 1399. 1.« — »Miscellanea 32.« — Číslo invent. 32. — Starší paginace l. 1—392. Přivázán perg. list z desek, obsahující kus kancionálu. — *L. 1—310* za nápisem: *Anno d. millesimo trecentesimo nonagesimo nono feria tercia proxima ante festum sti Bartholomei apostoli* (19 srpna). *Presentibus iuratis Mircone Hrazak, pro tunc magistro civium* (a 6 jmén přísežných) etc.« jdou právní jednání před radou předsevzatá a též rady *do 13 října 1411*: výpovědi, úmluvy a smíry (concordie, treuge), listy úroční a výhostní (litere censuales, dimisoriales), paměti (memorie), počty obecní i poručenské, prodeje a jiná zcizení realit (emit domum, resignavit omne jus), zvody na domy (ductus est super domum), kšafty a odkazy, přiznání o dluzích (fatetur solvere, solvit et implevit totum debitum), kvitance atd. — V l. 1400—1408 poznamenává se, za kterého purkmistra se zápisy dály. Zápisy jsou latinské, od r. 1401 přicházejí ojedinělé české zápisy (na l. 26, 62). Obecní a cechovní věci čtou se na l. 17, 239 (měšečníci 1409), 267 (český řád mistrů řemesla provaznického 1410), 281 a 282 (obnova rady 1410). — *Na l. 282* čte se:

> Anno domini millesimo CCCCX⁰. Nota, quod omnia et singula, que gesta sunt in consilio et comunitate ac extra consilium et extra comunitatem a feria quarta proxima post dominicam Reminisscere [19 února] usque feriam secundam proximam ante Symonis et Jude apostolorum [27 října] anni presentis, illa sunt conscripta in manuali Swathosslai, olim notarii civitatis, et illud manuale habet nigrum copertorium et jacet in cista magna, sed que post hoc tempore infrascriptorum consulum facta et gesta sunt et per ipsum Swathoslaum conscripta, illa per Nicolaum Dezyehel, ipsius ingrossatorem, post ejus mortem de mandato infrascriptorum dominorum consulum sunt ad presentem librum ingrossata ordine infrascripto. — Nota consules per dominum regem datos in curia sancti Benedicti Majoris civitatis Pragensis anno ut supra feria secunda ante Symonis et Jude apostolorum: Andreas cancellarie, magister civium (následuje 11 jmen konšelů).

L. 311—314 některé zápisy z let 1408—1412 — zejména čtyř kšaftů. — *L. 315—374* provolávání úroků zadrželých (publicavit censum retentum) a

dluhů od 27 srpna 1399 až do 11 září 1404 za nápisem: »*Publicaciones anno etc. XCIX*⁰. — *L. 378—392* dlužní i jiné zápisy z l. 1387 a 1399 až 1411. —

85. (č. arch. 2079.) *Manual radní Nového m. Pr. z l. 1411—1422 a 1490 až 1519.* Rukop. pap. velkého formátu v tuhých deskách vázaný, mosazným kováním a přeskami opatřený. Na hřbetě nápis z XVII. stol.: »*Liber contractuum, [ob]ligationum, quiettanciarum, se[ntentiarum], donationum, cessionum, transactionum ab anno [1411] usque 1422. Liber memorialis ab anno 1490 usque 1516* (sic). *Liber publicat[ionum] ab anno 1409 usque 1419.*« Pod tím rukou XIX. stol.: »Lib. antiq.« — »Miscellanea 11.« Číslo invent. 11. Stará paginace první části od l. A 1—20, B 1—20 atd. až Z 16; a druhé části od l. I—CXXIII a 124—153. — Novější paginace l. 1—459. — *L. 1* rejstřík některých důležitějších zápisů z první části. — *L. 3—269* zápisy trhové a dlužní, nálezy a úmluvy, kvitování dluhů atd. z l. 1411—1422 za nápisem (na l. 3): »Anno domini millesimo quadringentesimo undecimo datus est iste liber sabbato ante Bartholomei (22 srpna) regnante serenissimo principe domino Wenceslao, Romanorum et Bohemie rege. Erant quoque tunc Nicolaus pargamenista magister civium, Johannes Halerz, Nicolaus decani, Andreas de Zitawia, Andreas cancelarii, Henzlinus Slansky, Mirco Hrazak, Wenceslaus de Pieska, Johannes penes pretorium, Benessius panifex, Martinus ot nuzie et Petrus Kus jurati consules Nove civitatis Pragensis *Johanne de Sitbor civitatis notario existente.*« Následují zápisy o zcizení a zastavení realit (emit domum atd.) pohromadě se zápisy dlužními (fassus est se debitorie obligari, promittit solvere atd.) bez ohledu na obnos a mají někdy povahu kopií listů stranami neb purkmistrem a radou vydaných. Od r. 1417 (l. 183′) uvádí se v nadpisech zápisů jméno purkmistra, jak který toho měsíce úřadoval. Mezi těmito zápisy četně přicházejí nálezy rady, výpovědi úmluvců, jakož i úmluvy stran (sententie, arbitria); tak ve sporech řemesel (na l. 29′, 49, 68′, 195, 197, 210′, 217′, 222 a 236′). Některé zápisy týkají se kapitoly Vyšehradské, klášterů na Slovanech, na Zderaze, Marie Sněžné a j. (na př. na l. 61′, 68, 70, 95, 97, 133′, 185′, 201, 204, 205, 210′, 212′, 216, 216′ a 259). Listy královské čtou se na l. 62 (krámy řeznické), 74′ (odúmrť), 154 (židé), 211 a 213′. Na l. 69 se čte: »Scripta registrata ex *manuali*, quod incipit a. d. MCCCCXIV vigil. beati Jacobi apostoli« (24 července). Zápisy jsou latinské, od r. 1415 některé též české (l. 98, 197′, 213′ atd.) a jdou do 7 listopadu 1422. — *L. 270—275′* část rejstříku osob (od A—M) s nadpisy: »anno 1490« až »anno 1503«. — *L. 276′* zápis o povinnostech mlynáře. — *Na l. 277′* čte se: »*Liber memorialis autenticus consilii creatus est Matheo baccalaureo Chrudimensi stilo civitatis presidenti, qui feliciter divo orditur opere consequente.*« Nad tím menší rukou: »Liber memorialis consilii autenticus ab anno domini 1490 circa renovacionem consilii per Ladislaum regem Boemie secundum.« Pod tím čte se: »Toto jest bylo ostalo v rathúze nebožtíka Heralta — a rozdělili jsme mezi přátely Heraltovy z rozkázánie královského. Act. feria III ante festum Spiritus sancti (2. června) anno d. 1489.« Název liber memorialis není ale případný, neboť *na l. 278—430′* následují větším dílem

zápisy dlužní, kvitování dluhův a rukojemství, úmluvy a podobné jiné zápisy *před radou*, jako v první části knihy z l. 1490—1519. Zápisy o obnově rady Novoměstské králem Vladislavem dne 21. června 1490 a 11 února 1502 čtou se *na l. 278* a *362*. — *Na l. 423* čte se: »*Liber publicacionum* inchoatus feria quarta ante beatorum Symonis et Jude anno d. MCCCCXIV«; ale za tím následuje jediný zápis k tomu příslušející (Margaretha Krzemenczonisa publicavit unam sexagenam gr. census retenti super domo Thome etc.). — *L. 431—450* jsou prázdny. — *L. 450'* řád mydlářův z r. 1498. — *L. 451'* smlouva s Matoušem rormistrem o vedení vody do pivovárův a kašen obecních z r. 1498. — *L. 452* řád pekařů a pernikářů z r. 1491. — *L. 453* smlouva mezi měšečníky a tobolečníky Nového m. Pražského z r. 1512. — *L. 453'—459'* prázdny.

86. (č. arch. 2082.) *Větší manual radní Nového města Pražského z let 1432—1440*. Rukop. pap. velkého úzkého formátu v tuhých deskách vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na první desce nápis z XV. století: »Tredecimum ab anno 1432 ad a. 1440« a na hřbetu nápis ze XVII. stol.: *Liber in ordine quartus*, continet obligaciones, quietancie, sentencie, donaciones, cessiones, transacciones ab anno 1432 usque 1440.« Pod tím nápis novější: »Libr. antiq.« — »Miscellanea 14.« Číslo invent. 14. Stará paginace A 1—30, B až V 1—11. — *L. A 1* soupis důležitějších zápisů. — *L. A 1'* zápis o vzdání práva k pozůstalosti z 15 července 1432. — Následují zápisy různého obsahu před konšely, jak starší nápis na hřbetě správně udává, jež jdou až do října 1439, s poznámkami, za úřadu kterého purkmistra se dály. Zápisy znějí na př.. »emit domum«, »fassus est se percepisse die proscripcionis hujus X sexagenas«, »fassus est se debitorie obligari«, »připovědše se k domu i všemu jinénu statku ve třech kopách dluhu«, »fecerunt amicabilem concordiam«, »konšelé té při srozumevše i vyřkli sú a vyřiekáme«; konšelé moc dávají (r. 1432) kšaftu, jejž učinil »dobré paměti Valentin Kramář se Zderazu spoluměštěnín, když byl postřelen od nepřátel božích i našich u Nitry v Uhřiech, jsa s jinými bratřími věrnými v hájení zákona božieho, tomu bude rok před hodem všech Svatých nynie příštích« (l. A 7') atd. — Zápisy latinské a české jdou do konce r. 1436 do l. N 7, ostatní z let 1437 – 1440 do l. V 11. Poslední zápis je ze dne 7 dubna 1440. Zápisy obecní a cechovní čtou se na l. A 5 a 10, B 13, 18 a 28, G 10, J 7, 8, 10 a 20, M 8, 11 a 16, N 8 a 20, P 8 a T 20. Obnovy rady z l. 1433 – 1438 zapsány jsou na l. C 17, G 5, J 15, L 15, M 12, O 17 a Q 18. Na *l. V3* poznamenáno: »Infrascripte proscripciones habentur eciam in alio manuali secundum ordinem post sequenti.« — Ze zápisů některé mají historickou cenu, na př. *na l. M 11*: *Uvítání ciesaře* [Sigmunda 23 srpna 1436]:

In vigilia sancti Bartholomei anno d. MCCCCXXXVI⁰. Eodem die serenissimus princeps et dominus, d. Sigismundus, rex Ungarie, Boemie necnon imperator Romanorum semper augustus cum domina imperatrice Pragam de Iglavia subintrarunt civitatem honorifice suscepti et beneventati a Pragensibus, post portas predicte civitatis cum clavium ab eisdem portis ipsius serenitati presentacione, quas illico ma-

gistris civium et consulibus restituit, fidem omnimodam ipsis adhibendo creditivam, et post ingressi ecclesiam beate Virginis ante Letam curiam magistro Johanne de Rokiczano, archiepiscopo electo, in hec verba faciente exhortacionem: »Domine salvum fac regem, et exaudi nos in die, qua invocaverimus te,« et hiis terminatis deductus per eosdem consules et communitatem in curiam regiam ad sanctum Benedictum. Et die dominico immediate post sequenti [26 srpna] hora XV idem dominus imperator sedit in circo Maioris civitatis Pragensis in sede sue majestatis in corona regni Boemie, quam de Ungaria cum tabulis terre et aliis rebus secum adduxerat, et ibi a tota communitate Pragensi et ab aliis baronibus et civibus tunc presentibus pro domino naturali et rege Boemie gracioso est susceptus, repositis sibi ibidem sigillis et clavibus a portis civitatum in signum vere subjeccionis et obediencie, que sigilla et claves restituit consulibus iterum viceversa. Ibi eciam coram Sua Maiestate consules jurati ac tota communitas Nove civitatis Pragensis dimissa est libera et soluta a consulibus et tota communitate Maioris civitatis Pragensis, de quibus a biennio et modico plus ipsis promissis fuerant obligati et votis, per vivam vocis ipsorum expressionem. Acta sunt hec die et anno, quibus supra.«

L. M 12:

»Anno domini millesimo quadringentesimo tricesimo sexto feria quinta die sanctorum Felicis et Adaucti martirum [30 srpna] in curia regali ad sanctum Benedictum in Antiqua civitate Pragensi serenissimus princeps et dominus d. Sigismundus, Romanorum imperator semper augustus et Bohemie, Ungarie etc. rex, dominus noster naturalis, graciosus, locavit auctoritate propria consules infrascriptos ipsis sigillum consilii propria manu dando, qui sunt testes omnium subscriptorum in hoc manuali contentorum: Johannes Literatus, primus magister civium, Johannes hofrychterius, Mathias Drastnik, Sigismundus carnifex, Mika Kotlarz, Wanko Petrzikonis de acie, Johannes Galienus. — Secundus ordo: Weliko a Murilegis, Mathias a muro, Gallus vector, Brozko, Thomas Peniezek.«

L. P 8:

»Feria II ante Lucie anno MCCCCXXXVII imperator mortuus XXII hora in Znoyma civitate.«

L. T 20:

»In nomine domini nostri Jhesu Christi amen. Anno nativitatis ejusdem M°CCCC°XXXIX° feria quinta ante diem sancte Barbare virginis et martiris [3 prosince] famose providencie viri Paulus Ditrici, magister civium, Valentinus Kaba, Andreas Obudly, Clemens Holian, Mauricius a pretorio, Nicolaus de Rokyczano aurifaber, Procopius Giczinsky, Henzlinus carnifex et Andreas tonsoris, domini consules huius Nove civitatis Pragensis, Johanne Barthoniewe, Brozkone brasiatore et Procopio Pala consulibus jam defunctis habita prius voluntate et plenario consensu magne communitatis de ordinando prothonotario consilii iterate coram seniore communitate in locum pretorii congressa detulerunt, qualiter mortuo pie memorie magistro Andrea prothonotario ipsorum de alio in locum ejus assumendo debeant ordinare, ubi omnes domini senioris communitatis nullo penitus contradicente unanimiter consenserunt, ut Procopius, junior consilii notarius, in prothonotarium per ipsos dominos consules assummatur. Hujus decreti Alsso brasiator de domo Chmelerz fuit relator. Actum die et anno quibus supra in stuba inferiori pretorii civitatis. Item anno quo supra feria III. die concepcionis sancte Marie virginis gloriosissime (8. prosince) per suprascriptos dominos magistrum civium et consules Procopius junior consilii notarius in prothonotarium est susceptus.«

87. (č. a. 2083.) *Větší manual radní Nového m. Pražského z l. 1440 až 1446.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách vázaný s mo-

saznym kováním. Nápisy na přední desce rukou XV. stol.: »Primus ab anno 1441 usque ad annum 1446.« a na hřbetě rukou XIX. stol : »Libr. antiq.« — »Miscellanea 15.« — Stará paginace l. A 1—20, B 1—Q 21. — Číslo inventární 15. — Na *l. A 2* čte se:

»*In nomine domini nostri Jhesu Christi amen. Anno nativitatis ipsius millesimo quadringentesimo quadragesimo* (později připsáno primo) *sede regia Bohemie per mortem felicis memorie regis Alberti vacante presens liber est ordinatus pro actis consilii hujus inclite Nove civitatis Pragensis et aliis memorabilibus indigenciis consignandis, discretis et providis viris hunc consulatui presidentibus, quorum hic nomina subscribuntur secundum locacionem in sedibus ordinatim*: Paulus Theodrici magister civium, Valentinus Kaba, Andreas Obudly, Clemens Holian, Mauricius a pretorio, Nicolaus aurifaber Rokyczanensis, Procopius Gitczinsky, Henzlinus carnifex, Andreas Tonsoris, (Johanne Barthoniewe, Brozkone brasiatore, Procopio Pale defunctis). Janko Strziebrny judex. Procopius de Praga, prothonotarius.«

Následují vejpovědi neb nálezy rady i úmluvců, zcizení a zastavení nemovitostí, zápisy dluhů, připovědi k statkům, poslední pořízení a odkazy atd. před radou, aniž by střídání purkmistrů se poznamenávalo, poněvadž tehdy vládnul na Novém m. »Pavel Dětřicha, krále Václava vrátného, purgmistr.« Toliko na *l. A 13 a 16* čte se, že 20. srpna 1440:

»Walentinus Kaba effectus est magister civium per resignacionem Pauli Theodrici, qui decreto generalis congregacionis regni Bohemie in hac Nova civitate Pragensi celebrate in legacione ad dominum regem electum equitare debet«.

a že 7. září 1440:

»Paulus Theodrici effectus est magister civium viceversa per resignacionem Valentini Kabe«.

A opět na *l. G 16*, že 26. dubna 1443:

»Georgius Franconis effectus est magister civium per resignacionem Pauli Theodrici, qui equitaturus est ad regem Romanorum«;

a podobně na *l. K 2, 4 a 16*:

Mauricius de pretorio učiněn na čas purkmistrem od 27. března do 25. dubna 1444 a zase Johannes Ssitka 27. června 1444 na krátko »per resignacionem Pauli Theodrici, qui equitaturus est in Pelhrzimow ad placitam.«

Zápisy jsou latinské a české a jdou od 12. dubna 1440 do 26. dubna 1446. — Na *l. J 12* čte se: »*Sequuntur acta et gesta in consilio anno domini millesimo quadringentesimo quadragesimo quarto.*« — *L. J 13—15* přepsány listy týkající se domu Opavského, jehož hospodářem byl protonotář Novoměstský Prokop z l. 1441—1444. (Otištěno u Heraina, Stará Praha str. 247 násl.) — Řády a porovnání řemeslníků čtou se: z r. 1360 a 1390 střelců (Q 8), z r. 1404 ševců (P 6); z r. 1441 ševců novinníků a nováků (C 16) a kabátníkův a vetešníkův (D 1), z r. 1442 ševců (D 20), pekařů (E 1) a olejníků (E 3 a 8), z r. 1445 uzdařů (P 5), z r. 1446 řezníků a huntéřů (O 19), klobúčníků (P 7), provazníků (P 8) a kovářů (P 8); z r. 1447 súkenníků (P 10); z r. 1448 kabátníků (P 11); z r 1449 (resp. 1437) pasířů a tobolářů (P 12); z r. 1451 sedlářů (P 13) a olejníků (P 14), z r. 1456 sladovníků (P 14) a ševců novinníků a vetešníků (P 16), z r. 1457 pilařů, prknařů

a strhařů (P 17), z r. 1464 mydlářů (Q 7), z r. 1477 lazebníků (Q 9), z r. 1478 zlatníků (Q 9), z r. 1489 klobúčníků (Q 3—6), z r. 1544 krejčířů (Q 9) a hřebenářů (Q 15), z r. 1546 kamenníkův a zedníků (Q 16). Obecních a veřejných věcí se týkají zápisy na l. C 16, D 14, K 14, M 14, P 18 - 20 (výsady dvoru v Hodkovičkách 1446), P 20, Q 2—5 (úmluva jednoty a svornosti mistruov Pražských a kněží, psaní od obcí Pražských ku správci Jiřímu 1448), Q 6, Q 13—15, 18—21 (řády o plavcích, o vejtonu, o překupování dříví a vybírání cla z něho z l. 1545, 1561, 1565, 1571, 1577 a 1592). Z knihy té uveřejnil Tomek 18 řádů cechovních v Archivu Českém XIV str. 441 násl.

88. (č. a. 2084.) *Větší manual radní Nového m. Pražského z l. 1446 až 1455.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách hnědočervených vázaný s mosazným kováním a přeskami opatřený. Na přední desce nápis XV. stol.: »Ab 1446 usque 1455« a na hřbetu rukou XVII. stol.: »Liber contractuum, obligationum, quietanciarum, sententiarum, transactionum ab 1446 usque 1455« a pod tím rukou XIX. stol.: »Lib. antiq.« — »Miscellanea 16.« — Stará paginace l. A 1—J 30. — Číslo inventární 16. — Začíná zlomkem lat. traktátu z konce XIII. stol. z desek sňatého. Na *l. A 1*:

»In nomine domini nostri Jhesu Christi amen. Anno nativitatis ejusdem millesimo quadringentesimo quadragesimo sexto per mortem felicis recordacionis serenissimi principis et domini, domini Alberti, Romanorum, Hungarie et Boemie regis sede regia Bohemie vacante presentibus consulatus officio discretis viris: Paulo Theodrici magistro civium (11 konšelů) presens liber est ordinatus pro actis consilii Nove civitatis Pragensis memorialibus consignandis. Johanne Bielecz judice, Procopio de Praga prothonotario existente.«

Následují latinské a české zápisy obdobného obsahu, jako v knize předcházející č. 2083. První zápis (A 1) začíná 4. května 1446 a poslední končí 4. listopadu 1455. Zápisy na l. A 11—F 8 převzaty jsou z menšího manuálu č. 88 a na l. F 9—G 14 z druhého menšího manuálu č. 89 a mají tudíž týž obsah, jako tyto manuály; toliko na *l. B 38 a 39* jsou tři nové zápisy ze 7. září 1448 za nápisem: »Wenceslaus Czwok, magister civium primus«, jež v knize č. 88 scházejí, dále zápis o obnově rady Jiřím z Kunstatu dne 3. září 1448:

»Hic mutata est fortuna. Nam generosus dominus Georgius de Cunstat alias de Podiebrad cum exercitu suo expugnata civitate Pragensi feria tercia post festum sancti Egidii (3. září) in crastino videlicet feria quarta (4. září) locavit consules infrascriptos, cui idem consules et tota communitas promiserunt obedienciam et fidelitatem usque ad futurum regem, qui legittime eligetur et coronabitur ad hoc regnum. Wenceslaus Czwok, magister civium primus (11 jmen konšelů). Sequuntur contractus in prima parte signati.«

Rovněž tak na *l. D 17* jsou tři nové zápisy ze dne 12. září 1450 a to za nadpisem:

»In dei nomine utinam feliciter amen. Anno nativitatis domini nostri Jhesu Christi millesimo quadringentesimo quinquagesimo feria quarta in crastino sancti Egidii confessoris (2. září) generosus dominus Georgius de Cunstat et de Podiebrad gubernator baronum, nobilium, armigerorum, clientum, civitatum et comunitatum

hujus incliti regni Bohemie calici divino adherencium et favencium locavit consules infrascriptos: Wenceslaus Czwok magister civium (a 11 jmen konšelů).

Na *l. G 14* čte se:

»Anno d. MCCCCLIII⁰ sabbato post Omnium Sanctorum (3. listopadu) serenissimus princeps et dominus, dominus Ladislaus Bohemie, Ungarie, Croacie, Dalmacie, Bulgarie etc. rex, dux Austrie, marchio Moravie, dominus noster graciosissimus, in presencia plurimorum reverendissimorum in Christo patrum et dominorum episcoporum necnon illustrium principum, Alberti marchionis Branburgensis et purgravii Nuremburgensis aliorumque principum et baronum in pretorio hujus Nove civitatis Pragensis per sui ipsius excellentissimam regiam personam locavit consules infrascriptos, claves et sigillum domino Danieli, primo magistro civium, de propria manu dando.« (Následuje 11 jmen konšelů.)

L. H 23. Další obnova rady kr. Ladislavem dne 6. listopadu 1454 předsevzatá. — Věci obecní a cechovní od l. G 14 čtou se: na l. *G 34* (klobúčníci 1454), G 46 (rybáři z Buben), *H 16* (jehláři 1454), *H 26, 38 a J 1* (maléři, štítaři a střelci 1455); *J 5* (jircháři 1455) a *J 29* (věž rathouská 1455). *L. J 29* připsán pozdější rukou český překlad vejsady vsi Hodkoviček z r. 1341.

89. (č. a. 2085.) *Manual radní Novoměstský z l. 1455—1463.* Rukop. pap. střed. formátu v tuhých červ. deskách vázaný s mosazným kováním a přeskami. — Na přední desce rukou XVI. stol.: »Ab anno 1455 usque ad annum 1463« a na hřbetu rukou XIX. stol.: »Lib. antiq.« — »Miscellanea 17.« — Č. invent. 17. — Nová paginace A 1—20, B 1 - O XXI. *Na l. A 1* čte se:

»In nomine domini nostri Jhesu Christi amen. Anno nativitatis ejusdem millesimo quadringentesimo quinquagesimo quinto feria quinta die sancti Leonardi [6. listopadu] generosus dominus Georgius de Cunstat et de Podiebrad, gubernator et magister curie regni Bohemie, per serenissimum dominum regem Ladislaum institutus vice et nomine dicti domini regis locavit consules infrascriptos: Johannes de Gradu magister civium primus (11 dalších konšelů). Johannes Chalupa judex. Procopius de Praga, prothonotarius.«

Následují až do l. O XXI latinské a české zápisy před radou od 8. listopadu 1455 až do 26. února 1463 s poznámkami, za kterého purkmistra se dály. Napřed na listech z desek sňatých zápisy o Běchovice z r. 1427 až 1436 a rejstřík důležitějších zápisů v knize, jako na l. C 1 (hřbitov osady sv. Mikuláše z Podskalé), D 18 (podaní kl. Slovanského), F 7 (dvůr v Šeřovicích), J 6 a 17 (špitál pod Vyšehradem), L 23 (dvůr v Čakovicích), M 14 (odúmrť), O 4 (přiřknutí zahrady kr. Jiřímu), O 9 (škola sv. Vojtěcha pod Vyšehradem) a O 19 (nové mlýny na Poříči). Obnovy rady správcem Jiřím z Poděbrad 1456, kr. Ladislavem 1457 a kr. Jiřím r. 1458, 1459, 1460 a 1462 čtou se na l. C 8, E 15, F 15, H 15, K 11 a M 12. — Na *l. E 18'* zapsáno:

(*Nota mortem regis Ladislai.*) »Nota lugubre factum, quod rex Ladislaus gloriosissimus mortuus est quasi insperate et inopinabiliter fer. IV. die sancti Clementis (23. listopadu 1457) et mox in crastino fer. V. magister civium et consules et comunitates omnium trium civitatum Pragensium commiserunt se in

tuicionem generoso domino Georgio de Cunstat, alias de Podiebrad, gubernatori regni Bohemie. In crastino s. Katherine (26. listopadu) rex est cum maximis lamentacionibus conductus honorifice ad castrum Pragense, cui facte sunt celebres lugubres exequie. Et eodem die extitit tumulatus. Post cujus mortem consules per ejus majestatem locati in officio manserunt et conclusum est, ut ille, qui fuit magister civium sub obitu domini regis, teneat officium magistri civitatis ad futurum dominum regem juxta jura civitatis et ideo Johannes de Gradu est in magistrum civium confirmatus.«

Na l. F 4 čte se:

(Rex Georgius electus et declaratus.) »Anno domini M⁰CCCC⁰LVIII⁰ feria quinta ante dominicam Oculi, alias die secunda mensis Martii, generosus et nobilis dominus Georgius de Cunstat et de Podiebrad, pro tunc gubernator regni Bohemie, de unanimi consensu et voluntate baronum, terrigenarum, militum, clientum, armigerorum, civitatum ac omnium comunitatum hujus regni Bohemie et corone nullo ibidem penitus contradicente electus et pronunciatus ac assumptus est in regem Bohemie in estuario prethorii Majoris civitatis Pragensis. Cui quidem domino regi magistri civium, consules et comunitates civitatum Pragensium fer. II. immediate proxima (7. března 1458) sigilla et claves in signum subjeccionis et obediencie ad manus ejus majestatis dederunt, qui eosdem consules viceversa in officio confirmavit et circa jura eorum, sicut alii gloriosi reges Bohemie fecerunt, promisit omnimode conservare.«

Kniha končí abecedním rejstříkem, jejž písař Jan zakončil slovy: »Explicit registrum super hunc librum finitum in die concepcionis sancte Marie (8. prosince) anno d. MCCCCLXIII⁰ et est inceptum feria VI ante Georgii anno ejusdem (22. dubna 1463). Qui hoc registrum scribebat, solenne nomen habebat: *Jo* tibi sit primum, *Han* que secundum, *nes* que supremum.«

90. (č. a. 2086.) *Manual radní z l. 1462—1471.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých červ. deskách vázaný s mosaz. kováním a přeskami. Na přední desce nápis XVI. stol. »Ab 1462 usque 1471« a na hřbetu rukou XVI. stol.: »Liber contractuum, obligationum, quiettantiarum et transactionum ab anno 1462 usque 1471« a pod tím rukou XIX. stol.. »Libr. antiq.« — »Miscellanea 18.« — Čís. invent. 18. — Začíná s desek sňatým zlomkem náboženského traktátu z XIV. stol. a abecedním rejstříkem. Za tím latinské a české zápisy *od 5. března 1463 do 16. září 1471* na l. A. I—XXX, B I. atd. až O XXV. Na *l. A I.* čte se:

»Anno d. MCCCCLXIII feria IV post dominicam Invocavit, die secunda mensis Marcii, seren. princeps et dominus Georgius rex Bohemie per Sue Majestatis presenciam in prethorio hujus civitatis locavit consules infrascriptos: Johannes de Gradu, primus magister civium (a 11 konšelů).

Další obnova rady kr. Jiřím 12. června 1469 zapsána na l. M XXII:

»d. Georgius rex Bohemie — per Sue Serenitatis ac Magnificencie dudum desideratam presenciam in pretorio Nove civitatis comunitate in curia ejusdem pretorii congregata consules inferius designatos et inscriptos locavit et instituit, Georgiumque Maynusskonem in primum magistrum civium prefecit, sigillo eidem pretacte civitatis assignato. — Magistro Nicolao de Sussicz, prothonotario tunc existente.«

Na *l. J XXII* čte se: »*Anno d. MCCCCLXVII presidentibus hiis consulibus (12 jmen) presens liber est ordinatus pro actis consilii consignandis. Procopio de Praga prothonotario et Marssone judice existente*«.

Na *l. O XIV* čte se:

»(*Král Jiří umřel.*) Georgius Maynusskonis sabato ante festum annuncciacionis beate Marie virginis (23. března) a. d. MCCCCLXXI° efectus est magister civium ad peticionem dominorum consulum et hoc per resignacionem Johannis Ssitka post migracionem ab hoc seculo serenissimi principis et domini, domini Georgii regis Bohemie, marchionis Moravie ɔc. feria VI. ante dominicam Letare (22. března) anno quo supra. *Qui quidem rex et dominus fuit fidelis zelator Bohemorum et pius amator eorundem et tocius gentis Christiane,* magnas tribulaciones et persecuciones passus, pro quibus rex omnipotens animam ipsius et omnium Christi fidelium defunctorum in pace et quiete eterna habere dignetur in secula seculorum.«

Obecní a cechovní věci čtou se na l. D XVII' (ševci), F V (dvůr v Michli), F IX (sladovníci), F XV a J IX (soukenníci a tovaryši), H XVI (osada sv. Vojtěcha), K VI (magister Nicolaus studii alme universitatis Pragensis), J XXI (lazebníci) a L. XXV (osada sv. Vojtěcha). — Od *l. D 5 až M. IX* jdou zápisy z l. 1464—1469, které větším dílem obsaženy jsou v menším manuálu č. 10.

91. (č. a. 2087.) *Manual radní Nového m. Pražského z l. 1471—1478.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách rudočervených vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na přední desce nápis XVI. stol.: »Ab 1471 usque 1478« a na hřbetu rukou XIX. stol.: »Lib. antiq.« — »Miscellanea 19.« — Čís. invent. 19. — Na l. prvním čte se:

»Tenente gubernacula incliti regni Bohemie serenissimo rege Georgio primo tunc gravis et crudelis in eo ipso regno est nata dissensio, nam quidam proceres regnicole conspiracione facta eciam cum aliquibus urbibus ab ipso rege Georgio discesserunt, ex quo veluti ex pestifera radice bella ingencia, rapine ac flamme in totum regnum Bohemie ac marchionatum Moravie effusa sunt et ea dissensio eo usque processit, quod illi proceres regni Bohemie cum conspiratoribus suis alium regem Mathiam videlicet Ungarie elegerunt contra jura ac libertates regni prefati, quo quidem facto bella et omnia incomoda, que ex bellis proficiscuntur, ingravata sunt, tandem Georgius rex more hominum rebus excessit humanis anno a Ihesu Cristi nativitate M°CCCC°LXXI° f. VI. ante anuncciacionem sacratissime virginis Marie (23. března), quam quidem morte fideles ejus ac subjecti vehementer conturbati, memores tamen, quam oportunum in ea tempestate sit, ad eleccionem regis procedere universa comunitas regni Bohemie in Montibus Cuthnis convencionem habuit generalem et ibi licet barones illi, qui ad Ungarie regem antea confugerant, multis et variis machinacionibus Mathiam, Ungarie regem, Bohemie eciam regem fieri conarentur, tamen divina presertim ordinacione et bonorum virorum diligencia non ille Ungarie rex Mathias, hostis Bohemorum sevissimus et regni inclementissimus persecutor, sed serenissimus princeps, dominus et dominus Wladislaus, magnifici regis Polonie primogenitus filius, rex Bohemie est electus et eleccio ipsius in Montibus Cuthnis est facta anno domini M°CCCC°LXXI° f. II. post ascensionem ad Ethera domini nostri Ihesu Cristi (27. května) anno igitur paulo superius scripto. Idem princeps Wladislaus accepta et nuncciata sibi et patri suo electione venit in regnum Bohemie cum multo armatorum commitatu et susceptus est in regiam urbem Pragensem cum maxima alacritate prelatorum, civium et totius plebis ad-

hibitis omnibus solemnitatibus, que in susceptu novi regis observari solent, f. II. post assumpcionem virginis gloriose (19. srpna) et mox f. V. post hoc (22. srpna) in castro Pragensi in multa nobilium regni Bohemie frequencia dyadema regale hora ferme XIV fauste suscepit. — Eodem anno f. III. luce sancti Lamperti serenissimus princeps, dominus et dominus Wladislaus, rex Bohemie secundus, per Sue Majestatis presenciam locavit consules in pretorio, quorum nomina hic ponuntur, sub quorum presidatu memorabilia civitatis negocia hic annotantur: Georgius Maynussek, Johannes de Gradu, Clemens Kostelecky, Jacobus Sswik, Petrus Sskopek, Nicolaus Jiraniek, Georgius a nigra rosa, Paulus Kraupa, Nicolaus carnifex dictus Mladie, Wenceslaus Myslik, Thobias de domo Ginoch, Duchko de domo olim Kossik. — Eodem die Georgius Maynusskonis factus est primus magister civium.«

Za tím následují latinské i české zápisy na l. A 1—30, B 1 až Q 14, jež začínají 23. září 1471 a jdou do 3. prosince 1478. Obnovy rady kr. Vladislavem staly se 13. února 1475 (l. H 14), 17. ledna 1476 (K 9), 24. prosince 1476 (M 17) a 2. ledna 1478 (O 23). Paměti hodnější zápisy čtou se z r. 1472 (řemeslo jirchářské) na l. C 18, z r. 1475 (řemeslo kožišnické) na l. H 19, z r. 1476 (dvůr na Zlechově) na l. L 9, z r. 1477 (řezníci) na l. N 1 atd. Rukop. končí abecedním rejstříkem.

92. (č. a. 2088.) *Manual radní Nového m. Pražského z l. 1478—1484.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách žlutých vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na přední desce nápis rukou XVI. stol.: »Ab 1478 usque 1484« a na hřbetu rukou XVIII. stol.: »No. 20 ab anno 1478« a rukou XIX. stol.: »Libr. antiq.« — »Miscellanea 20.« — Čís. inv. 20. — Rukop. začíná abecedním rejstříkem, za nímž následují zápisy na l. A 1 až N 27, jež začínají 3. prosince 1478 a končí 25. září 1484. — Obnovy rad králem Vladislavem dne 20. února 1479, 21. ledna 1482 a 14. března 1483 čtou se na l. A 12, G 11 a K 14. — *L. L 25 a M 14* tytéž zápisy o volbě starších obecních po bouři Pražské 24. září 1483 a 5. ledna 1484 jako v menším manuálu č. 11 na l. 26 a 39, jakož vůbec z tohoto manuálu zápisy z let 1483 a 1484 na listech 2—74 jdoucí byly sem do tohoto většího manuálu na l. K 24—N 27 přepsány. — Jiné závažnější zápisy na př. *L. A 3.* (vysazení domů v zahradě židovské) z r. 1478; *L. C 1* (vysazení dědiny v Psářích, příslušející k špitálu pod Vyšehradem v právo purkrechtní) z r. 1480; *L. C 25* list kr. Vladislava d. na Horách Kutných 26. června 1480 o věrnosti Novoměstských; *L. F. 15* snesení rad tří měst Pražských o posvíceních a kázáních ze dne 22. února 1481; *L. J 29* pře mezi mlynáři Šitkou a Petruželkou z r. 1483; *L. K 12* prodej zahrady za konskou branou. Za zápisy o prodeji pozemků poznamenáno, že kupec »suscepit jus civile« a rovněž změny v úřadě purkmistrském do bouře Pražské se v nadpisech uvádějí.

93. (č. a. 2089.) *Manual radní Nového m. Pražského z l. 1484—1496.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých rudočervených deskách vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na přední desce nápis rukou XVI. stol.: »Ab 1484 usque 1494« a na hřbetě rukou XVIII. stol.: »No. 21 ab anno

1484« a rukou XIX. stol.: »Libr. antiq.« — »Miscellanea 21.« — Invent. č. 21. Začíná abecedním osobním rejstříkem, jakož i perg. listem, na kterém kus lat. textu z bible ze XIV. stol. Zápisy jdou od 29. září 1484 až do 1. února 1496 na l. A 1—X 33, kdež poznamenáno: Sequitur oficium magistri civium Viti Hagek in alio volumine. Zápisy z l. 1484—1488 na l. A 1—K 6 převzaty jsou z menšího manuálu radního č. 11 z l. 75—326. Obnovy rady kr. Vladislavem dne 1. října 1484, 10. ledna 1486, 3. ledna 1488, 5. února 1489 a 21. června 1490 čtou se na l. A 1, C 14, J 1, M 3 a Q 3. *L. A 24* počty porybného z r. 1485. *L. C 24* o dvoru špitálském v Ďáblicích z r. 1486. — *L. D 27 a E 16* o osadách sv. Michala v Opatovicích a sv. Petra na Poříčí z r. 1486. *L. G 4* prodej domu ratajského na Poříčí nejv. mistrem křižovníků s hvězdou a konventem domu špitálského blíž mostu z r. 1487. *L. O 21* nápad domu na krále »pro účinek šeradný« z r. 1489. *L. P 9* o obecním dvoře na Zlechově z r. 1490. *L. X. 23* propouštěcí list úročníka v Střížkově vydaný r. 1494 úředníkem a správcem lidu osady a kostela sv. Jiljí v Starém m. Pr.

94. (č. a. 2090.) *Manuál radní Nového města Pražského z l. 1496 až 1504.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých žlutých deskách vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na přední desce nápis rukou XVI. stol.: »Ab anno 1496 usque annum 1504« a na hřbetě rukou XVIII. stol.: »N⁰ 22 ab anno 1496« a pod tím rukou XIX. stol.: »Libr. antiq.« — »Miscellanea 22.« — Čís. inv. 22. — Stará paginace A 1—30, B 1 až C 26 a pak od r. 1497 folia 1—387. Novější paginace l. 1—555. Obsah: *L. 1—7* abecední rejstřík osobní první části rukop. (A 1 až C 26). L. 8—11 prázdny. *L 12—125* (= A 1 až C 26 a osm dalších listů) zápisy dlužní (fassus est se percepisse) ze dne 1. února 1496 až 21. října 1511. *L. 126—143* prázdny. *L. 144—532* (st. l. 1—387) latinské a české zápisy trhové (emit domum) a jiné od 8. května 1497 až 20. června 1504. — *L. 533—535* prázdny. — *L. 536—548* abecední rejstřík osobní druhé části rukopisu, na *l. 548'—550* věcné rejstříky za nápisem: »Quitancie pro ecclesiis.« — »Concordie« a »Quitancie pro commissariis.« — *L. 551—556* prázdny. — Obnovy rad králem Vladislavem dne 5. května 1497 a 11. února 1502 předsevzaté čtou se na l. 64, 144 (podruhé) a 419. Při prvnějším zápisu obnovy na l. 64 čte se poznámka: »Ubi tandem a tempore isto complentur ac terminantur quittancie domorum, quarum prescripciones et fora precesserunt hoc usque tempus locacionis novi consilii.« — Mnohé zápisy týkají se kostelů a jich osad, jichž jménem hospodářové neboli kostelníci (vitrici) jednají, špitálů a jich úředníků a i klášterů, na př. r. 1497 kostelů sv. Štěpána na Rybníčku, sv. Václava na Zderaze a kostela sv. Jindřicha (l. 156 a 211); 1497 špitálu pod Vyšehradem (184); 1498 kláštera na Slovanech a kaple Božího Těla (211 a 239); 1500 kostela sv. Petra na Poříčí a sv. Michala v Opatovicích (336 a 358); 1501 kostelů sv. Havla, sv. Martina a kostela na Prosíku (363, 367 a 400); 1502 kostela sv. Vojtěcha v Smraďařích (inter fetocistas) a sv. Jana z Chaber (415 a 423). — *L. 226* osadní kostela sv. Vojtěcha v Podskalí kupují 1498 zvon od převora

a konventu kláštera Matky Božie na Botieči. — Obecní a cechovní zápisy: 1498 řemeslo tkadlcovské (240), 1499 koupě tvrze Krče obcí (301), 1503 pobořená věž u mlýna Šitkovského (338) a 1503 řemeslo sedlářů (504).

95. (č. a. 2091.) *Manual radní Nového m. Pražského z l. 1504—1513.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých rudočervených deskách vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na přední desce přilepen list s nápisem rukou ze XVI. stol.: »Ab anno 1504 usque annum 1513.« Na hřbetě nápisy rukou XVIII. stol.: »N° 23 ab a. 1504« a rukou XIX. st.: »Libr. antiq.« — »Miscellanea 23.« — Inv. č. 22. — Stará paginace l. A 1—30, B 1 až R 21. Zápisy latinské a české začínají 11. června 1504 a končí 26. října 1513. — Obnovy rad z l. 1509, 1510 a 1512 na l. H 20, L 23 a O 13. Tak se čte na l. H 20:

»Léta od narozenie syna božieho tisícieho pětistého devátého ve čtvrtek před slavností svátku Jana svatého, Křtitele téhož syna božieho (21. června), najosviecenějšie knieže a pán, pan Vladislav Uherský a Český král 2c na den předepsaný ráčil jest s velikým komonstvem biskupuov, proboštuov, kniežat a pánuov Uherských a pánuov a rytieřstva královstvie Českého na rathúz Nového města Pražského osobně přijeti a na dvoře téhož rathúzu v své slávě sedě podle obdarovánie svého a utvrzenie svým majestátem na to daným [1]) témuž městu osobú svú osmnácte osob na úřad konšelský posaditi, kteřížto tu ihned přede vší obcí přijavše přísahy k úřadu konšelskému a přísahu činiece napřed pánu Bohu, králi Vladislavovi a králi Ludvíkovi, JMtem pánóm svým milostivým, JMKská sám z ruky své pečeť městskú Štěpánovi Huncledrovi jest dáti ráčil. A tu všickni pořádkem ruku JMKské na znamenie poddanosti jsú podávali. Při tom skrze pana kancléře svého ráčil ke všie obci promluviti, kdež JMKská pro mnohé příčiny a znamenité potřeby královstvie Uherského ne vždy v tomto království Českém býti muože, žádáte-li toho aneb jestli k tomu vuole vaše, že JMt listem svým podle sepsánie vosob staré raddy tak, jakož jest od staradávna bývalo, každého roku úřad konšelský obnovovati ráčí, když by JMt sám svú osobú zde býti nemohl. Tu obec pověděla, že jiným časem chcme mieti o to rozmluvenie a na čemž obec spolu zuostane, JMKské oznámie. Tu JMKská pro takovú poctivost a na potomní památku a slavnost města tohoto všecky vězně jest sám propustiti rozkázal, řka: Poněvadž jsme tuto poctivost tomuto městu dnešní den učinili, toho ať také uživú a památku mají. Kterýchžto konšel toho času na úřad konšelský posazených jména jsú tato: Štěpán Huncledr, první, jemužto pečeť dána jest« (a sedmnácte dalších jmen konšelův).

Dále *na l. L 23* čte se:

»Jakož JMKská pán náš milostivý z žádosti našie nám ráčil majestát na osazovánie a obnovenie každého roku konšel dáti,[2]) když by JMKská v království Českém svú osobú býti nemohl, a konšelé dosediece svého roku toho zproštěni býti žádali takovým zpuosobem, že každý z nich má podle sebe tři osoby hodné k tomu ouřadu napsané dáti a je společně spišíce v listu zapečetěné pečetí městskú JMKské odeslati a JMKská tak sepsané a k sobě odeslané z nich osoby na týž úřad konšelský na listu svém sepsané a pečetí nebolito sekretem svým zapečetěné a svú vlastní rukú se podpíšíce jmenovati, které na témž úřadu konšelském toho času do potomnieho změněnie osoby jmieti ráčí, a komuž JMKská tu věc na místě svém

[1]) Srov. majestát kr. Vladislava d. na Budíně 27. října 1504 (Sb. I, str. 320).

[2]) Srov. majestát krále Vladislava d. na Horách Kutných 24. února 1510 (Sb. I, str. 339).

poručiti ráčí z pánuov raddy své, ten aneb ti od týchž konšel přísahu aby přijali, kdežto při tomto času sázenie úřadu tohoto konšelského listem svým věřícím urozeným pánóm, panu Zdeňkovi Lvovi, najvyššiemu purkrabí Pražskému, panu Jiříkovi z Kolovrat, najvyššiemu sudiemu královstvie Českého, poručiti jest ráčil, tiem všakž zpuosobem, jakž ten majestát JMKskú daný ukazuje, podle kteréhožto majestátu osoby vezpod jsú na týž úřad konšelský jmenovány v úterý před slavností Všech Svatých (29. října) létha M⁰ quingentesimo decimo.« (Následuje toliko 13 jmen konšelů.)

A *na l. O 13* čte se:

»Léta páně tisícieho pětistého XII⁰ v pátek po novém létě (2. ledna) urození páni, pan Zdeněk Lev z Rožmitála a z Blatné, najvyšší purkrabie Pražský a pan Jiří z Kolovrat a na Buštěhradě, najvyšší sudí královstvie Českého, majíce poručenie listem od najjasnějšieho kniežete a pána, pana Vladislava, Uherského a Českého ꝯc krále, pána našeho milostivého, k osazení úřadu konšelského podle obdarovánie a majestátu JMKské nato daného, poněvadž JMKská sám osobně býti nemuož v koruně České, aby právóm k žádné újmě nebylo ꝯc, přijeli jsú tíž páni na rathúz s mnohými jinými pány urozenými a také s svými dvořany; JMKská svým listem svú rukú podepsáním jmenoval jest a napsal tyto konšely. A on pan Lev na miestě JMKské přísahu dal. Nicolaus pernikář primus magister civium« (a jména 17 konšelův).

Ku konci rukopisu je abecední rejstřík osobní a dva věcné rejstříky, jichž obsah naznačují nadpisy: »Concordie nupciales et alie quam plures« a »Quitancie pro ecclesiis et commissariis«. Z poslednějšího rejstříku možno se poučiti o odkazech a darech k účelům kostelův a špitálů v té době učiněných, tak r. 1504 zřízeno kaplanství při kostele sv. Jindřicha (A 8); 1505 obec koupila dům pod Slovany k zřízení nového špitálu (B 12 a 18, též D 10); jiné zápisy od r. 1506 týkají se špitálu sv. Pavla před Poříčskou bránou (C 22, F 23, G 16, Q 3'), 1505 kostela sv. Mikuláše v Podskalí (B 18 a L 26), sv. Klimenta na Poříčí (B 19), 1507 kostela sv. Petra v Radotíně (F 5) atd. Zápisy z r. 1510 týkají se řemesla kloboučnického (K 16), 1511 tří řemesel: kožišnického, koželužského a jirchářského (M 4) a 1512 soukenníků (P 18). O mistru Viktorinovi ze Všehrd čte se na l. C 14 (1506), E 16 (1507) a M 1 (1510). Při zápisech trhových poznamenána jsou v juxtách kvitování splacených lhůt kupních summ.

96. (č. a. 2092.) *Manuál radní Nového města Pražského z l. 1513—1518.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách hnědožlutých vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na přední desce rukou XVI. st.: »L[iber] contractuum ab anno 1513 usque annum ꝯc 21.« a na hřbetě rukou XIX. stol.: »Liber antiq.« — »Miscellanea 24.» — Inv. č. 24. — Stará paginace l. 1—230, za tím novější l. 231—265. Rukopis začíná zápisem o obnově rady dne 26. října 1513 takto:

»Jakož JMKská pán náš milostivý z žádostí našie nám ráčil majestát na osazovánie a obnovovánie každého roku konšel dáti zpuosobem takovým, když by JMKská v království Českém svú osobú býti nemohl a konšelé dosediece svého roku toho zproštěni býti žádali, že každý z nich má podle sebe tři osoby hodné k tomu ouřadu napsané dáti a je společně spišíce v listu zapečetěné pečetí městskú JMKské odeslati. A JMt z nich na týž ouřad konšelský osoby na listu svém se-

psané a pečetí nebo sekretem svým zapečetěné a svú vlastní rukú se podpíšíce jmenovati, které na témž ouřadu toho času do potomnieho změněnie osoby ráčí jmieti. A komuž JKMt na miestě svém poručiti ráčí z pánuov rady své, ten aneb ti od týchž konšel přísahu aby přijali, kdežto při tomto času listem svým věřícím urozeným pánóm, panu Zdeňkovi Lvovi z Rožmitála, najvyššiemu purgkrabí Pražskému, a panu Petrovi Holickému, najvyššiemu komorníku královstvie Českého, poručiti jest ráčil, podle kteréhožto majestátu osoby na týž úřad konšelský tyto jsú jmenovány v středu před sv. Šimonem a Judú létha ꝛc třináctého: Pan Antoš súkenník primus magister civium« (a 17 konšelů).

Následují pak na *l. 1—232* zápisy jdoucí od 29. října 1513 až do 27. listopadu 1518 a za tím ještě čtyři zápisy z l. 1519—1521. —*L. 232'* až *242'* jsou prázdny. — *L. 243—261* osobní rejstřík abecední, z něhož písmeno o[ficiales] na *l. 255* týká se namnoze kostelů a klášterů. — *L. 261' a 262* soupis smluv svatebních i jiných. — *L. 262'—265* jsou prázdny. — Na *l. 56* čte se obnova rady obcí provedená dne *6. listopadu 1514* na základě majestátu kr. Vladislava d. na Budíně 12. srpna 1514 (Sb. I, str. 353) takto :

»Léta od narozenie syna božieho $MV^{C}XIV^{0}$ z povolenie JMKské času toho za kralovánie krále Vladislava, Uherského a Českého ꝛc krále, pána našeho najmilostivějšího seznavše při sazení úřadu konšelského v městech Pražských veliký býti neřád a že podle srozumění obcí našich jinému jsme nesrozuměli, než že by takovým bez JMKské přítomnosti sázením skrze pány, jimiž by raddy v městech Pražských sázeny byly na úřady konšelské, osoby nehodné viece k lehkosti, nežli ku poctivosti měst těchto na ty úřady mohly sázeny býti, ježto by tudy města Pražská k velikému pádu a k lehkosti přijíti mohla, jakož se jest to poněkud vskutku shledalo a někteří jsú pro své zrády na hrdlech trestáni a někteří z měst Pražských ušli; i chtiece se těm všem věcem na časy budúcie vystřieci, raddy měst Pražských v tajnosti aby mohly zachovány býti, JMKské majíce povolenie tiem pořádkem, kterýž JMKská svými listy nám dáti a povoliti ráčil, pan purgmistr a páni, páni staršie přísežní i všickna obec jsúce pospolně shromážděni na svých rathúziech konšely vezpod psané v pondělí den svatého Leonarda, biskupa a vyznavače božieho, jsú volili a jmenovali, a jim všicknu poctivost, poddanost, poslušenstvie a povinnost tu připověděvše a slíbivše, nicméně jakoby samú osobú JMKské na týž úřad konšelský sázeni a povoláni byli, též moci užívajíce na přísahy své řádem a právem města Pražská zpravujíce. Nicolaus Sacerda, primus magister civium (a 17 konšelů). Matheus Chrudimensis baccalarius necnon prothonotarius consilii urbis Nove Pragensis.«

Na l. 109 čte se:

»Léta božieho $XV^{C}XV^{0}$ tu středu po svatém Briccí (14. listopadu) obec veliká Nového města Pražského jsúce shromážděni na svém rathúze podle předešlého roku obdarovánie a povolenie JMti najjasnějšieho kniežete a pána, pana Vladislava, Uherského a Českého ꝛc krále, pána našeho milostivého, vybrány jsú osoby na úřad konšelský obyčejem JMKské vyznamenaným zejména tyto: Nicolaus Pernikář, primus magister civium« (a 17 konšelů).

Na l. 150 obnova rady dne 24. listopadu 1517 takto zapsána:

»Anno virginei partus 1516 advertentes incole Pragenses citra senatorie dignitatis eleccionem (que baronum periculoso callidoque ex arbitrio dependebat), non modicum malum pullulari pestemque rei publice in dies magis ac magis inde incrassari in tantum, ut per tales consulares personas baronibus in magistratum electas,

minus probas consiliaque secreciora inimicis manifestantes non modo rei publice verum eciam tocius civilis ordinis nostri casum, ruinam destruccionemque inrestaurabilem expectabamus. Quemadmodum eciam tandem (divina certe revelacione) id genus mali in palam omnibus venit, unde quidam talium nequissimorum consulum capitis ulcionem intencionibus proditoriis suis correspondentem ceperunt, quidam vero consciencie remorsu similem penam expectantes facinus simile exilio suo fugaque probaverunt. Volens igitur universalis Pragensium plebs rei publice in tali evitando maximo periculo consulere suaque consilia, in quibus tota rei publice posicio et status presertim adversum barones et militares (cum quibus tempore eo lis de libertatibus erat), secreto custodire, habito serenissimi principis et domini, domini Wladislai, Ungarie Boemieque ɔc regis, domini sui graciosissimi, de consulibus sponte sua sibi eligendis privilegiali consensu et informacione iuxta talem informacionem in generali Nove civitatis communitate feria 5. post Elizabeth congregata viros consulares sorte eligentes eisdemque reverencia obedienciaque promissa tanquam regali persona creati essent, nominaverunt infra scriptos; quibus omnibus prefectus in ducem pretoremque electus est: Anthossius pannifex subscripto epigrammate merito salutandus:

Salve hujus populi rector, tutela salusque
Salve consilii presidiique dator,
Salve juris amans, virtutis iusticieque,
Salve dux recti, pacis amator ave,
Qui facile excellis ceteros tuo pectore recto,
Moribus, elloquio, simplicitate, fide,
Omnia propterea consulti vota senatus
Urbis nostre hujus te voluere ducem.
Non prece nec precio studiis neque consociorum
Electus, sola sed probitate tua.
Dii tibi secundent sceptrum civiumque regimen,
Ut hoc consilium cum racione regas.

Anthossius pannifex, primus magister civium« (a 17 konšelů).

Konečně *na l. 189'* zapsána jest obnova rady dne 23. listopadu 1517, poslední před spojením dvou měst Pražských v jednotnou obec a dle všeho rukou *protonotáře Novoměstského m. Brikcího z Licska,* takto:

»*Consilium novum anno 1517 feria 2 die Clementis pape.* Postquam singularum civitatum fere quisque senatus potissime eo ab omnibus tanquam quodam peculiari insigniuntur celebranturque titulo, quod sapientes et prudentes estimantur, nominantur, titulantur, opere precium certe esse creditur ille, ut summa industria, summa cura et sollicitudine, quem de illis apud exteros concipiunt titulum cuiusque estimacionis, de ipsis alieni sint, id custodiant, facto certisque rerum eventibus approbare contendant, quod facile exequi poterint, si Senece moralissimo obtemperaverint, presencia ordinent, futura prevideant, preterita recordentur. Ad prudentiam igitur magistratus inter cetera pertinet preterita recordari, quod tunc fit, quum omnia, presertim pociora in regno, in patria, in civitate, in consilio gesta examussim annalibus demandantur, per que tanquam per monumenta litterarum ad posteritatis noticiam transferuntur, ut cognoscat generatio altera multum id ad futurorum eventuum conjecturam valere, ad deliberationis fundamentum, ad confutandas injustas future ethatis acciones seu querelas. Unde non modo rei publice, sed singulis civitatis inhabitatoribus non modica inde gloria, regimen et utilitas pullulat et nascitur. Hoc ex monumentis nobis relictis fecisse comperimus multas supra ethates, quorum nos (quum tantum in rerum gestarum annaliumque librorum sit utilitatis, tantumque prudentie) imitantes eorum vestigia, quid eciam nostre ethatis anno 1517 contigit magis arduum in regno, quid in patria, quid in civitate, quid in consilio huic

annali libro civitatis nostre demandare phas est. In regno igitur nostro generali lamentabile fatum nobis accidit, quod serenissimus princeps et dominus, dominus Wladislaus, Ungarie Boemieque oc rex, filius olim Kazymiri Polonie regis paterque serenissimi principis Ludowici, nunc regis et domini nostri graciosissimi, mortem cum vita commutavit feria V. ante Palmas, hora noctis secunda, rex inquam noster clementissimus liberalissimusque, cujus liberalitati Deus liberalissimus vite eterne liberalitate rependat. In patria vero nostra Boemica (in qua triplicis ordinis directiva esse consuevit) id contigit, quod que inter eosdem ordines (nescio qua fortune severitate) intestinum dissidium, discordie, insidie, simultates, odia, detracciones, juris et rerum alienarum mutua offensio a quinque annis magis ac magis in dies suboriebantur, hec omnia felici citra sancti Wenceslai synodo celebrata fausto omine sunt per metipsos composita, placata et in desideratissimum pacis finem, utinam in perpetuum, sunt deducta. In civitate vero hac consules virtute et tenore privilegii olim a rege Vladislao dati sunt electi isti: (Následují jména 18 konšelů s Mikulášem Cacerdou v čele.) In consilio vero eorum, que ab eis et per eosdem acta sunt memoratu digna, ex sequentium ordine lector amice accipies.«

Z ostatních zápisů týkají se: *l. 67′ a 101* dva z r. 1514 a 1515 m. Viktorina ze Všehrd; *l. 147′, 148 a 150′* tři z r. 1516 mistra Brikcího z Licska, protonotáře Novoměstského; *l. 42 a 196′* dva z r. 1514 a 1518 koupě domu na Poříči a Práče obcí Novoměstskou; *l. 187* jeden z r. 1517 koupě domu Jiříka Samuele z Hrádku proti mlýnům Helmovským obcí Staroměstskou a *l. 132′* smlouvy mezi soukenníky a krajčeři z r. 1516.

97. (č. a. 2093.) *Manual radní Nového m. Pražského z l. 1518—1528.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách hnědočervených vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na přední desce vtlačený nápis ze XVI. st.: »*Knihy trhuov domových přes jednotu*« a na hřbetu nápis rukou XVIII. st.: »N° 25 ab anno 1519« a rukou XIX. st.: »Libr. antiq.« — »Miscellanea 25.« — Invent. č. 25. — Stará paginace l. I—CCCXIII; před tím abecední rejstřík osobní. Na prvním listu nápis: »*Knihy trhové, vzdání statkuov, zvodové za jednoty.*« — Zápisy vesměs české začínají 11. říjnem 1518 a končí 5. zářím 1528 na l. CCCXII′ s poznámkou: »Per me Petrum ingrossatorem consilii finis operis f. V. ante festum Viti (11. června) annorum MV^C^XXVIII°.« — Obnovy rady spojené obce Pražské nejsou tuto zapsány a končí manuál brzo před zrušením jednoty obcí Pražských, které se stalo kr. Ferdinandem 9. září 1528 (Tomek, Děj. m. Pr. XI, str. 67). — Ze soukromých zápisů možno uvésti *l. CCLII* přepis listu rady Novoměstské z r. 1384 a *l. CCCXIII* list rady m. Pardubic z r. 1539.

V. Běžné manualy radní (Manualia consilii).

98. (č. a. 88.) *Běžný manual radní Nového města Pražského z let 1446 až 1451.* Ruk. pap. střed. úzkého formátu nově svázaný. Na hřbetě tištěný novější nápis: »Zápisy městské 1446—1451« a tak i na prvním listu: »Kniha zápisóv Nového města Pražského od r. 1446—1451.« Na předních deskách je podpis zvěčn. Františka Ladislava Čelakovského, jehož rukou na po-

sledním listu napsáno: »Díl tohoto rukopisu (t. zápisy od r. 1452 etc.) přepustil jsem p. prof. Pogodinu do Moskvy«.[1]) Novější sign. II, 6. Novější paginace od str. 1—672. První zápis *na str. 1* jest ze dne 2. srpna 1446 a poslední na *str. 672* ze dne 18. září 1451. Zápisy jsou latinské i české a znějí na př.:

»Jacobus notarius sex dominorum Antique civitatis Prag. constitutus personaliter in consilio fassus est se percepisse a Nicolanda braseatore septem sexag.« aneb: »Thuoma fassus est se debitorie obligari Pernarz in triginta sex.« aneb: »Petrus emit domum« aneb: »Elizabeth resignavit et resignat marito suo domum« aneb: »Paní Margreta připověděla se k domu ve dvú kopú.«

Mezi těmito zápisy jsou roztroušeny smlouvy přátelské a svatební, jakož i výpovědi a ustanovení rady, též její »vyrčení ortelem«. Nad zápisy stojí od r. 1448 zaznamenáno jméno purkmistra, před r. 1448 toliko na str. 143:

»Valentinus Kaba effectus est magister civium per resignacionem d. Pauli (Theodrici), qui equitare debet ad regem Romanorum in legacione cum ceteris vicinis. Actum f. III. ante Mathei« (21. února 1447)

a na str. 146:

»Paulus Theodrici efectus est magister civium feria III. ante Francisci (3. října 1447) per resignacionem d. Valentini Kabe.«

Str. 258 zapsána »Percepta ad consilium« z r. 1448. Za tím byl zápis nejspíše o změně rady po dobytí Prahy Jiřím z Kunštátu dne 4. září 1448, (srov. č. 88) ale je vyříznut. Následkem toho na *str. 263* čte se nadpis: »Daniel de foro equorum efectus est *secundus* magister civium per resignacionem Wenceslai Czwok f. IV. in crastino sti. Remigii« (2. října). Odtud stále se jmenují purkmistři, jak se v úřadě střídali. — *Na str. 301* se čte: »*Hic sequuntur acta de anno d. MCCCCXLIX⁰.*« — *Str. 398*: »*Testimonium et memoriale de expugnacione Wyssegradensi*« z r. 1449 (sr. Tomek, Děj. m. Prahy 14 str. 167). — *Str. 407* čte se (*1449, 3. září*):

»Anno d. MCCCCXLIX⁰ feria IV post festum sancti Egidii confessoris generoso domino, domino Georgio de Kunstat alias de Podiebrad, gubernatore civitatis Pragensis, baronum, militum, armigerorum ceterarumque civitatum et communitatum regni Bohemie invictissime veritatis ewangelice communioni sanctissimi et preclari calicis dominici plebejo populo adherencium ac aliorum baronum, nobilium atque clientum et communitatum huic veritati et ipsi domino gubernatori favencium secundum tenorem compactatorum cum sacrosancto generali consilio Basiliensium factorum, tunc temporis Iglawie placitacione cum parte eis adversa tenente, et per sui presenciam consules in civitatibus Pragensibus, prout hoc facere fuit conveniens, propter eandem placitacionem instituere non valente strenuus miles dominus Zdenco Kostka de Postupicz vice, auctoritate, nomine et commissione ejusdem domini Georgii gubernatoris locavit consules infrascriptos: Petrus Herzka primus magister civium (a 11 jmen). Procopius brasiator judex.«

---

[1]) Tento druhý díl nachází se ale dnes též v archivu m. Prahy (je to následující rukopis č. 89) a byl dle všeho zvěčn. Pavlem Šafaříkem do archivu odevzdán, takže ruskému historiku Pogodinu mohl dostati se toliko nějaký list, odkud asi pochází zápis č. 65 v Čas. Č. Musea 1840 str. 75, jenž ani v knize č. 88 ani č. 89 nepřichází.

Str. 441: Sequuntur acta de anno domini millesimo quadragesimo quinquagesimo. Str. 523 a 524 jsou prázdny, nejspíše proto, že písař chtěl zapsati obnovu rady, která 7. září 1450 se stala, neboť *str. 528* se čte: »Daniel de foro equorum efectus est *secundus* magister civium per resignacionem Wenceslai Czwok feria quarta ante festum sancti Remigii« (30. září), a ani Daniel ani Cvok nebyli v radě předcházející. — *Str. 559.* Smlouva knížat Saských s Jiříkem z Kunstat a pány Českými d. in Krymptshaw 22. října 1450 (Tomek u. m. VI str. 209 a Č. Č. Musea 1840 str. 64). *Str. 589*: »Judicium bannitum f. V post Scolastice (11. února) a. d. MCCCCLI⁰. Famosus Hynko de Lunickowicz judex, Benessius Sictus magister civium, (2) assessores.« Ale nad tím napsáno: »Non scribatur« — patrně byl tento zápis omylem sem vepsán; neboť něco dále stojí: »Hoc scribatur«. Vůbec při zápisech poznamenává se buď: »R (egistratum)« aneb »Non scribatur — memoria«, což je dokladem, že většina zápisů do jiné knihy (a sice do knihy č. 2084) byla přepisována. Zápisy cechův a řemesel se týkající čtou se na l. 221, 359, 424, 543, 549, 570 a 642. — Z této knihy Novoměstské uveřejnil Fr. L. Čelakovský v Časop. Č. Musea 1839 str. 226 a 440 a 1840 str. 63—75 celkem 64 českých zápisů z l. 1446—1451, dokládaje, »že rukopis ten po smrti Norb. Vaňka koupí na sebe převedl«.

99. (č. a. 89.) ***Běžný manual radní Nového města Pražského z let 1451—1453.*** Ruk. pap. střed. úzkého formátu nově svázaný. Na hřbetě tištěný novější nápis: »Kniha zápisů městských 1450—1451« (sic) a na prvním listě rukou Fr. Lad. Čelakovského: »Manual zápisův Nového města Pražského z r. 1451—1453« a při tom poznámka rukou Pavla Šafaříka: »Od Čelakovského. Druhá polovice zůstala u něho. Viz Časop. Čes. Mus.« Druhou touto polovicí sluší rozuměti rukop. č. 88, o jehož obsahu před tím bylo mluveno. — Novější signatura č. II, 7. Novější paginace od l. 1—195. Zápisy začínají 6. září 1451 a končí na *l. 193* dne 7. listopadu 1453. — Obsah týž jako v knize předcházející (č. 88), jejímž kniha ta je pokračováním. — *L. 20 a 105* obnova rady dne 8. prosince 1451 a 7. prosince 1452 správcem zemským Jiřím z Kunštátu a Poděbrad. — *L. 108'*: »Sequuntur acta de anno domini etc. LIII⁰.« — *L. 193'*: »Istud manuale rescriptum est ad *librum autenticum majorem*«. Zápisy obecní a cechovní čtou se na l. 43', 44, 71, 78', 80', 110, 124, 125—127, 151, 153', 154, 158, 161', 162, 168' (litera inserta est huic manuali), 173 a 194. — *L. 68'*: Příklad zástavy domu dle starého způsobu s postupem držení věřitelům z r. 1452. (Srov. Č. Č. Mus. 1840 str. 167.) *Na l. 110* čte se zápis:

»Václav Bradáč, Jan Poláček, Matěj Brandiský, konšelé, Jíra Mrdal, Duchek sladovník, Jan Kuklík, Martin někdy od kocúruov, Mařík Hubka i jiní súsedé obecní z Pořiecké čtvrti vedle nálezu obecného položili před pány v radě čtyřidceti a čtyři kopy bez tří gr. ku pojičce na poctu a ku pomoci svatby dcery pana zprávce královstvie Českého. Ty jsú penieze vzali od Vanka súkenníka, konšela starého, přijemše od něho počet, jakož byl sebral s té čtvrti, když měl na pole táhnúti. Ty penieze slíbila obec té čtvrti zasě navrátiti a oplatiti, když najprve berně bude položena. Actum f. IV post. circumcisionem domini anno ipsius M⁰CCCC⁰LIII⁰ Daniele de Tuchoraz magistro civium existente.«

L. 124:

»Anno domini MCCCCLIII° feria V in die kathedre sancti Petri (22. února) Johannes Tatrman relator decretorum comunitatis. Bernassco prothonunccius dominorum consulum, qui a diebus juventutis sue pluribus annis laboravit et servivit fideliter in officio suo dominis et communitati et jam in talibus gravibus et sudorosis laboribus extitit corporis circumplexus. Ideo communitas facit sibi hanc graciam, prout racioni consonum est de tam fideli et diutino servitore providere, ut iam a laboribus hujus oficii sit superportatus et quiescat vivens et serviens deo in pace pro salute anime sue eo diligencius providendo, et domini magister civium et consules provideant, quod sibi singulis septimanis dentur quatuor gr. de pecunia communitatis, quamdiu vitam duxerit in humanis, si vero domini vellent vel possent sibi ultra addere, adhuc communitas dat suam benivolam voluntatem, quia bene conveniens est et meritorium, ut ceteri officiales et servitores dominorum et communitatis, spem de tali favore et gracia gerentes, libencius et diligencius adhereant officio et servicio dominis et communitati, cum in proverbiis spiritus sanctus dicit: Servus fidelis sit tibi sicut anima tua. Actum anno et die quo supra circumspecte providencie Petro Herczka, magistro civium, Daniele de Tuchoraz, Johanne de Gradu, Johanne linicida, Gira Maynusskonis, Wenceslao Bradacz ceterisque dominis tunc presidentibus officio consulatus.«

Frant. L. Čelakovský v Časopise Č. Musea 1840 na str. 76 a 162—176 uveřejnil z tohoto manualu některé zápisy z l. 1451—1453 (č. 66—90).

100. (č. a. 10.) *Běžný manual radní Novoměstský z l. 1463—1469.* Rukop. papír. malého formátu v pergam. listu zavázaný a v novějším čase v deskách chovaný. Starší signat. 260. — Č. invent. II, 8. — Starší paginace od l. A 1—100, B 1—F 50. — Na *l. 1* zápis ze dne 20. ledna 1463 a poslední na l. *F 50* ze dne 8. února 1469. Obsahuje latinské a české zápisy o právních jednáních před radou předsevzatých, zejména pokud šlo o nemovitosti, jakož i výpovědi konšelské, s poznamenáním, za kterého purkmistra se tak stalo. Při koupi domu se obyčejně poznamenává, že nabyvatel »suscepit jus civile«. V knize je mnoho zápisů mřežováno. Obnovy rady čtou se na *l. A 11* (1463). — *L. D 20: »Anno d. MCCCCLXVII presidentibus hiis consulibus Henrico brasiatore de acie, magistro civium (11 jmen) presens liber est ordinatus pro actis consilii consignandis Procopio de Praga, prothonotario et Marssone judice existentibus.«* Věci obecní a cechovní na l. B 6 (šrotéři), B 48 (ševci), B 99, C 15 a 23 (súkenníci), C 38 (provazníci) a D 24 (lazebníci). Odtud bylo do knihy č. 2086 na l. D 5—M 9 přepisováno.

101. (č. a. 11.) *Běžný manual radní z l. 1483—1488.* Rukop. pap. malého formátu v perg. deskách svázaný. Na přední desce nápis z XV stol.: »*Manuale ab anno 1483 usque annum 1488*«. Pod tím starší sign. 523 (jiná č. 261) a na hřbetě č. 2. Čís. invent. II, 9. Staré číslování l. 1—74 a A 1—G 30; nová paginace l. 1—333. — *L. 1* zlomek privilegia kr. Jiřího d. v Praze 19. ledna 1459, kterým obci Nového města zastavuje clo v bráně Vyšehradské v 500 kopách. — *L. 2—333* zápisy latinské a české před radou Novoměstskou od 9. června 1483 až do 17. června 1488 s poznámkami, kdy který konšel »effectus est magister civium« a kdy naby-

vatel nemovitosti neb nový člen cechu »suscepit jus civile«. *Na l. 26'* čte se:

»Anno domini MCCCCLXXXIII° feria IV post festum sancti Mathei apostoli et ewangeliste (24. září) factus est magnus rumor in civitatibus Pragensibus, qualis non fuit, ut referunt, fere a fundacione dictarum civitatum et specialiter in civitate Antiqua et Nova Pragensi, videlicet quod communitates fecerunt insultum ad pretoria super consules ob hanc causam, quod dicti consules fecerunt magnas injusticias viduis, orfanis et aliis vicinis et incolis suis, necnon eciam advenis. Primum injuste judicantes, testamenta violantes, peccunias orfanorum capientes, penas minus justas extorquentes, personas spirituales ac seculares tradentes et aliquos de civitatibus banientes et specialiter illos, qui sacris veritatibus preciosi calicis domini sunt adherentes. Cum hoc studentes multa mala de eisdem, volentes eciam ipsos collis privari et aliquos in ipsorum wltibus sexus utriusque deturpare, uti jam illius intenciones fuerunt die supranotato. Sed deus omnipotens, consolator et adjutor suorum fidelium in se confidencium, tales ipsorum fraudulentas intenciones frustravit et ad effectum deduci non permisit, sed soli iniqui in eandem foveam inciderunt, quam aliis preparaverunt (nad tím: foderant). Et fuerunt isti: Simon bursifex, tunc temporis magister civium, Paral Pivo pistor, Henricus Wlczek, carnifex, Johannes Knaysl, carnifex, Johannes Rathuzsky de Porziecz, krupicznik, Johannes Johannowecz, pannifex, Medulansky, Truhliczka, Jacobus Chmelerz et Hladky, de quibus aliqui sunt nece strati per diversas wlnerum imposiciones, uti Paral, Pivo, Knaysl, Rathuzsky krupicznik et Johannes Hladky et penes eosdem Nedorusstie ille, perpessimus homo, et Petrus, scriptor judicis. Et post aliqui sunt decolati, uti Simon bursifex et Truhliczka et penes eosdem Kahun et Matheus, nunccius dominorum. Sed Wlczko carnifex, Medulansky, Johannes pannifex et Chmelerz illi de captivitate dati sunt super fidejussores et penes eosdem Johannes Cziharz judex et Laurencius prothonotarius et officiales subtus notati obligaverunt fideiussores ipsorum domino regi et communitati. Et illi sunt electi ad discuciendum causas civiles et ad alia necessaria disponendum, et sunt isti: Martinus Rak, pannifex, Andreas Sixtor, Georgius Baurze, carnifex, Duchko Kossik, Duchko Chlupaty, Johannes Korunka, Henricus acialis, Matheus Sskruda, Jirziko Trubacz, Johannes Zelenohorsky, Ssimon Sskop, Waczlaw Selik, Waczlaw Kozmin, Johannes Sladek, Mathias Albus, Hron pannifex, Huolka carnifex, Simon Czapek, Andreas Holub, Gira Trunszek, Jan Welwarsky, kowarz.«

Na l. 39' čte se:

»Anno domini MCCCCLXXXIV° fer. II. in vigilia Epiphanie domini (5. ledna) magna comunitas hujus Nove civitatis Pragensis existens in prethorio seniores comunes, qui prius electi erant pro discuciendis causis civilibus, confirmavit, videlicet Martinum Rak, pannificem, Andream Sixtor, Duchkonem Kossik, Duchkonem Chlupaty, Johannem Korunkam, Henricum acialem, Matheam Sskruda, Jirzikonem Trubacz et Johannem Zelenohorsky. Qui quidem seniores jam nominati ex consensu pariter et assensu tocius prefate comunitatis hos in consorcium suum et ad se pro antescriptis causis civilibus discuciendis elegerunt: Mathiam Album, pellificem, Andraem Hladomrze, carnificem, Benessium Sspicz, pannificem, Andream Holub pistorem et Johannem Welwarsky fabrum.«

L. 75, 145 a 287 obnovy rady kr. Vladislavem 1. října 1484, 10. ledna 1486 a 3. ledna 1488 (Tomek, Děj. m. Prahy IX, str. 288). Za tím na *l. 288*: »Isti vero jurati sunt electi et (ad)juncti consulibus pro consilio fer. II. in crastino trium regum (7. ledna).« — *L. 327—332* kšafty a popisy pozůstalostí z r. 1536. — *L. 333* smlouva z r. 1486.

101 a. (č. a. 325.) *Zlomek běžného manualu radního Novoměstského z r. 1488,* zachovaný v Chaos rerum memorabilium IV a čítající deset listů středního formátu úzkého. Zápisy latinské a české jdou na l. 1—10 od *18. června až do 14. srpna 1488* a jest tu tedy pokračování předcházejícího rukopisu č. 11.

VI. Knihy svědomí (Libri testimoniorum).

102. (č. arch. 1046.) *Kniha svědomí z l. 1490—1518.* Rukopis pap. středního formátu v tuhých deskách vázaný s mosaznými přeskami. Na přední desce nápis: »*Liber testimoniorum*«. Novější paginace l. 1—181. Na l. 1.: »*Anno salutis nostre MCCCCXC⁰ liber testimoniorum assignatus est Matheo baccalario Crudimensi, tunc stilo civitatis supreme assignato, Johanneque Kamennik proconsule per seren. regem Wladislaum feria II ante Johannem Baptiste (21. června) primitus locato incipit feliciter.*« — Následují seznání neb vyznání pod přísahou svědků osobně v radě stojících z l. 1490 až 1518. Vzadu něco prázdných listů.

VII. Knihy přípovědí, kvitancí a práv městských. (Libri addictionum).

103. (č. arch. 2097.) *Kniha přípovědí Nového m. Pražského z l. 1490 až 1518.* Rukop. pap. v tuhých dřevěných deskách vázaný s mosaznými přeskami. Na přední desce nápis rukou XVI. stol.: »Liber addictionum« a na hřbetu rukou XVIII: »Nr. 29 ab anno 1490« a rukou XIX stol.: »Libr. antiq. Miscellanea 29.« — Nová paginace l. 1—44, ostatní listy prázdny. Zápisy (na př. osobně v radě stoje přípověď jest učinil k domu neb penězóm domovým) jdou od 6. července 1490 za nadpisem: »*Anno salutis nostre millesimo quadringentesimo XC liber addictionum assignatus est Matheo baccalario Crudimensi tunc stilo civitatis supreme assignato Johanneque Kamenik proconsule per serenissimum regem Wladislaum fer. II ante Johannis Baptiste* (*21. června*) *locato incipit feliciter*« a končí 21. července 1518. Při zápisu se často poznamenává, za kterého purkmistra se stal.

104. (č. arch. 554.) *Kniha přípovědí, kvitancí a práv městských Nového m. Pražského z l. 1518—1540.* Ruk. pap. střední velikosti v tuhých deskách vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na přední desce nápis: »*Knihy přípovědí, kvitancí a práv městských MDXXXIII.*« Na hřbetu rukou XVII. stol. týž nápis a pod ním »Lit. B.« — Stará signatura červ. č. 141. Č. invent. VI., 21. Starší paginace: a) *l. 1—32. Přípovědi* z l. 1519—1528 (přípovědi k domu z příčiny dluhu) a abecední rejstřík; b) *l. I—LXXIX* přípovědi z r. 1528—1538 a abecední rejstřík; c) *l. I—CLXVIII⁰ kvitancí* z l. 1518—1540 (seznal se, že jest přijal za dluh svuoj X kop); — d) Abe-

cední rejstřík za nápisem: *Práv městských registrum.* — e) l. I—LIV *Iura civilia per unitatem civitatum.* — *Práva městská* z l. 1518—1538.

VIII. Knihy kšaftů (Libri testamentorum).

105. (č. arch. 2096.) *Novoměstská kniha kšaftů z l. 1421, 1434—1455.* Rukop. pap. v tuhých deskách hnědých vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na přední desce starý nápis: »Liber testamentorum primus« a na hřbetu rukou XVII. stol.: »Liber testamentorum ab anno 1402 (sic) ad annum 1455« a rukou XIX. stol.: »Libr. antiq. Miscellanea 28.« Stará paginace l. A 1—V 8, na kterých zapsány jsou kšafty z r. 1434—1455 (poslední na l. V 7 testamentum Wenceslai Czwok). — *Na l. V. 8* privilej cís. Sigmunda m. Táboru d. v středu před Hromicemi 1437. — Před tím *na l. 1—25:* Recogniciones maleficorum cum proscripcionibus z l. 1402—1421, též 1489 a 1490. — O této části viz č. 112 a) — *Na l. 26—29:* Sequitur registrum hujus libri testamentorum. — Na *l. 35* dva kšafty z r. 1421 a 1434.

106. (č. arch. 2094). *Novoměstská kniha kšaftů z l. 1455—1494.* Rukop. pap. v tuhých deskách modrých vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na přední desce nápis z XVI. stol.: »Liber testamentorum ab anno 1455 usque ad annum 1494« a na hřbetě nápisy rukou XVII. stol.: »No. 26 ab anno 1455« a rukou XIX. stol.: »Lib. antiq. Miscellanea 26.« — Čís. invent. 26. — Stará paginace listy A 1—K 18. — Na l. A 1 Testamentum Wenceslai Czwok z 5. července 1455 a tak dále nad kšafty jména testátorů. Před tím rejstřík z l. C 10—D 9. Poslední kšaft na l. K. 18 z 10. října 1494. — Některé kšafty stvrzují purgmistr a radda Nového m. Pražského, r. 1483 a 1484 pořízení činěno i před staršími obecními (l. H. 23—28).

106 a) (č. arch. 2095.) Novoměstská *Kniha kšaftů z l. 1495—1533.* Rukop. pap. v tuhých deskách modrých vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na přední desce nápis rukou XVI. stol.: »*Liber testamentorum ab anno 1494 usque ad annum 1533.*« — *L. 1*: Testamentorum liber. Za tím odkaz Enderlina Payera z r. 1388. — *L. 1—123.* Judicia pod předsednictvím rychtáře a dvou přísežných od 29. července 1388 do 10. ledna 1397. — *L. 124* prázdný. — *L. 125—367* kšafty z l. 1495 (11. února) až do 28. května 1533 za nadpisem: »*Testamenta confirmata ab anno domini millesimo CCCCLXXXXV infrascripta feliciter ordiuntur*«. — *Na l. 368'* kšaft z r. 1529. — *Na l. 369* zlomek rejstříku (písm. G, M a Z). Srovn. knihu tuto č. 79.

IX. Knihy smluv svatebních.

107. (č. arch. 2146.) *Kniha smluv svatebních Nového m. Pražského z l. 1518—1609.* Rukop. pap. v tuhých žlutých deskách vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na předním listu vtlačený nápis rukou XVI. stol.: »*Nuptialium MDXXXXIV*« a na hřbetu nadpisy rukou XIX. stol.: »Libr. nuptis, mutuarum et donationum«; níže: »Liber nuptialum No. 1. Miscellanea

106« a dole č. 1. Začíná abecedním rejstříkem osobním; načež na l. I až CCCVII (stará paginace) jdou zápisy smluv svatebních a kvitování od 23. října 1528 až do 3. dubna 1609.

X. Zápisné knihy rychtářské na dluhy pod deset kop.

108. (č. arch. 2070.) *Kniha dlužních zápisův pod deset kop a zvodů Nového m. Pražského z l. 1377—1389.* Ruk. pap. středního formátu v tuhých deskách vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na přední desce starý nápis: »Ab anno 1377« a na hřbetu rukou XIX. stol.: »Lib. antiqu.« — »Miscellanea 2.« — Č. invent. 2. — Novější pag. 1—297. — *Na l. 1.* čte se: »*Sub decem sexag. gr.*« Na *l. 2*: Iste liber est inceptus per manus Nicolai notarii judicii Pragensis a. d. MCCCLXXVII. f. tercia post dominicam Judica (18. března). — Za tím na *l. 2—269* zápisy dlužní z l. 1377—1389 (fatetur solvere unam sexag.) s podmínkami placení anebo zástavy realit na př.:

»Waczlaus Parzifale carnifex obligavit maccellum suum in Nowa civitate Nicolao carnifici pro VI sexag. gr. Solvere sibi debet a data presencium in quatuor annos cum promta pecunia indilate tali condicione, quod si non exsolveret prefatum maccellum infra terminum prenotatum, extunc devolvi debet ad prefatum Nicolaum pleno jure intromittendi, vendendi, obligandi, alienandi secundum placitum suum, sicut cum propriis suis bonis« (l. 255).

Aneb i výpovědi na soudě rychtářském: »Obtinuit jus pro VI sex.« aneb »liber factus est pro II sexag.« atd. Při tom záznamy, kdy se soudy odbývaly. — Na *l. 270—281':* »*Exhibiciones*« z l. 1377—1388 na př. »exhibuit cistam pro II sex.« — *L. 282—291*: »*Ducciones domorum*« z těchže let, na př. »ductus est super domum pro IV sex.« — *L. 289'* zápis z r. 1386:

Hic notatur debitum regium centum sexag., quod debet solvi in festo Michaelis [29. Sept.] per cives infrascriptos: Primo Wenczeslaus cingulator consul recepit sex sexag. Item Thomassek Paleczkonisse recepit pro IVor sexag.; dedit totum. Item Mathyj Kwassnyczie dictus Stary recepit II sexag. Item Swach Sylhan recepit unam sexag. Item Wenczeslaus Bernassek recepit pro II sexag.; dedit totum. Item claviger de Zbrasslaw V sexag. It. Baress consul recepit II sexag; dedit totum. It. Martinus Podolsky recepit III sexag. Item Johannes et Petrka necnon Sthefanus receperunt III sexag. It. Jaxo pannicida recepit X sexag.; dedit totum. Item recepit Anthochoni generi III sexag., promiserunt ambo una manu indivisa in termino, quo supra. It. Marun et Marzyk Hrb et Kolowarth receperunt X sexag. Et promiserunt in solidum una manu; dedit VII. It. Nicolaus platennyk recepit V sexag.; promiserunt Hanczl vinitor et Nicolaus vinitor una manu. Item Kunczman pellifex recepit II sexag. It. Nicolaus Wolbrami recepit III sexag. Henrico, suo amico. It. Johannes sartor de platea fabrorum promisit pro Hunthhero pro I sexag. Item Abraham textor recepit V sexag. Item Endrlinus rotifex cum Simone fabro una manu receperunt V sexag. It. Mauricius de equorum foro et Kuness, amicus ipsius, receperunt V sexag. Dedit totum. Item Nicolaus Prassie recepit V sexag. Item Johannes Knyez recepit V sexag. Item Hanek Payr recepit VI sexag. Omnes suprascripti fatentur prenotatum debitum ad manus domini regis et ad manus consulum, qui pro tempore fuerint, super omnia bona eorum mobilia et immobilia in termino prius dicto. Si vero in prefixo termino s. Michaelis dictum debitum C sexag. solvere quovis modo neglexerint, extunc super ipsorum bona mo-

bilia et immobilia prenominate C sexag. debent recipi inter Christianos vel Judeos super dampna omnium non solvencium prescriptorum.«

Zápisy jsou vesměs latinské, toliko na l. *295'* je rozdíl statku po měšťeninu Ziglovi bez datum (po r. 1454) česky zapsán.

109. (č. arch. 2073.) *Rychtářská kniha zápisů dlužních Nového m. Pražského z l. 1388—1399.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na přední desce starý nápis: »Ad annum 1388 usque 1399« a na hřbetě novější rukou: »Lib. antiqu.« — »Miscellanea 5.« — Čís. invent. 5. — Novější paginace 1—238. — *L. 1* perg. list sňatý z desek, obsahující kus náboženského traktátu z XIII. stol. — Na *l. 2* začínají zápisy soudní za nadpisem: »Anno d. millesimo trecentesimo octuagesimo VIII^{0}. Georgius Rotlew judex civitatis Pragensis et Procopius Clanzi notarius judicii ejusdem civitatis.« Za tím judicium 14. srpna 1388 a zápisy: »fatetur se teneri in XX gr.,« »eximit gladium cum aliis vadiis in XIX gr.,« »obtinet jus super S. pro VII gr.« atd. Jsou zde tedy zápisy dlužní pod X kop. Rychtář seděl na soudě obyčejně v úterý a v pátek; ale r. 1389 zasedal poslední soud 24. září a pak teprve rychtář Jan Ocas soudil 7. ledna 1390 a pak v tytéž dny celý rok. Podobně i léta následující, takže zápisy jdou až do října 1399.

110. (č. arch. 2077). *Rychtářská kniha dlužních zápisů Nového m. Pražského z l. 1399—1408.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na přední desce starý nápis: »Ab anno 1399 ad 1408« a na hřbetu novější: »Lib. antiq.« — »Miscellanea No. 9.« — Č. inv. 9. — Novější paginace l. 1—290. Na *l. 2* začínají zápisy před soudem rychtářským za nápisem: »*Anno d. MCCC nonagesimo nono feria quarta proxima post festum sancti Procopii confessoris* (*dvě tato slova přeškrtnuta*) *sicut inchoatum est nowum registrum judicis, videlicet Mathie Hlussek et notarii ipsius Jacobi de Budeweizz, qui tunc temporis in officio fuit.*« Soudy rychtářské odbývány v pondělí a pátek a zápisy znějí obvykle »fatetur se teneri« neb »fassus est se tenere« menší dlužní obnosy pod X kop.

XI. Knihy rychtářské smluvní.

111. (č. arch. 2078.) *Kniha dlužních zápisů na soudě rychtářském Nového města Pražského z l. 1410—1417.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na přední desce starý nápis: »Ab anno 1410 ad 1417« a na hřbetu novější z XVIII. stol.: »No. 10 ab anno 1410« a ze stol. XIX.: »Libr. antiq.« — »Miscellanea 10.« — Č. inv. 10. — Novější paginace l. 1—248. — Na *l. 4* začínají zápisy před soudem rychtářským za nápisem:

»*Anno domini millesimo CCCC^{0}X^{0} feria secunda post ostensionem Reliquiarum* (7. dubna), *sicut inchoatum est nowum registrum judicis videlicet Georgius Syny et*

notarius Nicolaus de Podskalo, qui tunc temporis in officio fuit etc. — Judicium f. VI in octava post ostensionem Reliquiarum. Judex Georgius Syny, juratis presentibus Jacobus oleator et Hayek fulo anno domini millesimo CCCCX°«.

Soudy odbývány v pondělí a pátek a zápisy týkají se případů dlužních pod X kop. Poslední soud na *l. 245* feria VI post Epiphaniam (6. ledna) a. CCCCXVII°. — *Na perg. l. 1 a 248*, jež byly z desek vzaty a přivázány, zlomek lat. zpěvů církevních s notami z XII. století.

112. (č. arch. 106.) *Registra rychtářská z l. 1507—1514.* Rukop. pap. středního formátu nově vázaný. Nová paginace l. 1—255. *Na l. 2* nadpis: »*Počíná se registrum na smlúvy přátelské, kteréž se jednají skrze pana rychtáře* (*Nového m. Pražského*) *aneb přátely strany obojie před ouřadem pana rychtáře.*« Za tím následují zápisy o přípovědích k dluhům (na př., aby nebyl puštěn z vazby, lečby mu práv byl z toho, co jemu jest dlužen), o smlouvách přátelských, o jmenování poručníků pře, svědomí a vyznání, rukojemství atd. z l. 1507—1514.

Na l. 5: Ve jméno blahoslavené trojice svaté Otce, Syna i Ducha svatého na věky požehnané amen. Létha od narozenie syna božieho tisícého pětistého sedmého v středu před svatú Alžbětú registra tato k ouřadu rychtářství pro dokonalejší jistotu a paměť lidem, kteřiž toho ouřadu potřebují, jsú zpuosobena skrze Matúše z Cýpku poctivého řemesla stolařského ten ouřad rychtářstvie zpravujicího toho času a Václava Hlunu jeho ku pomoci od pánuov jich milostí přidaného k témuž ouřadu, kterýžto miesto písařstvie téhož ouřadu drží, v kterýchžto registrách najprve smlúvy přátelské se vypisují, rukojemstvie potom a dále svědomie a glejtové a naposledy paměti všelijaké, jakož to pak rozumu užívající vše pořad shledá, smlúvy přátelské najprve pořádně počínají se šťastně málo doleji takto:« — *Na l. 67': »Tuto se vypisují svědomie, kteráž se vysvědčují před panem rychtářem.*« — *L. 123'*: »*Podpisují se tuto hned málo doleji rukojemství, kterážto od ouřadu pana rychtářova dávají se a pro paměť se znamenají takto:*« — Bez rejstříku.

XII. Kniha rychtářská trestní. (Liber maleficorum cum proscriptionibus).

112a. (č. arch. 2096.) *Kniha útrpných vyznání a opovědí před rychtářem městským z l. 1402—1421.* Rukopis pap. v tuhé vazbě, jenž nese nápis: »Liber testamentorum primus« a obsahuje na l. A 1—V 8 kšafty z l. 1434 až 1455. Před tím na l. 1—25 zápisy o obviněních, uveznění, útrpných vyznáních, vypovídání z města a opovídání městu z l. 1400—1421 za nadpisem na *l. 1*: *Recogniciones maleficorum cum proscripcionibus* (*et testamentorum*). *Anno d. millesimo quadringentesimo secundo fuerunt consules Mauricius Myssca, magister civium* (*a 11 jmen*). *Judex Nicolaus de Bernwald.* — *L. 7*:

»Hec omnia fassus est (in tormentis) in presencia Nicolai de Bernwald, pro tunc judice Nove civitatis Pragensis, et presentibus juratis Petro dicto Ssilhan et Martino oth nuzie.«

L. 8':

»Anno d. MCCCCII⁰ feria III ante Georii purgravio castrensi hoc reportatum.«

L. 11':

»Anno d. MCCCCX⁰ Nicolaus olim civitatis nostre notarius arrestatus propter quasdam certas infamias, videlicet falsitatem literarum et librorum civitatis, prout aliqua talia in civitatis nostre libro sunt notata per Andream Zittaviensem etc. Ibidem Andreas Zittaviensis cum Bohuncone cingulatore caucionati erant ad astandum juri suo et astiterunt, sed postea dimissi sunt liberi, quia ipse Nicolaus licet sub alciori jure promiserat de pretorio non descendere, nisi sufficienter caucionet, tamen aufugit de pretorio nocturno tempore sine scitu consulum, juri suo non asstando nec satisfaciendo. Actum fer. quarta post Georgii (30. dubna 1418).«

L. 21:

»Anno d. MCCCCXIX⁰ domino Johannes Pilznensky pro tunc magistro civium. Isti infrascripti domini principes et barones cum aliis clientibus una cum civitatibus infrascriptis diffidaverunt civitatibus Antique et Nove feria secunda proxima post festum Omnium Sanctorum (6. listopadu) anno quo supra: Czenyek de Wartemberga alias de Wessele burgravius castri Pragensis et Oldrzich z Rozemberga atd.

L. 23':

Isti infrascripti diffidaverunt civitatibus Pragensibus post festum sancti Georgii (po 24. dubnu) anno d. MCCCCXX⁰. Ja Mykess z Gemist minczmistr na horach atd.« (řada jmen a ku konci poznámka: Psyk a Petzyk odewsad).

Uveřejněno v Archivu Českém IV. str. 375 a 378. — Srov. knihu zde č. 105.

XIII. Knihy úřadu šestipanského.

113. (č. arch. 2133.) *Knihy úřadu šestipanského Nového města Pražského z l. 1484—1761.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách žluté barvy vázaný s mosazným kováním a nově zhotovenými přeskami. Na přední desce vyryt znak Novoměstský s tištěným podpisem: »Insignia Novae Vrbis Pragensis 1596« (rok to vazby) a nad ním rukou XVII. stol.: »*(Liber) relationum et variarum. Testamentorum et donationum.*« Na hřbetě novější rukou: »Libr. relationum, contractuum, testamentorum, decretorum, inventariorum, privilegiorum, diversorum memorabilium ab anno 1484. N. 1, 2, 3, 4 et 5.« — Pod tím: »Miscellanea 75.« — Číslo inventární 65. — Novější číslování od l. 1—540. V rukopise svázáno je pět knih paginací od sebe rozeznatelných a to:

I. »*Primus*« (l. 3). — *L. 1—5* prázdny. — *L. 6.*:

»Anno redempcionis nostre millesimo quingentesimo primo residente prothoconsule domino Mauricio Kropacz, primo magistro procurante hoc registrum refor-

matum est sub officialibus Stephano Hunczledr ex consulibus, Johanne Ssiparz, Matie Tomesska, Nicolao Biechowsky ex communibus hoc opus protractum est per Jacobum hospitem tunc temporis pretoriensem.«

L. 7—46 (stará folia 1—41) následují zápisy o statcích a důchodech obecních z let 1484—1518 před p. úředníky úřadu šestipanského čili před p. úředníky sklepovými, jak se jim druhdy před r. 1514 říkalo, když jich počet nedosahoval šesti. Kupují se tu od úředníků čili od obce čtvrtě šrotéřské (»na dlážení«, »u vozů rathouzských šrotéřů«, »u vozů Svatoštěpánských neb u haldy svatoštěpánské«, »na haldách Slovanské, Koňské a Kozlovské«). Pronajímají se místa na trzích, tak »krámce u kocuov soukennických na rynku (l. 29)«, »krámce u Božího těla«, místa u Matky boží, »kdež s ptáky sedají«, neb »vedle vrat husařských«, »krámce mezi sedláři«, krámce měsečníkův, prodavačů tunných ryb atd. R. 1514 sousedům řemesla paséřského rozdána »místa k stávání s pasy tu u Matky Boží Sněžné v krámcích nových« (l. 30). Od úředníků najímá se dále řeka, obec kupuje 1514 mlýny Šítkovské a ustanovuje v nich mlynáře (l. 35' a 36), propůjčuje kola vodní na př. na dolejších mlýnech, aby se kroupy dělaly (l. 35' a 40), a »lázni, aby se v ní sanytr dělal« (l. 43). Zapisují se dluhy obecní, počty s úředníky záduší špitálského (l. 33), též »špitálu nového, jenž slove u sv. Bartoloměje« (l. 46'). Zapisují se úmluvy a narovnání na př. o stavění zdi, o společnou studnici, o hráz, o užívání louže v Cípku (l. 39), o pouštění vody z domu na ulici atd. (l. 41). — Čtou se tu obšírní »artikulové starodávní, jak při undrláku podle výsad chováno býti má« z r. 1516 (l. 36'). — Na l. 18 zapsáno:

»Když král JMt ráčil přijeti do Pražských měst, pan purkmistř, páni starší i všecka obec učinili jsú poctu JKMti a naložili jsú na touž poctu CLXXXVIII sex. IX gr. létha p. a spasenie našeho M pětistého druhého ten pondělí před Hromnicemi« (31. ledna 1502).

Četné zápisy týkají se dvorů, polí, dědin, luk, zahrad, vinic a chmelnic v okolí Prahy (v Podskalé, na Smiechově, na Zlechově, v Nuoslech, ve Vršovicích, v Strašniciech, v Hlubočerpích, v Podole, za sv. Pangrácým, v Herynku, v Krči Hořejší, v Petrkově, v Kačkovicích, u Vesce, na Zbraslavi, v Sulicích, v Jesenici a v Popovicích). R. 1518 koupen dvůr k obci v Petrkově (l. 43) a v ten čas tvrz v Krči několikráte prodána (l. 18', 21'; 35 a 44). — *L. 48—58* zápisy z l 1530—1548 za nadpisem: »*Tuto viz zápisy šrotéřské na čtvrti, kteréž jedni druhým prodávají.*« — *L. 59—66* prázdny. — *L. 66'—67'*: »Registrum zápisuov« předcházejících.

II. *L. 68—137* zápisy před úřadem šestipanským z l. 1501—1518 téhož obsahu, jako v první knize. Z počátku týkají se pozemků Strašnických za nápisem:

»Štěpán Huncleder z konšeluov, Jan Šipař, Matěj Tomeška, Mikuláš Běchovský úředníci sklepu Nového města Pražského, za jich zprávy zbožie Strašnické koupeno jest létha páně a spasenie našeho tisícého pětistého prvního.«

L. 70'—72 smlouvy uzavřené s Janem z Bustěvsi o zboží Strašnické z l. 1483 a 1497. — *L. 137'—147* některé zápisy z l. 1521—1562, tak

l. 143', 144 a 147 o nájmu řeky hořejší i dolejší s ostrovem sousedy Podskalskými z r. 1533, 1554 a 1582. — *L. 144'*: *»O rozdielu zbožie Přerovského.«* — *L. 145'*: „Vajpis listu, kterýž svědčí na mlajn, kterýž jest na druhé straně jezu proti mlýnu Sítkovskému« z r. 1498. — *L. 146'* Výpis z desk na ves Horoušany z r. 1521. — *L. 148—150* prázdny. — *L. 150'* »Svolenie Podolských a Dvoreckých rybářuov« z r. 1530. — *L. 151'—154:* *»Registrum zápisuov předešlých«*. — *L. 154'*: Smlouva s mlynářem na mlýnech Sítkovských z r. 1529.

III. *L. 155—227* (stará pag. l. 1 - 73 *a 228—240*) zápisy před úředníky úřadu šestipanského z l. 1528—1558, týkající se statkův a důchodů obecních, též lidí poddaných obce Novoměstské. — *L. 241 a 242*: *»Registrum zápisuov předepsaných, kteříž se dály po rozdělení měst Pražských anno 1528 ante Wenceslai«* v abecedním pořádku.

IV. *L. 243—341* (stará paginace f. 1—99): *»Liber sentenciarum sub dominis officialibus ex nomine istis: domino Nicolao Biechowsky et domino Martino Mladek ex consulibus, Zigismundo Straboch de Pernstorph ex senioribus et Georgio Czycza ex comunibus inchoatus est anno dominice incarnationis 1528 in vigilia divi Nicolai«* (5. prosince). Následují *na l. 243* až *330* nálezy a povolení pánů úředníků úřadu šestipanského z l. 1528 až 1538. *L. 331* smlouva mezi Staroměstskými a Novoměstskými o místa, čerpadla a břehy při mlýnech Helmových, d. sabato die Leonardi (6. listopadu) a. d. 1535; a na *l. 332—339* další dvě smlouvy o příkopy a cestu za Horskou branou d. v pátek sv. Floryána (5. května) 1617 a o cestu k sanytrně blíže brány Horské d. 3. června 1620. — *L. 340 a 341*: *»Registrum vajpovědí a orteluov předešlých«*.

V. *L. 342—540* (stará paginace l. 1—187) *Pamětní kniha úřadu šestipanského Novoměstského*, obsahující privilegia Novoměstská, resoluce císařské, výpovědi soudu komorního, práva, nálezy, zřízení obecní, řády, ustanovení a narovnání ve věcech řemeslníků a trhů, instrukce a dekrety rady, relace mlynářův a jiné paměti z l. 1482—1761, též přepisy některých starších památek právních. — *L. 342* Instrukcí měřiči sudův vinných v Novém m. Pražském ze XVI. stol. — *L. 343—344*: »Počínají se práva uhléřská« z XV. stol. — *L. 345—346*: »Pro vyvarovánie nesnází a zádavy obce tyto věci na rybném trhu mají zachovány býti« z XV. stol. — *L 347—354* řády obecní: o rybném trhu 1512. — Dekretum rybářuom a rybářkám živých ryb 1528. — Porybné většie 1523. — Porybné menšie. Toto jest právo od vína, kteréž v sudiech na rynku prodávají domácí aneb hosté, od čeho co má bráno býti. — Toto přísluší na hlásného. — Právo koštýřské. — O víně. — O pivu. — Tržné ovocné 1456. — Ustanovenie na solnaře 1506 a 1502. — O hrstniciech a kupnicích 1528. — *L. 349* prázdný. — *L. 356—357*: Ustanovení řemeslu tesařskému, kamenickému a řeznickému 1482. — *L. 357'—358*: O pekařích 1509. — *L. 359—365*: Nález obecní: O přivezenie malvazie, ryvoly, vlaského i jiného pitie z Vlach. — O Svídnickém pivě. — Ustanovenie na šenkéře vína a jiného pitie 1490. — O skalniciech Petřínské skály 1526. — Nález veliké obce o stavenie 1453. —

O neřádiech 1503: O šenkéřích. — O rouchu oplzlém. — O hře. — O dlúhém sedánie nočniem. — Úroční svátkové. — O neděli svaté. — O placiech. — O svátcích. — O pikhartiech. — O trhu obilném. — O branných. — Řád husařkám. — O kurném trhu. — O židech 1505. — Prasata. — Jehňata.

L. 366—368: Zřízenie o rybách slaných 1511. — Neřád na underláku. — O nayky, totiž načaté tuny. — O nájem stolic kotcuov staných. — Řád ustanovený těm, kteří kromě kotcuov prodávají. — O přijimání hokyní v živnost 1505. — O žlebiech 1508. — *L. 369*. Postoupení k obci vinice někdy osadě sv. Petra od JMCské dané, aby farář při té osadě ortelovaným lidem přisluhoval 1582. — *L. 369'*: Postoupení polí obci Novoměstské 1661. — *L. 370—372*: Relací mlynářův přísežných o tažení šífův 1600. — *L. 372'—374* týchž mlynářův relací o věž na nových mlejních 1602. *L. 374'—379* majestát cís. Rudolfa II. na Malešice a jiné statky obecní z r. 1584 a relace do desk z r. 1584—1586. (Sb. I. str. 458.) — *L. 379*: Monumentum piae posteritati reservatum = Verše latinské m. Jana Kampana Vodňanského na oslavu rady r. 1589. — *L. 380* paměť o makovici z věže rathouzské Nového m. Pražského 1613. — *L. 381'*: Privilegium císaře Ferdinanda I. na vejtoň 1558 (= Sb. I. str. 425). — *L. 381'*: List cís. Karla IV. na osvobození zahrady Andělské d. Prage calendis Aprilis 1360 (srov. Sb. I. str. 639). — *L. 382—386*: Relací starších mlynářů strany mlejncův na loděch z l. 1364, 1465, 1479 a 1517. — *L. 387—389*: Vejpověď soudu komorního na vzdělání bran a forten proti Novému m. Pr., item vyčišťování příkopův, též o jarmarky, trhy a cla 1534 (= Sb. I. str. 370). — Na *l. 390*: Artykul o překupnících z nařízení cís. Rudolfa II. mezi řemeslníky a některými jinými obchodníky strany drahot l. 1578 stalého. — *L. 391*: smlouva mezi Staroměstskými a Novoměstskými o grunty a meze dělící obě města 1617.

L. 390—393, 395—423, 426—427, 433'—437, 452, 454—462, 465 až 469, 475—486, 494—496, 503—506, 508—510, 512—515, 520—526 a 532 až 533: zápisy o mlýnech, vodárnách, jezích a březích Pražských (relace starších mlynářů, dekrety rady, žádosti mlynářů atd.) z l. 1453—1706.

L. 394: Průba meliva učiněná na dekret JMCské 1580. — *L. 424*: Vejpověď o sklad tunného zboží v Bělé 1540 (= Sb. I. str. 378). — *L. 424'—425*: Vklad do desk zemských Malešic a Štěrbohol p. nejvyššímu Pekovi 1635. — *L. 427'—431*: Snesení rady o louži a strouhu u kostela sv. Jindřicha a o platech z vody vedené do klášterů 1659 a 1660. — *L. 432—433*: Privilegium kr. Vladislava v příčině kupcův pražských 1497. — *L. 439*: dekret magistrátu Staroměstského obsahující zápověď skládání dříví na příkopech 1671. — *L. 440—441*: Dekrety komory o prodávání pláten 1673 a 1674. — *L. 442—445*: Soupis hliništ s mapou 1675. — *L. 444'* až *445*: Stížnost na zápověď sekání ledu ze strany Staroměstských 1675. — *L. 446*: osvobození zahrádky blíže sv. Klimenta ležící a doktorovi Kryštofu Kyblínovi z Waffenburka s domkem náležející od placení úroku 1675. — *L. 447—449*: dekret české kanceláře o plavbu soli 1677. — *L. 450*:

Dekret rady o plat (štanc) p. radních 1678. — *L. 451*: artykul z privilegia cís. Ferdinanda III. z r. 1649 o odúmrti (= Sb. I. str. 611) — *L. 470—472*: Privilej cís. Ferdinanda I. na dva krámy Martina Kutena ze Špringsberku 1562. — *L. 472'*: Privilegium des saltzhandels 1634. — *L. 488—494*, a *496'* až *499*: dlužní zápisy rady Nového m. Pražského z r. 1633—1635. — *L. 499—502*: Artykulové o žebrácích, zahálečích a nádennících 1635. — *L. 506'—507*: Prodej domu naproti vápenici Pražan Staroměstských král. prokurátoru Jindřichu z Písnice 1593. — *L. 511—512*: Fundací a vejsada mlejncův na loděch 1384 (= Sb. I. str. 172). — Přísaha mlynářův starších. — Poručení kr. Vladislava o mlynáře 1497. — Pokuta toho, kdoby cejchem hnul 1530. — Řády mlynářské. — *L. 516*: Dlužní upsání z r. 1637. — *L. 516'—519*: privilegia Novoměstská z r. 1367, 1488, 1549, 1552, 1577 a 1637 (= Sb. I. str. 144, 293, 404, 420, 570 a 571). — *L. 527—529*: zápisy vinice na Skalkách nade dvorci 1560 a 1640. — *L. 530*: narovnání s klášterem Zderazským o vodu a skálu 1644. — *L. 531*: nadání Václava z Kumburku ad pias causas 1637. — *L. 534'*: smlouva s klášterem Zderazským o skály lámání 1644. — *L. 534'—540'* reální rejstřík zápisů předcházejících.

D. Knihy Menšího města Pražského.

(Z doby předhabsburské.)

I. Knihy soudní.

114. (č. arch. 317.) *Registra soudní (liber judicii civitatis) Menšího m. Pražského z l. 1403—1506.* Ruk. pap. velkého folia nově svázaný v tuhých deskách, kdežto z původní vazby toliko kus z přední dřevěné desky druhdy se byl zachoval. — Na hřbetě vytištěn v novější době nápis: »*Liber judiciorum bannitorum Minoris civitatis Pragensis ab annis 1403 - 1489*« (sic). Invent. č. II, 25. — Novější paginace l. 1—134. — *Na l. 1* čte se: »Anno d. millesimo quadringentessimo tercio iste liber ligatus et scribendo inceptus feria V. post purificacionem s. Marie (8. února). Et eodem anno et die quo supra plenum judicium contestatum, unum pro duobus, habitum est per judicem et consules juratos hujus civitatis.« — Následují zápisy právních jednání, před zahájenými soudy předsevzatých, a to napřed případy řízení nesporného, zvláště v příčině nabývání nemovitostí, a pak sporného ve věcech trestních; na př. (l. 1):

»Ibidem dominus Wenceslaus d. Oslik — personaliter constitutus sponte et libere recognovit et protestatus est, quod domunculam suam — vendidit et secundum jus civitatis condescendit de eadem Nyetcze — pro certa summa pecunie persoluta ad habendum, tenendum, vendendum etc. Et mox ibidem, primo et secundo judiciis predicta domuncula extitit proclamata.«

Aneb prostě:

»Divissius primo et secundo judiciis fecit proclamari emisse domum aput Elizabeth«

anebo:

»Wenceslaus primo judicio exhibuit unam loricam et duas tunicas et caligas sibi per Nicolaum in XXX gr. obligatas« atd.

A další zápisy znějí na př.:

»Ibidem Hlawsa de Hradczano carnifex primo, II^0, III^0 et IV^0 judiciis statuit se de infamacione expurgandum et nullus inculpator contra ipsum comparuit« (l. 1).

Anebo:

»Quietonius pro capite patris acticatus et proscriptus non exstitit et omnia jura sunt sibi denegata«

anebo:

»Syedywecz citatus per Johannem pro LV gr. non comparuit« (l. 55).

Na l. 1 čte se:

»Anno quo supra feria quinta post festum beati Procopii (5. července) plenum judicium habitum per judicem et juratos hujus civitatis. — Ibidem sub domino Bergow creati sunt jurati, videlicet Benessius sartor (a 11 jmen).«

A na l. 3':

»Anno d. millesimo CCCCIII^0 feria tercia in die Galli (16. října) judicium habitum plenum et contestatum per d. subcamerarium et d. Bernhardum hofrichterium et ceteros ad hoc spectantes per judicem et juratos hujus civitatis.«

Podobně znějí zápisy až do r. 1420 *na l. 1—101*, a sice *o obnově rady* králem r. 1404 (6), podkomořím neb jeho zástupcem hofrychtéřem r. 1405 (13), 1407 (25), 1408 (28'), 1409 (38'), 1410 (43), 1411 (50'), 1412 (56), 1413 (63), 1414 (69'), 1415 (77'), 1416 (85'), 1417 (91), 1418 (94) a 1419 (99). V čas obnovy rady zahájen pravidelně též soud krále a podkomořího (judicium d. regis et d. subcamerarii), na kterém zasedal obyčejně hofrychtéř s notáři, rychtářem a konšely města. — Zahájených soudů odbývalo se: tři r. 1403, sedm 1404, osm 1405, pět 1406 a 1407, deset 1408, sedm 1409, devět 1410, 1411, 1413, 1414 a 1416, osm 1412, deset 1415, pět 1417, dva 1418, čtyři 1419 a dva 1420 (25./1. a 8./2.). — Za každým zahájeným soudem jmenují se dva členové rady jako »testes omnium premissorum«. — Zápisy týkají se též Unhoště, Hostivic, Jenče a Hradištka. — *L. 18'* list podkomořího Konrada z Vechty d. na Žebráce 31. července 1405, v kterém purkmistru, konšelům i vší obci Menšího m. Pražského slibuje při jich právech je zachovati. — Několik též nálezů zapsáno, na př. na l. 91' se čte:

»Anno d. MCCCCXVII^0 sabbato die post ascensionem domini proximo (27. kv.) in pleno et contestato judicio famosus dominus Johannes de Lestkow, protunc regni Boemie subcamerarius, sentencias per juratos consules hujus civitatis contra Dipoldum de Colonia et pro parte juris quondam domine Anne occasione bonorum in Hradissko latas et pronuncciatas ac eciam per scabinos et consules civitatis Lithomerzicensis pro parte dicte Anne confirmatas et ratificatas prius auditas at eas

plenum vigorem habere cognoscens ac ulterius cum serenissimi domini regis, domini nostri graciosi, consiliariis consultus super eisdem et unitus prefatas sentencias regia auctoritate pariter et propria confirmavit effectualiter et roboravit. Et prudentes viros Jacobum, judicem protunc hujus civitatis et Sigismundum Pertoldi de disbrigacione dictorum bonorum ibidem coram judicio, prout optabant, cum consulibus protunc ibidem eidem judicio presidentibus sentencialiter liberos dimisit et solutos. Circa quam prenominati domini subcamerarii predictarum sentenciarum confirmacionem et pronunciacionem nobilis domini, videlicet dominus Wilhelmus de Hazenburg, domini regis consiliarius, dominus Henricus de Elsterburg et Bavarus de Samburg, sui in eodem judicio assesores et in testimonium evidens personaliter presiderunt«.

Zápisy z doby předhusitské končí pak *na l. 101'* takto:

»Nota quod in presenti libro non sunt scripti aliqui actus civiles propter combustionem et desolacionem hujus civitatis. Postquam autem cepit reformari ipsa civitas, tunc ab anno domini millesimo quadringentesimo XXIV^0 habitus fuit specialis libellus sive registrum, in quo tales actus civiles scripti fuerunt usque ad annum presentem, videlicet XXIX., de quo quidem libello sive registro hujusmodi scripture translate sunt ad presentem librum prius tamen civili ordine observato, videlicet judiciali proclamacione. Item notandum, quod predicte scripture de libello non sunt scripte per ordinem, prout in eodem continentur, et hoc ideo, quia aliqui fecerunt majorem diligenciam et alii fuerunt magis negligentes ad scribendum«.

Na l. 102—112 následují zápisy z doby husitské, kdy soudy zahájené jenom zřídka kdy se odbývaly a toliko za tím účelem, aby prodeje domův a jiných realit byly provolány; tak odbývány dva soudy 1428, 1429, 1431 a 1433, jeden 1430, 1432, 1435 a 1436, a to obyčejně v lednu neb únoru. — *Na l. 112'—131'* jdou podobné zápisy na soudech zahájených, jež některá léta vůbec se neodbývaly, aneb se odbývaly, aniž by provolávání domů se bylo dálo. Přichází jeden r. 1437, tři 1438, jeden 1440 a 1445, dva 1449, jeden 1451 a 1453, dva 1456 a 1457, jeden 1458, čtyři 1459, jeden 1460, tři 1463, dva 1464, jeden 1478, dva 1480, jeden 1481, 1483 a 1487, dva 1489 a konečně pět 1505, na nichž ale toliko třikráte dály se proclamationes domorum. Posledně na l. 131 dva soudy z r. 1506 zapsány bez provolávání. Soudům předsedali rychtář, purkmistr a konšelé, toliko výjimečně (1432, 1433, 1460, 1463, 1478, 1480 a 1483) purkmistr neb konšelé bez rychtáře. R. 1489, 1505 a 1506 zní nadpisy:

»Judicium plenum contestatum rigorosum habitum est, in quo totum consilium presedit et ejusdem judicii czudarius (alias sudii) effectus est Sigismundus de Rzeporap (r. 1505 Procopius dictus Wrbna), convicinus noster vice Blasio judice, Nicolao Rag magistro civium existente« (l. 126'—131').

Trhové zápisy končí ale r. 1505. Od r. 1459 (l. 119) přicházejí české zápisy. — *Na l. 126* purkmistr a rada Menšího m. Pražského obnovuje hamfešt a dává práva řemeslu vetešnickému. — Knihy této užil *Tomek* v Základech starého místopisu Pražského III, označuje ji zkratkou *m*.

II. Manualy radní.

115. (č. a. 2080.) *Manual radní Menšího m. Pražského z l. 1419—1481.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách vázaný s mosazným kováním. Na přední desce nápis z konce XVI. stol.: »*Zápisy domovní*« a na hřbetu rukou XVII. stol.: »Obligationes domorum«, a rukou XIX. století: »Libr. antiq.» — »Miscellanea 12.« — Invent. čís. 12. — Stará paginace A 1 až N 18. Novější paginace l. 1—366. Napřed tři listy sňaté z desek, na nichž dvou prvních zapsáno několik výpovědí svědků z poč. XV. stol. a na třetím notářský akt z r. 1404 o apelaci k papežské stolici. — *L. 1—2'* rejstřík zápisů z listů A 1 až C 10 (nov. l. 1—94) za nadpisem: »*Anno domini millesimo CCCCXIX⁰ ante festum sti Nicolai* (5. prosince) *ordinatus est et dispositus liber iste.*« — *L. 3'—7'* zápisy dlužní od 5. prosince 1419 až do 30. dubna 1420, znějící na př.: »Sigismundus Pertoldi in pleno juratorum consilio personaliter constitutus confessus est se teneri quinquaginta sex. gr. prag. circumspecto viro domino Horssoni de Chotiss et de Unhosst propter vinea erga ipsum empta et promisit sibi persolvere« atd. a při tom poznámky: »persolvit« neb »dedit«. — *L. 7'* seznam konšelů z r. 1420. — *L. 8—59'* zápisy z 8. května 1430 až do 26. dubna 1436 za poznámkou:

In presenti libro non sunt scripti actus civiles propter destruccionem civitatis per annos aliquot jam elapsos et eciam, quia illis annis usi fuerunt alio libello sive registro, in quo scripti fuerunt hujusmodi actus et quidam sunt translati ad librum presentem de libello antedicto« (l. 8).

L. 8 soupis věcí kostelu sv. Mikuláše vrácených s poznámkou:

»Nota illos, qui receperunt res ecclesie pro sua utilitate et deinde quasdam restituerunt et quasdam persolverunt, prout infra sequitur, et quilibet ex ipsis habuit duas marcas argenti et cum hoc ornatus.«

L. 9 »Debita communitatis« a pak následují netoliko zápisy dlužní, nýbrž i smlouvy trhové, kšafty, úmluvy, nálezy (l. 17', 22, 28 a 53), statuta (17', 30, 48', 53', 57' a 58') atd. Mezi zápisy těmi několik starších z let předcházejících vepsáno. Od r. 1427 (l. 10) jsou zápisy též české. Obnovy rad zapsány z r. 1430—1436 (26. dubna) na l. 15, 22', 29', 40', 48', 53' a 57'). Na l. 17' čte se za statutem o porážce dobytka neboli šlachtatě z r. 1430 toto další snesení:

»Magister civium et consilium cunctis notum fore cupientes ex decreto tocius communitatis nostre instituimus et hoc idem voce preconica jussimus proclamare, quatenus utriusque sexus homines areas domorum in civitate nostra habentes ipsas infra medium annum edificare debeant et extruant ad terminum deputatum; quod si aliquis pretermittendo facere neglexerit seu non curaverit, extunc easdem areas ad communitatem nostram tollere volumus et levare«.

L. 59 zápis z r. 1436, kterým dům Václava někdy písaře Menšího m. Pražského dán obci k pilným obecným potřebám místo spáleného a zkaženého radního domu. — *L. 59'—360* zápisy větším dílem trhové od 15. srpna 1436 až do 15. května 1481. Obnovy rady zapsány jsou z l. 1437

až 1439 podkomořím Janem z Kunwaldu (l. 64′, 68′ a 71′); r. 1448 Jiřím z Poděbrad, správcem obcí Pražských (gubernator et rector civitatum Pragensium) (l. 94′); r. 1449 Zdenkem z Postupic (98); 1450—1452 Jiřím z Poděbrad, správcem zemským (101, 106 a 112); r. 1453—1467 podkomořím Václavem z Valečova (l. 117, 122, 130, 138, 142, 147′, 154′, 161′, 168′, 177, 183′, 189′, 194′ a 202); r. 1468—1480 podkomořím Samuelem z Hrádku jinak z Valečova (211′, 217′, 229, 244, 254, 271′, 297, 305′, 316, 332′ a 341), aneb jeho zástupcem: r. 1473 hofrychtéřem Janem (287′) a 1477 a 1480 notářem Sigmundem z Dvořiště (327 a 348). — Snesení rady neb obce se čtou na *l. 60, 63* (1437), *70′* (1439), *77* (1441), *86′* (1445), *98, 101* a *112′* (1449), *241* (1470), *317′* (1477), 352 (1481) a 363′ (1442). — Z r. 1481 zapsány řády řemeslu veteśnickému a krejčovskému dané (l. 355′ a 356′). — *L. 148′* výpověď soudu královského o příslušenství Unhoště k Menšímu m. Pražskému. — *L. 332* zápis o koupi radnice od Jana Tovačovského z Cimburka z r. 1478. — *L. 363′*: Nota utilitates notarii huius civitatis. — *L. 364* a *365* zápisy z l. 1431, 1432 a 1459 za nápisem: »*Hic scribuntur protestaciones, fidejussiones, cauciones et obligaciones parvorum debitorum.*« *L. 366* obsahuje notářský akt z roku 1404, týkající se kláštera Lúckého u Znojma.

116. (č. arch. 2211.) *Manual radní Menšího města Pražského z l. 1481 až 1519.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých žlutých deskách vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na hřbetu nápis z XIX. stol.: »Kleinseite 2 B.« Invent. č. 143. Stará paginace od l. A I až O XIX. Ku konci seznam zápisů na l. A 1 a B 23. — Na přední straně některé zápisy z let 1486—1504 o přijetí za služebníky a obyvatele do obce. Zápisy hlavně trhové jdou od 23. října 1481 až do 4. října 1519. Obvyklá jich forma: »Swatawa Laczynowa coram nobis in pleno consilio ante quatuor scampna judiciaria personaliter constituta recognoscit et fassa est suo heredum et successorum suorum nomine vendidisse domum suam Zdene pro XXIV sex.« atd. (A 1). Přicházejí zde též obnovy rad, výpovědi rady v rozepřích stran, úmluvy, kšafty, přiznání k dluhům, počty poručníků atd. — Sezení rady odbývána pravidelně v úterý a čtvrtek a dle toho jsou zápisy datovány, ač přicházejí též výjimky. Konšely sázel podkomoří Samuel z Hrádku r. 1481—1485 (listy A 1 a 9, B 1 a 6); podkomoří Albrecht z Leskovce v l. 1486 až 1493 (B 17′, 29′, C 15, 24′, D 16′, 24), snad i r. 1494 (E 3), hofrychtéř Jan Hlaváč z Třibřich (E 10), opět podkomoří a hejtman kr. Č. Albrecht z Leskovce v l. 1496—1506, r. 1503 v přítomnosti též hofrychtéře Sigmunda z Chmelic (l. E 17, 26, F 6, 14, 21′, 30′, G 3′, 16, 28, H 13′ a 25); nejvyšší kancléř Albrecht z Kolovrat r. 1507 dle majestátu kr. Vladislava d. na Budíně 17. ledna 1507 (Sb. I, str. 328) na místě krále (J 6′), nejv. kancléř Ladslav ze Šternberka r. 1512 a 1515 na místě krále (L 17 a M 8′); načež r. 1517, 1518 a 1519 obnovena rada dle majestátu kr. Vladislava d. na Budíně 31. prosince 1515 (Sb. I, str. 355) obci (N 9′, 26′ a O 14). — Snesení rady neb obce a jiné paměti čtou se na l. A 13, B 1, 15, C 8, D 5, G 2′, 16, 28, H 24, J 20′,

27, K 15, L 4', 7, N 3 a 10. — Na l. L 11' je zápis z 1512 »z vuole pánuov vložen *z registr páně purgmistrových«*, jež se nezachovala.

117. (č. a. 2212.) *Manual radní Menšího m. Pražského z l. 1519—1541.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých žlutých deskách vázaný s mosazným kováním a přeskami. Na hřbetu nápisy z XVIII. století: »Liber contract. 2« a z XIX. stol.: »Kleinseite 2 A«. Stará paginace l. A 1 až O 7, novější l. 1—440. Přivázány jsou dva z desek sňaté listy perg. z kancionálů ze XIV. stol. — *Na l. 1* čte se: »Létha od narozenie syna božieho tisícého pětistého devatenáctého v pondělí před povýšením svatého kříže (12. září) stalo se jest raddy obnovenie vedle milosti a obdarovánie krále Vladislava slavné paměti a svaté. I jsú posazeni na úřad konšelský Ondřej nožieř« (a dalších 11 osob). Rozumí se zde majestát kr. Vladislava d. na Budíně 31. prosince 1515 (Sb. I, str. 355), jehož přepis se také čte na *l. 12* této knihy. Obnovení rady další z r. 1520—1526 zapsána na l. 14, 43', 79, 99 a 141; r. 1529 obnoven úřad konšelský dvěma hejtmany království Českého Hanušem Pflugem z Rabštejna, »krále JMti a koruny České německých lén hejtmanem«, a Jaroslavem z Vřesovic »bez újmy podkomořímu budoucímu jeho spravedlnosti« (l. 171) a 1530 král. hejtmany Janem z Vartemberka, nejv. purkrabím a Vojtěchem z Pernštejna, nejv. hofmistrem (l. 186). Zápisy větším dílem trhové začínají 27. říjnem 1519 na *l. 2'* a jdou do 1. února 1541 na *l. 323. Na l. 324—336* zapsána jsou udělení práva městského v l. 1550—1565 za nápisem: »Tuto se poznamenávají osoby, které mají práva městská k živnostem, k sousedství oc. od létha MDL⁰ feria III. post Mathei Joanne Ssimunko Polentario.« — *L. 337—401* jsou prázdny. — *L. 401'—425* abecední rejstřík osobní. — Důležitější zápisy čtou se na *l. 29'* (týkají se p. z Kolovrat), 41 (berníci z r. 1521), 74, 109, 110 (mandáty proti pikhartům z r. 1524), 120 (mlýn Karthúský koupen 1525 k obci), 125 (Žofka ze Všehrd), 149 (mistr Hanuš malíř knížete Karla Minstrberského 1526) a 198' (mor r. 1531).

III. Knihy svědomí a kšaftů.

117a. (z č. arch 325). Dva pap. listy velkého folia *z Malostranské knihy svědomí a kšaftů z r. 1427*, zachované v Chaos rerum memorabilium IV. 325 na l. 106 a 107. Obsahují svědectví stran »in pleno consilio et deinde in judicio bannito« s dodatkem, že »prescripta omnia ibidem fuerunt et sunt auctoritate predictorum dominorum scabinorum et seniorum roborata«. Kromě toho před dvěma svědky a to konšely Malostranskými Štěpánem řezníkem a Matyášem Berkou, o nichž Tomek, Děj. m. Prahy V. str. 105 dosvědčuje, že seděli v radě r. 1427, žádal sladovník Otmar za vklad českého kšaftu »měščěnína Menšicho města Pražského« Jana Šternberského ze dne 10. dubna 1426 do knihy městské (presenti libro inseri) a podobně »Diviš mlazší a Matěj sladovník, řečený Nedvěd« dali si do knihy vložiti

kšaft Markéty manželky měšťana Malostranského Jana Sevce z r. 1422 a úmluvu o týž kšaft z r. 1426, kterou vyjednali čtyři smluvcové a ubrmané, mezi nimi Bartošek písař »měščenínové téhož města s Malé strany a trpitele Starého města Pražského«.

E. Knihy města Hradčan.

(Z doby předhabsburské.)

118. (č. arch. 2252.) *Kniha soudní m. Hradčan z l. 1350—1393.* Ruk. pap. středního formátu svázaný v tuhých deskách žluté barvy. Stará sign. 45. Stará paginace l. 1—123. — Zápisy před zahájeným soudem do knihy latinsky psané začínají 9. březnem 1350. Na soudě zasedají rychtář a 6 přísežných konšelův (zv. scabini, jurati, consules jurati, consules et jurati, consules), časem též místopurkrabí hradu Pražského a před nimi berou se právní jednání před se, o čemž vyznání vkladem se činí. Čte se proto:

»Nos judex et jurati consules recognoscimus, quod N. existens sanus mente et corpore vendidit (neb emit, resignavit, intabulavit, legavit, donavit, condescendit intabulando atd.) domum suam coram nobis, dum judicio contestato (generali) presideremus inter quatuor scampna judiciaria, ubi omnia jura plenum vigorem habere dinoscuntur.«

Podobně zapisují se roční úroky na domy (vendicio, intabulacio, concessio census annui, privilegium super empcione census in domo), přiznání o dluzích (confessus est se teneri debitorie duas sexagenas), úmluvy, výpovědi úmluvců, nálezy na soudě vynesené i naučení rychtáře a přísežných Malé Strany (l. 123.) — R. 1388 na l. 100 násl. čtou se též české zápisy na př.:

Ježek kuchař propadl vinu k pánu, že jest ortel konšelský štráfoval a tu vinu konšelé mají ve dvú neděli vynésti« (l. 121').

Knize říká se místem »tabulae« a jest vliv desk zemských na vedení její dosti patrný. — Knihy této i následujících užil *Tomek* v Základech starého místopisu Pražského III. užívaje při tom zkratek »*hrd.*«

119. (č. arch. 2253.) *Větší kniha soudní m. Hradčan z l. 1420—1508.* Rukop. pap. středního formátu vázaný v perg. deskách žluté barvy. Na přední desce čte se rukou XVI. stol.: »Lach lieb lach. Bude-li vuole boží, stane se. Liber contractuum ab anno 1420 usque ad 1516 (sic) No. 3.« — Stará signatura 55. — Stará paginace l. 1—101. Zápisy latinské a české jdou od 4. ledna 1420 do 27. ledna 1518 a mají týž obsah, jako v knize předcházející. Na soudech zahájených zasedá pravidelně purkrabí neb podpurkrabí hradu Pražského, rychtář, purkmistr a pět konšelů. Rychtář od r. 1448 jmenuje se za purkmistrem a od r. 1461 vůbec se v zápisech neuvádí. Časté jsou kšafty, na l. 90 a 93 listy kr. Vladislava z l. 1510 a 1513 a na l. 65', 71', 77', 82', 91', 94, 98 a 101 obnovy rady z l. 1500—1516.

120. (č. arch. 72.) *Menší kniha soudní města Hradčan z l. 1418—1520.* Rukop. pap. úzký středního formátu vázaný v perg. deskách žluté barvy. Na přední desce čte se rukou XVII. stol. »Liber contractuum Sup. urb. Prag. Hradzan de anno 1426 (sic) No. 4.« Stará signatura 276 a lokační II. 27. Novější paginace rukou V. V. Tomka, provedená obsahuje listy 1—89. Zápisy české a latinské obsahují právní jednání před soudem zahájeným předsevzatá: prodeje domů, přípovědi k nim, přiznání k dluhům a rukojemstvím, splnění dluhů, vyručení z nich, kšafty, ortele č. nálezy, vyrčení ubrmanská, smlouvy a úmluvy, půhony a seznání stran, konečně paměti a svolení obce z l. 1442, 1501, 1505, 1506 a 1514 (l. 14', 58', 72, 74—76 a 85.). V knize děje se odvolání »k větším knihám« neb »prout hoc in libro nostre civitatis clarius continetur«.

121. (č. arch. 2190.) *Kniha zápisů domových a kšaftů města Hradčan z let 1518—1573.* Rukop. pap. středního formátu v tuhých deskách žluté barvy vázaný s pěkným kováním mosazným. Na přední desce a také na hřbetu čte se nápis: »Liber obligationum albus ab a. 1518 usque 1573 — testamentorum ab anno 1550 usque 1652. No. 1.« Stará signatura: »Hradschin 1« a č. inventární 122. Stará paginace l. 1—309. *Na l. 1—188*: zápisy o prodejích domů a j. za nápisem: »*Léta božieho tisícieho pětistého osmnádctého tyto kniehy nové kúpeny jsú a zpuosobeny ku potřebě tohoto města zvláště pro zápisy domové tohoto města Hradčan i tudiež pro kšaftuov tvrzenie.*« Zápisy do r. 1526 čtou se do l. 21, mezi nimi též obnovy rady z l. 1521—1551. — *L. 189—223*: Kšafty a jich stvrzení z l. 1583—1652 a na *l. 228—307* z l. 1540—1616. *L. 308* nález z r. 1535 a *l. 309* výpis »z práv Pražských o puojčkách« z XVI. stol.

F. Knihy města Vyšehradu.

(Z doby předhabsburské.)

122. (č. arch. 2238.) *Kniha pamětní obce hory Vyšehradu z l. 1495* až *1514.* Rukop. papírový malého formátu v tuhých deskách a s pěknými mosaznými přeskami. Na hřbetu nápis rukou XIX. stol.: Wischehrader Grundbuch ab anno 1495 I.« Čís. invent. 170. Stará paginace f. 1—187. *L. 1:* »*Léta od narozenie syna božieho tisícého čtyrstého devadesátého pátého tu sobotu den sv. Prokopa (4. července) za urozeného pána, p. Beneše Kolovrat a na Libsteině tyto knihy nové zjednány jsú od purgmistra příjmím Netolický a od pánuov konšeluov (9. imen) spolupříseżných i všie obce hory Vyšehradu.*« — *L. 1'* paměť, že »a. d. MCCCCLXXXXVI° pan Bohuslav z Oujezdce přijal jest purkrabstvie Vyšehradské od JMti krále Vladislava« a »Svědomí přísaha«. — *L. 2*: »L. b. tisícého čtyřistého devadesátého šestého den nového létha přijal jest purkrabstvie Vyšehradské urozený pan Bohuslav z Újezdce a hajtman hradu Pražského a téhož dne obnovil jest

úřad. I to byli první Martin Angel (a devět jmen). Od těch svrchu psaných vynesen jest ortel ten pátek po buožím vstúpení (13. května)«. Následuje výpověď »pánův«, při čemž poznamenáno, že »při tom byl pan Křišťan od pana hauptmana přidaný.« — *L. 3':* Přísaha konšelská (Právník 1870 str. 735). — *L. 5—14*: *Item počíná sě kniha po zbořenie a zkaženie Vyšehradu, na pláně k upravenie a k zdělánie, k vyzdviženie, ku sazenie, k drženie, ke jměnie, k přijetí, ku požívánie všem obyvateluom na Vyšehradě sobě i svým manželkám, svým dětem, příbuzným svým, budúcim svým a to s volí JMti krále Vladislava* (slovo to přeškrtnuto), *kterýž toho času jest byl a za purkrabie urozeného pána pana Zajímače starého i s konšelskú vuolí i všie obce. Anno domini MCCCCLII«* = Obecní zřízení obce hory Vyšehradu z r. 1452 o 118 článcích podle tak zv. Práv Soběslavských sepsané. (Peška uveřejnil v Právníku 1870 str. 727 z něho 108 článků, položiv je nesprávně do r. 1468.) *L. 14. Nota. O orteluov vyřikání a všech práv městských užívání* = nález prý soudu komorního z r. 1500 o sv. Martinu, aby Vyšehradští »užívali všech práv a svobod, kteráž páni Novoměstští mají.« (Nález ten je asi smýšlen, srov. Archiv Český X str. 507). *L 21.*: Oč mají měšťané poháněti = požadavky stavu městského z r. asi 1500, neb za tím zápis z r. 1501. — *L. 22'.* Soupis svobod, jež kr. Ladislav Vyšehradským udělil. — *L. 23:* Koupě domu k rathouzu r. 1507. — *L. 23'*: Postoupení Vyšehradu proboštu Vyšehradskému Janu z Jelče r. 1529. — *L. 67:* Paměť o příjezdu cís. Ferdinanda III. na Vyšehrad r. 1652. — *L. 187*: Paměti o rychtáři Jiskrovi a jeho ochránci purkrabím Bohuslavu z Újezdce z r. 1507. — Za tím následují zápisy všeho druhu do r. 1632 (bez pořádku chronologického), zejména obnovy rad z l. 1495—1603 (l. 1—58) přísahy konšelů, starších obecních a rychtáře, paměti, listy a dekrety královské, žaloby, odpory a ortele, vejpisy z desk, smlouvy, kšafty z l. 1509 až 1632 (na l. 87'—118' a 146'—177). *Listy 71'—87 a 122'—144'* jsou prázdny. Zápisy jsou vesměs české. O knize Vyšehradské psal Tomek v Děj. m. Prahy VIII., str. 304.

O vývoji středověkového zřízení radního v městech Pražských.

Píše prof. dr. Jaromír Čelakovský.

V ústavních dějinách jednoho každého města náleží přední důležitost otázce, jakým způsobem došlo v něm k organisaci obce městské jakožto hromadné osobnosti, a kdy i kterak dodělala se soustava representativní v zřízení jeho platnosti a jak se dále ve středověku vyvíjela, kdy moc státní byla ještě příliš slabou, aby byla mohla obcem městským nadlouho odpírati prospěchy samosprávy a potlačovati je trvale systémem vrchnostenským.

Mezi městy českými domohla se zajisté záhy značné samosprávy města Pražská, ale nikoli rázem a při samém založení, nýbrž pozvolna, k čemuž nejvíce rostoucí zámožnost měšťanstva a neustálé finanční nesnáze panovníkův přispívaly. Ovšem padaly při tom na váhu i příklady a vlivy cizozemské, prostředkované styky obchodními, i domácí události politické, jichž měšťané Pražští chytře dovedli užívati k vymáhání a zabezpečování si svobod.

I. *Doba Přemyslovská.* Obrátíme nejprve pozornost k radnímu zřízení nejstaršího *města Pražského* (zv. civitas Pragensis), pozdějšího to *Starého města*, které nejspíše za krále Václava I. v l. 1232—1234 bylo založeno[1]) a jež ve XIII. století hlavním městem království Českého se nazývalo.[2]) Stalo se obcí městskou tím způsobem, že — jak na jiném místě bylo vyloženo[3]) — trhová osada rozložená kolem dávného velkého tržiště neboli

---

[1]) Srov. moje pojednání: O začátcích ústavních dějin Starého města Pražského v Poctě Randově (1904) str. 204.

[2]) Tak r. 1279 praví letopisec: »in urbe Pragensi, ubi sedes regis Bohemorum et totius regni esse non dubitatur« (Fontes r. boh. II str. 347). — Srov. další doklady v mé Sbírce pramenů práva městského království Českého (cit. Sb.) I. str. XIV.

[3]) *Pocta Randova* str. 202 násl.

rynku, v které zvláštní *trhový soudce* (judex forensis) druhdy soudní moc ve věcech tržních vykonával, povýšena jest na město (civitas). Osada ta obdržela už za kr. Václava I. určité hranice, jsouc proti venkovu hradbami opatřena a při tom rozšířena o některé sousedící s ní osady farní a národní, též dvory a měštiště klášterní a šlechtické, jež s ní zcela neb částečně v ohradu městskou jsou v jedno pojaty a tak s původní touto osadou trhovou trvale spojeny. Městská obec, jež takto vyvinula se na zvláštní místní, politickou a soudní obec, byla dle zachovaných zpráv při samém založení nadána právem Norimberským[4]) a jest otázkou, jaký mohlo význam míti takovéto udělení cizího městského práva pro ústavní poměry nově založené a konstituované obce Pražské. Nechať stalo se povýšení toto na město slovy všeobecnými anebo v ztracené obšírnější listině základní, znamenalo zajisté uznání zvláštního imunitního postavení měšťanstva i obyvatelstva v ohradě městské usedlého ve věcech soudních a tržních a také jakousi samosprávu ve věcech obecních a politických, kterých hlavně měšťané byli účastni, majíce v čele *královského rychtáře* a volíce si dle potřeby a *dočasně zástupce* podle příkladu města Norimberka, odkudž také asi některé rodiny měšťanské v Praze pocházely. Samospráva ale, které se tehdy obyvatelé říšských měst vůbec a také města Norimberka těšili, nebyla v první polovici XIII století před interegnem ještě valná. Norimberk neměl dle všeho v ten čas ještě svobodně volené stálé městské representace, nýbrž *cís. šoltys* s předními napřed označenými měšťany (*denominaty*) vykonával soudní a správní moc nad městem.[5]) A sotva tomu bylo na Starém městě z počátku jináče. V čele obce stál královský *judex*,[6]) kterému rychta dočasně se pronajímala a jenž soustřeďoval hlavně soudní moc ve svých rukou. Udržení míru ve městě a na tržišti bylo hlavním jeho úkolem a zámožnější měšťané k tomu napřed ustanovení jej v tom podporovali, spolupůsobíce při správě soudní i obecní. Oni společně s ostatními držiteli městských nemovitostí a svobodnými trhovci (mercatores), kteří označováni jsou názvem měšťanů (cives), tvořili obecní svazek, který pozvolna pomocí nově nabytých výsad vliv svůj stále k větší platnosti přiváděl a to i proti moci královské, i proti rychtáři i proti ostatnímu obyvatelstvu městskému. Nečítaje svazek ten valný počet členů, zůstával asi některou dobu bez řádné trvalé organisace, jsa více

---

[4]) Praví́ král Jan r. 1315: »ut tam villa ipsa [Lubn], quam omnes inhabitatores villae ipsius *jure civitatis Nuremburgensis, quo Major civitas nostra Pragensis a prima sui fundatione freta est et fruitur*, in perpetuum regulari, frui debeant et gaudere.« (Sb. II str. 790.) Srov. též Sb. I str. XII násl. a Poctu Randovu str. 204.

[5]) Srov. mé Povšechné české dějiny právní (druhé vydání cit. D. Pr.) str. 542 násl. a *Gaupp*, Deutsche Stadtrechte I str. 173.

[6]) Srov. listinu z r. 1234 (*Erben*, Regesta Boh. et Mor. I str. 391), kde mezi svědky přichází Sifridus judex [Pragensis] a několik obyvatelů Pražských. Další rychtáře viz u *Tomka*, Děj. m. Prahy I str. 607 a v *Poctě Randově* str. 210 pozn. 61., též str. 203.

podoben společenstvu, nežli hromadné osobě a zdá se, že v něm *přední měšťané* (cives majores, potiores)[7]) nabývali právního postavení denominátů, s jakými se v ten čas v jihoněmeckých městech setkáváme[8]) a jichž název také na Starém městě později se objevuje.

Kterého roku měšťané Staroměstští dosáhli toho, aby jich obec byla pevně organisována, tak aby měla *stálé* městské zástupce, nevíme. Nejstarší doklad na existenci *měšťanů přísežných* (cives jurati neb jurati) na Starém městě máme teprve z doby panování krále Přemysla Otakara II kolem r. 1258[9]) a podobá se pravdě, že tito přísežní byli měšťanstvem na rok voleni, neb k návrhu měšťanstva zástupcem krále, nejspíše úředníkem král. komory, dosazováni,[10]) aby vedli správu obecní a tržní společně s rychtářem městským a předními měšťany, jakož i aby spolupůsobili při konání soudní moci ve městě, ale nikoli ještě jako *stálí nálezcové práva* (kmeté, scabini), nýbrž jako slavnostní svědkové soudní nebo-li přední denomináti.

---

[7]) Srov. *Nováka*, Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně str. 25 a Fontes II. str. 361, kde se k r. 1282 praví: »congregati sunt omnes consules et *majores* civitatis.« — R. 1296 ustanovuje se, že písař městský má volen býti »per juratos et alios *majores cives*«, r 1297 dávají statut rychtář, přísežní »et alii *potiores cives civitatis*« a r. 1304 činí narovnání »*potentiores cives* de Praga« (Reg. II str. 737, 746 a 860).

[8]) Srov. D. Pr., str. 530 násl.

[9]) Za nejstarší doklad jich existence sluší považovati dvě listiny na vysazení a zkoušení mince v Čechách, jež se nám ve formulářích zachovaly. Uvádíť se v nich mincmistr Eberhardus, jemuž za kr. Přemysla Otakara II. správa mince s několika společníky *v l. 1258—1265* nejprve v Čechách a pak i na Moravě byla propůjčena (Reg. II str. 78, 79, 81, 111, 190 a 1015). O tomto mincmistru víme, že mu kr. Václav I. daroval ves Nusle u Prahy (Loserth, Das St. Paulaner Formular str. 24) a že snad už r. 1275, najisto ale r. 1285 byl mrtev (Reg. II str. 411, 580 a 808). S jeho činností uvádějí se *současně* v souvislost *cives jurati* neb *jurati civitatis Pragensis*, a sice se o nich ustanovuje: »ut nullus civium juratorum magistrum monete de pravis denariis convincere valeat« a že tito jurati společně s mincmistry mají stanoviti plat za práci pruběřům stříbra (examinatoribus argenti), kteří ze zlatníků m. Pražského se ustanovují. Praví se: »ut de marca tantum recipiant secundum, quod per magistros monete et *juratos civitatis Pragensis* taxatum fuerit et statutum« (Sternberg, Umrisse einer Geschichte der böhm. Bergwerke I 2 str. 42 a 51; Reg. II str. 1014 a 1018 a Tadra, Věstník král. spol. nauk 1889 str. 95). V některých formulářích uvádí se sice kr. Václav II. jako vydavatel těchto listů, ale neprávem. Srov. *Tomek*, Děj. m. Prahy I str. 268; s jehož náhledem ale nelze nám souhlasiti, že by »zřízení přísežných mělo na Starém městě začátek svůj nepochybně hned v časích prvotní osady německé, poněvadž nebývalo v středním věku rychtáře bez přísežných«.

[10]) O působnosti podkomořího na Starém městě před r. 1337 srov. Sb. I str. XIV, pozn. 16; též *Tomek* u. m. I str. 510, ano ještě r. 1339 poslední stopy přicházejí (Reg. IV str. 280).

Obvyklý jich název *juratů* dokazuje, že byli přísahou zavázáni, nejspíše králi a obci, zároveň ale dává pochybovati, že by bývali podle vzoru města Norimberka zavedeni, kde uvádějí se v pramenech vedle šoltyse poprve r. 1256 *consules* a vedle nich r. 1263 *scabini*.[11])

Názvy ty dokazují pokročilejší vývoj samosprávy městské, způsobený hlavně vlivem měst románských, kde svobodně volení *radové měšťti* (*consules*) jako vrchnost vedli správu města a kde vedle nich zvláštní kmeté (scabini) jakožto judicium parium měšťanů vynášeli nálezy na soudech městských. Takovéhoto zřízení v městě Pražském na počátku vývoje ústavního nelze prokázati.

Z názvu juratů možno naopak souditi spíše na vliv měst rakouských, kde platila tak zv. práva babenberská,[12]) a také na vliv předních měst moravských Brna a Jihlavy, v kterých už za krále Václava I v l. 1243—1249 zvláštní přísežní, měšťanstvem asi volení (jurati civium) měli účastenství na správě obecní a tržní, jsouce oprávněni v těchto záležitostech vydávati statuta.[13]) A jako tam přiznané jim právo statutárné dopomohlo jim juratům k ústavnímu postavení soudních skabinův, ano i konšelů, tak tomu bylo zajisté i v městě Pražském. Snad se nemýlíme, když spory v rodě Přemyslovců, jež v polovici XIII stol. nastaly, uvádíme s tímto vývojem v souvislost. Uvažujíce zprávy, jež máme o událostech z r. 1248 a 1249, kdy došlo k známé vzpouře Přemysla Otakara proti otci Václavu I a kdy měšťanstvo Pražské dělilo se na strany stojící buď při králi neb při jeho synu, můžeme za pravděpodobno přijmouti, že tehdy došlo také k jakémusi uspořádání ústavních poměrů v Praze a že nejspíše od té doby obec Pražská měla své stálé zástupce. Město Pražské následkem zrady některých měšťanů bylo vojskem královským 5. srpna 1249 dobyto a při potlačování vzpoury mohlo přijíti o své základní výsady. Když pak 16. srpna došlo ku smíření otce se synem a oba se dohodli o napravení pokoje a lepšího pořádku v zemi (de reformatione pacis et statu terre), tu zajisté i poměry hlavního města byly předmětem dohodování. Jest pak známo, že otec se synem udělili tehdy společně měšťanům m. Jihlavy a jiných měst horních, jež králi Vá-

---

[11]) D. Pr. str. 542.

[12]) Tamže str. 535.

[13]) Srov. moje pojednání: O středověkém radním zřízení v královských městech moravských v Časopisu Matice Moravské 1905 str. 100 násl. a 106 násl. Vyložil jsem tam, proč ve výsadě Brněnské z r. 1243 jmenovaní jurati principis mají se považovati za denomináty, kdežto za vlastní zástupce obecní sluší považovati jurati civium neb civitatis, jichž počet původně byl 24. — Ve výsadní listině Jihlavské z r. 1249 bylo přiznáno přísežným jak Jihlavským, tak i jednoho každého města (jurati unius cujusque civitatis), aby mohli užívati práva statutárního ve věcech obecních, tržních a policejních a ustanovovati pokuty na porušení těchto statut, ale práva vynášeti nálezy na soudě městském jurati ještě neměli. Teprve za Přemysla Otakara II. a to r. 1260 zovou se jurati v Brně ***nálezci práva*** neboli ***kmety*** (*scabini*) a r. 1262 v Jihlavě (Reg. II str. 107 a 146).

clavu I přišli na pomoc, proslulé svobody, jež se i později za výsady stavu městského vůbec považovaly,[14]) a jestliže městům horním bylo takto obecně povoleno, že mají míti stálé městské zástupce, kterým přísluší právo dávati statuta v obecních a tržních věcech, není příčiny pochybovati o tom, že v ten čas i hlavnímu městu Pražskému, jehož správa přešla zajisté do rukou měšťanů králi oddaných, dostalo se stálého zastupitelstva městského. Tito pak jurati, starajíce se hlavně o záležitosti obecní a tržní a mimotně též o soudní, použili asi záhy povoleného jim práva statutárného k tomu, aby rychtáře v konání soudní moci obmezovali a sobě postavení *stálých* nálezců na soudě městském zjednali. Snad ani rychtářům, kteří pocházejíce z usedlého měšťanstva rychtu na čas si najímali, nebylo proti mysli, když zodpovědnost za vynášení výpovědí přenesla se na jiné a když tedy na místě od případu k případu dožadovaných nálezců tito přísežní jakožto *stálí* nálezcové (scabini sedentes a ne astantes) na soudech jich spoluzasedali a působili.

I domohli se jurati tohoto práva zajisté v době krále Přemysla Otakara II, jenž byl příznivcem měst a jenž povoluje zástupcům městským účast na konání soudní moci, hleděl na druhé straně zajisté opatřiti si vliv na jich dosazování a vlivu toho užíval ve prospěch usedlého zámožnějšího měšťanstva.

Tak zv. *Otakarovské právo Pražské z r. 1269,* které je kompilací z různých ustanovení práva Brněnského, Jihlavského a Magdeburského a jež možno za první pokus o sepsání jakéhosi obecného práva městského pro všechna král. města v Čechách považovati;[15]) mluví na některých místech o *radě městské* a jinde o *kmetech,* a to způsobem, jenž činí pravděpodobno, že členům rady chtělo se obecně tehdy přiznati postavení zároveň nálezců neb kmetů soudu rychtářského. Sepsání to přiznává ovšem hlavní působnost ve věcech soudních *rychtáři městskému,* jenž je podřízen *nejvyššímu soudu* (das hoechste gericht), patrně krále neb podkomořího.[16])

Nad mírem městským má bdíti *rada dvanácti* (der zwelfir rat), jež také rozhoduje o výši pokut příslušejících rychtáři a obci, nejspíše v případech rušení statut měšťany usnesených.[17]) Kromě toho mluví se v právní knize o *kmetech* (die schepfin), kteří pomáhají při soudu (die gerichtes helfin), jsouce povinni v čas k němu se dostavovati, když má býti zahájen a když se k sezení jeho sezvání zvoncem. Jsou netoliko soudními svědky, ale i nálezci práva; neboť se o nich ustanovuje, že na soudě městském některý z nich má vynášeti nález a že jiný kmet má právo vynesený nález

---

[14]) Pocta Randova str. 208 pozn. 76.

[15]) Uveřejnil právní tu památku *Rössler,* Über die Bedeutung und Behandlung der Geschichte des Rechts in Oesterreich. Urk. Beiträge str. IX násl. Srov. o ní *Tomek,* Děj. m. Prahy I str. 279, *Haněl,* O vlivu práva německého v Čechách a na Moravě str. 32 a *Čelakovský* v Čas. Č. Musea 1882 str. 503.

[16]) Srov. čl. 67 a 68 u *Rösslera* u. m. str. XIX.

[17]) Srov. čl. 9, 13, 82, 85 a 122 tamže na str. X, XI, XXI a XXV.

pohaněti, při čemž ale bude povinen ihned lepší nález prohlásiti, sice propadne pokutou rychtáři i jednomu každému kmetu. Poněvadž tito kmeté radí také rychtáři, jaký odklad viny má obviněný učiniti, když jde na př. o nebezpečné vyhrožování neb o porušení předpisův o mírách a váhách, poněvadž dále mají také podíl na některých pokutách[18]) a poněvadž tedy jich působnost, ovšem dosti nepřesně stanovená, je podobna kompetenci dvanácti radů, usuzujeme z toho asi právem, že právo Otakarovské zove členy rady, když zasedají na soudě, *kmety*. Nemyslíme proto, že by v této památce právní bylo možno shledávati doklad existence zvláštní kmetcí stolice na *Starém městě* vedle rady, načež ve XIII století žádných jinakých dokladů není. Za to ale může ustanovení její o radě dvanácti považovati se za potvrzení známého odjinud fakta, že král Přemysl Otakar II hleděl ve zřízení radním měst svých královských způsobiti jednotnost v tom směru, aby rady městské čítaly všude dvanácte členův[19]) a že za jeho času členům rad městských přiznávala se soudní právomoc kmetcí. Konečně na třech místech naší právní knihy předpisuje se, že v některých případech mezi pomocníky v přísaze má býti jeden z *přísežných* (ainer der gesworn),[20]) ale nemáme za to, že by se při tom myslilo na přísežné měšťany, kteří byli členy rady, nýbrž na jiné měšťany k úkolům soudním přísahou zavázané, neboť ustanovení ta jsou převzata z Brněnského privileje z r. 1243, kde se mluví o jurati principis,[21]) a o nichž na jiném místě jsme vyložili, že mají se považovati za denominaty.[22]) Je li výklad náš správný, pak možno v ustanovení tom spatřovati jakési potvrzení mínění, že ústav denominatů podobně jako v Brně i v některých městech českých, zejména na Starém městě ve XIII století trval.[23])

To je vše, co víme bezpečného o radním zřízení na Starém městě v době krále Přemysla Otakara II a jest toho nápadně málo. Teprve po smrti velkého krále množí se doklady na existenci rady v hlavním městě

[18]) Srov. čl. 7, 64, 80, 120 a 121 tamže str. X, XIX, XXI a XXV.

[19]) Srov. výsadu kr. Přemysla Otakara II. r. 1276 rakouskému městu Tulnu udělenou, kde se ustanovuje: »ut XII juratos, *sicut in aliis nostris civitatibus est consuetum*, ad promovenda utilia et honesta ac *ejus contraria removenda* habere debeat civitas supradicta« (Winter, Urkundliche Beiträge zur Rechtsgeschichte der ober- und niederösterreichischen Städte str. 21).

[20]) Srv. čl. 10, 30 a 132 u *Rösslera* u. m. str. X, XIII a XXVI.

[21]) Srov. *Jireček*, Codex j. boh. I str. 73 a 74 (čl. 1 a 8).

[22]) Srov. Časop. Matice Moravské 1905 str. 100.

[23]) Právní kniha dává ostatně přednost svědectví a přísaze na soudě lidí, kteří jsou ve městě usedlí (inner der stat gesessin), kteří s městem trpí a jsou počestnými, pravdomluvnými a nenařčenými měšťany (erhaftin leute von der stat, die burgers namen habin) před svědectvím lidí neusedlých a nepoctivých (Srov. čl. 10, 16, 17, 24, 51, 53, 66, 70—72, 75, 85, 102, 109, 115 a 132, u *Rösslera* u. m. str. X, XI, XII, XVI, XVII, XIX—XXI, XXIII, XXIV a XXVI). Z řádných těchto měšťanů volí si strany zejména úmluvce, očistníky a pomocníky v přísaze.

v míře stále větší, takže známe i jména členů rady[24]) a můžeme stopovati stále vzmáhající se jich působnost na úkor úřednictva komory královské, rychtáře městského a vrchností neb ústavů církevních, jimž v ohradě městské patřily nemovitosti.

Za krutého vladařství markrabí braniborského Otty utrpělo hlavní město Pražské sice velmi mnoho,[25]) ale při tom i sebevědomí měšťanstva většinou německého a jeho zástupců značně vzrostlo a snahy po neodvislém postavení obce od té doby stávaly se úsilovnějšími. V době posledních Přemyslovců mluví se netoliko už o obci Pražské (universitas civium, communitas), jež se schází v kostele sv. Mikuláše na tržišti, jež činí tam snesení a uzavírá přísežnou jednotu,[26]) jež má zástupce na sněmech[27]) a užívá práv korporačních, držíc nemovitosti, berouc pokuty a majíc vlastní pečeť a znak,[28]) nýbrž jejím zástupcům obyčejně *cives jurati* zvaným, říká se časem též *consules*,[29]) ano oni sami se tak r. 1297 zovou, když byli rok

---

[24]) Seznamy jich od r. 1279 viz u *Tomka* u. m. I str. 607 a v Reg. II str. 1383. U *Tadry*, Věstník uč. společnosti 1889 str. 102 a u *Nováka*, Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně str. 191 a 193 čtou se vedle rychtáře Frowina jména ještě pěti přísežných z l. 1279—1280 a sice: Engbertus, Hiltmarus Fridingeri, Conradus Longus, Theodricus Wolflini et Albertus Rechzerii, jurati civitatis Pragensis. Jsou to nejstarší známá jména městských zástupců v Praze, jež dokazují, že v radě tehdy asi větším dílem Němci zasedali. Srov. též Reg. II str. 526, 555, 611, 736, 737, 868 a 970.

[25]) Srov. *Tomek* u. m. I str. 199 násl.

[26]) Srov. Reg. II str. 736, 746 a 868 (Sb. I str. 16 a 20); Fontes r. boh. II str. 340 a 361, kdež k r. 1279 se praví: »Pragensis civitas *durante sponsionis* inexpugnabilis multa tempora permaneret *confoederata* omnium volutate in unam« a *Tadra*, Věstník kr. české spol. nauk 1889 str. 89 a *Novák*, Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně str. 104 a 191.

[27]) Srov. Fontes r. boh. II str. 353, kde doklad, že za Otty r. 1281 odbýván sněm »cum civibus munitarum civitatum«. Další doklady ve Fontes IV str. 109, 112, 136, 176, 524 a u *Tomka* u. m. I str. 482, 487, 493, 503, 513 a 571.

[28]) *Tomek* u. m. I str. 276 klade nejstarší zprávu o pečeti městské k r. 1264. Srov. též Reg. II str. 613.

[29]) Kr. Rudolf zajisté úmyslně r. 1280 píše: »judicibus, *consulibus* et civium universitatibus Prage et aliarum civitatum regni Bohemie« (Reg. II str. 526); r. 1282 čte se v letopisech českých: »congregati sunt itaque omnes *consules* et majores civitatis Pragensis«, kteří »de consilio et voluntate communi decreverunt« o hromadném pochovávání mrtvých (Fontes r. boh. II. str. 361); r. 1285 v privileji kr. Václava II. městům daném praví se, že jména psanců mají se oznámiti »per universas civitates judicibus et *consulibus*« (Sb. I str. 14) a r. 1297 »judices, *consules* et jurati cives civitatis Pragensis« činí snesení o sbírce městské, kterou i držitelové domů v Týně měli podniknouti (*Rössler*, D. Rechtsdenkmaeler I str. 171). Konečně v snesení sněmovním, které se asi neprávem do r. 1266 klade a spíše do

před tím učinili snesení o zakoupení radního domu, kde by měšťané k poradám a soudům se scházeli a kde by notář městský úřadoval.[30]) Název pak konšelský po příkladu italských a říšských měst užívaný dosvědčoval už šířící se názor, že radě náleží konati vládu nad městem.

O tom, jakým způsobem v ten čas byla rada na Starém městě obnovována, nejsme dostatečně zpraveni; ale není příčiny pochybovati o tom, že pozvolna starousedlé měšťanstvo na sebe hlavní vliv na obnovování rady potáhlo a že následkem toho i mínění odstupující rady, jejíž členové z tohoto měšťanstva jsou bráni, padalo na váhu, kdykoli král neb jeho zástupce obnovu předsebrali.[31]) Ze seznamů zachovaných jmen měšťanů přísežných je patrno, že členové rady se každého roku skoro všichni střídali a poněvadž bylo třeba udržovati jakousi kontinuitu ve správě obecní, jest pravděpodobno, že i členové odstupující rady jakožto starší (seniores consules) bývali časem zváni k poradám rady zasedající. Tím asi dá se vysvětliti, že počet juratů na Starém městě býval sice obyčejně *dvanácte* jako v jiných městech královských, ale že časem i větší jich počet se v listinách jmenuje.[32]) Mínění o účastenství odstupující rady a také měšťanů při sázení rady potvrzuje pak listina z r. 1287, dle které král Václav II chtěje přetrhnouti odpovědnictví a záští stran v hlavním městě, zvolil *k radě neboli*

---

doby kr. Václava II. patří, ustanovuje se, že psanec králi »per *civitatum consules* adjudicabitur in persona et rebus suis« (Reg. II, str. 207). O významu názvu konsulů v Italii a o sporech, jak mají býti dosazováni, bylo možno poučiti se i z domácích pramenů, na př. z letopisu kanovníka Vincencia (Fontes r. boh. II str. 439 až 444), kdež se vypravuje, kterak r. 1158 z Milána a jiných měst lombardských »duodecim consules« pokořilo se císaři Fridrichu Barbarossovi a že sice Milánští na Ronkálských polích radili císaři, »quod eos, quos per civitates Italie sibi fideles habet, per suos nuntios eos ibi suas constituat potestates, quos ipsi consules nominant«, ale když poslové císaře v Miláně radu sami obnovovati chtěli, tu že tamější konšelé se tomu vzepřeli, dovolávajíce se císařského privilegia, »quod ego Vincentius ex parte imperatoris et regis Boemiae scripseram —, scilicet quod *ipsimet, quos vellent, consules eligerent* et electos ad imperatorem vel ad ejus nuntium ad hoc constitutum pro juranda imperatori fidelitate adducerent.« Na to poslové císařští jim odpověděli, »quod — ipsi, attamen quos velint, eligant, sicut volunt consules vel potestates eos appellent, solummodo per nuntios imperatoris eos eligi permittant.« V míru kostnickém z r. 1183 zvítězilo stanovisko Milánských. (Srov. D. Pr. str. 418 násl.)

[30]) Reg. II str. 736 a 737.

[31]) *Tomek* u. m. I str. 269 má za to, že už v té době »přísežné usazoval král, ač nepochybně od starodávna s účastenstvím přísežných odstupujících«. Soudíme, že i starousedlé měšťanstvo mělo při tom účastenství jako i v jiných městech.

[32]) Tak r. 1288 jmenují se 14 jurati et alii cives, r. 1292 cives et jurati počtem 16, r. 1296 a 1301—1310 obyčejně dvanácte, dvakráte jedenácte a jednou devět cives jurati, patrně následkem nepřítomnosti některých přísežných (Reg. II str. 627, 675, 736, 812, 853, 865, 906, 959, 1207, 1210 a 1231).

návrhu měšťanů šest nových přísežných, jimž uložil, aby s radou neb pomocí tehdy úřadujících rychtáře a přísežných městských pokutovali všeliké rušení míru a potlačovali přísežné jednoty, jež strany měšťanské proti sobě uzavíraly.[33]) Patrně neodhodlal se král za tehdejšího rozjitření myslí k tomu, aby úřadující radu sesadil a nové přísežné svémocně bez ohledu na mínění této rady jmenoval, poněvadž většina starousedlého měšťanstva stála při radě, pročež raději volil jiné cesty vedoucí spíše k upokojení města. Učinil tak asi v souhlasu s chudšími měšťany (pauperes cives), na jichž prospěch některá ulehčení povolil, zejména v tom směru, že nově zvolených šest přísežných mělo patrně místo rady slušné ceny na potraviny a jiná kupectví ustanoviti a nad jich prodejem dozor vésti. Při tom přiznával rychtáři městskému, že i nadále má všechny ostatní případy soudní s radou posavadních i nových přísežných souditi, doloživ, kdyby přísežní rozcházeli se v tom, jaký nález mají vynésti, že jest jim požádati krále za naučení a dle toho pak při rozhodnouti.[34])

Úřad a soud šesti nových přísežných ale beze stopy zmizel; patricijští živlové pozbavili se asi zástupců chudšího měšťanstva, kdežto ovšem účastenství přísežných na soudě rychtářském ve věcech sporných i nesporných se udrželo.[35])

II. *Doba Lucemburská.* Po vymření rodu Přemyslovského zpráva obce udržovala se dále v rukou rodů patricijských, mezi nimiž ale časté půtky a spory vznikaly. Je známo, že r. 1309 strana Welfloviců, která držela s králem Jindřichem Korutanským, byla pomocí lidu českého z města vyhnána a strana Olbramovicův ujala se vlády, z jejíhož středu pak král Jan rok na to rychtáře a novou radu dosadil.[36]) Ale nový král vymáhaje na obci často půjčky a berně, popudil proti sobě všechno měšťanstvo, takže r. 1319 strany ve městě, zejména rody Welflovicův a Olbramovicův (cogna-

---

[33]) Nařizuje král, že v případech rušení pokoje má se soud konati »coram sex civibus Pragensibus juratis *electis a nobis de aliorum consilio civium*« a »ut obligacioni et pacto, quibus se invicem vel cum aliis quibuscunque obligarunt cives Pragenses, sive eedem *obligaciones* fide aut juramento aut literis aut quomodolibet fuerint vallate, renunccient — et literas super ipsis editas nobis assignent infra quatuordecim dierum spacium« (Sb. I str. 723 a 724).

[34]) Ustanovujeť se: »quod judex Pragensis — causas omnes determinet et judicet secundum jus civitatis et *de consilio juratorum civitatis*« a dále: »Preterea cum regis sit omnes difficultates causarum resolvere, si predicti sex jurati et alii civitatis in determinandis et sentenciandis questionibus dissencient et in ejusdem non poterint vel noluerint sentencie consonanciam convenire, ad nos, quid unaqueque pars senciat, deferetur et cujus partis deliberacionem collaudaverimus, juxta ipsius sentenciam finalem causa exercitum sorcietur« (Sb. I str. 724 a 726).

[35]) Srov. Reg. II str. 627 (vzdání vsi in judicio Prage Wolframo existente judice atque presente judicio in presencia juratorum et aliorum civium, ut moris, juris et consuetudinis est), 675, 812, 853, 865, 906, 959, 1210 a 1231.

[36]) *Tomek* u. m. I str. 494 a 511.

ciones) se smířily a společně se *staršími z lidu* (seniores populi), jak kronista praví, zvolily si *šest hejtmanů* (capitaneos), kterým zavázaly se poslušenstvím v obraně města, až krále k úmluvě přiměly.[37])

Od té doby městský živel patricijský králi oddaný různými cestami hleděl upevniti nadvládu v městě. Rychtářové městští obyčejně z jeho středu jsou ustanovováni,[38]) ano měšťanstvo považovalo to za své právo, aby tak i nadále se dálo.[39]) V ten čas — a sice r. 1318 poprve — děje se také zmínka o *purkmistru* (magister juratorum, magister civium, purgermeister) jakožto náčelníku rady.[40]) Ovšem v listinách teprve od r. 1337 purkmistr se uvádí a sice za rychtářem a i to děje se ještě výjimečně,[41]) což se asi tím vysvětluje, že mezi rychtářem, jenž býval vynikajícím měšťanem pražským, a radou nebylo valných neshod. Členové rady se zajisté v úřadě purkmistrovském po měsících střídali[42]) a následkem toho moc purkmistrova zůstávala ještě slabou u porovnání s působností rychtáře. Nicméně objevení se tohoto úřadu purkmistrovského znamenalo přece jenom začátek odlišování se rady a její emancipace z moci rychtáře. Jak ze zachovaných pramenů patrno, purkmistr předsedal radě, když jednala o věcech obecních, hájil zájmů obce,[43]) vedl obecní příjmy a vydání,[44]) dohlížel na řemeslníky,[45]) žaloval z úřední moci v zastoupení rychtáře o vraždu, když za-

---

[37]) *Tomek* u. m. I str. 537 násl. a Fontes r. boh. IV str. 252 a 253, k tomu též srov. *tamže* str. 112, 115, 131, 132, 136, 158 a 160.

[38]) Tak r. 1331 (22. listop.) po Františku z Posenpachu stal se rychtářem František zv. Kornpuhel, který byl před tím přísežným a jeho místo v radě zaujal Bohuslav Glas, jsa patrně kooptován ostatními přísežnými (Reg. III str. 722).

[39]) Srov. *Tomek* u. m. I str. 268 a 607 a pražský Rechtsbuch čl. 51 u *Rösslera*, D. Rechtsdenkm. I str. 115 dle čl. LX práva Jihlavského z konce XIII. stol. (*Jireček*, Cod. j. boh. I str. 112).

[40]) Reg. III str. 171. *Tomek* u. m. str. 271 uvádí, že r. 1320 v stvrzovací jedné doložce (srov. Sb. II str. 137) přichází: Nicolaus de Turri magister juratorum, jenž v listině z téhož roku (Reg. III str. 254) se uvádí na prvém místě mezi přísežnými bez označení, že by byl purkmistrem.

[41]) Srov. Reg. IV str. 146, 429 a 564, též *Jacobi*, Codex epistol. regis Johannis str. 67 a 73. Pouze r. 1339 jmenuje kr. Jan v listě purkmistra před rychtářem (Sb. I str. 57).

[42]) V březnu 1324 jmenuje se purkmistrem Nicolaus Albus, který v prosinci téhož roku přichází na patnáctém místě mezi přísežnými (Reg. III str. 376 a 397), což nasvědčuje střídání přísežných v purkmistrovství.

[43]) Srov. Rechtsbuch čl. 63 (*Rössler* u. m. I str. 149), kde se ustanovuje, že purkmistr, když něco »schaffet zu der stat ere und frume« vázán je usnesením většiny rady, jemuž menšina má se podrobiti. Dle čl. XXXI. současných jura Norimbergensia »magister civium« je oprávněn zakročovati, »si aliquis excusatur pro communitate, quod illam teneat nimis injuste et indebite.«

[44]) Srov. Reg. III str. 376.

[45]) Srov. Reg. III str. 171 a IV str. 335.

vražděný neměl příbuzných,[46]) slovem začal považovati se za zástupce rady i obce.

Současně v l. 1321—1331 *úřad podkomořský*, který dosud byl pravidelně šlechticem spravován, dostal se do rukou měšťanů Pražských Wolflina a Frenclina Jakubova,[47]) a když na sněmu Domažlickém v polovici srpna 1331 král Jan byl nucen vrátiti úřad ten šlechtě a to Oldřichu Pluhu z Rabšteina,[48]) měšťané Staroměstští učinili kroky, aby se vymanili docela z pravomoci tohoto úřadu a aby radu městskou sám král obnovoval. Z rozkazu krále ujalo se 31. srpna 1331 dvanácte přísežných úřadu kmetcího, složivše králi přísahu, že chtějí v úřadě svém pravdu hájiti a křivdu tupiti a že chudému i bohatému budou dopomáhati ku právu. Poněvadž po čtyři léta před tím nebylo došlo k obnově rady, slíbil král, že budoucně každého roku chce sám radu na Starém městě obnovovati a to mezi 15. srpnem a 8. zářím.[49]) Král ovšem, jenž meškal větším dílem za hranicemi a nekladl také sliby své na přílišnou váhu, sám sázel osobně radu, pokud víme, toliko dvakráte ještě, 21. března 1341 a 22. listopadu 1344 [50]) a tedy v jinou dobu, nežli byl přislíbil. Zdá se, že patricijskému živlu, jenž v účasti královské spatřoval záruku, že správa obce zůstane v jeho rukou, nebylo to příliš proti mysli, když k obnově nedocházelo, a tak asi v ostatních letech konšelé buď zůstávali přes čas v úřadě aneb odstupujíce volili v nepřítom-

---

[46]) Aspoň v jura Norimbergensia čl. XVI. se čte: »Si occidetur aliquis non habens amicos aliquos, qui extorquent idem homicidium, tunc judex vel magister civium tenetur et debet poscere homicidium plena justicia, ut amicus propinquus«.

[47]) Reg. III str. 305, 449 a 549 a *Tomek* u. m. I str. 607. — O činnosti těchto podkomoří srov. *Jacobiho*, Codex epistol. regis Johannis, formulář to úřadu podkomořského, a článek *Zoubkův*, Frenclin Jakubův z Prahy v Památkách archeol. VIII (1870) str. 242.

[48]) Reg. III str. 701 a 756 a *Tomek* u. m. I str. 553.

[49]) Čte se o tom současný zápis v knize městské č. 986 na l. 21 v archivu m. Prahy za nápisem: »*De juramento et institucione consulum*«, že 12 konšelů »haben sich des schepfampt underwunten von des chunyges geheys und haben darumb gesworn vor dem chunig jederman mit sein zwain ufgerakten fingern alsus: Wir swern des ain ait, Got und unserm hern dem chunich und armen und richen, das wir wellen an dem schepfampt daz recht sterkin und das unrecht krenkin, und daz wir wellen den armen und den richen vor sein an aller gerechtickeit; das uns Got zuhelf und alle heiligen. Do hat der chunich gelubt, das her alle jar die schepfen vorkeren wolle zwissen den zwain unsern vrowen, der ereren und der lezeren«. (Reg. III str. 707). Jest to zároveň důkazem, že konšelé v ten čas v Praze úřad kmetů zastávali.

[50]) Reg. IV str. 353 a 594, kdež se čte »per d. regem constituti sunt seu creati novi jurati«. Srov. též *Tomek* u. m. I str. 576 a 583. O obnově v jiných letech nevíme ničeho. Toliko 24. ledna 1340 sázel radu místo krále hejtman zemský Petr z Rosenberka (Reg. IV str. 303).

nosti krále, zajisté ale s povolením jeho, sami v souhlasu s měšťanstvem nástupce v úřadě.[51]) V ten čas byl r. 1337 také upraven poměr královských měst k podkomořímu a ustanoveno, že v městech těch odstupující přísežní mají na uprázdněná místa nové přísežné voliti s radou starších a obce měšťanské, ale Staré město ze seznamu podkomořských měst bylo vypuštěno a tím bylo zřetelně uznáno vymanění jeho z právomoci úřadu podkomořského.[52]) Král Jan nad to v červenci 1338 vzal měšťany Pražské se vším jich majetkem do zvláštní své ochrany, potvrdiv v září opětně učiněné snesení, že sobě mohou zakoupiti radní dům, v kterém by soudy se odbývaly a o obecních potřebách se jednalo.[53])

Při tomto osamostatnění na venek nepřestávaly uvnitř obce spory a i mnohá protivenství mezi rody městskými, jež rada hleděla potlačovati. Už r. 1335 vydána jsou statuta proti výtržnostem v městě a nosení zbraní a na počátku r. 1338 uloženy značné pokuty na ty, kdo by přísežným na soudě neb v radě urážku učinili, při kteréžto příležitosti právo svědčiti před soudem obmezeno jest toliko na usedlé zámožnější měšťany.[54]) Ale takovéto panství živlu patricijského nebylo snášeno bez odporu. Obec toho aspoň dosáhla, že 2. března 1338 rychtář a přísežní se s ní dohodli, aby odstupující konšelé kladli nástupcům svým vždy počty o příjmech a vydáních obecních za poslední rok a to u přítomnosti mužů z obce, kolik jich rada bude moci k tomu obdržeti.[55]) Ale ani to na dlouho nepomohlo, neboť r. 1342 rychtář a přísežní uznali za nutno přibrati si opět šest soudruhů, aby jim pomohli zameziti půtky a konání krevní msty mezi měšťany.[56])

Při tom v ten čas i později užito sepisování městského práva a vydávání statutů na zabezpečení neodvislejšího postavení rady. Z nařízení krále byla r. 1341 zvolena komise čtyř konšelů *k sepsání práva městského*, aby prý zločinů ve městě ubývalo, a ze zachované osnovy, jež nenabyla moci zákonné, je patrno, že komise při sepisování užila tak zv. Otakarov-

---

[51]) Srov. *Tomek* u. m. I str. 610 a 611.

[52]) Sb. I str. 49 a II str. 321—326.

[53]) Sb. I str. 51 a 55.

[54]) Srov. Reg. IV str. 57, 97, 202 a 206.

[55]) Přísežní se zavázali, »quod volumus et promitimus sub puritate juramenti nostri de omnibus et singulis perceptis et debitis civitatis predicte — in fine anni nostri addere juratis, successoribus nostris, racionem contradiccione qualibet non obstante. Id ipsum ab aliis juratis successu temporis — observari firmiter volumus in eternum, sic quod quilibet consulatus, qui successu temporis pro tunc fuerit, alteri consulatui sibi succedenti *coram viris communibus*, quotquot ad hoc recipere voluerint, racionem reddere, ut predicitur, est asstrictus.« (Reg. IV str. 210.)

[56]) Vydalť statut o potlačení odpovědnictví »dy gesworn sceppfen der stat zu Prage — mit vordachten muet mit der *sechsen*, dy zu uns erkorn seint und waren, und auch mit der *eldesten* von der stat,« aby přestaly »dy ungelimphe zwaiung und der krieg, der zwissen den vreunden, unsern mitpurgern, beyde von worten und von werken bisher gewest ist.« (Reg. IV str. 478.)

ského práva z r. 1269 a vydaných statutů Staroměstských, jakož i jiných přístupných jí pramenů práva Jihlavského a Magdeburského, maje patrně úmysl sjednotiti všechno právo městské.[57]) V ten čas bylo asi také v Praze a v městech spravujících se právem Pražským užíváno soukromého sepsání práva Norimberského jakožto doplňku Svábského zrcadla a i tato právní památka zaujala příznivé stanovisko k snahám po rozmnožení působnosti rad městských.[58])

V právních těchto knihách, jakož i v současných pramenech latinských užívá se pro členy rady i soudu městského obyčejně názvu ***přísežní*** (jurati, cives jurati, conjurati, socii, gesworn),[59]) aniž se činí při tom přesného rozdílu, zdali přísežní zasedají in *consilio* anebo in *judicio*.[60]) Naproti tomu v písemnostech německy psaných říká se jim obyčejně ***kmeté*** (schepfen der stadt, gesworn schepfen),[61]) patrně s ohledem na jich zasedání na soudě.

---

[57]) *Rössler*, D. Rechtsdenkm. I str. 101 násl. uveřejnil tuto památku pod názvem Das Rechtsbuch. Srov. *tamže* str. 191 a Reg. IV str. 407 a 865, dále *Tomek* u. m. I. str. 582 a II str. 309, *Emler* v Právníku 1870 str. 45 a *Hanël*, O vlivu práva něm. str. 74.

[58]) V několika rukopisech XV. stol. zachoval se lat. text těchto jura Norimbergensia, a také jich český překlad, v nichž se děje odvolání k právu Pražskému a jež hledíc k ustanovením o právech podkomořího a jiných byla asi před r. 1337 v Čechách sepsána. Promluviti o obsahu zajímavé této k tisku dávno připravené právní památky musí jinému místu býti ponecháno.

[59]) Srov. Reg. III str. 16, 20, 61, 76, 80, 84, 94, 109, 120, 130, 133, 141, 149, 166, 167, 184, 240, 254, 270, 308, 311, 341, 344, 364, 368, 397, 469, 517, 528, 554, 566, 597, 598, 602, 623, 631, 646, 670, 671, 687, 688, 722, 755 (die gesworn der stat zu Prage und ander ir aydgenossen) a 758; IV str. 5, 10, 23, 66, 109, 124, 185, 204, 221, 236, 243, 247, 277, 300, 319, 327, 335, 342, 348, 353, 420, 429, 440, 449, 503, 521, 523, 525, 559, 564, 594, 612, 642, 643, 645, 651, 655, 688, 702, 781 a 782. Srov. též Sb. I. str. 55 a 57; Fontes rerum boh. IV str. 136 (ex communi juratorum consilio); *Jacobiho*, Codex ep. Johannis regis str. 65, 67 a 73 a *Tadra*, Summa Gerhardi str. 130, 134, 145, 161, 201 a 268. Rovněž zmíněná jura Norimbergensia užívají toliko výrazu jurati (na př. v čl. II a XIII: cum testimonio juratorum inter quatuor scampnis judiciariis — coram juratis in judicio — in judicio inter scampna quatuor judiciaria judici et juratis presidentibus).

[60]) Srov. můj Soupis rukopisů chovaných v archivu král. hl. m. Prahy zde uveřejněný (cit. Soupis) str. 6 násl.

[61]) Srov. Reg. III str. 171, 532, 551 (schepfen und der rat von Prage), 589, 619, 646, 647, 656, 660, 707 (schepfenamt), 726, 754, 764, 777, 779 a 780, a IV str. 57, 64, 65, 98, 110, 202, 206, 285, 295, 327, 334, 335, 368, 407, 464, 478 a 563 (k tomu na př. str. 564, kde tytéž osoby označené gesworn scheppfen zovou se r. 1344 jurati cives). Výrazu schepfen se ovšem užívá též v Pražském Rechtsbuchu po r. 1341 sepsaném (Rössler u. m. I. str. 106, 108, 110 až 114 a 120).

Výraz *konšelé* (consules, consulatus) zřídka v ten čas přichází a to hlavně v listinách panovnických a obecních.[62]) Někdy ale názvy jurati, consules a scabini i vedle sebe se uvádějí,[63]) takže není pochybnosti, že jde o názvy jedněch a těchže úředních osobností.

Počet přísežných v době krále Jana činí obyčejně *dvanácte*,[64]) ač časem v letech 1314—1331 i větší jich počet přichází.[65]) Jak už bylo řečeno, ujalo se úřadu konšelského r. 1331 z rozkazu krále dvanácte kmetů[66]) a od té doby počet ten zůstává nezměněn, ač někdy klesá na jedenácte z důvodů patrně nahodilých. Následkem toho mohli r. 1341 konšelé snésti se s měšťany, kdyby některý z nich dvanácti zemřel, že zbývajících jedenácte může samo vydávati úřední svědectví.[67]) Výjimkou stalo se r. 1342, že konšelé přibrali si na pomoc šest nových přísežných měšťanů, aby zamezili porušování míru v městě.[68])

Okolnost, že před r. 1331 přichází větší počet přísežných nad dvanácte, dá se vysvětliti asi tím, že jako už dříve členové předcházející rady k seděním úřadující rady neb soudu městského byli povoláváni, kdežto od roku toho vysloužilí členové rady se více k přísežným nepočítali. Za to přicházejí po r. 1331 v pramenech *starší* (seniores, eldiste von der stat), které přísežní sami asi jmenují a ku svým poradám někdy povolávají, [69]) a o těch možno míti za to, že byli členy předcházejících rad, zejména poslední, a že ovšem náleželi k patriciátu městskému. Potud máme za správný náhled, že

---

[62]) Srov. Sb. I str. 36, 69, 71 a 309 a Reg. IV str. 210, 285 a 334.

[63]) Srov. Reg. IV str. 146, 285 a 640.

[64]) Srov. Reg. III str. 688 a 722 a IV str. 57, 66, 124, 146, 204, 206, 210, 236, 243, 247, 295, 300, 353, 368, 407, 420, 440, 478, 525, 563, 564 a 594. Kde je o jednoho neb dva přísežné méně, stalo se tak následkem nepřítomnosti neb úmrtí, snad i sesazení některého z nich ostatními přísežnými. Aspoň v zmíněných právech Norimberských čl. XLIV 3 čte se ustanovení, že přísežný, jenž by pronesl radu a stal se zrádcem, může býti z rady vyvržen a kdyby jsa po čtvrté napomenut, z ní nevystoupil, že mu i jazyk může býti vyříznut, aby větší pohoršení z toho nepovstalo. (Si unus ex juratis proditor consilii, ille de consilio primo ejici debet, secundo, tercio et quarto. Et si idem cessare noluerit, tunc sibi sua lingua debet excidi pro hoc, ne majus scandalum oriatur.)

[65]) Srov. zde str. 131. Nacházíme přísežných *13* v Reg. III str. 76, 80, 602, 670 a 687; *14* v Reg. III str. 254, 566, 568, 597 a 598; *15* v Reg. III str. 171, 341, 344, 528, 623, 631, 646, 647, 671; *17* neb *18* v Reg. III str. 308, 316, 397, 469 a 517; *22* neb *24* v Reg. III str. 167 a 184.

[66]) Reg. III str. 707.

[67]) Srov. statut *de consulibus morientibus* u Rösslera u. m. I str. 56 a Reg. IV str. 334. Počet jedenácti přichází v Reg. III str. 777 a IV str. 5, 10, 23, 334, 342, 348 a 559. Srov. též *Tomek* u. m. I str. 269.

[68]) Reg. IV str. 478.

[69]) Reg. III str. 755 a IV str. 202, 206, 210, 236, 285, 334, 335, 464 a 478.

to byli »nejpřednější a nejzámožnější měšťané, kteří se nejobyčejněji střídali spolu také v úřadě přísežných«,[70]) ale nesouhlasíme s tím, že by snad bývali totožnými s *viri communes*, před kterými konšelé skládali účty.[71])

Co se účastenství ostatního měšťanstva počtem ošem nevalného na správě obecní týče, zmiňují se prameny často o *shromážděních měšťanů* neb *obce měšťanské* (consilia civium vel communitatis vel universitatis civium, tota communitas civium, gemainer rat), jež přísežní povolávali, aby dávala souhlas k důležitějším opatřením ve věcech obecních, zejména finančních,[72]) a také k vydávání statutů.[73]) Z účastníků těchto sborů měšťanských bráni jsou zajisté zmínění *lidé obecní* (viri communes), před kterými konšelé měli dle snesení z r. 1338 skládati obecné počty.[74]) A mezi těmi byli asi také *řemeslníci*, zejména jich starší neboli cechmistři, které rada sama jednotlivým řemeslům ustanovovala, pokud řemesla byla v jejím područí.[75]) Nějakého vlastního zastoupení v obci ve formě jakési *širší rady* tehdy cechy neměly. A při vládnoucím patricijském regimentu v Praze nelze se také diviti, že

[70]) Srov. *Tomek* u. m. I str. 271 a 273.

[71]) Reg. IV str. 210.

[72]) Communitas schází se v hlavním kostele městském sv. Mikuláše (Pocta Randova str. 211) a již r. 1280 zakládají se knihy městské »consensu totius universitatis« (Novák, Formulář biskupa Tobiáše str. 191). Srov. dále Reg. II str. 555, 610, 675, 737, 868 a 970, III str. 184, 517, 551, 552, 554, 556, 619, 647, 656, 660, 687, 726 a 777 a IV str. 57, 210, 236, 285, 335, 368, 407 a 651.

[73]) Tak r. 1327 uvádí se jménem vedle rychtáře a přísežných jakožto universitas civium 29 měšťanů starousedlých, mezi nimi 5 řemeslníků, kteří přijali statut o nezletilcích (Reg. III str. 517) a r. 1341 jmenuje se 55 měšťanů, mezi nimiž byli toliko čtyři řemeslníci, kteří přijali různá statuta, jež pak byla převzata do osnovy městského zákonníka neboli Rechtsbuchu (Reg. IV str. 334 a 335 a Rössler u. m. I str. 121, 122 a 127 čl. 76—78 a 93). *Tomek* u. m. I str. 273 soudí, že »skutečných shromáždění *celé* obce nebylo v tomto čase«, kterýžto výrok sluší obmeziti na ten způsob, že ovšem byla shromáždění malého počtu měšťanů, kteří tehdy tvořili obec.

[74]) Reg. IV str. 210.

[75]) Už za Přemysla Otakara II. ze zlatníků voleni čtyři prubéři stříbra (Tadra, Věstník spol. nauk 1889 str. 95) a seniores carnifices žádali krále za stvrzení svých práv (Reg. IV str. 280). Kr. Václava II. vítali r. 1283 »omnium operum opifices« (Fontes II str. 366); r. 1330 přísežní zakazují soukenníkům a sukna kraječům všechny uniones vel conspiraciones a r. 1341 ustanovují sami soukenníkům čtyři přísežné mistry (Reg. III str. 631 a IV str. 335). Téhož roku ustanovili krejčířům »vier gesworn meister« (Reg. IV str. 349) a r. 1340 zvolili starší mlynáře (Reg. IV str. 327). V týž čas přicházejí mistři platnéřů (magistri torificum) a činí se zmínka o řemeslnících jako podsedcích měšťanů (Tadra, Summa Gerhardi str. 161 a 207). Též jura Norenbergensia jednají v čl. XLVIII, XLIX a LIII o dozoru mistrů na řezníky, soukenníky a pekaře. K tomu srov. *Tomek* u. m. I. str. 344 až 349 a *Winter* v Časop. Matice České 1904 str. 1 násl.

mezi přísežnými byl toliko nepatrný počet řemeslníkův a to patrně zámožnějších, jakými byli kromě kramářů a řezníků zejména sukna kraječi, kteří vlastně k obchodníkům se počítali.[76])

Konečně i v této době z předních měšťanů brala a napřed sobě ustanovovala rada pomocníky, kterým říkalo se *genante* (též asi consiliarii) jako druhdy, když je rychtář neb zástupce krále jmenoval, a jichž úkol byl hlavně dávati svědectví na soudě i mimo soud a tedy týž, jako denominatův v jihoněmeckých městech.[77]) K nim patřili asi též *litkupníci* (subemtores, unterkoufel), jež noví přísežní po obnově rady ustanovovali.[78])

Působnost přísežných byla velmi rozsáhlou a šířila se stále. V první řadě týkala se *záležitostí obecních a tržních*. V zastoupení obce kupují přísežní r. 1296 a 1338 *radní dům*, aby v něm obecní potřeby (negotia civitatis) se řídily.[79]) Ustanovují *písaře městské, biřice* (precones, butel) a jiné *zřízence a dozorce obecní*, jako berníky, litkupníky, šrotéře vína (affusores vel exactores vini, weinschrotter),[80]) vážčí zboží kupeckého (ponderatores institorum), mistra dlažebního (magistrum pavimentacionis), dozorce na čistění města, hlídače věží a bran, slévače vosku (fusores cerae) atd.[81])

Přísežní zakládají *knihy městské*,[82]) do nichž se zejména zapisují *statuta neb snesení*, jež buď sami neb společně s obcí vydávají a jež se týkají všech

---

[76]) Nacházíme v radě r. 1288 kramáře, 1296 jednoho a 1306 dva kožešníky (Reg. II str. 627, 906 a 1231). V době krále Jana r. 1313 a 1314 pekaře a kramáře, 1316 kramáře, 1318 pekaře, krejčího a kožešníka, 1320 řezníka, 1331 dva sukna kraječe (pannicide, gewantsneider) a řezníka (králem dosazené), 1335 kramáře, 1337 sukna kraječe, šrotéře vína a krejčího, 1338 řezníka a 1339—1341 jednoho neb dva sukna kraječe (Reg. III str. 61, 76, 80, 137, 171, 184, 254 a 707 a IV str. 57, 146, 204, 236, 243, 247, 293, 300, 342, 348 a 353).

[77]) V statutu o lichvě ustanoveno r. 1333, že mají kmeté voliti 12 přísahou zavázaných mužů (gesworne manne, di diselben schepfen zu sich kisen und nemen), kteří budou dohlížeti na půjčování peněz a kteří mají usvědčovati s kmety ty, kdo by se podvodu dopustili a r. 1335 v jiném statutu, že buřiče v městě má usvědčovati kmet »mit aynem genanten man oder von zwain genanten manen« (mit einem biderman) (Reg. III str. 780 a IV str. 57). — Dle Rechtsbuchu čl. 95 a 179 svědčí strany »mit genanten« a zejména krčmář může býti obviněn »in dem rat von den genanten« (Rössler u. m. I str. 128 a 154). Též jura Norimbergensia uvádějí v čl. XIII *consiliarii* jakožto výsadné svědky, z nichž strany berou pomocníky v přísaze a úmluvce.

[78]) Srov. *Rössler* u. m. I str. 62 a 72; Reg. III str. 765 a IV str. 98, 146, 204, 206, 247, 353 a 594.

[79]) Reg. II str. 736 a IV str. 236.

[80]) Reg. III str. 167 a IV str. 110.

[81]) Srov. *Tomek* u. m. I str. 275 a 276 a Reg. III str. 686 a IV str. 247, 303, 429, 594 a 651; ohledně písaře městského srov. Sb. I str. 18 a 57 a Reg. III str. 566.

[82]) *Novák*, Formulář biskupa Tobiáše str. 291 a můj Soupis str. 2 násl.

oborů jich působnosti, tedy *věcí obecních, policejních a finančních,*[83]) *obchodu a průmyslu,*[84]) jakož i *práva soukromého a trestního.*[85]) Králové časem potvrzují statuta ta, na jichž porušení se pokuty ukládají a zajisté ku vydávání jich v době nám neznámé dali obci svolení.[86]) Dále přísežní k rozkazu krále usnášejí se r. 1341, aby právo městské bylo sepsáno a volí k tomu konci čtyřčlennou komisi,[87]) vysílají posly na sněm a na jiná místa,[88]) udělují právo měšťanské a propouštějí měšťany z obecního svazku.[89]) Starají se o hrazení, čistění a dláždění města,[90]) zřizují hřbitovy,[91]) snaží se nabýti vlivu na most, Týnský kostel a dvůr a na postranní práva,[92]) rozhodují ve věcech stavebních a zabezpečují město před ohněm.[93])

Přísežní spravují dále řemeslníky prostředkem cechmistrů, vedou dozor na trhy, ustanovují ceny a míry na potraviny a jiné zboží;[94]) dohlížejí na cizí kupce a sklad zboží ve městě,[95]) vysazují míry mlýnům,[96]) dohlížejí

---

[83]) Srov. Otakarovské právo městské čl. 82, 121 a 122, kdež se čte: »Alle gesaczte dinc von den purgern in der stat, die sol man haldin genczlich atd.« (*Rössler,* Über die Bedeutung und Behandlung der Geschichte des Rechts in Oesterreich str. XXI a XXV); Rechtsbuch čl. 47 u Rösslera, D. Rechtsdenkmaeler I str. 114 a jura Norimbergensia čl. XLIV—LVIII; Reg. II str. 736 a 746, III str. 184, 532, 619, 646, 660, 686, 708 a IV str. 65, 97, 206, 210, 236, 243, 334, 369, 563 a 651.

[84]) Reg. II str. 868, III str. 94, 141, 142, 167, 171, 306, 551, 552, 566, 589, 656, 777, 779 a IV str. 206, 243, 327, 335, 348, 420 a 520; Rössler u. m. I str. 1—3 a *Tadra,* Summa Gerhardi str. 207.

[85]) Reg. III str. 517, 554, 646, 660, 726, 755 a 780 a IV str. 57, 97, 202, 206, 285, 286, 334, 335, 464 a 478.

[86]) Srov. též *Tomek* u. m. I str. 278 násl. a 295.

[87]) Reg. IV str. 407.

[88]) Fontes II str. 353 (r. 1281) a IV str. 109, 112, 136 a 176. Srov. *Tomek* u. m. I str. 493, 503, 513 a 576.

[89]) Reg. IV str. 563.

[90]) Fontes II str. 290 a 303, Reg. II str. 812, IV str. 263, 303 a 368.

[91]) Fontes II str. 361.

[92]) Reg. II str. 746, 779 a 865, III str. 239, 240, 261, 311, 335 a 340 a IV str. 110 a 521.

[93]) Reg. IV str. 65 a 243 a Rechtsbuch čl. 15 a 141 (Rössler u. m. I str. 106 a 141).

[94]) Sb. I str. 725 (r. 1287). R. 1268 byl to ještě král, jenž »praecepit renovari pondera et mensuras et insigniri signo suo« (Fontes II str. 300). Srov. též *Rössler,* Über die Bedeutung str. XXI a XXV (čl. 82 a 121).

[95]) Sb. I str. 20, 67 a 68, Reg. III str. 777 a IV str. 242 a Fontes IV str. 45. Srov. též Poctu Randovu str. 200.

[96]) Reg. IV str. 309 a 327.

na dřevní obchod v Podskalí,[97]) drží ochrannou ruku nad přepalovači a prubéři stříbra[98]) atd.

Přísežní vedou *finanční správu města,* spravujíce důchody a vydání obecní. Ukládají na obyvatele sbírky a prostředkem berníků (collectores) vybírají berně a uzavírají jménem obce dluhy, jsouce nuceni často králi poskytovati zápůjček.[99]) Vybírají cla, ungelty a jiné dávky k obci[100]) a jim připadá část pokut, konfiskací a odúmrtí.[101])

O věcech těch radili se, majíce v čele purkmistra obyčejně v tak zv. *ranních schůzkách* (maniloquium, morgensprache), jež se od r. 1338 na radnici odbývaly.[102])

Trvalé a rozsáhlé bylo účastenství přísežných neb kmetů na *konání soudní moci* ve věcech sporných i nesporných. Zahájeného soudu, kterému předsedal rychtář, účastnili se přísežní, sedíce ve čtyřech lavicích. Kdežto rychtář vedl řízení soudní a vykonával nálezy, kmeté vynášeli nálezy k jeho vyzvání, pokutovali obžalované, bdíce nad mírem městským[103]) a kromě toho zaujímali postavení úředních svědků, kteří dosvědčovali stranám právní jednání a jiné úkony před soudem neb i mimo soud předsevzaté, dávajíce je písařem městským listinami pověřovati a částečně i do městské knihy zapisovati. Zejména vzdání práva vlastnického a jiných práv věcných k nemovitostem se takovýmto způsobem utvrzovalo.[104]) Kromě toho rychtář

---

[97]) Reg. IV str. 420.

[98]) Reg. II str. 1018 a III str. 94, též *Tadra,* Věstník učené společnosti 1887 str. 95.

[99]) Sb. I str. 16, 26, 41, 43, 59, 63, 65, 66, 69 a 71; Reg. II str. 970, III str. 130 a 133 a IV str. 221, 236, 273, 651, 781 a 782; Fontes IV str. 251, 253, 308, 314 a 332.

[100]) Reg. III str. 141, 142, 165, 184, 270 a 306, IV str. 109, 225, 344, 368, 372, 429 a 510.

[101]) Sb. I str. 21, Reg. III str. 166, 167, 305 a 375 a IV str. 202 a 236 a právo Otakarovské čl. 9 (*Rössler,* Über die Bedeutung str. X). Srov. též *Tomek* u. m. I str. 295—299.

[102]) Srov. *Tomek* u. m. I str. 273.

[103]) Dle práva Otakarovského čl. 64, 80 a 85 rychtář pokutuje »mit der schepfin *rat*« a některý z kmetů vynáší nález (Rössler, Über die Bedeutung str. XIX a XXI). — O ustanovení řádu z r. 1287, že rychtář soudí »de *consilio* juratorum« srov. pozn. 34 na str. 132. V době krále Václava II. jurati zovou se časem též *judices* (Reg. II str. 526, 746, 910 a 1018). — Pro dobu kr. Jana viz Reg. III str. 166, 167, 335, 340, 631, 755 (vor das gerichte, vor die vier benken, do richter und schepfen zu gericht siczen) a IV str. 202, 236, 285 (excessus in judicio vel in consilio contra judicem vel juratos), 335 a 339. Srov. též Rechtsbuch čl. 18, 19, 39, 44, 53, 54 a 199 (*Rössler* u. m. I str. 107, 112, 113, 115, 116 a 161), *Tomek* u. m. I str. 373 a Soupis str. 5 násl.

[104]) Reg. II str. 627, 675 (vzdání r. 1292 in presencia judicis et juratorum),

konal vlastní soud každého dne; ale přísežní hleděli obmeziti jej i v tom ustanovením, že má souditi za přítomnosti nejméně dvou z nich [105]) Kdo by byl pohnal k jinému soudu nežli městskému, toho majetek měl rychtář zabaviti s vědomím přísežných (cum sciencia juratorum).[106]) Jim bylo vyhraženo též právo, rovnati spory prostředkem úmluvců.[107]) Vůbec pak měli přísežní zachovati tajemství na soudě jako v radě a neměli stranám pomáhati ani tu ani tam.[108]) Práva obsahovala napomenutí k nim, aby byli jednomyslní a sjednocení v konání spravedlnosti, aby se chovali k lidem spravedlivě, neutlačujíce chudých, vdov a sirotkův a aby pro dary neb přízeň nikoho nepodporovali ani netiskli.[109])

Napomenutí těchto bylo ovšem velmi zapotřebí, neboť není pochybnosti, že celé tehdejší zřízení obecní a soudní města Pražského nadržovalo ve všem zámožným měšťanům, větším dílem Němcům, na úkor obyvatelstva chudšího, namnoze českého. Členové starousedlých rodů měšťanských tvořili s nově přijatými měšťany společenstvo, jež správu města i soudní moc pomocí výsad a monopolů na králi vymáhaných hledělo výhradně do svých rukou dostati a jemuž ostatní obyvatelstvo městské více méně bylo poddáno. I soudní řízení trestní a civilní bylo vítaným prostředkem k udržování jeho nadvlády. Měliť nejvážnější a nejmocnější měšťané soudní moc nad obyvatelstvem městským aspoň potud skoro úplně ve svých rukou, pokud tím práva krále a vrchností nebyla dotknuta. Příslušníci jich stavu mohli po způsobu jakési poroty usvědčiti i očistiti svými přísahami obžalovaného, jich přísaze a svědectví přikládala se větší váha než svědectví obecného člo-

---

853, 865, 906, 959, 1207, 1210 a 1231; III. str. 16, 61, 71, 80, 109, 120, 254, 308, 311, 341, 344, 397, 469, 528, 568, 597, 598, 602, 623, 646, 670, 671, 688, 722 a 748 a IV str. 5, 10, 23, 66, 124, 155, 202, 204, 277, 285, 295, 319, 342, 440, 523, 525, 559, 564, 642, 643, 645 a 902. Srov. Rechtsbuch čl. 23 a 39 (*Rössler* u. m. I str. 108 a 112) a *Tadra*, Summa Gerhardi str. 130, 134, 145, 161, 170, 201 a 268. Jura Norimbergensia v čl. XVIII praví: »Si eadem hereditas est obligata inter quatuor scampna judiciaria judici ac juratis presidentibus, tunc est obligacio et non alio modo« a v čl XXIV: »Si aliquis hereditatem emerit, ille debet ipsum inducere, quod ipsam sibi resignet in quatuor scampnis judiciariis juratis presidentibus et eandem resignacionem munire debet firmo et certo testamento vel testimonio.«

[105]) Srov. *Novák*, Formulář bisk. Tobiáše 193 a Rechtsbuch čl. 19—22 (*Rössler* u. m. str. 107 a 108), kdež se praví: »Der richter mag alle tage wol richten umb gelt, gesten und ungesessen leuten. Idoch soll der richter zwen scheppfen zum minnystem pey ym haben, wenn er will richten.«

[106]) Sb. I str. 34.

[107]) Reg. IV str. 686.

[108]) Rechtsbuch čl. 80 a 81 (Rössler u. m. I str. 123).

[109]) Srov. Jus regale montanorum z r. 1300 kn. I kap. 6. »De officio juratorum« (Jireček, Codex j. boh. I str. 276) a Jura Norimbergensia čl. LXXVII.

věka, z jich počtu brali se pomocníci v přísaze a očistníci,[110]) před nimi konala se jednání právní proti řádnému i jim zaplacení, jenom oni mohli se zaručiti za někoho a pouze přísežným z jich středu dosazovaným příslušelo vynášeti nálezy, jakož i společně se staršími od nich volenými vésti správu obce.

Na počátku panování Karla IV. nastaly v tomto zřízení hlavního města některé změny, jež byly přivoděny rozmáháním se počtu obyvatelstva a nabýváním v něm většího významu třídy řemeslnické a na něž také nezůstaly asi bez vlivu tehdejší živé hospodářské a politické styky s Norimberkem, druhým to sídelním městem krále římského a českého.

Konšelé dosazení na Starém městě králem Janem r. 1344[111]) zůstali v úřadě až do 12. července 1348, kdy Karel IV. osobně obnovil radu. Čítala jako před tím dvanácte členů, vesměs německých měšťanů, mezi nimiž jediný byl zámožnější řemeslník a to sukna kraječ.[112]) Se souhlasem a pomocí rady městské vyslovil Karel IV. 3. dubna 1347 úmysl že z předměstí hlavního města utvoří nové město, jež by se spravovalo právem města Starého a nalezalo se k němu v jakémsi podružném postavení, aby založení jeho nebylo mu na škodu. Z jeho soudu mělo jíti odvolání do Starého města.[113])

K založení tomu došlo během r. 1348[114]) a v zakládací listině Novému městu 8. března 1348 vydané upravil král právní poměry obyvatelů města, ustanoviv mezi jiným, že pozemky, jež novým nabyvatelům budou zvláštními zmocněnci v ohradě městské vymezeny, mají jim náležeti vlastnicky.[115])

---

[110]) Statut z r. 1338 dokonce ustanovuje, že usedlým je pouze ten, kdo má nemovitý majetek v ceně 50 kop a »wer der ist, der da zeugen fuern wil oder scholl, der schol sulch zeugen fuern, dy da bey czwainzig schoken grozzer pregizzer pfenning gesessen sein an erb oder an aygen.« (Reg. IV str. 206.)

[111]) Srov. str. 134. — [112]) *Tomek* u. m. I str. 611, II str. 10 a V str. 55.

[113]) »Wellen wir auch, das di burgere und inwonere der kumftigen newen stat auch der recht, der man zu gerichte pfleget, als dy egenante unsere hoepstat gebrauchet, sol gebrauchen, so das burgere und inwonere und ir nochkomlinge derselben neuen stat von irem rechten gleicherweis, als aus andern manchen unsern steten in unserm kunigreich zu Beheim, wan es und wy offte is not geschee, als uf ein hoer recht vor den burgermeister und rat der genanten unser hoepstat zu Prage in ortlweis schiben und sich berufen schullen und an irem so geteilten ortl und rechten genzlich bleiben und besteen schollen an alle fordere und hoere berufunge sich uf nymandes anders von in und von irem rechten, den uf uns und unser nochkumftige gekronte kunige zu Behem beruffen schol noch tar in dheinerweise« (Sb. I str. 74).

[114]) *Tomek* u. m. II str. 6 násl., Sb. I str. LXXV násl. a *Fontes* r. boh. IV str. 449, kde kronista klade položení základního kamene k Novému městu králem Karlem ke dni 26. března 1348.

[115]) Praví Karel IV: »Statuimus — terras omnes et campos inter muros

Noví nabyvatelé nebyli tedy pouhými emfyteutickými držiteli, nýbrž vlastníky půdy a vystavěných na ní budov a také nebyli cizími kolonisty do země k založení města povolanými, jak to bývalo druhdy, nýbrž domácí obyvatelé větším dílem ze Starého města pocházející, kteří od té doby v soudních i jiných věcech měli se spravovati vlastními soudci a kmety *od krále* dosazenými.[116]) Z ustanovení toho dalo se souditi a dovozovati, že jako na Starém městě má i na Novém král konšely sázeti, a nikoli podkomoří, lečby k tomu byl zvláště králem zmocněn. Vystavěno mělo pak býti nové město za osmnácte měsíců, tedy do podzima r. 1349 a všichni, kdo na Starém městě hlučná neb nepokojná řemesla provozovali, zejména sladovníci, pivovárníci, koláři, kováři a vůbec všichni, kdož kladivem v kovy pracují, měli býti donuceni, aby se tam přestěhovali.[117]) Dá se z toho souditi, že nově zakládané město nalezalo se nějaký čas pod správou úřadu a soudu staroměstského[118]) a že teprve asi počátkem r. 1350 obdrželo vlastní městské zastupitelstvo a vlastní soud.[119]) Byly pak od

---

utriusque civitatis Nove videlicet et Antique sitos, prout per deputandos a nobis certa cuilibet porcio fuerit assignata, legittime pertinere, quas terras in jus et proprietatem recipiencium cedere volumus et jubemus« (Sb. I str. 81). — Valná část těchto pozemků náležela řádu křižovnickému s červenou hvězdou, čehož dokladem jsou dvě listiny papeže Klimenta VI. ze dne 23. února 1352, kterými kostely sv. Štěpána a sv. Jindřicha isou na farní povýšeny a řádu křižovnickému jakožto patronu přivtěleny z toho důvodu: »quod olim ipsi (magistri et conventus hospitalis ste Marie domus sancti Francisci in pede pontis Pragensis) propter ampliacionem civitatis Pragensis ex eo, quod quasi pro majori parte muri, domus, orti, curie et aree ac nonnulla edificia civitatis ejusdem in fundo et hereditate dicti hospitalis sunt erecta, magna dampna passi sunt« (*Klicman*, Monumenta Vaticana I str. 740 a 741). Srov. též *Tomek* u. m. II str. 9 a *téhož* Základy místopisu Pražského (cit. Základy) II str. 163 a 204.

[116]) »Decernimus statuentes, quod prefata Nova civitas et incole ejusdem coram judicibus et scabinis civitatis ipsius, *quos ibidem duxerimus deputandos*, et secundum legem, consuetudinem et statuta ipsius civitatis criminaliter et civiliter judicium capiat ac per ipsos judices et scabinos in omnibus regantur, corrigantur et eciam puniantur« (Sb. I str. 82)

[117]) Sb. I str. 75 a 84.

[118]) Aspoň 4. prosince 1349 přísežní Staroměstští (Borsuta judex et jurati cives Pragensis civitatis) a nikoli Novoměstští, jak by se dalo souditi, potvrzují zápis úroku »super duas partes molendini prope sanctum Clementem in preurbio civitatis dicto Porziecz siti« (*Borový*, Libri erectionum [cit. L. Erec.] I str. 75) a ještě r. 1350 jurati Pragenses stvrzují nadání Staroměstského měšťana Johlina Jakubova »ad construendum et dotandum hospitale in nova civitate Pragensi« (*Tomek*, Základy II str. 233.) Dle *Tomka* u. m. II str. 8, 221 a 223 byly vystavěny do r. 1350 hradby, do r. 1360 největší část domův a do r. 1374 radnice v Novém městě.

[119]) *Tomek* u. m. II str. 10 soudí, že Karel IV. sadil na Novém městě kon-

samého počátku obavy, aby mezi starým a nově zakládaným městem nevznikly spory a aby hospodářské i politické postavení Staroměstských nebylo ohrozeno. Pročež Karel IV. viděl se nucena k upokojení Starého města vydati mu 27. prosince 1348 potvrzení všech jeho práv a svobod, nazývaje je sídlem a hlavou království Českého, bez něhož ostatní města království Českého byla by jako trup bez hlavy a jehož zákonný sbor měšťanů může sloužiti za pravidlo mravův a příklad i zrcadlo poctivosti lidského života měšťanům jiných měst království Českého.[120])

Ačkoli takto starousedlým měšťanům dáno jest nejlepší pochvalné vysvědčení, způsobil Karel IV. osobně na radnici Staroměstské 31. ledna 1350 pronikavou proměnu ve složení rady. Dosadilť osmnácte měšťanů místo druhdy obvyklých dvanácte na úřad konšelský a mezi těmi byla většina řemeslníků.[121]) Podobně stalo se při následující obnově rady 15. ledna 1352.[122]) Toto rozmnožení počtu členů rady staroměstské a nápadná převaha živlu řemeslnického v ní souvisí nejspíše s hnutím cechovním, jež tehdy v mnohých městech v říši mělo za cíl opanovati správu městskou a jež v Praze bylo nad to podporováno přísným vystupováním konšelů z rodin patricijských,[123]) násilným vypovídáním »nepokojných řemeslníků« z města starého do nového a vůbec zvýšenou činností hospodářskou obyvatelstva, když Praha stala se střediskem netoliko zemí českých, nýbrž i říše římské, jakož i sídlem dvora královského a university. Také asi události, které se v těch časech zběhly v Norimberce, přispěly k tomu, že Karel IV. obnovuje radu Staroměstskou, dopomohl v ní živlu řemeslnickému k většímu zastoupení, aby předešel podobným rozbrojům a třenicím mezi živlem patricijským a řemeslnickým, k jakým bylo tehdy došlo v Norimberce.

Karel IV. meškal od 31. října do 4. prosince 1347 v tomto říšském městě,[124]) jež po některém zdráhání uznalo jej za římského krále a obdrželo za to od něho 2. listopadu potvrzení a značné rozhojnění svých práv a svobod, mezi jiným též výsadu, že měšťané Norimberští mají užívati týchže práv v záležitostech obchodních po městech v Čechách, na Moravě,

---

šely už 12. července 1348 aneb »aspoň okolo téhož času«. První známá ale jména těchto konšelů uvádí se teprve z 18. listopadu 1350 a z téhož roku je také známo jméno prvního rychtáře Novoměstského Damiana (*Tomek* u. m. V str. 76).

[120]) Sb. I str. 73 a 85.

[121]) Byliť dosazeni dva sukna kraječi, dva kožišníci, jeden soukenník, dále kramář, řezník, platnéř, nožíř, zlatník, pekař, krejčí, švec a uzdář (*Tomek* u. m. V str. 55).

[122]) V radě zasedali: kramář, sukna kraječ, kožišník, krejčí, řezník, kovář, soukenník, švec, pekař, nožíř a zlatník (*Tomek* u. m. V str. 56).

[123]) Srov. statut, který 30. března 1349 vydali rychtář a přísežní konšelé Starého m. Pražského »durch der stad eren, frides und gemaches willen« o trestání každého porušovače míru ve městě (*Rössler* u. m. I str. 33).

[124]) *Huber*, Regesten K. Karl des IV. (cit. Reg.) str. 42.

v Slezsku a Lucembursku jako měšťané Pražští, zejména práva, aby v Praze i jinde po městech mohli měšťanu *i hostu* prodávati zboží kupecké.[125]) Přízeň tato prokazovaná Norimberku, kde správa městská nalezala se v rukou patricijských a kde Karel IV. ještě na zpáteční cestě z Němec do Čech v únoru 1348 několik dní pomeškal,[126]) vzala za své, když vypuklo tam 4. června onoho roku podnětem Braniborského markrabího Ludvíka vzbouření cechů proti radě patricijské, jejížto členové musili útěkem z města spasiti život, načež cechové ze svého středu novou radu si zvolili.[127]) Cechovní tento regiment potrval až do září 1349, tedy šestnácte měsícův, a Karel IV. neschvaluje ovšem tohoto převratu pomýšlel na cesty, jak by panství cechů konec učinil.

Prohlásil Norimberské za vzbouřence a podporoval konšely z města vypuzené v jich úsilí, aby se mohli vrátiti do města k svým úřadům a statkům. Mezi jiným vydal z Drážďan 2. ledna 1349 Starému městu list, kterým potvrzoval, že měšťané a kupci z cizích měst, když v Praze meškají, nemají se považovati za měšťany a obyvatele městské, nýbrž za hosty a příchozí, což hlavně proti Norimberčanům a jich privileji ze dne 2. listopadu 1347 bylo namířeno.[128]) Brzo na to odňal 10. ledna 1349 Norimberským právo ražení mince, poněvadž se »na něm a říši bezpráví a svévole dopustili« a propůjčil právo to měšťanům Chebským.[129]) Když pak se byl smířil 26. března 1349 s markrabím Braniborským Ludvíkem, vydal 26. června t. r. z Frankfurtu vypuzeným patriciům Norimberským list, kterým je zmocnil utvořiti spolek proti jich nepřátelům v městě a 13. července k přímluvě markrabího Ludvíka vzal sice Norimberské na milost, ale vymínil při tom, že patriciové mají opět do svých hodností býti uvedeni a že mají zůstati zakázány cechy, které v Norimberce převrat způsobily.[130]) Brzo na to přikročil k rozhodným krokům proti Norimberku, ob-

---

[125]) *Huber*, Reg. č. 401 a *Lochner*, Geschichte der Reichsstadt Nürnberg zur Zeit Kaiser Karl's IV. str. 4. Už r. 1341 měli Pražané spory s Norimberčany o dávání ungeltu v Praze, jež kr. Jan hleděl srovnati (*Emler*, Reg. IV str. 344) a r. 1342 slíbil markrabí Karel Pražanům držeti ochrannou ruku nad jich statuty proti kupcům Norimberským, kteří drželi s králem Ludvíkem Bavorem, papežem do klatby daným a sesazeným (Sb. I str. 67 a 68).

[126]) *Huber* Reg. str. 51 a 53.

[127]) *Lochner* u. m. str. 21 násl. a *Mummenhoff*, Nürnberg's geschichtlicher Entwicklungsgang str. 20 násl.

[128]) Sb I str. 86. Karel IV. povolil opětně v lednu 1354 Starému i Novému městům, aby obecním snesením zakázala cizím hostům a kupcům, kteří v Praze přebývají a k obecním potřebám ničím nepřispívají, by vedli obchody s někým jiným, nežli s domácími obyvateli, kteří s městem trpí (Sb. I str. 92 a 93). Že kupci Pražští a Norimberští vedli společně obchody na př. do Uher, dokazují výsady uherských králů (Sb. I str. 101, 103 a 106 a II str. 607 a 877).

[129]) Sb. II str. 425.

[130]) *Huber*, Reg. č. 1039 a 1068 a *Lochner* u. m. str. 31 a 32.

lehnuv jej 20. září s vojskem z Čech a zmocniv se ho prý lstí. Meškaje až do 4. října v nově získaném městě uvedl vypuzenou radu opět do úřadu a udělil jí 2. října právo trestati a vypovídati z města každého, kdo by v něm nepokoje strojil. Práva toho užili nově dosazení rychtář a konšelé ihned v rozsáhlé míře. Zasedli na soud nad vzbouřenci a odsoudili z nich některé k smrti a jiné z města vypověděli.[131]) Po takovém obnovení regimentu patricijského v Norimberce vrátil se Karel IV. do Čech, ale brzo za souhlasu jeho docíleno jakési narovnání mezi oběma tamějšími třídami městskými. Rada sice zůstala v rukou patriciův, ale chtějíc upevniti své postavení, povolila v dohodě s řemesly osmi předním cechům, aby volili do ní osm zástupcův a kromě toho snesla se na zřízení četné širší rady, v které řemeslníci byli též zastoupeni.[132]) Nová rada Norimberská učinila pak 31. května 1350 narovnání s Pražany o vzájemné škody, které kupci Pražští a Norimberští v době odboje cechů v Norimberce byli utrpěli.[133])

Převraty tyto nejprve ve prospěch živlu řemeslnického a pak opět starousedlého měšťanstva v Norimberce způsobené nezůstaly zajisté bez vlivu na vývoj radního zřízení též na Starém městě, jehož živé styky s Norimberkem právě v té době jsou prokázány. V Praze král neb jeho zástupce obnovuje radu vyžadoval sobě sice návrh odstupující rady nebo i měšťanstva na obsazení nové rady, ale návrhem tím nebyl vázán, maje právo a možnost radu třebas celou i sesaditi. Mohl tudíž snadno zjednati tomu neb onomu živlu v radě převahu, jak to právě zájmům jeho nejlépe vyhovovalo, maje při tom ovšem zření k tomu, by udržel dobrou vůli se zámožnějším měšťanstvem, jež mu mohlo půjčkami a dary z nesnází finančních vypomoci, a zase aby udržel mír v městě bera v ochranu pracující třídu proti utiskování. Zřetel prve uvedený záhy obdržel vrch nad ohledy jinými a tak došlo 25. července 1352 k obnově rady Staroměstské, při které Karel IV. vesměs starousedlé měšťany německé za konšely ustanovil, nezvoliv ani jediného řemeslníka. A při následující obnově rady král. podkomoří Rus z Lutic 7. srpna 1353 za nepřítomnosti krále v Čechách dosadil na radnici osmnácte členů do rady a to tak, že dvanácte z nich zvalo se konšely (consules) a šest kmety (scabini).[134]) Mezi těmi přísežnými byl pouze jediný řemeslník, a to sukna kraječ, a roztřídění přísežných na konšely a kmety mělo patrně za účel odděliti obecní správu od soudnictví městského, jež mělo zůstati vyhrazeno rychtáři a kmetům ze starousedlého měšťanstva. Úmysl ten ale záhy narazil na odpor, při čemž zájem o důchody z konání moci soudní, na něž rychtář, konšelé, kmeté i jich písaři činili nároky, padal asi dosti na váhu.[135])

---

[131]) *Huber*, Reg. č. 1161 a 1173 a *Lochner* u. m. str. 52 a 40.

[132]) D. Pr. str. 543, *Lochner* u. m. str. 49 a *Mummenhoff* u. m. str. 20.

[133]) *Tomek* u. m. II str. 20, *Lochner* u. m. str. 54 a Kn. archivu městského (cit. Kn.) č. 993 na l. 46.

[134]) *Tomek* u. m. V str. 56.

[135]) Srov. Soupis str. 7.

Od r. 1360 odlišování kmetů od konšelů přestává,[136]) ač už před tím při obnovách rady mluvilo se pouze o »novi jurati«[137]) a i jinde společného názvu přísežných neb konšelů pro členy rady i soudu se užívalo.[138]) Kmeté (scabini, schöffen), kteří při obnovách rady na posledním místě mezi přísežnými se uváděli a v pramenech jako takoví se označují, zasedali dle svědectví soudní knihy skutečně na soudě rychtářském od srpna 1353 do r. 1356 počtem šesti neb i méně, ač časem i některý z konšelů vedle nich zasednul. Zůstávali ovšem též členy rady, ale v úřadě purkmistrovském se nestřídali. Od r. 1356 zasedají na soudě netoliko kmeté, nýbrž i konšelé[139]) a od r. 1360 všechen rozdíl mezi nimi přestává, když už před tím pozbyl praktického významu. Poněvadž pak v Norimberce polovice členů rady byli kmeté, kteří zasedali na soudě šoltyse a tam vynášeli nálezy,[140]) možno míti za to, že i tento nezdařený pokus organisovati samostatně soud rychtářský na Starém městě a odděliti jej od rady městské stal se dle vzoru Norimberského.

V ty časy dosazoval přísežné r. 1356 císař sám a r. 1359 a 1360 jeho kancléř biskup Mindenský Dětřich[141]) a mezi konšely i kmety zůstávají řemeslníci ve značné menšině.[142]) V dubnu 1361 provinili se rychtář Mikuláš Reinbotův a rada, kterou biskup Mindenský v březnu 1360 dosadil, tím, že dali utopiti kněze Martina Ježka z Královic zv. Lvík pro krádež a jiné zločiny, jež spáchal, když z vazby arcibiskupovy utekl. Arcibiskup Arnošt z Pardubic pohněván, že tím do jeho právomoci bylo saženo, dal celý úřad městský do klatby a císař Karel sesadiv rychtáře a konšely vypověděl je z města na tak dlouho, až papež Innocenc VI. k návrhu arcibiskupa 11. srpna 1361 zrušil klatbu nad nimi vynesenou.[143]) Biskup Min-

---

[136]) *Tomek* u. m. II str. 286 a V str. 57. Consules et scabini přicházejí v Sb. I str. 94, 96 a 109; u *Rösslera* u. m. I str. 150, 181 a 192, Lib. erect. I str. 114, Kn. č. 986 str. 150, 181 a 192 (z 10. února 1360) a Kn. č. 993 str. 3 a 21.

[137]) Soupis str. 39. Tak záznam o obnově rady ze dne 4 února 1356 zní: »infra scripti viri (18 jmen) ad officium consulatus per dominum Karolum Roman. imperatorem et Boemie regem sunt positi« (Kn. č. 986 l. 158).

[138]) Sb. I str. 97, 108, 109 a 114, *Rössler* u. m. I str. 37, 51 a 52, *Tomek*, Základy II str. 133, 273 a 389, *Teige*, Základy str. 8, 285, 286, 389 a 709 a Codex Mor. IX. str. 22.

[139]) Soupis str. 54.

[140]) D. Pr. str. 543.

[141]) Soupis str. 39.

[142]) R. 1353—1356 byl v radě toliko sukna kraječ, r. 1356—1357 dva kožišníci, sukna kraječ, kramář, tobolečník, vážný a šrotéř vína, r. 1357—1358 dva kramáři, sukna kraječ, krejčí, tobolečník a vážný, r. 1358-1359 krejčí, kramář, kožišník, tobolečník a sukna kraječ, 1359—1360 mezi consules řezník a mezi scabini jurati dva kramáři (Tomek V str. 56 a 57).

[143]) Monumenta Vaticana II str. 498, Fontes IV str. 527 a *Tomek* u. m. II

denský obnovil na to 21. května 1362 radu Staroměstskou, v které soudě dle jmén většinou byli Čechové a čtyři řemeslníci.[144]) Snad souvisí s tím zpráva z této doby, že prý Karel IV. nařídil, aby konšelem byl toliko ten, kdo umí česky a aby se na radnici česky soudilo.[145]) Ale v následujících letech 1363 až 1367 poměry opět se zhoršily v neprospěch národnosti české, ač nikoli na úkor řemeslnictva.[146])

Na *Novém městě* nacházíme český a řemeslnický živel od samého založení města poměrně četněji zastoupený v radě, nežli v hlavním městě.[147]) Kdo zde obnovoval radu, která čítala pouze dvanácte členů, zdali král nebo podkomoří, nevíme. Jisto jest, že správa obecní a soudní nebyla v tomto městě dlouho valně spořádanou, když teprve r. 1374 byla radnice dostavena, kde se konšelé mohli scházeti. Okolnost ta, jakož i mnohé neshody, které

---

str. 47 a V str. 57. Papež praví, že »scabini seu consules civitatis Pragensis dictum presbyterum capi fecerunt et eum in uno sacco poni et in aquam projici per suam sentenciam decreverunt«.

[144]) V kn. č. 986 na l. 162 čte se: »Per dominum Theodricum archiepiscopum Maydburgensem infra scripti viri ad officium consulatus sunt positi: Bohuslaus de Miliczin, Sdenco pannicida, Mirko de Eylaw, Jesco de Monte, Pesco pistor de Wissegrad, Mathias Turnowsky, Nicolaus Sobotka, Przieznako, Fancza de Verona, Jakscho Polconis etc.«

[145]) *Tomek* u. m. II str. 521. V Husově Výkladu páteře čte se též: »Protož svaté paměti Karel ciesař a král Český přikázal jest byl Pražanóm, aby své děti česky učili a na radním domu, jemuž německy říkali rothaus, aby česky mluvili a žalovali.« (Flajšhans, Mistr Jan Hus str. 305). Jiná zmínka o tomto nařízení čte se v Žídkově Správovně (vydání Tobolkově str. 42) takto: »Po městech prve byli jsú na radách toliko Němci za ciesaře Karla a to nebylo dobře, ačkoli pod nimi města vysoce rostly jsú. Vida ciesař Karel, žeby tiem zahynul jazyk Český přikázal konečně, aby žádný púhý Němec v Čechách viec na radě nebyl a všecky pře na rathúziech aby česky súzeny byly, vypovídány a jednány, jinak aby moci žádné neměly, — aby člověk cizieho jazyku přišlý nevelebil sě viece nad jazyk český v pýše své, dědicuov země České nepotlačoval, přikazujem, *aby viec pouzí Němci na radách nebyli, ale Čechové.*«

[146]) Zasedají v radě od r. 1363—1365 tři kramáři, kožišník, švec, nožíř, řezník a pekař, 1365—1366 krejčí, zlatník, řezník, pekař, kožišník, kramář a nožíř a 1366—1367 kramář a řezník (*Tomek* u. m. V str. 58 a 59)

[147]) Tak r. 1350 dva soukenníci, tobolečník, karník a řezník, r. 1353 kolář, dva sladovníci, chmeléř, kramář, tandléř, jirchář a řezník; 1356 jirchář, uzdář, tandléř, sladovník a řezník; 1358 zlatník, tandléř, řezník a krčmář; 1359 chmeléř, kolář, drobník, herynečník, kuchař z trhu svinského a jirchář; 1360 dva sladovníci, herynečník, řezník, zedník a jirchář; 1361 střelec, zlatník, tandléř, řezník a krčmář; 1364 pekař, sladovník, jirchář a zlatník; 1365 rybář, chmeléř, řezník, kramář a sladovník a 1366 kolář, tkadlec, jirchář, herynečník a sukna kraječ (*Tomek* u. m. V str. 76—78). Jsou tedy z »hlučných řemesel« sladovníci a koláři, ale scházejí pivovárníci a kováři.

město mělo se Staroměstskými o hranice obapolných práv ve věcech tržních a jiných, byly asi příčinou, že Karel IV. rozhodnul se v prosinci 1367 spojiti obě města v jedinou velkou obec, zv. *Větším městem Pražským* (*Major civitas Pragensis*) a že přikázal tehdejším konšelům obou měst, aby sloučili se v společnou radu městskou, jež od té doby čítala třicet členů. [148]) Při tom rychtář Staroměstský Hana Benešovský rozšířil svou právomoc i na Nové město a podobně i nástupcové jeho Mikuláš Jenteš (1372—1374) a Martin Stach (1374—1377) byli společnými rychtáři obou měst. [149]) Ve společné radě městské nesesílil valně živel ani řemeslnický ani český [150]) a pozoruhodno jest, že po čas spojení měst vystupuje *rychtář* a nikoli *purkmistr* jako náčelník rady a obce, ač se i nadále činil rozdíl mezi radou a soudem městským. [151]) Také není známo, jak se konšelé spojené obce v úřadě purkmistrovském střídali. Správa obecní nalézala se napořáde v rukou členů zámožných rodin starousedlých, kteří asi kolem r. 1371 učinili pokus nadvládu svou v městě utužiti přijetím statutu o *seznamenaných* neboli *přísežných měšťanech* (genante, nominati), které rada sama volila z oddaných sobě měšťanů podle vzoru Norimberského. Tito pomocníci její ve správě obecní a soudní byli jí přísahou zavázáni a mohli býti přítomni jejím sezením, jsouce povinni zachovati mlčení o všem, cokoli tam slyšeli. Jim bylo poslouchati rozkazů rady a býti jí nápomocni slovy i skutky ve všem, co by se cti a práv města týkalo a v čemkoli by jich potřebovala. Zejména kdyby v obci odbývaly se postranní schůze neb uzavíraly nedovolené přísežné jednoty, neměli se jich účastniti, nýbrž pomocni býti, aby se vyzradily a potlačily. Jim bylo dále spolupůsobiti při konání policie ve městě, dohlížeti k hospodám a cizincům v nich ubytovaným, konati noční hlídky po městě a vystupovati před soudem městským jako výsadní svědkové. Kdyby někdo z nich byl většinou konšelů usvědčen z porušení přísahy, měl býti sesazen z úřadu (von der genanten amt). [152]) Instituce tato majíc za účel zabezpečiti postavení kon-

---

[148]) *Tomek* u. m. II str. 59 a V str. 59. V listinách vydaných »post unionem civitatum«, v kterých časem na př. r. 1368 starší listy rady Novoměstské se potvrzují, mluví se o »jurati cives« neb »consules jurati (též jurati scabini, consules et jurati scabini) Majoris civitatis Pragensis« (*L. Erect.* I str. 114 a 115, II str. 154, 164, 171, 175 a 239, III str. 283, IV str. 354 a 449 a V str. 562 a 621 a *Teige*, Základy str. 9).

[149]) *Tomek* u. m. II str. 285 a V str. 54 a 76.

[150]) Řemeslníků zasedá v radě r. 1367 šest, 1368 deset, 1369 čtyři, 1372 a 1374 po šesti a 1375 deset (*Tomek* u. m. V str. 59 a 60).

[151]) *Rössler* u. m. I str. 44, 45, 61 a 69.

[152]) *Rössler* u. m. I str. 85 a *Tomek* u m. II str. 289 a 342, kde ale neprávem genanti stotožňují se se staršími obecními. Statut sám skoro slovně je opsán ze statutárního práva Norimberského ze XIV. stol., jež *Baader*, Nürnberger Polizeiordnungen str. 8 byl uveřejnil, což dokazuje trvání dalších právních styků mezi Prahou a Norimberkem.

šelů v obci, už v dřívějších časech se v Praze vyskytovala,[153]) ač se nezdá, že by byla zvláště zdomácněla. Pouze v statutu z r. 1390 se děje ještě o genantech zmínka na rozdíl od *starších obecních*, kteří byli radou i vůlí obce ustanovováni.[154]) V následující době po čas vlády kr. Václava IV. zajisté denomináti ustupovali takovýmto zástupcům se souhlasem obce voleným, o čemž ještě řeč bude.

Na konci panování císaře Karla IV. rozvedena jest jednota obou měst Pražských, jež trvala devět let. Na Novém městě děje se zmínka 18. března 1377 o samostatných konšelích, kteří s rychtářem Stachem zasedli na soudě městském a v ten čas zajisté se svolením císaře obnovena jest také rada Staroměstská.[155])

Od té doby vývoj radního zřízení v obou městech až do husitských válek děje se odděleně a poněkud i odchylně, ačkoli snahy po dosažení samostatnějšího postavení rady vůči králi, též podkomořímu a rychtáři městskému projevovaly se v obou městech napořáde. Rovněž tak obce měšťanské přibíráním nových členů z řemeslnictva a svobodných umění vnitřně se přetvořovaly a společně se zástupci z nich volenými čím dále tím více obmezovaly rady městské, jež následkem toho pozbývaly svého výlučného patricijského rázu. Při tom řemeslnický a český živel měšťanský přicházel v nich k větší platnosti, nežli tomu bylo dosaváde, a vše to dálo se na Novém městě mnohem dříve a rozhodněji, nežli na Starém městě.[156])

Konšelé Staroměstští v ten čas většinou něměčtí patriciové[157]) snažili se zabezpečiti samosprávu obce a zároveň upevniti moc svou v obci vy-

---

[153]) Srov. zde str. 125, 126, 129 a 139. O denominátech ve *Vídni* srov. D. Pr. str. 536 – 538.

[154]) *Rössler* u. m. I str. 74.

[155]) *Soupis* str. 81 a *Tomek* u. m. II str. 70 a V str. 61 a 78. Po Martinu Stachovi následovali 1378 Martin Rotlew a 1390 Ješek Ocas, kteří byli větším dílem společnými rychtáři obou měst do r. 1394, kdy rychty trvale zůstaly odděleny (*Tomek* u. m. V str. 54 a 76).

[156]) Srov. *Tomek* u. m. II str. 517 násl., *Winter*, Kulturní obraz českých měst I str. 136 násl. a *téhož*, Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století str. 231 násl.

[157]) V době krále Václava IV zasedají v radě Staroměstské r. 1377 tobolečník, zlatník a apotekář; 1379 jediný krejčí; 1381 sukna kraječ, apotekář, kožešník a zlatník; 1383 zlatník, kramář a pekař, 1384 apotekář, dva sukna kraječi a uzdář; 1385 sukna kraječ, zlatník, konvář a apotekář; 1387 dva sukna kraječi a zlatník; 1388 sukna kraječ a kramář; 1390 konvář, apotekář, tři sladovníci a sedlář; 1392 kramář (Kříž), apotekář a uzdář; 1393 sukna kraječ a uzdář: 1394 apotekář, zlatník a sedlář; 1394 kramář, sukna kraječ, apotekář, dva zlatníci, uzdář, sladovník a sedlář; 1396 uzdář, apotekář, sladovník a zlatník; 1398 apotekář, dva zlatníci, sladovník a udidlník (*Teige*, Základy str. 291); 1399 apotekář, sladovník, uzdář, platnéř a nožíř; 1400 plátenník, dva sukna kraječi, kožišník, platnéř, kurař a zlatník; 1402 kramář, sukna kraječ a pláteník; 1403 řemenář; 1404 sukna kraječ,

dáním *městského řádu* (*statuta consilii*) neboli *práv konšelských*, jenž jednal o právech a povinnostech purkmistra a konšelů. Řád tento byl asi r. 1380 sepsán německy, brzo na to do českého jazyka přeložen a později novými články rozmnožován.[158]) Konšelé dle řádu měli býti poslušni purkmistra, na něhož náleží přidržovati je k práci stejnoměrně, bdíti nad pořádkem v sezeních rady a dávati jim odpuštění, kdyby z rady chtěli vystoupiti. Konšelé jsou povinni býti přítomni sezením rady, jež toliko na radnici se mají odbývati a v nichž všechny pře a věci, které k radě příslušejí, mají se vyřizovati. Pod ztrátou hrdla nesmí nikdo z nich tajemství rady prozrazovati. I kdyby ke dvoru královskému byli obesláni a tam tázáni o věcech, jež se rady dotýkají, povinni jsou zachovati mlčenlivost a vznésti na ostatní spolupřísežné, na co byli tázáni. Na porušení tohoto řádu ustanovují se značné pokuty. Konečným účelem řádu toho bylo posíliti postavení purkmistra a rady na úkor rychtáře a jeho soudu.

Jest pravdě podobno, že král Václav IV. v pravidelných časech po příkladu otce svého šetřil »svobody městské«, vyžaduje sobě při obnovování rady na Starém městě návrhu odstupující rady. Tím se vysvětluje, že jistý počet konšelů přecházel obyčejně ze staré do nové rady a také tehdejší spory s vyšší šlechtou nutily asi krále k tomu, aby se opíral o starousedlé měšťanstvo a ponechával správu města větším dílem v jeho rukou. Přes to konšelé staroměstští neměli výsady, která by je byla opravňovala k vykonávání rozhodujícího vlivu na obsazení rady městské a také nebylo pochybno, že král neb jeho náměstek mají právo je dosazovati a sesazovati, nejsouce vyžádanými návrhy vázáni. Jsouť na to přímé doklady. Když r. 1394 král Václav byl v Králové Dvoře zajat a pak do Rakous zavezen, konšelé Staroměstští spolčili se s jeho odpůrci markrabím Joštem a panskou jednotou, a e bratr Václavův Zhořelecký markrabí Jan zmocniv se Prahy přinutil je, aby 28. června výslovně uznali, že jemu jakožto správci zemskému náleží úředníky ve městě dosazovati a sesazovati dle své vůle[159]) a také 15. července sadil nové konšely na Starém i Novém

---

platnéř, sedlář, uzdář a apotekář; 1405 sukna kraječ, platnéř, zlatník, řemenář, kupec a řezník; 1406 dva zlatníci, plátenník, soukenník, řemenář, sukna kraječ a valchář; 1407 platnéř, zlatník, kožišník, řezník, nožíř a apotekář; 1408 soukenník, řemenář a sladovník; 1410 sukna kraječ, řemenář, apotekář a sladovník; 1412 apotekář, sukna kraječ, soukenník a sladovník; 1413 sukna kraječ, řemenář, apotekář a sladovník; 1414 apotekář, řemenář, řezník a valchář; 1416 a 1417 apotekář, řemenář a řezník a 1418 apotekář, řemenář, řezník, soukenník, tobolečník, zlatník a kramář (*Tomek* u. m V str. 61—68).

[158]) *Soupis* str. 26 a 41, *Rössler* u. m. I. str. 89 a *Tomek* u. m. II. str. 286.

[159]) »auch sal der offt genant herczog Johannes unser herre vollen gewalt haben *zu seczen und entseczen alle amptleut in derselben unser stat, wenne und wie offte im das füget und gefellet*, die ein kunig zu Behem seczen zu rechte und entseczen hat, die der gemain, arm und reichen, recht tun yederman in seinem ampt« (*Pelzel*, K. Wenzesl. Urkundb. str. 133 a *Codex Moraviae* XII str. 198.)

městě, většinou Čechy, bez ohledu na přání sesazené rady.[160]) Z téže doby zachovalo se znění dvou dekretu, kterými kr. Václav pověřil správce zemské, aby na jeho místě měli moc rychtáře a konšely měst sesazovati a nové na jich místo voliti.[161]) Král sám obnovil radu na Starém městě, pokud víme v únoru 1396 a po shoření radnice Staroměstské dne 29. září 1400.[162]) Když král Václav podruhé jest r. 1402 zajat, náměstkové správce zemského Sigmunda sázeli 29. června nové konšely dle své vůle a když se král vrátil ze zajetí, následoval jich příkladu, dosadiv v lednu 1404 nové konšely v městech Pražských a vypověděv některé členy předešlé rady z města.[163]) V následujících letech vydal 17. ledna 1409 z Kutné Hory list, kterým znovu stvrzoval v úřadě konšely, kteří od 21. ledna 1408 v radě zasedali — a mezi nimi byl některý počet Čechův a řemeslníků[164]) — pro jich zásluhy na dobu dalšího roku, uznávaje, že je to obyčej a povinnost každého roku v Starém městě nové přísežné a kmety sázeti.[165]) Zároveň ustanovoval, že Johánek Ortlův, jenž byl při poslední obnově jmenován prvním purkmistrem, má i nyní první místo mezi konšely držeti, čímž náčelnictvo prvního v řadě konšela, později zvaného primasem, se dosvědčovalo. Část takto stvrzených konšelů zůstávala v úřadě až do září 1413 a za jich úřadování vážné události se zběhly v hlavním městě. Působením mistra Jana Husi, jenž byl už r. 1401 horlil na to, že Němci vládnou úřady v Čechách,[166]) odbýváno na universitě r 1408 shromáždění mistrů Českého národa, jež bylo mocným podnětem dalšího hnutí náboženského a národního. Vymožení dekretu kutnohorského ze dne 18. ledna 1409, kterým král Václav IV. uznával, že národ Český je spravedlivým dědicem království Českého

[160]) *Tomek* u. m. III str. 389 a V str. 63.

[161]) Král dává »procuratori administrationis in regno — potestatem — judices, consules et officiales nostros castrorum et civitatum per Boemiam — removendi et alios surrogandi« a v druhém dekretu moc »judices, juratos consules seu scabinos civitatum ponendi, eligendi, instituendi, destituendi, removendi et cassandi« (*Palacký*, Formelbücher I str. 11 a 109).

[162]) *Tomek*, u. m. III str. 396 a 403 a V str. 64. V kn. č. 996 na l. 19 čte se k r. 1400, že »consules per d. regem in die sancti Michaelis (sunt) electi«.

[163]) *Tomek* u. m. III str. 416 a 420 a V str. 65.

[164]) *Tomek* u. m. V str. 66.

[165]) »Licet in civitate vestra consuetudo fuerit laudabilis de anno in annum novos juratos et scabinos instituere et nos eosdem locare debeamus, tamen quia consules et jurati presentes — cunctis agibilibus — utiliter laudandeque prefuerunt, — idcirco dictos scabinos et juratos tamquam bene meritos in eodem scabinatus officio a data presencium usque ad unum integrum annum continue se sequentem — decernimus solide permansuros« (Sb. I str. 201).

[166]) *Tomek* u. m. III. str. 474 a *Palacký*, Documenta mag. J. Hus str. 177, kdež se v kázání Husově z r. 1401 praví: »Canis defendit stramen et si alius canis vellet eum amovere, contenderet secum — nos autem Theutonici premunt et *officia in Bohemia occupant* et nos tacemus.«

(natio bohemica est ejusdem regni justa heres) a že mu proto tři hlasy na universitě přísluší,[167]) nemohlo zůstati bez dalšího vlivu ani na národnostní poměry hlavního města. Němečtí professoři a studenti 16. května 1409 sice opustili Prahu, ale v městě náboženské a národní protivy se stále přiostřovaly. Konšelé většinou Němci dali 11. července 1411 stínati tři mládence strany Husovy a popudili tím proti sobě valnou část obyvatelstva Pražského.[168])

Rok na to obec radila se o nařízeném rozboření kaple Betlémské ve dvou oddělených skupinách, německé, jež se vyslovila pro sboření a české, která se opřela tomuto obmyšlenému násilí.[169]) Když pak rada, mezi jejímiž členy bylo několik Čechů, dopustila se nových přehmatů, sázel král v polovici září roku 1413 nové konšely, a to většinou Němce a protivníky Husovy, kteří dva přední konšely předešlé rady — oba Čechy — připravili o hrdlo[170]) a ihned snažili se panství nad městem upevniti. Vymohli si na králi za značné obnosy peněz německy psaný majestát ze dne 21. října 1413, v kterém jim povoloval znamenité »svobody městské«, jak se tehdy říkalo, ovšem svobody na jich prospěch a na neprospěch českého a řemeslnického obyvatelstva. Mělať rada dle majestátu pouze rok v úřadě zůstávati, počítajíc rok jejího úřadování čtrnácte dní před sv. Václavem a když rok uplynul, měla ponavrhnouti padesáte usedlých měšťanů, z nichž králi bylo osmnácte konšelů vybrati a sice polovici Čechův a polovici Němců. A dále přiznávalo se radě právo, aby měšťané bohatí i chudí pouze před ni se poháněli a soudili a před žádným jiným soudem, třeba by i sám král aneb jeho jménem některý úředník na ně žalobu podal. Konečně na nálezu konšelů měl každý přestati, ať šlo o statek neb hrdlo, a na žádné vyšší právo se neodvolávati.[171])

Majestátem tím bylo ovšem mocně zasaženo do práv královských. Král měl býti vázán návrhem odstupující rady a povinen každého roku obnovu rady v určitou dobu předsevzíti, nemaje vlastně práva sesazovati radu v jinou dobu a jsa tudíž nucen považovati ji za nesesaditelnou. Při

---

[167]) *Novotný-Krofta-Friedrich*, Dekret kutnohorský str. 67; *Pelzel*, Urkundeb. Wenzesl. str. 125 a *Tomek* u m. III. str. 444, 460, 470 a 473.

[168]) *Tomek*, u. m. str. 519. V Starých letopisech str. 17 se praví: »A vše byli Němci konšelé té chvíle i také oděnce všecko Němce zpósobili a jiných bylo obyvatelóv tu mnoho Němcóv.«

[169]) *Tomek*, u. m. III str. 528.

[170]) *Tomek*, u. m. III str. 549 a V str. 67.

[171]) »Es ist auch unser ernste meynunge und wellen, das iczliche gesaczte schopfen von uns ein gancz jar, von der zeit, als sie gesaczt sein, zu rechen, siczen sullen und nicht lenger, und doselb jar sol sich alweg anheben vierczehen tag vor sent Wenczlaws tag und wen ir jar ausgeet, so sullen sie funfczig gesessen erbere leute und burgere uns geschriben geben oder senden, halb Behem und halb Dewczen, aus denselben sollen wir achtczehen schopfen seczen und kysen, halb Behem und halb Dewczen, die uns gevallen werden, die sollen aber ein jar siczen« (Sb. I str. 211). Srov. též *Tomek*, u. m. III str. 549.

tom nerozhodovala obec o tom, kdo má v radě zasedati, nýbrž odstupující konšelé měli ustanovovati své nástupce ze zámožnějšího měšťanstva. Těmto nesesaditelným konšelům přiznávala se pak neobmezená hrdelní právomoc soudní, které také ihned užili k vykonání popravy zmíněných dvou konšelů. [172]) I zamezení každého odvolání ke králi muselo těžce se dotknouti zájmů obyvatelstva. Pochopitelno, že výsady takové v tehdejších rozbouřených časech byly velmi povážlivé a musily vyvolati na mnoha stranách odpor, zvláště když se jich tak krutým způsobem ihned zneužilo. Konečně křivdil majestát i národnosti české, která tehdy mezi měšťanstvem i v obci Staroměstské měla už rozhodnou převahu. [173])

Následkem toho král Václav nebera ohledu na znění majestátu sesadil nedávno dosazenou radu a na její místo dosadil nové konšely, většinou Čechy, kteří 5. prosince 1413 v domě Hankově vrátili originál výsady do rukou podkomořího Hájka z Hodětína u přítomnosti osmi rad královských. [174]) Jest pravdě podobno, že tito noví konšelé nebo jich nejbližší nástupci přidali k zmíněným prve »právům konšelským« z r. asi 1380 některé nové články, v kterých se ustanovovalo, že »když král chce konšely saditi, tehdy každý ze starších konšelů má tři napsané dáti a z těch napsaných má král osmnácte v přísahu vzíti«. Zajisté se tím posavadní zvyklost měla uzákoniti, ač král pouhým statutem městským nebyl vázán, leč tehdy, když by jej byl potvrdil. A dále se předpisovalo, že konšelem může býti učiněn toliko měšťan, kdo tři léta užívá práva městského, má zboží výše padesáte kop a s městem trpí. Nemá býti ale konšelem, kdo lichvu provozuje aneb kdo je lazebníkem, bradířem, pištcem neb hudcem. [175]) Láska k umění hudebnímu nebyla tehdy v Praze patrně ještě vyvinuta. Opět se stanovilo, že konšelé nemají déle seděti na radě než rok a když rok vysedí, že mají učiniti počet *starším*. Dále se uznává jakési jus rebellandi obce předpisem, že kdyby obec na konšely mocí sáhla, nemají takoví konšelé více souditi ani do rady choditi, nýbrž na krále věc svou vznésti. Dle všeho před tím i na

---

[172]) *Tomek*, u. m. III str. 549.

[173]) Staré letopisy str. 121 při r. 1440 vzpomínajíce této popravy konšelů praví, že toho byla příčinou »pýcha a závisť, neb vždy jedni nad druhé chtie se pnúti, chtiece vlásti v Praze a na úřadech býti, aby zbohatěli«.

[174]) Sb. I str. 212 a *Tomek* u. m. III str. 550 a V str. 67.

[175]) Obec Staroměstská se snesla 18 října 1407: »quod hospes in Laeta curia et hospites in domibus dominorum et alii servitores et officiales non debent fieri jurati, et si sunt jurati, non debet pro eis dirigi ad communitatem« (*Rössler*, u. m. I str. 99). — Právní rukopis č. 1864 (Soupis str. 27), jenž se klade do r. 1413—1419, na l. 256 uvodí mezi těmi, kteří »non admittuntur ad deponendum pro capite juramentum neque in numerum consulum eliguntur« ještě zjevné frejíře a cizoložníky, řečníky (čili advokáty), kejklíře, hráče, lidi nemanželsky splozené a jiné podezřelé lotry (manifesti adulteri, concubinarii, balneatores, prolocutores, fistulatores, fiolatores, joculatores, lusores, spurii et ceteri suspecti latrones).

Starém městě stalo se, že obec »sáhla« na některého konšela. Konšel, dokládá se dále v řádu, kdyby se v krčmě opil, nemá nazejtří do rady jíti a kdyby hodoval na obecní groš, má ztratiti hrdlo tak, jako když radu pronese. Konečně bez *obecních přísežných* nemají konšelé ke králi v poselství jezditi atd.[176]) I nová rada tedy hleděla správu obce udržeti v rukou starousedlých zámožných měšťanů, pokud byli jejími přívrženci, ale při tom činila už některé ústupky obci.

Od té doby až do konce panování krále Václava IV. český živel měšťanský a tím i přívrženci strany husitské měli na radnici Staroměstské převahu, neboť většina konšelů r. 1413 dosazených zůstávala v úřadě až do r. 1419.[177]) Konšelům těmto přiznal král Václav IV. 9. června 1418 právo, že jim pouze náleží konati soud nad obyvateli městskými a že kdoby koho z nich k soudu duchovnímu ven z království poháněl, že má býti vzat do vězení a trestán. [178]) Takovým způsobem mnohé z toho, co bylo obsaženo v majestátu z r. 1413, bylo před válkami husitskými, ovšem pozměněně, ve skutek uvedeno.

Nové město ačkoli mělo míti dle zakládací své listiny stejné právní postavení se Starým městem, zůstávalo i po dosažení samostatnosti r. 1377 v některé závislosti na něm i na úřadu podkomořském, neboť do r. 1394 mělo se Starým městem obyčejně společného rychtáře,[179]) z nálezů jeho soudu šlo odvolání do Starého města a podkomoří i hofrychtéři, kteří v něm obnovovali radu městskou a vykonávali vyšší moc soudní, byli časem jako za králů Jana a Karla IV. měšťany Staroměstskými.[180]) Platí to zejména o *Sigmundu Hulerovi*, jenž byl podkomořím s malými přestávkami v l. 1387—1405 a před tím byl konšelem Staroměstským.[181]). Když byl 7 listopadu 1387 uveden v úřad podkomořího, nařizoval král Václav IV. rychtářům, purkmistrům, přísežným konšelům a obcem měst, aby měli k němu a hofrychtéři zření a kdyby zasedli za jich předsednictví na soud v městě, aby nikdo z nálezů soudních neodvolával se do Norimberka aneb Magdeburka, nýbrž aby se vyřizovaly apelace těch, kteří by se do Norimberka chtěli odvolati, při stolici Staroměstské, a těch, kteří do Magdeburka se odvolávali, při stolici Litoměřické.[182]) Dekretem tím Nové město opětně do Starého města jest odkázáno a podkomořskému úřadu podřízeno. Tím se vysvětluje, že obec Novoměstská r. 1390

---

[176]) Rukop. knihovny Strahovské z XV. stol. sign. II A. b.

[177]) *Tomek*, u. m. III. str. 635 a V str. 67 a 68.

[178]) Sb. I str. 214.

[179]) Srov. zde str. 150 a 151.

[180]) *Tomek*, u. m. II str. 303 a 304. Zachoval se z té doby seznam platů, jež král. města platila podkomořímu a jeho úředníkům při obnově rady (quociens consules destituuntur et instituuntur) a z něho patrno, že Nové město stejně jako Menší město Pražské odvádělo při té příležitosti podkomořímu 10 kop, hofrychtéři a písaři komory po 2 kopách, a písaři podkomořího kopu (Sb. II str. 848).

[181]) *Tomek*, u. m. V str. 61 a 62.

[182]) Sb. II str. 788.

žalovala před hofrychtéřem Prokopem Galmem na staré konšely, že zastavili pečeť městskou bez jejího svolení, že berníkům městským od ní zvoleným násilně odňali sebrané peníze a je dali, kam chtěli, jakož i že učinili dluhy u Židů, aniž je splatili. Hofrychtéř vyzval konšely jménem krále a podkomořího, aby vynesli nález a když vypověděli, že staří konšelé mají hrdlem i statkem zůstati na milosti krále, tu bylo těmto konšelům složením peněžitých pokut se vyplatiti. [183]) Rok na to podkomoří Huler potvrdil jménem krále sesazení písaře Novoměstského Mikuláše z úřadu, že listy městské falšoval.[184]) Týž podkomoří dán byl r. 1393 do klatby arcibiskupem Janem z Jenštejna, poněvadž kázal upáliti na Novém městě duchovního pro zločin, ale král nedbaje toho, vydal městům rozkaz, aby podkomořímu opětně učinila přísahu poslušnosti, [185]) jenž také i nadále nad Novým městem právomoc jménem krále vykonával. [186]) Když byl král Václav r. 1402 podruhé zajat, bratr jeho Sigmund jmenoval Ottu z Bergova podkomořím, jenž obnovil v červnu radu na Novém městě. [187]) Král vrátiv se ze zajetí, v kterém nějaký čas ještě zůstával jeho podkomoří Huler, sázel výjimečně sám radu na Novém městě a také na Malé Straně, při čemž některé konšely za Sigmunda dosazené z města buď vypověděl neb trestati kázal. [189]) Huler, jak známo, byl potom po propuštění ze zajetí 23. června 1405 z rozkazu krále sťat na radnici Staroměstské pro podvody spáchané a nástupcem jeho v úřadě podkomořském jest jmenován biskup Verdenský *Konrád z Vechty*, posavádní mincmistr královský.

V dekretu jmenovacím potvrdil král purkmistrům, konšelům, kmetům a obcím královských měst, zejména Nového a Menšího měst Pražských, jich výsady s výhradou práv krále a podkomořího, na něhož přenášel zvláště právo »konšely a kmety po městech ustanovovati«. Dekret obsahuje soupis

[183]) Kn. č. 2075 l. 2 a *Tomek*, u. m. III str. 343.

[184]) Kn. č. 2071 l. 198 a *Tomek*, u. m. II str. 291 a III str. 345. — R. 1408 král Václav chtěl sice písaře Novoměstského sám jmenovati, ale na naléhání obce 14. května uznal, že »páni konšelé a starší z uobce mají právo sobě písaře voliti« (Sb. I str. 19).

[185]) *Tomek*, u. m. III. str. 369 a *Palacký*, Formelbücher II. str. 129.

[186]) Tak r. 1395 strana odvolala se z nálezu konšelů Novoměstských ke králi, jenž rozkázal podkomořímu Hulerovi při rozhodnouti, r. 1397 týž podkomoří rovnal při řádu křižovnického s jeho poplatníky na Novém městě a r. 1401 týž jménem krále předsedal soudu radnímu, jenž rozhodoval o zločinech rychtáře Matěje Hluška (Lib. aureus č. 2075 na l. 9, 174 a 176). R. 1399 odvedla obec berni témuž podkomořímu pro komoru královskou (Soupis str. 6).

[187]) *Tomek* u. m. III str. 412 a 416.

[188]) Král vydal r. 1404 nařízení purkmistrům, radám a obcím měst, aby mu složili přísahu do rukou hofrychtéře Ondřeje Klamora, komorního písaře Mikuláše a písaře podkomořího Děpolda Geumana, kterým také uloženo po městech konšely sázeti, jak za dobré uznají (Pelzel, Urkundenb. K. Wenzeslaus str. 96).

[189]) *Tomek*, u. m. III str. 421.

těžkých případů trestních neboli »vin královských«, o kterých podkomořímu jménem krále bylo nad obyvateli měst souditi a mezi těmi uvádí se též případy, kdyby někdo zle nakládal s konšely neb soudci, kdyby pych neb útisk v radě učinil a kdyby konšelé pronášeli rady neb nemohli obci počet učiniti. Též odvolání na podkomořího se stranám v něm vyhrazovalo. [190])

Z toho patrno, že Nové město mělo v ten čas postavení města podkomořského a teprve r. 1408 obec jsouc upozorněna písařem městským *Svatoslavem* na znění zakládací listiny svého města začala se hlásiti o práva, jichž Staré město užívalo, stojíc přímo pod králem. Žádalať 11. června po poslech na králi Václavu, aby Nové město bylo vyňato z právomoci úřadu podkomořského a postaveno přímo pod krále, aby počet konšelův obnášel osmnácte jako na Starém městě a aby z nálezů soudu městského šlo odvolání ke králi a nikoli do Starého města. Dle zprávy nedosti spolehlivé povolil prý král Novoměstským, aby se k němu odvolávali a aby soud podkomořího u nich přestal. [191]) Ale už 7. ledna a opět 23. června 1409 nařizoval purkmistru, konšelům i vší obci Nového města, aby nikomu nepřekáželi odvolávati se na soud Starého města. [192]) Přes to 22. října 1409 velká obec Novoměstská usnesla se nedopouštěti odvolávání do hlavního města, nýbrž toliko ke králi, jak privilegia je k tomu prý zavazují, ale v následujících letech přes to Staroměstští dávali naučení do Nového města a také rozsuzovali pře z Nového města k nim přišlé jako »vyšší právo«. [193]) Počet konšelů zůstal i nadále týž jako prve, totiž dvanácte, a právomoc podkomořského úřadu nad Novým městem se sice stenčila, ale nepřestala docela. [194]) Podkomoří Jan

---

[190]) Sb. I str. 194. Srov. lib. aureus č. 2075 l. 8, 9, 33 (ad audienciam d. regis tamquam ad alcius jus) a 91.

[191]) *Tomek,* u. m. III. str. 501.

[192]) Sb. I str. 200 a 202 a *Tomek,* III str. 501 násl.

[193]) »major civitas interposuit et arrestavit appelari in Majorem civitatem Pragensem, sed ad dominum regem ut appelletur. Et causa fuit ista, quod privilegia imperatoris confirmata per dominum regem non ligant nos ad ibi appellandum« (Liber aureus č. 2075 na l. 179). Naproti tomu srov. Archiv Český IV str. 349 až 372, kdež se čtou odvolání do Starého m. z let 1411—1418. K tomu *Tomek,* u. m. II str. 314 a 331 a III str. 503 a Lib. aureus č. 2075 l. 1 násl., 8, 27, 38, 47, 87 a 91.

[194]) Hofrychtéř Vavřinec Zeiselmeister dal r. 1409 radě výpis z register komory královské (ex registro camere domini regis) o mlynáři Duchkovi, jenž byl v Nymburce psán a jenž na Novém městě, kam se odstěhoval, měl mnohé spory s konšely, drže v otázce apelace se Staroměstskými. Rada Novoměstská darovala r. 1413 podkomořímu Hájkovi z Hodětína klenot a hofrychtéři Vavřinci 2 kopy, nejspíše za obnovení rady. Rok na to stala se výpověď rady o neplatnost mimosoudního vzdání domu, když »domové a jiné nemovité věci vzdávány mají býti v zahájeném súdě vedle práva«, kteroužto výpověď podkomoří Jan z Lestkova potvrdil, když strana opak tvrdící odvolala se ke králi a ten při jemu k rozhodnutí přikázal. A r. 1415 přišel týž podkomoří před soud Novoměstský, chtěje slyšeti

z Lestkova hájil si stále vliv na tamější soudnictví a 18. ledna 1417 obnovil radu, potvrdiv z rozkazu krále konšely r. 1416 do rady zvolené, vypustiv z nich pouze dva a na jich místo nové dosadiv. [195]) Jinak v ty časy byl to král, který radu Novoměstskou obnovoval a tak aspoň v něčem žádosti Novoměstských bylo vyhověno. Jsouť na to doklady z r. 1410, [196]) 1417, 1418 a 1419, [197]) kdy práva toho na ten způsob 6. července král svobodně užil, že přívržence strany Husovy sesadil a na jich místo samé odpůrce učení Husova ustanovil. [198])

Konšelé ti neudrželi se ale dlouho ve svých úřadech, když postavili se příkře proti hnutí náboženskému, zakazujíce zejména procesí lidu husitského po ulicích. V neděli 30. července 1419 procesí vedené knězem Janem ze Želiva přitáhlo k radnici Novoměstské a žádalo za propuštění vězňů pro nepokoje zajatých. Když konšelé s purkmistrem Janem Podivínským v čele odmítli tak učiniti, lid dobyl radnice útokem, smetal z ní purkmistra a devět jiných osob i ubil je do smrti. Na to ujala se velká obec (*osedlí i podruzi*) správy města, zvolivši sobě čtyry hejtmany jakožto prozatimné představené obce až do nového zvolení konšelů. Když obec volbu tu vykonala, přiměli 2. srpna někteří radové královští a konšelé Staroměstští krále, aby přijal Novoměstské na milost, kteří se mu na hradě Kunratickém pokořili. I stvrdil v úřadě konšely od nich zvolené s řezníkem Petrem Kusem jakožto prvním purkmistrem v čele, rozhodným to přívržencem strany Husovy. [199])

Vykonána tu v Praze volba rady městské poprvé *obcí* a tak se začal převrat ve zřízení radním ve směru demokratickém. Kdežto doposud český starousedlý živel měšťanský měl na Novém městě převahu, nyní demokratický živel městský, zvláště řemeslnický, zmocnil se rady a obmezil valně dosavadní regiment patricijský. [200])

Po čas trvání vlády starousedlého měšťanstva v *obou městech Pražských* nastaly některé změny v poměru rad městských k rychtářům a obcím, jakož i v jich působnosti. Kdežto na jedné straně rychtářové městští pozvolna přicházeli o svou působnost na prospěch purkmistra a rady a uváděni jsou do odvislejšího postavení k nim, konšelé sami na druhé straně

---

při o mlýn a tvrdě, že jest to jeho soud a nikoli městský. Ale Novoměstští vzavše naučení u Staroměstských uhájili svou právomoc soudní, neboť tito rozhodli, že pře »o zboží kdežkoli ležící buď v městě neb před městem na zemi neb na vodách« náleží před soud městský (Liber aureus č. 2075 l. 59, 63, 67, 87 a 91).

[195]) Lib. aureus č. 2075 na l. 143 a *Tomek*, u. m. V str. 83.

[196]) »consules per d. regem dati« (Soupis str. 86).

[197]) Kn. č. 2079 na l. 182, 210, 223 a 224.

[198]) *Tomek*, u. m. II str. 520 a 522.

[199]) *Fontes* IV. str. 345, 580 a 591, *Staří letopisové* str. 25, *Tomek*, u. m. III. str. 640—643 a *Palacký*, Děj. n. Č. III. str. 292.

[200]) Jmenuje se mezi 12 konšely sedm řemeslníků: řezník, pasíř, krejčí, pergameník, tandléř, soukenník a kožišník (Tomek u. m. V str. 84).

stávali se stále více závislejšími na obcech a na zástupcích ze středu obcí volených.

Samostatnější postavení rady (consilium, officium consulatus, rat) zračilo se už v samém označení její členů. Užívání pro ně názvů *páni konšelé* (domini consules, conconsules, jurati consules, ratlute, ratherrn)[201]) v pramenech převládá, ač vždy ještě dosti hojně jako synonymů užívá se pro ně též pojmenování *kmetů* (scabini, jurati scabini, schöffen, gesworn schepfen)[202]) a *přísežných* (cives jurati, jurati, gesworn der stat).[203]) Výjimku

---

[201]) Srov. na př. Sb. I str. 78, 94, 96, 97, 108, 109, 114, 134 a 158; *Rössler* u. m. I str. 36, 41, 45, 52, 69, 81, 82, 83, 91, 94, 95, 96 a 99; *Lib. erect.* I str. 113 a 114, II str. 144, 154, 157, 158, 159, 160, 163, 164 (consules et jurati), 165, 175 (consules et scabini), 182, 195 (consules seu jurati) 199, 201, 202, 216, 223, 230, 239, 240 a 243; III str. 266, 267, 289 a 290; IV str. 360, 361, 415, 418, 429, 432, 448 a 473; V str. 496, 503, 547, 556, 562, 563 564, a 647; Archiv Č. I str. 189, 192, 193—198 a IV str. 346, 349, 351, 353, 357, 359, 361, 362, 365—370; *Tomek*, Základy I str. 9, 80, 82, 137 a 164, II str. 1, 4, 14, 60, 66, 111, 123, 129, 133, 134, 194, 234, 262, 273 a 329 a III str. 194; *Teige*, Základy str. 1, 2, 8, 34 (gesworn schephen = přísežní konšelé), 35, 57, 66, 140, 166, 167, 212, 213, 233, 285, 286, 290, 291, 292, 294 (rada Velikého m. Pražského r. 1413), 295, 296, 336, 344, 345, 351, 365, 389, 417, 550, 551, 623, 670, 675, 709 a 779; *Pelzel*, Urkundb. Wenzeslaus I str. 41 a 131, II str. 28, 56 (konšelé i přísežní), 59, 79 (konšelé přísežní), 116, 168 a 171; *Palacký*, Formelbücher I str. 11 a II str. 109 (consules seu scabini), 137 a 140; Kn. č. 986 l. 150, 157, 158, 160, 161, 162, 168 (sigilla consulum seu juratorum), 177, 179, 181, 185, 186, 189 a 192 a liber aureus č. 2075 l. 1, 2 (consules seu jurati), 4, 5, 6, 7, 8, 9, 17, 19, 21, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 38, 47 (consules et jurati scabini), 50, 52, 53, 54, 56, 63, 67, 91, 174 (domini de consilio), 175, 176, 177 a 178.

[202]) Srov. Sb. I. str. 82, 94, 96, 109, 123, 129, 157, 158, 161, 170, 177, 194, 195, 201 (officium scabinatus), 202, 204 a 211 a II str. 1118 a 1130; *Rössler*, u. m. I str. 33, 38, 40, 43, 44, 46, 50, 52, 61, 69, 73, 74, 79—81, 85, 86, 88, 89, 91, 94, 97 a 99; *Lib. erect.* I. str. 114, II str. 175 a 239 a V str. 621; *Tomek*, Základy I str. 9, 80, 106, 137 a 147 a II str. 194; *Teige*, Základy str. 1, 8, 9, 34, 35, 57, 167, 233, 285, 295, 296, 336, 344, 345, 351, 389 a 779; *Palacký*, Formelb. II str. 109 a 127; *Pelzel*, Urkundenb. Wenzeslaus I str. 129 a 133 a II str. 28 a 168; *Kn.* č. 986 l. 150, 165, 181, 184, 186 a 192 a *Lib. aureus* č. 2075 l. 1, 7, 8, 38, 43 a 56.

[203]) Srov. Sb. I str. 93, 123 a 129; *Rössler*, u. m. I str. 8, 35, 36, 37, 40, 44, 50, 51, 61, 74 a 99; *Lib. erect.* I str. 75, 112, 114 a 115, II str. 164, 171, 182 a 216, III str. 283, 289 a 290, IV str. 354 a 449 a V str. 562, 563 a 564; *Tomek*, Základy I str. 9, 10, 17, 44, 60, 148 a 217, II str. 76, 123, 136 a 233; *Teige*, Základy str. 1, 7, 9, 221, 289, 291, 348 a 410; *Palacký* Formelb. I str. 357; *Pelzel*, Urkundenb. Wenzeslaus str. 133; Kn. č. 986 l. 40, 156, 158, 178, 179, 185 a 189 a liber aureus č. 2075 l. 1, 2 a 5.

činí v tom ohledu na Starém městě doba 1353—1360, kdy, jak jsme viděli, konšelé výslovně se od kmetů rozeznávali, majíce také poněkud různou působnost. [204])

Poměr *purkmistra* a konšelů k *rychtáři městskému*, královskému to stále ještě úředníku, v době Karla IV. kolísá, až dochází za Václava IV. k pozvolnému rozmnožování právomoci rady na úkor jeho. Rychtář druhdy předsedal netoliko soudu městskému, nýbrž střídal se s purkmistrem i v předsedání rady, v níž tedy měl působnost i v záležitostech obecních, účastně se také vydávání statutů.[205])

Pozvolna působnost jeho se umenšuje a v čele obce vystupuje *purkmistr* i v takových případech, kde druhdy rychtář přední místo zaujímal. Rozšířením působnosti rady i postavení purkmistra se stává významnější, jak zejména z práv konšelských asi r. 1380 vydaných vysvítá. Společně s konšely náleží mu netoliko dřívější působnost,[206]) nýbrž i samostatná soudní moc, kterou *v radě* (*in consilio*) vykonává ve věcech sporných i nesporných a která se stále rozšiřuje na úkor vlastního soudu městského, kterému předsedá rychtář.

Dle privilegia z r. 1347 a dle dekretu z r. 1387 jsou *purkmistr* a rada Starého města vyšší stolicí soudní pro Nové město, jako pro jiná města, jež užívala práva Staroměstského a dávají do nich naučení v právních věcech. Na jich nálezích měly strany přestati a neodvolávati se na vyšší místa, byť i před samého krále.[207]) Předpisu toho nešetřeno a Novoměstští sami r. 1409 chtěli toliko odvolání na krále připouštěti, když i apelace k podkomořímu bývala u nich obvyklou. Víme už, že purkmistr a konšelé Starého města přes to před tím i potom dávali často naučení neb »práva vyřčení« do Nového města, vyřizujíce do husitských válek odvolání k nim podaná.[208])

---

[204]) Viz str. 147.

[205]) Srov. privilegia v Sb. I str. 82, 93, 97, 109, 129, 157, 163, 167, 169 a 209; *statuta* u *Rösslera*, u. m. I str. 33, 38, 50 a 51; ***Mourek***, Věstník uč. společnosti 1901 str. 12 a 17; dále Codex Mor. IX str. 22 a 267, XI str. 48 a XII str. 197, *Palacký,* Formelb. I str. 357 a II str. 109 a 137, kn. č. 986 l. 40, 150, 168, 181 a 192 a č. 993 l. 1, 3, 21, 52, 102 a 605. I ***nadační a městské listiny*** vydávají a pečetí rychtář s konšely (Lib. erect. I str. 75, 112, 113, 114 a 115, II str. 144, 154, 158, 159, 160, 162, 163, 164, 165, 171, 175, 181, 199, 201, 202, 216, 222, 223, 227, 230, 239, 240, 241 a 248, III str. 283, 289 a 290, IV str. 354, 360, 361, 415, 418, 429, 448 a 449 a V str. 496, 503, 547, 562, 563, 564, 621 a 647).

[206]) Srov. str. 139 násl. O nálezích rady Staroměstské z r. 1417—1419 srov. Soupis str. 44.

[207]) Sb. I str. 74 a II str. 788. Srv. str. 143 a 156. Obec Staroměstská ustanovila r. 1381, že za ortely z měst má se platiti po padesáti groších a že z platu toho má obdržeti městský písař třetinu a rada dvě třetiny (Rössler u. m. str. 94).

[208]) Srov. str. 154.

Ve všech vážnějších případech práva soukromého i trestního, jež se týkaly obyvatelů Staroměstských, vynášeli purkmistr a konšelé Starého města nálezy, z nichž bylo možno odvolati se ke králi. R. 1356 usnesli se konšelé s obcí, že se má takovéto odvolání (von der ratherrn und schepfen orteil) připustiti jenom tenkráte, když se podá do dvou neděl a když strana odvolávající složí deset kop.[209]) Král Václav IV. r. 1384 dal měšťanům Staroměstským výsadu, kdyby sám neb úředníci jeho měli jaký právní nárok proti některému z nich pro odúmrť neb jinou věc, že pouze rada má v takové při výpověď učiniti a že nález, který bude vynesen, má míti konečnou platnost.[210]) I kdyby šlo o svobodný statek deskový, jenž by po smrti měšťana zůstal, mají o něm souditi měšťané sami a nikoli soud zemský.[211]) R. 1413 povoloval král Starému městu, že žaloby na měšťany, ať jde o statky neb hrdla, mají toliko radě se podávati a že na nálezu jejím má každý přestati,[212]) kteroužto výsadu ale pak, jak víme, odvolal; načež r. 1418 znovu potvrdil zásadu, že měšťané a obyvatelé Staroměstští nemají býti souzeni žádným jiným soudem, nežli vlastním a kdo by je za hranice království k soudu duchovnímu pohnal, toho že mají do vězení bráti.[213]) V ten čas asi vložen byl do »práv konšelských« článek, že konšelé mají ortele jenom ráno na rathouze vyříkati a že při tom »nemá býti ani rychtář ani posel«.[214])

Král Václav IV. svěřil r. 1381 *rychtáři* a přísežným Starého města úřad popravy v okršku Pražském, r. 1400 týž úřad *purkmistru*, *rychtáři* a konšelům Nového města a r. 1405 nařídil *purkmistru* a konšelům Staroměstským, aby ve smyslu nálezů panských o nepřátelích a škůdcích zemských stíhali zločince společně s popravci krajskými a nad nimi popravovali.[215]) Na tomto příkladu názorně viděti, kterak rychtář ustupoval purkmistru a radě.

Na *Novém městě* purkmistr a konšelé podobně rozmnožovali svou právomoc soudní, ač zůstávali v tom obmezeni vyšší soudní mocí podkomořího a rady Staroměstské. R. 1396 snesli se s obcí se svolením krále,

[209]) *Rössler* u. m. I str. 52, Soupis str. 44 a *Tomek* u. m. II str. 331.

[210]) »umb alle sachen, die dieselben burger antreten, darczu wir oder unser nachkommen recht haben meynen oder unser amptleute von unsern wegen und den burgern zu zusprechen oder schult geben werden, es sey umb anfelle oder umb andere sachen, — dorynne suellen der rate und die schoppfen derselben stat zu Prage ein urteil und recht sprechen, und was sie bey iren eyde sprechen und teilen werden, das sal haben crafft und macht, als das von alder herkommen ist, dorein wir, unser erben und nachkommen, kunig zu Behem, noch die unsern nicht greyffen suellen in dheinerweis« (Sb. I str. 170).

[211]) Sb. I str. 171 a *Tomek* u. m. II str. 300.

[212]) Sb. I str. 209 a *Tomek* u. m. II str. 301.

[213]) Sb. I str. 214 a *Tomek* u. m. III str. 495 a 625.

[214]) Rukop. Strahovské knihovny.

[215]) Sb. I str. 163, 185 a 191 a *Tomek* u. m. II str. 300.

že nikdo nesmí obyvatele poháněti před soud mimo město a od r. 1408 vynášeli nálezy toliko purkmistr a rada, kdežto před tím rychtář a konšelé.[216])

Takovým způsobem rychtář v obou městech obmezuje se na částečné konání soudní a policejní moci. Předsedá zahájenému a obyčejnému soudu městskému, který se stává pouhým *soudem rychtářským*, a s několika kmety neb konšely — nejméně dvěma — koná soud ve věcech trestního a soukromého práva[217]) potud, pokud mu soudní moc purkmistr a rada ponechali. Časem v menších věcech soudí s písařem svým bez přísedících kmetů,[218]) ač už starší práva se proti tomu vyslovovala. Pročež na *Starém městě* r. 1404 snesla se obec, že rychtář má zasedati na soudě toliko v přítomnosti dvou přísežných a také že bez nich nemá v noci po městě choditi. Zároveň ustanovila, že má míti z obecního důchodu stálý roční plat deset kop a že se za to má vzdáti všeho nároku na pokuty, jež rada uloží.[219]) Od r. 1418 předsedal dokonce pak na Starém městě i soudu rychtářskému purkmistr.[220])

Na *Novém městě* rychtář dostal se o něco dříve v závislost k radě. V březnu 1401 obžalovala rada společně s obcí před podkomořím Sigmundem Hulerem rychtáře Matěje Hloušku, že s písařem svým a služebníky dopustil se výtržností proti nim a na přímluvu podkomořího obec mu vinu odpustila s tou výhradou, že budoucně on i nástupcové jeho budou se spravovati rozkazy purkmistra a rady.[221]) Už ale r. 1403 rychtář Mikuláš z Bernwaldu měl nové spory s purkmistrem a obcí, která jednomyslně se snesla, že rychtář a jeho nástupcové mají purkmistra míti ve vážnosti, a že nemá více předsedati v radě, nýbrž jakmile v radě záležitosti své vyřídí, že má ihned z rady vystoupiti a přicházeti do ní, jen když bude volán, že rychtář nemá bráti větších poplatků, nežli posud bylo zvykem a že purkmistr a rada i bez jeho souhlasu mohou vězně propouštěti.[222]) Do jaké

---

[216]) Liber aureus č. 2075 l. 53 násl. a 174.

[217]) *Soupis* str. 8, 13, 14, 59, 79, 81, 82 a 84 a *Tomek* u. m. II str. 286.

[218]) *Soupis* str. 108—110.

[219]) *Rössler* u. m. I str. 96 a *Tomek* u. m. II str. 291.

[220]) *Soupis* str. 58 a 60.

[221]) Obec se snesla »quod deinceps ipse et futuri sui judices et scriptores et servitores nichil pro se et ex propria industria facere debent, nisi quantum per magistrum civium et plenum consilium ipsis fuerit mandatum« (Liber aureus č. 2075 l. 176). Srov. *Tomek* u. m. II str. 291.

[222]) »Communitas unanimiter exportavit: 1. ut idem judex et omnes successores sui debeant magistrum civium quemlibet in reverencia habere, ipsum non arguere, — et quod quilibet magister civium potest licite authoritate sua et dominorum suorum quoslibet captivos emittere absque voluntate judicis; 2. ut idem judex peramplius debeat se tenere ad jura sua secundum consuetudinem antiquam, non ultra exposcere pro suo jure, quam est decens; [et] 3. ut peramplius judex disponat sua facta et negocia in consilio, hoc faciens mox debet exire et non

míry snesení to vešlo ve skutek, nevíme. Rychtář i zde časem konal soudní moc v menších věcech sám a teprve od r. 1410 přiznání k dluhům pod deset kop, též výplaty zástav a zvody zapisovaly se na soudě jeho u přítomnosti dvou přísežných konšelů.[223])

Podnětem k mnohým sporům v obcích městských bylo vedení knih městských. V době, kdy »úřad živil úředníka« a kdy ani rychtář ani písař jeho neměl stálého platu, poplatky za zápisy do knih byly jedním z hlavních zdrojů jich příjmů. Ačkoli právní jednání ve věcech nesporných se dála větším dílem před *soudem městským* (*in judicio*), záhy na Starém městě převody práva věcného k nemovitostem, přiznání k dluhům a zaplacení jich, poslední pořízení, úmluvy a smíry atd. dály se také *před radou* (*in pleno consilio*), zapisovaly se do radních knih a potvrzovaly pečetí městskou.[224]) R. 1355 kmeté Staroměstští (scabini in judicio banito) nejspíše v zájmu písaře soudu rychtářského snesli se, že vzdání nemovitostí a úroků na nich pojištěných má se díti toliko na zahájeném soudě,[225]) ale když brzo na to přestali se kmeté rozeznávati od konšelů, psaly se trhové smlouvy stále četněji do radních knih[226]) a pak teprve provolávaly se na soudě a psaly se také do soudních register, čímž právo vlastnické k nemovitostem se utvrzovalo. Od r. 1400 protonotář Staroměstský měl dozor na vedení všech knih radních i soudních.[227]) A podobně měly se věci na Novém městě, jak zachované městské knihy dosvědčují.[228])

Čím většího politického a hospodářského významu nabývala města Pražská, tím vyvinutější bylo zřízení jich obecní a tím větších práv vykonávaly rady obou měst. Aspoň některé doklady buďtež zde uvedeny.

Konšelé vysílají posly ke *sněmům, korunovacím* a *sjezdům městským*.[229]) Ve věcech *vojenských* rady dávají předpisy, jak se měšťané mají

---

venire, nisi vocatus, *nec consiliis presidere cum consulibus presentibus et futuris«*. (Liber aureus č. 2075 l. 35. — Zápis byl později mřežován). — Mikuláši z Bernwaldu 13. prosince 1401 zapsal král rychtu Novoměstskou v 300 kopách, při čemž purkmistru, konšelům i vší obci Nového města nařizoval: »quatenus prefatum Mixiconem ad dictum judicium nostrum inducere et ipsum pro judice nostro tenere et deputare modis omnibus debeatis, sibi de singulis juribus et proventibus responderi fideliter facientes« (Sb. I str. 188). *Tomek* u. m. II str. 292.

[223]) *Soupis* str. 15.

[224]) *Soupis* str. 6 a 7.

[225]) *Soupis* str. 7.

[226]) *Soupis* str. 46, 57 a 61.

[227]) *Soupis* str. 8, 55 a 59.

[228]) *Soupis* str. 12, 14, 15, 18, 81—84, 86 a 87.

[229]) Tak císař Karel IV svolává r. 1356 magnum consilium za účasti měšťanů (Fontes IV str. 524); r. 1388 Václav IV nařizuje purkmistrům, rychtářům a konšelům král. měst, aby společně s preláty vyslali »duos de consilio cujuslibet civitatis ad nostram et consiliariorum presenciam« (Palacký, Formelbücher II str. 117) a r. 1400 byli přítomni korunovace kr. Žofie z rozkazu krále »con-

zachovati. R. 1371 rada spojené obce Pražské zvolila dvanácte měšťanů, a sice čtyři z rady a osm z obce, aby byli stálým poradním sborem vojenským, a v souhlasu s obcí snesla se na *vojenském řádu*, podle kterého bylo čtvrtěm městským střídati se při polním tažení. Dvě čtvrti měly se vždy účastniti vojenské výpravy pod vůdcovstvím dvou hejtmanů, jednoho konšela a druhého z obce. [230])

Města Pražská, Staré a Nové, nebyla sice povinna platiti do komory královské stálé berně a úroky roční, [231]) ale za to bylo jim často dohodovati se se zástupci krále na sjezdech neb jinak o výši dočasné *berně*, jakož i o pomocích, půjčkách, rukojemstvích za ně a darech neb poctách králi poskytovaných.[232]) Kromě toho potřeby obce vyžadovaly mnohé náklady, jež bylo třeba ve formě *obecních sbírek* (*collecte, losunge*) hraditi. V čas jednoty obou měst byl asi r. 1373 vydán *řád o vybírání berně* a bylo ustanoveno, že v Praze mají býti čtyři *bernici* (*collectores, losunger*), dva z rady a dva z obce, kteří mají přestati na platu a pokutách jim vysazených, pročež nemají jísti ani píti na útraty obce. [233]) Na to r. 1390 purkmistr, konšelé a starší *Staroměstští* snesli se, že berníci mají býti voleni po obnově rady na dobu, po kterou rada v úřadě zůstává, a ti že mají vybrané peníze dvěma konšelům odváděti, aby mohli dle daných radou rozkazů vydání činiti.[234]) Podobně dálo se na *Novém městě*, kde obec povolovala vybírání berně, a v letech 1398—1402 a zajisté i v letech následujících volila tři *berníky* (*collectores berne, bernarii*) pro každou čtvrt a sice jednoho konšela a dva z obce (communes), kteří konali sbírky ve svých čtvrtích a kladli pak obci počty z vybraných berní a cel, jakož i z vydání učiněných, takže je obec po roce obyčejně kvitovala. R. 1400 snesli se konšelé s obcí, že má berníkům býti ku pomoci přidáno čtyři a dvacet měšťanů, volených po šesti z každé čtvrti.[235]) Kromě toho po obnově rady usta-

---

sules et jurati cives Majoris civitatis Pragensis cum prothonotariis et notariis ipsorum et cum senioribus dicte civitatis« (Pelzel, Urkundbuch K. Wenzeslaus I str. 59).

[230]) *Rössler* u. m. I str. 46.

[231]) Sb. II str. 902.

[232]) Sb. I str. 97, 124, 129, 146, 155, 156, 157, 176, 184, 185, 197, 204 a 208 a II str. 476, 679 a 680, též Soupis str. 84.

[233]) *Rössler* u. m. I str. 64 a 67.

[234]) *Rössler* u. m. I str. 80 a *Tomek* u. m. II str. 297. Srov. též liber collectarum z r. 1427—1429 a 1433, jejž *Tomek* v Základech I str. 264 násl. uveřejnil, kdež se mluví o »collectores residentes eciam *in officio sex dominorum*«. Čtvrti Staroměstské, v kterých se berně vybírala, byly: *Týnská, sv. Havelská, Leonardská* a *Mikulášská*.

[235]) Liber aureus č. 2075 l. 175. Snesli se 4. května 1400: »consules convocata magna et plena communitate ad ardua et legitima negocia — de solucione bernarum, ut de qualibet quarta civitatis eligatur unus dominus de consilio et duo communes pro colligenda berna moderna —, quibus bernariis supra additi

novovala obec čtyři *výběrčí důchodů z úřadů* (collectores fructuum ab officiis) a dva *výběrčí cla pod Vyšehradem.*[236])

Rada zůstává rozhodujícím úřadem ve věcech obchodu a živností. Dává *řády* kupcům, řemeslníkům a jiným živnostníkům[237]) a řeší spory mezi nimi. Po obnově rady ustanovuje řemeslům *cechmistry* a to potud, pokud výjimečně některému cechu nedostalo se práva voliti si je svobodně.[238]) Následkem tržních výsad vykonává rada dozor na *trhy* a jmenuje zvláště úředníky a dozorce nad nimi, kteří vybírají důchody z nich. Na *Starém městě* po obnově rady volí konšelé od r. 1348 *vážčí zboží kupeckého a soli, litkupníky, směnárníky, šrotéře vína, dohlížitele nad kupci* a nejspíše časem též *výsadní svědky* neboli *genanty.*[239]) Z dřívější asi doby byl tu úřad *uhléřského rychtáře* (judex carbonum, kolrichter), jenž vedl správu uhelného trhu.[240]) Na *Novém městě* ustanovují konšelé s obcí úředníky nad *trhem senným* (in foro feni) *a porybným*, jakož i nad *trhem slaných ryb*

sunt viginti quatuor probi et honesti de communitate pro consilio et auxilio —, ut hii omnes simul pro presenti ipsam bernam rectificent, apponant et deponant, prout racioni ipsorum videbitur expedire«. — Na l. 178 téže knihy čte se kvitování berníkům z r. 1403 a 1409. V liber bernarum č. 989 (*Soupis* str. 74) jsou zápisy o příjmech a vydáních obecních z l. 1411—1418 a v kn. 2079 na l. 135 o skládání počtův a kvitování obce z r. 1416. Čtvrti Novoměstské byly *Zderazská, Svatoštěpánská, Svatojindřišská a Klimentská* (Poříčská). *Tomek* u. m. II str. 356.

[236]) Kn. č. 2074 l. 1 násl. a *Soupis* str. 83 a 84.

[237]) Tak na *Starém městě* r. 1351 kupcům (Kn. č. 993 l. 52), mlynářům (Tamže l. 65); 1357 řezníkům (Kn. č. 986 l. 150), 1360 nožířům (Tamže l. 192); 1365 sukna kraječům (*Rössler* u. m. I str. 38); soukenníkům (Tamže str. 58), 1371 konvářům (*Mourek* Věstník 1901 str. 12), 1373 kupcům (*Rössler* u. m. I str. 70), 1399 zámečníkům (Kn. č. 987 str. 184), uhlířům (*Rössler* u. m. I str. 83), 1400 a 1403 postřihačům (Kn. č. 986 l. 185 a *Mourek* u. m. str. 21); 1404 slévačům cínu v Týně a 1418 kramářům (*Rössler* u. m. I str. 96 a 99). Srov. též kn. č. 986 l. 177, 178, 184, 186 a 189. — Na *Novém městě* r. 1364 jirchářům (*Tomek* u. m. II str. 349), 1397 krejčům, měšečníkům, tobolečníkům a pasířům (Liber aureus č. 2075 l. 17 a 174), 1400 provazníkům (Kn. č. 2100 l. 267), 1401 pasířům, 1408 nožířům (Liber aureus l. 50 a 176), 1408 konvářům (Kn. č. 2079 l. 210), 1409 a 1412 pasířům a měšečníkům (Kn. č 2100 l. 239 a Kn. č. 2079 str. 29).

[238]) Tak purkmistr a konšelé Nového města povolili r. 1397 cechu krejčovskému: »ut major pars (sartorum) et plures voces ipsius fraternitatis debeant eligere magistros signi czechmagistros quatuor vel plures juxta ipsorum beneplacitum« (Liber aureus č. 2075 na l. 17). — Srov. *Tomek* u. m. II str. 389.

[239]) »Jurati officiales civitati statuerunt: ponderatores, subemptores, in cambio, quod Wechsel, mensuratores salis, astantes in sale, examinatores vini, super marcimonia« (Kn. č. 986 l. 156, 158, 160 a 162). *Tomek* u. m. II str. 293.

[240]) *Rössler* u. m. I str. 97 a *Tomek* u. m. II str. 294 a 355.

(officium piscium salsorum),[241]) a dle všeho byli tu také zvláštní výběrčí (collectores fructuum) z *trhu koňského a dobytčího.*[242]) Obyčejně důchody z trhů se pronajímají. Snad po obnově rady ustanovováni jsou též *přísežní osadní* (*jurati vicorum*), kteří měli obdobné postavení jako genanti na Starém městě, byli tedy výsadními svědky při kšaftech, odhadci pozůstalostí, pomocníky rady i rychtáře atd.[243])

Záhy musila se jeviti potřeba zřízení jakéhosi ústředního místa pro hospodářství obecní a ta vedla na Starém městě k zřízení *úřadu šestipanského* (officium sex dominorum), úřadu to hospodářského a stavebního, o němž máme první zprávy z počátku XV. století.[244])

Konšelé dále ustanovují i sesazují v souhlasu s obcí *úředníky městské*, zejména *protonotáře a písaře městské*, kteří stojí k obci v poměru smluvním, ač i jednostranně se jich postavení pozměňuje, čímž poměr smluvní přetvořuje se na mocenský.[245])

K úřadům, jež konšelé už v dřívější době obsazovali,[246]) přistupují nové, k jichž zřízení nové potřeby vedly. Když zakládány kolem Prahy vi-

---

[241]) Liber aureus č. 2075 l. 174 a 175, kn. č. 2100 l. 17 a č. 2072 l. 201.

[242]) *Tomek* u. m. II str. 355.

[243]) Liber aureus č. 2075 l. 9, 29, 39 a 174. R. 1418 communitas magna ustanovila, že tito přísežní (jurati sive vicini) mohou sice zadržeti výtržníka »usque ad adventum judicis sive nuncciorum ipsius, sed quod neminem ad captivitatem per se ducerent, et signanter, *quia cum consulibus sunt in unitate sive pro uno homine* et quia consensus eorum non est, quod aliquis duceretur ad captivitatem absque judice aut nuncciis absque ejus« (Kn. č. 2079 l. 196). Možná, že i na Starém městě, když se mluvilo o consules *et jurati*, myslilo se na podobné přísežné.

[244]) R. 1406 přišli uhlíři »ante sex dominos principales officiales« (*Tomek* u. m. II str. 294) a z r. 1414 známe nález o kanálu vynesený »in officio sex dominorum« (*Teige*, Základy str. 252). — Na Novém městě sluší asi v »collectores fructuum« (srov. str. 167) počátky podobného úřadu spatřovati.

[245]) Tak na př. na *Starém městě* konšelé se staršími obecními a cechmistry r. 1354 a 1362 upravili právní postavení protonotáře mistra Wernhera (Kn. č. 986 l. 179 a 181). *Tadra*, Kanceláře str. 258 a 259 a *Tomek* u. m. II str. 295. — Na *Novém městě* r. 1391 konšelé svolavše obec s jejím souhlasem sesadili městského písaře Jidřicha, poněvadž falšoval listiny, kšafty i nálezy, a ačkoli se toho dovolával, že prý má úřad od krále, podkomoří se svolením krále rozhodnul, že konšelé mají právo voliti si nového písaře (Liber aureus č. 2075 l. 2). Král opětně r. 1408 toho práva konšelům a starším z obce přiznal (Sb. I str. 19). Roku 1410 byl uvězněn písař Mikuláš, syn Svachův, pro falšování listin a knih a pro jiné nepřístojnosti (Kn. č. 2096 l. 11); naproti tomu roku 1413 velká obec usnesla se, že písař městský Jan ze Sitboře nemá pro churavost býti z úřadu sesazen, nýbrž že mu rada má náměstka zvoliti (Kn. č. 2076 na l. 39). Konečně r. 1416 sesadili konšelé protonotáře Ondřeje Kancléřovic pro nedbalost (propter negligenciam) a obec schválivši to, povýšila menšího písaře Václava za protonotáře (Kn. č. 2079 l. 135). Srov. též *Tadra* u. m. str. 260 a 261. — [246]) Viz str. 139.

nice, udělil Karel IV. r. 1358 konšelům Staroměstským právo ustanovovati nad nimi *perkmistra hor viničných* (magister moncium vinearum, weinbergmeister), ač pře o vinice měly jim zůstati vyhrazeny k rozsuzování.[247]) Nově v ten čas objevují se na Starém městě *mistr mostu Pražského* (magister pontis) a *hanusgraf*, úředník to obchodní, na jehož vydržování snad i jakás gilda (hansa) kupecká přispívala a jenž vedl také dozor na silnice a na šetření výsad na sklad zboží.[248])

Právomoc rady obmezována jest v obou městech čím dále tím rozhodněji *shromážděním velké obce městské* (magna et plena communitas, gemeine), která připouštějíc do svého středu netoliko starousedlé zámožné měšťany, majitele to domů, nýbrž i chudší řemeslníky, kteří provozovali řemeslo v najatých místnostech a nabývali právo měšťanské, pozměňovala svou původní tvářnost a povahu a stávala se širší *»obecní radou«*.[249]) Vůdčí postavení v tomto obecním shromáždění měli *starší obecní* (zv. též starší obec, seniores civitatis, eldeste purger von der stat), kteří nebyli více bráni pouze ze starousedlého měšťanstva, ani ze členů staré rady, nýbrž voleni konšely *s radou a souhlasem obce*[250]) a k nimž časem přidružovali se *cechmistři* (magistri artificiorum et mechanicorum)[251]) a na Novém městě ještě i *obecní zvolenci* (*electi communes*), které *obec sama* za své zástupce volila.[252]) Pro obtíže, jež se svoláváním celé obce byly spojeny, a druhdy

---

[247]) Sb. I. str. 108.

[248]) *Tomek* u. m. II str. 294. Podkomoří Huler oznamoval r. 1393 do měst obsah privilegií obchodních Starého města o sklad zboží a nařizoval: »quatenus omnes hujusmodi regii edicti transgressores, dum et quotiens per consules Majoris civitatis Pragensis, Pesslinum de Sicca, *officialem et hannusgraf eorum*, a me eciam super ipso specialiter juramentum habentem aut nuncios ipsorum requisiti fueritis, cum bonis eorum arrestare, occupare et detinere debeatis« (Sb. II str. 819).

[249]) *Rössler* u. m. I. str. 37, 38, 40, 41, 45, 52, 69, 81, 82, 91, 94, 96 a 99; liber aureus č. 2075 l. 6, 7, 30 (rada konšelská a obecní), 35, 46, 52, 59, 63, 174, 175 a 178 a Kn. č. 2079 l. 39, 135 a 196.

[250]) Statut z r. 1390 byl vydán konšely »mit der eldesten, die wir zu uns *aus der gemeine mit derselben ganzen gemein willen und rat* gekorn haben« (Rössler u. m. I str. 74 a 81). — Tamtéž str. XL, 33, 35, 36, 37, 40, 44, 51, 52 a 61, liber aureus č. 2075 l. 27, 30, 31, 34, 50, 175 a 177 (cum senioribus de communitate), Sb. I. str. 19 a Soupis str. 83.

[251]) R. 1357 judex, consules et scabini necnon seniores et *magistri artificiorum et mechanicorum* Majoris civitatis Pragensis in pretorio seu domo consilii in simul congregati concorditer ordinaverunt«; r. 1362 consules et jurati necnon seniores et *magistri mechanicorum et singulorum artificium* Majoris civ. Pr. in domo consilii pro quibusdam causis et negociis multum arduis expediendis communiter congregati« (Kn. č. 986 na l. 150 a 179) a roku 1401 jurati artificii cum octo electis per communitatem ejusdem artificii (Liber aureus č. 2075 l. 176).

[252]) Liber aureus č. 2075 l. 21 (communes electi 1398), 30 (seniores electi communes 1402), 34 (cum nostris electis et senioribus 1403), 37 (electi quam

asi i pro nespolehlivost velké obce, povolávání časem k sezením rady v důležitějších potřebách obce toliko tito starší a zvolenci obecní, ano obec sama někdy zmocňovala je, aby na jejím místě s radou jednali.

Litovati sluší, že nám celkem málo zpráv se zachovalo o organisaci a činnosti těchto obecních sborů, jež pozvolna se vyvinovaly a v životě obecním pevné postavení si teprve zjednávaly. Nicméně některé zprávy o jich působnosti se přece zachovaly, které ukazují, že rada často hledala už tehdy oporu v obci městské proti moci královské a panské.[253])

Se souhlasem obce neb jich zástupcův vydávali konšelé *obecní statuty* a vykonávali s nimi tudíž zákonodárné právo v míře mnohem rozsáhlejší, nežli se druhdy dálo.[254])

Četné jsou případy, v kterých konšelé s obcí neb jejími zástupci *soudní moc* vykonávají, vynášejíce společně nálezy neb rozsudky v případech vážnějších.[255]) Byly to někdy i *obecné nálezy*, jež se statutům rov-

---

plures de communitate), 54 (communes 1408), 175 (convocantes seniores providos et sapientes communes de communitate 1400) a 177 (convocati seniores communes cum pleno posse tocius communitatis 1402); kn. č. 2079 na l. 29 (*seniores electi per magnam communitatem* 1412).

[253]) R. 1403 obec Novoměstská zavázala se konšelům po složení počtů, že bude podle nich státi »specialiter de illo, quod in minimis et magnis negociis hujus civitatis absque communibus et eorum consilio nichil faciunt neque exportant« (Liber aureus č. 2075 l. 178). *Tomek* u. m. II str. 291.

[254]) Soupis str. 80 a 139. Karel IV přiznal měšťanům Pražským r. 1354 právo statutární takto: »Faventes eciam eisdem civibus Pragensibus, ut in aliis quibuslibet negociis commoditatem, profectum et commune bonum ipsius civitatis concernentibus constituciones, statuta et ordinaciones facere valeant, prout eis videbitur melius expedire« (Sb. I str. 93). Příklady statutů vydaných konšely Staroměstskými s obcí neb staršími obecními od r. 1349—1418 u *Rösslera* u. m. I str. 33, 35, 36, 37, 40, 41, 44, 45, 51, 52, 64, 69, 74, 81, 82 (1390 rat hat geworfen auf die gemain, do sprach dy gemein mitsampt dem rat zu einem rechte), 91, 94, 96 a 99. — Na *Novém městě* statuta v liber aureus č. 2075 l. 6 (1394 convocata seu congregata communitas cum consulibus Nove civitatis matura deliberacione et sufficienti consilio prehabitis de consensu et voluntate unanimi hanc exportacionem invenerunt pro communi bono et utilitate civitatis), 7, 35, 46, 174, 175 a 177 (1402 obec se snesla, že všechny výnosy obce mají se držeti et quod communitas astet in omnibus factis et adjuvet consilium et econverso consilium tueatur omnes communes) a v kn. č. 2079 l. 29 (1412 consilium et seniores electi per magnam communitatem de consensu et swaso pro mandato communitatis statuerunt), 39, 135 a 196. Srov. též *Tomek,* Základy II str. 60, 129, 194 a 262.

[255]) Tak na *Starém městě* r. 1350 purkmistr a přísežní praví, že »cum senioribus deliberacione prehabita de pleno consilio hoc pro jure diffinitive senenciando adinvenimus« (Kn. č. 986 l. 178) a r. 1365 konšelé »und die gemayn«

naly. Konečně často projednávány v obci záležitosti obecní, hospodářské a finanční, jak už o tom některé doklady jsme podali.[256])

řeší pře sukna kraječů s kramáři (*Rössler* u. m. I str. 38). Na *Novém městě* čtou se četné takovéto *sentencie* v liber sentenciarum aureus č. 2075, na př. na l. 21, 27, 31, 32, 34, 46, 52, 54 atd. R. 1402 konšelé 14. března žádali starší zvolence obecní, aby jim dali naučení o rozvodu manželském (divorcium). »Ipsa vero communitas nobis responderunt, quod non licet nec expedit, ut communitas sentencias exportaret, sed vobis domini honorandi et ad hoc nostram voluntatem et consensum tribuimus et plenum nostrum posse« (tamže l. 30). Ale téhož roku 21. března stará rada »předstúpivši před konšely nové i před obec velikú Nového města podali na ně, že, co na právě seděli, všecky súdy jednali buď o zboží buď o hlavy a životy *s naučením starších i vší obce veliké*. Tehdy rada s velikú obcí jim děkovala a že chce podle nich státi, kdyby je kdo nařekl v duchovním neb světským súdě zde v městě neb jinde«. A hned na to 1. dubna 1402 »Jan od Mostka, ty časy purkmistr i jiní konšelé Nového m. Pr. obeslavše obec velikú podali na ni o ty nehody, kterýchž se jest byl dopustil Košman náš měštěnín a zvláště, že jest sě kupoval na konšelstvo a dával dvě túně oleje, aby konšelem učiněn byl a také že jest hanil konšely, kteříž jsú té chvíle na radě seděli, a zvláště Jana od Mostku a řka, že by čtrnácte let konšelstvie zakúpil, aby na radě seděl. Tu obec veliká potázavše sě o ty i o jiné nehody mienili jsú jeho hrdla, cti i zbožie odsúditi«, ale na prosbu Jana od Mostka »s ním milost učinili, aby při hrdle i při zbóží ostal, ale aby viec potom *rady konšelské a obecné* prázden byl a žádnému z rady konšelu ani obecnému toho horším slovem ani skutkem zpomínal. Pakli by kdy toho nezdržal, má jemu všecko novo býti« (tamže l. 30 v.). R. 1409 zmíněný už mlynář Duchek Veliký byl v Nymburce odsouzen cti, věry a hrdla a konšelé Novoměstští, poněvadž byl neusedlý, »nedali jeho do obce bráti a on vzem sobě z toho nechuť, rotil sě a svodil, což mohl, obce k neposlušenství, takže když do obce nepřišel, tehdy také mnoho jiných zjednáním jeho a návodem býti v obci nechtěli. A my nechtiece nic bez obce činiti túžili sme toho obci, že takú překážku máme. Na to nám obec vynesla a řkúci: kohož bychme koli zvěděli, ješto by sě tak rotil a také róznice zlé mezi námi činil, aby nedali rósti těm zlým, nepočestným a šibalským obyčejóm, Královë Mti a nám všie obci škodným, ale aby popravili k takého životu i k jeho statku. Tu my také obecnú vóli a přikázánie slyševše kázali sme jej staviti a když byl staven shledali sme v tej mieře, že jest i s některými Staroměstskými některé sněmy jměl tajné a našie obci škodné, a to se dalo zevně znáti v tom, že nám mistra (popravního) vydati nechtěli, mniece, bychme k jeho bezživotí mienili, a my na tom ostali, abychme neučinili jiného v tom, než královo přikázánie, ale měli sme v tu chvíli jiné vězně, pro něž sme mistra žádali« (tamže l. 59 a 63). Týž Duchek z města nočně ušel a byl pak na milost vzat. Příklady ty ukazují, že tehdy oposice v městech Pražských neměla na růžích ustláno, nýbrž byla velmi nebezpečnou a že už tehdy neusedlí chtěli míti účast na schůzích obce. Srov. též procesy proti rychtářům Hlouškovi a Bernwaldovi (str. 163) a Archiv Český IV str. 343 a 348.

[256]) Srov. str. 154, 158, 159, 162, 163 a 165. *Tomek* u. m. II str. 289

Zbývá obrátiti ještě pozornost k začátkům a vývoji radního zřízení v třetím *městě Pražském* tak zv. *Menším* (*Minor civitas Pragensis*),[257]) kterému před založením Nového města r. 1348 a nějaký čas také potom říkalo se *Nové město pod hradem Pražským* (*Nova civitas sub castro Pragensi*)[258]) a v XV. století také *Malá Strana.*[259]) Jak známo, toto co do vzniku vlastně druhé město Pražské bylo založeno r. 1257 na podhradském tržišti německými kolonisty, jimž kr. Přemysl Otakar II. rozprodal pozemky v městské ohradě i okolí, když byl odtud české trhovce a řemeslníky na jiná místa násilně dal přestěhovati a i klášterům některé pozemky za účelem usídlení nových kolonistů odňal.[260]) O organisaci obce Malostranské zachovaly se první zprávy teprve z doby kr. Václava II. v jedné listině, v které se praví, že ve farním kostele sv. Mikuláše, roku 1283 vysvěceném,[261]) odbývalo se shromáždění rychtáře, přísežných a celé obce Nového města pod hradem, v kterém stalo se snesení o vybírání berně na opravu města (ad reparandam civitatem). V statutu činí se zmínka též o písaři městském a o pečeti městské[262]) a poskytuje tedy Malá Strana v ten čas už obraz organisované korporace.

Jak z pozdějších zpráv víme, bylo město od samého založení nadáno právem Magdeburským[263]) a připouštělo z nálezu svého soudu odvolávání buď k vyšší stolici města Litoměřic anebo k podkomořímu.[264]) Zřízení rady městské bylo podobné, jako na Starém městě, s kterýmžto městem druhdy

---

násl., Archiv Český IV str. 342 a Soupis str. 80 a 83, kdež se čte, že domini consules Nového města zřídili knihu o dluzích sirotčích, »qui *cum senioribus civitatis et cum electis* mox ibidem exportaverunt, ut omnia debita orphanorum huc notarentur« (Kn. č. 2074 na l. 1).

[257]) Sb. I str. 35, 42, 47 (Parva civitas Pragensis), 49, 52, 53, 54, 70 a 728 a Reg. III str. 718 a IV str. 437.

[258]) Sb. I str. 19; Reg. II str. 132, 306, 1028 a 1051, III str. 189, 237, 369, 449, 484 a 796 a IV str. 25, 73, 131, 189 a 623; *Lib. erect.* I str. 222 (r. 1378) a IV str. 416 a *Tomek,* Základy III str. 1 (r. 1410) a 41 (r. 1358).

[259]) Sb. I str. LIV.

[260]) Letopisec zaznamenal, že král Otakar na jaře t. r. »pepulit Bohemos de suburbio et locavit alienigenas« (Fontes II str. 294) a týž král vrátil v l. 1262 a 1271 klášteru sv. Jiří »areas in suburbio Pragensi (in Piesek) — que, cum nova civitas plantaretur, per cives ejusdem civitatis indebite fuerant occupate« (Reg. II str. 132 a 306).

[261]) *Fontes* II str. 367.

[262]) *Tadra,* Věstník uč. spol. 1889 str. 99. Z té doby zachovalo se také první jméno měšťana Malostranského královského tesaře Roberta, kterému kr. Václav II. daroval ves Horavu, poněvadž byl »Robertus carpentarius noster, civis Nove civitatis sub castro Pragensi, artis architectonice pericia naturali quodam ingenio super alios eruditus in terra nostra Bohemie« (Reg. II. str. 1028).

[263]) *Tomek* I str. 277 a 291 a II str. 309.

[264]) Sb. II str. 229 a Soupis str. 116.

i společná privilegia a stvrzení statutů obdržovalo.[265]) Asi od samého počátku vedli správu obecní a soudní v něm rychtář a dvanácte přísežných, jichž jména r. 1306 poprvé přicházejí.[266]) Existence zvláštní stolice kmetů, odlišené od rady městské, kterou nacházíme v Litoměřicích a v Magdeburce,[267]) nedá se na Malé Straně prokázati.

Práva královská nad městem vykonával král. podkomoří aneb úředníci jemu později přidaní, hofrychtéř a notáři, kteří také obnovování rady předsebrali. Za krále Jana stěžováno si na to, že podkomoří utiskují města jim podřízená čeníce nemírné požadavky, když v úřad bývají dosazováni, když obnovují rady neb když do měst přicházejí k slyšení pří. Požadovaliť od měšťanů, aby jim dávali dary, zvláště drahá sukna Ypernská. Následkem toho vymohlo sobě třidcet královských měst, majíce Menší město Pražské v čele, jež platilo za hlavu menších těchto měst,[268]) společný majestát z 5. července 1337, v kterém král Jan zakazuje utlačování měst a hledí poměr jich k úřadu podkomořskému upraviti. Ustanovujeť v něm zejména, že kdykoli podkomoří chce v některém městě obnoviti radu, má toliko polovice členů odstupovati a na jich místa nových šest přísežných se dosazovati, a to tak, že přísežní, kteří se v úřadě chvalně zachovali, mají každého roku v položeném času s radou starších obecních a obce měšťanské nové přísežné vybrati a zvoliti.[269])

Ustanovení ta byla dosti pružná, takže podkomořímu zůstával předce jen vliv na obsazování rad. Jemu náleželo rozhodovati, zdali odstupující konšelé se dobře chovali a zdali mají vykonávati vliv na volbu svých nástupcův, anebo zdali celá rada nemá snad býti změněna. Na něm záviselo také řešení otázky, v čem má záležeti spolupůsobení starších a obce při obnově rady. Zdá se, že v tom ohledu v obcech městských vyvinuly se různé pořádky a zvyky, jichž se pak dovoláváno a drženo. Někde odstupující konšelé navrhli na uprázdněná místa určitý počet kandidátů, z nichž podkomoří neb hofrychtéř po úradě s tak zv. *volenci* nové konšely vybral. Volence ty volili asi jednak odstupující konšelé, jednak starší obecní, jed-

---

[265]) Tak kr. Václav II měšťanům obou měst »tam Antique quam Nove, que sub castro nostro jacet«, přiznal právo mílové stran vaření piva (Reg. II str. 1051) a r. 1304 potvrdil oběma městům statuta o cizích kupcích (Sb. I str. 19).

[266]) Reg. II str. 1233 a *Tomek* u. m. I str. 268.

[267]) Sb. II str. 38, D. Pr. str. 545 násl. a Mittheilungen für Geschichte der Deutschen VI. str. 105.

[268]) Srov. Sb. I str. 728.

[269]) Sb. I str. 49 a II str. 321—325. Ustanovuje se: »Volumus eciam, ut cives seu jurati civitatum prefatarum, qui se laudabiliter conservarunt, possint et debeant pro quolibet anno statuto triennio de consilio seniorum et communitatis civium civitatis cujuscunque alios juratos eligere, ita quod semper sex persone de prioribus juratis pro consilio remaneant cum eis, quos pro eodem anno de novo duxerint eligendos, qui eciam sex pro anno tercio immutari debebunt.«

nak celá obec. Také na Malé Straně bývali asi podobně noví konšelé sázeni, takže polovice rady v úřadě zůstávala.[270])

Ale podkomoří asi neradi snášeli obmezení, jež přece jenom majestát z r. 1337 obsahoval, a také obce a z nich braní starší obecní domáhali se asi toho, aby měšťané ve větší míře střídali se v hodnostech konšelských, a tak v době Karla IV. a Václava IV. shledáváme, že rady větším dílem zcela se obnovují a že jenom malý počet starých konšelů zůstává dále v úřadě. O tom, že podkomořímu neb úředníkům jeho úřadu náleží obnovovati radu Malostranskou, nebylo ovšem do válek husitských žádné pochybnosti.[271])

---

[270]) *Tomek* u. m. V str. 88 znal jména konšelů Malostranských teprve od r. 1349, ale nyní lze řadu tuto i pro starší dobu doplniti z listin archivu Maltézského, jenž teprve v novější době byl učiněn přístupen, a sice jmenují se jurati: r. *1306*: Friczcho de Sunnewalt, Henricus dictus Planerus, Wolvelinus carnifex, Johannes de Gicen, Gerlacus, Henricus de Luthmericz, Tilo, Pertholdus dictus Prozimir, Henricus Copplinus (Reg. II str. 1233); *1318*: Nicolaus Sturm, Johannes Niger, Johannes Albus, Nicolaus Radosta, Conradus Bonus, Tyllo, Pertoldus; *1320*: Nycolaus Sturmo, frater judicis Cunradi, Henricus Planer, Nycolaus Radoste, Johannes Niger, Johannes Albus, Bertholdus Slegel, Conradus Bonus, Tylo, Martinus Telecz, Conradus Clugel; *1323*: Heinricus Planer, Nycolaus Radost, Johannes Niger, Ditlinus Forter, Nycolaus Friczonis, Elyas, Hermanus, Conradus Clugel, Tylo, Heinricus Citewer; *1325*: Henricus Planer, Nicolaus Radosta, Johannes Niger, Johannes Albus, Nicolaus Friconis, Tilo, Helias, Hermanus, Conradus Cluger; *1331*: Conradus Gluger, Elyas, Nicolaus Friczonis, Hannussius Niger (Reg. III str. 189, 237, 369, 449 a 718); *1334*: Nicolaus Friczonis, *magister civium*, Conradus Clugl, Johannes Albus, Maczko Albus, procurator, Henzlinus faber, Conradus brasiator, Albertus Heroldi, Merclinus Chutner, Sydlinus sartor, Jescho carnifex; *1335*: titéž; *1336*: osm předešlých; *1337*: Jessco sartor, *magister civium*, Johannes Niger, Helyas, Conradus Clugel, Nicolaus de Slana, Conradus Pibraneri, Otto dictus Saffer, Hawel, Fridericus Niger, Wilhelmus faber; *1345*: Nicolaus de Slana, magister civium, Conradus Clugel, Johannes Albus, Nicolaus Geytawer (Klatower?), Hanco Elye, Elblinus faber, Martinus Horine, Pesco Maczkonis, Nicolaus Scharka, Jursico Jacowicz (Reg. IV str. 25, 73, 131, 189 a 623). Rychtáři byli v l. 1306—1336 Conradus, 1337 Hanco Elye a 1345 Conradus judex.

[271]) Podkomoří Konrád z Vechty, kterému kr. Václav IV. dal 1405 právo po městech »ratleute und schepfen zu seczen« (Sb. I str. 195) vydal 31. července 1405 purkmistru, konšelům i vší obci Menšího m. Pražského list, v kterém sliboval zachovati je při jich právech (Sb. I str. 196 a Soupis str. 116). Dle *knihy Malostranské* č. 307 dála se obnova rady na Malé Straně v první části roku, a sice 5. července 1403 sub domino (subcamerario) Bergow creati sunt jurati (l. 2); 24. ledna 1404 novi jurati creati sunt in presencia serenissimi principis regis Bohemie (l. 6) (výjimka); 7. května 1405 Laurencius hofrichterius cum Wenceslao Nigro notario plenum judicium peregit cum judice et juratis, quos juratos pro tunc novos creaverat (l. 13); 19. února 1407 creati novi jurati per Laurencium hofrichterium et Henricum notarium (l. 25); 24. února 1408 Laurencius hofrichterius

Rada Malostranská jsouc podřízena úřadu podkomořskému mnohem pomaleji zjednávala si samostatnější postavení, nežli rady ostatních dvou měst Pražských. Členové její zovou se pravidelně *jurati* a teprve za krále Václava IV. vyskytuje se pro ně porůznu pojmenování *konšelů* neb *kmetů*.[272])

V čele rady stojí *rychtář městský*, vedle něhož r. 1330 poprve vyskytuje se *purkmistr*.[273]) Rychtář předsedá ovšem také soudu městskému, maje po boku purkmistra a přísežné.[274]) Výjimečné pouze jsou případy, v kterých purkmistru dává se přednost před rychtářem.[275]) Mezi konšely nacházíme vždy několik lidí dvorských, řemeslníků neb svobodné živnosti provozujících měšťanů[276]) a živel český zjednává si pozvolna mezi nimi po-

---

ex parte domini subcamerarii cum suis notariis Henrico et Johanne pleno judicio presiderunt cum judice et juratis et novi jurati ibidem fuerunt substituti (l. 28); 7. června 1409 novi jurati creati per dominum Laurencium dictum Cziexinger judicem curie et notarium ipsius (l. 38); 11. května 1411 per d. Laurencium hofrichterium cum Johanne notario (l. 50); 6. května 1412 per d. Laurencium hofrichterium et Johannem notarium (l. 56); 16. května 1413 per d. Laurencium hofrichterium et notarium d. Haykonis subcamerarii (l. 63); 8. května 1414 per d. Johannem hofrichterium dictum Stacho et Wenceslaum notarium camere (l. 69); 6. května 1416 per Johannem, judicem curie regalis, ex parte d. Johannis de Lestkow, regni Bohemie subcamerarii, et Johannem d. Koleso, vicenotarium camere et Johannem Caplicz, notarium domini subcamerarii (l. 85); 5. května 1417 per d. Johannem judicem curie regalis a dvou prve jmenovaných notářů (l. 91) a 4. května 1419 per d. Johannem Bechynye, subcamerarium regni Bohemie, d. Johannem judicem curie dictum Czelny, d. Nicolaum plebanum civitatis Piescensis, notarium camere, et Johannem Reczko et Johannem de Porzessin, notarios domini subcamerarii (l. 99).

[272]) Sb. I str. 52, 190, 194 a 196; Soupis str. 115 a 116; Kn. č. 317 na l. 90, 91 a 98 a *Tomek*, Základy III str. 43.

[273]) *Lib. erect.* I str. 222 a Reg. IV str. 25, 73, 189 a 623.

[274]) Tak se čte r. 1359: »Michahel Donati judex et Blahuto magister civium et jurati cives Minoris civitatis Pragensis sub castro Pragensi notum facimus, quod constituti coram nobis inter quatuor scampna judiciaria, dum judicio presideremus contestato, A. et N. donaverunt« atd. (Lib. erect. I str. 8). Podobně v registru soudním č. 317 (Soupis str. 115 a 116). Teprve 9. února 1419, tedy před samými válkami husitskými, zahájen tu jest soud městský »*per magistrum civium* et consules et judicem hujus civitatis«, kdežto ještě 26. ledna 1419 zahájení předsevzato »*per judicem* et consules« (kn. č. 317 l. 98).

[275]) Tak arcibiskup Arnošt z Pardubic před r. 1364 nařídil magistro civium et judici Minoris civitatis Prag., aby zatkli duchovní, kteří chodí po městě ozbrojeni (*Tadra*, Cancellaria Arnesti str. 487) a v aktech konsistoře (*Tadra* IV str. 134) zapsáno r. 1402, že dluh kněze byl splacen »ab magistro civium et juratis Minoris civitatis Pragensis«.

[276]) Tak r. *1349* krejčí a kovář; *1351* kramář, ostrožník; *1352* varhaník, kovář, tesař; *1354* řezník, směnárník (auricampsor), sladovník, chmeléř; *1357* se-

dobně převahu, jako na Novém městě.[277]) O činnosti starších obecních a obce městské není bližších zpráv; ale když r. 1351 bylo ustanoveno, že řemeslníci a krčmáři mají s měšťany společně břemena obecní nésti,[278]) tedy jim zajisté nemohl nadlouho přístup do shromáždění obecních býti zbraňován.

Co se soudní právomoci týče, vykonávali ji rychtář a přísežní na soudech zahájených a obyčejných buď sami aneb za předsednictví podkomořího neb úředníků jemu podřízených (hofrychtéře, písaře komory a písaře podkomořího), kteří obyčejně v čas obnovení rady aneb v jiný příhodný čas *soud krále a podkomořího* (*judicium d. regis et d. subcamerarii*) zasedli, berouce k tomu časem i některé rady královské.[279]) V těžších případech soudních, králi vyhrazených, soudil dle všeho podkomoří na

---

dlář, zedník, kovář; *1358* dva kováři, sladovník, řezník, pekař; *1361* kramář, zlatník, sladovník, chmeléř; *1366* zlatník, řezník, krejčí, sedlář; *1367* kamenník, kožišník, kramář, řezník; *1370* sedlář, řezník, vinničník, stolař, sladovník; *1371* zlatník, kovář, kramář; *1373* kurař, řezník; *1375* písař, písař dvorský, písař officiálův, kovář; *1377* písař dvorský, sladovník, kovář; *1379* písař officiála arcibiskupova, řezník, kovář; *1381* kurař, písař; *1382* kolář, pivovárník; *1383* kurař, řezník; *1384* kolář, sladovník; *1386* písař komory arcibiskupovy, platnéř, chmeléř, krejčí, sladovník; *1387* platnéř, kovář; *1388* sladovník, písař, kolář; *1389* krejčí; *1393* sladovník, řezník z Oujezda, krejčí, kolář; *1396* písař, stolař, kolář, krejčí; *1397* písař; *1398* kolář, stolař; *1399* sladovník, krejčí, bečvář; *1400* písař, stolař, sladovník; *1401* písař, prokurátor, kolář, skridlář; *1404* sladovník, sedlář, řezník; *1405* písař, krejčí; *1406* písař desk dvorských, sladovník, kolář, skridlář; *1407* dva krejčí, písař; *1408* písař desk dvorských, kolář, řezník; *1409* stolař, dva písaři, komorník, řezník; *1410* sedlář, řezník, sladovník, obecný písař, illuminátor králův, kolář; *1411* stolař, písař; *1412* dva písaři, kolář, prokurátor, uzdář; *1413* řezník, illuminátor; *1414* řezník, skridlář, sladovník, prokurátor; *1415* dva sladovníci, komorník; *1416* písař; *1417* dva písaři, komorník, sladovník; *1418* řezník, postřihač; *1419* spižíř, švec, sladovník (*Tomek* u. m. V str. 88—91).

[277]) *Tomek* u. m. II str. 520 a 523. I rychtáři Malostranští byli většinou Češi (Tomek u. m. V str. 88).

[278]) Sb. I str. 89.

[279]) *Soupis* str. 116 a 117. Nejstarší známý doklad je z r. 1325, kdy přísežní svědčí, že soud odbýván »coram nobis ante quatuor scampna judiciaria judicio contestato domino Wolflino subcamerario regni presidente« (Reg. III str. 449). *V knize č. 317* čtou se zápisy o soudech podkomořských v l. 1403—1419 na l. 3, 9, 13, 28, 38, 43, 50, 56, 63, 69, 77, 85, 90, 91, 94 a 99. R. 1413 čte se na př.: »*Judicium d. regis.* Hayko de Hodyetin, regni Bohemie subcamerarius, cum domino Laurencio hofrichterio, Johanne et Johanne notariis in eodem judicio presidens« učinil jakožto posel krále oznámení, že král povolil rychtáři Malostranskému Ondráčkovi z Boru, aby zapsal deset kop na rychtách Malostranské a Únhoštské (l. 63).

vlastním soudě, nejsa povinen vázati se rozsudkem přísežných městských.[280]) Poněvadž podkomoří zneužívali i tohoto konání soudní moci k nemírnému obohacování, nařídil král Jan v majestátu z r. 1337, že podkomoří má do měst na vlastní útraty se dostavovati, aby tam soud konal, byť by strany se k němu odvolaly, a dále že přísežným náleží souditi vraždy i všechny jiné případy, jež nejsou králi odedávna vyhrazeny. Stranám ale ponecháno právo dovolávati se přímého rozhodnutí krále neb podkomořího, jenž tedy vykonával také konkurující moc soudní se soudem městským.[281]) Když král Jan r. 1338 meškal v Lucemburku, vymohli si 9. července na něm Malostranští další výsady, mezi jiným že mají rychtář a přísežní jich města, které prý ode dávna za jakousi hlavu menších měst královských se považuje, vynášeti nálezy na soudě dle své vůle a dle přísahy, kterou jsou bohu a králi zavázáni, aniž by jim bylo třeba bráti naučení v městě Litoměřicích.[282]) Malostranští dali sobě výsady ty potvrditi 17. srpna 1338 od syna jeho markrabího Karla, jenž sice stvrzoval jim některá ustanovení, jakože rychtář a přísežní mohou zatýkati dlužníky v městě pro dluhy do pěti hřiven, ale předpis o nebrání naučení v Litoměřicích vynechal, jsa příznivcem a ochrancem tak zv. »vyšších práv městských«.[283]) Dle všeho přiměl současně Malostranské, aby otcův privilej vrátili,[284]) a Litoměřice, jež dle privilegia z r. 1325 byly uznány za vyšší stolici soudní pro města, jež se spravovala v Čechách právem Magdeburským,[285]) zůstaly i nadále vyšším právem, kam se z Malé Strany v právních věcech utíkáno.[286])

Karel IV. rozšířiv město a obehnav je novou zdí ustanovil r. 1351, že všichni měštští obyvatelé kteréhokoli stavu, kteří bydlí uvnitř ochozu nové zdi, mají příslušeti k jedinému obecnému soudu městskému (ad unum commune judicium civitatis),[287]) čímž vrchnostenská práva postranní na Malé Straně pozbyla svého dřívějšího významu. Konečně r. 1381 obdrželi rychtář a přísežní Malostranští podobně jako Staroměštští *úřad popravy* v okršku Pražském.[288])

Z oboru správy obecní na Malé Straně zachovaly se jenom některé doklady, jako předpisy o důchodech obecních a o právu mílovém. Král Jan povolil r. 1338, aby se na Malé Straně vybíralo *dlažebné* na zlepšení dlažby a markrabí Karel téhož roku dal měšťanům právo, aby mohli rušiti krčmy v obvodu jedné míle kolem města, když už dříve bylo vaření piva v obvodu tom zakázáno.[289])

---

[280]) Sb. I str. 194.

[281]) Sb. I str. 51.

[282]) Sb. I str. 728, kdež o Malé Straně se praví »que quasi caput inter parvas civitates Boemie ex diuturnitate atque titulo censeri videtur«.

[283]) Sb. I str. 53.

[284]) Orig. zachoval se v Svatováclavském archivu.

[285]) Sb. II str. 229.

[286]) Soupis str. 116 a Sb. II str. 789.

[287]) Sb. I str. 90. — [288]) Sb. I str. 163. — [289]) Sb. I str. 52 a 53.

V letech 1343 a 1351 upraveno bylo vybírání berní a sbírek z pozemků, jakož i z řemeslníkův a krčmářů[290]) a r. 1376 královna Alžběta z rozkazu císaře věnovala dvacet kop ročně ze cla Malostranského na opravu dlažby a cest před branami městskými, a ustanovila, že vyběrači cla mají odváděti tento obnos do rukou dvou měšťanů, volených po jednom z rady a obce, kteří budou povinni přísežným a obci skládati z vydání počty.[291]) Král Václav IV. povolil pak r. 1383 Malostranským ještě vybírání ungeltu ze soli do města přivezené.[292]) Tolik o Malé straně.

Když pak nyní přehlédneme celkový vývoj radního zřízení měst Pražských v době Lucemburské, můžeme karakterisovati toto období jakožto dobu pozvolné emancipace obcí, jež se jevila na jedné straně v umenšování práv krále a jeho úředníků (podkomořího a rychtářů) nad městy a tedy v uvolňování tuhého královského panství nad nimi, na druhé straně v rozmnožování vlivu obcí a zástupců ze středu jich volených na správu obecní i soudní, a tím samým v zjednávání stále větší platnosti lidovému živlu českému a řemeslnickému v Praze. Takovým způsobem připravovala se doba rozsáhlé samosprávy a svobody, jež města Pražská dosáhla v době následující. I nadále mluvilo se o »svobodě městské«, ale heslo to obdrželo nový obsah. Nebyla to více svoboda několika patricijských rodin měšťanských, většinou německých, které využitkovávaly správu městskou k svým sobeckým zájmům, nýbrž svoboda širších kruhů městského obyvatelstva, jež obdrželo účast v shromážděních obecních a tím vliv na další osudy města.

III. *Doba husitská.* Hrdinský zápas, který v husitských válkách většina národa českého podnikla proti ohromné přesile nepřátel za církevní reformu a za udržení státní neodvislosti a národnosti, sotva by býval tak úspěšný, kdyby hned na samém počátku válek vnucená obrana vedená »obcemi polem pracujícími« nebyla mohla se opírati o pevnou, tuhou organisaci, k jaké do té doby dospěly obce městské, zejména hlavního města Prahy.

V zřízení městském, jak jsme je byli v Praze seznali, převládal do té doby měšťanský živel patricijský, národnosti německé i české, maje hlavní oporu v autoritě královské. Měla-li v nebezpečných časech, jež nastávaly, Praha postaviti se v čelo hnutí husitskému a státi se opravdovou

[290]) Sb. I str. 70 a 90. Dle seznamu berní z r. asi 1408 platila Praga Minor 90 kop ročně berně královské, ale neplatila dědičných úroků do komory královské (Sb. II str. 901 a 902).

[291]) Sb. I str. 159. Před tím r. 1374 císař Karel IV daroval Půtovi z Častalovic 100 kop ročního úroku »uf unserm roszolle in der Kleynen stat zu Prage« (Archiv Český XIV str. 510) a r. 1383 byl vydán řád o vybírání cla v branách a na mostě (Sb. I str. 166). Po smrti písaře cla Jana prodán r. 1408 dům jeho, jehož výnos věnován byl »pro pavimentatione« (Kn. č. 317 na l. 29).

[292]) Sb. I str. 165.

baštou a hlavou království, musil starousedlý živel patricijský přijíti o své mocné postavení ve správě města, a organisaci obecní bylo nutno přetvořiti ve směru demokratickém, tak aby rozhodující moc přešla na velké obce a aby rady městské v shromážděních obecních zvolené staly se pouhými jich výkonnými orgány. Zřízení městské bylo nuceno prodělati tento další vývoj, zejména když patricijský živel postavil se příkře proti většině obyvatelstva a zavdal sám podnět k tomu, že musil býti větším dílem z města vypuzen. Jeho místo zaujal namnoze podřízený posud živel městský, jehož jádro tvořilo české řemeslnictvo. Živel ten za pomoci drobné šlechty, venkovských měst a »polních obcí« zjednal si panství netoliko v obci Pražské, nýbrž i ve valné části země a podniknuv pronikavou změnu ve zřízení městském, mohl důrazně zastati se reformy směřující proti »panování kněžskému« a usilovati při tom o uhájení a vysvobození těžce ohroženého »jazyka slovanského«. Postupem času z jeho středu začalo se tvořiti nové, poněkud zbohatlé měšťanstvo, kterému bylo zápasiti netoliko s četnými zastanci starého pořádku v zemi, napořáde podněcovanými a podporovanými králem Sigmundem a přivolávanými vojsky křižáckými, nýbrž i s přívrženci rozhodnějších směrů husitských, kteří v dobách nejnebezpečnějších přiváděli nesjednocenost a rozvrat do vlastních řad. Nemajíc oporu v spořádané správě zemské bylo mu nejednou podčiniti se těmto živlům; vždy ale opět vzpamatovalo se a pevnou rukou uchopilo se vlády v obci, aby na konec dodělalo se pokoje za podmínek ne zcela příznivých sice původním cílům hnutí husitského, ale předce zachraňujících obec i národ od možných dalších velkých pohrom. Poněvadž pak Praha po sedmnácte let stala se ohniskem politického hnutí střední Evropy a poněvadž politické události měly rozhodující vliv na utváření se jejího městského zřízení, nutno nám k událostem těmto větší měrou přihlížeti, nežli tomu bylo v době předcházející, třebas děje ty s vývojem radního zřízení jenom nepřímo souvisely.

Násilný převrat, který se byl stal ve správě Nového města Pražského počátkem srpna 1419[1]), byl dle zprávy současného kronisty schvalován většinou obyvatelstva, zejména též dvořanů královských i konšelů obou ostatních měst Pražských, Starého i Menšího. Toliko pět konšelů staroměstských s hnutím tím nesouhlasilo a pozbylo členství rady.[2]) Po smrti

---

[1]) Srv. str. 159.

[2]) V traktátě »De origine Taboritarum« čte se: »Plurimi enim letabantur de hac strage flebili et re pessima exultantes, presertim consules Majoris civitatis, demptis quinque videlicet Ludvico apothecario, Sigismundo Taschner, Procopio de Ach, Johanne de Kotbus aurifabro et Chwalone de Sessenicz institore. Consules quoque Minoris civitatis quasi omnes et multi alii incole et accole omnium trium civitatum majorque pars regis et regine curiensium, qui hujus execrandi homicidii in dando consilia et ferendo auxilia fuerunt participes« (*Höfler*, Geschichtsschreiber der hussitischen Bewegung in Böhmen I str. 532.). — Dle *Tomka*, u. m. II str. 68 byli v ten čas členy rady kromě svrchu zmíněných pěti konšelův na Starém Městě tito konšelé a přívrženci strany husitské: Václav Štráboch, Dušek řemenář, Jan Roček,

krále Václava IV. (16. srpna 1419) tehdejší purkmistr Staroměstský sladovník Jan Bradatý schvaloval prý, když lid vybíjel kláštery a kostely, a teprve když veřejný pořádek byl vždy více ohrožován, odhodlal se některé výtržníky pozatýkati, jež ale Novoměstští z vězení vysvobodili.[3]) Následkem nepokojů těch mnoho mnichův a měšťanův opouštělo už tehdy město. Ačkoli ovdovělá královna Žofie ujala se vladařství nad zemí, konšelé i obce obou měst Starého a Nového zmocnili se všech práv a důchodů královských. Zejména královskému rychtáři Janu Síněti odňali v září t. r. rychtářství obou měst a ustanovili za rychtáře měšťana Petra na Starém a Františka Šilinka na Novém městě jakožto obecní úředníky.[4])

Královna Zofie jménem dědice trůnu, uherského krále Sigmunda brzo na to konšelům i obcem přikazovala, aby nepokoje a bouře v městě stavovali až do příjezdu krále a mnichy i měšťany odběhlé zase do měst přijali, jakož i aby králi »v jeho úřady nesahali, totižto v unkelty, v rychtářstvie, ve cla«, sice král se o to přičiní, aby tak musili učiniti.[5])

Ale výzvy a hrozby takové neměly valného účinku. Bouře nepřestávaly a na sjezdě stavů koncem srpna 1419 projevilo se odhodlání nepřipustiti krále Sigmunda k panování, leč by splnil podmínky, za jakými by se tak mohlo státi. Sotva ale bylo možno tehdy doufati, že je král přijme. Kromě povolení svobody náboženské a některých politických požadavků žádáno mezi jiným, aby »po městech Němci nebyli posazeni na úřad, kdež by Čechové mohli a uměli vlásti«, aby »súdové a žaloby v jazyku Českém po Čechách se dály« a Čechové aby »prvnie hlasy všudy po království a po městech měli«. Obce Pražské kromě toho žádaly potvrzení svých práv a svobod, a odpuštění za vše, co se bylo stalo a také, aby král vše schválil, což »sú konšelé učinili a přikázali po smrti krále Václava«.[6]) Mínilo se tím hlavně ujmutí se práv a důchodů královských ze strany obce. Když o kusy ty poslové stavův a Pražanů koncem r. 1419 jednali s králem v Brně, bylo patrno, že k dohodě nemůže přijíti.[7])

Jan Žatecký jinak Kantor, Kunc řezník, Johánek Froleich, Jan ze Stříbra, Vavřinec soukenník, Jan Bradatý, Sigmund Cháně, Václav Litochleb, Šimon od bílého lva a Jindřich Tomáškův.

[3]) Fontes rerum bohem. V str. 347, kdež se mluví o plenění »de *consensu* magistri civium Antique civitatis Johannis Bradaty«, kdežto v zmíněném traktátu De origine Taboritarum je řeč »De *mandato* brasiatoris dicti Bradatis, tunc magistri civium Majoris civitatis Pragensis« (*Höfler* u. m. I str. 533). Jan Bradatý byl držitelem domu nyní zv. Platýz a byl zabit r. 1426 v bitvě u Ústí (Staří letopiscové čeští, str. 67). Srov. *Tomek* u. m. IV str. 2, 354 a 363.

[4]) *Tomek* u. m. IV str. 8. Jiří Síně zasedal na soudě Staroměstském posledně 1. května 1419, na to 13. září 1419 předsedal soudu rychtář Petr. Soudu Novoměstskému předsedal od 20. září 1419 purkmistr a vedle něho rychtář Šilink. (Soupis str. 57, 79 a 84).

[5]) Archiv Český (= AČ.) III str. 209.

[6]) AČ. III str. 206, *Tomek* u. m. IV str. 8. — [7]) *Tomek* u. m. IV str. 24

Následkem toho na obou stranách došlo k novým skutkům nepřátelským. O Malou Stranu svedeny už počátkem listopadu 1419 velké boje mezi lidem Pražským vedeným udatným rytířem Janem Žižkou z Trocnova a posádkou hradu Pražského, jež vpadnuvši do města vypálila radnici i část vůkolních domův. V následujícím roce (9. května) město Menší docela lehlo popelem a zůstalo několik let neobydleno.[8])

Pronásledování přívrženců̊v učení Husova na všech stranách pokračovalo. Velký počet šlechticův i měst 6. listopadu 1419 vypověděl městům Pražským válku.[9]) Hrozný dojem učinilo zejména upálení měšťana a kupce Pražského Jana Krásy z rozkazu krále ve Vratislavi (15. března 1420),[10]) současné krvavé potlačení povstání cechovního v tomže městě[11]) a vyhlášení křižové války proti Čechům, jež se 17. března z téhož města bylo stalo.[12]) Obecné bylo přesvědčení, že jde o vyhlazení národa Českého a o vnucenou mu sebeobranu.[13]) Zvláště v Praze důvodně obáváno se, že

---

[8]) Fontes V str. 349 a Staří letopisové čeští (= SLČ), vydaní *Palackým* v Scriptores rerum bohemicarum III str. 32. Srov. *Tomek* u. m. IV str. 18, 51, 62 a 167. — V knihách Malostranských č. 317 l. 101 a č. 2080 na l. 7 praví se, že zápisy do knih přestaly se psáti »propter combustionem et desolationem hujus civitatis« a poslední zápis je z 30. dubna 1420 (Soupis str. 117 a 118).

[9]) AČ. IV str. 375.

[10]) *Tomek* u. m. IV str. 34.

[11]) *Grünhagen*, Abhandlungen der schles. Gesellsch. f. vaterlaend. Kultur (1868) II str. 1 a 9., též moje Povšechné č. dějiny právní str. 553.

[12]) *Tomek* u. m. IV str. 35.

[13]) Přesvědčení tomuto dává zejména výmluvně výraz list Pražanů ku pánům českým z 5. listopadu 1420, kdež se čte, že »jest to nad hlas z úst prokletých toho krále (Sigmunda) slýcháno, když jest řekl, že by za to uherskú zemi dáti chtěl, by v České zemi Čecha nebylo ižádného«. (AČ. III str. 217 a Fontes V str. 445.) Co se úmyslů při války vedení týče, na konci čtyř artykulů Pražských prohlašuje se, že husité nemají jiného úmyslu, než »o tyto čtyři kusy pilně státi a každému, kdož by nás od toho dobrého nutil a pudil, odporni býti a podle našeho povolánie proti takému násilí pravdy i sebe *brániti* rukú světskú« (AČ. III str. 216). Mistři učení Pražského i kněži pod obojí zodpověděli zároveň tehdy koncem r. 1419 otázku, zdali sluší mocí brannou válčiti pro svobodu slova božího, tím spůsobem, že sice není dovoleno mečem v rukou rozšiřovati slovo boží, ale *pro obranu* bojovati mečem netoliko jest dovoleno, nýbrž i přikázáno, když by nepřátelé chtěli věrné křesťany vyhladiti násilím. (*Tomek* u. m. IV str. 13.) I Táboři hájili se, že se vede »bellum ex necessitate non voluntate« (*Höfler*, u. m. II str. 688). Srov. též *Palacký*, Děj. národa Č. III str. 329. Jiného ovšem náhledu je *Binder*, Die Hegemonie der Prager im Hussitenkriege I str. 19 a 64 a II str. 111. Dle něho války husitské nebyly obranné, neboť při nich prý šlo o vyhlazovací boj Čechů proti Němcům (nationaler Vernichtungskampf des Čechenthums gegen das Deutschthum), o ukojení národního chtíče po panství, o hamižnost více, nežli o zákon boží atd. Nápadna jest zdrželivost tohoto nepřítele Husitů, že křižácké výpravy do Čech ne-

s konšely a obyvateli Pražskými bude zcela tak krutě kr. Sigmundem naloženo, jako s obyvateli Vratislavskými. Pročež 3. dubna 1420 obce obou měst uzavřely přísežnou jednotu proti králi Sigmundovi a zvolili za účelem hájení města hejtmany i podhejtmany v jednom každém městě, kteří měli obyvatelstvo dle čtvrtí a ulic vojensky organisovati.[14])

Brzo na to vydali Pražané společně se stavy s nimi spojenými manifest k Cechům a Moravanům, vyzývajíce je, aby s nimi proti králi a jím povolaným křižákům zmužile se postavili, ukazujíce k tomu, že nepřátelé »jako sú našemu jazyku učinili v Rýnu, v Míšni, v Prusech a jej vyhnali, také nám mienie učiniti a obsesti miesta vyhnancóv«. Zejména o králi pravili, že jest »královstvie a jazyka českého veliký a ukrutný nepřietel«, jenž »jiného nemiení, než České království a korunu, a zvláště jazyk Český potupně a ukrutně vypleti a zahladiti«; pročež prohlašovali, kdo by byli krále poslušni »k záhubě Českého jazyka a královstvie«, ti že »podle práv koruny a královstvie tohoto propadli by čest i hrdla i zbožie svá, viery své přirozené jazyku svému Českému i koruně nedržiece«.[15])

Není pochybnosti, kdyby v zápase takto z obou stran připravovaném byli Husité podlehli, že by porážka pro národnost českou a pro Prahu byla měla nejosudnější následky.

Poněvadž obrana města nutně vyžadovala, aby v čelo obce byli postaveni mužové vesměs neohrožení a na Starém městě z osmnácti konšelů koncem r. 1418 volených někteří z města odběhli, takže rada byla neúplná,

---

považuje za zápas obranný. Srov. též kritiku *Gollovu* ve Věstníku učené společnosti 1901 č. X.

[14]) Vavřinec z Březové v kronice své píše, že Pražané k vyzvání kněze Jana Želivského na radnici Staroměstské se sešli a »se asstringunt communionem calicis contra quemlibet ipsam impugnare volentem *defendere et tueri* rebus et corporibus usque ad ultimum posse, proscripcionibus certis desuper factis juramentum quoque fideliatis ad standum fideliter pro veritatis defensa a scabinis, qui adhuc supererant, trecipiunt, quatuor quoque capitaneos in Antiqua et quatuor in Nova constituunt civitatibus, quibus claves pretorii et valvarum mox assignant et auctoritatem omnimodam omnia et singula ad promocionem et defensam veritatum spectantia providendi, ordinandi et agendi committunt plenarie obedienciam ipsis promittendo. Quibus XL capitaneos inferiores de Antiqua civitate adjungunt et totidem de Nova.« (Fontes V str. 361). Byli tedy hejtmané ustanoveni dle čtvrtí městských a v každé čtvrti bylo jim podřízeno deset desátníků.

[15]) AČ. III str. 210 a 212. V stejném smyslu žalovali Pražané 10. července 1420 Benátčanům na ukrutnosti krále Sigmunda, vybízejíce je ke spojenectví proti němu. Psali mezi jiným: »ut coram aliquibus ex nostris proprio ore fassus est, si deberet totum regnum Boemie penitus destruere et in flammas convertere et alienigenas in loca praedictorum superinducere, et omnia regna, quae conquisivit, una cum corpore et anima perdere, nec hoc se velle aut posse ullatenus aliter immutare aut retractare« (*Palacký*, Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges [= UB.] I str. 42).

konšelé v obou městech ve valném shromáždění obcí i bojovníků na vyzvání k nim učiněné vzdali se úřadův a obce obou měst vykonaly 27. května 1420 novou volbu, při čemž k návrhům odstupujících konšelů bylo přihlíženo. I Táboři, kteří v ten čas pod vůdcovstvím Žižky Praze ku pomoci přitáhli, účastnili se této volby.[16])

Když pak válka nastávala a strojilo se k obležení města, tu noví konšelé s obcemi a s hejtmany vojsk přespolních ihned hledali prostředky k úsilovnému hájení města. Svolavše velkou obec zavázali ji přísahou, že bude s nimi brániti zákona božího proti každému až do těch statkův a hrdel, že postaví se svorně proti králi Sigmundovi a všem protivníkům kalicha, že má všude po městě býti po těchto protivnících pátráno a že ti z nich, kteří by nepřijímali pod obojí spůsobou, mají z města býti vypovězeni.[17]) Ustanoveni k tomu cíli zvláštní zvolenci po spůsobu bývalých denominátů, kteří měli podezřelé osoby na radnici předvolávati a z města dáti biřici vyváděti.[18])

Tím jsou přemnozí obyvatelé, zejména němečtí, donuceni, aby se z Prahy stěhovali, takže několik set domů v obou městech zůstávalo prázdno, jichž pak použito namnoze k ubytování přespolních bojovníků ze stavu zemanského, městského i selského.[19]) Cokoli v opuštěných domech

---

[16]) *Tomek* u. m. IV str. 36 a V str. 84. Jména nově zvolených konšelů na Starém městě se nám nezachovala, nýbrž toliko na Novém městě Pr. a sice v knize Novoměstské č. 2079 na l. 239 čteme: „Anno d. MCCCC vicesimo teria secunda in festo pentecostes (27. května) communitas magna Nove civitatis Pragensis constituit infrascriptos *cum consensu et voluntate dominorum antiquorum*. Nomina consulum: Clemens Klas, primus magister civium, Jakess cerdo, Swach albicerdo, Nicolaus Slywensky, Waless, Mudrak, Crux lapicida, Fenczlaw faber, Hawel Zelezny, Woytiech braseator, Barthoss Krzeczek, Wenceslaus Ryba, Ssimek pannifex«. Z 12 konšelů byla tedy polovice řemeslníků. *Vavřinec z Březové* pak v kronice dokládá: »Thaborienses, Zacenses, Lunenses et Orebite cum Pragensi convenientes communitate consules tam Antique quam Nove civitatis, qui pro tempore fuerant, deponunt et novos constituunt« (Fontes V str. 374). Podobně v kronice university Pražské se praví: »Thaboriensibus itaque et Lunensibus cum communitate Pragensi convenientibus et depositis Antique et Nove civitatis consulibus novos *propria auctoritate* constituerunt consules« (Fontes V str. 584).

[17]) *Tomek* u. m. IV str. 62 a 68.

[18]) »Et tunc communi consensu omnium taliter unitorum electe sunt ex incolis et advenis certe persone, que diligenter investigarent, si qui Pragensium nondum sub utraque specie corpori domini et sanguini communicarunt, quatenus omnes tales, cujuscunque condicionis existant aut sexus, de civitate educantur. Hii ergo sic *electi quasi cottidie in pretorio consedentes* evocabant cunctos ipsis denominatos et suspectos et quicunque ex ipsis nondum, sicut prefertur, communicantes sunt comperti, hii — de civitate per precones educebantur, de quorum domibus et rebus se communitas intromittebat«. (Fontes V str. 379).

[19]) Fontes V str. 378.

bylo nalezeno, bylo obcemi zabaveno a k vydržování pomocných vojenských družin užito. K témuž účelu uzavírány půjčky a vypsány obecní a soukromé sbírky, k nimž zejména mnohé cechy ze svých prostředků značně přispěly.[20])

Koncem června 1420 oblehnul Sigmund s velkým vojskem křižáckým Prahu, avšak po porážce na hoře Žižkově 14. července bylo mu od obléhání upustiti. Dav se na rychlo korunovati na hradě Pražském byl nucen 30. července odtáhnouti od Prahy.[21]) V čas obležení stalo se 3. července vyhlášení čtyř artykulů Pražských purkmistrem, konšely i vší obcí hlavního města Pražského, jež se staly společným programem celé strany husitské a v kterých domáháno se povolení přijímání pod obojí spůsobou, svobodného kázání, nepanování kněží a mnichů nad zbožím a stavování hříchů i ve stavu duchovním úřady světskými.[22]) Dne 26. července došlo v Praze k valnému shromáždění obcí obou měst Pražských, v kterém stalo se snesení, že obec uvazuje se v domy a zboží těch, kteří »utekli pryč ot domuov a ot jiných statkuov, v največší núzi, v obležení města«, ačkoli k přísežné jednotě byli přistoupili, a že nemovitosti jich mají býti zcizeny, z městských kněh vymazány a nově vepsány v knihy a sice dle snesení Novoměstského těm, kdož »sú je u obce kúpili«, kdežto na Starém městě bylo konšelům vyhrazeno, aby dávali svolení ke zcizení nemovitostí na zaplacení dluhů obecních.[23])

---

[20]) Konšelé Staroměštští praví 26. července 1420, že »stipendiarios ac alias armorum gentes sumptibus communibus et impensis fovere oportebat, exinde se et civitatem nostram debitis non modicis periculis atque dampnis gravibus involvendo« (UB I. str. 44). *Höfler* u. m. I str. XX cituje Ondřeje z Českého Brodu, dle něhož na počátku hnutí husitského bylo užito k vedení války cechovních peněz ševců, krejčí, sládků, soukenníků a jiných řemeslníků, což v traktátu »De origine Husitarum« takto se čte: »Facta conspirationis liga secularium et spiritualium, hoc est civilium et rusticorum, clientum et militum cum illis magistris presbyteris Wiclefistis — comportabantur pecunie societatum alias fraternitatum sutorum, sartorum, braxatorum, lanificum, textorum et aliorum mechanicorum, quibus in magna copia congregatis primo dilectos principis datis muneribus corruperunt« (*Höfler* u. m. II str. 339).

[21]) *Palacký* u. m. III str. 394 a *Tomek* u. m. IV str. 71—88.

[22]) AČ. III str. 213 a Fontes V str. 391.

[23]) Soupis str. 84 a AČ. III str. 217 dle knihy Novoměstské č. 2081 na l. 17, kamž zápis pod svědomím Novoměstského rychtáře Tomáška, purkmistra Vavřince Kulhavého, dvou konšelů Beneše ze Vzchodce a Pavla Kabáta pasíře, jakož i dvou obecních (communes) Václava Paterníka a Květoně sladovníka byl zapsán. Jmenovaní zde purkmistr a dva konšelé nepřicházejí v současném seznamu konšelů Novoměstských (srov. pozn. 16, na str. 182); naproti tomu čtou se mezi konšely v říjnu 1424, a toho roku v září byl také Tomášek rychtářem (*Tomek* u. m. V str. 76 a 84). Patrně toto obecní snesení z r. 1420 bylo teprve r. 1424 do soudní knihy Novoměstské zapsáno za svědomí tehdejšího rychtáře a přísedících jeho

Přes to, že útok na Prahu vítězně byl odražen, neminulo tím další nebezpečí. Válka teprve začala. Hrady Pražský a Vyšehradský byly ještě v rukou posádek královských. Zároveň ale mezi obránci kalichu nastaly rozbroje. Táboři sice v červenci přistoupili ke čtyřem artikulům Pražským,[24]) ale v srpnu sepsali si nové artykule, vyzývajíce konšely Pražské, aby je schválili. Novoměstští tak učinili; kdežto Staroměstští rozpakovali se přistoupiti k požadavkům, jež uznávali býti dalekosáhlými a v odporu s učením Husovým.[25]) Přicházelo jim za těžko souhlasiti se zásadami, které opouštějíce stanovisko církevní reformy, směřovaly k uskutečnění jakés theokratické a zároveň sociální republiky a jež příčily se celému posavadnímu vývoji a existenčním podmínkám stavu městského. Mělať »práva pohanská, německá, kterážto se nesrovnávají se zákonem božím, býti vyzdviženа, aby se právem božským bylo spravováno, souzeno, řízeno a všecko spůsobeno«. Poněvadž výklad toho, co je právem božským, konec konců by byl příslušel kněžím, byla by se tím razila cesta novému »panování kněžskému«. Dle kusů táborských měly dále všechny platy kněžské k obecnému dobrému býti obráceny, kláštery a kostely kacířské býti rušeny a bořeny, rovněž oltáře, ornáty pyšné a kalichy zlaté. Protivníci pravdy božské, kteří jsou vypovědíni, neměli do měst více býti přijímáni.[26])

Později přidáni jsou k těmto kusům noví artykulové táborští, dle kterých »neměl žádný král na zemi volen býti, neb sám Kristus má panovati«, všichni měli býti rovni bratři a sestry a soukromý majetek měl přestati, nýbrž »všem všecko vždycky mělo v obec býti« atd.[27]) Patrno, že tu byl rozpor názorů ve věcech náboženských i politických dalekosáhlý. Staroměstští konšelé, kněží a mistři držíce se čtyr artykulů nevzdávali se naděje na dohodu s církví, kterou chtěli opraviti a od které nechtěli se odtrhnouti, rovněž snažili se o obnovení moci královské v Čechách, musilo-li tak býti, třebas s jiným panovníkem, nežli kr. Sigmundem. Táboři naproti tomu chtěli odtrhnouti se od církve a utvořiti samostatnou národní církev českou a když pokusy obdržeti krále z ciziny se nedařily, pomýšleli i na zřízení zemské bez krále.[28])

---

soudu, neboť nejbližší zápis v téže soudní knize na l. 20 má datum feria IV die sancti Luce (18. října) a. d. 1424 za nového předsedy soudu Janka Raka (a Cancris) rychtáře. Současný latinský text tohoto snesení pověřený purkmistrem, konšely a kmety Velkého města Pražského čte se v UB. I str. 44 s dodatkem: »Quorum bonorum universitas nomine huiusmodi communitatis vendi, alienari, distribui et donari poterit personis idoneis *juxta magistri civium, consulum et scabinorum pro tempore existencium arbitrii voluntatem*, prout ipsis usui et profectui dicte communitatis melius, utilius et commodosius visum fuerit expedire.«

[24]) *Tomek* u. m. IV str. 75.

[25]) Fontes V str. 397, *Palacký* u. m. III 2 str. 49 a *Tomek* u. m. IV str. 94.

[26]) Fontes V str. 398.

[27]) AČ. III str. 220, a Fontes V str. 457 a *Palacký* u. m. III 2 str. 10 násl.

[28]) *Tomek* u. m. IV str. 89 a 316. Kterak těchto krajních názorů Táborů

Kromě toho konšelé Staroměstští nevědouce, jak válka dopadne, rozdali sice některé konfiskované nemovitosti, ale otáleli užíti plné moci obcí jim dané, aby rozprodali všechny takovéto reality, a i tím vzbudili proti sobě mnohé protivenství.[29]) Když pak Táboři a jich přívrženci v městě přikročili k provádění svých zásad bořením klášterův a kostelův a k vymyšlení nových artykulů, tu nastával rozbroj vždy větší v řadách husitských.

Podnětem kazatele u Matky boží Sněžné Jana Želivského, jenž držel s Tábory, a jiných kněží sešlo se 18. srpna shromáždění obce na radnici Staroměstské, jež přimělo konšely k odstoupení, poněvadž by prý jináče Táboři z města odtáhli. Obec na to zvolila nové konšely zcela dle návrhu kněze Želivského, jenž sobě při tom jako podkomoří počínal, odjímaje pečeť městskou starým konšelům a dávaje ji novému na prvém místě jmenovanému purkmistru.[30]) Noví konšelé měli záhy spory s mistry Pražskými a ani Táborům nemohli ve všem vyhověti, takže tito z města předce vy-

---

proti celé straně husitské bylo využitkováno, dokazuje list kardinála Brandy z 1. ledna 1424 králi polskému Vladislavu Jagiellovi poslaný, v kterém vybízel jej k tažení proti »úskočným kacířům Českým«, dovozuje, že oni povstavše proti kr. Sigmundovi dali nebezpečný příklad poddaným jiných králů. Většina jich chtějíc, aby vše bylo společné, vrchnostem aby se neodváděly žádné úroky a platy a všechna práva božská a lidská se zrušila, směřuje k záhubě králův a všech majetných lidí, neboť nikdo ani měšťané ve městech nebudou s majetkem více bezpečni (*Prochaska*, Codex epistolaris Witoldi (= CW) str. 617).

[29]) V knihách Staroměstských přicházejí »emptiones erga communitatem« neb »erga officiales communitatis« patrně za souhlasu konšelů vlastně teprve od r. 1424 (srov. *Tomek*, Základy I str. 11, 34, 150, 221 a 222 a *Teige*, Základy místopisu Pražského I str. 234, 423 a 533); kdežto na Novém městě obec už od r. 1420 některé reality konfiskované prodává (*Tomek*, Základy III str. 7, 8, 17, 114, 181, 184, 197, 229, 249 a 302). *Binder* u. m. str. 75 násl. v seznamu konfiskovaných domů uvádí na *Starém městě* v l. 1421—1424 celkem 40 domů, jež byly obcí darovány, za to 68 domů r. 1424 prodaných; na *Novém městě* r. 1420 prodány 3, darovány 3, r. 1421 a 1423 prodány 2 a dány 4 a r. 1424 prodáno 42 domů. Bylť na Novém městě méně domů konfiskováno, nežli na Starém městě, poněvadž tam česká národnost a tím i husitství mezi vlastníky domů už před válkami husitskými převládaly.

[30]) »Quapropter XVIII die Augusti presbiteri in ambone ad instanciam aliquorum de communitate convocacionem eadem die post prandium ad pretorium insinuant ad tractandum ardua, de quibus tamen senioribus communitatis nichil constabat. Qua facta Johannes predicator in Arena cum voluntate communitatis inducte recepto sigillo civitatis antiquis consulibus novo magistro civium et consulibus per eum et communitatem electis presentat. Et sic *sine ordine* deposito antiquo consilio novum per eum dispositum ad modicum perduravit. Facta fuit autem hec consulum mutacio, quia depositi consules in multis nolebant Thaboritis consentire« (Fontes V str. 399). Srov. *Tomek* u. m. IV str. 98.

táhli.[31]) Novoměstský písař Vavřinec z Březové, sám ač husita, v kronice své velmi horlil na zkázonosnou činnost Táborů, namířenou proti kostelním a světským řádům, kterou »zšeredili a pohaněli slavné jméno království Českého«, jež jest prý dáno všem národům v divadlo a přísloví věčné, ve zlou pověst a v pohoršení všemu křesťanstvu. Nazývá řádění Táborů »počátkem všeho zlého« a tak prý »král Zikmund zjevný pravdy nepřítel a protivník s jedné a Táborští s druhé strany ukrutnými ohni ušlechtilou zemi jako v nivec obrátili sou.«[32])

Za účasti nových konšelů zvolen Hynek Krušina z Lichtenburka vrchním hejtmanem Pražanů, v jichž moc dostal se počátkem listopadu Vyšehrad a kteří vydali na to nový prudký manifest proti králi Sigmundovi jakožto zhoubci českého jazyka.[33])

Ale na Starém městě těžce nesli libovolný způsob sesazení předešlé rady a svolali současně s Novoměstskými 19. listopadu 1420 obce, aby v obou městech rady obnovily. Zvoleni jsou tentokráte konšelé, kteří nebyli přívrženci Táborův a sice na Starém městě někteří, kteří v radě v srpnu sesazené zasedali.[34]) Strana Táborům příznivá učinila sice pokus zmocniti se radnice Staroměstské, ale noví konšelé tomu zabránili.[35]) Zároveň svolali 8. prosince obce obou měst ke klášteru sv. Ambrože, aby stal se pokus o dohodu s Tábory, kteří tehdy zase v Praze meškali, o jich »bludných artykulech«. Za tím účelem učinili opatření, aby každá obec se svými staršími zvláště stála a rokovala, tak aby nikdo z kněží ani žen shromáždění se neúčastnil, jak se patrně druhdy dálo, neboť neměla býti »kněžskými radami a ponuky a ženskými křiky mezi stranami učiněna sváda a svár.« Kněží Táborští odkázáni jsou s mistry Pražskými do koleje Karlovy a pak

---

[31]) Fontes V str. 400.

[32]) Fontes V str. 400, 407, 413 a 424.

[33]) *Tomek* IV str. 102, 112 a 144.

[34]) »Sed quia statim in die Elizabeth post recessum pretacti Nicolai Hus de Praga communitas Antique civitatis Pragensis congregata depositis consulibus faventibus Thaboritis novos eligunt et quosdam de depositis ad consulatus apicem restituunt, pro qua consulum depositione fremebant quidam Pragenses tacite, qui de consortio fuere Thaboritarum, quod factum Nova civitas cernens convocata similiter communitate et depositis suis consulibus alios concorditer eligunt in priorum loca« (Fontes V str. 448). Jména konšelů Staroměstských a Novoměstských u *Tomka* u. m. V str. 68 a 84. Prvním purkmistrem na Novém městě byl bývalý asi kutnohorský hofmistr Mikeš Kozihlava. Čte se o této obnově v knize Novoměstské č. 2079 na l. 242: Anno d. MCCCC vigesimo die sancte Elyzabeth communitas magna Nove civitatis constituit consules suprascriptos. Nomina consulum: Mikess Koziehlawa, primus magister civium, Hawel ot role, Johannes Plzensky, Janek a Cancris, Nicolaus carnifex, Beness cingulator, Nicolaus Chalupa, Nicolaus Clubeczko, Mauricius pannifex, Paulus de domo judicis, Georgius ligator librorum, Clemens bursifex.

[35]) Fontes V str. 449.

do domu Petra Zmrzlíka u Stupartů se svými hádkami o řády kostelní a obce mohly klidně rokovati a se rozejíti, takže po schůzi hejtmané Táborští s Žižkou v čele přijali pozvání k přátelskému pohostění na radnici Staroměstské.[36]) Nabylať mezi Tábory samými strana mírnější vrchu, jež odpírala »panování kněžskému« ve vlastní straně, čímž byl společný postup této strany s Pražany umožněn a valná část země mohla se nyní dostati pod panství hlavního města.[37]) Když konšelé 2. března 1421 bludná učení zakázali, kněz Táborský Antoch kázal sice na rynku proti konšelům a mistrům Pražským, porovnávaje je s dvěma rohy šelmy ze zjevení sv. Jana, ale toliko menšina Táborů pro odpor Žižkův se k němu přidala.[38]) Za to konšelé Staroměstští hleděli Táborům v některém ohledu vyhověti. Velká obec Starého města 13. března 1421 vynesla nález, že konfiskované obcí domy a statky mají býti prodávány domácím sousedům bohatým i chudým »vedle milosti, každý seč muož býti« a zvláště těm, »kteříž viece v boji božiem a k obecnému dobrému v prolévání krvi pracovali.« Na to 5. dubna učinila obec další nálezy na zamezení bouřek v shromážděních obecních, že kdokoli v obci chce »kusy« přednášeti aneb o nich mluviti, má se dříve konšelům ohlásiti a teprve s jich vůlí »kusy v obci ohlašovati«, jináče aby se nad ním »pomsta stala«. A při tom o Němcích se ustanovovalo, že se jim v městě právo dědické a městské odjímá s výjimkou těch, kdož s obcí v pravdách božích setrvali, ostatní že mohou »hostinným právem« v městě přebývati, pokud se obci zachovají. Konečně obnoveno staré snesení, že měšťané a přebyvatelé, kteří proti svým přísahám z města utekli, nemají býti více do obce přijímáni ani k zboží navracováni.[39])

Noví konšelé zjednali si pak značných zásluh svým spolupůsobením při obnovování správy zemské a církevní. Na valném sněmě Čáslavském, který sami řídili, bylo 7. června 1421 usneseno nemíti Sigmunda za krále s tou doložkou, již nejspíše Moravané prosadili, »lečby pán buoh ráčil a vuole i hlas najprve byli k tomu slavného města Pražského, pánuov Českých, obce Táborské, rytieřóv, panoší, měst i jiných obcí Českých«, které přistoupily ke čtyrem artykulům Pražským. Sněm sám tyto artykule schválil a svěřil vládu v zemi dvaceti vladařům, mezi nimiž bylo osm měšťanův a to z Prahy dva konšelé a dva obecní.[40]) Vladaři ovšem zůstávali obmezováni ve své působnosti velkou mocí, kterou tehdy Pražané a Táboři samostatně v zemi vykonávali. Staroměstští zejména přinutili řadu král. měst, že se zavázala jimi se spravovati a následkem toho vyslaní jimi konšelé obsazovali v nich úřady hejtmanské a obnovovali tamější rady.[41]) Smlouvou,

---

[36]) Fontes V str. 453 násl. Srov. *Palacký* u. m. II 2 str. 52 a *Tomek* u. m. IV str. 123.

[37]) Fontes V str. 474, *Tomek* u. m. IV str. 137.

[38]) Fontes V str. 277 a 475, *Tomek* u. m. IV str. 138. — [39]) AČ. IV str. 382.

[40]) AČ. III str. 226, Fontes V str. 485, *Palacký* u. m. III 2 str. 88 a 121 a *Tomek* u. m. IV str. 161.

[41]) AC. I str. 200—203 a VI str. 390 a 398, UB. I str. 122, 123 a 125.

kterou s arcibiskupem Konrádem z Vechty 21. dubna 1421 uzavřeli, položili základ k *úřadu práva duchovního* neboli ke konsistoři pod obojí, která na nich zůstávala závislou a jejímž přičiněním strana husitská obdržela samostatnou organisaci.[42]) Když pak 24. května 1421 vzdal se hrad Pražský, tu i na něm jako už prve na Vyšehradě dosazovali konšelé Staroměstští purkrabí.[43])

Už v čas sněmu Čáslavského začalo se jednání s polským králem Vladislavem Jagiellem o obsazení trůnu českého a když odmítnul přijmouti korunu, s bratrem jeho velkým knížetem litevským Vitoldem, jenž vyslovil ochotu vyhověti přání stavů českých.[44])

Z obavy, že by pomocí dvora polského mohlo dojíti k obnově moci královské a snad i k pronásledování přívrženců pokročilejších směrů husitských, způsobil kněz Jan Želivský 30. června opětný převrat ve správě hlavního města. Na dané znamení udeřením na zvon u Matky Boží shluknul se lid Novoměstský a vpadnul do Starého města, kde zmocnil se radnice a konšely obou měst z úřadův sesadil, za zrádce je prohlašuje. Obě města jsou spojena v *jedinou obec* (civitas Pragensis), kterou prozatím čtyři hejtmané z obce volení měli spravovati, až by noví společní konšelé byli zvoleni. K tomu došlo 2. července, kdy se sešly obce obou měst a podle návrhu Jana Želivského zvolily třidcet konšelů, z nichž patnácte bylo vzato ze Starého a patnácte z Nového města.[45]) Volba tato dála se opět beze

---

Srov. *Tomek* u. m. IV str. 139, 140, 145, 149, 156, 159 a 175, kde 21 měst vypočítává.

[42]) UB. I str. 44, Fontes V str. 478. Srov. *Palacký* u. m. III 2 str. 85, *Tomek* u. m. IV str. 151 a *Krofta* v Čes. Čas. Histor. 1911 str. 31.

[43]) *Tomek* u. m. IV str. 158 a 177.

[44]) Stavové čeští brzo po sněmu děkovali Vitoldovi, že jakožto »Boemie lingwagii prestantissimus fautor et fidelis protector« chce na sebe vzíti vládu v Čechách a že dle sdělení Výška Račínského chce poslati do Čech Korybuta (*Caro*, Liber cancellariae Stanislai Cziolek II str. 96). Srov. též *Tomek* u. m. IV str. 179.

[45]) »Item eodem anno feria II post Petri, que fuit XXX dies Junii, ex occulto tractatu quorundam cum domino Johanne presbitero, qui pro se levem communitatis majorem habuit partem vulgi, pulsata est major campana ad beatam Virginem in Arena, ad cujus sonitum omnes deordinationum fautores concurrunt, de Nova in Antiquam civitatem ex induccione, ut presumitur, Johannis presbiteri prius nominati cum tumultu, venientesque pretorium ascendunt et clamoribus insultant, quod consules utriusque civitatis non essent fideles, plurima crimina eisdem inponentes, et propter hoc merito deponendi. Qua de re sigilla eis recipiunt et Antiquam cum Nova pro una confederant civitate quatuor ex tota communitatis congregacione capitaneos eligentes, qui pro tunc usque ad electionem novorum consulum regimen haberent tam Antique quam Nove civitatis. Quo facto post hoc feria IV ad pretorium Antique civitatis se convocant et XXX secundum pretacti Johannis presbiteri nominacionem, XV videlicet de Antiqua et XV de Nova civitatum, in consules

všeho šetření řádu a svobod měst Pražských. Kdežto druhdy i král při obnově šetřil návrhů odstupující rady, nyní bez ohledu na mínění starých konšelů nová rada je zvolena. Při tomto sjednocení obou měst předce bylo poněkud šetřeno samosprávy Nového města, že na jeho radnici pod předsednictvím vlastního purkmistra, ale za účastenství některých též konšelů Staroměstských místní a menší soudní záležitosti se vyřizovaly, kdežto ve věcech závažnějších dálo se rozhodování na radnici Staroměstské v shromážděních všech konšelů aneb obcí obou měst.[46]) Pokud obě města byla rozdělena, nemohly konfiskované nemovitosti ležící vně měst Pražských býti zcizovány, nejspíše z obavy, aby nevznikly spory mezi oběma obcemi o rozdělení vytěžených peněz, nyní po spojení odpadla v tom ohledu tato překážka a došlo k hromadnému zcizování konfiskovaných dvorů, tvrzí, vinic, mlýnů a nemovitostí na venkově, též některých pozemků na Malé Straně, Oujezdě a Hradčanech[47]) ku prospěchu spojené obce, jež správu statkův a důchodů obecních *úřadem šestipanským v Týně* dávala obstarávati.[48])

eligunt, de quorum numero quidam, prout famabatur, de picardica heresi fuere suspecti, ut hii simul tamquam unius civitatis consules in pretorio Antique civitatis simul sedendo majores causas deffiniant, et quosdam ex eis, dum opus fuerit, causas minores in Nova civitate audire disponunt. Pro hac itaque sine omni ordine et contra civitatis privilegia consulum eleccione ac disposicione omnes maturi et possessionati viri turbantur, de quorum numero unus eciam armifex, quamvis ab eis electus, consulatum noluit acceptare, perpendens, quod non legitime, prout civitatis privilegia sonant, sunt electi« (Fontes V str. 495). Srov. *Tomek* u. m. IV str. 183 násl. a V str. 69 a 84.

[46]) Doklady na to čtou se v knize č. 2079 l. 249, 252, 255 a 268, kde se praví, že r. 1421 »*magister civium* et jurati consules Nove civitatis Pragensis adjudicamus domum« aneb r. 1422 »sententiam ediximus«; kdežto 5. října 1422 »communitas magna civitatis Pragensis cum consensu *magistrorum civium*, consulum et officialium ejusdem civitatis dederunt domum«.

[47]) Dle knihy č. 2099 na l. DVII násl. *Höfler* u. m. II str. 287 násl. Srov. též Soupis str. 47.

[48]) O počátcích *úřadu šestipanského* rozcházejí se náhledy. *Tomek* u. m. IV str. 338 a 411 a VIII str. 173 soudí, že úřad ten byl zřízen nejprve na Starém městě r. 1424 a to v Týně a na Novém městě r. 1426 k spravování obecních důchodů a statků, zejména zabavených, ale v VIII str. 291 praví, že na Novém městě teprve po r. 1429 byl úřad ten zřízen, kterýžto náhled je zajisté správný. Prameny potvrzují další sdělení Tomkovo, že na Starém městě voleno k úřadu tomu šest osob, dva z konšelův a čtyry z obecních, kteří měli k ruce své dva písaře, jednoho hlavního, druhého jemu podřízeného, a jednoho neb více poslů; kdežto na Novém městě úřad ten, zvaný též sklepovým, poněvadž mu byly poručeny také důchody z krámů čili sklepů v radním domě, skládal se vždy z jednoho konšela a pěti obecních. (Tamže str. 292.) Naproti tomu *Teige* (v AČ. XXVI str. VIII) píše, že »správu statků obecních vedli na Starém městě (od r. 1420) úředníci, zvaní nejdříve ungeltní, Týnští, pak šestipanští a úředníci mostní; na Novém

Násilný převrat, který Jan Želivský způsobil v radním zřízení Pražském, narážel na odpor na mnohých stranách. Kronista zaznamenal, kterak prý tehdy už hvězdy ukazovaly, že to volení bude počátkem a kořenem mnoha zlého v království Českém. Mezi zvolenými konšely byli prý někteří pikhartstvem podezřelí a všichni dospělí a majetní lidé byli pobouřeni volbou, tak libovolně vykonanou.[49]) Želivský nedbaje toho přikročil ale ku změnám i ve správě duchovenstva. Svolal obec, aby s jejím souhlasem prý způsobil jednotu jeho, a k návrhu jeho učinila obec snesení, že kněži kališní s mistrem Křišťanem z Prachatic mají z far býti sesazeni a na jich místa kněží táborští dosazeni.[50]) Opřely se tomu některé nábožné ženy za nepřítomnosti Želivského v Praze. Dostavily se na radnici a ukazujíce k velkému roztržení v obci žádaly konšely, aby takovému pronásledování přítrž učinili. Vinily je při tom přímo, když svolávají obec neb starší z obce na radní dům, že volají toliko ty, kteří se jich přidrží, a že i při volbě úředníků stranicky si vedou. Patrno z toho, že účast na shromážděních obecních závisela od toho, koho konšelé k nim povolávali aneb kdož si přístup vynutili. Konšelé nemohouce s ženami těmi ničeho pořiditi, po krátkém věznění propustili je z radnice. Poněvadž ale v obci i mezi staršími byli mnozí, kdož se zakročením žen souhlasili, zůstavena většina kališných kněží na svých místech s pokojem.[51])

městě vyvinul se úřad šestipanský z úřadu sklepového a neměl původně vztahy k majetku obecnímu mimo obvod«. Stalo prý se tak až v XVI stol., snad následkem spojení se Starým městem 1518. Ale pro existenci úřadu šestipanského na Starém městě máme už doklady z doby předhusitské (Srov. zde str. 167 pozn. 244) a není pochybnosti, že úřad ten potrval v době husitské, kdy Praha stala se malým státem a nutně potřebovala úřad pro finanční a hospodářskou zprávu. Máme proto za to, že četné zmínky o »officiales communitatis« (pozn. 29 na str. 185) týkají se tohoto úřadu, jenž sídlil v Týně. Ostatně r. 1427 mluví se v rejstříku berním o »collectores residentes etiam in *officio sex dominorum*«, r. 1429 přichází »*subnotarius officii sex dominorum*« (*Tomek*, Základy I str. 112 a 264), načež z let následujících je hojně dokladův o tomto Týnském úřadě, na př. r. 1430 kladou se účty za stavbu šatlavy ad officium sex dominorum, téhož roku přichází notarius officialium de Leta curia a 1433 *officiales officii de Leta curia*. (AČ. XXII. str. 11 a 126, *Teige*, Základy I str. 10). Dle knihy soudní č. 996 na l. CCCXXXII koupen na zahájeném soudě r. 1430 dům »erga officiales communitatis *officii sex dominorum*« atd. *Ungeltní úřad v Týně* byl úřadem samostatným. Přicházejíť r. 1425, 1429, 1430 a 1436 písaři ungeltu (notarii ungelti vel de ungelto), r. 1428 notarius *officialium communitatis de ungelto*, r. 1431 *úředníci v ungeltě v Týně* atd. (*Tomek*, Základy I str. 13, 170 a 171, AČ. XXVI str. 148, 431 a 571.) Srov. též *Tomek* u. m. VIII str. 292.

[49]) Fontes V str. 496 a 497.

[50]) Fontes V str. 496, *Tomek* u. m. IV str. 185.

[51]) Fontes V str. 499, *Palacký* u. m. III 2 str. 94 a *Tomek* u. m. IV str. 191.

Odpor proti »bludným učením« Táborův, jakož i proti »panování kněžskému« Želivského se zmáhal, ale také úsilí jeho nepřestávalo podržeti moc v městě ve svých rukou. Když na základě usnesení sněmu Čáslavského byla arcibiskupem Konrádem svolána do Prahy synoda duchovenstva a vyslovila se 7. července pro podržení posavadních řádů kostelních ve smyslu zásad mírné strany kališnické a když obnovila úřad práva duchovního, zvolivši se svolením arcibiskupa čtyry administrátory,[52]) tu strana táborská v souhlasu s knězem Želivským, jenž »tehdáž všecko město spravoval«,[53]) položila odpor snesením jejím, ačkoli Želivský byl též za administratora zvolen. Přes to v obci Pražské podařilo se 21. července docíliti souhlasu k provádění usnesení synodálních. »Obec všecka Pražská« chtějíc zůstati »za jeden člověk« vydala výnosy proti kněžím, jež by se nesrovnávali s mistry a kněžími Pražskými u víře a z poslušenství konsistoře pod obojí (»mistrů za starší vydaných«) se vytrhovali, jakož i proti všem, kdož by se kněží takových zastávali a bludův přidrželi. V každém městě bylo ustanoveno padesáte mužů, kteří se měli pilně na Pikhardy ptáti a měli moc každého bludaře dáti do vazby, z níž bez jich svolení neměl býti propuštěn.[54]) Byla tedy opět instituce denominátů k účelům náboženským oživena, ale neměla asi dlouhého trvání. Už 24. července výnosy ty doplněny patrně vlivem Želivského novým nálezem obce, kterým se zakazovalo všeliké hanění pikhartstvím a předpisovalo, že každý, kdo by »kterak kolivěk koho pikardem nazval aneb kterak kolivěk jinak haněl a toho nedovedl«, má sám utrpěti tu pomstu, kterou by měl zhaněný postoupiti.[55]) Tím bylo předešlé snesení obecní vlastně odvoláno.

Vladaři zemští sněmem Čáslavským zvolení, chtějíce zjednati lepší řád v zemi a přivésti jednání o povolaní velkého knížete Vitolda na trůn český ke konci, svolali sjezd do Kutné Hory, jehož Pražané přes odpor Želivského se zúčastnili.[56]) Stalo se tak po velkých půtkách, jež měli poslové sjezdu — mezi nimi Jan Sádlo z Kostelce — v Praze se Želivským, jemuž vytýkali, že se plete »v světské úřady a věci«, kdežto Želivský je vinil, že »sou zrádci a nevěrní, aniž se pravdy věrně přidrží«.[57]) Vladaři pro odpor Pražanů nezjednali si valného vlivu ve správě zemské, toliko ujali se úřadu mincmistrského v Kutné Hoře, zvolivše Oldřicha Vaváka z Hradce mincmistrem. Když ale 22. září zemřel, zmocnili se opět Pražané mince a urbury v Kutné Hoře, ustanovivše Mikuláše za mincmistra, jemuž přiznali právo sázeti konšely v Kutné Hoře,[58]) a v Praze potvrdili 16. prosince Jakuba

---

[52]) Fontes V str. 501.

[53]) »Johannem presbiterum, qui totam pro tunc regebat civitatem« (Fontes V str. 499).

[54]) AČ. I str. 205, *Tomek* u. m. IV str. 189.

[55]) AČ. I str. 206.

[56]) Fontes V str. 509, *Tomek* u. m. IV str. 199.

[57]) Fontes V str. 509 a 510.

[58]) UB. I str. 124, Fontes V str. 510. Srov. *Tomek* u. m. IV str. 201.

Všeruba v úřadě mincmistra pražského, přidavše mu Martina ze Sobče za pomocníka.[59])

Poněvadž král Sigmund strojil se k novým útokům na Čechy a mezi konšely Pražskými byli někteří, kdož s politickými i náboženskými názory Želivského nesouhlasili, pokusil se Želivský o získání neobmezené vlády v Praze. Svolal 19. října opět pomocí zvonu u Matky Boží celou obec Pražskou ke kostelu sv. Štěpána, aby k návrhu jeho zvolila nejvyšším hejtmanem Jana Hvězdu z Vícemilic, zv. Bzdinkou, jemuž čtyři hejtmané městští jsou podřízeni. Nejvyššímu hejtmanu tomu dáno právo dosazovati a trestati konšely a úředníky a on také diktátorské moci užíval v rozsáhlé míře. Záhy dal za souhlasu konšelů stíti horlivého kališníka Sádla z Kostelce, sázel do vězení radničního mnohé »nevěrné zrádce« a souhlasil s tím, když konšelé svémocně sesadili pět členů rady a jiné spolehlivější na jich místo posadili.[60]) Když pak někteří faráři kališnické strany jsou vytištěni z far a na jich místa táborští kněží dosazováni přes odpor kališného duchovenstva a když jednání o dohodu nemělo výsledku, spůsobena jest proměna ve složení úřadu duchovního tím způsobem, že obec sama zvolila Želivského za předního administratora kněžstva a přidala mu později tři duchovní ku pomoci. Ale ani tím nebyly jednota a klid v obci spůsobeny.[61])

V ten čas došlo k velkým porážkám u Kutné Hory a Německého Brodu, jež spojená vojska Táborův a Pražanů v lednu 1422 pod vůdcovstvím geniálního »správce obcí české země příchylných a plnících zákona božího« slepého Jana Žižky králi Sigmundu spůsobily.[62]) Ukázalo se, že přes všechny neshody ve straně husitské kněžími spůsobené[63]) nezlomená a svorná zůstala síla českého lidu proti přesile nepřátel.

Poněvadž ale vojska Pražanů při tom nedosti statečně si vedla, což

[59]) Už r. 1421 dala obec Jakubu Všerubovi jakožto nejv. vladaři mince pražské králové dvůr v Celetné ulici a jeho pomocníku Martinu ze Sobče dům mistra Albíka na Příkopě, v němž »se kov a ráz peněz děje« (*Tomek*, Základy I str. 136 a II str. 89). Smlouva o mincmistrství s oběma uzavřená čte se v AČ. I str. 206. Srov. *Tomek* u. m. IV str. 176.

[60]) Fontes V str. 514, *Tomek* u. m. IV st. 211.

[61]) Fontes V str. 525 a 530.

[62]) *Palacký* u. m. III 2 str. 132 a *Tomek* u. m. IV str. 220.

[63]) Čte se v kronice m. Vavřince z Březové: »Anno eodem (1421) propter presbiterorum Pragensium contrarias sentencias predicancium fuit tocius civitatis communitas *nocue* in plures partes divisa, ita quod quelibet parcium suum defendebat predicatorem. Visum est ergo consulibus et civitatis senioribus, ut magistri et presbiteri simul convenientes mutuo de hiis, que sunt occasio in communitate litis et divisionis, pertractent et in eisdem sentenciis concordantes per amplius populum communem suis varietatibus non distrahant nec perturbent« (Fontes V str. 521). Český překladatel doložil k tomu, že obec je na strany rozdělena, slova »ba až po dnes a to vše pro kněží« a že kněží se srovnají »až bude v soudný den«.

přičítáno vnitřním rozbrojům v Praze, pomýšlelo se záhy po návratu vítězného vojska do Prahy (14. ledna 1422) na odstranění příčin domácí nesvornosti ať tou neb onou cestou. Podnět k tomu tentokráte vyšel od předního administratora kněžstva, kazatele Betlémského a mistra Jakoubka ze Stříbra, jenž vedl lid na radnici Staroměstskou, žádaje za změnu v úřadě konšelském a odňav pečeť a tím i moc konšelům.[64])

Konšelé i obce obou měst v jednotu spojených zvolili na to devatenácte rozsudí z předních šlechticův a hejtmanů vojsk tehdy v Praze shromážděných, aby všechny různice a záští s jich pomocí v obci Pražské se odstranily mocnou výpovědí mezi kněžími a obyvateli obou měst.

Bylit mezi nimi nejpřednější páni a rytíři strany husitské, zejména Jan Žižka z Kalicha s dvěma hejtmany táborskými a také nejvyšší hejtman Pražský Bzdinka, kteří 5. února 1422 učinili výpověď, jež obsahovala pravidla důležitá pro obecní zřízení Pražské.

Výpověď potvrzuje jednotu obou měst Pražských a obsahuje předpisy o volbě konšelů, o způsobu shromáždění obecních a o správě duchovenstva. Konšelé posledně zvolení měli jíti do shromáždění obce a vzdáti se svých úřadů; načež obce obou měst měly *po svých čtvrtěch* voliti nové konšely, lidi řádné a bohabojné, kteří by se k úřadu tomu hodili. Výslovně při tom ustanoveno, že budoucně nemají býti voleny osoby, které zasedaly v posledních třech radách. Vyloučeni jsou tedy tentokráte z volby konšelé, kteří byli zvoleni na Starém městě 18. srpna a 19. listopadu 1420, jakož i konšelé po sjednocení obou měst 2. července 1421 nepořádným spůsobem ustanovení. Mělit patrně býti voleni noví měšťané za konšely, kteří na předešlých sporech neměli účastenství, a toliko k zachování jakési kontinuity ve správě města a také za účelem uznání, že konšelé z r. 1420 byli bezprávně sesazeni, připuštěna výjimka, že ti, kdo nejposléze na Starém městě na úřadě seděli, mohou býti znovu po svých čtvrtěch voleni. O počtu konšelův a o rozvrhu jich na obě města a jich čtvrti, jakož i o tom, kdo má na volbě míti účastenství, neustanovuje výpověď ničeho. Když bude volba vykonána, mají se nově zvolení konšelé v hromadu sestoupiti, se staršími »z obce usedlými obojích měst« jíti na radnici Staroměstskou »za jeden člověk« a tam přijmouti »od starších konšelův a úředníkóv obojích měst úřady a pečeti«. Nově takto zvolení konšelé nemají do roka z úřadu býti sesazováni. Polovice konšelů ze Starého i Nového města volených má jednak na radnici Staroměstské jednak Novoměstské souditi a spravovati »lid k chvále božie a k obecnému dobrému za jeden člověk nerozdielně«. Rovněž úředníci obojích měst měli na radnici obcem úřady své vzdáti a jim pečeti tu položiti. Oběma obcem přiznáno »všelijakých požitków spolu požívati společně *jakožto prve* za jeden člověk a věrně to obracovati k obecnému dobrému«. Postavení pak konšelů snaženo se posíliti zákazem všelikých »zvláštních scházení neřádných a rotních po domích neb jinde, tajně

[64]) Kněz Vilém vinil jej v březnu, že »jal se s procesí mocně rathúzu a *pečeti* dobývati«. (AČ. III str. 238.)

neb zjevně, kromě na rathouzech, jakož i příkazem, aby každý, kdo chce na rathouz jíti za svou záležitostí, šel »pokojně a řádně beze všeho zbieránie v rotách«. Kněžstvo mělo býti poslušno čtyř posledně zvolených správců, mezi nimiž byli jak Jakoubek ze Stříbra tak i Jan Želivský, ale k těm přidány některé světské osoby z konšelův a z obce »ke zprávě a k ohledání duchovních věcí a k stavení neřádóm«. Spory mezi kněžstvem měly se v lůně tohoto duchovního úřadu, v němž tedy i laický živel byl zastoupen, řešiti a tak novým rozbrojům přitrž učiniti. Který pak kněz by nebyl správců poslušen aneb kázal bludné věci, anebo kdokoli — buď duchovní neb světský člověk — bouřil by obec, toho hejtmané, konšelé a obce měli trestati. Mělť z obcí býti vyhnán a kdyby v bludích neústupně setrval, mělo nad jeho životem býti popraveno. Kdyby pak této výpovědi která obec neb strana nepřijala a se bouřila a rotila, měla ztratiti čest a víru a provinilí měli z měst býti vyobcováni a k jich hrdlům a statkům mělo se hleděti.[65])

Není pochybnosti, že řádem tímto dosvědčujícím velkou moudrost a prozíravost původcův, jakož i smysl pro pořádek a obecné dobré uhozeno bylo na střední cestu, na které obě strany v Praze mohly se sejíti. Kdyby býval od nich řád ten čestně dodržán, byl by přispěl k udržení vnitřního pokoje v hlavním městě a jednoty mezi všemi přívrženci kalicha a také k zabezpečení nadvlády Pražanů v zemi. Vždyť toliko zabezpečením jednoty mezi Pražany a Tábory byla dána záruka, že i příště společná obrana bude vítězna a že se také dojde k nutné obnově zřízení zemského. Ale náruživosti jednotlivců, hlavně kněžstva, na obou stranách a také sobectví a ctižádostivost mnohých jednotlivců překazily smírné tyto úmysly. Myšlenka náboženské snášelivosti byla ještě cizou tehdejší společnosti rozeštvané tolikerými skutky divoké náruživosti a tak výpověď, která měla posloužiti k pokoji, stala se podnětem nového zjitření mysli.

Dle všeho řídili volby po čtvrtích městských sami rozhodčí a volby ty zjednaly mírnějším kališníkům převahu v radě městské. Ani na té straně však nepřevládnul nyní duch smířlivosti, nýbrž i tu použito nejbližší příležitosti k vykonání pomsty na protivnících za spůsobená příkoří. Už 9. února odňala obec vyšší hejtmanství Bzdinkovi a svěřila je Haškovi z Valdštejna.[66]) Administrator Jakoubek ze Stříbra nepřestal obviňovati stoupence Želivského z bludařství a vybízeti k jich pronásledování.[67]) Ze Želivský a jeho strana také nemlčeli, nýbrž proti »zrádcům« ostře vystupovali a novot táborských se dále zastávali, dá se snadno domysliti. »Krvavým soudcům« bylo snadno

[65]) AČ. I str. 209. Srov. *Palacký* u. m. III 2 str. 142 a *Tomek* u. m. IV str. 232 a V str. 69.

[66]) *Tomek* u. m. IV str. 234.

[67]) Aspoň tak tvrdil protivník jeho kněz Vilém napsav, že m. Jakoubek 7. března »žaloval před těmi zrádnými konšely na rathúze na kněží Nového města řka, že činie rozdiel v lidu a k búřem káží, a to řekl těm krvavým súdcóm: o ste příliš vlažni a nedbanliví! Přičiňte pilnost, abyste to stavili. A tudy jich popudil

usvědčiti je, že propadli trestům ve výpovědi 5. února vyměřeným. Kromě toho trvaly spory o konfiskované nemovitosti, které předešlí konšelé lidem rozdali. Želivský vyčítal novým konšelům, že »berou lidem domuov, vinic a jiných věcí, což jest komu veliká obec dala« a že zkušené věrné služebníky propustili, při čemž hlavně na Bzdinku myslil. Když z toho ve městě nové rozbroje vznikaly, konšelé obeslali Želivského 9. března na radnici a tam kázali jej rychtáři a biřicům zajmouti a bez řádného řízení dali jej s jistým počtem přívrženců popraviti.[68]) Želivský žádal před smrtí přítomného kaplana Gaudentia, aby vyřídil kněžím mu oddaným vzkaz: »ať s obcí. nebožátky chudými, až do té krve vylití věrně pracují a *zraditi se nedadí.*«[69]) Ze slov těch je patrný poměr Želivského ke konšelům a příčina jeho smrti. Kdežto konšelé souhlasili s povoláním velkého knížete Vitolda na trůn český a hleděli tím posíliti měšťanský živel, Želivský viděl v tom zradu a zastával se chudiny.

Přenáhlený, krutý čin, jehož konšelé se dopustili, zjitřil lid zejména na Novém městě. Vpadnuv do Starého města zmocnil se radnice, způsobil zde i všude po městě velké spousty a konal pomstu nad protivníky. Mnozí z nich jsou zabiti a mistři, pokud neutekli z města, jsou zjímáni a do vězení radničního dáni. Nejvyšší hejtman městský Hašek jest ihned pozbaven svého úřadu.[70]) Na to 10. března — praví letopisec — »konšely jiné zdělali sobě, mezi nimiž v Starém městě Šrol byl nejznamenitější a na Novém městě Charvát s bratrem svým.« Noví konšelé byli zajisté zvoleni bez šetření předpisů řádu obecního z 5. února a tedy nepořádně. Co jich straně bylo prve učiněno, nyní oplatili, dadouce 11. března pět členů staré rady a pak i rychtáře stíti a z usnesení obce vypověděli zajaté tři administratory a jiné kališnické kněze z města.[71])

Panství nových konšelů nemělo ale dlouhého trvání. V březnu, kdy v Praze stal se převrat, velký kníže Litevský Vitold, kterému stavové čeští na sněmu v Kutné Hoře v září 1421 odbývaném nabídli korunu českou, rozhodnul se konečně přijmouti ji a vyslati strýčence svého Sigmunda Korybutova jakožto náměstka do Čech s 5000 jezdci a pěšími s tím posláním, aby se pokusil o návrat husitských Čechů do lůna církve a zamezil tak dalšímu prolévání krve křesťanské.[72]) Při tom šlo mu též o od-

---

na nevinné. Item řekl knězi Janovi svaté paměti: ty jsi vinen všemi těmi búřemi a tiemto všiem krve prolitiem; a zavedl si Českú a Moravskú zemi«. (AČ. III str. 238.)

[68]) SLČ. str. 50, 481 a 483, kdež zachovaná zpráva o smrti Želivského končí takto: »Budiž pán buoh na věky pochválen, že Českú zemi takovým jest mučedlníkem oslavil.« I Anonymus v Script. r. boh. II str. 464 píše: »kněz Jan kazatel a *udatný bojovník* od Matky božie sněžné jest sťat«.

[69]) SLČ. str. 482.

[70]) *Tomek* u. m. V str. 75.

[71]) SLČ. str. 51 a *Höfler* u. m. I str. 86. Srov. *Tomek* u. m. IV str. 241 násl.

[72]) Srov. list Vitoldův k papeži Martinu V. ze dne 5. března 1422 v UB. I str. 186.

vetu králi Sigmundovi za to, že ve Vratislavi 6. ledna 1420 učinil výpověď na prospěch řádu německých rytířův a že ve válce řádu s Litvou a Polskou o Žmuď Němce podporoval, takže netoliko v Čechách, nýbrž i v těchto zemích byl se ukázal býti nepřítelem jazyka slovanského.[73]) Nebyla Vitoldovi konečně vzdálenou myšlenka a naděje, že král Sigmund maje dvě koruny Uherskou a Římskou vzdá se snad časem dobrovolně v jeho prospěch koruny České.[74])

Sněm v Čáslavi přijal Korybuta za správce země české, když přistoupil ke čtyřem artykulům Pražským a přijímal pod obojí, načež kníže 16. dubna 1422 vypověděl kr. Sigmundovi válku.[75]) Příchodem jeho do Čech byla posilněna strana mírných kališníků v Praze a konšelé posledně volení brzo po příjezdu jeho do Prahy jsou donuceni obcemi, jichž přízeň dovedl si rázem získati, aby se vzdali úřadů. »Panování Šrolovo a Charvátovo« vzalo tak 24. května za své a den na to svolána jest obec, aby vykonala volbu konšelů za spolupůsobení knížete dle všeho tímže spůsobem. jak bylo předepsáno rozhodčími dne 5. února. Byla tedy jednota obou měst zachována a poněvadž obyvatelstvo Nového města nejprve na stranu knížete se postavilo, dostalo se mu za to té odměny, že počet konšelů Novoměstských a také Staroměstských z patnácti na osmnácte je rozmnožen, takže společná rada třidcet šest členů čítala, čímž dávnému přání Novoměstských poprve bylo vyhověno, aby byli co do počtu zástupců v radě na rovno postaveni se Staroměstskými.[76]) Noví konšelé slíbili knížeti věrnost

[73]) Srov. *Prochaska*, Polska a Czechy w czasach husyckich v Rozpravách Akademie krakovské 1877 str. 269 a 282 a 1878 str. 55, 70 a 183 a *téhož*, Król Wladyslaw Jagiello str. 80. U nás psal o tom *Goll*, Čechy a Prusy str. 134 násl., kdež uvedl četnou literaturu o stycích českopolských ve válkách husitských.

[74]) *Prochaska*, Rozpravy 1878 str. 70 a 183 a Król Wladyslaw str. 95.

[75]) CW. str. 547, 550, 552 a 555. Srov. *Palacký* III 2 str. 156 a *Tomek* u. m. IV str. 245. Korybut zove se 21. května 1422 »Sigmund boží milostí knieže Litevské, od najosviecenějšieho kniežete a pána, pana Alexandra jinak Vitolda boží milostí kněze velikého Litevského, krále Českého požádaného, *ku obraně a vysvobození zákona božieho a upokojení a zřiezení země České vydaný*, pány zemskými, pány Pražany, rytieři, panošemi, městy i všemi obcemi k zákonu božiemu přichylnými úplně a bez zmatku i s svorností přijatý« (AČ. III str. 239). Dlouhý tento titul byl později zkrácen a změněn, tak 4. listopadu 1422: »osviecené knieže a pán, pan Sigmund knieže Litevské od najjasnějšieho kniežete a pána, pana Alexandra jinak Vitolda, pána a krále našeho požádaného milostivého, *zprávce královstvie Českého a markrabstvie Moravského vydaný a poslaný*« (AČ. I str. 217).

[76]) SLČ. str. 52 praví, že příjezdu knížete do Prahy »nerad viděl Jeronym Šrol s jinými, kteříž té chvíle v Praze vládli, bojiece se, aby jich s úřaduov nesadili, jakož se jest i stalo. Neb ten kněz Sigmund první neděli po svém příjezdu, porozuměv nějaké neochotnosti od Staroměstských konšeluov a kněží, po obědě jel na Nové město; a tu k němu obec se sběhla veliká a vzemše pod ním kuoň za uzdu vedli jej slavně do Starého města na rathúz. Vidúce to konšelé, že se velmi

a podporovali s obcí úsilovně jeho snahy po upokojení země a města. Koncem května ku přikázání velké obce postoupili mu hrad Pražský,[77]) a majíce v radě jeho knížecí čtyři zástupce, dva konšely a dva obecní,[78]) vzdávali se pozvolna v jeho prospěch práv a důchodů královských. Když většina Táborů s Žižkou v čele 11. června jej za nejvyššího správce země uznala, postoupila mu obec Pražská důchod z mince a Pražský mincmistr Jakub Všerub vstoupil do jeho služeb. Kníže jmenoval pak mincmistra též na Kutných Horách a podkomořího, který měl spravovati církevní statky a nejspíše místo vyslaných konšelů Pražských sám rady v městech obnovoval.[79]) Ze zboží konfiskovaných, pokud je obec ještě držela, měl kníže asi část důchodů, ale nakládati s nimi vyhradili si konšelé s obcí.[80])

Kníže sám přivedl sebou do Prahy četné žoldnéře, nejvíce Poláky, na jichž vydržování konšelé z rozkázání obecního uvolili se 30. května týdenní plat vydávati.[81]) Před tím 28. května kníže se vší obcí se snesl, aby všechny »nechuti mezi bratřími« pro smrt kněze Jana Želivského minuly, aby všichni mistři a jiní, kteří pro strach z města vyběhli, mohli se zase vrátiti a nikdo utrpěné příkoří aby zlým nevzpomínal. Ovšem ti, kteří se byli ke králi Sigmundovi utekli, neměli do města býti více přijímáni.[82])

Aby úřad práva duchovního mohl býti opět obnoven, svolán jest do Prahy na 31. května sjezd duchovenstva, jenž zvolil generálního vikáře, jemuž konšelé přidali nejspíše čtyři rady neb přísedící jakožto »úředníky duchovní«. Stalo se tak v dohodě s arcibiskupem.[83])

---

obec búří, ihned kniežeti pečeť a klíče položili, aby konšely nové zdělal, jakož se i stalo. Nazajtřie sejde se všecka obec na rathúz, a tu nové konšely zdělá a ti slíbí jemu věrnost. A tu Šrolovo a Charvátovo panovánie konec vzalo«. — Starý kolegiát Pražský pouze zaznamenal: »Sigismundus dux Litwaniae Boemiam venit post conductum Pasche et — post Pragae consules creavit« (*Höfler* u. m. I str. 86). Srov. *Tomek* u. m. str. 247 a V str. 69. Prvním purkmistrem Staroměstským zvolen Michal Stříbrský a prvním Novoměstským František Šilink, bývalý rychtář městský. Mezi konšely není nikoho, o němž bychom věděli, že byl členem předcházejících tří rad a jest mezi nimi skoro polovice řemeslníků: řemenář, valchář, šlajféř, krajčíř, dva sladovníci, platnéř, lojovník, soukenník, švec, pekař, postřihač, pícník a řezník.

[77]) AČ. I str. 213.

[78]) AČ. I str. 215.

[79]) *Tomek* u. m. IV str. 251.

[80]) AČ. I str. 215 a 218. *Tomek* u. m. IV str. 271.

[81]) AČ. I str. 214.

[82]) AČ. I str. 213 a 215. Srov. též *Palacký* u. m. III 2 str. 160.

[83]) AČ. I str. 213 a 215, kdež se ustanovuje, že kdykoli přijede cizí duchovní do města, hospodář jeho má *»před úředníky duchovními«* učiniti o tom oznámení. Soudím pak, že s tím v souvislosti nachází se místo v listě »de civitate Pragensi« z této doby, kdež se praví: »Quatuor pestiferos letali veneno plenos, quos tu (Praga) viros dicis — tuo conciliabulo stupido praefecisti potestatem

Řadou výnosů obecních snaženo se současně zavésti lepší pořádek v obecní správě. Opětně zapovězeny jsou »pokútné rady a schodové«, kdo chce »výstrahu k obci činiti«, má se obrátiti na konšely a ti mají dále věc na obec vznésti. Nikdo nemá knížeti utrhati, nýbrž jej ve cti míti a jej poslouchati. V každém řemesle jsou čtyři mistři ustanoveni, aby k tomu přihlédali, by nikdo výtržnosti v obci nečinil pod pokutou trestání a vypovězení z obce. Kdo by byl nalezen vinen a právo jej trestalo, nemá najíti zastance. Nikdo nemá práva v tom překážeti a kdo tak učiní, má zůstati na milosti knížete a obce.[84]) Sami správcové lidu táborského přiměli 11. června obce k slibu, že nebudou u sebe trpěti bouří a svárův a že své starší, purkmistry, konšely obecné a rychtáře budou chovati ve cti.[85])

Uklidnění myslí, které zásluhou knížete Korybuta v obcech Pražských nastalo,[86]) nebylo valně po chuti ani těm, kdož za hranicemi a doma přáli si obnovení předešlého stavu ve smyslu církve a kr. Sigmunda, ani těm, kdož — a to byli rozhodnější Táboři — nepřestali knížete podezřívati, že kuje pikle a pracuje v zájmu stolice papežské.

Nicméně spojení Pražanů s Tábory sesílilo moc Husitů, proti nimž říšský sněm Norimberský 15. července vyhlásil každodenní válku.[87]) O smýšlení v domácích kruzích katolických poučuje nás traktát, v kterém spisovatel, patrně vyhnanec z hlavního města, k Pražanům se obrací, líče jim stav, v jakém druhdy byla Praha a v jakém se nyní následkem roztržky s církví nachází. Za Karla IV. — praví — byla nejbohatším městem. Bohatla obchodem, jejž vedla s Francií, Anglií, Uhry, Polskem, Benátkami a všemi vůkolními zeměmi. Učení Pražské vábilo k ní tisíce žáků, jsouc zlatým důlem pro obyvatele, kteří z něho bohatli. Nad ní vládla aristokracie a nikoli oligarchie, dobří vzácní lidé ji proslavovali, pravdomluvní konšelé, mužové znamenití panovali a nikoli obecný lid. Řemeslníci, kováři, hokynáři zůstávali těmto podřízeni, aniž měli podílu na vydávání zákonů. Všechno to se v Praze ve zlé obrátilo. K radě kazatelů Pražané pobili neb donutili k vystěhování množství měšťanů proslulých moudrostí, mravy, zámožností a cnostmi. Na místě nich postavili si v čelo řemeslníky, krejčí, ševce, kováře a psance, též lidi selské a jich rozkazy se spravují.[88]) Čtyry kacířským

eis plenariam de divinis officiis missarum horarumque necnon de aliis statum spiritualem concernentibus tradidisti, quasi ad te solam pertinent tocius ecclesiae gubernatio alias rectitudo« (*Höfler* u. m. II str. 318). Srov. *Tomek* u. m. IV str. 248.

[84]) AČ. I str. 213—215.

[85]) AČ. III str. 240.

[86]) Sám *Aeneáš Silvius* v kronice České uznává, že Korybut »apud Pragenses magnis acceptus honoribus civitatem brevi ad meliorem formam redegit« (vydání *Emlerovo* str. 155).

[87]) *Tomek* u. m. IV str. 257.

[88]) »Consilium inquam ut notos vitae eives prudentia moribus, divitiis, honoribus et quod plus reputo virtutibus praeditos (tu Praga) sperneres, necares exulareque cogeres, mechanicos vero, sartores, sutores, cerdones, fabros ac ba-

jedem nakažené muže učinili hloupě účastníky rady davše jim moc rozhodovati ve věcech náboženských, jako by jim náleželo spravovati neb opravovati církev. Povolali čety rytířův a panoší i davy obecného lidu, aby přemohli odpor jednotlivců. Klenoty církevní, kalichy a monstrance proměnili v krvavé peníze, aby mohli dávati platy mnoha politikům. Na města a tvrze uvalili poplatky a pány a zemany v manský poměr k sobě uvedli. Konečně *krále si opatřili po příkladu dožete benátského, aby užili věčné svobody jako Benátky neb Řezno.*[89]) Napomíná proto spisovatel Pražany, aby město své opět v starý stav uvedli, by z toho všeho větší zlo nepošlo.[90])

Ale v Praze bylo velmi málo náklonnosti uposlechnouti takovýchto rad. Naopak mezi Tábory, kteří měli zde mnoho přívrženců, zejména na Novém městě, dostala vrch ráznější strana, která byla proti každému obnovování moci královské a pro úplné odtržení se od církve. Strana ta, k níž patřil bývalý hejtman Pražský Bzdinka, kula proto spiknutí proti knížeti a konšelům Pražským. Koncem září učinila kroky k jich svržení. Bzdinka s druhým hejtmanem Bohuslavem ze Švamberka pokusil se o Prahu. Položili se na Novém městě a žádali, aby byla svolána veliká obec. Když konšelé odepřeli tak učiniti, vtrhli Táboři do Starého města, ale tam nikdo se k nim nepřidal, nýbrž Staroměstští tentokráte pod svou korouhví se jim postavili, drahně jich zjímali a donutili je, aby s hanbou město opustili.[91]) Na to sešla se

nasos (banitos?) quoslibet, rurales etiam advenas tibi praeponeres necnon eorum jussionibus obedires. Non erat sic pristinis temporibus, ut te videlicet urbem nobilem communis populus gubernasset. Non enim obligarciam (sic) sed aristocraciam te veri philosophi judicabant, consules veridici virique magnifici te quondam regebant. Suberant mechanici, fabri, penestici, non leges edebant, bonisque viris praedita tunc eras urbs inclita, vere speciosa«. (*Höfler* u. m. II str. 312.)

[89]) Praha prý řekla: »Civitates, fortalitia tributis subjiciam, barones et nobiles in feudum redigam et compellam et *sic utar velut Ratispona seu Venetia perpetua libertate. Regem habebo quemadmodum Veneti ducem suum.*« (*Höfler* u. m. II str. 315.) Srov. *moje* České povš. dějiny právní str. 410 a 534. Řezno osvobodilo se z moci biskupa a stalo se městem svobodným. Od r. 1334 volen tam byl purkmistr na rok a neměl býti domácím obyvatelem, nýbrž rytířským člověkem mimo město usedlým, aby byl zcela nezávislý na vlivu svých voličův a aby mohl k bohatému i chudému míti se stejně (*Gengler*, Beitraege zur Rechtsgeschichte Bayerns III str. 79 násl.).

[90]) Podobně psal Pražanům v ten čas Šimon z Tišňova (Höfler u. m. III str. 169).

[91]) *Tomek* u. m. IV str. 259. *Toman* v Čas. Č. Musea 1893 str. 218 dovolávaje se Theobalda a Aeneáše Silvia soudí, že Žižka s tímto vpádem do Starého města nesouhlasil, že ale nicméně po nezdaru výpravy vyslal k Pražanům poselství, aby Vitolda nedrželi za krále, slibuje, že je chce proti králi Sigmundovi hájiti a tak opatřiti, aby jsouce svobodni žádného krále zapotřebí neměli, ale Pražané prý mu odpověděli, že jest »hlavy při vládě třeba, má-li kázeň býti zachována«.

3. října velká obec, aby se usnesla na prostředcích proti podobným výpravám a spiknutím. Opětně zakázala každé »tajné scházení« a nařizovala, kdyby byla »která búře neb který šturm« v městě, aby hospodáři byli v svém odění hotovi jíti na pomoc konšelům, jakmile by »zazvonili na rathúze na rynku«. Kdyby toho bylo potřebí, měli k tomu přibrati i podruhy, což se patrně i druhdy někdy při svolávání obce dálo. Kdo se poslední vzpoury zúčastnili a po jejím potlačení z města vyběhli, neměli býti více do města přijímáni a jich statky měly jim býti pobrány a na obecné dobré obráceny. A dále ustanoveno, kdokoli by pomlouval velkého kníže Vitolda »pána požádaného« aneb knížete Korybuta, správce jich od velkého knížete vyslaného, že nemá ve městě býti trpěn, jakož ani ten, kdo by co bludného mluvil.[92])

Přísná tato opatření budila zase odpor v části obyvatelstva, jež držela s Tábory. Když konšelé brzo na to svolali obec do radnice, shromáždění na rynku odepřeli jíti na radnici, nýbrž někteří běželi k šatlavě a uvězněné tam Tábory osvobodili. Kníže nad tím velmi rozhorlen rázně vzpouru potlačil. Dal viníky zatknouti a některé z nich stínati, což ale i mezi jeho přívrženci s nesouhlasem se setkalo.[93])

Postavení knížete v zemi vnitřními těmito rozbroji se zhoršilo, jeho poslání se stávalo málo nadějné. V ten čas král polský Vladislav a velký kníže Vitold uzavřeli 27. září 1422 výhodný pro sebe mír s řádem německým a král Sigmund přistoupil k tomuto míru asi za cenu, aby kníže Korybut byl z Čech odvolán, jak to také papež i kurfirstové němečtí na dvoře polském prve už žádali. Následkem toho kníže z rozkazu z Polska mu daného opustil 24. prosince 1422 s vojskem Prahu a v březnu následujícího roku vůbec Čechy.[94]) Smlouvou v Kežmarku ze dne 30. března 1423 uzavíraje král Vladislav »věčný pokoj« s králem Sigmundem zavázal se mu dokonce, že potáhne vojensky na husitské Čechy.[95]) Zároveň ubezpečoval na všechny strany, že kacíře nepodporoval a papež Martin V. doufal, že nyní vítězství nad Husity je zabezpečeno.[96])

Táboři zvěděvše příčinu odchodu knížete Korybuta ze země spatřovali v tom doklad o jeho zradě, podezřívajíce ne bez důvodu[97]) i Pražany, že za jich zády dohodovali se s králem Sigmundem a se stranou ve šlechtě mu oddanou. Sám Žižka stal se Pražanům nepřítelem nazývaje je »nevěrnými pokrytci domácími« a začal s nimi válčiti poraziv je u Hořic

[92]) AČ. I str. 216.

[93]) SLČ. str. 55.

[94]) CW. str. 1067 a 1069; *Caro*, Liber canc. II str. 179 a 187. Srov. *Tomek* u. m. IV str. 273, *Goll* u. m. str. 173, *Prochaska* v Rozpravách 1878 str. 113 (kdež ještě odvolání Korybuta popiráno) a Kr. Wladyslaw str. 99 a 105.

[95]) CW. str. 582 a 585, *Caro*, Liber canc. I str. 524.

[96]) *Caro*, Liber canc. II str. 207. Srov. *Palacký* u. m. III 2 str. 181, *Prochaska* Rozpravy 1878 str. 132 násl. a Kr. Wladyslaw str. 107.

[97]) *Tomek* u. m. IV str. 275 a 293.

(20. dubna 1423), u Králové Hradce (4. srpna 1423) a po marném jednání o dohodu u Malešova (2. června 1424).[98])

Boje ty měly za následek, že Pražané se sblížili se šlechtou strany pod jednou a s ní společně súčastnili se 1. listopadu 1423 v Praze sněmu, který zvolil dvanácte hejtmanů zemských k hájení pokoje v zemi, k »potírání zhoubců«, jimiž Tábořі jsou míněni, a k obraně hlavního města »proti ukladačům«. Správcům těm nejsou ale postoupeny důchody královské, nýbrž obec Pražská po odchodu knížete Korybuta z Prahy ujala se sama práv, jež mu byla přenechala, zejména podkomoří Vilém Kostka z Postupic a Kutnohorský mincmistr Hašek z Valdštejna přijali úřady od ní.[99])

Kolem 28. července 1423 došlo v Praze k obnově rady, při které dle všeho bylo ještě šetřeno výpovědi z 5. února 1422 o úplné proměně konšelů, ale asi v lednu 1424 zrušena jest jednota obou měst za okolností nám neznámých a v obou městech zvoleno jest nově po osmnácti konšelech, mezi nimiž byli i členové staré rady společné.[100]) Před 25. červnem 1424 došlo pak k nové obnově rady Staroměstské, do které nikdo ze staré rady nebyl převzat.[101])

Správa obce udržovala se v rukou mírnějších kališníků, kteří opět usilovali o prostřednictví dvora polského za účelem smíření s církví a kteří domáhali se toho, aby války křižácké byly zastaveny a Čechům bylo povoleno slyšení o čtyry artikule. Obava před možnými následky nových vpádů křižáků do Čech a před hrozící záhubou národa Českého, když husité byli odevšad opuštěni a mezi sebou nesjednoceni, vedla v Praze k ochabnutí nálady bojovné a k hledání cest, aby se zabránilo »zahlazení všech Čechů.«[102])

[98]) *Palacký* u. m. III 2 str. 184 násl., *Tomek* u. m. IV str. 276 násl.

[99]) *Tomek* u. m. IV str. 277 a 292.

[100]) *Tomek* u. m. IV str. 337 má za to, že teprve kníže Korybut po návratu do Prahy rozdělil od sebe Staré a Nové město, ale to odporuje listině ze dne 22. ledna 1424, kterou dva purkmistři, 18 konšelů Starého a 12 konšelů Nového města dávají městskému protonotáři Janu z Pořešína tvrz Roztoky (Kniha Star. č. 993 str. 147, *Teige*, Základy I str. 234), a také seznamu konšelů Staroměstských i Novoměstských v *Tomkovi* u. m. V str. 70 a 84, z nichž patrno, že zrušení jednoty obou měst stalo se před příchodem knížete. Prvním purkmistrem na Starém městě byl Jakeš z Rychnova a na Novém městě Henzl Žito. Před 29. červnem 1424 bylo znova voleno 18 konšelů Staroměstských s Václavem Litochlebem v čele, o nichž ještě 17. února 1425 je zpráva, že byli v úřadě, kdežto na Novém městě známe toliko jména čtyr konšelů z 18. října 1424.

[101]) *Tomek* u. m. V str. 70.

[102]) O názorech, jaké tehdy mezi Pražany, Tábory a katolíky českými se pronášely, možno se poučiti z rýmovaného rozmlouvání, jež r. 1424 prý vedli Pražan Havel Vrtoch a Tábor s katolíkem Václavem a které sepsal sice naivně, ale dosti skutečnosti příléhavě přívrženec strany pod jednou (Čas. Č. M. 1831 str. 379). Pražský kališník Vrtoch vytýká tu Táborům, že »jedno ste svú zemi zahubili a kázali jazyk svuoj, k zahlazení všech Čechuov vy svuoj vždy strojíte boj,

Odtud přišlo k tomu, že nová poselství mezi Polskou a Čechy se vystřídala. Na jaře 1423 velký kníže Vitold omlouval se Čechům, že Korybuta odvolal z Čech a nabízel se prostředkovati mezi nimi a králem Sigmundem, když se dohodnou s církví.[103]) Zároveň král polský Vladislav psal stavům Českým a zejména Pražanům, že z lásky, kterou má ke království Českému a přeslavnému slovanskému jeho národu, posílá k nim radu svého Mikuláše Sestřence, aby ujednal s nimi cestu k návratu do církve, neboť německá knížata chystají se uchopiti se zbraní na jich potlačení a král obává se, aby »království České nebylo trvale zkaženo a země slovanského jazyka nebyly cizím národem opanovány«.[104]) Sestřenec s notářem velkého knížete Bartolomějem v červenci 1423 našel vojska Pražanův a Táborů v poli nejspíše proti sobě a chtěje prostředkovati mezi nimi opětoval jim, jakou král jeho má lítost nad Čechy, kteří mají na světě největší svobody, ale jichž království může býti cizinci osazeno, když sami mezi sebou jsou nesvorni.

jež jest opuštěna v Čechách mnohá dědina, potom osadí ji cizozemská rodina, když zahubíte a zemdlíte zemi Česků, potom zvelebíte v zemi rotu německú, a tak nás snadně z toho světa zhladie«. Končí s výtkou: »toť se mi nelíbí do tebe bratře Táboře, že se vždy bůříš jako větrem moře.« Tábor se brání, že Pražané »sú dobře jako my kostely pálili, ot zbožie cizieho sami se nedálili« a oni Táboři, že »s pravdú všichni rádi vzali, aby kněžie, páni i panošie zbožie ižádného nedrželi«. »Naše písmo« — dokládá — »a náš výklad proti všem starým ostal zbožie kněžské, královo, panské tudy se nám dosta«. Na to Václav obrací se proti oběma. Pražan Vrtoch prý »toliko jedno o pokoj zemský stojí, neb se života svého a zbožie ztratiti bojí«. Jinak rádi Pražané pomáhají Táborům, když chtějí »popóm zbožie odjímati.« Oni i Táboři »pro svój zámysl, pych a lakomstvie svú zemi pracnú hubí, dobývajíc sobě panství«. »Vizte« — praví — »co ste udělali té někdy slavné Praze, okrase, obraně, někdy radě, cti koruny České! Zkláli ste všecko dobré městské, oltáře ste rozmetali, ornáty roztrhali, zlúpivše poklady obecné, ty ste rozmrhali. — Falešný peniez tepete v ciziem rázu, vší obci učinili ste v zemi velikú zkázu, málo ste již v Čechách kotluov ostavili, neb ste všechno na falešný peniez obrátili.« A »co biedy trpie mnozie pro vás v cizích zemiech, vešken svět již má Čechy u posměch —, nebude-li samé obrany božské, zahlazenoť bude pro vás všechno plémě české.« Dle jeho soudu nelze jinak dojíti pokoje, než »v starý řád vstúpiti, nechajíce rozbroje.« Ale Tábor prudce mu odporuje, tvrdě, že přívrženci strany pod jednou sami jsou »kacieři krvaví«, kteří »haní všecku zemi česku a búří na nás mocnú ruku světskú.« Vrtoch jsa na rozpacích, ku které straně by se měl přidati, naříká, že nemůže míti žádné jistoty ani od jednoho ani od druhého.

[103]) UB. I str. 286.

[104]) »unde ex divisone sui timendum est, ne regnum ad ruinam perennem ponatur et jacturam, quod in nobis summum dolorem adaugeret, *si in diebus nostris terras lingwagii nostri sclavonici per nationem aliam videremus per suaptes destructam occupari«* (*Caro*, Lib. canc. II str. 107). Srov. *Prochaska*, Rozpravy 1877 str. 274 a 1878 str. 137.

Slova jeho u Táborův asi nedošla ohlasu, pročež poslové rokovali v Praze devět dní v shromáždění obce o příměří a o slyšení, jež by straně husitské mělo býti povoleno, a obec snesla se vyslati ke králi polskému posly, podkomořího Viléma Kostku z Postupic a měšťana Václava Štrábocha.[105])

Jednání ale nemělo výsledku. Poláci žádali, aby Čechové se bezpodmínečně podrobili církvi, odstoupivše od čtyř artykulův, a když ani nejmírnější kališníci nechtěli na to přistoupiti, žádajíce slyšení, a král Sigmund každé slyšení odepřel jako bezúčelné, tu i král Vladislav a Vitold upustili od prostředkování a vypověděli k naléhání papežskému v dubnu 1424 husitským Čechům válku.[106]) V ten čas dostavili se ke dvoru polskému a litevskému noví poslové husitských Čechů, Jos Vrbata z Orlice, spoluadministrátor konsistoře pod obojí mistr Matěj Engliš a později Jan Valkún z Adlaru, kteří z usnesení sněmu prohlašovali, že Čechové jsou »dávnými a věrnými služebníky krále polského« a že nechtějí na věky míti Sigmunda za krále pro jeho ukrutenství a nepřátelství k nim, nýbrž že usnesli se zvoliti knížete Sigmunda Korybuta za krále, pána a správce, když velký kníže Vitold k jich lítosti bez příčiny je opustil. Žádali tudíž za schválení vykonané volby, ale obdrželi odmítavou, od Vitolda dokonce hrubou odpověď. Poněvadž chtějí býti lepšími, nežli všichni ostatní křesťané a u víře nechtějí se s nimi srovnati, Poláci vypovídají jim válku a mají je i Korybuta za nepřátele.[107])

Korybut ale nedal se tím mýliti, nýbrž přijal nabízenou mu korunu a navrátil se 29. června 1424 do Prahy s četnou vojenskou družinou jako »král požádaný a volený« a král Vladislav omlouval se koncem června králi Sigmundovi a knížatům německým, že Korybut ujal se vlády v Čechách bez jeho vědomí. On král poslal prý Sigmundovi žoldnéře na pomoc, ale Korybut je přemluvil, aby s ním tajně do Čech táhli, nemaje ohledu na jeho dobrou pověst. Proto Korybutovi a jeho přívržencům dal všechen majetek konfiskovati a zachová se k nim jako k nepřátelům.[108]) Je těžko rozhodnouti, zdali omluva králova ve všem na pravdě se zakládala. Velký kníže Vitold tvrdil později, že kancléř Jan Šafranec a bratr jeho krakovský podkomoří Petr podporovali Korybuta penězi bez vědomí polského krále.[109]) Král měl tehdy opět nesnáze s Řádem o hranice a měl obavu, že válka s ním vypukne, pročež projevoval nejspíše větší náklonnost k Husitům, jichž pomoci mohl po případě potřebovati a jichž vpádu do Polska musil se obávati. Korybut poslal v červenci 1424 jakožto »královstvím Českým a markrabstvím Moravským požádaný král« odpovědné listy králi Sigmundovi a rakouskému vévodovi Albrechtovi,[110]) kdežto papež Martin V. dal jej 23. prosince do klatby.[111])

---

[105]) CW. str. 601. — [106]) CW. str. 622, 630, 632, 635, 637, 641 a 650.

[107]) CW. str. 633, 635 a 641.

[108]) CW. str. 656 a 657, Lib. canc. I str. 351, 359, 361 a 363, též 355, 358, 364 a 365.

[109]) CW. str. 828. Srov. *Prochaska*, Król Wladyslaw str. 274.

[110]) UB. I str. 356. — [111]) Lib. cancel. I str. 369.

Korybut přijeda do Prahy ujal se opět práv a důchodů královských, pokud s nimi obce Pražské mohly nakládati.[112]) »Purkmistři, konšelé i obec Velikého a Nového měst Pražských« sestoupili mu Litoměřic, když už před tím »jiných všech zboží královstvie Českého, mnichovských a kněžských, tudiež i měst« byli mu vrátili.[113])

K jich správě dosadil podkomořího Svojše ze Zahrádky, kdežto na hradech Pražském a Vyšehradském ustanovil vlastní purkrabí.[114]) Záhy vymohl si též na obcech obou měst, aby v úřadě šestipanském v Týně, jenž spravoval důchody a statky obecní, měl své zástupce.[115])

Od Korybuta očekávali v Praze, že přispěje buď k dohodě s církví anebo když by to nešlo, že zlepší poměr k Táborům. Brzo ale kníže musil seznati obtížné své postavení, když ani strana katolická ani táborská za krále jej neuznaly a když panství jeho zůstávalo obmezeno na Pražany a jich spojence,[116]) takže měl postavení zase jakéhosi Pražského dóžete. Na Čechy byl 17. června 1424 vyhlášen opětně kříž a křižácká vojska ze všech zemí strojila se vpadnouti do země. Přes to nepřátelství Táborů s Pražany nepřestávalo, moc jich zvláště ve východních Čechách na úkor těchto se šířila,[117]) ano Žižka sám počátkem září oblehnul Prahu. Hrozící ale nebezpečí z ciziny přimělo opět strany, že 14. září na poli špitálském před Prahou uzavřeli smír, v kterém se zavázaly proti nepřátelům společně bojovati. O účastenství knížete Korybuta na tomto smíru není zpráv, avšak zdá se, že Táboři jej za krále neuznali a že byl proto nucen vzdáti se titulu královského.[118]) Na společném polním tažení Táborův a Pražanů do Moravy zemřel Žižka v Přibyslavi 11. října 1424 a jedním z vůdců táborských stal se bývalý hejtman Pražský Jan Hvězda zv. Bzdinka.[119])

Sblížení Pražanů s Tábory mělo pak za následek, že purkmistr a kon-

---

[112]) *Tomek* u. m. IV str. 306 a 312.

[113]) AČ. I str. 219.

[114]) *Tomek* u. m. IV str. 337.

[115]) Před r. 1426 koupeny jsou mlýny na Starém městě »ab *officialibus ducis et communitatis*« a r. 1426 prodány domy na Novém městě »*erga officiales illustrissimi principis Sigismundi et communitatem*«. (*Tomek*, Základy I str. 234 a II str. 103 a 185.)

[116]) *Palacký* u. m. III 2 str. 206.

[117]) Už roku 1423 odňal Žižka Pražanům města Hradec Králové, Jaroměř a Králové Dvůr, r. 1424 pak dále Kutnou Horu, Čáslav, Kouřim, Český Brod a Nymburk (*Tomek* u. m. IV str. 287 a 303). Během r. 1425 Táboři dále opanovali Vysoké Mýto, Litomyšl, Slané, Mladou Boleslav a Bělou, takže knížeti Korybutovi a Pražanům zůstalo toliko několik měst, jako Beroun, Litoměřice, Mělník, Kolín, Chrudim a Polička (*Tamže* str. 322, 323 a 337). Po Žižkově smrti — dokládají Staré letop. č. str. 64 — »stalo se veliké roztrženie mezi Tábořany a mezi Sirotky, že sú se městy dělili, kteří mohli ku kterým přijíti, osazujíce je proti sobě«.

[118]) Tak soudí *Toman* v Čas. Č. M. 1893 str. 224.

[119]) *Tomek* u. m. IV str. 309 a *Palacký* u. m. III 2 str. 209.

šelé Starého města obnovili 23. září 1424 nálezy proti všem obyvatelům z města odběhlým, kteří se krále Sigmunda přidrželi, ustanovivše s obcí, že jich jmění má zůstati zabaveno a konečně k užitku obce má býti obráceno na splacování dluhův a náhradu škod, tak že purkmistr a konšelé mají míti právo jménem obce je zciziti, prodati neb darovati, jak se jim nejlépe na prospěch obce bude zdáti. A při tom ustanoveno, že kdo by z obyvatelů za návrat vyhnanců do města se přimlouval bez souhlasu vší obce, ten má rovněž z města býti vypovězen.[120]) Podobně i konšelé Novoměstští tyto nálezy vyhlásili a obdržovali podíl na obnosech za zcizené statky, jež byly oběma obcemi společně nabyty.[121]) Mezi obcemi trval v ten čas dobrý sousedský poměr, takže nejednou k společným shromážděním docházelo.[122])

V tu dobu také *Menší město Pražské* začalo se opět osazovati a zvláštní obec tvořiti, ač nějaký čas zůstávalo ještě pod správou konšelů Staroměstských, takže měšťané z Malé strany zvali se »trpiteli Starého města Pražského«.[123]) Významnějšího postavení ale mezi městy Pražskými dlouho ještě nenabylo.

Poměr Pražanů k Táborům byl za nedlouho zase zkalen. Když pokusy po obnovení jednotné správy zemské pro odpor Táborů se nedařily, když Táboři Pražany z jich panství v zemi vytlačovali a když spory kněží obou stran o řády církevní nebylo lze urovnati, tu vládnoucí strana v Praze odhodlala se k novým pokusům po dohodě s katolickou stranou v zemi a jejím prostřednictvím i s církví. V květnu r. 1425 i s králem Sigmundem navázala jednání o upokojení země.[124]) Odtud nastávala zase nevůle s Tábory, která vedla k obléhání Prahy polními jich vojsky v březnu a říjnu 1425,[125]) avšak bezvýslednost jednání s králem Sigmundem a nové přípravy ku křižáckým výpravám proti Čechům sblížily obě strany, takže 18. října 1425 uza-

---

[120]) UB. I str. 360. Příklad prodeje konfiskovaného krámu z 20. září 1424 v Soupisu str. 58. Nabyvateli konfiskovaných nemovitostí v Starém městě byli měšťané, řemeslníci, obecní úředníci, též zemané, vdovy atd., jak z *Tomkových* Základů I patrno.

[121]) Doklady na to, že r. 1424 dány sou konfiskované nemovitosti de mandato *dominorum consulum utriusque communitatis* viz u *Tomka*, Základy I str. 150, 221 a 222. Jiný doklad v pozn. 100 na str. 201. Srov. též pozn. 23 na str. 183.

[122]) Tak r. 1425 »senior communitas Majoris et Nove civitatum Prag.« snesla se o poselství k arcibiskupu (*Tomek* u. m. IV str. 343) a r. 1427 »obec všecka Velikého a Nového měst Pražských jsúci sebrána na rynku Velikého města Pražského« učinila nález o posvíceních z jednostejné vůle obce i všech mistrův a kněží. (AČ. I str. 220.)

[123]) Knihy městské, které r. 1420 přestaly se psáti »propter combustionem et desolationem civitatis«, založeny jsou znovu r. 1424 (Soupis str. 117 a 121, též *Tomek* u. m. IV str. 339). První zmínka o purkmistru a konšelech Menšího města je z 18. října 1425 (AČ. III str. 252 a 256) a jména konšelů jsou známa z 18. února 1426 (*Tomek* u. m. V str. 96).

[124]) *Tomek* u. m IV str. 313, 315—318, 321 a 326.

[125]) *Tomek* u m. IV str. 322 a 331.

vřely na rok příměří, aby mohly společnou výpravu do Moravy a Rakous podniknouti.[126])

Během r. 1426 bylo jednáno o zřízení společné vlády zemské nejspíše pod vladařstvím knížete Korybuta, jakož i o řád ve věcech církevních, ale Táboři v obém směru činili výhrady, které stěžovaly uzavření dohody. Chtěliť býti poddáni moci světské »vedle zákona božího, kteráž by byla řádně vyzdvižena a *k níž by svou vůli přidali*«. Jinak zavazovali se země České hájiti a brániti proti cizozemcům do svých statkův i životů ztracení.[127])

V Praze část obyvatelstva, která držela s nimi, domohla se při obnově rady v dubnu 1426 dle všeho většího zastoupení.[128]) Bylť na Starém městě zvolen za prvního purkmistra Jeronym Šrol, známý stoupenec Jana Želivského. Purkmistři a konšelé obou měst složili před tím 11. března v přítomnosti velké obce na radnici Staroměstské úřad do rukou knížete Sigmunda Korybuta postoupivše mu pečeti městské na důkaz vzdání se úřadu. Tu kníže poděkoval jim za všechnu práci a na žádost obce navázal se ne bez příčiny zastati se jich, kdyby je kdokoliv naříkal pro jich úřadování.[129])

Následkem sblížení se Pražanů s Tábory stalo se možné, že došlo 16. června 1426 k »velikému pobití« křižáků u města *Ústí nad Labem* pod vůdcovstvím knížete Sigmunda a kněze Prokopa Holého.[130])

Porážka sklíčila protivníky kalicha, takže knížeti Korybutovi a části strany husitské se zdála doba příhodná, aby se pracovalo o dohodu s církví prostřednictvím polského dvora. Korybut už 26. března 1426 psal velkému knížeti Vitoldovi jakožto »ponížený služebník« jeho, aby Čechům zjednal slyšení u papeže, když král Sigmund odepřel tak učiniti. Ale Vitold nechtěl se k tomu propůjčiti, pročež obrátil se kníže na krále Vladislava, při němž shledal větší ochotu. Zároveň podařilo se mu papeži Martinovi V. dodati žádost, aby povolil a vyjednal Čechům slyšení prostřednictvím polským a papež 4. října 1426 odpověděl, že je ochoten přání tomu vyhověti, když král Vladislav za to požádá, aby Čechové nemohli říci, že je od klína církve odpuzuje.[131])

Poněvadž konšelé Pražští většinou byli proti takovému jednání, chtěl kníže pomocí polské posádky na hradě pokusiti se o násilný převrat ve správě obce Pražské, ale záměry jeho jsou prozrazeny. Na bezpodmínečné podrobení se Čechů, jaké žádal papež, nechtěli ani mírnější kališníci přistoupiti. Lid Pražský pobouřen řečí mistra Jana Rokycany a maje v čele knížecího podkomořího Svojše ze Zahrádky a konšela Jeronyma Šrola vzbouřil se 17. dubna 1427. Kníže a spolčení s ním kněži a mistři jsou zajati

---

[126]) SLČ. str. 66, *Palacký* u. m. III 2 str. 244 a *Tomek* u. m. IV str. 330 násl.

[127]) *Palacký* u. m. III 2 str. 247 a *Tomek* u. m. IV str. 341 a 345.

[128]) *Tomek* u. m. V str. 71 a 85.

[129]) *Teige*, Základy I str. 68 dle knihy č. 2099 l. 174.

[130]) SLČ. str. 66. Srov. *Palacký* u. m. III 2 str. 258 a *Tomek* u. m. IV str. 351.

[131]) CW. str. 717 a 773 a *Caro*, Lib. canc. I str. 503. Srov. *Tomek* u. m. IV str. 358 a *Goll* u. m. str. 192.

a z města vyvezeni[132]) a na to obce přikročily k volbě nových konšelů v obou městech.[133]) Dostala se k vládě v obci strana Táborům nakloněná, která hejtmana Staroměstského Hynka z Kolšteina sesadila a na jeho místo Svojše ze Zahrádky zvolila.[134]) Brzo na to purkmistři, konšelé, hejtmané a starší měst Pražských chtějíce učiniti konec různicím v městě, jež pocházely »z nesvornosti kněžské«, usadili některé osoby duchovní a světské s mistrem Rokycanou v čele jakožto »vyšším úředníkem zřízeným nad kněžími«, aby duchovenstvo spravovali a v jednotě a svornosti udržovali ve smyslu čtyř artykulů Pražských. Při tom nařizovali, aby se opuštěné staré obyčeje kostelní znovu nezaváděly, aby se mše v českém jazyku četla a aby nikdo netupil »úřadu v tomto městě ustaveného k trestání zjevných hříchuov«. Kdo by koho chtěl viniti z kacířství, měl je nejprve provésti »před správcem kněží města a radami jeho« a jinak nesměl nikoho kaceřovati. Zakazovalo se též, aby nikdo nenazýval svatokrádeží, když světští lidé drží církevní zboží kněžím pro hříchy odjatá a *aby nikdo tajně neb zjevně nenaváděl ku plnému poslušenství papežovu,* poněvadž papež »zapověděl lidu obecnému kalich boží přijímati« a »zboží a panství kněžím odjímati«. Kdo by těchto nařízení nezachovával, neměl býti v městě trpěn a pakli byl kromě města, neměl do něho býti přijímán.[135])

Takovým způsobem sjednotili se Pražané s Tábory a Sirotky, kteří už valnou část země i proti nim měli opanovánu a nyní vlastně i v Praze pomocí svých stoupenců vládli. Král Sigmund tehdy kojil se nadějí, že mocí zbraně dobude Čech, ale naděje ta byla zmařena, když spojení Husité donutili 4. srpna 1427 křižáky k hanebnému útěku od *Tachova.*[136])

---

[132]) SLČ. str. 70, *Palacký* u. m. III 2 str. 270 a 273 a *Tomek* u. m. IV str. 366. Korybut byl držen v zajetí na Valdštejně do 27. října 1428, kdy úmluvou s Pražany byl z něho vybaven. Zdá se, že jednání své ospravedlnil, neboť r. 1430 vtrhnul jako náčelník husitského vojska do Slezska a zmocnil se tam Glivice. Později přidržel se litevského knížete Svidrygalla proti králi polskému a jsa raněn a zajat v bitvě u Velkomíře 1. září 1435 byl knížetem Sigmundem Litevským v řece utopen. (*Palacký* u. m. III 3 str. 188, *Tomek* u. m. IV 414 a *Goll* u. m. str. 203, 221, 242 a 244.)

[133]) *Tomek* u. m. IV str. 367. Datum obnovy u *Tomka* u. m. V str. 71 má asi zníti 18. dubna místo 8. dubna.

[134]) *Tomek* u. m. IV str. 367.

[135]) AČ. III str. 261.

[136]) SLČ. str. 72 a *Tomek* u. m. IV str. 390. Před tím vrchní velitel vojska křižáckého markrabí braniborský Fridrich jsa spřízněn s králem polským a vděčně toho prý vzpomínaje, jak koruna Česká jeho předkům velká dobrodiní prokázala, nabízel 25. června Pražanům prostředkování, ale oni (die burgermeister, ratherrn und schepfen und auch die ganze gemayn der Pragerischen stete) poděkovali mu 5. července za dobrý úmysl, omlouvajíce se, že návrh musí předložiti pánům a rytířstvu království Českého (UB. I str. 516 a 519). Mnozí křižáci po bitvě u Tachova byli chováni v zajetí v Praze, teprve 29. listopadu 1427 »magister civium

Brzo na to někteří konšelé s Novoměstským rychtářem Rakem pokusili se sice způsobiti 6. září v Praze převrat na prospěch knížete Korybuta, ale vzpoura jich byla krvavě potlačena.[137]) Pomáhal jim při tom bývalý hejtman Staroměstský Hynek z Kolštejna, jenž se zbrojným lidem z Kolína přivedeným vskočil do města, ale při tom je zabit, načež i Kolín musil se 16. listopadu vzdáti vojsku táborskému.[138])

Snaha dojíti smíru s církví pomocí Poláků byla tím ochromena. Za to nahradila ji jiná myšlenka knězem Prokopem Holým už po bitvě u Ústí doporučovaná, aby místo obrany nastal útok, aby válka byla do ciziny zanesena, by protivníci kalicha k smíru byli donuceni a aby takto válka vedla se na útraty nepřátelských zemí vůkolních.[139]) Sledování této myšlenky znamenalo ovšem oslabení úsilí, aby všichni obyvatelé země České byli nejprve připuzeni ke čtyřem artykulům Pražským.

Při tom touha po míru na straně husitské nebyla docela ochabla a vedla k tomu, že i v Čechách setkával se se souhlasem podnět anglického krále Jindřicha V., aby byl svolán obecný koncil, který by provedl opravu církve v hlavě i údech a jenž by se pokusil i o dohodu s Husity.[140]) Ano podnět ten měl za následek i zmírnění odporu proti jednání Čechův s králem Sigmundem, když tento o svolání koncilu horlivě se staral, nepohodnuv se o to s papežem Martinem V. a doufaje tou cestou dojíti panství v Čechách. Když pak i hlavní vůdce táborský Prokop Holý byl získán pro myšlenku konciliární, dle které koncil stál nad papežem, kdežto Sirotci každou myšlenku na jednání s kr. Sigmundem odmítali, nezůstala tato různost názorů bez vlivu ani na vývoj vnitřních poměrů hlavního města.

Zde poměry stran se následkem toho posunuly. Kdežto Staroměstští přidrželi se Táborův a zaujímali s nimi v politických a náboženských věcech mírnější stanovisko, Novoměstští přidrželi se radikálnějších Sirotků[141]) a protivy mezi oběma městy přiostřovaly se také místními spory rázu hospodářského.[142]) A předce společné nebezpečí nutilo k tomu, aby mezi městy a jich spojenci udržovala se dobrá shoda a příčiny různic aby se hleděly odstraniti.

Když v první polovici r. 1428 došlo k obnovení rad v obou městech,[143])

---

et consules utrarumque civitatum Antique et Nove civitatis« usnesli se propustiti některé zajaté Němce »cum consensu seniorum de communitate civitatum« (UB. I str. 563).

[137]) SLČ. str. 73, *Tomek* u. m. IV str. 395.

[138]) SLČ. str. 74, *Palacký* u. m. III 2 str. 295 a *Tomek* u. m. IV str. 397.

[139]) *Palacký* u. m. III 2 str. 275, 277, 303, 329 a 333, *Tomek* u. m. IV str. 397, 422, 441 a 447.

[140]) CW. str. 678.

[141]) *Tomek* u. m. IV str. 412.

[142]) »nam antea (obě města) amaricabuntur propter sacerdotes, *divitias* et cetera hujusmodi« (*Höfler*, u. m. I str. 57).

[143]) *Tomek* u. m. V str. 71 a 85.

sešly se dne 1. září valně »obce všecky Velikého a Nového měst Pražských na přiekopě u sv. Benedikta« za účelem obnovení dohody. Ustanovily se jednosvorně na tom, že budou »pravdy zákona božího« brániti do těch hrdel a statků, že v obou městech mají se zachovávati řády církevní jako posud, tedy s mnohými novotami příkladem kněží táborských zavedenými a že mají dva starší kněží spravovati kněžstvo obou měst. Byli to m. Jan Rokycana na Starém a Jakub Vlk, nástupce Želivského, na Novém městě. Obě města měla nadále býti zachována při svých svobodách a zavázala se, že jenom *ze společné vůle chtějí nějakou moc neb osobu nad sebe ku panování připustiti.* Aby mezi městy zachovala se shoda, měli konšelé obou měst míti společné porady o obecné dobré obou měst, jakožto o výjezdy, poselstva a jiné potřeby obecné, a sice dva páni Novoměstští měli za tím účelem se scházeti jednou s konšely Staroměstskými a podruhé dva páni Staroměstští s konšely Novoměstskými. Opětně bylo zakázáno strojení rot a bouřek ve městech, aniž minulých různic mělo býti vzpomínáno, pročež i těm, kdo se účastnili »vskočení do města« s Hynkem z Kolštejna t. j. stoupencům strany polské měla se vina odpustiti, když se dají do tří dnů obcem na milost. Obnoveno bylo dále starší ustanovení, že když obce se v hromadu sejdou a někdo v obci chce mluviti, má prve žádati za svolení k tomu pánův a obecných na to vydaných a přestati na tom, co mu rozkáží.[144]) Konečně obce se snesly, že zboží obecná, buďto kněžská neb královská, jež »drží měšťané neb žoldnéři v službách« mají osobami od obcí na to vydanými se rozděliti, tak aby polovice Starému městu a druhá polovice Novému městu byla oddána, ale tak »aby služby obecní z toho nesešly«.[145]) Soukromé osoby, kterým byly nemovitosti »obcími neb úředníky od obcí usazenými« prodány, měly býti při nich zachovány.[146])

Počátkem roku 1429 vzešlo ale nové záští a nepřátelství mezi obyvateli obou měst, jež vedlo k sporům na trzích, k zavírání bran a forten a konečně k zbrojení a válčení. Koncem ledna 1429 voleni jsou úmluvcové z obou stran, mezi nimiž byli polní hejtmané Starého i Nového města Václav Carda z Petrovic a Velek Koudelník, kteří způsobili mezi městy šestiměsíčné příměří a v příčině trhů prozatimné opatření, jakož i nařídili

---

[144]) SLČ. str. 77 a UB. I str. 67. Srov. *Tomek* u. m. IV str. 412.

[145]) Význam snesení toho objasňuje poněkud zápis z r. 1428, mocí kterého purkmistři a konšelé *»s úředníky na žoldnéře vydanými«* polehčili povinnost k obci Václavu Hedvikovi krejčímu, jemuž byli chudí lidé postoupeni, aby za to choval dva koně k obecnému dobrému, tím spůsobem, že mu bylo předepsáno, aby, když by bylo potřebí pro obecné dobré a obec tak přikázala, vypravil do pole dva tovaryše vedle jiných žoldnéřův a sám třetí k výjezdě byl hotov (*Teige*, Základy I str. 636).

[146]) AČ. I str. 220. SLČ. str. 75 o tomto smíru mají krátkou zprávu: »v středu na den sv. Jiljí Staroměstští opět se smířili s Novoměstskými na příkopě sv. Ambrože, neb před tím byli sú v ruoznici mezi sebú a v kyselosti *pro zbožie kněžská, chválajice je sobě«*.

Staroměstským, aby otevřeli brány a fortny a Novoměstským, aby cesty učinili každému svobodny a dříví z nich odstranili. Po čas příměří neměla jedna obec na druhou se síliti a cizí pomoc k utištění druhé obce povolávati.[147])

Brzo ale nové příčiny vedly k rozdvojení měst. Když se nedařily pokusy povolati cizého vladaře aneb zříditi domácí vládu, které by se většina země podrobovala, smiřováno se ve stranách kališnické a částečně i táborské pozvolna s myšlenkou pokusiti se o dohodu s králem Sigmundem a za jeho pomoci s obecným koncilem. Počátkem dubna 1429 jednali s králem v Prešpurce o to poslové šlechty české, Pražan i Táborů s Prokopem Holým v čele, a král Sigmund oddával se naději, že Husité podrobí se rozsudku koncilu do Basileje svolaného.[148]) Poslové čeští odložili rozhodnutí do sněmu o otázce, zdali má býti uzavřeno příměří až do budoucího koncilu a zdali Husité také koncil obešlou. Na sněmě v Praze 23. května odbývaném objevila se velká nesjednocenost, nicméně většina přistoupila na uzavření příměří a na slyšení v Basileji, ale s určitými výhradami, jež poslové sněmu kr. Sigmundovi v červnu v Prešpurce přednesli. Kdežto Sigmund žádal, aby Husité vrátili královské a církevní statky, jichž se zmocnili a aby zachovávali příměří až do svolání koncilu, oni slíbili podmínky ty přijmouti a i jemu panství v Čechách zjednati, když přistoupí sám s věrnými ke čtyřem artykulům Pražským a když koncil bude shromážděním všeho křesťanstva.[149]) O výhradách těchto nebylo lze ovšem zjednati dohodnutí.[150]) Přes to Prokop Holý nepřestal podporovati úsilovně snahy dohodovací, a Vilém Kostka z Postupic mohl 23. října 1429 oznámiti purkrabímu Karlštejnskému Zdislavu z Buzenic, jednaje s ním o příměří, kterak Prokop Holý dohodnul se s Pražany Staroměstskými, že povedou i nadále společně jednání s králem Sigmundem a budou hleděti ke konci je přivésti.[151]) Dočasný nezdar tohoto jednání posilnil ale stanovisko

---

[147]) AČ. I str. 222—225, *Tomek* u. m. IV str. 418.

[148]) CW. str. 821. Srov. *Neubauer,* Kněz Prokop Holý v Č. Čes. Histor. 1910 str. 171 násl. Velký kníže Vitold, který se stal spojencem kr. Sigmunda, když mu tento slíbil korunu královskou pro Litvu, čímž jej s králem Vladislavem při sjezdu v Lucku v červnu 1428 znepřátelil (Prochaska, Wladislav str. 191 násl.), přičítal 3. května 1429 bratru hlavní vinu toho, že Sigmund vyjednává s Husity, neboť prý bratr nezabránil, aby kacíři byli z Polska podporováni, ačkoli pracují ke zkáze víry a k pomíchání stavu duchovního a světského, zakazujíce duchovním míti statky a světským lidem poslouchati vrchnosti a ačkoli chtějí šlechtice a plebejce rovnými učiniti (CW. str. 829, též 831, 832 a 837).

[149]) *Palacký* u. m. III 2 str. 328, *Tomek* u. m. IV str. 429 a *Neubauer* u. m. str. 176.

[150]) UB. II str. 22—24 a CW. str. 851 a 862.

[151]) CW. str. 870. Vitold jsa v stalých stycích s králem Sigmundem psal 13. srpna 1430 velmistru řádu něm. rytířů, že obdržel od sekretáře velkoknížecího Bartoloměje sdělení: »wie der Procop ketzer sich zumale sere dirbeutit dem herrn

těch, kdož se Sigmundem nechtěli míti ničeho činiti. Byli to Sirotci a Novoměstští, kteří už na sněmě 23. května v koleji Karlově odbývaném se postavili proti záměru, by se Sigmundem bylo jednáno o přijetí za krále,[152] a když Staroměstští přes to účastnili se dalšího jednání, tu došlo mezi nimi k novému nepřátelství. Také protivy mezi městy se přiostřily tím, že nově zvolená rada Staroměstská v srpnu povolila vypovězeným r. 1427 mistrům a kněžím návrat do města, když slíbili se spravovati starším knězem, kterého konšelé a obec se svolením kněžstva ustanoví.[153] Zůstal jím m. Jan Rokycana, kterého arcibiskup Konrád byl za vikáře uznal a stvrdil, jímž ale od té doby Novoměstští kněži přestali se spravovati.

V srpnu obě města začala do konce proti sobě válčiti povolavše si spojence na pomoc. Sirotci učinili s Novoměstskými 14. září útok na Staré město, chtějíce se ho zmocniti, ale Staroměstští za přispění Táborů ubránili se, takže došlo k novému shromáždění obou obcí, jich spojencův a kněží »na příkopě proti bráně Staroměstské a proti sv. Ambroži«,[154] v kterém úmluvcové z obou stran zvolení učinili 25. září mezi městy narovnání. Vypověděliť, že brány Horská a Poříčská, jichž se Novoměstští zmocnili, mají býti vráceny Starému městu, že všechny brány a fortny mají býti svobodny k jezdění, vození a chození a že rušitelé míru mají vzájemně býti vydáváni k potrestání, a sice kdykoli někdo ze Starého města v Novém městě potržku a svádu učiní, že má býti vydán k trestání konšelům Staroměstským a když Novoměstský obyvatel v Starém městě mír poruší, že konšelé Novoměstští jej mají trestati, čímž pravomoc jedněch i druhých konšelů trestati výtržníky ve vlastním městě byla obmezena a tím ale také oběma nepřátelským stranám ve městech, zejména Novoměstským, usnadněny výtržnosti v druhém městě, neboť nebyli souzeni svými protivníky, nýbrž vlastními konšely. Výjimku z ustanovení toho činil případ, kdyby někdo řeči a noviny k různicím v obci před pány neb jinde v lidech hlásal, tu konšelé toho města, v kterém takový člověk byl ze lži usvědčen, měli prý mu kázati jazyk protrhnouti. Kdyby pak přišly výstrahy o nebezpečenství městům hrozícím, tu páni Staroměstští a Novoměstští měli se ze spolka raditi, jak by se takového nebezpečenství vyvarovali. Vězňové zjímaní při posledním útoku na Staré město měli býti z vězení propuštěni. Jedno město bez vědomí druhého nemělo vpouštěti do města nepřátel k utištění druhého města s výjimkou »bratří«, kteří mohou k obojím přijeti bez utištění strany druhé. Když konšelé jednoho města dají kterému nepříteli

---

Romischen konige und sprichet, her welde sterbin adir das Behemische konigreich mit dem herrn Romischen konige zu einer guten eintracht brengen« (CW. str. 922). Také ve věcech náboženských docházelo tehdy mezi kněžími strany Rokycanovy a táborskými ve velkém hádání v Karolinum 30. dubna 1431 ke sblížení, neboť Táboři vlivem Prokopa Holého v mnohých kusech od svého původního stanoviska ustupovali. (*Neubauer* u. m. str. 378 násl.)

[152]) SLČ. str. 76, *Tomek* u. m. IV str. 430.

[153]) UB. II str. 64—66, *Tomek* u. m. IV str. 436.

[154]) SLČ. str. 77.

glejtu, mají konšelé i druhého města svého glejtu přidati. Které město odjalo druhému něco, čehož je v držení, má zase v témdni mu toho postoupiti. Konšelé Staroměstští mají sousedům Novoměstským, kdyby měli před nimi pře s jich sousedy, spravedlivě ku právu dopomáhati a podobně mají činiti konšelé Novoměstští sousedům Staroměstským. Trhů, kterých obce do »vstrku« (14. září) užívali, mají i nadále požívati až do sněmu všech obcí, k němuž co nejdříve mělo přijíti.

Chtějíce zabezpečiti tento »křesťanský mír« úmluvcové hleděli způsobiti a upevniti též »jednotu kněžskou« tím způsobem, aby oba starší kněží z obou měst se spolu scházeli a viny osob duchovních neb světských trestali »dle správy čtení svatého«. Procesí z jednoho města do druhého nemají se — tak ustanoveno — konati, za to na kázání může lid obecní svobodně jíti kam se mu vidí, buď do Starého nebo Nového města. Ale posluchači nemají choditi na kázání »pro které noviny neb pro lapání kazatele«. Který lhář a lapač jda z kázání by které klepy k různici obcí pravil a rozséval, takovému má jazyk ihned býti protržen. Při službě boží má se toliko těch obyčejův užívati, kterých se v městech Pražských do té chvíle užívalo. Kdyby přijeli Táboři neb Sirotci hostině do některého města, mohou sobě svým obyčejem v hospodě, kde stanou, mši sloužiti, leč jim správcové města jinde místo ukážou. Konečně hejtmané, správcové a starší i všechny obce polního vojska Táborského a Sirotčího, i jiní pánové, rytířové, zemané, města a obce k zákonu božímu příchylní zavázali se, že budou radni a pomocni té straně, která výpověď držeti bude, proti straně, která by své vůle proti výpovědi chtěla užívati.[155])

V tomto shromáždění obcí purkmistři, konšelé i kněží obou měst podavše si ruce smířili se a úmluvcové Václav Štráboch ze Starého města a Křížek z koňského trhu vyřkli ještě, aby nechajíce domácích svárů »na vojnu jeli proti Němcům«.[156])

Napotom 15. října 1429 — snad při sněmu »všech obcí« — došlo k další výpovědi o věci prvními úmluvci pozůstavené, zejména o rozdělení konfiskovaných statků mezi obce obou měst, pokud zůstávaly ve společném jich držení a nebyly obcemi, konšely neb »*úředníky v Týně od obou měst na to vydanými*« už zcizeny. Tak zůstaly každému městu polovice dvorův a tvrzí, Starému městu pak zvláště purkrabství hradu Pražského a špitál křižovníků vedle mostu s jich statky a Novému městu purkrabství hradu Vyšehradského a špitál pod Vyšehradem rovněž se vším příslušenstvím. Naproti tomu Zbraslav ponechána v společném držení a i Staroměstští měli nésti polovici nákladu na vydržování tamnější posádky.[157]) Novoměstští brzo asi po tomto rozdílu zřídili si samostatný *úřad šestipanský* ku správě vlastních statkův a důchodů.[158])

[155]) Rukop. arch. městského č. 331 na l. 99. Znění výpovědi té zůstalo historikům našim neznámo.

[156]) SLČ. str. 77, UB. II str. 77 a *Tomek* u. m. IV str. 440.

[157]) *Zimmermann*, Pokračování kroniky Beneše z Hořovic str. 151.

[158]) Úředníci úřadu toho na Novém městě zovou se »*officiales sextarii*«; tak

Ve výpovědi platnost jednoho ustanovení podmíněna jest »až dotud, dokudž by z jednostejné vůle všech obcí království Českého nebyl zvolen správce vší země«.[159]) Potřeba zřízení zemské vlády uznávala se tedy z obou stran, ale překážky trvaly dále.

Obnova rady v těch časech dála se v obou městech a také na Malé straně na jaře[160]) a bylo na Starém městě nějaký čas šetřeno zásady r. 1422 stanovené aspoň potud, že členové předcházejících dvou rad nebyli voleni za konšely.[161]) Na Novém městě, kde počet konšelů zůstával osmnácte, ustanovení toho se šetřilo jenom potud, že velká obec volíc svobodně nové konšely, obyčejně nepřihlížela k členům odstupující rady.[162]) Rada asi i tu navrhovala své nástupce a nezdálo se býti slušné, aby konšelé odstupující sami sebe navrhovali.

Naproti tomu udržel se asi obyčej, že členové předcházejících rad jsou zváni k poradám rady úřadující, aby se udržela souvislost v obecní správě, čímž se dá vysvětliti další okolnost, že z nich a nikoli z konšelův úřadujících obyčejně bráni jsou poslové vyslaní k jednáním v cizině i doma. Kromě těchto členů měli ovšem rozhodující vliv na záležitosti obecní a politické *starší obecní* (starší obec) a *shromáždění velké obce.*[163]) I nadále pak

---

dle knihy č. 2082 l. B 18 tito úředníci ujali r. 1433 odběžné zboží k obci a prodali je »cum consensu d. consulum et communitatis« a r. 1435 zřízena kovárna u radnice »de voluntate et consensu officialium sextariorum et magne communitatis« (*Tomek*, Základy II str. 109 a 327); kdežto r. 1430 ještě kupuje se dům »erga officiales utriusque communitatis Nove et Antique civitatum« a v letech 1431—1434 je řeč též o »officiales communitatis« (Tamže str. 93, 147, 248 a 329). Srov. str. 212 a pozn. 48 a 115 na str. 189 a 204.

[159]) *Zimmermann* u. m. str. 151 a *Tomek* u. m. IV str. 445.

[160]) Na *Starém městě* stala se 19. dubna 1430 (prvním purkmistrem Jan Velvar), 17. května 1431 (p. p. Matěj Betlemský), 14. dubna 1432 (p. p. Šimon od bílého lva) a 27. května 1433 (p. p. Jan Velvar); na *Novém městě* asi 28. dubna 1430 (p. p. Jan Srna sladovník), v květnu 1431 a 1432 (p. p. Jakub Ládevský) a 13. května 1433 (p. p. Václav Peškové); v *Menším městě* 8. května 1430 (p. p. Jakub bratr Heřmanův), 17. května 1431 (p. p. Martin Slívka), 7. května 1432 (p. p. Ondřej Štika), 28. dubna 1433 (p. p. Janek Otík), 30. dubna 1434 (p. p. Bartošek písař), 28. dubna 1435 (p. p. Matěj Zajíc) a 26. dubna 1436 (p. p. Matěj Berka). Srov. *Tomek* u. m. V str. 72, 85 a 97.

[161]) Tak r. 1433 nezasedá v radě nikdo, kdo byl členem dvou předešlých rad, ale sedm členů už zasedalo v radě r. 1430 (*Tomek* u. m. V str. 72).

[162]) V knize č. 2082 na l. C. 17 se čte: »Feria IV. ante Sophie (13. května) MCCCCXXXIII communitas magna Nove civitatis Pragensis locavit seu substituit consules.« Ze zvolených osmnácti konšelův ani jeden nezasedal v předcházející radě (*Tomek* u. m. V str. 85 a 86).

[163]) Tak 28. srpna 1430 snesla se obec Novoměstská, že pře o listy na platy aneb na úroky domův nemají před soudem se odbývati, poněvadž listy ty jsou neplatny, když v radě nebyly položeny, aby nejspíše do knih radních byly

zůstával živel řemeslnický v radách hojně zastoupen.[164]) Jakým způsobem byla na *Malé straně* v této době rada obnovována, nevíme. Čítala pouze dvanácte členův a zdá se, že konšelé Staroměstští svými posly spolu s obcí obnovu vykonávali, neboť k nim šlo odvolávání z nálezů konšelů Malostranských.[165])

---

zapsány, a snesení to je takto odůvodněno: »tehda dvě radě, kteréž před námi dvě celé létě na úřadě konšelském seděla, a my čtyři měsiece po nich sediece, mnoho a častokrát sme na *velikú obec* i na *starší* podávali, co a kterak bychom s takovými listy na platy činiti jměli; a obec veliká i starší nám zase porúčeli, přikazovali, až i konečně veliká obec nám přísně přikázala, abychom biřicovým hlasem kázali volati po všem našem Novém městě Pražském trhové dni i jiné, kdež největší stok lidu a množstvie bývá, jednú, druhé, třetie a čtvrté přes právo a to každá rada v těch dvú letú tak hlasem biřicovým volati přikazovala a my již za své rady také sme volati přikazovali« atd. (AČ. IV str. 384). — R. 1436 (14. května) purkmistr a konšelé Staroměstští vznesli na *starší obec* a tato odložila na *velikou obec*, jak by peníze na výjezdu do Jihlavi měly býti opatřeny (Soupis str. 47).

[164]) Na *Starém městě* jsou mezi konšely r. 1429 dva svícníci, krejčí, soukenník, platnéř, železník, rybář, řezník, švec, r. 1430 zlatník, dva řemenáři, kožešník, uzdář, švec, řezník, krejčí, r. 1431 krejčí, řemenář, mydlář, soukenník, postřihač, krejčí, sladovník, r. 1432 soukenník, rybář, uzdář, bečvář, sladovník, 1433 misař, zlatník, platnéř, řezník, sedlář, soukenník, uzdář; 1434 řemenář, švec, soukenník, sedlář, mydlář, krejčí; 1435 soukenník, zlatník, řezník, řemenář, mydlář, bečvář a 1436 kožišník, řemenář, provazník, platnéř a svícník. Na *Novém městě* r. 1430 sladovník, pekař, (hvězdář), řezník, postřihač, koželuh, švec; r. 1432 dva soukenníci a kramáři, zelník, bečvář; 1433 stolař, dva pekaři, rukavičník, soukenník, řezník, (literát), bečvář, 1434 pláteník, soukenník, kožišník, pekař, řezník, koželuh, pasíř, 1435 (literát), bečvář, vozataj, sladovník, soukenník, kotlář, pekař, řezník, kožišník a r. 1436 pekař, dva soukenníci a kožešníci, řezník a písař; na *Malé Straně* 1429 řezník, zámečník, krejčí, švec, 1430 dva řezníci, skřidlář, toulař, 1431 zámečník, řezník, vozataj, 1432 švec, zámečník, 1433 vozataj, řezník, kramář, 1434 (písař), řezník, 1435 (písař), vozataj, a 1436 řezník, zámečník, dva ševci a sladovníci, krejčí. Srov. *Tomek* u. m. V str. 71—73, 85—87 a 97—98.

[165]) V knize Malostranské č. 2080 na l. 15, 22, 29, 40, 53 a 57 uvádějí se toliko jména konšelů za nápisem: »Instituti et locati sunt novi consules (někdy dodáno jurati).« Mezi konšely r. 1432 objevují se dva členové rady z r. 1431, čtyři z r. 1430 a pět z r. 1429 (*Tomek* u. m. V str. 97), což je důkazem, že počet měšťanů byl tehdy na Malé straně malý. R. 1430 nařizovali ještě purkmistr a rada, že kdo na Malé straně pozemek zakoupil, musí během půl roku na něm začíti stavěti, sice pozemek propadne obci (Soupis str. 118). — O poměrech v městě i v radě městské poskytují jakési světlo zápisy v knize č. 2080 na l. 22 a 59 a sice 22. března 1431 »magister civium et consules in pleno consilio constituti sentenciam definitivam protulerunt, quod Mathias Berka pro tunc consul pro pena adulterii et stupri per ipsum perpetrati cum Kaczka ancilla sua mercenaria, ex qua pueros procreavit conthorali sua legitima obmissa, ad certum tempus,

Srovnání sporů, které v Praze během roku 1429 bylo mezi stranami husitskými provedeno za přispění vůdcův též Táborův a Sirotků, velice posilnilo věc husitskou. Neméně prospělo věci té, když na sněmě v Kutné Hoře 11. února 1431 byla zřízena vláda dvanácti správců zemských za souhlasu všech stran a když vláda ta byla 6. ledna 1432 obnovena,[166]) neboť nyní bylo jasno, kdo jménem země má právo jednati. Došlo k novým společným výpravám za hranice do vůkolních zemí a města tamější smlouvala se s Husity o výkupné, aby si vymohla příměří. Když pak jednání o obeslání koncilu Husity v Chebu 24. května 1431 uvázlo[167]) a 14. srpna 1431 došlo k páté velké porážce vojsk křižáckých a to u *Domažlic,*[168]) tu nahlíželo se na západě, že Husité mocí zbraně nemohou býti přivedeni k poslušenství církve a že místo kruciat třeba nastoupiti cestu mírného s nimi jednání. Přes odpor jak papeže Martina V., jenž zemřel 20. února 1431, tak i nástupce jeho Eugenia IV., kteří sobě vyhrazovali právo konati soud ve věcech víry, razila si vítězně cestu myšlenka svolání a trvalého zasedání obecného koncilu, jenž by stál nad papežem a provedl i bez souhlasu jeho potřebné opravy v církvi a také dohodu s Čechy.[169]) Papež Martin V. chtěl před smrtí užíti krále polského Vladislava, aby hledal dohody s Čechy, ale přišel s tím pozdě. Husité odmítali primát papežský a jestliže s Poláky předce dále jednali, činili tak patrně proto, aby činili nátlak na koncil a krále

videlicet ad diem et annum, non debet admitti ad aliqua consilia hujus civitatis tam scabinorum quam eciam communitatis.« Kromě toho bylo mu uloženo, aby zaplatil 10 kop na stavbu kostela a s příbuznými Kačky se vyrovnal; načež rychtář Mikuláš učinil mezi nimi narovnání, aby Berka jim dal $4^1/_2$ kopy. Tento Matěj Berka se pak polepšil, takže r. 1434 byl opět konšelem a 26. dubna 1436 dokonce za prvního purkmistra je zvolen (*Tomek* u. m. V str. 98) O radnici praví se v zápisu z 26. dubna 1436, že poručníci pozůstalosti Václava někdy písaře Menšího města Pražského dali jeho dům purkmistru, konšelům i vší obci Menšího města, poněvadž »v tato léta nepokojná obec Menšího města spálením i jinými mnohými a rozličnými záhubami jest ochúzena a zkažena, a zvláště, že ten dóm radný, v němž sú se obecně pro rady a jiné všelikaké obecnie potřeby scházeli, jest jim spálen a konečně zkažen« a proto »miesto toho zkaženého radného domu jiný dóm dávají k pilným obecným potřebám.«

[166]) *Palacký* u. m. III 2 str. 362; *Tomek* u. m. IV str. 477 a 510.

[167]) *Palacký* u. m. III 2 str. 327, 329, 333 a 343; *Tomek* u. m. IV str. 450, 453, 457, 461, 463, 471, 474, 500, 501 a 527. V poselstvu byli zástupcové strany Pražské i Táborské, mezi nimi mistr Jan z Rokycan, který po smrti arcibiskupa Konráda (26. prosince 1431) na počátku r. 1432 byl zvolen sněmem za duchovního správce podobojích, kněz Prokop Holý, biskup Táborský Mikuláš z Pelhřimova, měšťané Pražští Jan z Krajnic a Jan Velvar s protonotářem Staroměstským Mikulášem z Humpolce (*Tomek* u. m. IV str. 508, 510 a 519).

[168]) *Palacký* u. m. III 2 str. 381 a *Tomek* u. m. IV str. 494.

[169]) *Palacký* u. m. III 3 str. 3 násl., *Tomek* u. m. IV str. 504 a *Denis*, Huss et la guerre des Hussites str. 397.

Sigmunda. Naučilť se od Poláků míti dvě železa v ohni a konečně budoucnost ukázala, že dohoda s papežskou stolicí ve formě kompaktát bývala by zemi prospěšnější, nežli pouhé dohodnutí s koncilem, jež nebylo papežem schváleno.[170])

Ale v tom čase Pražané i Táboři stáli blíže králi Sigmundovi, jenž hájil nutnost obecného koncilu a v dubnu 1433 přiměl ve Feraře i papeže k uznání sboru, dav se 21. května 1433 od něho v Římě za císaře korunovati.[171]) Sněm český v Praze už 1. května 1431 usnesl se jednati přímo s králem Sigmundem o obeslání koncilu, ač s tím Sirotci a s nimi spojení Pražané Novoměstští nesouhlasili.[172])

Po bitvě u Domažlic sbor Basilejský zval 10. října 1431 vlídně Čechy k svobodnému slyšení v listu poslaném Pražanům Staroměstským,[173]) kteří jej předložili sněmu 10. února 1432. Sněm usnesl se i za souhlasu Táborův a Sirotků vyslati posly do Basileje, když stane se s posly sboru basilejského v Chebu dohoda o podmínkách slyšení na koncilu.[174]) Vyjednávání to skončilo zásadně vítězně pro husitské Čechy, neboť hájíce si rovnoprávné postavení strany na koncilu a odmítajíce podrobiti se výroku jeho, vymohli sobě 18. května, že ve při o čtyry artikule má býti soudcem mezi nimi a koncilem »zákon boží a praxis Kristova, apoštolův i prvotní církve, spolu s koncily a doktory v nich se zakládajícími.« Koncil v sezení 20. června 1432 přijal tohoto »soudce v Chebu umluveného«, jakož i všechny ostatní podmínky jednání s Čechy.[175]) V září 1432 na sněmě v Kutné Hoře schváleny jsou úmluvy Chebské o obeslání koncilu a zvoleno jest poselstvo do Basileje, v kterém všechny husitské strany byly zastoupeny a v němž přední úloha připadla mistru Rokycanovi, jemuž po boku stál tehdejší přední politický vůdce Pražanů Jan Velvar.[176]) Poslové ti měli v koncilu

---

[170]) *Palacký* u. m. III 2 str. 341 a 351, *Tomek* u. m. IV str. 475 a 479, *Goll* u. m. str. 197, 218, 219 a 226 a *Prochaska*, Kr. Wladyslaw str. 243, 275 a 278.

[171]) *Palacký* u. m. III 3 str. 106.

[172]) *Palacký* u. m. III 2 str. 364 a *Tomek* u. m. IV str. 484.

[173]) *Tomek* u. m. IV str. 504.

[174]) *Palacký* u. m. III 3 str. 28 a *Tomek* u. m. IV str. 514.

[175]) UB. II. str. 282, *Palacký* u. m. III 3 str. 43 a 47 a *Tomek* u. m. IV str. 521. Doklady na to, že říšské město Norimberk přálo si ukončení sporu a kterak obava před obecným povstáním selského lidu v Němcích nutila k dohodě, viz v UB. II str. 262 a 269.

[176]) *Palacký* u. m. III 3 str. 56, *Tomek* u. m. IV str. 538 a *Goll* u. m. str. 226. Velvar byl r. 1430 volen prvním purkmistrem a držel od r. 1428 dva domy čp. 611 (zv. Peklo) a 627-I. v Týnské uličce (*Tomek*, Základy I str. 150 a 153). Od r. 1434 držel dva domy Helmovské na rynečku zv. na Louži a tak zv. mlýny Helmovské na Poříčí, které Klara vdova po Ondřeji Helmovi mu odkázala a Velvar ještě r. 1435 přikoupil od obce městiště mlýna na Kameni s ostrovem Štvanicí. (*Tomek* u. m. VIII str. 75, 124, 134, 263, 455, 460 a 461.)

veřejné slyšení o čtyřech artikulích Pražských ve dnech 10. ledna až do 13. dubna 1433, načež sbor zvolil posly do Čech biskupa Konstanského Filiberta, auditora Jana Palomara a jiné, aby další jednání v Praze vedli.[177])

Po jich příjezdu do Prahy 8. května 1433 konány porady s mistrem Rokycanou a jinými mistry učení Pražského, též s konšely Staroměstskými, jichž primátorem byl se tehdy právě stal Jan Velvar, jakož i se sněmem o přivtělení se Čechů ke koncilu, o podrobení se jeho výroku a o uzavření příměří s vůkolními národy.[178]) Poněvadž ani tentokráte nedošlo na úplnou dohodu, vypravil sněm nové poselstvo do Basileje, jež 11. července s posly koncilu z Prahy vyjelo.[179]) Majíce slyšení v koncilu trvali poslové čeští v září na tom, že má býti *všem* obyvatelům v Čechách a na Moravě *přikázáno* přijímati pod obojí způsobou, kdežto sbor chtěl povoliti *svobodu* přijímání toliko Čechům za to žádajícím, když Husité jinak se s církví sjednotí. Ale i tento ústupek byl činěn neupřímně, neboť byl Janem Palomarem tím způsobem odůvodňován, že třeba s Čechy jednati chytře »jako s koněm neb mezkem, když se krotí, pokud se mu nepřehodí ohlávka, nebo potom teprve přiváže se k jeslím«.[180]) Následkem této neshody vážili poslové stran opět cestu do Prahy, kamž přibyli 22. října, aby vedli další vyjednávání v následujících třech měsících se sněmem a duchovenstvem českým, jež skončilo částečnou dohodou o znění kompaktát, jež měla býti s koncilem basilejským uzavřena.[181])

Nestalo se tak bez vážných pochybností i na straně mírnějších kališníků. Zejména mistr Rokycana jménem starších kněží Staroměstských na sněmě lednovém 1434 líčil neblahé následky, když budou přijata kompaktáta dle návrhu poslů koncilia. Bude-li dovoleno přijímati buď pod obojí anebo pod jednou způsobou, budou v duchovenstvu i v lidu stálé třenice, kněží vrátí se k svým kostelům, aby podávali pod jednou a povstanou nové války domácí. Na druhé straně bude-li jednání s posly přerušeno, tu uznával Rokycana, že z toho pojde mnoho zlého. Království spustne, počet lidí se ztenčí, hlad a smrt budou dále řáditi a nedostatek kněží stane se příčinou zkázy všech dobrých lidí. Vyznával proto upřímně svou nevědomost, k čemu by měl raditi, k schválení-li kompaktát neb k dalšímu válčení. Naproti tomu mistr Příbram jménem mistrů Pražských se přimlouval, aby byla přijata svoboda podávání svátosti pod obojí způsobou a aby na základě nabízených kompaktát byl s církví mír uzavřen.[182])

Proti tomu rozhodně postavili se nyní Táboři i Sirotci. Táboři už 28. ledna 1433 předložili v Basileji vlastní články o panování kněžském, o právu

---

[177]) *Palacký* u. m. III 3 str. 62 násl., *Tomek* u. m. IV st. 545 násl. a *Neubauer* u. m. str. 380 násl.

[178]) *Palacký* u. m. III 3 str. 109 a *Tomek* u. m. IV str. 573.

[179]) *Tomek* u. m. IV str. 590.

[180]) *Tomek* u. m. IV. str. 603.

[181]) *Tomek* u. m. IV str. 613 a 638.

[182]) UB. II str. 399; *Tomek* u. m. IV str. 621.

poddaných odpírati vrchnostem, o zrušení klášterův a škol jakožto děl ďáblových atd.,[183]) ale většina poslů českých zaujala vůči tomu stanovisko, že toliko čtyry artykule Pražské se přednášejí jménem země a o těch že má se jednati a když budou artykule ty vyřízeny, pak artykule táborské samy odpadnou.[184]) Prokop Holý i v příčině přijímání šel dále, než ostatní poslové, vyzývaje sbor, aby přistoupil ke čtyřem článkům a reformoval podle nich celou církev takovým spůsobem, aby přijímání pod obojí spůsobou v celém křesťanstvu bylo přikázáno.[185]) Následkem toho za pobytu poslů koncilu basilejského v Praze Sirotci s Novoměstskými vzdalovali se jednání a kněz Jakub Vlk na Novém městě, nástupce Jana Želivského, kázal proti koncilu jakožto »jedovatému basiliškovi«.[186])

Táboři i Sirotci věděli, že mír s církví znamená zároveň přijetí císaře Sigmunda za krále a to naráželo na jich odpor. Rovněž ve vojsku táborském tehdy Plzeň obléhajícím, jež hrozným spůsobem vůkolní krajinu pustošilo a v němž nashromáždilo se také mnoho cizích dobrodruhů, nebylo ochoty uzavříti mír neb příměří, neboť po rozpuštění »obcí polních« nevěděli mnozí, kam se obrátiti.[187])

Kdož naproti tomu toužili po tom, aby v zemi nastal opět klid a řád, kdo nahlíželi, že svobod ať politických neb náboženských nelze uhájiti bez pořádku, kdo udržení národnosti kladli stejně vysoko jako přesvědčení náboženské a docházeli následkem toho k názoru, že toho mohou dojíti toliko dohodou s koncilem a císařem Sigmundem, byli vedeni k tomu, aby přes různost v náhledech náboženských se s nimi sblížili a aby po tolika letech bezvládí hleděli dáti zemi aspoň prozatimnou vládu, která by pokoj mohla obnoviti. Tudy na sněmě listopadovém r. 1433 zvolen jest správcem království Českého a markrabství Moravskeho Aleš z Vřešťova s tím úkolem, aby s přidanou sobě radou dvanácti osob věrně hleděl obecného dobrého a upokojení země bez útisku práv a svobod, a zvláště čtyř artykulův, pro něž Čechové »nevymluvné práce, nesnáze, krve vylévání i náklady podstúpili,« při čemž dodáno bylo ve smyslu stanoviska Rokycanova, že má správce zemský o to se zasaditi, aby přijímání pod obojí spůsobou »*všem vuobec křesťanuom* v království Českém a markrabství Moravském« svobodně bylo podáváno. Na něho mělo dále náležeti, aby zemi Českou a Moravskou v poklid a jednotu křesťanskou uvodil a aby měl právo na ty, kdo by bouře a nesnáze činili a jeho soudu a nálezů trpěti nechtěli, po-

[183]) UB. II str. 344.

[184]) *Neubauer* u. m. str. 389 a 390.

[185]) *Tamže* str. 389.

[186]) *Tomek* u. m. IV str. 574.

[187]) *Palacký* u. m. III 3 str. 124, 133 a 143 a *Tomek* u. m. IV str. 574 600 a 619. V kronice starého kolegiáta čte se k r. 1433: »Fit magna strages in populo et desolatio terrae. In lacrymas abeunt, omnia luctus habet. Ecce quam periculosa sacerdotum lis, dissensio et discordia. Nam ipsi omnium istorum fuerunt in causa et in ruina« (*Höfler* u. m. I str. 92).

mocí krajské hotovosti mocí sáhnouti a k spravedlivému připraviti. Ze se ustanovení to týkalo hlavně »obcí polních«, nelze pochybovati. Jemu konečně příslušelo svolávati sněmy, přijímati poselství, uzavírati smlouvy a příměří, říditi obranu země, pečovati o řád ve vojsku, vybírati povolenou sněmem berni, dáti raziti minci v Kutné Hoře, souditi pány a zemany dle práv zemských a města i lidi městské dle práv městských a zřizovati soudce po krajích.[188])

Následkem zádav, jež polní vojska Táborův a Sirotků v zemi působila,[189]) uzavřela valná část strany pod obojí úmluvy k hájení pokoje v zemi, ke kterým též Staroměstští přistoupili a dohodla se též se stranou pod jednou o společný postup.[190]) Na Starém městě zvolila velká obec 13. dubna 1434 nové konšely, z nichž ani jeden nebyl členem předcházejících dvou rad a z kterých později dva Jeronym Šrol, známý přívrženec strany táborské, a Mikuláš od stříbrné podkovy pozbyli členství rady způsobem nám neznámým, takže noví dva konšelé, mírnější to kališníci, Václav Hedvika krejčí a Jan z Kunwaldu od stříbrné hvězdy na jich místa nastoupili.[191])

Když pak Táboři a Sirotci odepřeli poslušnost správci zemskému, nařízena jest proti ním zemská hotovost a podniknuty kroky k opanování Nového města, jež s nimi drželo. Novoměstští zmocnivše se opět bran Horské a Poříčské chystali se sami k dobytí Starého města, ale Staroměstští je předešli. Podniknuvše 6. května za přispění vojska panské jednoty zdařilý útok na Nové město zmocnili se ho, při čemž vybili tamější radnici, zničili privilegia města tam chovaná a kromě toho množství zbraní, zásob a pokladů pobrali a platův obci odjali.[192]) Hejtmané Táborští, mezi nimiž

---

[188]) AČ. III str. 412, *Palacký* u. m. III 3 str. 135 a *Tomek* u. m. IV str. 609.

[189]) SLČ. str. 88.

[190]) *Tomek* u. m. IV str. 632.

[191]) V knize arch. č. 87 na l. 5 čte se: »Anno domini millessimo quadringentesimo tricesimo quarto feria quarta ante Tiburcii (19. dubna) in medio decime octave hore tunc existente in curiete electi et instituti sunt consules novi per totam communitatem, qui nominaliter extant subnotati: Mathias Smolarz, Jeronimus Ssrol (přeškrtnut a místo něho připsán Hedwica sartor), Othmarus, Waniek Rimer, Nicolaus ab argenteo babato (přeškrtnut a místo něho Johannes a stellis), Johannes Rataysky, Gira Domazlicky, Wlassimsky, Laurencius Babka, Thoma pannifex, Andreas a rubea cruce, Petrus judex antiquus, Martinus Nosek, Mauricius sellator, Mathias Mydlo, Johannes Muczek, Mathias Krczkonis filius, Nicolaus saponista.«

[192]) »Téhož léta na den božieho vstúpenie páni Pražané Starého města se pány zemskými . . a s jinými zemany dobyli sú a vybojovali mocí Nové město Pražské. . . A to se stalo proto, že Novoměstští, přidržíc se Táboruov a v ně úfajíc, hradili a plankovali se proti Staroměstským po častém míru, a také proto, že sú Novoměstští Staroměstským pychem a bezprávně odjali dvě bráně Pořickú a Horskú. . . Rathúz také vybili a nalezše práva a výsadu města Nového utratili z veliké nepřiezně. A držíc je v své moci konšely jim sadili k své ruce až do přijetí ciesaře

byl i Prokop Velký, spasili se útěkem z města, kdežto kněz Jakub Vlk, jenž »vždy búřil Nové město proti Starému«, jest z města vypovězen.[193])

Nové město dostalo se takto pod moc Staroměstských, kteří 8. května vyslali tehdejšího purkmistra Jeronyma Šrola s některými konšely a obecními staršími na radnici Novoměstskou, aby tam předsevzali obnovu rady dosazením osmnácti konšelů z vlastní moci, o nichž ustanoveno, že mají zůstati v úřadě až do doby, kdy bude budoucí pán a král od všech obyvatelů země řádně a zákonně přijat a korunován. Zástupcové obce Staroměstské slíbili při tom, že chtějí pevně zachovávati konšely i obec Novoměstskou jim nově poddané při jich právech a svobodách.[194])

Staroměstští patrně očekávali, že dojde k brzké dohodě netoliko s církví, nýbrž i s císařem Sigmundem, ale v tom se sklamali, takže jim bylo ještě dvakráte 12. května 1435 a 5. dubna 1436 radu na Novém městě obnovovati.[195]) Obec Staroměstská před tím 6. dubna 1435 a 21. března 1436

Sigmunda do země.« (SLČ. str. 88.) Srov. též Čas. Č. Musea 1836 str. 311 a 321, Sb. I str. LXXVIII, 230 a 233 a *Tomek* u. m. IV str. 631 a 635.

[193]) *Palacký* u. m. III 3 str. 146 a *Tomek* u. m. IV str. 636 a 640.

[194]) V Novoměstském manuálu radním č. 2082 na l. G 5 se o tom čte: »Anno domini millesimo quadringentesimo tricesimo quarto sabbato in festo sancti Stanislai et immediate post festum Ascensionis domini Jeronimus Ssrol, pro tunc magister civium, Mathias Ssmolarz, Georgius Domazliczky, Laurencius Babka ceterique consules Maioris civitatis Pragensis coassumptis Johanne Welwar, Hedwika sartore, Johanne a Bove ac aliis communibus ejusdem civitatis locaverunt consules auctoritate propria subtusscriptos in pretorio hic in nostra Nova civitate Pragensi, promittentes eosdem consules ex novo substitutos ac communitatem circa jura eorum, privilegia necnon libertates firmiter observare; que locacio, ut sit facta, debet durare ad futurum dominum seu regem ab omnibus regnicolis rite et legittime acceptatum et coronatum et non amplius. Quorum consulum nomina sunt hec: Welik a Murilegis, primus magister civium, Mauricius linicida, Johannes Beranek, Gira Frankonis, Mathias Czistota, Johannes Ssitka, Clemens Holian, Valentin Kaba pannifex, Barthoss de foro equorum, Beness Czukmansky, Mathias ze zdi, Beness Krosek, Hanuss Laczny carnifex, Wanko acialis, Wenceslaus Crussina cerdo, Ambrosius pistor, Sstiepanek cingulator, Duchek de foro seni.«

[195]) V manuálu č. 2082 čte se na l. J 15: »Anno domini M⁰CCCC⁰XXXV⁰ feria quinta immediate post Stanislai Wenceslaus a quinque coronis, magister civium, Johannes Welwar, Jakess carnifex ceterique consules Maioris civitatis Pragensis, Mathia Smolarz, Wenceslao Hedwika, Jankone ab argentea stella ac aliis communibus civitatis prefate coassumptis locaverunt consules in nostra Nova civitate Pragensi in pretorio subtusscriptos, de numero quorum Johannes Literatus pistor de Porziecz primus magister civium est effectus. [Consules]: Martinus Panosse, Johannes Bielecz, Beness pistor a valva, Waniek Ssoltha, Procopius Giczinsky, Mika kotlarz, Clemens doliator, Brozko braseator, Paulus Theodrici, Janko Barthonyowe, Petrus Pessikonis de foro seni, Procopius Pala, Johannes Kabath, Wenceslaus Widlak pellifex, Nicolaus Kabath carnifex, Hawel vector, Petrus Slanecz.«

zvolila vždy »podle svého obyčeje« nové konšely.[196]) Ze jmen konšelů v obou městech je patrno, že nově tvořící se živel patricijský obdržoval v radách převahu a že při tomto obnovování rady na Starém městě nebylo více šetřeno zásady, že členové předcházejících tří rad nemají býti za konšely ustanovováni.[197]) Velká obec řídila se asi při tom návrhem odstupující rady, která při rostoucí touze po pokoji snadno v obci prosadila

---

Dále na l. L 17: »Anno domini millesimo quadringentesimo tricesimo sexto feria quinta post dominicam Palmarum Mathias Smolarz, magister civium, Crux torifex, Johannes a bove, Andreas frenifex, Gira Domazliczky ceterique consules Majoris civitatis Pragensis, Wenceslao Hedwika sartore, Wenceslao Corona, Michaele auri fabro ac aliis communibus prenominate Maioris civitatis Pragensis coasumptis locaverunt consules subscriptos in pretorio Nove civitatis Pragensis, quorum de numero Wenceslaus Czwok pistor de Porziecz primus magister civium est effectus. [Consules:] Beness Czukmansky, Johannes Ssitka, Valentinus Kaba pannifex, Gira Frankonis, Beness Krosek pellifex, Paulus Pikel cingulator, Clemens Holian de Porziecz, Johannes Helm, Zacharias pellifex, Johannes a gladiis, Nicolaus Barbatus pannifex, Ulricus Pulecz de foro equorum, Mauricius a pretorio, Beness Srch de dlazenye, Waniek Niklasowe carnifex, Andreas de Florenecz, Janko de vico Krzyzale.« Srov. *Tomek* u. m. V str. 86. Když polský král Vladislav 31. května 1434 zemřel, zanechav nezletilé syny (*Palacký* u. m. III 3 str. 184), odpadnul tím císaři nejvážnější protikandidát na trůn český.

[196]) V knize č. 87 na l. 5 a 6 čtou se o tom tyto zápisy: »Anno domini millesimo quadringentesimo tricesimo quinto feria quarta post Ambrosii dominice Judica post decimam octavam horam luna existente electi sunt consules per totam communitatem Majoris civitatis Pragensis, quorum nomina sic expressantur: Johannes Welwar, Wenceslaus a quinque coronis, Nicolaus Kniezewesky, Michael aurifaber, Barthossius pannifex, Jaksso carnifex, Johannes a cantaris, Nicolaus Betlehemensis, Petrus a pomis paradisi, Anthonius ab asinis, Johannes Trefan, Simon Mudry, Jan Lysy rimer, Jacobus smigmator, Krztien doleator, Nicolaus Mielniczky, Johannes filius Mande, Nicolaus Pecznik. — Anno domini MCCCCXXXVI feria quarta ante annuncciacionem beate Marie virginis glorioso dominice Letare, prope decimam nonam horam horologii luna existente in thauro, consules subnotati electi et instituti sunt per totam communitatem Majoris civitatis Pragensis, quorum nomina hic subscribuntur: Mathias ab Ethiopibus, Sigismundus de Cotenczicz, Nicolaus pellifex, Wenceslaus Holecz, Johannes ab argentea stella, Andreas frenifex, Wenceslaus rimer, Martinus Wlassimsky, Gira Domazliczky, Mathias de Rudnicz, Laurencius Babka, Crux carnifex, Petrus Brzewnowsky, Nicolaus Pytel, Johannes Muczek, Paulus Czipser, Petrus candelator, Nicolaus a santa Anna.« Srov. Staří let. č. str. 93 a *Tomek* u. m. V str. 73.

[197]) Kdežto r. 1434 zasedali v radě Staroměstské čtyři konšelé z r. 1431, r. 1435 zasedá v radě šest konšelů z r. 1432 a dva z r. 1433 (Jan Velvar a Michal zlatník) a roku 1436 nebyl sice rovněž nikdo volen z předcházející rady z r. 1435, ale zvoleno sedm členů z konšelů z r. 1434 a čtyři z r. 1433 (*Tomek* u. m. V. str. 73).

přívržence mírnějšího směru. Podléhát vývoj lidské společnosti dle staleté zkušenosti jisté zákonnosti a má v něm rozhodující význam netoliko myšlenka pokroku, nýbrž i potřeba klidu a pořádku, bez nichž společnost nemůže obstáti.

A tak tomu bylo i v zemi. Když nastávaly drahota, hlad a mor a když vina toho přičítala se polním vojskům Táborův a Sirotků, kteří hubili zemi, ujímala se touha po odstranění této překážky míru zemského třeba násilím. Neshody, které ještě s koncilem trvaly a k vůli nimž sněm 14. ledna 1434 vyslal nové poselstvo do Basileje, aby vymáhalo výhradné přijímání pod obojí spůsobou v Čechách,[198]) měly ovšem nabádati i mírnější kališníky, aby nedávali z rukou zbraň, kterou mohli dodati důrazu svým požadavkům,[199]) ale nepřátelství mezi stranami bylo tak veliké, že na mírné soužití nedalo se více mysliti.

Táboři a Sirotci myslíce toliko na pomstu za příkoří na Novém městě spáchané[200]) odtáhli od Plzně a přiblížili se ku Praze, aby se jí zmocnili; ale vojsko jednoty panské a landfriedu Plzeňského spojené s Pražany zatlačilo je k *Lipanům*, kde 30. května 1434 svedena krvavá bitva, kterou učiněn konec polním vojskům, v jichž čele bojovali a padli věhlasní vojevůdci oba Prokopové.[201])

Následky porážky polních vojsk dostavily se záhy. Na nejbližším sněmě koncem června v Praze odbývaném podrobila se města strany táborské a sirotčí zemskému správci Aleši z Vřešťova a jeho radě a uzavřeno jest i příměří se stranou pod jednou, jež se přidržela císaře Sigmunda. Praha jsouc nyní celá v rukou mírnějších kališníkův obdržela přední místo opět v zemi a mohla sledovati nerušeně politiku smíru s církví a císařem. Na sjezdě duchovenstva strany pod obojí v Praze dne 25. července schváleno je učení kněží pražských a učení kněží táborských odmítnuto. Když k podnětu mistra Rokycany bylo opětně uznáno, že přijímání pod obojí spůsobou je netoliko »užitečné a spasitelné, nýbrž i *nutné* z přikázání Kristova« (a domino salvatore precepta), tu opřeli se tomu mistři učení Pražského, přiznávajíce se ke kompaktátům, jak prý byla s posly sboru basilejského smluvena.[202])

Na to ze sněmu vysláno je v srpnu četné poselstvo do Řezna, aby

---

[198]) *Tomek* u. m. IV. str. 623.

[199]) *Palacký* u. m. III 2 str. 46 a *Goll* u. m. str. 237.

[200]) Prokop Holý psal tehdy vůdci Sirotků Prokopu Malému, že »falsi domini cum Pragensibus Antiquae civitatis invaserunt fratres nostros predilectos cives Nove civitatis, aliquos occiderunt et civitatem in ipsis, prout vidimus, lucrati sunt« a proto vybízel jej, aby přitáhnul na pomoc od Plzně, »quia melius est nobis mori, quam non vindicare sanguinem innocentem in dolo effusum fratrum nostrorum carissimorum« (UB. II str. 411).

[201]) *Palacký* III 3 str. 152 a *Tomek* u. m. IV str. 645 násl.

[202]) UB. II str. 419, 421 a 425; *Palacký* u. m. III 3 str. 163 a *Tomek* u. m. IV str. 651 a 653.

tam dále jednalo s posly koncilu a s císařem o přijetí za krále. Mezi jeho členy nalezali se též měšťané Staroměstští Jan Velvar a Jan z Kunvaldu a konšel Novoměstský Mařík plátenník.[203]) Přesvědčili se brzo, že následkem bitvy u Lipan, jež byla vyhlášena za vítězství strany katolické v Čechách,[204]) není více naděje dociliti takové změny kompaktát, aby v Čechách a na Moravě každý byl nucen přijímati pod obojí spůsobou a tak poslové odhodlali se přijmouti nabízené jim znění kompaktát s podmínkou, že sněm k němu svolí. Sněm sešed se 23. října usnesl se sice ustoupiti od stanoviska obecného přijímání pod obojí spůsobou v Čechách, ale vymáhati záruku pro podržení rozhodujícího vlivu na řízení věcí církevních v zemi. Snesl se tudíž žádati na koncilu, aby právo voliti arcibiskupa a dva jeho suffragány jemu spolu s duchovenstvem příslušelo a aby obyvatelé zemí českých k soudům duchovním za hranicemi nebyli potahováni, čemuž poslové sboru odporovali.[205]) Zároveň rozhodnul se přes odpor Táborů vyslati poselství k císaři Sigmundovi, aby s ním o přijetí za krále se stalo dohodnutí.[206])

Bylyť sněmem 2. března 1435 stanoveny výminky, za kterých by se tak státi mohlo, ve formě »ohrad panských« a »městských«, jež byvše opraveny a v jedno spojeny předloženy jsou císaři jakožto hlavní požadavky stavů ve věcech náboženských a politických.[207])

V Brně, kamž císař Sigmund 1. července 1435 přijel, aby účastnil se sjezdu poselstva sněmu českého s posly sboru Basilejského, jednalo se až do 10. srpna o vyřízení těchto ohrad a o konečné smluvení kompaktát.[208]) Císař Sigmund chtěje konečně obdržeti panství v Čechách stál s poselstvem českým v mnohých věcech za jedno proti poslům sboru Basilejského a když tito odpírali svoliti k žádostem českým, uvolil se, že vydá sám Čechům a Moravanům majestát, v kterém se zavazoval zachovávati kompaktáta a přijmouti některé žádosti ve věcech církevních za své, na nichž se byl sněm snesl.[209]) Kromě toho ale 6. července 1435 — ve výroční den upálení mistra Jana Husi — vydal na žádost poslův měst Pražských, mezi

[203]) *Tomek* u. m. IV str. 654.

[204]) UB. II str. 414 a 419. Starý kolegiát ve své kronice dokonce napsal: »Sic illa coadunatio illorum latronum periit et regnum cepit pacificari« (*Höfler* u. m. I str. 94).

[205]) UB. II str. 430.

[206]) Srov. *Palacký* III 3 str. 167 a *Tomek* u. m. IV str. 666.

[207]) AČ. III str. 419 a UB. II str. 440. Srov. *Palacký* u. m. III 3 str. 175 a *Tomek* u. m. IV str. 670.

[208]) *Palacký* u. m. III 3 str. 180 a *Tomek* u. m. IV str. 678—690.

[209]) AČ. III str. 427 a UB. II str. 445. Majestát ten vydán byl stavům teprve 6. ledna 1436 v Stoličném Bělehradě následkem odporu legátův. Ještě 10. srpna 1435 ubezpečoval kancléř Šlik legáty, že majestát není posud císařskou pečetí opatřen a i císař 29. prosince 1435 při slyšení legátův popíral, že by Čechové měli od něho tento zápis (*Tomek* u. m. IV str. 687, 690 a 699).

nimiž byli mistr Jan z Rokycan a přední konšelé Starého i Nového města Jan Velvar a Pavel Dětřichovic zvláštní majestát Pražanům, v kterém potvrdil a rozmnožil kusy, jež byl »již celému království a markrabství vůbec dal«, dokládaje, že tak činí toliko na nalehavou a opětnou prosbu poslů, neboť se mu zdálo býti zbytečno, aby zvláštní majestát Praze byl dán, když »to město jest nejpřednější a hlavní v království Českém«.[210])

Poněvadž dohoda, pokud k ní v Brně došlo, měla sněmem i koncilem býti schválena, sešel se sněm v Praze a přiznal se 21. září ke kompaktátům,[211]) zvoliv čtyry duchovní, aby jménem celé země učinili slib poslušenství k církvi.[212]) Kromě toho na základě majestátu Sigmundova zvolil prostředkem volenců, mezi nimiž byli z Pražanů Jan Velvar a Pavel Dětřichovic, mistra Jana z Rokycan arcibiskupem Pražským, přidav mu k ruce dva sufragány. Když ale požadavky stavů v příčině znění kompaktát a majestátů císařských narazily při sboru Basilejském na odpor, tu protáhlo se další jednání s císařem Sigmundem a posly koncilu.[213])

V Praze samé dělily se náhledy, zdali má se v jednání pokračovati či nic.[214]) Tlumočníkem těch, kteří přáli si smíru a pokoje a kteří měli tehdy v Praze převahu, stal se farář u sv. Jindřicha na Novém městě mistr Prokop Plzeňský, jenž byl účastníkem jednání s posly sboru basilejského.[215]) V listě »k věrným bratřím v Čechách a na Moravě, ježto o božie krve přijímání věrně stojí«, doporučoval přijetí navržených kompaktát. Praví, že Čechové »z núze pole drželi a bojovali, o pravdy se zasazujíce a ottisknúti ot nich se nedadúce«. Nyní koncil i císař podávají jim svobodu, když vstoupí v jednotu se vším křesťanstvem v jiných věcech kostelních. Kdyby před patnácti lety se jim bylo tolik nabízelo, rádi by to byli přijali. Kdyby dále bojovali, »dali by o sobě řeč, že o pravdy a zákon boží se nezasadili«, nýbrž o to, aby prý byli svobodni jako říše, tak aby pod žádného pána neslušeli a aby »zbožie si osobili a z rukú nevypúštěli.« Farář dosti naivním způsobem prokazoval nevědomost svou o tom, že svobody i práva nelze bez potřebné k tomu moci a neodvislosti udržeti, a že »panská a knížecí« moc může, ale nemusí býti při tom nápomocna, když dále dovozoval, že úsilí po státní samostatosti bylo by prý proti starému vysazení země, »kteráž jest vysazena pod mocí vyšší panskú a kniežecí«. Vážnější ale byly důvody jeho pro smír z hlediska vnitřních poměrů země. Čechové mezi sebou sami válku v zemi povedou a všechen svět proti sobě popudí,

---

[210]) Sb. I str. 217 a AČ. III str. 431.

[211]) AČ. III str. 434.

[212]) *Palacký* u. m. III 3 str. 189 a *Tomek* u. m. IV str. 691.

[213]) *Palacký* u. m. III 3 str. 193 a *Tomek* u. m. str. 692 a 695.

[214]) Stanovisko Táborův objasňuje snesení sjezdu na Táboře 21. prosince 1435 učiněné proti císaři, jenž je »inimicus capitalis veritatum divinarum« (UB. II str. 451); ale i Táboři poddali se císaři 16. října 1436 (AČ. III str. 450). Srov. *Tomek* u. m. IV str. 669.

[215]) *Tomek* u. m. IV str. 684.

»jemuž by již neodolali pro zlú svú při«. Budou za kacíře vyhlášeni a nikdo ze země nebude moci do jiných zemí se stěhovati. Války musí vzíti jednou konec a »nežli všecko křesťanstvo převáleme, prve všichni zahyneme«. Vzpomíná, kde »jsú a co mají zisku naši již zbytí všichni největší rekové a válečníci«! Proto radí, aby Čechové smilovali se »sami nad sebú a nad chudými v naší zemi«, tak aby je bůh neponížil.[216])

Úvahy ty dokazují ochablost a vystřízlivění myslí po dlouholetých válkách ve velké části strany husitské; ony zároveň objasňují následky toho nešťastného skutku, že v řadách husitských bylo množství proslulých mučedníkův a válečníků, ale málo sebevědomě za cílem postupujících státníků. Ovšem uznati se musí, že domácí i zahraničné poměry byly pro sledování jednotné politiky české a pro objevení se vynikajících politických hlav při domácí nesjednocenosti a roztříštěnosti stran krajně nepříznivy. A tak dostavily se následky, jež bylo lze po bitvě u Lipan předvídati. Ačkoli bylo vedeno další jednání v prosinci 1435 v Stoličném Bělehradě a pak v červnu a červenci 1436 na sjezdě v Jihlavě,[217]) a ačkoli poselstvo české a zejména jeho řečník *Jan Velvar* snažil se uhájiti v poslední chvíli ještě rozhodnější stanovisko ve věcech náboženských,[218]) předce konečně poslové čeští dali po dohodě s legáty 7. ledna 1436 přiznávací listy ke kompaktátům s některými výhradami a čtyři kněží jménem Čechův a Moravanů slíbili poslušenství církvi do rukou legátů, aniž by byl Rokycana stvrzen za arcibiskupa.[219]) Na to v červnu obce Pražské svolily, aby byla kompaktáta vykonána, 20. června sepsány a zpečetěny jsou o nich listiny a 5. července jsou slavnostním spůsobem v Jihlavě vyhlášena,[220]) při čemž bylo uznáno, že Čechové a Moravané jsou věrní synové církve, s nimiž jménem koncilu a císaře uzavírá se pravý křesťanský pokoj.[221])

Na to císař Sigmund vydal 13. a 20. července stavům českým dva majestáty, z nichž v jednom stvrzoval volbu mistra Rokycany za arcibiskupa Pražského, zavazuje se státi o jeho potvrzení a svěcení, a v druhém povoloval většinu záležitostí politických, jež mu sněmem byly předneseny.[222]) Konečně 22. července dal Pražanům a jiným městům ubezpečení, že nemají býti tištěni ku přijetí do obcí a ku navrácení statků těch, kteří v předešlých válkách z měst odběhli neb vypovězeni byli.[223])

[216]) AČ. III str. 437 a *Tomek* u. m. IV str. 695.

[217]) *Palacký* u. m. III 3 str. 194 a *Tomek* u. m. IV str. 702. — Na výjezdu do Jihlavi opatřila si obec Staroměstská peníze tím spůsobem, že spoluměšťanu Matěji od mouřenínův prodala ves Holubici za 400 kop. g. (Soupis str. 47.)

[218]) Císař vyjádřil se, že »ten Velvar všecko kazí« (*Tomek* u. m. IV str. 702).

[219]) AČ. III str. 444.

[220]) SLČ. str. 94. Kompaktáta tištěna jsou v AČ. III str. 398—412, 421 až 426, 434 a 442, též v UB. II str. 456—464.

[221]) AČ. III str. 444, SLČ. str. 96, UB. II str. 456 a 457, *Palacký* u. m. III 3 str. 199—202 a *Tomek* u. m. IV str. 703—710.

[222]) AČ. III str. 445 a 446. — [223]) Sb. I str. 220 a AČ. III str. 449.

Když pak byl císař navrátil korunu, klenoty, privilegia a desky zemské a když správce zemský Aleš z Vřešťova propustil stavy české z poslušenství, kterým mu byli zavázáni, přijali stavové v Jihlavě přítomní 14. srpna 1436 Sigmunda za krále, skládajíce mu slib věrnosti a císař dada 16. srpna vyhlásiti obecný mír mezi Čechy a druhými křesťanskými národy vydal se dva dny na to na cestu do Prahy, kamž 23. srpna ve slavném průvodu přijel.[224]) Legáti pak v dopisu ke koncilu dávali výraz radosti a úžasu, že císař pokojně bez použití meče a jiné zbraně nabyl toho, čeho druhdy s osmdesáti tisíci zbrojenci nemohl obdržeti.[225])

Když na konec přehlížíme výsledky úsilovného jednání Čechův o kompromis s koncilem a císařem Sigmundem, jímž byly zakončeny války husitské, dospíváme k výsledku, že oběma stranám bylo značně ustoupiti od původního příkrého stanoviska, aby došly k dohodě a obnovení pokoje.

Několikaletá námaha potlačiti a ztrestati národ český za to, že se zasadil o opravu církve a že se sprotivil dědičnému a korunovanému králi, byla zmařena bezpříkladným takořka udatenstvím husitských Čechů. Církev sama v sobě rozdvojená zápasem mezi primátem papežským a soustavou konciliární byla donucena následkem nezdaru kruciát uzavříti úmluvy s kacířskými Čechy za účasti císaře i stavů obou stran, takže kompaktata znamenala formou i obsahem dočasné vítězství laiků nad duchovenstvem. Razila se jimi cesta reformě církve a nadvládě laického státu nad církví.

Čechové zajisté na místě očekávaného podmanění a ztrestání vymohli sobě zvláštního postavení v církvi a došedše uznání zásady, že přijímají i dědičného krále pod umluvenými podmínkami, zabezpečili si kromě toho neodvislost země a vliv stavů na správu státní.

Vizme vyřízení čtyř artykulů Pražských v kompaktátech. Poměrně nejpříznivěji ujednán *první* článek o přijímání pod obojí způsobou. Husité sice nedosáhli toho, aby toto přijímání jako »zákon boží« v celém křesťanstvě bylo zavedeno anebo aby svoboda jeho všemu lidu křesťanskému byla propůjčena, aniž docílili toho, aby aspoň v Čechách a na Moravě bylo všem kněžím a obyvatelům uloženo, by podávali a přijímali pod obojí spůsobou; nýbrž vymohli jenom, že svátost pod obojí má se v zemích těch podávati toliko těm, kdož jsouce rozumných let za to poctivě žádají a mají obyčej přijímati pod obojí. Neměl tedy k takovémuto přijímání nikdo býti nucen a ovšem nikdo pro ně neměl býti kaceřován. Každý měl věřiti, že i v svátosti pod jednou je celý Kristus; naproti tomu podávání pod obojí nemělo se považovati za věc trpěnou, nýbrž užitečnou a spasitedlnou. Biskupové čeští měli sami podávati svátost pod obojí a světiti kněze, kteří by taktéž činili v místech, kde se pod obojí přijímá. Ve všem ostatním Čechové vstoupili v jednotu církve a koncil měl uvážiti, jaké nesnáze jsou při víře a při řádech kostelních a čeho je třeba k napravení

---

[224]) Soupis str. 88, *Palacký* u. m. III 3 str. 212 a *Tomek* u. m. IV str. 717.
[225]) UB. II str. 468.

církve v hlavě a údech.[226]) Císař Sigmund nad to ale ještě povolil, že ti, kdo mají obyčej přijímati pod jednou spůsobou, nemají se zdržovati v místech, kde se svátost pod obojí podává, nýbrž toliko v těch místech, kde se toho nezachovává. Pročež měly fary a kostely se sepsati, kde se podává pití z kalicha, aby se tak i nadále dálo. Zvláště se ustanovovalo, že katolíci mají přebývati mimo města Pražská, jakož i mimo Hradčany a Vyšehrad, aby »směsice hanebná z toho nepřišla« a nebyla dána příčina svárův spoluobývajícím, lečby obce z dobré vůle komu pobyt dopustily v naději, že se nebude protiviti přijímání pod obojí. Rovněž v klášteřích, v nichž bývalo přijímání pod obojí, mělo i nadále při tom zůstati a císař se zavazoval, že nedopustí, aby kdo Čechy a Moravany, i ty, kdo se jich v koruně přidrží, utiskovati měl pro přijímání.[227])

Článek *druhý* o svobodném kázání slova božího byl v kompaktátech povolen s výhradami, že mají kázati toliko kněží bez úrazu moci biskupské, na místech příslušných a bez šíření bludů. Kdyby biskup hodnému kazateli zakazoval kázati, což dalo příčinu k bouřím husitským, má kněz hledati odpomoc cestou odvolání.

O *třetím* článku, aby »kněžstvo nad zbožím soukromým světsky nepanovalo«, nýbrž aby takové panování kněžím i mnichům bylo odjato, vyslovovala se kompaktáta dosti vyhybavě a neurčitě, poněvadž sekuralisace statků církevních v Čechách byla provedena králem Sigmundem i Husity a navrácení v předešlý stav musilo naraziti na nepřekonatelné překážky. Legátové proto obmezili se na hájení oportunistického stanoviska, že sice církev i kněžstvo mohou míti soukromé statky a na nich světské panování, ale duchovní že jsou toliko vladaři neb správci těchto statkův a že jimi věrně mají vládnouti. Některé skutky světského panování může prý duchovní v osobě vlastní vésti, jiné ale má přenechati svému úředníku, purkrabímu neb vladaři, zejména výkony právomoci soudní. Legátové přiznali, že je mezi doktory o to spor, komu zboží církevní náleží a že se každému ponechává svoboda, aby se držel mínění, jež se mu zdá býti lepší; načež Čechové prohlásili, že oni drží se toho, že kněží jsou pouhými správci církevního zboží a nikoli vlastníky (administratores et non domini). Vymohli sobě proto, aby z kompaktát vynechala se slova, že »bez víny svatokrádežné« nemají statky církevní od jiných lidí býti drženy a místo toho aby se položilo, že statky ty nemají »bezprávně« (injuste) býti zadržovány.[229])

Konečně *čtvrtý* článek o trestání veřejných hříchův a neřádů ve všech stavech, při němž šlo hlavně o to, aby duchovní podléhali soudní právomoci světské, tak aby světská ruka stavovala v kněžstvu výstupky, kterými se církev poskvrňovala, jako svatokupectví atd., přijat v kompaktátech ve znění, jímž dosah toho ustanovení vysvětlen a značně seslaben. Legátové

---

[226]) AČ. III str. 206, 214, 399, 400, 421 a 423.

[227]) AČ. III str. 429—432 a 447, UB. II str. 447.

[228]) AČ. III str. 214, 402, 409 a 440.

[229]) AČ. III str. 215, 402, 403, 410 a 411, UB. II str. 460.

souhlasili, aby hříšníci byli trestáni, ale nikoli soukromými osobami, nýbrž těmi, kdož mají k tomu úřad neb moc soudní a to za šetření pravidel řádu soudního. Odmítali, že by nižší měli právo trestati vyšší, kdož jsou jim představeni, neboť tak by povstávaly příčiny k činění bouří a povstání nižších proti vyšším. Připouštěli toliko, že v případech zvláště vyhrazených mají laikové souditi duchovní, aniž by při tom bylo dotčeno soustavy svatokupecké, o jejíž potlačení Husitům šlo.[230])

Vyřízení jiných žádostí ve věcech náboženských odročovali legáti do koncilu a následkem toho viděl se císař sám pohnuta učiniti další ještě opatření. Tak když sněm s duchovenstvem zvolil arcibiskupa a suffragány, císař, jak víme, mocí práva patronátního stvrdil volbu a sliboval, že se přičiní, aby papež zvolené potvrdil, by mohli býti vysvěceni, a že všechno duchovenstvo má jich býti poslušno.[231]) Co se má státi, když papež stvrzení odepře, pominul mlčením. Dále prohlašoval, že chce míti při dvoře kaplany, kteří budou rozdávati podobojí, že právo patronátní ke kostelům přísluší králi a domácím obyvatelům, takže obročí nemají se cizincům dávati, že osoby světské ani duchovní nemají býti za hranice k soudům poháněni ani tam souzeni a že nebude nikoho nutiti k stavění zbořených klášterův a kostelů, aniž bude žádati, aby mnichové byli do měst proti vůli obcí uváděni.[232])

Císař byl nucen stavům další ústupky politické činiti ve smyslu jich »ohrad«. Stavům husitským šlo hlavně o to, aby správa země zůstávala i nadále v jich rukou a aby statky, jichž ve válkách nabyly, byly jim ponechány. Pražané měli na tom rovněž velký zájem, neboť v husitské době zmocnili se konfiskacemi i jinak množství nemovitostí ve městě i na venkově. Císař nepřistoupil na požadavek, aby v radě zemské a v úřadech byli toliko pod obojí, nýbrž zavázal se, že Čechové sami mu tuto radu zvolí a že do ní s jich radou bude nové členy dosazovati, dále že v Čechách nebude na úřady sázeti cizozemce, leč toliko Čechy a že kdyby ze země vyjel, poručí správu země dle dobrého zdání zemské rady domácímu obyvateli a nikoli cizozemci. Pražanům pak zvláště se zavazoval, že »podkomořím měst královských bude měštěnín Pražský, jenž skutečně pod obojí zpuosobou přijímá tělo a krev boží.«[233])

Stavové domáhali se toho, aby zápisy, jež dal císař na zboží korunní a církevní, byly zdviženy. Na to císař nepřistoupil, svoluje toliko, aby zápisy ty před radou zemskou byly položeny a »což tú radú poznáno bude, aby se stalo«. Jinak zápisy na dědická zboží měly platnost podržeti; toliko statky, jež náležely učení Pražskému a špitálům, měly se vrátiti. Co se konfiskovaných zámků týče, stavové nabízeli, aby byly králi vráceny, kdyby přijímání pod obojí spůsobou bylo v celé zemi všem předepsáno. K tomu

[230]) AČ. III str. 206, 401 a 407.

[231]) AČ. III str. 429, 436 a 445, UB. II str. 447.

[232]) AČ. III str. 428 a 447, UB. II str. 446.

[233]) AČ. III str. 419, 420, 432, 447 a 448, UB. II str. 440.

císař nesvolil, nýbrž vložil do majestátu ustanovení, že zámky nemají od komory královské býti odtrženy.[234]) Za to císař stavům slíbil, že nebude nikoho nutiti k vzdělání zbořených hradův a tvrzí a když žádali, aby jim milostivě odpustil, co proti němu provinili a ničím zlým jim toho nevzpomínal, tu jim dal ubezpečení, že »co sě jest stalo v těchto zášt'iech o tu při proti němu, to má všecko minúti a toho jim v budúcích časech nechce ničím zlým zpomínati«. Vůbec pak uvolil se všem svobody, řády a práva potvrditi a každého při nich zachovati, žádaje, aby na vzájem jej zůstavili při jeho právech, zejména ohledně odúmrtí.[235])

Pražanům a ostatním městům císař zvláštním majestátem jich práva potvrdil a poněkud rozmnožil. O právech a důchodech královských, jichž se obce Pražské zmocnily, nestala se při tom ani zmínka. Ohledně obsazování rad a úřadů městských žádali měšťané toliko, aby »Němec žádný nepřijímaje tělo a krev boží nebyl konšelem ani jiným úředníkem« a císař jsa patrně spokojen, že se od něho více nežádá, svolil k tomu, aby »žádný cizozemec, který by pod obojí spůsobou přijímati nechtěl, konšelem a přísežným ani úředníkem v těch městech nebýval«.[236]) Poněvadž ale se svolením obce mohli katolíci do měst Pražských býti přijímáni, nebylo dle všeho překážky, aby domácí obyvatel stal se konšelem, třebas přijímal pod jednou spůsobou. Jest zajisté nápadno, že otázka obnovování rad městských v Praze byla i v »ohradách městských« i v majestátu císařském vlastně mlčením pominuta a že aspoň odstupujícím konšelům nebylo vyhrazeno právo, aby činili návrhy na jmenování nových členů rady v obou městech Pražských králi a na Malé Straně podkomořímu. Zdá se, že poslové měst při jednání s císařem nejevili příliš horlivosti a chuti zastati se práva velké obce k volbě konšelů po smutných zkušenostech, jež v Praze s tímto volebním právem byly učiněny. Bylot práva toho často zneužíváno k účelům strannickým. Volba v shromážděních obecních dála se nejednou překotně za pokřiku a bouření, při čemž životy protivníkův i ohrožovány, a živel měšťanský, jemuž podařilo se v posledních letech zmocniti se vlády v městech Pražských, sotva přál si návratu dřívějších poměrů. Poslové Pražan, kteří jednali s císařem, oddávali se asi naději, že odstupující rady budou činiti návrhy, k nimž bude přihlíženo a proto nestarali se o zabezpečení volebního práva obcem a také ne o to, aby aspoň cechům bylo nějaké určité zastoupení v radách anebo aspoň »v starší obci« dopřáno a zajištěno, jak tomu bylo v mnohých městech v říši. V Němcích demokracie jsouc v řemeslnických bratrstvech organisována zjednávala sobě ve formě třídního zastoupení vliv na správu obecní, u nás byly též cechy, jež se právě v husitských dobách dosti samostatně organisovaly,[237]) a předce po celou

[234]) AČ. III str. 420, 421, 447 a 448, UB. II str. 440.

[235]) AČ. III str. 219, 420, 447—449, UB. II str. 441.

[236]) Sb. I str. 218.

[237]) Srov. *Winter*, Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV a XV století str. 661.

dobu husitskou ničím neprojevily snahu zmocniti se správy obecní pomocí své třídní organisace, nýbrž všichni měšťané, majitelové domův, kupci i řemeslníci, časem dle čtvrtí městských seskupení, měli účastenství na obnovování rady městské a na správě obce a tou cestou dodělával se řemeslnický živel v radách slušného zastoupení. Zmínka pak v majestátě o *»přísežných«* (denominátech) vedle konšelů zdá se ukazovati ke snaze zabezpečiti ve městech opět patricijský regiment.

Města dále žádala, aby císař mocných hejtmanů nad městy neustanovoval bez vůle týchž měst a aby jiné obce měly právo zastati se města, jež by císař neb jeho úředník bezprávně tisknul. Na to císař nepřistoupil. Za to v souhlasu s ohradami městskými povoloval, aby města nebyla nucena přijmouti do obce bez jejího svolení obyvatele ve válkách odběhlé, světské neb duchovní, a navraceti jim statky zabavené, a také aby nebyla povinna platiti zadržené summy neb neobyčejné sbírky do komory královské. Starého města týkala se zvláště dvě ustanovení. Jedno, aby »ouřad práva duchovního, kterýž za času Kunráda arcibiskupa v Větším městě Pražském vysazen jest, a pečeti dáním, kteráž posavad trvá, potvrzen, tu a ne jinde aby držán byl, a tu pře manželské aby rozsudek braly i jiné věci k tomu ouřadu příslušející konány byly.« A druhé, aby »zboží špitálské u mostu, které chudým a nemocným jest odkázáno, ne skrze cizozemce, ale skrze ouředníky Většího města Pražského zpravováno bylo a věrně řízeno a vzdáváno, jakž již od mnoha let obyčej jest a se zachovává.« Tím posavádní pravomoc *konsistoře pod oboji* a *úřadu mosteckého,* jenž spravoval zboží špitálské, jest potvrzena, ovšem co se úřadu práva duchovního týče, v neúplném souhlasu s ustanovením majestátu stavům daného, že všechno kněžstvo v Čechách a na Moravě má býti poddáno arcibiskupu sněmem zvolenému. Konečně Novoměstským slíbil císař potvrzení privilegií, o něž byli r. 1434 přišli, a tím uznáno bylo osvobození jich města od panství Staroměstských.[238])

Sluší uznati, že poslové sněmu českého i Pražan počínali si při jednání s císařem a legáty dosti obezřetně a houževnatě a že opatřili si písemná potvrzení na mnohé požadavky. Poněvadž ale nejlepší zákony nemají valné ceny, když se neprovádějí neb když je dokonce ruší ti, kdož mají výkonnou moc, tak i zde záleželo mnoho na tom, zdali císař a koncil dodrží kompromis uzavřený a zdali i papežská stolice k němu přistoupí. Události následující daly v těch věcech, pokud šlo o kompaktáta, zápornou odpověď. V kompaktátech bylo mnoho pochybného, což mohlo zavdati podnět a také zavdalo k různým výkladům a k novým sporům. Za to od té doby snahy po opravě církve a po obmezení panování kněžského neutuchly více ve světě křesťanském a v zemích českých stavovský živel v ústavě zemské zůstal převládajícím, což na další vývoj zřízení městského a tedy také zřízení radního v Praze nezůstalo bez závažného vlivu.

---

[238]) AČ. III str. 420, 421, 429 a 433, UB. II str. 440 a 441.

IV. *Doba pohusitská.* Uzavření kompaktát a přijetí krále Sigmunda za krále mělo za následek, že v městech Pražských dostal se k vládě mírnější živel husitský a že rady městské obsazené z řad zámožnějšího měšťanstva zjednaly si opět mocnější postavení vůči obecním shromážděním, k nimž ostatně od té doby toliko měšťané měli přístup.

Císař Sigmund jsa 23. srpna 1436 přijat slavnostně v Praze a usídliv se v dvoře královském u sv. Benedikta přijal 26. srpna na rynku Staroměstském, kdež na trůně s korunou na hlavě zasednul, slib věrnosti od konšelův a obcí tří měst Pražských. Téhož dne osvobodil konšely a obec Nového města Pražského od panství Staroměstských, [1]) ale Starému městu potvrdil zároveň majestáty předešlými panovníky mu udělené, zejména dvě privilegia z r. 1347 a 1348, kterými Karel IV. opatřil je při založení Nového města, a také nařízení kr. Václava IV. z r. 1409, aby konšelé Novoměstští brali naučení u práva Staroměstského a dopouštěli k němu odvolání ze svých nálezů. [2]) Nové město od té doby tvořilo sice samostatnou obec, v právních ale věcech zůstávalo předce závislé na mateřském městu.

Obnovuje pak císař práva královská všude, kde to bylo možno, přikročil už 30. srpna k obnově rad ve všech třech městech Pražských a sice ve svém dvoře královském a nikoli na radnicích, jak to bývalo druhdy obvyklé, a to učinil, jak dokládá letopisec, »podle *svých* práv a obyčejů dřevnějších«.[3]) Jaké byly tyto obyčeje, k nimž se přihlíželo, se nepraví. Toliko odjinud víme, že Staroměstští konšelé patrně s dovoláváním se privileje kr. Václava IV. z r. 1413, o němž je ale známo, že byl odvolán a zrušen [4]), navrhli císaři padesáte kandidátů, aby z nich nové konšely vybral; ale císař neohlížeje se na jich návrhy ustanovil osmnácte členů nové rady z měšťanů mu neponavržených. Navržené odmítnul, poněvadž se prý přidrželi »české sekty« a drželi cizé statky, jichž se byli zmocnili v minulých časech a císař asi nemínil je zachovati v pokojném jich držení. Tak pominul Velvara a jiné předešlé konšely, ač si zjednali zásluhy o přijetí jeho a toliko některé z nich povýšil do rady královské, aby je uchlácholil.[5]) Byl to první nepřá-

[1]) SLČ. str. 97, UB. II str. 366 a 469 a Soupis str. 89.

[2]) Sb. I str. 221, 224, 227 a 228. Císař vydal dále 6. listopadu 1436 obci Staroměstské zápisy na 35 vsí v 1500 kopách, kterýchžto vsí se byla ve válkách husitských zmocnila. Sb. I str. 729 a *Tomek* u. m. VI str. 9.

[3]) SLČ. str. 97 a Soupis str. 89. V knize Malostranské č. 2080 na l. 59 se pouze čte: »creati et instituti sunt consules jurati per d. regem Sigismundum«.

[4]) Sb. str. 211 a zde str. 211.

[5]) V Monumenta consiliorum generalium II (*Birk,* Johannis de Segovia historia gestorum gener. synodi Basiliensis) str. 908 uvádí se, že jakýs rytíř Jiří předložil koncilu Basilejskému v září 1436 list, v kterém císař líčil, kterak obdržel království České pomocí legátův, a v němž poněkud spleteně bylo doloženo: »qui (imperator) in civitate Pragensi vigilia Bartolomei instituerat novos officiarios quinquagenta, confirmare nolens sibi presentatos, qui tempore preterito bona aliorum occupaverant sectam Bohemicam manutenentes, ex institutisque per eum

telský krok proti straně Rokycanově, jemuž záhy jiné následovaly a jež ovšem mezi horlivějšími kališníky budily nevoli a odpor.[6]) Na Starém městě dosednul na místo prvního purkmistra Jan Réček z Ledec, na Novém městě Jan Literát pekař a na Malé Straně Bartošek písař, o nichž tedy nebylo pochybnosti, že s většinou ostatních konšelů náleží k mírnější straně kališnické.[7]) Z odstouplých konšelů nebyl nikdo do nově dosazených rad městských převzat[8]) a tak bylo poněkud vyhověno statutu z 5. února 1422, že konšelé mají toliko rok v radě zasedati.[9])

Ráz patricijský nové správy obecní byl patrný v tom, že řemeslníci a lidé svobodných umění v malém počtu byli v radách zastoupeni.[10]) Po obnově rad potvrdil císař 1. října 1436 purkmistru, konšelům, přísežným a starším měšťanům Nového m. Pražského majestáty Karla IV. a Václava IV., o než byli roku 1434 přišli,[11]) na základě kopií, jež se našly v registrech královských, a s použitím svědectví mistra Vavřince z Březové, jenž jest »ty listy v ty války a nesnáze, kteréž sú se mezi městy Pražskými dály, k žádosti a ku prosbě obce Nového města Pražského z latinské řeči v českú vykládal«.[12]) Stalo se tak přes odpor Staroměstských, kteří s Novoměstskými měli stále ještě mnohé nevyřízené spory o trhy a důchody obecní, jež Sigmund nespěchal urovnati.[13])

Naproti tomu maje oporu ve většině nových konšelů nelenil císař podniknouti kroky, aby uvedl poměry v zemi i v hlavním městě do stavu, v jakém se nalezaly před válkami husitskými, zvláště za tím účelem, jak praví Eneáš Silvius, aby »ponenáhlu královstvie obyčejem staršiech pod římský kostel uvedl«. Navrátil kanovníky a staré kněze ke kostelům, obnovil řadu klášterů se svolením konšelův a snažil se k naléhání legátův obnoviti staré řády kostelní, vymýtiti český zpěv z kostelův a přiměti rady, by i kato-

---

creaverat XVIII gubernatores, illos quos removerat ab officiis assumens in consiliarios suos.«

[6]) V těchže Monumenta conc. gener. I (*Birk*, Johannis de Turonis, Regestrum actorum in legationibus a sacro concilio in Bohemiam) str. 835 sděluje se, že 17. září 1436 mistr Rokycana radil poslům z měst, aby se spojili se zemany a opustili císaře a pány, »quoniam imperator non teneret eis promissa. Nam et illi, qui laboraverant pro ipsius ingressu, ut Velvar et alii, jam erant depositi ab officiis suis.«

[7]) *Palacký* u. m. III 3 str. 214 a *Tomek* u. m. VI str. 6.

[8]) Z rad z r. 1435 byli dosazeni na Starém městě pouze dva, na Novém městě čtyři a v Menším městě devět konšelů (*Tomek* u. m. V str. 73, 86 a 98 a IX str. 265, 280 a 299).

[9]) Srov. str. 193.

[10]) Na Starém městě dosazeni do rady dva zlatníci, sedlář a platenník, na Novém městě kotlář, vozataj, drastník, řezník, sladovník a lékař mistr Jan Galienus a v Menším městě písař a vozataj.

[11]) Sb. I str. 230.

[12]) SLČ. str. 103 a Čas. C. Mus. 1836 str. 311.

[13]) Čas. Č. Mus. 1836 str. 304 násl. a Sb. I str. 233.

líky přijímaly opět za měšťany a nenutily jich k přijímání pod obojí.[14]) Rokycanovi, který se tomu vzpíral a jemuž nedodržen slib, že bude stvrzen za arcibiskupa, odňata je v dubnu 1437 fara Týnská, na níž dosazen rektor university Jan Papoušek, a brzo na to také vzat mu vliv na správu církevní, když mistr Křišťan z Prachatic jmenován je administrátorem konsistoře pod obojí. Následkem toho a pro mnohé jiné nátisky, které se mu dály, viděl se Rokycana nucena 16. června 1437 opustiti Prahu.[15])

Od té doby reakce náboženská i politická pokračovala. Koncil basilejský sice 15. ledna 1437 vydal bully na stvrzení kompaktát,[16]) ale k vykonání jich a k provedení dalších reforem nejevil žádné ochoty. Když sněm český v červenci 1437 vyslal do Basileje poselstvo, v jehož čele stál m. Jan Příbram a jehož členy ze stavu městského byli hofrychtéř Matiáš Louda z Chlumčan a perkmistr hor viničných Václav Březka, aby vymohlo další ústupky ve věcech povinného přijímání pod obojí aspoň v Čechách, úsilí poselstva nesetkalo se se žádným výsledkem.[17]) Naopak koncil po odjezdu Čechů 23. prosince učinil snesení, že má přijímání laiků pod jednou platiti za pravidlo neb zákon, takže přijímání pod obojí nemá se za nutné považovati a pouze pokud bylo povoleno, že se má za to míti, že kdo pod obojí přijímá, hodně přijímá.[18])

V Čechách stížností na rušení kompaktát a také svobod zemských přibývalo. Vina dávána hlavně legátu biskupu Filibertovi. Císaři mezi jiným vytýkáno, že slíbil, aby »žádný v Čechách cizozemec nevládl na úřadech«, kdežto nyní »proti tomu již cizozemci světské úřady drží a súdí, i arcibiskupství zpravují k velikému pohanění jazyka českého«. A dále žalováno, že císař »lidi nejznamenitější (strany Rokycanovy), duchovní a světské, z své rady od úřadu zavrhl, ješto jest najvíc skrze těch lidí zjednání do země uveden i za pána přijat, a stranu nám odpornú i pravdě boží i do rady přijal a je na úřady k sazení a vládnutí ustanovil.«[19])

I nejbližší obnovy rad městských na Starém a Novém městě dne 25. srpna 1437 použil císař k tomu, aby správu obojích měst do rukou konšelů vesměs sobě oddaných vložil. Dostaviv se osobně na radnice v slavném průvodě knížat, pánův a rytířů jmenoval za přítomnosti velkých obcí Pešíka z Kunwaldu neboli od stříbrné hvězdy, bratra královského podkomořího Jana z Kunwaldu, prvním purkmistrem na Starém městě a Pavla Dětřichovic, jehož otec Dětřich býval vrátným krále Václava IV., prvním purkmistrem

---

[14]) V Johannis de Turonis Regestrum str. 785 násl. zaznamenáno jest, jak legáti císaře k těmto krokům podněcovali.

[15]) Johannis de Turonis Regestrum str. 835, 836, 840, 849, 851, 859, 862, 863 a 867; *Palacký* u. m. III 3 str. 217, 240—242, 245 a 253 a *Tomek* u. m. VI str. 13, 24—26, 29, 30, 34 a 35.

[16]) *Tomek* u. m. VI str. 22 a Monum. cons. gener. I str. 853.

[17]) *Tomek* u. m. VI str. 36.

[18]) Monum. cons. gener. II str. 1112.

[19]) AČ. III str. 457 a 458 a *Tomek* u. m. VI. str. 40.

na Novém městě, povýšiv je zároveň za členy rady královské. Na Starém městě zůstalo v úřadě ze staré rady deset konšelův a osm nově je dosazeno, na Novém městě dosazeni toliko tři staří konšelé a devět nových. [20]) Dva dny na to 27. srpna podkomoří Jan z Kunwaldu obnovil též radu Malostranskou, zanechav pouze tři konšely ze staré rady a jmenovav prvním purkmistrem Martina Slívku. [21]) I tentokráte počet řemeslníků v radách byl nepatrný.[22])

Když císař Sigmund 9. prosince 1437 zemřel, většina stavů českých přijala jeho zetě Albrechta za krále, žádajíc na něm, aby převzal tytéž závazky jako tchán jeho a to zejména, aby na úřady a zámky nesadil »jiných než Čechy, kteříž se mu líbiti budou a zdáti.« A Albrecht počátkem r. 1438 v odpovědi sliboval, že cizozemec v Čechách nemá na úřadě býti nežli Čech a také v majestátu ze dne 8. června 1438 se zavazoval, že chce úřady a zámky v Čechách poroučeti Čechům, kteří se mu líbiti budou.[23]) Část stavů chtěla ale za krále míti Kazimíra, bratra polského krále, a s ní drželi i mnozí přední měšťané Pražští.[24])

---

[20]) SLČ. str. 102 a *Tomek* u. m. VI str. 38 V Novoměstské knize č. 2082 na l. O 17 čte se o této obnově: »Anno domini MCCCCXXXVII⁰ dominico die in crastino sancti Bartholomei invictissimus princeps et dominus, dominus Sigismundus, Romanorum imperator semper augustus necnon Ungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie etc. rex, dominus naturalis presertim Bohemorum generosus, locavit consules subscriptos per se ipsum propria in persona et auctoritate in estuario magno pretorii Nove civitatis Pragensis magna communitate assistente ac in presencia principum, baronum, militum et aliorum quam plurimorum famosorum et prudentum, de quorum numero Paulus Theodrici, quondam serenissimi principis et domini, domini Wenceslai dive memorie regis Bohemorum et Romanorum portulani, primus magister civium est effectus, sequentes ipsum vero magistri civium sunt nominati sublusscripti: Johannes Literatus de Porziecz, Walentinus Kaba, Petrus Girkonis, Mika kotlarz, Mathias a muro, Johannes Barthonii, Steflico mango, Andreas Obudly, Nicolaus Kabath carnifex, Michael de Podskalo, Johannes Odolen.« Letopisec, patrně písař Novoměstský, velice vynášel Pavla Dětřichovice, jenž prý »jest vždycky v radě Jeho Cské Velebnosti býval a při všech Jeho radách« a jenž prý byl »tomu městu a všemu království užitečný a skrze to město Pražské dobré a slovutné jméno mělo a pověst věhlasnú a obec nebyla bezprávními poplatky obtěžována, a bohatí i chudí práv a svobod městských volně užívali.« Pročež volá: »Toť jest ctní páni konšelé a slavná obci Nového města Pražského ozdoba, okrasa i pověst vysoce rozhlášená, že máte v radě krále Českého v nejpilnějších potřebách býti přítomni.« (SLČ. str. 102 a Čas. Č. M. 1836 str. 304.)

[21]) V arch. knize č. 2080 na l. 64 čte se: »per dominum Johannem de Kunwald, subcamerarium regni Boemie, creati et instituti sunt consules.«

[22]) Na Starém městě přicházejí v radě pouze dva zlatníci a sedlář, na Novém městě kotlář a kovář a na Malé Straně vedle písaře kameník (*Tomek* u. m. IX str. 265, 285 a 299).

[23]) AČ. III str. 460 a 461 a VI str. 450. — [24]) *Tomek* u. m. VI str. 50 a 53.

Konšelé Pražští obávajíce se, že by protivníci strany rakouské města se zmocnili za podpory části měšťanstva, zajali 24. ledna 1438 ve srozumění s zemskými hejtmany asi třicet předních měšťanů pražských a zavezli většinu z nich bez řádného slyšení do vězení na Karlštein a Zebrák. Byliť mezi zatčenými bývalí konšelé z doby husitské Matěj Smolař od Mouřenínů, Jan Velvar, Mikuláš Kněževeský, Václav Hedvika a také bývalý městský písař Mikuláš Humpolec, kterým všechno jmění k rukám obce je zabaveno. Stalo se tak i mnohým jiným, kteří jsou z města s rodinami vypovězeni, ano bývalý konšel Vavřinec Babka krejčí dokonce sťat jest.[25])

Albrecht přijeda 13. června 1438 do Prahy, přijal den na to na náměstí Staroměstském od konšelů tří měst Pražských přísahu věrnosti a když byl 29. června za krále korunován přikročil 28. července 1438 k obnově rad v obou městech Pražských.[26]) Na Starém městě nechal staré konšely na úřadě a potvrdil také Pešíka z Kunwaldu v úřadě prvního purkmistra.[27]) Na Novém městě jsou toliko čtyři ze starých konšelů ponecháni v radě a osm zaměněno novými.[28]) »I učinili,« dokládá o nich letopisec, »králi přísahu a král slíbil jim je při jich práviech a obyčejích zachovati a s nimi

---

[25]) SLČ. str. 107, *Tomek* u. m. VI str. 51 a 52. a *Palacký* u. m. III 3 str. 281. Aleš Holický ze Šternberka psal 1. února 1438 Oldřichu z Rosenberka, byv s ním koncem r. 1437 na sněmě vedle nejv. purkrabí Menharta z Hradce a tří jiných pánů zvolen za hejtmana zemského (*Tomek* u. m. VI str. 49), že »v Praze konšelé zjímali Velvara a jiných drahně a ty sú ven z města na Žebrák vydali. Obec se z toho búří, že se to nikdy nepřicházelo, by kteří jich spoluměšťané měli jinam vydáni býti k trestání« (AČ II str. 6). Srov. též *Höfler*, Geschichtschreiber der hus. Bewegung I str. 49. ***Matěj Smolař*** byl konšelem Staroměstským několikráte v letech 1427—1436 a nabyl r. 1428 od obce dům od Mouřenínů čp. 459 na malém náměstí, jejž prodal před zajetím 8. ledna 1438 (*Tomek* u. m. V str. 71—73 a VIII str. 69), načež po zajetí 9. dubna 1438 obec zbavila jej všech úřadův na jeho žádost, aby »nikda na ižádném úřadě města tohoto do smrti nebýval« (*Teige*, Základy I str. 670). Byv propuštěn z vězení zůstal v Praze, ale 4. října 1440 sťat jest prý pro zradu města (*Tomek* u. m. VI str. 86). ***Velvar***, ***Kněževeský*** a ***Hedvika krejčí*** bývali v l. 1426—1436 v radách městských (*Tomek* u. m. VI str. 71—73). Poslední dva toho r. 1438 uvězněni jsou na Žebráce, odkudž ale 16. května 1439 se vysvobodili a na Mělník se utekli, kdež Kněževeský koncem o. r. zemřel (*Tomek* u. m. VI str. 70 a 75).

[26]) *Palacký* u. m. III 3. str. 284 a 286 a *Tomek* u. m. VI str. 55 a 56.

[27]) *Tomek* u. m. VI str. 60 a IX str. 265.

[28]) V Novom knize č. 2082 na l. Q. 18 čte se: Anno domini M⁰ quadringentesimo tricesimo octavo feria secunda post festum sancti Jacobi apostoli Maioris, die XXVIII mensis Julii, serenissimus princeps et dominus, dominus Albertus, rex Romanorum divina favente clemencia semper augustus necnon Hungarie, Bohemie, Dalmacie etc. rex, per sui ipsius serenitatis presenciam locavit et substituit consules infrascriptos nominatim, hic in magno estuario pretorii in presencia principum, baronum, militum ac multorum sapiencium et prudentum sigillum et claves manu

býti s hrdlem i s statkem až do smrti.«[29]) V Menším městě pak obnovil 31. července 1438 podkomoří Jan z Kunwaldu radu, zanechav z předešlé rady toliko čtyři konšely a jmenovav prvním purkmistrem opět Martina Slívku.[30])

Albrecht odebral se v listopadu 1438 do Vratislavi, odkudž Pražanům Staroměstským vydal majestát, jehož znění se nám nezachovalo, že sobě sami mohou saditi rychtáře.[31]) Když pak byl marně vyjednával s králem polským o smír, odjel z Vratislavi 18. března 1439 do Vídně, ustanoviv v Čechách zemskými hejtmany Oldřicha z Rosenberka a Menharta z Hradce, načež 27. října neočekávaně nedaleko Ostřihomě zemřel.[32])

V době mezikráloví v následujících deseti letech vládli městy Pražskými skoro neobmezeně nejvyšší purkrabí Menhart z Hradce společně s prvními purkmistry Pešíkem na Starém a Pavlem Dětřichovic na Novém městě.[33]) Správu duchovní obstarávali dva administratoři m. Jan z Příbramě a Prokop z Plzně, které 17. listopadu 1439 mistři a kněží pod obojí po smrti administratora mistra Křišťana k vyzvání konšelů na radnici k tomu zvolili, při čemž se obec snesla, že v městech Pražských má se trpěti toliko přijímání pod obojí.[34])

Hejtmanem nad hotovostí městskou ustanoven byl Hanuš z Kolovrat, kterému konšelé 4. prosince 1439 postoupili za odměnu služeb, jež obci od smrti krále Albrechta byl konal proti jejím nepřátelům, část pozů-

---

propria Paulo Ditrici primo magistro civium tribuendo: Paulus Ditrici, magister civium, Valentinus Kaba, Clemens Holian, Nicolaus de Rokyczano, Brozko brasiator, Mauricius a pretorio, Procopius Gitczinsky, Andreas tonsoris, Andreas Obudly, Johannes Barthonii, Procopius Pala, Henzlinus carnifex.

[29]) SLČ. str. 109.

[30]) Kniha arch. č. 2080 na l. 68. Týž podkomoří obnovil radu Malostranskou za života kr. Albrechta ještě 3. srpna 1439 a ponechal Martina Slívku prvním purkmistrem, převzav polovici konšelů z předešlé rady. Srov. *Tomek* u. m. IX str. 299.

[31]) SLČ. str. 114 a *Tomek* u. m. VI str. 68. Přes to jeden z tehdejších konšelů Staroměstských *Jan Mouček* vyprosil si na králi rychtářství Staroměstské a spolukonšelé zvěděvše o tom dali jej 24. května 1439 na radnici stíti (SLČ. str. 107 a *Tomek* u. m. VI str. 70).

[32]) *Palacký* u. m. III 3 str. 107 a *Tomek* u. m. VI str. 73. Z Vídně psal 20. dubna 1439 radě Frankfurtské o vojenskou pomoc proti králi polskému Vladislavu a jeho bratru Kazimíru, s nímž drží část Čechů, připomínaje, jaká škoda by vzešla německému jazyku, kdyby Poláci s Čechy se spojili. »So mag« — píše — »meniglich wol varsteen, diewile vormals wir und alle umblegen land mit den Behemen alleine gnug ze schaffin gehabt habin, solten nu Polen und Behmen mit eynander hand raichen und helfen, was unrats darusz entstunde« (*Janssen*, Frankfurt's Reichscorrespondenz I str. 480). Naproti tomu Bartošek z Drahonic v kronice své poznamenal o úmrtí krále Albrechta, že byl »bonus, licet Teutonicus, audax et misericors« (Fontes V str. 623).

[33]) *Tomek* u. m. VI str. 79.

[34]) SLČ. str. 112 a 116, *Tomek* u. m. VI str. 74 a *Krofta* u. m. str. 43.

stalosti po zemřelém vyhnanci a bývalém konšelu Mikuláši Kněževeském spadlou na obec prý »pro jeho viny a zradu«.[35]) Menší město zůstávalo i nadále pod správou podkomořího Jana z Kunwaldu, jenž také časem v radě Staroměstské zasedal, když tam jednáno o záležitostech celé země a také když přesuzovali rozepře z měst královských.[36])

Po celý ten čas nedocházelo v Praze k řádnému obnovování rad městských. Na místa v radách, jež se úmrtím konšelův neb z jiné příčiny uprázdnila, dosazovali na Starém městě zbývající konšelé sami nové členy[37]) a na Novém městě došlo 21. března 1441 k obsazení tří uprázdněných míst za souhlasu starší obce.[38]) Střídání konšelů v úřadě purkmistrském v obou těchto městech od října 1439 přestalo, takže první purkmistři Pešík z Kunwaldu a Pavel Dětřichovic, když na ně po roce podruhé připadnul úřad purkmistrovský, vedli sami správu měst.[39]) Toliko když byli nuceni

---

[35]) Kn. arch. č. 992 str. 199 a 225; AČ. III str. 523 a XXVI str. 410. Srov. *Tomek* u. m. VI str. 75.

[36]) Tak r. 1440, když šlo o volbu římského krále, arcibiskup Mohučský Dětřich učinil Pražanům oznámení, že volba ta ve Frankfurtě bude se 28. ledna 1440 konati a městský hejtman Hanuš z Kolovrat Jan z Kunwaldu, podkomoří království Českého a purkmistři a rady Starého a Nového měst Pražských odpověděli mu 10. prosince 1439, že za tři dny bude se v Praze odbývati sněm, na kterém bude se jednati o volbu nového krále a že oni sněmu tomu dopis arcikancléře předloží. Sněm zvolil na to Jindřicha z Plavna, purkrabí Míšenského, aby jménem koruny České odevzdal ve Frankfurtě volenecký hlas a také Pražané dali mu k tomu plnou moc. Volenci ale nechtěli Plavenského k volbě připustiti a teprve když hrozil, že Čechové budou se mstíti za potupu jim způsobenou (und sulden sie darumb alle zu stucken zerhauen werden) a přijmou třeba krále Polského za pána, uznali volenci, že v nebytí krále Českého mají stavové právo vyslancem na jeho místě volbu vykonati a pán z Plavna odevzdal 2. února 1440 po duchovních volencích první hlas český pro Fridricha III. Rakouského (*Janssen*, Frankfurt's Reichscorrespondenz II 1, str. 1, 5—7, 11—13). O vyřizování apelace v radě Staroměstské za přítomnosti podkomořího srov. AČ. XXVI str. 17. Podkomoří, jenž asi r. 1441 zemřel, obnovoval radu Malostranskou posledně 2. srpna 1439 (*Tomek* u. m. VIII str. 455 a IX str. 299).

[37]) *Tomek* u. m. IX str. 265.

[38]) V knize Novoměstské č. 2083 na l. C 1 čte se: »Anno domini MCCCCXLI (dominica Letare) Paulus Theodrici, magister civium, Walentinus Kaba, Andreas Obudly, Clemens Holian, Procopius Gitczinski, Mauricius a pretorio, Nicolaus de Rokyczano aurifaber, Henzlinus carnifex et Andreas tonsoris, consules Nove civitatis Pragensis, cum *consensu et voluntate senioris communitatis* locaverunt et substituerunt tres novos consules, videlicet Johannem Ssitkam, Wenceslaum de Hrobka et Giram Franconis in locum trium consulum mortuorum, videlicet Johannis Bartholomewe, Brozkonis brasiatoris et Procopii Pale, qui quidem tres novi consules auctoritate consilii predicti in officium consulatus locati et substituti ab eisdem dominis magistro civium et consulibus susceperunt juramentum«. Srov. *Tomek* u. m. IX str. 281.

[39]) Na Starém městě zůstává Pešík v úřadě purkmistrovském stále od 3. října

opustiti Prahu, tu některý z konšelů je v úřadě zastupoval.[40]) Na Malé Straně přecházel ale úřad purkmistrovský i nadále z jednohokonšela na druhého a konšelé r. 1441 snesli se, že každý purkmistr má za práci 20 gr. obdržeti.[41]) V čas potřeby scházely se rady dvou neb i tří měst na některé radnici k společným poradám a činily časem i za přítomnosti starších obecních obecná snesení.[42]) Podřízené úřady městské, jako rychtářství, písařství, perkmistrství atd. obsazovány jsou konšely nepravi-delně, jak toho potřeba žádala.[43])

1439 (Kn. arch. č. 992 l. 196 násl.). Na Novém městě děje se střídání konšelů v purkmistrovství do 8. října 1439 a pak přestává (Ruk. arch. č. 89 l. T 5) V knize č. 993 l. 155 zapsána je pře, kterou měl r. 1454 Vaněk z Valečova, podkomoří, s Burianem z Gutšteina, jakožto poručníkem sirotkův Hanuše z Kolovrat. Pan Vaněk žádal, aby »konšelé, kteříž někdy s nebožcem Pešíkem od střiebrné hvězdy na radě seděli, za nichž zápisové jsou děláni« se zodpovídali, proč dům v celetné ulici Mikuláše Kněževeského bezprávně konfiskovali. Bránili se, že »o těch zápisech nic nevěděli až do té chvíle« a že »ti zápisové Pešíkem bez jich vědomí jsú jednáni«. I tázali se jich konšelé před celou obcí těmito slovy: »Milí páni! Když by teď náš pan purgmistr něco zapsal, kudy bychom toho my nevědomi a prázdni mohli býti? Odpověděli řkúce: Ovšem páni, pravdať jest, ale vašeť věc jiná jest, nebť již pečeť jde každý měsíc po pániech purgmistřiech vedle řádu a práva, ještoť jest za Pešíka tak nešla, než on ji v své moci měl několik let, a mohl jest zapisovati i dávati, komuž co chtěl, an i jiné činil, ješto jsme my o tom nevěděli nic, aniž jsme co učiniti tomu mohli, protoť pan podkomořie dobře vie, ktoť jej v tom zastati povinen jest.« Na to pan Vaněk pravil, že chce o to hleděti k synovci Pešíka z Kunwaldu Janu Dražickému, který jest zavázán téhož Pešíka zastupovati »tak, jakž týž Pešík z města jest utekl a žádnému jest ku právu nestál, ješto těch žalob i ještě jest dosti.«

[40]) Tak na *Starém městě* zastupovali Pešíka konšelé Matěj Krtek 1. září 1440, Jan řezník 20. dubna 1441 a Sigmund Cháně 10. března 1446 (*Tomek* u. m. IX str. 265). — Na *Novém městě* byli purkmistry Valentin Kaba od 20. srpna do 7. září 1440, poněvadž Pavel Dětřichovic účastnil se poselství ke zvolenému králi Albrechtu Bavorskému, Jíra Fraňkův od 26. dubna do 25 května 1443, Mařík od rathouzu od 27. března do 25. dubna 1444, Jan Šitka od 27. června do 30. července 1444, poněvadž Dětřichovic odjel k sjezdu Pelhřimovskému, a Valentin Kaba od 19. září do 3. října 1447, když týž jel v poselství k Římskému králi. (Soupis str. 90 a 102.) Srov. *Tomek* u. m. IX str. 281.

[41]) Snesliť se konšelé a celá obec Menšího m. Pražského r. 1441 »quod, quicunque fuerit magister civium *modo currente in uno mense*, pro labore suo habeat XX gr.« (Arch. kn. č. 2080 na l. 77.)

[42]) Srov. AČ XIV str. 440 a 445, též kn. arch. č. 992 str. 210 a 215.

[43]) Tak na Starém městě poč. listopadu 1442 »svržen jest Václav Rak z *rychtářstvie* a vsazen Bradatý miesto něho« a 27. července 1445 Bradatý opět je sesazen a na jeho místo Václav Rak vsazen (SLČ. str. 130 a 140). — Konšelé Novoměštští 3. prosince 1439 po zemřelém *písaři městském* mistru Ondřejovi zvolili na jeho místo mladšího radního písaře Prokopa (Soupis str. 89) a r. 1446 »kon-

Soudy zahájené odbývaly se zřídka, dvakráte neb jednou v roce, pod předsednictvím rychtáře a nestejného počtu konšelů. Na Starém městě bývali přítomni purkmistr a konšelé, kteří proto jako druhdy také kmety (scabini) jsou zváni; na Novém městě zasedali na soudě tom toliko dva konšelé jakožto přísedící.[44])

Purkmistři a konšelé obou měst zmocnili se práv a důchodů královských jako ve válkách husitských, a skládali z důchodův obecních počty obci dosti nepořádně. Na Starém městě schválili konšelé posledně 26. srpna 1438 počty staré rady z r. 1436 a pak teprve 8. prosince 1444 předložili 32 měšťanům, jež obec k tomu zvolila, účty z peněz od r. 1438 až do té doby přijatých v obnosu 654 kop 10 gr. a po odečtení vydání vykázali v pokladně obecní zůstatek 80 kop 54 gr., což obec s poděkováním přijala. Pak zase až 17. ledna 1447 složili počty za poslední dvě léta před 61 měšťany v obnosu 900 kop 38 gr. a vykázali zůstatek v pokladně 516 kop 12 gr., což obec schválila.[45]) Činily tedy ročně vlastní příjmy a vydání obecní sto

---

šelé Staroměstští usadili Jana Túška najvyššieho písaře městského miesto Zdimíra a jiné všecky písaře, na miesto Túškovo Pavlíka« (SLČ. str. 143). Purkmistr a konšelé Starého města zvolili r. 1443 Václava Břízku ze Žďáru *perkmistrem hor viničných* a přidali mu k ruce čtyry konšely (Soupis str. 71. a AČ. XV str. 529). Tak 21. října 1442 na Starém městě »sazeni sú noví *úředníci ungeltu*, Materna z konšeluov a Vaněk od koruny z obecních, k řízení a šafování téhož úřadu« (SLČ. str. 130). Oni 14. listopadu 1443 zovou se »officiales officii de Leta curia« a jich předchůdcové v úřadě konšel Jan Wolf a Jan od tří studní složili počty 18. října 1442 (*Teige*, Základy II str. 55).

[44]) Soupis str. 11., 16, 17 a 58.

[45]) Rukop. arch. č. 992 str. 175 a 178 a *Teige*, Základy II str. 45. Toliko 31. října 1441 předložili úředníci k tomu zvolení (konšel a dva obecní) počty o stavbě věže radniční, a počty ty schváleny jsou dvěma konšely a čtyřmi obecními (*Teige*, Základy I str. 10). — Kromě toho *úředníci úřadu šestipanského* (dva konšelé a čtyři obecní) skládali účty před šesti vyslanými rady (dvěma konšely a čtyřmi obecními) 22. února 1441, 10. září 1442, 13. října 1444, 13. listop 1445 a 9. listopadu 1446 a vykázali r. 1444 příjmy za dvě leta poslední 1563 kop 48 gr. a odvedli konšelům 102 kopy bez 6 gr., kteří za sebou nechali 80 kop 54 gr. a novým úředníkům šestipanským zanechali 21 kop; r. 1445 vykázali úředníci šestipanští příjem za poslední rok 722 kop 18 gr. a odvedli konšelům 155 kop 26 gr. a r. 1446 přijali 803 kopy 20 gr. a odvedli »dominis ad consilium« 234 kopy 40 gr. — *Úředníci mostu Pražského* (officiales pontis) purkmistr Pešík a jeden konšel skládali počty z důchodů mostu (de omnibus perceptis et distributis ad prefatum pontem et molendina sub ponte situata) před dvěma konšely a čtyřmi obecními 29. února 1440, 25. září 1441, 10. září 1442, 13. prosince 1444, 7. prosince 1445 a 3. ledna 1447 a činili příjmy úřadu mosteckého r. 1444 311 kop 33 gr. (zbytek 11 kop 30 gr.). Konečně *úředníci Týnští* neboli *ungeltní* (officiales officii de Leta curia, konšel a jeden ex communitate) skládali počty před dvěma konšely a čtyřmi obecními 18. října 1442, 14. listopadu 1443, 15. prosince 1444, 18. prosince

až tři sta kop, což dokazuje nevelkou zámožnost obce. Na Novém městě sešla se obec ještě za života krále Albrechta 15. října 1439 a schválila počty obecní za posledních dvacet let, kteréž jí purkmistr a konšelé, jakož i berníci a výběrčí předložili, ale zároveň se snesla, aby budoucně, kdykoli bude berně uložena, počty z ní ihned se kladly. Přes to teprve r. 1443 a zase 1445, 1446 a 1447 obyčejně v lednu jsou buď starším obecním neb celé obci počty skládány. Roku 1448 9. ledna kvitovala obec z nich radu bez zkoumání jich, ale rada z opatrnosti povolala 16. ledna do radnice osm starších obecních, aby před nimi počty položila, ale i ti držíce se snesení obce propustili radu bez všelikého zkoumání počtův ze všeho závazku.[46])

1445 a 9. ledna 1447 a činil příjem r. 1443 104 kop 9 gr. a r. 1444 225 kop (*Teige*, Základy II str. 49., 52. a 55.) — K srovnání těchto počtů mohou sloužiti zachované obecní počty Staroměstské z r. 1429 a 1430 a sice 16. září 1429 z usnesení obce uloženy jsou dvě berně na majitele domův a na nájemníky, takže z kopy gr. vybíráno sbírky půl groše a výnos berně činil 347 kop 39 gr. (*Tomek*, Základy I str. 267). Naproti tomu purkmistři Staroměstští vydali od 17. září 1429 do 8. července 1430 celkem 312 kop $38^1/_2$ gr. (*Teige*, Základy II str. 35—42). Při tom písař úřadu šestipanského Ondřej Šedivec dostával v sobotu každého téhodne 10 gr. a tedy za 52 neděl 8 kop 40 gr.; posel Matěj týdně 5 gr., tedy za rok 4 kopy 20 gr.; za koupeného koně bylo 13. ledna 1430 zaplaceno 60 gr. a 8. února 90 gr. atd.

[46]) Čte se v liber bernarum č. 989 na l. 45: »Anno domini millesimo quadringentesimo quadragesimo octavo feria tercia post Epiphaniam domini Paulus Theodrici, magister civium et consules suprascripti convocata magna comunitate optaverunt, ut audirent et susciperent ab eis racionem de perceptis et distributis pecunie, quam perceperunt post racionem comunitati prius factam, ubi tota comunitas decrevit et habuit pro concluso dicens: Domini magister civium et consules! Non intendimus nec volumus a vobis suscipere racionem, quia vobis plenarie confidimus, et vos ab eadem racione reddimus perpetue quittos, liberos pariter et solutos. Horum nomine tocius comunitatis Janco Strziebrny relator. — Item anno quo supra feria tercia ante diem sancti Anthonii supradicti domini magister civium et consules convocatis ad pretorium senioribus pocioribus et notabilioribus de comunitate, videlicet Jankone Strziebrny, Benessio Czukmann, Wenceslao Czwok, Johanne Beranek, Mica kotlarz, Wenceslao Berun, Nikolao Krziwousty carnifice, Johanne Bielecz cum ceteris optaverunt, ut ab eis audirent et susciperent racionem, quam parati sunt facere secundum iura et consuetudinem civitatis; ubi dicti domini seniores inito consilio unanimiter et concorditer dixerunt: Ex quo tota comunitas pariter congregata a vobis dominis magistro civium et consulibus racionem suscipere noluit, ymmo nec audire, sed vos penitus absolvit et quittavit, nobis eciam ultra decretum tocius comunitatis ipsam racionem audire omnino non licet, sed vos dominos nostro et tocius comunitatis nomine eciam ab eadem racione quittos reddimus pariter et solutos, volumus insuper vobis esse testes hujus quittacionis et absolucionis, si quando necessarium fuerit temporibus affuturis. Actum die et anno quibus supra. Deo gracias.« Tehdejší nejv. písař Novoměstský Prokop z Prahy v Praxis cancellariae z r. 1452 (vydání Marešovo) str. 27

Mezi městy Starým a Novým trvaly sice mnohé neshody zejména o důchody, jež smlouvou ze dne 13. listopadu 1441 aspoň částečně jsou urovnány. Ve shromáždění konšelův a starších obecních obou měst na radnici Novoměstské učinil konšel Materna z Dlouhé třídy z vůle obce Staroměstské výpověď, že Staroměstští mají Novoměstským postoupiti polovici ungeltu a úroků z vinic, chmelnic, zahrad, dědin i jiných požitků, kteří »jsou prve do ungeltu příslušeli a šli« a že obojí berouce polovici mají »tam své obojí úředníky posaditi«. Které vesnice Staroměstští zastavili, ty mají po projití zástavních let »ku požitku obú měst býti obráceny« a kdo by držel zboží, nemaje na ně majestátův neb řádných práv, měl je obojím městům postoupiti. Při tom konšelé i obecní jménem obojích měst i obcí slíbili ústně i rukou dáním, že chtějí sobě věrně a spravedlivě pomáhati a spolu držeti a trvati v úmluvách i také v tom, aby jedno město bez druhého žádného zboží nepostupovalo, než zespolka, a zvláště aby se od řádů křesťanských, které nyní v městě mistři a kněží vedou vedle kompaktát s koncilem Basilejským uzavřených, žádnému nedali v těch časech velmi nebezpečných roztrhnouti, ale aby společně stáli »jedni druhým věrně a upřiemně pomáhajíce a sě od sebe nehradiece, poněvadž jsú jedno město, až by Pán z své milosti ráčil pána a krále dáti, nebo jinak zpuosobiti, ježto by toto slavné město Pražské i země Česká v řádech a svobodách svých odpočívati bezpečně mohli.«[47])

Před tím dály se i pokusy o dohodu se stranou Rokycanovou, ale neměly trvalého výsledku. Naopak docházelo k novým útiskům, jež horlivějším kališníkům nepřestávaly zavdávati podnět k novým stížnostem.

Po smrti císaře Albrechta byl odbýván sjezd obou stran v Praze, jenž 29. ledna 1440 učinil snesení o obecném míru v zemi, při čemž sněmovníci zavazovali se zachovávati kompaktáta a usilovati o stvrzení Rokycany jakožto zvoleného arcibiskupa; ale strana Menhartova vládnoucí v Praze přistupovala k míru neupřímně a nerada. Ohledně zajatých měšťanů Pražských učinila sice dohodnutí, že mají z vězení býti propuštěni; ale do Prahy neměli se navrátiti, nýbrž se vyprodati, lečby obec učinila milost

---

vylíčil, kterak se mají do liber rationum příjmy a vydání obecní zapisovati a sice v knize té »XII consules jurati per ordinem sua officia unusquisque per unum mensem tractando reddunt racionem de perceptis et distributis«. Zapisuje se, co přijali ab antiquo consilio, o bernistis, de theloneo, de foro piscium atd. a co vydali na př. super labore murorum, pro reformacione currus communitatis, vyslaným ad regem Romanorum neb ad d. gubernatorem atd. Ku konci čtyř neděl písař učiní součet příjmův a vydání a »si minus fuerit de distributis, dicat magistro civium: ecce tantum post distributa adhuc debetis solvere civitati et scribat in fine factam racionem per magistrum civium supradictum.«

[47]) Arch. kn. č. 331 na l. 96. Na to 22. června 1448 ubrmané s purkrabím hradu pražského Děpoldem z Ryzmberka učinili úmluvu mezi oběma městy Pražskými, kterou Staroměstští postoupili Novoměstským Letňan a rybník Slatinský zůstal oběma společný. (Rukop. Budišínský č. 32 na l. 150.)

těm z nich, kteří by se zavázali nebýti nikdy proti městům Pražským.[48]) Napnutí mezi stranami proto dále trvalo a 29. července došlo k novému spiknutí v Praze proti konšelům, jehož se zúčastnil sám Staroměstský konšel Sigmund Sláma ve srozumění s přívrženci strany Rokycanovy. Kolda z Náchoda, spojenec Táborů, pokusil se při tom o dobytí Prahy vskočiv s branným lidem do Nového města. Úklad ale se nezdařil a měl za následek nové velké pronásledování rozhodnějších kališníků. Množství jich z Prahy uteklo, jiní jsouce dopadeni, dostali se do vězení a pak z města jsou vypovězeni a jim statky konfiskovány, ano někteří pro zradu města jsou sťati.[49]) Za té příležitosti staly se i některé pokusy navrátiti nemovitosti, jež ve válkách husitských byly konfiskovány některým odběhlým měšťanům katolickým, což ale v samé Praze vzbudilo odpor. Obec Staroměstská jsouc svolána purkmistrem a konšely učinila proto 23. února 1441 snesení, že mají na základě majestátu císaře Sigmunda zůstati v platnosti všechny prodeje nemovitostí, jež lidem z města odběhlým byly konfiskovány, že zboží těchto ku prospěchu obce má býti užito a že do obce mají vyhnanci přijímáni býti pouze tenkráte, když jim obec udělí milost a když se s ní v řádech kostelních srovnají.[50]) Zdá se, že i konfiskace předcházejícího roku předsevzaté měly tímto spůsobem obcí býti schváleny.

V ten čas císařovna Barbora vrátila se do Čech a usídlila se na Mělníce. I žádala na Pražanech Staroměstských, aby jí postoupili dvoru královė u sv. Benedikta a některých důchodů; ale obec odepřela tak učiniti, poněvadž císařovna byla nakloněna straně polské, kdežto Pražané účastnili se tehdy jednání s králem Fridrichem o uznání dědičných nároků Ladislava Pohrobka a o zřízení náměstnictva jeho v Čechách. Obec povolila císařovně pouze užívání polovice ungeltu a perkrechtu do budoucího krále; ale dle všeho k vyplácení tohoto důchodu nedošlo.[51])

V březnu 1443 někteří přední šlechticové strany polské, majíce v čele Hynka Ptáčka z Pirkšteina, náčelníka čtyř východních krajů, opověděli Pražanům, kteří se obávali přepadení města jako za Koldy a proto nařídili, aby korouhve čtvrtí na rynku byly vyvěšeny, tak aby »kdyby byl pokřik, každý v své čtvrti byl hotov pod svú korúhev«. Brzo ale došlo na uzavření příměří a »Pražané hned korúhve složili ze slúpuov«.[52]) Nicméně mír nepotrval dlouho. Když mizela naděje na smír s církví, zejména na potvrzení Rokycany za arcibiskupa, strana jeho odhodlala se k provedení samostatné

[48]) *Palacký* u. m. IV 1 str. 11 a *Tomek* u. m. VI str. 76. Pražané vydali také 23. února 1445 glejty přívržencům jednoty Poděbradské, aby mohli na sněm k nim přijíti, ale »s výminkou těch mezi nimi, kteří pro vpadení Koldy a Mokrovúského do Prahy aneb pro jiné překážky města prázdni býti mají« (AČ. III str. 531).

[49]) SLČ. str. 120, Fontes V str. 623, *Tomek* u. m. VI str. 83, 86 a 92 a *Teige*, Základy I str. 418.

[50]) Kniha arch. č. 2899 na l. 507'.

[51]) SLČ. str. 126 a *Tomek* u. m. VI str. 93.

[52]) SLČ. str. 132 a *Tomek* u. m. VI str. 102.

organisace duchovní i politické. Přijala jej v srpnu 1441 za »nejvyššího úředníka v duchovním právu« se sídlem v Hradci Králové a po smrti svého náčelníka Ptáčka z Pirkšteina 27. srpna 1444 zvolila na sjezdě v Kutné Hoře Jiřího z Kunštátu a z Poděbrad za nejvyššího hejtmana jednoty, jež se odtud »Poděbradskou« zvala.[53]) Následkem sporů o výtoň opověděli Táboři Pražanům, takže obce Pražské 27. července 1445 jsou svolány, by se stala opatření pro případ opětného pokusu dobytí města zradou.[54])

Strana Poděbradská usilovala o obnovení jednotné správy zemské dohodou stran, ale marně. Císař Fridrich III., ačkoli 24. října 1443 přijal poručenskou moc nad kralevicem Ladislavem a vladařství nad královstvím Českým,[55]) odpíral vykonávati sám vládu v Čechách, aniž chtěl vydati mladého Ladislava do Čech, pokud byl nezletilým. Následkem toho na sněmě v listopadu 1446 jednalo se o zřízení prozatímné vlády, které měl státi v čele správce zemský s plnou mocí královskou, maje k ruce radu zemskou, skládající se z dvanácti členů, volených po čtyřech z každého stavu.[56]) Pražané ale obávajíce se, aby správa zemská nepřešla do rukou jich protivníků, opřeli se tomu, aby takovýto správce vykonával nad nimi práva moci královské, zvláště aby úřady jako král spravoval a práv a důchodů královských se ujal. V jiných městech, pravili, úředníci královi sadili jsou úřady podle práv a řádův každého města, ale v městech Pražských »nikdy jest úřaduov na krále Mt a k jeho opatření příslušných jiný nižádný nesadil, než *král této země korunovaný sám osobně*«, takže ani »dědičný a zde rodilý královic, byť i léta měl úplně došlá, ještě by saditi u nás úřadóv moci ani práva neměl, leč by korunován byl podle této země řádu. A tak podle těch práv, jakž ižádný jiný práva k sazení úřaduov nemá, než král, *rada v těchto městech trvá, po králi osákši je, krále budúcieho čekajíc*«.

Tvrzení to ovšem nebylo správné, neboť v obcech Pražských i náměstkové královští rady obnovovali, ve válkách husitských obce samy tak činily a většina tehdy panujících konšelů Staroměstských byla dosazena do úřadu zbývajícími konšely a nikoli králem. Ale Pešíku z Kunwaldu a jeho přátelům šlo o to, aby podrželi nerušeně moc i nadále v rukou. Proto také odmítali návrh dvou vyšších stavů, aby správce s radou sobě přidanou přijal všechny požitky, kteréž příslušejí králi a na něž není zápisů. Co obce Pražské drží — vykládali naproti tomu Pražané — vně na zemi kromě měst, na to všechno mají řádný majestát od císaře. Pokud co drží bez zápisů vně i na zemi, ješto není v jich městech, všechno to jsou ochotni navrátiti, ale toliko s podmínkou, že i jiní obecně tak učiní. Což se pak užitkův v městech dotýče, v jichž držení byli za císaře Sigmunda a krále Albrechta, a jež podnes drží, toho i nadále požíti míní, neboť města

---

[53]) *Palacký* u. m. IV 1 str. 103 a *Tomek* u. m. VI str. 96 a 117.

[54]) SLČ. str. 140 a *Tomek* u. m. VI str. 125.

[55]) AČ. III str. 520.

[56]) *Palacký* u. m. IV 1 str. 137.

Pražská nejsou v takových bohatstvích jako dříve a toliko těmi požitky téměř všechny městské potřeby opatrují, ješto kdyby jich neměly, nejednou by obce jich byly obtíženy, že by mnozí musili podstoupiti rozličné nedostatky a bez nich nemohli by častokrát ani potřeby vší země býti jednány.[57])

Následkem odporu toho nemělo sněmování žádného výsledku i bylo patrno, že pokud moc panující strany v Praze nebude zlomena, nedojde ke zřízení spořádané správy zemské. Smýšlení lidu Pražského nebylo též více příznivo vládnoucím konšelům. Velké jitření způsobilo v něm také jednání kardinála Karvajala, jenž přišed do Prahy netoliko odepřel potvrditi kompaktáta, nýbrž vypůjčiv si je s nimi dokonce pokradmo z města ujeti hleděl.[58]) Proto obec Pražská přistoupila 11. června 1448 k snesení sněmu o zachování kompaktát a snesla se na tom, že má každý z města býti vypovězen, kdo by se jim protivil, pod jednou přijímal a kališníky za kacíře tupil.[59]) I konšelé vidouce nezbytí přistoupili k snesení tomu, ale nezažehnali blížící se bouře. Budiť každý tlak protitlak a po velkém napnutí sil přichází sice ochabnutí, po akci reakce, ale když síly si odpočinuly, nastává obvykle zase akce.

Jednota Poděbradská odbývala 24. června 1448 v Kutné Hoře sjezd, na němž se snesla pod vůdcovstvím svého náčelníka Jiříka z Kunštátu zmocniti se Prahy, aby byl učiněn konec libovládě tamějších konšelů. Žalováno na ně, že činí velké nátisky straně podobojí, že přívržence její z města vyhnali, stínali i jinak hubili, že nedrží kompaktát dosadivše na fary faráře, kteří podávají i pod jednou spůsobou a že do kolegií nasadili mnoho německých mistrův a studentů.[60]) Jiřík vyslal do hlavního města

---

[57]) AČ. II str. 216 a *Tomek* u. m. VI str. 137.

[58]) SLČ. str. 151. Dle *Bachmana*, Geschichte Böhmens II str. 403 Karvajal pouze zapomněl »das ihm zur Einsichtnahme übergebene Original der Kompaktaten zurükzustellen.«

[59]) *Höfler* u. m. III str. 174 a 183, *Palacký* u. m. IV 1 str. 167 a *Tomek* u. m. VI str. 159. Že stolice papežská doufala v návrat Čechů do lůna církve pomocí konšelů Pražských, dokazuje list k radě a obci Pražské papeže Eugenia z 10. ledna 1444, kde zatracuje kalich »ydolum illud, quod Basilie in dedecus et obprobrium cristianitatis per nonnulorum insaniam est erectum« a papeže Mikuláše z 21. března 1447 stavům českým proti bludům (Mareš, Prokopa Písaře Praxis cancellariae str. 97 a 109). — Na sněmě sdělili 20. května 1448 poslové do Říma vyslaní, že Karvajal radil, aby zanechali kalicha, neboť kompaktáta byla učiněna toliko pro pokoj toho času a dnes už mnozí litují, že se tak stalo. Dokud Čechové nesjednotí se s církví, Němci budou stále papeže proti nim popouzeti. Ale poslové, kteří náleželi straně Příbramově, odpověděli, že se Čechům mají kompaktáta dopřáti, sice »vaším tištěním nás od sebe nastane oddělení od kostela Římského«. (AČ. II str. 234 a 235.)

[60]) SLČ. str. 152 a AČ. II str. 238 a 239. — Táboři už v dubnu 1442 v Kutné Hoře vedli stížnost, že kompaktáta se nedrží Čechům a Moravanům a kdež »ve dvú stú nebo viece městech království Českého a markrabství Moravského pravdy božské vedeny byly, již jsú opovrženy« (AČ. I. str. 377).

Jana Malovce z Pacova a Zdenka Kostku z Postupic, žádaje nápravy v těch kusech a poslové dali skrze tajné přátely množství žalobných listů po řemeslech a po ulicech města roztrousiti, jichžto patrný úmysl byl zbouřiti obce proti konšelům.[61]) Když tito vojsku jeho odepřeli táhnouti skrze Prahu bojíce se povstání lidu Pražského, tu 3. září 1448 zmocnil se Jiřík měst Pražských a zasednuv ihned na radnici Staroměstskou přijímal sliby poslušenství od měšťanstva. Nejv. purkrabí Menhart z Hradce jest zajat a odvezen na Poděbrady, hejtman městský Hanuš z Kolovrat, mnozí konšelé a měšťané strany protivné spasili se útěkem, obávajíce se, že nyní s nimi bude podobně naloženo, jako oni s přívrženci strany Rokycanovy a Velvarovy druhdy nakládali.[62])

K takovému pronásledování ale nedošlo. Jiřík z Poděbrad, jenž se v ten čas psal »správcem a ředitelem měst Pražských« a později »správcem pánů, zemanů, měst a obcí království Českého kalichu příchylných«, měl na mysli upokojení země, zřízení vlády zemské, potvrzení a dokonání kompaktát a dosazení Rokycany na arcibiskupství a toho všeho spíše doufal dojíti dohodou se stranou protivnou, nežli jejím potlačováním.

Ovšem správu měst Pražských nemohl ponechati v její rukou. Pročež den po dobytí Prahy (4. září) obnovil rady osobně ve všech třech městech Pražských, dosadiv do nich své přívržence, nevyžádav si přirozeně nijakých návrhů neb přání sesazených konšelů, kteří mu zajisté upírali právo k takovému převratu. Na Starém městě učinil prvním purkmistrem *Antonína od oslů*, na Novém městě *Václava Cvoka* a na Malé straně *Matěje Berku* a ze starých konšelů neponechal ani jediného v nových radách. I za něho rada čítala na Starém městě 18 a na Novém a Menším městě toliko 12 členů, jak tomu bylo už od r. 1436. Na Starém Městě dosadil značnější počet řemeslníků do rady nežli v obou ostatních městech.[63]) Noví konšelé spo-

[61]) Psalť Jan z Rabšteina Oldřichovi z Rosenberka 1. září 1448, že někteří zjednaní od poslův p. Jiříka z Poděbrad »metali listy po uliciech pod pečetí páně Jiříkovú. Píše službu svú ke všem řemeslóm, ševcóm, koželuhóm, krajčieřům oc. a túže jim na konšely obú měst i na některé z obce, kterak jeho pomlúvají v Praze, žeby on chtěl ji zkaziti, a dlúhú kroniku. I berú sobě, že chtěl zbúřiti obec proti konšelóm. Psali p. Jiříkovi o to do vojsky i jiným, ne také i ti řemeslníci nebo cejchmistři dobře protivně i úštipně« (AČ. III str. 48). Srov. též Čas. Č. Musea 1827 sv. 3 str. 55.

[62]) *Palacký* u. m. IV 1 str 172 a *Tomek* u. m. VI str. 168. Srov. list Jiřího z Poděbrad z 23. září 1448, v kterém Oldřichu z Hradce sděluje příčiny zajetí otce jeho. (AČ. IV str. 13.)

[63]) Zápisy o tom čtou se v kn. Novoměstské č. 2084 na l. B 39 za úvodními slovy protonotáře Prokopa: »Hic mutata est fortuna«, (Soupis str. 91). O Cvokovi pekaři viz *Tomek* u. m. VIII str. 468. V knize Malostranské č. 2080 na l. 94' čte se: »Anno domini millesimo CCCCXLVIII° feria tertia (sic!) post festum sancti Egidii substituti sunt consules jurati a nobili domino Georgio de Podiebrad alias de Kunstat, *gubernatore et rectore civitatum Pragensium tunc temporis existente* etc.

lečně s obcemi slíbili mu zachovati poslušenství a věrnost až do budoucího krále, který bude zákonným způsobem zvolen a korunován, a obce při tomto i následujícím sázení konšelů svolovaly k tomu, aby všechny dřevné nepřízně a nelibosti v obcech Pražských vzniklé pominuly a zapomenuty byly s tou výminkou, »jestliže by kteří neb kto měli s sebú co činiti o zbožie a statky kteréžkolivěk movité i nemovité, ti aby sebe právem hleděli před pány konšely, jakož řád a právo jest toho města«. Následkem toho vyhnanci vrátivše se do města vymáhali soudně vrácení jmění jim konfiskovaného.[64]) Bývalý purkmistr Pešík z Kunwaldu propuštěn byl na Dražice pod závazkem, že se k soudu dostaví, kdykoli bude obeslán a že vydá řádný počet ze svého úřadování. Závazku tomu ale nedostál, ušed tajně z města a teprve po smrti 4. prosince 1454 ze závazku je propuštěn, když synovec jeho Jan z Dražice za něho počty složil.[65]) Noví konšelé na Starém městě střídali se opět v úřadě purkmistrském, jak to bývalo druhdy a obnovili podřízené sobě úřady městské.[66]) Hrad Pražský

primum Berca, Thomas Chod, Johannes a nigra, Andreas Strziebrny, Dietrzich, Johannes Hamat, Hanussco sartor, Sigismundus scriptor, Paulus, Wenceslaus Nozierz, Nedorosstie, Johannes vector.« Datum této obnovy rady má patrně zníti »feria quarta (4. září) post f. sti. Egidii«, neboť sotva se dá mysliti, že by na Malé straně rada bývala o den dříve obnovena, nežli v obou ostatních městech. Srovn. SLČ. str. 155 a *Tomek* u. m. VI. str. 170 a IX str. 266, 281 a 300. R. 1449 3. září zove se pak Jiří z Kunstátu »*gubernator civitatis Pragensis, baronum, militum, armigerorum ceterarumque civitatum et communitatum regni Bohemie invictisime veritatis ewangelice communioni sanctissimi et preclari calicis dominici plebejo populo adherencium ac aliorum baronum, nobilium atque clientum et communitatum huic veritati et ipsi domino gubernatori favencium secundum tenorem compactatorum cum sacrosancto generali consilio Basiliensium factorum*« a r. 1450 »*gubernator baronum, nobilium, armigerorum, clientum, civitatum et communitatum incliti regni Bohemie calici divino adherencium et favencium.*« (Soupis str. 91 a 102.) Na Starém městě dosazeni byli do rady dva soukenníci, kožešník, krejčí, sedlář, sladovník a zlatník, ale na Novém městě pouze řezník, což se zdá nasvědčovati tomu, že řemesla v tom městě nebyla z počátku Jiříkovi nakloněna.

[64]) Soupis str. 46 a 91.

[65]) *Tomek* u. m. VI str. 171, 186, 192, 207 a 261. O Pešíkovi od stříbrné hvězdy srov. pozn. 39 na str. 237. V Budiš. rkp. č. 32 na l. 155 praví se 14. srpna 1454, že Pešík jsa *primasem* měl pečeť v své moci několik let a činil co chtěl atd. Tamže na l. 71 čte se, že Jan a Václav z Kunwaldu, synové pana z Kunwaldu, kterému císař Sigmund 23. listopadu 1435 zapsal v 1000 kopách tvrz Uhřiňoves s vesnicemi Tehovice, Kolovraty, Voděrady, Zdebrady, Přestavlky a Lipany, všechno to panství postoupili 18. března 1449 Pražanům Staroměstským, kterým kr. Vladislav zápis ten 19. srpna 1472 potvrdil, připsav k summě zápisné ještě nových 1000 kop. O majetku a osudech obou bratří z Kunwaldu v. *Tomek* u. m. VIII str. 451. násl.

[66]) Soupis str. 102. *Rychtáři* ustanoveni byli na Starém městě panoše Hynek

dostal se v moc Zdeňka Konopištského ze Šternberka jakožto purkrabího, i ostatní úřady zemské rozděleny mezi ostatní přívržence jednoty Poděbradské. Správa pak duchovní s farou Týnskou navrácena jest mistru Janu z Rokycan, jenž se zval odtud »hlavou všech kněží Pražských i jiných měst a obcí«, učiniv 16. listopadu 1448 v koleji Karlově s mistry a kněžími Pražskými úmluvu jednoty a svornosti.[67]) Všichni měli se věrně přidržeti kompaktát a řádů kostelních, kterých do té chvíle zachovávali v městech Pražských, neb »jsú takoví obyčejové od Filiberta biskupa a legáta od Basilejského sboru s mocí do Čech poslaného rozkázáni«, ale zároveň bylo vymíněno, že při těch obyčejích kostelních mají býti odjati »svatokupectvie, kněžské lakomstvie, čáry, pověry i všickni jiní neřádové«. Co se týče rozdávání pod obojí spůsobou dítkám a českého zpívání, měli se obojí přívrženci v městech Pražských trpěti »přijímající i nepřijímající« až do toho času, kdy koncilem Basilejským vedle soudce v Chebě namluveného o tom bude rozhodnuto. Kněží, kteří jsou neb budou při kostelích, nemajíce stvrzení od biskupův, neměli býti tupeni, že nemají moci lidem svátostmi posluhovati a kdo by z úmluvy se vyvinuli a rozbroje a různice v městech Pražských na kázáních neb jinde kdežkoli činili, buďte světští neb duchovní, měli rukou světskou býti trestáni jako ti, »jež by svornost a jednotu rušili ke zlému obcí měst i k hanbě všeho královstvie Českého«.[68]) Následkem tohoto srovnání posavádní dva administratoři asi uznali Rokycanu za svého představeného.[69])

Přes toto smíření kněžstva Pražského dlouho nedařilo se správci měst Pražských Jiřímu z Poděbrad zjednati sjednocení stran v Praze a v zemi. Syn zatčeného Menharta z Hradce Oldřich pokoušel se ve srozumění se stranou Rosenberskou a s přívrženci Pešíka z Kunwaldu odejmouti opět panství v Praze straně Poděbradské a také v listopadu 1448 vyhlásila strana Rosenberská Jiříkovi válku.[70]) Marně v lednu 1449 jednáno bylo na sjezdě v Pelhřimově o srovnání obou stran a o svolání sněmu zemského za účelem zřízení správy zemské. Nepřítomnosti správcovy v Praze použili četní jeho odpůrcové, aby mezi lidem Pražským a ním rozseli koukol nedůvěry podezříváním, že na zmíněném sjezdě vedl jednání »ku potření pravdy boží«.[71])

---

z Řepnice a na Novém městě Václav Radoch (*Tomek* u. m. IX str. 276 a 292). Od r. 1449 připomíná se na Starém městě ještě *maršálek panský* Mikuláš z Chrustenic (*Tomek* u. m. IX str. 278), jehožto úřad tušim stal se pak náhradou za bývalé hejtmanství městské, když pan Jiřík z Poděbrad, posavadní společný hejtman měst Pražských, stal se r. 1452 správcem zemským.

[67]) *Tomek* u. m. VI str. 172.

[68]) Ruk. arch. č. 993 na l. 151 a č. 2083 na l. Q 4 (*Soupis* str. 91).

[69]) *Krofta* u. m. str. 47.

[70]) *Tomek* u. m. VI str. 174 násl.

[71]) Už 22. listopadu 1448 varoval hejtman kraje Chebského Hynek Krušina ze Švamberka Oldřicha z Rosenberka, aby do Prahy k sněmu nejezdil, neb »jsú druzí starší z Prahy nynie vyhnáni, ježto by rádi byli dobrému, a snáze nynie

Aby tomuto pobuřování lidu učiněn byl konec, svolali konšelé obce všech tří měst Pražských, jež se snesly na osvědčení panu správci, že smýšleným o něm věcem pravdy nepřikládají, nýbrž že jemu úplně věří »jako pánu zachovalému a v tom stálému, což se dotýče napřed pravdy boží a dobrého obecného této koruny i těchto měst«. Vyslovovaly mu plnou důvěru, že se o to vše pilně zasadí a jim toho bude s přáteli svými raden a pomocen, jakož i ony jemu. Při tom děkovaly mu »z prací a z pilností velikých, kteréž měl a má o pravdu boží, o přijímání těla a krve pána našeho Ježíše Krista pod obojí způsobou lidu obecnému a o obecné dobré i také o dobré těchto měst a těchto obcí«. Zejména vzdávaly mu díky za milost, kterou »při dobytí města s touto obcí učinil a ještě činí, jakož i za to, že má péči o rozmnožení přeslavného učení Pražského, aby se mistři, studenti a kněží množili k rozšíření a k zvelebení pravdy boží, ke cti a k slávě i k osvícení této koruny a města Pražského«. Pročež obce vyzývaly konšely, aby trestali každého, kdo by noviny, řeči nejisté i listy k nejednotě a různici mezi nimi šířil, kdo by lásku, jednotu i svornost mezi nimi rušil, buď duchovní neb světský, aneb kdo by proti panu správci neb konšelům řečí neb skutkem se provinil. Z příkazu správce zmocnily též konšely, aby učinili potřebná opatření, »což se řemeslníkův a obchodů dotýče, i také o chleb, pití, váhy, míry i o jiné potřeby všelikého řemesla i obchodův, aby se obci, chudému i bohatému, spravedlnost dála«.[72])

Od té chvíle obce Pražské trvaly v nerušeném přátelském poměru k Jiřímu z Poděbrad,[73]) o němž čím dále tím větší šířil se doma i za hra-

---

jeden lotr v Praze búřku udělá, poněvadž jsú vyhnáni i nevládnú, i nerozumieme tomu, kto by to stavil, když by se búřka počela« a v lednu 1449 dával některý panský úředník zprávu témuž p. z Rosenberka, že v Praze čekají toužebně na návrat p. správce a toho jest veliká potřeba, »nebo se velmi búří lotrovina i ti kněží i ti, ježto byli vyhnáni pro neřádné věci. A strach nebude-li někakého mocného města osazování dobrými lidmi, byť nenačali vína črveného, zprosť nás pán buoh toho řádu s nimi píti.« A dokládá, že »dobří lidé duchovní i světští chodí jako bez smysla u veliké tesknosti.« (AČ. III str. 55 a 376.) Srovn. obranu Jiřího proti jednotě Strakonické z 19. února a 1. března 1449, v níž se tvrdí, že Oldřich z Hradce nechtěl v Pelhřimově svévolně jeho podávání přijmouti, chtěje raději záhubě země a kde protestuje se proti tomu, žeby otec jeho Menhart býval otráven (AČ. II str. 244, 247 a 249). Srov. též *Tomek* u. m. VI str. 178.

[72]) Ruk. arch. č. 2083 na l. Q 5. Z doby té zachoval se velký počet statutův a nálezů ve věcech cechovních, jež na uveřejnění teprve čekají. Některé otisknul *Tomek* v AČ. XIV str. 459—479.

[73]) Srov. na př. zápis o půjčce, kterou sousedé čtvrtí Novoměstských 3. ledna 1453 vedle nálezu obecného za purkmistrovství Daniele z Tuchorazu skládali »na poctu a ku pomoci svatby dcery pana správce královstvie Českého« (Soupis str. 103) a dopis rady Novoměstské z 12. dubna 1463 králi Jiřímu zaslaný, v kterém žádá za brzké navrácení jeho do Prahy »k utěšení našemu i vší obce« a jejž zavírá slovy: »Pán Buoh všemohúcí rač Vaši Jasnost zachovati a množiti ve všem dobrém

nicemi věhlas vynikajícího státníka, oddaného milovníka vlasti a Čecha nejmohutnějšího.

Za jeho přispění a souhlasu rovnány jsou brzo na to spory o statky v předešlé době zabavené a to tím spůsobem, že obec dovolávajíc se majestátu císaře Sigmunda z r. 1436 potvrdila 4. února 1449 snesení z r. 1441, aby statky lidí odběhlých ve válkách husitských nebyly více navracovány, nýbrž aby konšelé spoluměšťany při držení jich zachovali.[74]) Naproti tomu 3. března o. r. z jednostejného svolení a rozkázání veliké obce zase »jsú navráceni a přijati do města a v súsedstvie i k jich všem právóm všichni súsedé a spoluměšťané, kteří za vlády Pešíkovy byli zhyzděni a zmazáni a z nichžto někteří byli vězněni a z města jinam do vazeb vydáni a jiným z města kázáno«, když stará rada, která dřív s Pešíkem seděla, prohlásila, že na ty lidi nic zlého neví. Zároveň dáni jsou navracujícím se vyhnancům

---

k ščastnému spravování koruny a jazyka českého i ku prospěchu všie svaté cierkve« (*Tomek* u. m. VII str. 68).

[74]) Ruk. arch. č. 2099 na l. 507. Šlo tehdy o při Jana Velvara s Annou vdovou Hanuše Langnikla o vrácení konfiskovaného domu čp. 627 v uličce Týnské, kteroužto při Velvar vyhrál, jakož vůbec v ten čas k ostatnímu svému majetku je navrácen. Když byl totiž Jan z Kunwaldu seděním na Dražicích jménem strýce svého Pešíka před radou 2. února 1450 prohlásil, že chce ve při s Pražany a zvláště s Janem Velvarem přestati na Jiříku z Kunstátu pod základem tisíc kop, tu Jiřík 6. září 1450 vypověděl ve při mezi nimi o »mlýny a domy Helmovské« (čp. 102-I), když se byli »řečmi nesnadnými« potýkali, že Velvar má k těm mlýnům a domům lepší právo, nežli Pešík a že mu je proto má ve čtyřech nedělích postoupiti pod propadením základu. V jiných rozepřech ani Pešík ani jeho bratran Jan (jehož otec podkomoří Jan roku 1441 zemřel) ku právu městskému nestáli, až konečně předce na Jiříku z Kunstatu přestali, dle jehož výpovědi konšelé všechny zápisy Pešíkovy za zrušené prohlásili. Velvar zemřel asi v říjnu 1451, neboť kšaft jeho byl 20. října 1451 na žádost jeho syna Samuela do kněh vložen za purkmistrovství Václava Valečovského. V kšaftu tom odkázal synu »dům na Luži (čp. 102-I), dům u vrše v Celetné ulici (čp. 561-I), mlýn Helmovský i všechno ostatní zboží«. Muž sestry Samuelovy Vít krejčí cítil se tím zkrácena, že manželce jeho toliko 50 kop bylo odkázáno a připověděv se k pozůstalému statku dotkl se vycházeje z radnice švakra a konšelů slovy: »Dobroť se jest nynie tobě súditi, že máš na ruku, ale by ty sobě to řetězy ocelivými skoval, shledáš, žeť já to roztrhnu.« Ale nedosáhl ničeho, nýbrž musil u přítomnosti Jiřího z Kunstátu konšely odprositi. (Rukop. arch. č. 992 l. 226, 227 a 231). Srov. *Tomek* u. m. VI str. 192 a 207 a VIII str. 75, 124, 455 a 460—462. Jan Velvar držel od r. 1435 též mlýn na Kameni (*Tomek* u. m. VI str. 263 a AČ. II str. 456). Z mlýna Helmového mělo do špitálu křižovníků sv. Františka býti placeno ročně 20 kop, ale když jej držel Pešík z Kunwaldu, křižovníci jsouce mu dlužni 284 kop sprostili jej placení tohoto úroku (AČ. II str. 457), načež král Jiří r. 1460 tento plat Samuelovi Velvarovi rovněž propustil (Ruk. arch. č. 992 na l. 259). O majetku Pešíka a Jana z Kunwaldu v. též AC. I str. 544.

listy k jich očistění a zápisy jim ku škodě neb k hanbě v knihách učiněné za zrušené jsou prohlášeny.[75])

Takovým způsobem změna ve správě měst Pražských měla za následek závažné proměny v držení některých nemovitostí, jež nyní z rukou přívrženců Pešika z Kunwaldu zase do rukou přátel strany Poděbradské přecházely.

Odtud nebylo více překážky, aby vyhnanci byvše přijati v sousedství do obcí nemohli obdržeti zase členství v radách městských. Když po zřízení jednoty Strakonické, ku které přistoupila také města Plzeň a Budějovice, Jiří meškal na sněmě v Jihlavě, snaže se marně o dohodu s touto jednotou,[76]) tu za nepřítomnosti jeho v Praze došlo 3. září 1449 k nové obnově rad městských a sice provedl ji Zdeněk Kostka z Postupic na jeho místě a jeho jménem.[77]) Z členů starých rad na Starém a Novém městě nebyl převzat ani jediný, podobně na Malé straně všichni předešlí konšelé opomenuti až na Hanúška krejčího, který učiněn prvním purkmistrem. Na Starém městě jmenován na prvním místě *Vaněk Valečovský z Kněžmosta* a členem rady *Jan Velvar;* na Novém městě stal se prvním purkmistrem *Petr Heřka*

---

[75]) Ruk. arch. č. 992 na l. 232. Stalo se tak hlavně v zájmu pozůstalosti po Mikuláši Kněževeském, měštěnínu někdy Starého města Pražského, který — jak se v zápisu praví — za Pešíka z Kunwaldu r. 1439 »vězen jest i tvrz jeho dědičná Jiřice se všemi příslušnostmi, duom v Celetné ulici (čp. 597-I) i jiná všecka zbožie, kteráž týž Kněževeský měl, jsú jemu odjata a pryč dána«. Bylť 22. srpna 1450 kšaft Kněževeského ze dne 27. listopadu 1439 na Mělníce zřízený do kněh Staroměstských vložen, v kterém ustanovil poručníky nad svým zbožím Viléma z Talmberka, Vaňka z Kněžmostu a Beneše z Mokrovous. Poručníci ti pak z rozkázání sněmu a s radou mistra Rokycany postoupili 24. ledna 1450 všechen statek Kněževeského i s tou pří, kterou měli s Hanušem z Kolovrat, Jiříku z Poděbrad, jenž na to 23. srpna 1451 prodal dům Kněževeského Vaňkovi z Kněžmosta, řečenému Valečovský, za sto kop a když Valečovský žádal radu, aby zápis na prospěch Hanuše z Kolovrat r. 1439 učiněný (srov. str. 236) zrušila a konšelé k žádosti té 30. března 1452 svolili, tu Jiřík z Kunštátu dohodnuv se o to s Jindřichem Berkou z Dubé, kterému Hanuš z Kolovrat Jiřice a jiné zboží Kněževeského byl dal, postoupil všechno toto zboží dále Vaňkovi z Kněžmosta (Ruk. arch. č. 992 na l. 225, 230 a 233). Srov. též *Tomek* u. m. VI str. 186 a 191 a VIII str. 86, 220 a 463—465.

[76]) *Tomek* u. m. VI str. 180, 187 a 189.

[77]) V manuálu Novoměstském č. 88 na str. 407 čte se: »d. Georgio de Kunstat — gubernatore civitatis — tunc temporis Iglawie placitacione cum parte ei adversa tenente, et per sui presenciam consules in civitatibus Pragensibus, prout hoc facere fuit conveniens, propter eandem placitacionem instituere non valente strenuus miles dominus Zdenco Kostka de Postupicz vice, auctoritate, nomine et commissione ejusdem domini Georgii gubernatoris locavit consules« (Soupis str. 102, též 119).

a v radě zasedalo nyní zde sedm řemeslníků, kteří tedy tvořili většinu, a i v radách obou ostatních měst byli řemeslníci slušně zastoupeni.[78])

Nově zvolení konšelé tří měst Pražských svolavše obce snesli se s nimi 11. září 1449 na kusech, jež mají býti v obcech nadále držány k zachování věrnosti panu správci, k udržení svornosti a jednoty i k uvarování všech různic. Nejprve bylo svoleno, aby všichni, světští i duchovní, drželi se kompaktát a z nich nevystupovali, zejména na mistry a všechny kněze vznesena důtklivě žádost, aby jsouce v jednotě a svornosti zachovávali poslušenství mistru Janovi z Rokycan, volenému arcibiskupu. Poněvadž hostinní kněží do města přicházejíce z měst a hradů kalichu odporných bývají shledáváni v rozličných neřádích a mluví řeči nehodné k roztržení a dvojení a častokrát i »ku potupě pravd svatých«, zůstáno na tom, aby žádný hospodář takového kněze do svého domu nepřijímal, leč by prve Rokycanovi jakožto »zprávci kněžskému« ho opověděl a od něho svolení k přijetí obdržel. Pod pokutami zapovězeno dále pomlouvání a utrhání na cti panu správci, jakož i všeliké zdvihání neliboстí, kyselostí a hněvů, pomlouvání a hanění jedněch druhými, neboť má-li kdo s druhým co činiti, má hleděti jej právem. Rovněž zapovězeny jsou všechny stranné schůze a sbírání tajná neb zjevná po domích, ulicích neb kdežkoli jinde, poněvadž každý může přímo na purkmistry a konšely vznésti, co by bylo užitečného a potřebného městům, aby věci takové byly jimi opatřeny, napraveny a zjednány. Nikdo neměl míti jiných pánů přikázaných krom pana správce a konšelův, za to každému ponecháno právo vystěhovati se z města, když se řádně vyhostí. Další předpisy týkaly se svobod učení Pražského a jich platnosti i pro studenty cizého jazyka, volného příjezdu cizozemců kteréhožkoli jazyka, zejména kupcův a jiných obchodníků, do měst Pražských s podmínkou opovídání jich se purkmistrům, stavování všelikých neřádův a smrtedlných hříchů, vedení řemesel a obchodů věrně a spravedlivě, svěcení neděle a zachovávání poctivosti paní a panen při procházkách do zahrad neb vinic, netrpění po domech ležákův a lehkých žen »k velikému úrazu a hanbě panu správci a jim všem« atd. Konečně slibovali si Pražané »v těchto časech nebezpečných býti jednostajně pilni hrdel a statků svých i měst, při tom prací a nákladův nelitujíce«.[79])

[78]) Srov. *Tomek* u. m. VI str. 190 a IX str. 266, 281 a 300. Zasedali z řemeslníků v radě na Starém městě: bečvář, mydlář, platnéř, nožíř a sladovník, na Novém městě: soukenník, plátenník, pekař, řezník, kožišník, kolář a švec a na Malé straně: krejčí, uzdář, řezník a sladovník. V Menším městě obec 11. září 1449 obnovila pokuty na zameškání sezení rady a zní o tom zápis: »Convocata fuit tota communitas hujus civitatis et ibidem decrevit et consensit ad penam consuetam antiquitus certam, videlicet quicunque neglexerit horam horologii, quod incurrat penam III numorum, qui autem neglexerit consilium, incurret penam sex nummorum«. Statut ten byl obnoven 10. září 1450 a 12. prosince 1452 (Ruk. arch. č. 2080 na l. 98, 101 a 112).

[79]) Ruk. arch. č. 993 na l. 152.

Jak patrno, stály výnosy ty na stanovisku čtyř artykulů Pražských a měly za účel zavésti přísný řád v obcech ve smyslu a v zájmu strany podobojí. Též měly za účel přispěti opět k oživení obchodu a živností městských. O svobodě náboženské, politické neb hospodářské nebylo v nich ovšem řeči. V tom ohledu kališníci Pražští stáli na vlastním výlučném stanovisku církevním jako katolíci a Jiří z Poděbrad, jenž se tehdy staral o dohodu se stranou pod jednou, souhlasil asi s tím, že výnosy ty za jeho nepřítomnosti v Praze byly vydány.

Upevniv moc svou v Praze staral se dále o upokojení a sjednocení celé země. V listopadu 1449 vypověděl válku Fridrichovi knížeti Saskému, jenž držel některé části severních Čech, a purkmistři a rady obou měst Pražských učinili tak vedle něho, a když páni z Hradce a z Rosenberka se s tímto »starodávným země nepřítelem« spojili, vypovězena i jim válka.[80]) Na sjezdě na Wildšteině 11. června 1450 uzavřely ale obě jednoty Poděbradská a Strakonická příměří a smlouvu o rovnání sporů mezi nimi, při čemž vymínily, že kompaktáta zůstanou v své moci. Pročež i Pražané tří měst dali k smlouvě té přiznávací listy.[81])

Jiřík vrátiv se do Prahy obnovil 2. září 1450 osobně rady na Starém a Novém městě a 4. září na Malé straně, jmenovav prvními purkmistry na Starém městě opětně *Václava Valečovského*, na Novém městě *Václava Cvoka* a v Menším městě *krejčího Hanouška*. Ze starých konšelů ponechal na Starém městě pět, mezi nimi Jana Velvara, na Novém dva a na Malé straně pět v nových radách a některá část členů rad náležela opět stavu řemeslnickému.[82]) Od těch časů skládány pořádně počty obecní a rostoucí příjmy i vydání obce podávaly důkaz, že opět zmáhala se zámožnost obyvatelstva následkem spořádanější správy obecní i zemské.[83])

---

[80]) AČ. II str. 268 a 271, III str. 545 a V str. 268 a 274.

[81]) AČ. II str. 274 a III str. 546. K jednotě Poděbradské náležela tehdy tři města Pražská s hradem Pražským a Hradčany, dále Kutná Hora, Čáslav, Kouřim, Brod Český, Vysoké Mýto, Chrudim, Polička, Hradec nad Labem, Jaroměř, Dvůr, Nimburk, Stříbro, Tachov, Klatovy, Beroun, Písek a Vodňany a k jednotě Strakonické Kadaň, Budějovice a Plzeň (AČ. II str. 282 a 284). Mimo jednoty zůstávala města: Tábor, Domažlice, Kolín, Litoměřice, Loket, Louny, Mělník, Most (v rukou saských), Prachatice, Slané, Sušice, Trutnov, Ústí nad Labem a Žatec. Vidí se z toho, kam až sahalo tehdy panství správce Jiříka z Poděbrad spolčeného s Pražany.

[82]) Soupis str. 91 a 103, Ruk. arch. č. 88 na l. 526, č. 2084 na l. D 17 a 2080 l. 101. Na Starém městě zasedali v radě: soukenník, řezník, dva krejčí, bečvář a uzdář, na Novém: kožišník, soukenník a pekař a na Malé straně: krejčí, řezník, vozataj a sladovník (*Tomek* u. m. VI str. 207 a IX str. 266, 281 a 300).

[83]) Rada *Staroměstská* z r. 1449 skládala 16. listopadu 1450 počty před deseti obecními (coram communibus) z příjmův a vydání obecních a vykázala příjem 432 kopy 4 gr. a vydání 372 kop $3^1/_2$ gr., takže v měšci obecním zane-

Na sněmě, který na to 25. listopadu 1450 v Praze se sešel a do 6. ledna 1451 zasedal, staly se vážné kroky k obecnému upokojení země. Čeho r. 1446 nebylo lze docíliti pro odpor strany Pešíka z Kunwaldu, aby byla zřízena zemská vláda, k tomu nyní z obou stran svoleno. Usneseno, aby správu království vedl správce s radou mu přidanou a aby při tom se spravoval radou krále Fridricha, jenž opětně měl býti požádán, aby mladého královice Ladislava vydal a artykule o stvrzení kompaktát a arcibiskupa potvrdil, začež stavové o výživu krále slibovali se postarati. Mladý král měl se zavázati, že na úřady a zámky toliko Čechy bude sázeti, kteříž se mu líbiti budou a že o věcech koruny s radou Čechů se bude raditi. Všechna záští a hanění, zejména Jiřího z Poděbrad, měla přestati. V zájmu obchodu měly silnice všude svobodně jíti a loupeže na nich ustáti »podle poprav starodávních«. Při tom o bývalém purkmistru Novoměstském *Pavlovi Dětřichovic*, jenž vstoupil do služeb Oldřicha Rosenberského, bylo ujednáno, že domy a vše, k čemuž má právo, ježto mu po dobytí Prahy bylo odjato, má zase ve čtyřech nedělích v jeho moc býti vráceno, tak aby svobodně s tím mohl nakládati, i kdyby nebyl do města zase přijat.[84])

Následkem ale toho, že král Fridrich odkládal vydati Ladislava do Čech a že nevedlo k cíli jednání o otázky náboženské, při němž stolice papežská začala hájiti neplatnost kompaktát,[85]) došlo k volbě správce země a jeho rady teprve na sněmě 27. dubna 1452, když už král Fridrich před

---

chala pro nové konšely 80 kop (Ruk. arch. č. 992 na l. 227). Tak se dálo i v následujících letech (Soupis str. 46) a skládali počty též *úředníci šestipanští* (dva konšelé a 4 obecní), *berníci* (dva konšelé a 4 communes officiales, jež rada ad colligendam bernam ustanovila) a *úředníci mostu* (dva konšelé a dva communes officiales pontis). Tak konšelé zvolení 7. listopadu 1452 skládali počty »coram consules modernos deputatos« dne 19. ledna 1453 a v ten čas také stará rada z r. 1448 přišla k tomu, aby před 4 konšely a 6 obecními radou k tomu vydanými složila počty, poněvadž Václav Duršmid, který byl jejím členem nechtěl státi k počtům, ač byl často napomínán žádaje glejtu a tu dáno ostatním konšelům absolutorium, ale »Duršmid v zlodějství je shledán očitě«. (Ruk. arch. č. 992 na l. 234 a 236). Tento Duršmid neboli Vaněk z Vesce seděním na Ostrově měl zápisy cís. Sigmunda z r. 1436 a 1437 na Měšice, Mirovice, Záryby a Hovořovice, jež r. 1474 z rukou Zdenka ze Šternberka Pražané Staroměstští nabyli (Ruk. Budiš. č. 32 l. 71). — Na *Novém městě* odstupující konšelé, také obecní berníci a všichni úředníci skládali počty 8. ledna 1450 a pak v lednu 1451 před novou radou a obecními, kteří po dvou z každé čtvrti byli voleni a kteří staré konšely jménem a z vůle celé obce ze závazku propouštěli, časem svolávána také celá obec, jež zvolila několik starších, jimž zkoumání počtů společně s novými konšely a s několika obecními uložila a po jich návrhu pak počty schvalovala (Lib. bern. č. 989 na l. 45—50). Srov. též Soupis str. 74.

[84]) AČ. II str. 287, 290—299 a III str. 69. Srov. též *Tomek* u. m. VI str. 210—212 a VIII str. 458.

[85]) *Tomek* u. m. VI str. 213, 215 a 221.

tím v říjnu 1451 před výpravou do Říma svěřil Jiřímu z Kunstátu správu království.[86]) V hodnosti té Jiří obnovil 8. a 10. prosince 1451 rady v městech Pražských, ustanoviv opět *Václava Valečovského* na Starém městě, *Daniela z Tuchoraze* na Novém a *Hanouška* v Menším městě Pražském prvními purkmistry.[87]) Po roce jakožto zvolený gubernator obnovil zase rady v městech Pražských 7. a 9. prosince 1452 posadiv na Starém městě *Přecha z Budkovic*, který byl též r. 1450 a 1451 konšelem, na první místo a zanechav ze staré rady pět konšelů. Na Novém a Menším městě zůstali ze staré rady čtyři konšelé v úřadě a purkmistry zvoleni jsou opětně *Daniel z Tuchoraze* a *Hanúšek krejčí*.[88])

Jak zmíněno, na sněmu o sv. Jiří byl zvolen Jiřík z Poděbrad za »správcí mocného a pravého v království Českém« a to na dvě léta a jemu k ruce přidáno jedenácte radů, mezi nimiž většina náležela straně pod obojí, ale z měst byli pouze dva radové: Vaněk Valečovský z Kněžmostu a Bartoš Ptáček ze Slaného. Sněmovníci zavázali se zachovávati kompaktáta a zmocnili nové vladaře, aby řídili všecko království, osazovali úřady a soudy dopomáhajíce každému ku právu, obraceli k sobě všecky požitky komoře královské příslušné, jako důchody z úřadů, platy, zboží, summy klášterské a městské, aby stavovali zjevná kacířstva, bludy, falše, loupeže, pálení a jiné všecky neřády v zemi a aby vůbec všecky obyvatele v pokoj a jednotu uvedli, by mohli snáze krále a arcibiskupa míti. Konečně byl každý vyzván, aby k ruce p. správce na radnici Staroměstské listy přiznávací k snesení tomu položil, sice měl býti považován za rušitele obecného dobrého.[89]) Přes to Tábor a jiná některá města[90]) odpírala tomu, aby komu jinému nežli králi postupovala statky a důchody, rovněž jednota Strakonická vzpírala se uznati správce zemského, ale Jiřík během léta 1452 donutil všechny k podrobení se, takže konečně celá země stála pod jeho správcovstvím.[91])

---

[86]) *Palacký* u. m. IV 1 str. 251 a 253, *Tomek* u. m. VI str. 220 a 223 a *Bachmann*, Geschichte Böhmens II str. 424.

[87]) Soupis str. 103 a 119 a *Tomek* u. m. IX str. 266, 282 a 300. Ze starých rad zůstávalo na Starém městě pět a na Novém a Menším městě čtyři konšelé a řemeslníci zasedali v radách na Starém městě: kožišník, platnéř a uzdář, na Novém městě: sladovník, pasíř, soukenník a kožešník a v Menším městě: provazník, uzdář a vozataj.

[88]) *Tomek* u. m. IX str. 267, 282 a 301. Do rad jsou povoláni r. 1452 na Starém městě: soukenník, krejčí a uzdář, na Novém městě: sladovník a pláteník a na Malé straně: krejčí a vozataj.

[89]) AČ. II str. 309 a SLČ. str. 159.

[90]) SLČ. str. 161 jmenují Plzeň, Písek, Klatovy, Domažlice, Sušice, Žatec a Louny.

[91]) *Palacký* u. m. IV 1 str. 268 a 272 a UB. str. 41 a 45, *Tomek* u. m. V, str. 229, 231—233. Též Oldřich z Rosenberka přiznal se k p. správci pod podmínkou, aby nebyl k ničemu tištěn na úkor poslušenství církve Římské a krále

Následkem toho sněm, který se 16. října v Praze sešel, mohl jednati o vyslání poslů do Vídně k sjezdu všech zemí, jež povolával nový král Ladislav, aby se dohodli o zřízení dvora jeho, jakož i o podmínkách přijetí jeho za krále v Čechách, když císař Fridrich byl nucen 1. září 1452 stavům jej vydati.[92]) Významno bylo, že císař před sjezdem 10. října 1452 k naléhání správce zemského vydal jemu a stavům českomoravským zápis, v kterém schvaloval, aby každý v Čechách a na Moravě byl povinen zachovávati kompaktáta, jež sbor Basilejský schválil a spečetil, jemuž kardinál Julian prý na místě papeže Eugenia předsedal, a kterážto kompaktáta také králové Sigmund a Albrecht potvrdili.[93])

V Praze našli se jednotlivci, kteří ze sobeckých příčin chtěli překazit uvedení krále Ladislava do země a kteří o správci zemském zle mluvili, že sobě přílišnou moc osobuje. Došlo k spiknutí, v jehož čele stáli bývalí konšelé Sigmund Sláma a Václav Duršmid, jak se zdá ve srozumění s Janem Smiřickým, jenž krále Ladislava varoval před jízdou do Čech a proto v květnu 1453 k smrti jest odsouzen. Duršmid rovněž přišel o hrdlo, kdežto Sláma, jenž hanlivé listy na potupu p. správce, konšelův a starších obecních po městě šířil, je velkou obcí 4. dubna 1453 za zrádce nevěrného a bezectného prohlášen. Obec zároveň utvrdila dřevní snesení, jež při obnovách rady od r. 1448 se opakovalo, že všechny nelibosti v obcech mají minouti a že ve sporech o statky mají strany se hleděti právem před konšely, doloživši, že při všech slibech, jež p. správci učinila, bez pohnutí chce státi až do těch životův a statků.[94])

Překážky, které se stále ještě stavěly v cestu přijetí krále do země,

---

Ladislava (AČ. III str. 551) a rovněž Chebští 13. června 1452 dali listy přiznávací (*Bachmann*, Urkunden und Aktenstücke zur öster. Geschichte im Zeitalter K. Friedrichs III und König Georgs von Böhmen vel Fontes rerum austriacarum (= FRA) XLII str. 99).

[92]) *Palacký* u. m. IV 1 str. 272 a UB. str. 53, *Tomek* u m. VI str. 232, *Bachmann*, Geschichte B. II str. 430 a *Mareš*, Praxis cancellariae str. 66 a 114.

[93]) *Mareš*, Praxis cancel. str. 113. Nápadno ovšem je, že zpráva o tomto majestátu se nikde jinde nezachovala. K vydání jeho snad přispělo, že tehdy m. Rokycana a ostatní administratorové konsistoře podobojí začali jednati s církví řeckou o sjednocení, shledavše, že je pro podávání kalicha a proti simonii duchovenstva, ale jednání to pádem Cařihradu 29. května 1453 do rukou Turků vzalo za své (*Palacký* UB. str. 51 a Traktát Valečovského str. 22).

[94]) Soupis str. 45, AČ. III str. 64, Fontes V str. 625 a *Tomek* u. m. VI str. 239 a 242. Eneáš Silvius psal o tom kardinálovi Kusovi 10. dubna 1453: »In Bohemia multi sunt, qui regnum nobile oblatum regi Ladislao *sine pecunia* vituperent resque novas moliantur. Civitates neque tributum solvere volunt, quod jam regis nomine petebatur, nisi rex coronetur et nobiles suum regi debitum jus reddant« (*Palacký*, UB. str. 55). Také manželka Slámy Anežka byla r. 1455 pro zlé činy z města vyvedena a vypovězena a konšelé všechny zápisy její v knihách zrušili (*Teige*, Zákl. I str. 419).

podařilo se správci zemskému koncem dubna ve Vídni odstraniti. Ladislav vydal mu 1. a 2. května 1453 dva listy, kterými zvolení jeho vší zemí Českou za mocného správce netoliko potvrzoval, nýbrž i ke dvěma létům, na něž byl zvolen, ještě dalších šest let přidával.[95]) Na opětovanou žádost stavů českých, aby jim vše potvrdil, k čemu císař Sigmund se byl zavázal, vydal jim 1. května t. r. majestát, v kterém sliboval kompaktáta zachovávati a obhajovati a poselství k papeži vyslati, aby mistr Jan z Rokycan byl k arcibiskupství Pražskému potvrzen a svěcen. A dále se zavazoval, že bude úřady a zámky v Čechách osazovati po radě pánův a zeman, ale se zachováním práv královských a že bude sídliti dvorem v Čechách a kdyby mu bylo ze země vyjeti, že má zemi opatřiti s radou zemskou. Rovněž vzdával se nároku na všechny zadržalé summy a úroky královské na městech a klášteřích a odpouštěl každému, kdož se čeho provinil proti němu neb předchůdcům jeho, císaři Sigmundovi a králi Albrechtovi.[96])

Otázka, zdali Ladislav právem dědičným aneb volebním dosedá trůnu českého, zůstala spornou mezi Čechy a Moravany, kteří uznávali jeho dědičné nároky na rozdíl od Čechů; přiznávali ale, že při králi voleném »v Praze na rathúze«, když je z cizé země, má ten řád býti zachován, že má na mezích českých přísahu učiniti, a »když ku Praze bude přinesen, před Prahou druhou a při korunování na hradě Pražském třetí přísahu vykonati«.[97]) Ladislav »mládeneček pěkný kadeřavý« složil také na hranicích Čech v Jihlavě přísahu jakožto volený král Český,[98]) před Prahou uvítán byv konšely měst Pražských vrátil jim klíče městské, jež mu odevzdali, a 28. října 1453 korunován jest slavně na hradě Pražském.[99])

Tím ukončena byla doba mezikráloví, jež trvala čtrnácte let. V době

---

[95]) AČ. XV str. 211 a 212, *Mareš*, Praxis str. 130, *Palacký* u. m. IV 1 str. 285 a *Tomek* u. m. VI str. 238. Koncil basilejský odporučoval králi už 19. března 1453 Jiříka za gubernátora, o němž se vyslovoval, že »ipse quidem non persona pericula, non adeo, sicut accepimus, rerum dispendia timuit, quin maluerit illis destitui et ponere se murum pro domo Israhel hostibus ecclesie viriliter resistendo et signanter hiis, qui sacrosancto generali concilio Basiliensi in spiritu sancto legittime congregato, universalem ecclesiam representanti, contradicebant, quorum etsi innumerosus exercitus esset, spernendus tamen esset, quoniam nullo duce racionis regitur, sed errore tantum temere ac passim limphante raptatur, quia eciam deo aspirante ad unitatem fidei Catholice atque pacis iuxta formam compactatorum concilii supradicti regnum Bohemie post multarum dissencionum turbaciones ac turbacionum dissenciones meruit adunare, veritatem ewangelicam promovendo, maiestati regie viam parans«. (*Mareš*, Praxis str. 107.)

[96]) AČ. IV str. 413—419, *Palacký* u. m. IV 1 str. 284 a *Tomek* u. m. VI str. 237.

[97]) *Brandl*, Kniha Tovačovská str. 10 a *Kalousek*, České státní právo str. 181.

[98]) AČ. IV str. 419.

[99]) SLČ. str. 163, *Palacký* u. m. IV 1 str. 297 a *Tomek* u. m. VI str. 245.

té nejednou jednalo se o povolání cizého panovníka na trůn český a tím vzrostlo vědomí, že stavům českým náleží voliti krále svobodně a že při tom Pražanům náleží závažný hlas.[100]) Obce Pražské, nechať byly ve spojení se stranou Rosenberskou anebo s jednotou Poděbradskou, hájily si značnou míru neodvislosti, které tehdy požívaly a o jejímž rozsahu poučuje nás v té době částečně na základě obecních statutů sepsaná a po městech v několikerých redakcích šířená právní kniha, jež je známa pod jménem »*Práva Soběslavská*«,[101]) k jejímuž obsahu a významu pro ústavu městskou třeba přihlédnouti.

---

[100]) Tak r. 1437 po smrti císaře Sigmunda většina sněmu 26. prosince zvolila ve velké koleji a pak na radnici Staroměstské Albrechta, kdežto část stavů volila 29. května na Mělníce Kazimíra za krále, poněvadž kdyby se Čechové v německou moc poddali, by to prý »mohlo jiti k velikému zlému nynějšímu i budúcímu, netoliko tomuto jazyku Českému, ale i všemu Slovanskému; jakož jest vždycky shledáváno, i ve všech kronikách starých muož býti nalezeno, že sú Němci úhlavní nepřietelé jazyka Českého, Polského i všeho Slovanského vždycky byli a býti nepřestávají«. (SLČ. str. 106 a *Tomek* u. m VI str. 49.) Po smrti Albrechtově sněm zvolil 46 osob ze tří stavů k volení krále a ti zvolili 19. června 1440 bavorského vévodu Albrechta za krále. Pešík z Kunwaldu a dva ostatní purkmistři Pražští byli mezi volenci a vysláni jsou také z usnesení sněmu na radnici Staroměstské v poselství k vévodovi, jenž ale volby nepřijal (SLČ. str. 119 a *Tomek* u. m. VI str. 81 a 85). Od r. 1444 jednáno o vydání mladého Ladislava do země a hrozeno volbou jiného krále, nebude-li vydán (*Tomek* u. m. VI str. 114, 120, 132, 150 a 153) a ještě r. 1449 o členech jednoty Poděbradské šla zpráva, že chtějí cizé kníže do Čech za krále uvésti (AČ. III str. 377 a 378).

[101]) Práva ta čítají v poslední redakci, jež je obsažena v rukop. arch. č. 993 (= F) na l. 242 (Soupis str. 41) 182 článkův a z těch čl. 1—5 a 9 byly uveřejněny v *Hájkově* Kronice České na l. CLXXVII (též v *mém* spise »O začátcích ústavních dějin Starého m. Pr. str. 4) a čl. 14—182 a 11—13 v *Erbenově*, Výboru z literatury České II str. 315—346. *Dobner* v Annales Hagec. VI str. 523 nazval je »monstra legum« a *hr. Kašpar Šternberk* v souhlasu s *Dobrovským* shledával, že jsou to »vymyšlená, podivná, protimyslná, starému zřízení odporující práva, v nichž je protihistorická nepravda«. Ano nazval je »stvůrou bídnou spisovatele s historií zřízení Čech zcela nepovědomého« a soudil, že »sepsání těchto článků padá, jakž se zdá, v čas nejprudšího rozhořčení proti Němcům v čas nevlády (císaře) Sigmunda anebo po jeho smrti, na žádný spůsob před příštím Korybutovým aneb před Čáslavským sněmem l. 1421« (Čas. Č. Musea 1827 sv. 3 str. 31). *Erben* u. m. str. 315 měl za to, že práva ta byla v Starém městě v časech husitských sepsána, asi za knížete Sigmunda Korybuta Litevského, kdežto dle *Palackého* u. m. III 2 str. 45 »k r. 1420 našli se lidé, kteří vymyslili sobě i nejapné články tak ř. práva Soběslavského«. Naproti tomu *Tomek* u. m. VIII str. 299 klade sepsání »kdysi před r. 1447 a jak se dá souditi po r. 1438«, ukazuje k ustanovením o volbě krále v Praze, což se stalo za Albrechta, a k té okolnosti, že nejstarší známý opis je z r. 1447. S míněním tím vyslovil jsem souhlas v článku Sobě-

Právní tato památka obsahuje předpisy, v nichž se zrcadlí celkem dosti pravdivě stav, jaký byl za vlády stálého purkmistra Pešíka z Kunwaldu, ale předpisy ty pomíchány jsou s články vyhovujícími pretensím, jež tehdy Pražané činili na základě smýšlených údajů historických a také s některými ustanoveními, jež spíše názory odpůrců libovolné vlády Pešíkovy tlumočila. Tak se označuje starým právem z doby prý knížete So-

slavská práva v Ottově Slovníku naučném XXIII str. 562, v Povš. č. Děj. p. str. 29 a v Soupisu str. 41. Po opětném studium pramenů shledávám, že třeba činiti rozdíl mezi několika redakcemi a že není vyloučeno, že předních pět článkův a čl. 9 nejstarší redakce byly sepsány brzo po volbě Albrechta za krále českého, kdy proti novému králi byl v zemi odpor (srov. předch. pozn. č. 100) a kdy mohly vzniknouti obavy, že by nový král mocí se zmocnil trůnu. Jiné zase články jednající o moci purkmistra Staroměstského ukazují na léta 1439—1447. Z mnohých rukopisů, v kterých se právní tato památka nalézá, buďtež uvedeny aspoň tyto:

a) Rukop. Vídeňské dvorské knihovny č. 3454 na l. 141—151, v němž je obsažena nejstarší posud známá redakce (= A), jež končí slovy: »*Skonali jsú se řádové a práva Pražská v středu před sv. Jiřím* (*19. dubna*) *létha od narozenie syna božieho tisícieho čtyrstého čtyřidcátého sedmého*«. Toho dne byl patrně přepis těchto práv ukončen, neboť na l. 140 zapsána jsou práva manská s poznámkou: »Skonaly sú se práva manská v pondělí před sv. Jiřím (17. dubna) létha MCCCCXLVII«. Zajisté tedy před dubnem 1447 byla práva Soběslavská sepsána. V rukopise tom je něco pozdějších zápisků na l. 101 a 151 z r. 1454 a 1462, jež se týkají měšťanů Žateckých Jana Pitrkofa, nebožce Tvaroha, Tomáška a Žateckého písaře Jana a některých vsí kolem Žatce: Hradiště, Dobřičan, Klúcku, Lipence, Střichovic, Strkova a Čeradic (v *Palackého* Popisu str. 22, 23, 25 a 38) a jež činí pravdě podobno, že rukopis nalezal se za kr. Ladislava v držení některého měšťana Žateckého. U porovnání s textem rukop. arch. č. 992 (F) na l. 242 jsou některé články pozměněny a nadpisy větším dílem vynechány. Zcela scházejí čl. 6—8, 10—13, 133 a 134, 147—157 a 160—182, takže text končí čl. 159 a celkem schází 47 článků.

b) Ruk. arch. č. 2238 na l. 5—14 (Soupis str. 123), v kterém jsou zapsána *Práva Vyšehradská* z r. 1452 (B) s použitím práv Soběslavských sepsaná, jež *Peška* v Právníku 1870 str. 727—735 neúplně uveřejnil. Začínají: »*Tilo kusové a artykulové jsú vypsáni a vybráni do kněh a do práv Vyšehradských*« a po osmi kusech místního rázu následují výtahy z práv Soběslavských a sice z čl. 1, 2, 4, 5, 9, 18—41, 43, 46, 48—50, 52, 53, 57—59, 62—65, 68, 70, 73, 92, 97, 99, 103, 106—110, 115, 123, 124, 131 a 166. Naproti tomu scházejí čl. 3, 6—8, 10—17, 42, 44, 45, 47, 51, 54—56, 60, 61, 66, 67, 69, 71, 72, 74—91, 93 96, 98, 100—102, 104, 105, 111—114, 116—122, 125—130, 132—165 a 167—182. Celkem převzato ze Soběslavských práv 57 čl., kdežto ostatní články scházejí a samostatných článků s použitím Sob. práv neb bez ohledu na ně vloženo 44, jež hledí k místním poměrům (čl. 1—8, 43, 45, 53, 56—77, 88, 90—94, 96—108). Články, jež scházejí v rukop. A, nepřicházejí tedy ani v tomto

běslava, kdy ještě nebylo ani Starého města ani purkmistra v něm, že když by dědice v Čechách nebylo ke knížetství, tehdy »purgmistr Pražský z Většího města má zemi spravovati v té sirotě, doniž nebude kníže voleno« a všecka města i všichni úředníci mají k němu hleděti a »úplně jeho poslouchati jako vladaře mocného«. Purkmistr »v té chvíli má na rathúze

---

rukopise. Toliko čl. 166 (o svádě hokyň) přichází zde jako čl. 95, ale v jiném znění. Končí se pak tato právní kniha takto: »*Tito kusové vybráni jsú z listuov a práv městských, kterýmižto listy a právy všickni knížata a králové darovali jsú tato města Pražská i naše město Vyšehradské, totižto milostmi a svobodami ode všech obtížení nade všecka jiná města*«. Poněvadž tedy právní tato památka čerpala z práv Soběslavských, není pochybnosti, že práva ta r. 1452 byla v Praze známa. Srov. též *Tomek* u. m. VIII str. 304.

c) Rukop. arch. č. 1865 z r. asi 1485 obsahuje na l. 297—307 (Soupis str. 28) rozmnoženou poněkud redakci pr. Sob. z doby asi kr. Ladislava (= C) za nápisem: »*Tuto řád a kusové kladú sě o rozličných věcech*«. Obsahuje z práv Sob. v ruk. F. obsažených čl. 1–5, 9, 14—53, 55—69, 71—132, 135—142, 144—157 (řád řemesel, když by nový král do Prahy jel) asi z r. 1453, kdež končí. Scházejí tedy čl. 6—8, 10–13, 54, 70, 133, 134, 143 a 158—182. Nové kusy přicházejí, jež nejsou v F., na l. 311 za čl. 63 o právu rychtáře a na l. 305 za čl. 130 dva kusy o řádu prázdných ženek a o právu kata.

d) Rukop. kláštera Strahovského z XV stol. sign. II A. b. (= D), jenž obsahuje pozdější redakci práv Sob., z nichž má čl. 1—5, 14—28, 30—50, 53, 55—77, 79—85 a 87—93, kdež končí. Za tím následují překlad Švábského zrcadla a 49 článků práv konšelských z r. asi 1380 a 1413. Schází z práv Sob. čl. 6—13, 29, 51, 52, 54, 78, 86 a 94—182.

e) Rukop. obce Táborské po r. 1453 sepsaný (= E), soudě dle toho, že obsahuje přísahy králi L[adislavovi]. Na l. 174—207 obsahuje většinu článků pr. Soběslavských za nápisem: »*Statuta nebolito práva Pražská podle obyčeje starobylého*«, ale v jiném pořádku, o nové kusy rozmnožené a místy zkrácené za účelem systematického uspořádání látky. A sice nadpisy kapitol, dle kterých články jsou do jakéhosi pořádku uvedeny, znějí takto: Najprvé o knížatech Českých. — Konšelé, kteří býti a kterak se v svém úřadě zachovati mají. — Kapitola o purgmistru. — Kap. o písařích městských. — Kap. o rychtáři. — O přísaze. — Kap. o měšťanech. — Gšaft. — O muži, ženě a dětech jejich. — Řemeslníci. — Sousedé vedle sebe. — O židech. — O lichvě. — O mordu a vraždě a ranách a bití. — Zlodějstvo. — Krádež. — Ustanovení obecná. — Puojčka koně. — O zvířatech. — O ptácích. — O psech. — O pastýři. — Clo, majto. — Víno. — K manželstvie koho máš pojíti. — Ruga královská. — Přísaha konšelóm — menší radě — rychtáři — písaři městskému. Mezi nové články, jichž je počet asi 170, náleží kusy jednak ze statutárního práva Pražského, jednak ze Švábského zrcadla, jež patrně některý písař Staroměstský v době kr. Ladislava mezi ostatní materiál zařadil, a to tak, aby knihy na Táboře mohlo se užívati. Ze Sob. práv scházejí čl. 8, 12, 13, 20, 26, 28, 42, 44, 53, 56, 88, 102, 105, 106, 113, 117, 123, 124, 135, 138, 140, 144—157, 163, 164, 175 a 178.

tráviti na groš obecní a má míti v radě své sudí zemského a purkrabí Pražského«.[102]) A dále kdyby kníže k zemi mělo voleno býti (jako se stalo r. 1437 a 1440), že purkmistr Pražský má obeslati »pány, města i všecky úředníky, duchovní i světské, i všecky zemany, kteříž k zemi přislušejí, ke dni určenému a od toho dne po třech dnech mají sobě knížete voliti. Pakli by se o to dělili a smluviti se nemohli, tehdy ke komuž konšelé Pražští se svou obcí přistoupí a přivolí, ten má hlas míti«.[103]) Když pak kníže do země a města Pražského přijede, »prve než se v zemi uváže, má přísahu učiniti, aby pány, města i všechny zemany při jich právích a svobodách ostavil«.[104]) Naproti tomu »když by kníže České dalo na svou zemi sáhnouti bezprávně loupežem, násilím anebo kteroužkoli hanbou (jako se stalo za kr. Sigmunda a jako se mohlo opět státi za krále nově zvoleného), tehda páni, města a zemané mají k Pražskému městu přistoupiti a sebe brániti té křivdě, kteráž by se jim dála, a v tom času nemají k knížeti hleděti ani jemu kterých dávati daní, dokud té přísahy nezdrží, kterouž jest učinil, chtě se v zemi uvázati«.[105])

Do téhož ovzduší hodí se ustanovení, že »když konšelé dosedí svého roku, tehdy purgmistr nemá dáti pečeti žádnému než krá'i v jeho ruku«,[106]) a že »konšelé nemají nikde jinde bráti přísahy, než před králem od jeho rady«.[107]) Dalo se z toho odvoditi, že když krále není, mají konšelé setrvati v úřadě a že první purkmistr má v tom případě sám pečeť podržeti, takže pečeť s purkmistrovstvím neměla přecházeti po prvních dvanácti konšelích. Jak víme, hájili Pražané na sněmě r. 1446 podobné stanovisko. Tehdejšími poměry v Praze dá se také vysvětliti, že v žádném článku neděje se zmínka o kompaktátech a že se ustanovuje, kterak má býti na Starém městě 18 konšelů a sice dvanácte Čechův a šest Němců, kteří by česky

---

f) Rukop. archivu m. Prahy č. 993 na l. 242—262 (= F) za nápisem: »*Tyto kniehy vybrány jsú z listóv a z práv Velikého města Pražského*« (Soupis str. 41). Přepis je z doby kr. Vladislava, ač text poslední této úřední redakce může se do doby předcházející položiti. Z práv konšelských z r. asi 1380 a z obecních statutů r. 1404 a po r. 1413 vydaných převzaty jsou čl. 19—22, 24—48, 50—52, 55—61 a 115, celkem 40 článků, k nimž už na jiném místě (str. 152, 155 a 163) bylo přihlédnuto. Rovněž nelze zde přihlížeti k článkům, jež se týkají práva soukromého, trestního a procesuálního.

[102]) Čl. 2 v ACDEF a čl. 111 v B.

[103]) Čl. 4 v ACDEF a čl. 112 v B.

[104]) Čl. 5 v ACDEF a čl. 113 v B.

[105]) Čl. 9 v ACDEF a čl. 114 v B.

[106]) Čl. 15 v ACEF (Výbor z literatury české II str. 315), též v D. s dodatkem: »pakli krále není v zemi, má (purgmistr) obci pečeť položiti«. V B. schází.

[107]) Čl. 17 v ACDEF (Výbor II str. 316). Čl. 8 v B praví: »Nemají konšelé té hory přísahy nikde jinde bráti, než na Vyšehradě před úředníkem od krále usazeným«.

uměli,[108]) což může se za následek panování kr. Albrechta považovati. Vyhlašuje li se v jiném článku za obdarování krále Jana z r. 1310, že »žádný Němec *cizozemec,* kterýž by česky neuměl, nemá purgmistrem býti«,[109]) netřeba spatřovati v tom odpor proti předcházejícímu ustanovení, neboť dle toho domácí Němec, jenž by uměl česky, mohl se státi konšelem i purkmistrem, ale ukazuje to opět na dobu, kdy přední purkmistr nabyl tak mocného postavení v Praze.

Ne bez úmyslu obnoviti staré pořádky v zájmu patricijského živlu měšťanského převzata jsou ze staršího práva statutárního ustanovení čl. 18—58 o řádu purkmistrském, o právech a povinnostech *purkmistra* a *konšelů,* o tom, jaké vlastnosti mají míti konšelé, zejména že mají býti měšťany usedlými, jichž zboží má cenu 50 kop.[110]) Dle čl. 47 a 48 »nemá ižádný konšeluov ani úředníkuov trestkati, než purgmistr v radě« a »ižádný nemá nad člověkem odsúzeným popravy rozkazovati, než purgmistr«.[111]) Ze starého práva převzat také čl. 56, že »má býti do roka devět súduov plných a tři posudkové« a že »po každých třech soudech má rychtář práva pomáhati a posudek jeden učiniti, aby se obci spravedlnost stala«.[112]) Ustanovení to nebylo více praktické, neboť po válkách husitských byl na Starém městě v roce odbýván nepatrný počet zahájených soudů (1—3), ačkoli vždy ještě do r. 1453 právo vlastnické k nemovitostem utvrzovalo se zápisem do soudního registra po provolávání na soudech zahájených; pak ale od r. 1453 toto provolávání stalo se pouhou formalitou a zápis do radní knihy stal se pravidlem.[113]) V souhlasu se skutečným stavem bylo ustanovení čl. 82, že »nemá ižádný jiný úraduov městských rozdávati, nežli konšelé«, k čemuž později přidán čl. 116, že »město Pražské mají sami všecky úřady zpravovati« a čl. 117, že »mají rychtářem učiniti měšťana«.[114])

---

[108]) Čl. 16 v ACEF (Výbor II str. 316), ale v A schází slovo »Němců«. V D se čte: »Má býti dvanácte konšeluov, šest Čechóv a šest Němcuov, kteříž by česky uměli«. V B článek schází. Ustanovení to je doplňkem statutu po r. 1413 vydaného, jenž také v AE jako čl. 22 přichází, maje znění: »Když král chce konšely saditi, tehdy každý ze starých konšeluov má tři napsané dáti a z těch napsaných osmnáct má přiesahu vzieti«. Čl. 15 v B ustanovuje méně určitě: »Když by úředník od JMti krále konšely chtěl saditi, nemá ižádný býti, nežli ti, kteří na ceduli jmenováni budú« t. j. na návrhu odstupujících konšelů.

[109]) Čl. 14 v A a čl. 43 v B, v CDEF slovo »cizozemec« vynecháno a v DEF (Výbor II str. 315) přidáno, že »*najprvnější kus jest tento,* že žádný Němec, kterýž by česky neuměl, nemá purgmistrem býti«. Ustanovení to hodí se do doby, kdy konšelé se v purkmistrovství nestřídali, neboť jinak bylo zbytečné, poněvadž konšel každý měl uměti česky.

[110]) Výbor II str. 316—321 a *Tomek* u. m. VIII str. 276.

[111]) Výbor II str. 320.

[112]) Tamže str. 322.

[113]) Srov. Soupis str. 12, 37 a 55—60.

[114]) Výbor II str. 325, 331 a 332.

Rovněž na pravdě se zakládaly čl. 43 a 89, že konšelé soudí mlýny, vinice a vinaře; čl. 162, že spravují špitály, které v městě leží, s obecními, kteří k tomu budou vydáni; dále čl. 137, že v každém obchodu i v řemesle mají ustanoviti dva přísežné k ohledování zboží, aby se obci spravedlivé stalo a čl. 85, že kdo má obchod neb řemeslo, nemá býti úředníkem ani poslem.[115]) Ze starého práva převzat též článek 60 směřující k obmezení *shromáždění obecních*, dle kterého »nemá žádný v radu do obce choditi, než *přísežní*, kterým budou lístky dány«; toliko když se bude peněz dotýkati, »tehdy mají býti všichni *usedlí*, ale žádný domovník ani nájemník ani podruh«.[116])

Později dle všeho přidány jsou další kusy, jež se týkají *písařův* a *úředníkův městských*, zvláště *rychtáře*. Čl. 74—77 jmenují pouze písaře nejvyššího, menšího, berničného a krevního, ač není pochybnosti, že byl na Starém městě větší počet písařů radničních i při úřadech podřízených, jako při úřadě perkmistrském hor viničních, šestipanském, ungeltním a mosteckém. Dle práv těch má *nejvyšší písař* v radě míti ročního platu 50 kop a kromě toho důchod z listů kšaftovních a posélacích a také z ortelů, které konšelé v radě vyřknou.[117]) *Menší písař* má míti platu 24 kop a kromě toho důchod ze zápisů trhů domových a viničních i dluhů do knih radních a viničných, jakož i z listů »na zdi nebo na okna, světla a vody i o všecky meze« (čl. 75).[118]) Plat *berničního písaře* činil 12 kop a písař ten mohl jako i jiní písaři městští choditi také ke kšaftům a bráti po 4 gr. z každého z nich, jejž pak měl dáti nejv. písaři do kanceláře, aby k listu pečeť přiložil a tu aby »tepruv znovu byl vyplacen u něho« (čl. 76).[119])

Co se *rychtáře městského* týče, jenž byl konšely dosazován, ustanovuje čl. 88, že žádný pouhý Němec nemá býti rychtářem v městě Pražském, jakož vůbec Němec na úřadech neb na berních nemá seděti.[120]) Rychtář, jak už před válkami husitskými ustanoveno bylo, nemá v radě sedati mezi pány, za to má na každý týden dvakrát soud míti. Zjitra má míti soud, což pod deset kop a druhý soud po obědě, což pod kopu není. A kdož by byl na tom soudě vinen, má třetí den k němu práva pomoci (čl. 59). Rychtář má míti deset kop do roka z berně a porybné, za to má držeti na radnici dva koně k službám obce a soudu (čl. 61) a má míti pět panoší,[121]) kdežto podrychtáří a písař krevní, kteří sou mu podřízeni, mají míti jich sedm (čl. 67 a 72).[122]) Rychtáři zejména byla šatlava podřízena. Dle čl. 167, když vyzvoní »v rychtářů zvonec u večer«, tehdy »nemá ižádný neusedlý bez světla jíti«. Pakli by byl bez světla nalezen, tehdy braň, kterouž má u sebe,

[115]) Tamže str. 320, 326, 335 a 340.

[116]) Tamže str. 322.

[117]) Tamže str. 324.

[118]) Tamže str. 324.

[119]) Tamže str. 325.

[120]) Tamže str. 326.

[121]) Tamže str. 322.

[122]) Tamže str. 323 a 324.

má ztratiti a v šatlavě seděti tu noc; a »nebude-li to zloděj, tehdá jmá zjitra čtyři groše od šatlavy dáti rychtářovi a biřici groš, a jmá puštěn býti«.[123]) *Písař krevní* má přes celý den seděti před šatlavou a má také chovati »sváteční panoše« (čl. 78), nejspíše jistý druh svědků při zatýkání a mučení. V následujících článcích (79 a 81) stanoví se příjmy poslů městských a sice, *posel jízdný*, patrně bývalý to *hanusgraf*, neměl míti více nežli půl kopy gr. týdně na dva koně a poslové pěší po deseti groších na týden.[124]) Na *židovském soudě* měl dle čl. 69 seděti křesťanský rychtář a dva přísežní, aby se křesťanům pravda stala.[125])

Naproti tomu v právech Soběslavských přicházejí články, jež nalezají se v nesouhlasu s tím, co víme o vládě Pešíka z Kunwaldu, a v nichž spíše tendenci proti této vládě můžeme spatřovati. K těm dlužno počítati smýšlené tvrzení, že za knížete Soběslava po porážce bratra jeho na hoře nad Botičem, jenž prý »Němce cizozemce v městě Pražském rozplodil i na zemi, a z nich úředníky sdělal«, páni korouhevní zemští smluvivše se vyřknutí mezi nimi učinili pod takovou úmluvou, aby »ižádný Němec cizozemec v Pražském městě ani v Českém knížetství žádným úředníkem nebyl učiněn pod uřezáním nosu,[126]) a to ani v duchovním ani v světském řádu, ale aby za hosti drženi byli«.[127]) Rovněž sotva se souhlasem Pešíka z Kunwaldu, jenž držel s Menhartem z Hradce a jehož bratr Jan byl do roku 1441 podkomořím a účastnil se časem sezení rady Staroměstské, přišlo do právní té knihy ustanovení, že město Pražské Větší nemá míti zření k podkomořímu o nižádné věci ani k jinému úředníku, nýbrž že k samému knížeti má hleděti a měšťané jeho ve všech svobodách a právích jakožto svobodní páni seděti, kromě placení berní a země bránění, k nimž jsou v čas potřeby povinni jako jiní zemané.[128]) Od odpůrce vlády Pešíkovy pocházely asi čl. 31, dle kterého konšelé nemají déle seděti na radě nežli jeden rok a »když jeden rok vysedí, tehdy mají počet učiniti obci starší«, jakož i čl. 57, že »purgmistr nemá býti déle purgmistrem nežli čtyři neděle«,[129]) neboť víme, že všechno to se za Pešíka nedálo. On zůstával stále

---

[123]) Tamže str. 341.

[124]) Tamže str. 325.

[125]) Tamže str. 324.

[126]) Místo to souvisí patrně se zprávou opata Gerlacha, že prý Soběslav po bitvě u Lodenice r. 1179 zajatým Němcům nosy řezati kázal: »in eo proelio — capti etiam Theutonici majores natu — multi quoque ex eis occisi residuique nasos praecisi tudibrium mundo sunt effecti« (Fontes II str. 474), což v Dalemilově kronice české se opakuje, že prý Soběslav »nosy řezal Němcóm« (Fontes III str. 139).

[127]) Čl. 1 v ACDEF, čl. 120 v B. Kr. Albrecht II, na př. odejev ze země jmenoval r. 1438 hraběte Oldřicha Celského za nejvyššího hejtmana zemského (*Tomek* u. m. VI str. 65).

[128]) Čl. 3 v ACDEF. V B. schází.

[129]) Výbor II str. 318 a 322.

purkmistrem, rada neobnovována a počty ani starším obecním nebyly skládány. Rovněž jako odsouzení událostí z ledna 1438 sluší považovati předpis čl. 86, že »nejmá ižádný měšťěnína súditi, než konšelé Pražští, ani král ani úředníci ani páni« a také oposiční tendenci proti náklonnosti Pešíkově k Němcům projevuje čl. 89, že konšelé nemají Němci dopustiti, aby si na rynku domku koupil, ale »jmá kúpiti v osadě německé, jenž slove u sv. Benedikta«.[130])

Kdo by byl spisovatelem těchto Práv, nevíme a můžeme toliko domněnku vysloviti. Jest podle obsahu pravdě podobno, že jich nesepisoval jediný člověk, nýbrž že vyšla aspoň z dvou rukou, možná i několika, jak několikerá redakce tomu také nasvědčuje. Snad se nemýlíme, když hlavní podíl na sepsání jich připisujeme tehdejším nejvyšším písařům městským, kteří měli přístup k pramenům městského práva v knihách městských zapsaných a kteří byli povinni znáti jich obsah. I možno mysliti při tom hlavně na dva protonotáře Staroměstské: *Mikuláše Humpolce* a *Zdimíra ze Sedlce.*

Prvnější stal se r. 1424 nástupcem Jana z Pořešína v úřadě nejvyššího písařství Staroměstského, v létech 1432—1435 účastnil se poselství do Basileje a zaujímal vážené postavení ve straně husitské. Dle všeho za císaře Sigmunda r. 1437 vzdal se úřadu nejv. písařství aneb byl z něho propuštěn, načež nástupcem jeho byl zvolen Zdimír ze Sedlce. Mikuláš z Humpolce byl pak r. 1438 zatčen s přívrženci strany Velvarovy, poněvadž se protivil volbě Albrechtově, byl na Karlštein zavezen, ale 29. ledna 1440 propuštěn a vrátil se do Prahy teprve asi s Jiřím z Poděbrad, načež v letech 1451—1460 několikráte zasedal v radě Staroměstské.[131])

---

[130]) Tamže str. 326. V *Teigeho*, Základech I str. 240 a 258 jsou dva doklady o koupi domů čp. 934 a 936 na rynku Němci r. 1452 a 1471, takže je patrno, že ustanovení toho nebylo šetřeno.

[131]) O něm zprávy u *Tomka* u. m. V str. 74 a 115, VI str. 51 a 76, VIII str. 78, 100, 279 a 430 a IX str. 266, 268 a 269. Humpolec koupil r. 1424 od obce dům u Velbloudů (čp. 471-I) v ulici Sirkové za 60 kop a r. 1429 vinici Svatomářskou na svahu Petřína vedle zahrady Kinského (*Tomek*, Základy I str. 119 a 120 a III str. 88). R. 1437 držel Psáře ve 200 kopách, ale přišel o ně za vlády císaře Sigmunda (*Tomek* u. m. VIII str. 334), r. 1453 jmenuje se poručníkem nad dvorem v Hostouni a rok na to osadním osady kostela sv. Michala (*Teige*, Základy I str. 585 a 742 a AČ. XXVI str. 233). Kšaft jeho z 26. července 1465 zachoval se v knize arch. č. 2119 na l. O 8, kterým činí manželku svou Zuzanu z Protivína poručnicí všeho statku po něm zůstalého, přidávaje jí k radě měšťany Staroměstské Samuele rytíře z Hrádku a Víta sukna krapeče. Kšaftem odkazoval manželce zejména dům u Velbloudův, v němž bydlel, druhý dům u železné hlavy v osadě sv. Štěpána ve zdi a vinici, která »na hoře Petřínské ve zdi v ohradě městské leží«. Ke kšaftu přitiskli pečeti rychtář Jan Hrubý a konšelé Jan Trefan a Pavel Cipser.

S ním v dlouholetém styku byl *Zdimír ze Sedlce*, jenž za jeho protonotářství stal se r. 1424 písařem radním a 1431 jmenuje se písařem berničním. Když 4. dubna 1435 jmenován byl písařem úřadu šestipanského, byl mu odňat prodej soli, ale na přímluvu mistra Rokycany, jenž tedy byl jeho příznivcem, jest mu tento prodej zase vrácen. Na to r. 1437 byl Zdimír povýšen na nejvyššího písaře Staroměstského a zůstal jím do r. 1446; kdy asi zemřel anebo s Peškem se nepohodnuv odstoupil.[132]) V říjnu 1447 byl zajisté mrtev, neboť se mluví o sirotcích jeho, jichž poručníci, mezi nimiž byl nástupce jeho v úřadě Jan Toušek z Pacova, vraceli tři listy, jež mu byly k věrné ruce svěřeny.[133])

O obou těchto notářích odvažujeme se tedy vysloviti domněnku, že mohli míti účastenství na sepsání tak zv. Práv Soběslavských, při čemž ovšem prokazovali — někde snad úmyslně — nedostatečnou známost o právu Staroměstském v starší době, snažíce se zabezpečiti Staroměstské obci přední, samostatné postavení, kterého se v době mezikrálovi domohla a zároveň hledíce vysloviti nesouhlas s nezákonným jednáním strany Peškovy v Praze. Nesystematičnost práce a i některé odpory dají se snad vysvětliti různým politickým postavením obou těchto protonotářů, o jichž sepisování práva sotva asi věděla panující v Praze strana Peškova. V každém případě máme co činiti s právní knihou, jež nabyla v Praze i v jiných městech českých časem velké vážnosti přes nedostatky své a to nejspíše pro rozhodné národní své stanovisko.[134])

V mezikrálovi a v následující na to době bádal a psal také na Novém městě o zřízení a právu městském tamější nejvyšší písař bakalář *Prokop z Prahy*. Ačkoli byl horlivým katolíkem, stal se pro svou učenost r. 1433 neb brzo před tím mladším radním písařem[135]) a když nejvyšší písař Ondřej z Myslibořic zemřel, ustanoven je 3. prosince 1439 konšely za souhlasu obce nástupcem jeho.[136]) V úřadě protonotářském setrval až do r. 1467

---

[132]) SLČ. na str. 143 praví, že r. 1446 konšelé Staroměstští »usadili Jana Túška najvyššieho písaře městského miesto Zdimíra«. O Touškovi, jenž byl druhdy ve službě v kanceláři císaře Sigmunda a tedy přísný katolík, v. *Tomka* u. m. VIII str. 280.

[133]) *Tomek* u. m. V str. 74, VIII str. 280 a IX str. 277. Dle *téhož* Základů I str. 35 a 144 koupil Zdimír jakožto notarius consilii r. 1424 od obce dům u půl kola (čp. 435-I) v Michalské ulici, jejž 4. května 1437 jakožto protonotář prodal. Před tím r. 1436 koupil dům čp. 596-I v Celetné ulici, jsa tehdy písařem šestipanským (*Teige*, Základy I str. 52, 236 a 731, Statky venkovské II str. 666 a AČ. XXVI str. 411). Srov. též Soupis str. 45.

[134]) Správný zajisté pronáší úsudek *Tomek* u. m. VIII str. 417 o této právní knize. Okolnost, že žádný článek práv Soběslavských otázky náboženské se nedotýká, mohla by nasvědčovati tomu, že podíl Zdimírův při sepisování převládal.

[135]) *Tomek*, Základy II str. 105.

[136]) Soupis str. 89.

přes všechny politické proměny, jež v té době nastaly.[137]) Za správcovství Jiřího z Poděbrad, jenž se staral též o pozvednutí vysokého učení Pražského, četl Prokop r. 1452 na tomto učení s povolením mistrův o umění notářském a o vedení knih městských,[138]) na základě kterýchžto přednášek sepsal asi rok na to dva spisy, jež v novější době tiskem jsou vydány. V »*Praxis cancellariae*« praví, že písař městský jsa okem města má znáti právo městské z výsad, statutův a obyčejův obce.[139]) Do manuálu má zapisovati zejména obnovy rady a sice v Praze má zapsati nejprve jméno krále, neboť toliko tento má právo sázeti konšely a nikdo jiný, a kdyby trůn byl uprázdněn, má poznamenati, že obec radu obnovila. V ostatních městech buď zapsán podkomoří neb hofrychtéř, v panských městech pán neb jeho úředník.[140]) *Pamětní kniha*, do které pouze před radou zápisy se dějí, má se chovati v truhle, ku které mají klíče úřadující purkmistr a jeho

---

[137]) O něm v. *Tomek* u. m. VIII str. 284 a IX str. 237 a 293; Soupis str. 20 a *Mareš*, Prokopa písaře Novoměstského Ars dictandi (1900) str. 3 násl. a Prokopa písaře Nového m. Pražského Praxis cancellariae (1908) str. VI násl. (cit. Praxis). V Soupisu na str. 94 je doklad, že Prokop ještě r. 1467 byl protonotářem a proto údaj *Tomkův* (VIII str. 283), že jeho nástupcem stal se už r. 1464 Valentin, spočívá patrně na omylu. Mistr Václav Táborský ze Sušice asi přímo po něm r. 1467 v úřadě následoval. Protonotář Prokop stal se časem mužem velmi zámožným. R. 1435 povolili mu konšelé Novoměstští držbu a bydlení v domě Opavském na Dobytčím trhu (čp. 502 a 503-II), což knížata Opavští Václav a Arnošt potvrdili, zapsavše mu dům ten v určité summě. (Listy o domě tom jsou zapsány v knize arch. č. 2083 na l. J 13, odkudž *Herain*, Stará Praha str. 247 násl. je otisknul.) R. 1447 a 1457 přikoupil domy čp. 500 a 501-II, jež s Opavským domem sousedily, ale zase je prodal. Císař Sigmund poručil mu r. 1437 správu král. dvora na Zderaze jakožto svému hospodáři. R. 1446 najal od kapitoly Vyšehradské dvorek se zahradou nad Botíčem a r. 1450 koupil jiný domek čp. 419-II proti kostelu sv. Vojtěcha pod Vyšehradem s loukou mezi Botíčem a náhonem Botičským a vinici Barákovskou v Michli, rok na to vinici Antoniovskou za konskou bránou, kterou r. 1473 věnoval k nadání kostela sv. Trojice pod Slovany, maje ke kostelu tomu podací právo. Král Jiří potvrdil mu r. 1459 a 1460 držení rybníku se sousedícím pozemkem na Botiči, dům Opavský a nemovitosti od kapitoly Vyšehradské právem zákupným nabyté, chvále jej, že věrné služby konal předchůdcům jeho a že úřady při obci mu svěřené bezvadně zastává. R. 1463 držel Prokop pět rybníčků s paloučky a chmelnicí na Pankráci a umíraje odkázal všechen svůj majetek pod Vyšehradem při Botiči kapitole Vyšehradské. Srov. *Tomek* u. m. VIII str. 149, 165, 167, 168, 200, 217, 246 a 248 a IX str. 74, 79 a 104; *Tomek*, Základy II str. 13 a 126 a Soupis str. 17, 20 a 90.

[138]) *Tomek* u. m. IX str. 237.

[139]) Praxis str. 4.

[140]) »Et hoc est forma in Pragensi civitate, in qua non alius nisi dominus rex solet consules locare, in aliis autem civitatibus regiis, ubi subcamerarius vel judex curie locat consules, sic scribetur. Et sic sequenter, si quis baro in sua

nástupce; kdežto *knihu berniční* mají v uschování dva berníci, jeden konšel a jeden obecní. O *knize psanců* praví, že písař chtěje býti knězem nemá se účastniti soudu krevního a vykládá, kterak se tomu ubránil, aby nebyl účasten prolévání krve. Při kšaftu mají býti rychtář, dva konšelé a písař, ale v Praze prý vysílá purkmistr sám dva konšely a písaře. Když konšelé dosedí roku, mají v Praze skládati počty před celou obcí, kdežto jinde před podkomořím.[141])

Písař Prokop užil k sepsání svému archiválií Novoměstských, jež mu byly přístupny, a jest nápadno, že o pramenech práva městského, jež mu zajisté byly známy, šířeji se nezmínil. Zdá se, že umínil si úkol ten splniti v jiném sepsání a že k němu také brzo po r. 1453 přikročil.

Zachoval se nám totiž *traktát o »právech, svobodách, milostech, obdarováních a ustanoveních Nového města Pražského«*, jež soudě dle obsahu a tendence dle vší pravděpodobnosti náleží jemu připsati.[142]) Spisovatel velebí Karla IV., že se o to staral, aby země Česká dobrými preláty, mistry, učenými lidmi a řemeslníky se množila, a odporučuje Pražanům, aby tohoto dobrodiní velikého císaře si vážili,[143]) a jinde vzpomíná toho, že po smrti krále Václava byli mezi Staroměstskými a Novoměstskými mnohé spory, též »o obyčeje při službě boží, zvláště skrze kněží, že sú v sobě sami byli roztrženi a rozděleni, neb tehdáž žádného mistra a zákonníkův v Praze při kostelech nebylo než Rokycan v Starém městě s svými kněžími proti sobě odporně kázali a tak lid velice rozdvojili a zrotili.«[144]) A zase na jiném místě chválí svornost a želí nesvornost, kterou »veliké věci se menší a někdy ovšem scházejí, jako pohřiechu v této zemi České.«[145])

Dovolávaje se výsad a právních ustanovení, jež písař každé radě má ze zvláštních knih čísti a vykládati, hájí Novému městu stejné výsadné postavení se Starým městem, při čemž při sepisování byla mu asi Soběslavská práva příkladem a povzbuzením. Dle jeho tvrzení Nové město nemá

---

civitate vel ejus officialis vel aliqua communitas sede regia vacante locat consules« (Praxis str. 7).

[141]) Praxis str. 22, 25, 27, 29 a 48.

[142]) Kop. po r. 1461 pořízená v pamětní knize Novoměstské č. 331 na l. 13—33 a 81—99 (Soupis str. 75) a jiná zkrácená kop. v rukop. bibl. Děčínské vydaná v Čas. Č. Musea 1836 str. 299—322. Konečné sepsání s některými přídavky a vepsání jeho do pamětní knihy městské mohlo se státi teprve po r. 1465, neboť jsou do něho pojata privilegia z r. 1460 a 1461 a děje se v něm zmínka o králi Václavu IV, že slíbil Novoměstským nerozdávati statků proti právu, při čemž prý doložil, že »my nic nedáváme, než právo naše, ač k čemu máme« (Čas. Č. M. 1836 str. 308). Je to patrně narážka na výrok krále Jiřího, kterým 25. září 1465 odmítal nároky jednoty panské k odúmrtěm (AČ. IV str. 107) a mohla narážka ta tedy asi teprve po tom dnu býti napsána.

[143]) Čas. Č. M. 1836 str. 301.

[144]) Tamže str. 310.

[145]) Soupis str. 75.

slušeti k podkomořímu, má v radě královské míti svého zástupce, jako tomu bylo za Sigmunda a Albrechta, a z nálezů jeho soudu má jíti odvolání na krále a nikoli do Starého města.[146]) Rada jeho má čítati osmnáct členů, neboť Nové město se Starým má míti stejná práva. V souhlase s právy Soběslavskými hájí, že konšelé mají seděti do roka a purkmistr za čtyři neděle. Učinila prý o tom obec přísný nález a také »*statuta* svědčí«, aby »konšel neb kteraký jiný úředník nebýval dále konšelem neboli úředníkem, než do roka a potom jiní buďte sázeni na jich místa, aby každý okusil a zvěděl, kteraké jsú práce a péče v takových městských úřadech.« Má sice král moc saditi konšely k své vůli, přes to ale konšelé buďte bráni k takovým úřadům jednak z té jednak z druhé, třetí i čtvrté čtvrti města, aby sobě měšťané v tom nezáviděli. »Neb když dlúho konšelé sedí, stýště se druhým v práci, a jiní jim v tom záviděti mohú. Ano když pes kost hloze, jiní na něho vrčí dotuď, až se s ním zkúší podle přísloví: Dum canis os rodit, quem diligit, odit«. Také »když soused jednoho roku konšelem bude, tehda nebrzo proti právům co učiní ani křivdy sousedu, to váže, že ten, komuž by křivdu učinil, můž na léto konšelem býti a zase jemu mohl by též učiniti a tak se spíše od nepravosti zdrží. Ale když dlouho na radě sedí, málo sobě váží právo přestoupiti, jako by dědiční páni byli.« [147]) O tom, že odstupující konšelé při obnově rady podávaií návrhy, jichž králi náleží šetřiti, spisovatel se nezmiňuje, nechtěje asi krále ve volbě konšelův obmezovati.

Co se právomoci rady dotýče, praví, že žádný nemá souditi měštěnína ani obyvatelů města, než purkmistr a konšelé a dovozuje z toho »znamenitě, že kněžie nemají súditi na rathúze.« [148]) Proto také nikdo nemá dáním královským sahati měšťanům v jich statky, leč by konšelé od obce i s obecními právo přisoudili.[149])

Konšelé mají všechny peníze do rady bráti a bez vůle obce nemají zboží dávati neb postupovati ani obecní pečeť zavazovati na peníze, neb druhdy proto jsou s hrdly i statky na krále odsuzováni, ač nyní pohříchu prý již zjevně proti tomu činí.[150]) Oni novým konšelům a obci mají počet učiniti, co jsou za svého úřadu obecních peněz a požitků přijali a kam jsou je vydali, a také každý purkmistr má počet učiniti, co jest vydal a co druhému purkmistru ostaví, a on i konšelé všichni mají věděti o všech penězích, požitcích, příjmech a vydáních městských, netoliko úředníci ze sklepu a jiní. Také berníci mají na rathouze tráviti na obecné peníze a počet činiti před konšely a před obcí z berně, jak z domů tak i podruhův a to po čtvrtech, jak na to velké knihy berniční jsou udělány. Podobně i jiní vyběrači z konšelův a obecních volení mají před obcí počet činiti. Vyčtou-li,

---

[146]) Č. Č. M. 1836 str. 302, 304 a 308.

[147]) Tamže str. 306.

[148]) Tamže str. 305.

[149]) Tamže str. 308.

[150]) Tamže str. 307.

zůstanou za pravé a bude jim děkováno, pakli by se vyčísti nemohli, má obec je trestati a nad nimi popraviti.[151]) Konečně konšelé i starší z obce mají voliti písaře radního a k tomu všecka obec svou vůli přidává.[152])

Valná část traktátu věnována je minulým rozepřím mezi městy Pražskými o práva k statkům a důchodům, o trhy, brány, o sklad zboží a těžkou váhu, o kterýchžto přech se dokládá, že za krále Albrechta nebyly skoncovány.[153]) Mohlo tudíž sepisování traktátu teprve po smrti krále Albrechta začíti a v té době byl Prokop už písařem Novoměstským. Údaje historické jsou v traktátu celkem spolehlivější, nežli v právech Soběslavských, ač některé sotva se úplně s pravdou srovnávají, a protonotář Prokop, kterému bude asi možno některé letopisy též připsati, neměl dle všeho příčiny se tajiti s původstvím tohoto traktátu, neboť v něm vystupoval jako horlivý obránce obce Novoměstské. Ovšem některých politických názorů svých jako katolík nepotlačoval a může se sepsání jeho také za důkaz jakési tolerance ke katolíkům za panování Jiřího z Poděbrad považovati.

Král Ladislav dosednuv trůnu nemohl pro mladost v plném rozsahu vládu vykonávati, pročež místo něho gubernátor Jiřík z Poděbrad království spravoval, o němž letopisec zaznamenal, že za jeho spravování »země u velikém upokojení bieše«. Byloť prý tehdáž všecko lacino, ze všech zemí okolních kupci do Čech jeli a zboží všeho druhu nesli, když se »již Čechové byli pospokojili«.[154]) Na listopadovém sněmě r. 1453 stala se důležitá snesení o napravení řádu zemského, o zřízení dvora královského a osazení soudu zemského, o vrácení statkův a důchodů královských a duchovních ke komoře královské, o svobodě silnic atd. a přítomní zavázali se správci od krále usazenému býti pomocni proti všem neposlušným.[155])

Rázné zasazení se p. správce o navrácení statkův a důchodů ke komoře královské dotklo se také *rychtářství měst Pražských*. Staroměstští byli sice na králi Albrechtu vymohli list na držení svého rychtářství a také je v mezikráloví neodvisle vlastními měšťany obsazovali,[156]) ale král Ladislav, ačkoli jim 20. ledna 1454 výsady potvrdil,[157]) dal 5. listopadu t. r. rychtářství

---

[151]) Tamže str. 305 až 307.

[152]) Tamže str. 304.

[153]) Tamže str. 318.

[154]) SLČ. str. 163. Právem asi biskup Krakovský Zbyhněv Olešnický psal o správci, že je vlastní králův vozataj, jenž jede s králem, kam chce. Vystěhovalci, kteří doufali, že nový král dopomůže jim k zabaveným statkům, byli sklamáni a horlili proti králi i p. správci, takže obec 25. dubna 1454 se snesla, že vystěhovalcům zakazují se půhony o domy proti měšťanům, jakož i mluvení proti králi a konšelům (*Tomek* u. m. VI str. 260).

[155]) AČ. I str. 493 a IV 419—422.

[156]) V letech 1451—1457 byl rychtářem na Starém městě Jan Manda ze Zbislavic, r. 1457—1458 Jiří mydlář, 1459—1463 Jan Slepička krejčí atd. (*Tomek* u. m. IX str. 276 a Soupis str. 13).

[157]) Sb. I str. 236.

Staroměstské svému komorníku Janu z Ronova, patrně za tím účelem, aby obec byla donucena si je řádně zakoupiti.[158]) Obec také u přítomnosti 35 starších téhož dne se snesla, že první purkmistr Přech z Budkovic má rychtářství k své ruce koupiti, poněvadž je na králi uprošeno a od obce odtrženo.[159]) Přech koupiv 19. listopadu 1456 rychtářství prodal je 18. prosince t. r. purkmistru, konšelům i vší obci Starého města.[160]) A podobně obec Novoměstská vyplatila list, který král 5. listopadu 1454 dal Janovi z Ronova na rychtářství Novoměstské[161]) a také rychtářství Malostranské dostalo se tehdy pod moc obce.[162])

Při dělání pořádku v právech k nemovitostem také držení statků deskových měšťany a realit městských šlechtici stalo se předmětem sporů. Když obec Staroměstská 9. března 1454 se snesla, že nikdo nemá prodávati dům šlechtici bez svolení konšelů,[163]) odpověděli na to 27. března 1454 páni na soudě zemském vynesením nálezu, že měšťané nemají svobodných dědin a zboží kupovati bez zvláštního povolení krále, toliko statky, které prve koupili, že mají jim ve dsky býti kladeny. Na to 18. července téhož r. purkmistr a konšelé Starého města podvolili se trpěti práva zemská, pokud jich měšťané drží svobodných dědin.[164])

Jako v těchto věcech správce zemský asi v zájmu Pražanů prostředkoval, tak i při obnovování rad padalo mínění jeho na váhu. Král sice ve slavném průvodu biskupů, knížat a pánů dostavoval se na podzim (3. listopadu 1453, 6. listopadu 1454 a 29. října 1457) na radnice Starého a Nového města, aby obnovoval rady[165]); ale není pochybno, že při obnovách těch správce zemský měl vliv rozhodující. Toliko 6. listopadu 1455 a 9. listopadu 1456, kdy král meškal v Uhrách, sázel konšely v městech Pražských na místě krále sám správce, jenž byl zároveň hofmistrem království Českého[166]). Nově dosazení konšelé přísahali při tom králi Ladislavovi »napřed věrnost upřiemnú a pravé poddané poslušenstvie, a k tomu že tento úřad konšelstvie od JMKské přijatý věrně, právě a stále vésti a spravovati chtějí, cti a dobrého královy Mti všemi obyčeji hleděti a v tom každému, chudému i bohatému, pravdy a spravedlnosti, což najdále

---

[158]) Sb. I str. 239.

[159]) Kn. arch. č. 992 l. 240.

[160]) Sb. I str. 240. Srov. též *Tomek* u. m. VI str. 262 a VIII str. 269. Rychtář Manda naříkal 22. ledna 1457 Přecha o nájem menšího porybného, jež si patrně ponechal, ačkoli druhdy k rychtářství náleželo, ale konšelé vyřkli, že mu ničím není vinen (*Teige*, Základy I str. 533).

[161]) Sb. I str. 241.

[162]) *Tomek* u. m. VIII str. 270.

[163]) *Tomek* u. m. VI str. 253.

[164]) AČ. III str. 311 a 314.

[165]) *Tomek* u. m. VI str. 246, 262 a 282 a IX str. 267—269, 282 a 283, též Soupis str. 92.

[166]) *Tomek* u. m. IX str. 268, 269 a 283 a Soupis str. 92.

jich rozum stačiti muož, dopomáhati, ortele a výnosy mezi stranami spravedlivě vyřiekati a toho jinak nečiniti pro přiezeň ani pro nepřiezeň neb pro který strach a bázeň, ani pro dary neb pro kterúkoli jinú věc.« Slovy: »Tak nám pán Buoh pomáhaj i všichni svatí« končila přísaha. A obec rovněž přísahala králi »napřed věrnost upřiemnú a pravé poddané poslušenstvie a k tomu, že cti a dobrého královy Mti všemi obyčeji chce hleděti a to skutečně činiti«.[167]).

Prvními purkmistry byli na Starém městě r. 1453, 1454, 1456 a 1457 *Samuel Velvar z Hrádku* a r. 1455 *Přech z Budkovic;* na Novém městě r. 1453 a 1454 *Daniel z Tuchoraze* a v l. 1455—1457 *Jan ze Vzchodce.* V radách zůstávala nejméně neb skoro třetí část konšelů z rad předcházejících a řemeslníci podržovali v nich slušné zastoupení.[168]) Na Malé straně obnovoval radu 10. listopadu 1453 Václav z Valečova, jemuž král Ladislav tak jako asi už správce zemský Jiří Poděbradský úřad podkomořský byl svěřil, nařizuje městům a klášterům, aby jej byli poslušni a berni královskou mu odváděli. Valečovský také v následujících letech konšely zde vždy v listopadu sázel.[169]) Prvními purkmistry v Menším městě byli r. 1453 a 1454 Hanoušek krejčí a v l. 1455—1457 Jan vozataj a ze staré rady zůstávali v úřadě nejméně čtyři konšelé.[170])

O poměru administratora mistra Rokycany a kněžstva jeho strany k správě městské a také o vykonávání vlivu jimi na obnovování rad máme některé zprávy, ač dosti strannické, ve spisu podkomořího Valečovského proti panování kněžskému v této době sepsaném.[171]) Podkomoří chtěje se patrně zavděčiti králi Ladislavu obviňuje v něm mistra Rokycanu, že ze sobeckých důvodů chce vzbouřiti zemi proti králi a správci, poněvadž mu

---

[167]) Obě přísahy zapsány jsou v kn. arch. č. 993 na l. 221 s pozdějšími přípisky přísah rychtáře a menších soudců z doby Jagellonské.

[168]) Tak v radách zasedali roku 1453 na Starém městě: soukenník, krejčí, bečvář a platnéř a na Novém městě: plátenník, kožešník a soukenník; roku 1454 na Starém městě: soukenník, sladovník, uzdář, ostrožník a krejčí a na Novém městě: plátenník a sladovník; roku 1455 na Starém městě soukenník, sladovník, ostrožník, řezník a mydlář a na Novém městě: plátenník, kolář, sladovník a kožišník; r. 1456 na Starém městě: sladovník, platnéř a apotekář a na Novém městě: plátenník, kolář, písař, kožišník, sladovník a pekař a r. 1457 na Starém městě: soukenník, zlatník, apotekář a krejčí a na Nov. městě: plátenník, kožišník a kramář.

[169]) Praxis str. 116, *Tomek* u. m. IX str. 301 a Soupis str. 119 dle knihy arch. č. 2080 na l. 117, 122, 130, 138 a 148.

[170]) Z řemeslníků byli povoláni do rady r. 1453 krejčí a dva vozatajové, r. 1454 krejčí, kamenník, řezník, provazník, sladovník a vozataj, r. 1455 vozataj, krejčí, kamenník a nožíř, r. 1456 vozataj, krejčí, kamenník a řezník a r. 1457 vozataj, kolář a provazník.

[171]) Traktát byl mnou vydán r. 1881 v Zprávách společnosti nauk s úvodem, v němž životopisná data o Valečovském snesena. Srv. též *Tomek* u. m. VI str. 278 a VIII str. 464 násl.

k arcibiskupství nedopomohli. Chce prý ve všech radách městských býti pánem a »v městech konšely saditi a více vlásti, panovati a rozkazovati, než sám král a úředníci jeho.« Zle se Valečovský osupuje na modlářské kněze, kteří prý panují světsky nad lidem proti kompaktátům a jdou do měst, aby v nich rozkazovali, do rad chodili, konšely sadili a jemu podkomořímu v jeho úřad sahali, aniž by je Rokycana z toho káral.[172])

Traktát ten je důkazem velkého vystřízlivění ve věcech náboženských, jež během panování kr. Ladislava ve straně husitské nastalo a jež mělo za následek snahu zříditi a uhájiti laický stát před všelikým vlivem duchovenstva. Valečovský sám v tomto směru názorně působiti hleděl, neboť jezdě po městech používal »malovaného vozu«, po jehož stěnách byl vyobrazen vůz, do něhož s obou konců koně byly kněžími zapřazeny, takže vůz nikam ku předu nemohl se hnouti a kněží lidi na tom voze sedící tak svadili, že se sami tepou a mordují jako blázni, kdežto po jeho mínění »by měli s vozu dolu sesednouti a nabíti svévolným formanům, aby zapřáhli koně k jednomu konci vozu a kázali vůz táhnouti tou cestou kompaktát, kterou sobě sami s obou stran vyvolili.«[173])

Není pochybnosti, že tato tendence proti panování kněžskému a pro podřízení duchovenstva pod světskou moc byla v ten čas v straně pod obojí velmi rozšířena, také následkem toho, že i správce Jiří z Poděbrad následkem styků svých s Eneášem Silviem, pozdějším papežem Piem II, doufal spůsobiti sjednocení s církví a dosáhnouti od stolice papežské povrzení kompaktát třeba za cenu obsazení stolice arcibiskupské jinou osob-

---

[172]) Traktát str. 8, 13—15, 17 a 23. Už starý kolegiát k r. 1448 napsal, kterak Rokycanovi bylo vytýkáno, že »exercuit officium seculare, quolibet anno locando novos consules contra statuta patrum« a že konšelům odpouštěl skládání vyznání víry na radnici (Fontes VII str. 49). Mnich Jan Vodňanský po r. 1471 v dopisu k Lvu z Rožmitálu žaloby ty na Rokycanu opakoval pravě: »Ipse sacerdos consectatores suos hortatus est, ut laicos subpetitent, ita quod nihil in consiliis sine ipsis faciant aut ordinent; ipsi soli in senatu, quem velint, vel instituant vel destituant, nihil curantes de officio subcamerarii regni; ipsi laicos ad bellum instruant aut excitent et interim eorum uxoribus abutantur« (*Palacký*, UB. str. 662). Pomluvu tuto pronáší už sám Valečovský v traktátu str. 15. Naproti tomu možno názory Rokycanovy seznati z jeho Postilly po r. 1456 sepsané, z níž *Goll* v ČČM. 1879 na l. 64 násl. některé zajímavé výňatky uveřejnil na př. na str. 66, 70, 201, 203—206 a 208, kde Rokycana v kázáních svých horlí na světskou ruku, že neplní svých povinností a kde se táže: »Nu vy páni, ješto soudíte! Nu konšelé, rychtáři, jiiž vás nikdy darové neodchýlí od spravedlnosti? Činíte-li vdovám, sirotkuom pravdy, jižli přízeň vámi nešine anebo hněv neb bázeň, ale upřímě každému spravedlivosti dopomáháte, že žádný na vás v pravdě nemůže žalovati, by mu se kdy křivda stala?« Vidí se, v jakém směru Rokycana vliv na správu městskou vykonával.

[173]) Traktát str. 10.

ností, nežli byl m. Rokycana.[174]) Kdyby byl toho Jiří dosáhnul, byly by z toho Čechům ovšem velké vzešly výhody, ale brzo se ukázalo, že naděje takové byly marny a že stolici papežské nešlo o upokojení země tímto spůsobem a o sjednocení s církví na základě kompaktát, nýbrž naopak proti nim. Také přítomnost katolického krále v zemi a zavládnuší ochablost ve valné části strany husitské spojená s nechutí obětovati znovu životy a statky bez vážné příčiny za zájmy náboženské, když strašné spousty náboženských válek nebyly posud odstraněny, vzbuzovaly na straně papežské naděje, že Čechové budou pozvolna přivedeni k bezpodmínečnému poslušenství církve. Vyslání mnicha Kapistrana papežem Mikulášem V už r. 1451 do zemí českých a vášnivé vystupování jeho proti kompaktátům a kacířům českým, jež se jich přidrží, mohlo o tom každého poučiti.[175])

Ve snahách svých spůsobiti upokojení země byl správce zemský, čím dále tím šťastnější. Pomocí krále podařilo se mu zejména sjednotiti opět všechny země pod korunou Českou.[176]) I Vratislavští měšťané po některém odporu holdovali 11. prosince 1454 králi jakožto svému dědičnému pánu[177]) a papež Kalixt III. v lednu 1457 a opět 22. února 1458 chválil správce, že království v pokoj uvedl, vybízeje jej, aby obnovil také jednotu a mír s církví, začež sliboval mu odměnu zaslouženou.[178])

Klidný vývin poměrů v zemi, spůsobený moudrým vladařením zemského správce, byl ale náhle přerušen a ohrožen, když 23. listopadu 1457 král Ladislav zemřel. Umíraje poroučel správci zemi k dalšímu vládnutí, prose jej, aby hleděl království České a země přivtělené v míru udržeti a aby chudému i bohatému k právu dopomáhal a nedopouštěl nikomu křivdu činiti.[179])

---

[174]) Srov. list Eneáše Silvia Jiřímu z 22. ledna 1454, kdež mu píše: »Vestrum est hoc praeconium et in familia vestra aeternum decus, quia regnum Bohemiae lacerum et quassatum vestra prudentia reformaverit« (*Palacký* UB. str. 74). Srov. *Tomek* u. m. VI str. 216, 252, 272 a 281.

[175]) Kapistrán dovozoval neplatnost kompaktát, neboť Husitům jakožto kacířům nemohla církev dáti privilegia a kardinál Filibert neměl od koncilu mandátu, aby kompaktáta potvrdil. Ona jsou největší oporou bludův a papežem nebyla stvrzena. Potvrditi je znamená dáti příklad ke vzpouře pro celou církev. Přijímání pod obojí, kterého se ještě husité ze čtyř artykulů přidržují, je kacířství a povolit kalich znamená odsouditi katolíky; kdežto naopak válka proti kacířství jest všeobecnou povinností pravých katolíků. Proto Čechové musí zbraněmi býti pokořeni a slovo jim dané nesmí se držeti. (*Nejedlý*, Česká missie Jana Kapistrana v ČČM. 1900 str. 57, 66, 69, 224, 229, 231, 232, 238, 241, 347 a 449). Srv. též *Tomek* u. m. VI str. 221 a 248.

[176]) *Tomek* u. m. VI str. 247, 257 a 262.

[177]) *Markgraf*, Scriptores rerum siles. IX str. 5.

[178]) *Palacký* UB. str. 106 a 128.

[179]) Letopisec praví, že Ladislav »zhasl jest jako jasná sviece, když temnosti osvěcuje, a jako veslo kdyby od lodi na hluboké vodě ztratil, a jako huol pod-

Purkmistři, konšelé a obce tří měst Pražských ihned po smrti krále dali se v ochranu p. správci a snesli se, že konšelé mají zůstati v úřadě do nového krále a že také purkmistři mají do té doby podržeti moc dle práv městských.[180])

Sněm český, který byl 14. prosince 1457 svolán k volbě krále, odročil své rozhodnutí do počátku března.[181]) Mezi tím pracováno úsilovně pro různé kandidáty trůnu a domáháno se přízně hlavně Pražanů. Císař Fridrich III. a bratr jeho Albrecht VI. dovolávali se dědičných smluv z r. 1364; saský vévoda Vilém a polský král Kazimír majíce sestry zesnulého krále (Annu a Alžbětu) za manželky dovozovali odtud nároky na trůn český. I markrabí braniborský Fridrich ucházel se o hlasy, jakož i posiové krále francouzského Karla VII. pro jeho syna, ale čím více blížil se den volby, tím hlučněji lid Pražský žádal volbu domácího krále.[182]) Šířilo se

---

pory všech klesavých; neb když se najlépe Čechové nadáchom země zvelebenie, po jeho pak smrti sta se jejie zahubenie.« (SLČ. str. 167). Srov. Soupis str. 92, FRA. XLII str. 204, *Palacký* u. m. IV 1 str. 367 a *Tomek* u. m. VI str. 285. Brzo po smrti trousily se pomluvy, že Ladislav byl Jiřím a jeho chotí Johannou o život připraven, ale i *Bachmann*, Gesch. B. II str. 465 uznává, že se to dálo »ohne haltbaren Grund«. Jakés něm. kníže v dubnu 1458 psalo papeži Kalixtovi III. o »necem miserabilem« kr. Ladislava (FRA. XLII str. 229—231); před tím poslové města Frankfurtu zmiňují se 13. ledna 1458 v psaní z Prahy o tom, že o smrti krále jdou různé řeči, ale »die verstendigen sagen, der tod sy naturlich gewest« (*Janssen* u. m. II 1 str. 138). Pověsti o násilné smrti krále převzal do své kroniky *Aeneáš Silvius* (*Emler*, Drobnější kroniky str. 252), dokládaje, že nejisté věci nechce za jisté tvrditi a že jim nevěří; kdežto *Eschenloer*, Historia Vratislaviensis (Scriptores rerum Silesiacarum [= SRS.] VII str. 14 a 17 a VIII str. 151) pověstem věřil a novými pomluvami je doplnil, které opakovali kardinál Karvayal 1466 a legát Adolf 1467 (SRS. IX str. 210 a 227). Později Zdeněk ze Šternberka znepřáteliv se s kr. Jiřím psal 24. srpna 1468 synu jeho knížeti Viktorinovi list, v kterém vinil otce jeho, že otrávil Ladislava (AČ. XX str. 554 až 556), což kdyby bývalo pravdou, vrhalo by na Šternberka šeredný stín, že ze zištných důvodů přispěl k tomu, aby královrah byl volen za krále. Ještě za kr. Vladislava pomluvy se šířily, takže král 14. února 1472 kázal otevříti hrobku a přesvědčil se, že Ladislav nebyl otráven (AČ. XV str. 256). Sluší proto za pravdivou přijmouti zprávu, že Jiří »s velikou žalostí« účastnil se 26. listopadu pohřbu zesnulého krále a věřiti upřímnosti, s kterou v listu Vilému Saskému 29. prosince 1457 vyslovuje lítost nad úmrtím krále, jenž prý mohl křesťanstvu mnoho dobrého spůsobiti (*Palacký* UB. str. 120). Srov. vůbec *Palackého*, Zeugenverhör über den Tod Königs Ladislaus (1856) a *Novotného*, Über den Tod des Königs Ladislaw Posthumus (1906).

[180]) Soupis str. 93.

[181]) SLČ. str. 169.

[182]) *Palacký* UB. str. 126 a 130 a *Bachmann*, FRA. XLII str. 212. Srov. *Palacký* u. m. IV 2 str. 14, 16 a 25 a *Tomek* u. m. VI str. 290.

tehdy zajímavé *»krátké sebrání z kronik k výstraze věrných Čechóv«*, v kterém sneseny sou důvody, proč Němec nemá býti králem a proč Čechové, nemohou-li míti ze svého jazyka pána, mají na jiný slovanský neb jiný kterýkoli jazyk pomysliti, kromě německého. S dovoláváním se kroniky Dalemilovy a také práv Soběslavských líčí se tu, co Němci Čechům zlého způsobili, kterak Míšenští, Rakušané a Braniboráci hubili často zemi Českou a jak často Čechové musili se proti nim brániti. Mají proto příčinu varovati se toho, aby ve správu německého jazyka a v německou moc neupadli. Úkolem nového krále má býti péče o upokojení země, o přijímání těla a krve boží a o to, aby Čechové byli očištěni z kacířství. Toho žádný Němec neučiní a když Čechové od toho neustoupí a nový král se s nimi nesrovná, bude nové vzbouření.[183])

Úvahy takové byly zajisté ohlasem veřejného mínění na straně husitské, pod jehož tlakem došlo 2. března 1458 na Staroměstské radnici k památné volbě Jiřího z Poděbrad za krále Českého, z níž dle slov letopisce »byla veliká radost věrným Čechuom a mnozí sú plakali pro radost, že milý buoh vysvobodil je z toho, že sú již vyšli z moci německých králuov, kteříž sú myslili zlé učiniti lidu českému a zvláště těm, kteříž přidrží se čtení svatého«.[184]) Rokycana děkoval v chrámě Týnském bohu, že Čechové obdrželi krále k posile své víry, jakého před tím nikdy neměli.[185]) Ovšem jednohlasná volba byla docílena tím spůsobem, že se Jiřímu podařilo získati pro sebe Zdeňka ze Šternberka a jeho přívržence z katolické šlechty, když

[183]) »Krátké toto sebrání« přitisknul *Hanka* k Dalemilově kronice České str. 229, pravě, že *Palacký* klade je do r. 1437 neb 1439 (Dějiny n. č. III 2 str. 269) a a že spis při volení Jiřího Poděbrada a Vladislava Jagelončíka mocně působil. Ale *Jungmann* v Historii literatury české str. 75, *Vlček*, Dějiny české literatury I str. 281 a *Tobolka* v Čas. M. Mor. 1896 str. 152 zajisté právem sepsání to před volení Jiřího položili. Mezi jiným čte se v sebrání (str. 229) o Karlu IV, že sice »jest velmi českú zemi velebil, Pražské město rozšiřoval, učenie obecné v něm spósobiv i jiné věci, však proto všudy Němce po zemi jest plodil. Neb kdo jsú téměř po všech královských městech v Čechách purgmistrové a konšelé byli? Němci. Kto rychtáři? Němci. Kde Němcóm kázali? V hlavniech kostelech. Kde Čechóm? Na kirchověch nebo v domiech atd. a to dóvod jest jistý, že [Karel] německým plemenem, z něhož byl jest sám pošel, mienil českú zemi osaditi a Čechy pomalu z nie vypleniti, jakož sě jest i za něho počínalo, že žalob na rathúziech česky slyšeti nechtěli sú, než hlaholem německým. A kterak lstivě kmety české z Prahy vysadil ven na zemi, německým pokolením města jak osadil jest, jakož by o tom mnoho bylo mluviti.« A jinde (str. 239) o Němcích se praví, že »nežli by oni najmohútnějšieho Čecha netoliko za pána, ale za měščenína přijeli, radějše by hrdla ztratili, a my aspoň oslepení Čechové na nich příklad vezmúce učiňme jim též a za pána Němce nebeřme.«

[184]) SLČ. str. 170.

[185]) *Palacký*, UB. str. 134.

se zavázal dle způsobu při takových volbách obvyklého poskytnouti jim některé hmotné výhody a zachovati je při svobodě náboženské.[186])

V. *Doba krále Jiřího.* Po volbě nového krále zavázali se 7. března purkmistři, konšelé i obec všechna měst Pražských k poslušenství odevzdavše mu na důkaz toho pečeti a klíče městské, načež král potvrdil konšely v úřadech a slíbil zachovati je při právech jako jiní slavní králové Čeští byli učinili.[1])

Dle platného práva zjednávala volba králi pouze faktické držení koruny, k němuž mělo přistoupiti ještě uznání církve prostředkem korunovace a císaře ve formě udělení regalií. Jiří považoval sobě za prospěšno, aby si zjednal tohoto formálního stvrzení nejvyšších mocí křesťanstva, neboť mohl z toho odvoditi, že je »králem pravým a nepochybným« a doufal odtud dosíci mocné opory proti domácím i cizím nepřátelům, kdežto moc jeho královská z pouhé volby vyšlá mohla býti brána v pochybnost na mnohých stranách.[2]) Korunovaci ale stály v cestě překážky, jež mu bylo odstraňovati toliko jednáním velmi obezřelým, ne-li schytralým. Jiří ukázal se v tom ohledu obratným politikem, zvláště když uvážíme, že měl činiti s odpůrci, kteří jej za kacíře považovali, jemuž netřeba držeti slibův. Ovšem nelze upříti, že dvojsmyslným jednáním neodvrátil od sebe a od země v budoucnosti pohromu válek, nýbrž že se mu jen podařilo dle svých sil do daleka ji posunouti. Takto aspoň rozrážel šiky svých nepřátel, kdežto bez tohoto jednání byl by sám odpůrce své v jednotu svedl a zemi na samém počátku vlády v nové ne-

---

[186]) *Palacký* u. m. IV 2 str. 26, *Tomek* u. m. VI str. 296, *Tobolka*, O volbě a korunování Jiřího z Poděbrad str. 19 násl., *Bachmann*, FRA. XLII str. 237 a Gesch. Böhmens II str. 480 a 481. Bachmann vypravuje romantickou historii o působení rychtáře s biřici a katy při volbě na radnici na základě vylíčení Rosenberského hejtmana Polheima z 30. března 1458 (FRA. XLVI str. 1), jenž volbě nebyl přítomen a neslavné chování svého pána Jana z Rosenberka hleděl tímto spůsobem omluviti. Líčení tomu odporují ale listy téhož hejtmana slezského Jana z Rosenberka a nejv. úředníkův a stavů českých do Vratislavi a Lužice 5. března 1458 poslané, v nichž se sděluje, že Jiří byl zvolen za krále *»unanimi, conformi et libera voluntate* ob insignem ejus violentiam, summam prudentiam excellentemque virtutem«, a v němž se Lužičané vyzývají, aby »falsis rumoribus, si qui ad vos venirent, quod per vim, metum vel circumventionem electio facta esset, nullo modo credatur«. (*Palacký*, UB. str. 135 a SRS. VII str. 18). Rovněž odporují šířeným tehdy podobným klevetám zápis katolíka známého Novoměstského písaře Prokopa v knize arch. č. 2085 na l. F. 4, že byl Jiří zvolen *»unanimi consensu et voluntate* baronum, terrigenarum, militum, clientum, armigerorum, civitatum ac omnium communitatum hujus regni Bohemie et corone *nullo ibidem penitus contradicente«* (Soupis str. 93) a také zpráva Chebských do Norimberka 7. března 1458 (FRA. XLII str. 215).

[1]) Soupis str. 93 a *Tomek* u. m. IX str. 283.

[2]) *Čelakovský*, Povšechné č. dějiny pr. str. 103 a 112.

bezpečí válečné uvrhnul, na něž asi nebyla dostatečně připravena. Konečně pro případ vnucené obrany asi Jiřímu zdálo se prospěšno, když odpůrcové mohli býti usvědčeni, že jsou v neprávu. Ale tehdy bylo neb aspoň mělo býti po zkušenostech z doby husitské každému jasno, že národní království husitské a zvláštní postavení jeho ve světě křesťanském dá se uhájiti netoliko uměním diplomatickým, nýbrž hlavně velkými obětmi na životech a statcích.

Chtěje zachrániti výsledky několikaletého pokojného vladařství a zachovati zemi mír ponechával odpůrce tudíž v domnění, že má úmysl Čechy uvésti v jednotu církve a že přispěje pomocí proti Turkům. A tak docílil toho, že byl 7. května 1458 od dvou uherských biskupů korunován na hradě Pražském na království České, když účast voleného arcibiskupa Rokycany nezdála se mu postačovati a když biskupové Olomoucký a Vratislavský jej korunovati odepřeli.[3]) Biskupové uherští přiměli jej k tomu, že složil den před korunovací tajnou přísahu, že jako věrný křesťan zachová papeži a a církvi poslušenství, že bude víru křesťanskou obhajovati proti všem bludům a kacířstvům a že chce lid sobě poddaný navrátiti k řádu, jednotě a poslušenství Římského kostela.[4]) Bylo na něm sice žádáno, aby výslovně odpřisáhnul kacířství, ale odmítl tak učiniti, maje za to, že by tím přiznával, že přijímání pod obojí je kacířství, kdežto po jeho soudu tajný slib nezavazoval jej odřeknouti se kompaktát s koncilem basilejským smluvených ani snah po opravě církve.[5]) Jednaje opačně byl by prostě ztratil všechnu půdu ve většině vlastního národa. Biskupové uherští byli ovšem ve výkladu přísahy jiného náhledu, ačkoli legát Karvajal vyslovoval pochybnost, zdali obsah přísahy postačuje.[6])

[3]) SLČ. str. 170, *Palacký* u. m. IV 2 str. 315, *Tomek* u. m. VI str. 308 a *Bachmann* u. m. II str. 486.

[4]) Latinský text přísahy u *Theinera*, Monumenta Hungariae II č. 580, u *Frinda*, Kirchengeschichte Böhmens IV str. 465 a *Tobolky*, O volbě Jiřího z Poděbrad str. 28. Český text uveřejnil *Tobolka*, Hilaria Litoměřického traktát k p. Janovi z Rosenberka str. 14.

[5]) *Palacký* u. m. IV 2 str. 35 a *Tomek* u. m. VI str. 307 a VII (úvod) str. 2 násl. spatřují v pozdějším usilování o potvrzení kompaktát důkaz, že Jiří nemínil se jich vzdáti. Naproti tomu *Bachmann* u. m. II str. 488 tvrdí, že přísaha znamenala zapření a *zrušení* kompaktát, ale tato předce nebyla smluvena s kr. Jiřím, nýbrž s královstvím Českým a markrabstvím Moravským. *Denis*, George de Podiebrad str. 94 soudí, že Jiří dav souhlas k dvojsmyslnému znění přísahy dopustil se velké neopatrnosti, jež nedala se úplně omluviti bezprostředními výhodami, jež získal. Učinil neb zdál se učiniti slib, jejž dodržeti nebylo v jeho moci, a dal tak zbraň papeži proti sobě.

[6]) Srov. list tohoto legáta papeži Kalixtu III. z Budína 9. srpna 1458 v SRS. VIII str. 7, kdež se čte: »Abjuratio erroris non est scripta in juramento, quia dixit rex, quod satis erat, quod faceret eam presentibus illis, quia non erat honestum, cum ipse erat laicus litterarum ignarus, non pertinax sed educatus in illa

Jiří jednaje takto získal času, ale nikoli na dlouho. Papežská stolice záhy vykládala slib jeho v ten smysl, že se zavázal upustiti od kalicha.

Nápadno bylo, že Jiří po příkladu svých předchůdců nestvrdil privilegií zemských a nezavázal se stavům k zachovávání kompaktát. Zdá se, že si chtěl ponechati v tom ohledu volné ruce a straně pod obojí stačilo snad, že 15. prosince 1458 stvrdil Starému městu privilegia předešlých králů, mezi něž mohl se počítati majestát císaře Sigmunda z 6. července 1435 na svobodné užívání kalicha.[7])

Za tohoto nevyjasněného poměru ke kurii dařilo se Jiřímu udržení pokoje, sjednocení země, podrobení zemí přivtělených a obnovení i udržení přátelského poměru k císaři a knížatům německým.[8]) Stačí poukázati k některým význačnějším událostem, během kterých Praha zůstávala namnoze středem politického života střední Evropy. Stavové moravští skládají králi 4. července 1458 v Brně přísahu[9]), Chebští 11. listopadu t. r. slibují mu věrnost jako předešlým králům českým a v květnu 1459 holdují mu v Praze,[10]) a také Slezané a Lužičané po delším odporu během r. 1459 se mu podrobují,[11]) vyjímajíc jedině město Vratislav, které teprve 13. ledna 1460 uza-

---

nacione secundum institutionem presbyterorum, quos audiverat, quod juramentum, quod faciebat ad honorem Dei in publico instrumento, argueret eum de heresi. Et satis fuit laboratum, quod poneretur abjuracio heresis in instrumento, *sed non potuerunt isti episcopi hoc efficere*«. — Týž legát blahopřál už 20. března 1458 Jiřímu k volbě, doufaje od něho práci pro jednotu víry a ubezpečuje jej, když tak učiní, že bude dlouho panovati a zachová synům v pokoji vládu v království (*Palacký*, UB. str. 140).

[7]) Sb. I str. 216 a 243.

[8]) SLČ. str. 171 a 180 praví k r. 1458, že »král Jiří zemi Českú zpravoval v pokoji — a tak jest to držal i s jinými zeměmi až do zprotivenie a zemi zbúřenie válkami velikými, neb ty všecky země pokoje velikého poživáchu od poraženie Táboruov až do té chvíle« a k r. 1464 opět opakuje, že byl v těch časech utěšený pokoj a král »mnoho dobrého učinil jest zemi České«. Srov. též list kr. Jiřího papeži z 11. prosince 1461, kdež dovozuje, že »nos autem quantus fidelis princeps et rex Christianus pacis auctor appellari possumus« (SRS. VIII str. 68).

[9]) *Tomek* u. m. VI str. 310.

[10]) FRA. XLII str. 222 a 266 a *Tomek* u. m. VI. str. 327.

[11]) SRS. VII str. 35, 47, 50, 53 a 56. Některá knížata slezská zase r. 1463 od Jiřího odpadla (*Tamže* VIII str. 160), ač ve Slezsku a Lužici husitství se rozmáhalo. Zajímavo je, že 19. února 1463 Vratislavští psali o Lužici, kde stal se fojtem Kostka z Postupic, že prý tam »in urbibus optimi sunt Christiani et magnus habetur cultus divinus, sed in villis et parvis opidulis morantur Sclavi moribus rudissimi, fidei simplices et indocti, qui linguagio Bohemis convenientes de facili in heresim labuntur Bohemicam et timendum est, quod tota illa patria inficietur« (*Tamže* str. 169). Srov. *Tomek* u. m. VI str. 331, 334, 341 a 344.

vírá s ním smlouvu, v které se zavazuje jemu a koruně zůstati věrno, ale teprve po uplynutí tří let a jednoho měsíce složiti mu slib věrnosti.[12]) Saský vévoda Vilém, jenž byl švakrem kr. Ladislava a čítal ve Slezsku a Lužici četné přívržence, vzdává se 25. dubna 1459 nároku na korunu Českou a postupuje Most, když mu Jiří ponechává 64 zahraničních lén.[13]) Na císaři Fridrichu III. a arcivévodech rakouských dosahuje 2. října 1458 v Korneuburce uznání za krále a 31. července 1459 mu císař v Brně uděluje regalie, při čemž se zavazuje spravovati se jeho radou.[14]) S německými

---

[12]) SRS. VII str. 94. Mezi podmínkami podrobení se Vratislavských, jež král schválil, byla také »electionem quoque consulum liberam, prout prefata civitas ex privilegio et consuetudine habet« (*Tamže* str. 96). O úporném nepřátelství Vratislavských proti Jiřímu v l. 1458—1460 svědčí současná Historia Wratislaviensis mag. Petra *Eschenloera*, kterou Markgraf v SRS. VII vydal, a vášnivé dopisy papeži Piu II. r. 1459 z Vratislavi psané (SRS. VIII str. 13, 16, 20 a 25). Vratislavští neuznávali kr. Jiřího, poněvadž Slezané nebyli k volbě zváni, a žádali papeže, aby korunovaci za neplatnou prohlásil. Jiřík byl jim kacířem horším a nebezpečnějším, nežli Turek, 25. června 1458 snesli se, že jej nikdy za krále neuznají a když koncem srpna t. r. hejtman městský Bernard Skal, jenž znal šest jazyků, též polsky a česky, a purkmistr Fridrich Reichart radili k dohodě s králem Jiřím, tu obec se proti nim vzbouřila, takže musili útěkem se spasiti, načež na jich místa rada v souhlasu s obcí nástupce dosadila. Teprve když v listopadu t. r. dostavili se do města na cestě přes Prahu legáti papežští krétský arcibiskup Lando a František z Toleda a ubezpečili je, že papež uznává Jiřího za křesťanského krále a radí k míru, ano když vyhrožovali interdiktem, tu Vratislavští přijali podmínky uzavření pokoje. Pozoruhodné je prohlášení, které legáti učinili před obcí o tajné přísaze krále, pravíce: »Non juravit rex promovere sectam, sed simplici verbo dixit se velle in suo ritu eam tollerare, *quod utique non solum non est peccatum, sed prudenter factum.* — Hereticos ecclesia tollerat«. (SRS. VII str. 29, 52, 63, 76, 79 a 82). Eschenloer k tomu dokládá: »Si non fuisset tunc Turcorum timor, Girsic non obtinuisset regnum« (*Tamže* str. 100). Za Skala a Reicharta kr. Jiří pak několikráte se přimlouval, aby do města opět byli přijati, ale obec dala vždy zápornou odpověď (SRS. VIII str. 40). Vratislavští pak slib věrnosti ani r. 1463 nesložili, poněvadž papež Pius II. 1. dubna 1463 jim to zakázal (*Tamže* str. 187). — Ohledně Skala v. též SRS. IX str. 105 a 111. Lid Vratislavský jsa stále popuzován kazateli často bouřil se proti konšelům, vině je z chabosti a tajného srozumění s kacíři, následkem čehož v červnu 1467 rada viděla se nucena devět členův obce k poradám svým přibrati. Píše o tom Eschenloer: »Ideo consules novem ex communitate ad se eligebant ad compescendum populum et ad mitigandum sedandumque, ne tumultus fierent« (SRS. VII str. 136).

[13]) FRA. XLII str. 225 a 274 a SRS. VII str. 43.

[14]) *Palacký* u. m. IV 2 str. 90, *Tomek* u. m. VI str. 313 a 331 a *Bachmann,* Gesch. B. II str. 503. Srov. dopis Jiřího Pražanům z téhož dne v AČ. V str. 279 a jeho přísahu v FRA. XLII str. 284.

domy knížecími vstupuje v příbuzenské svazky[15]) a následkem přátelského poměru i k jiným knížatům vzniká myšlenka na povýšení jeho na správce říše neboli na římského krále[16]), jejíž splnění pro nastalé neshody s papežem i císařem r. 1461 stává se nemožno. Žádáno na králi, aby se odřeknul kalicha, což odepřel.

Papež Pius II. po zvolení svém 19. července 1458 doufal, že Jiří účastní se výpravy proti Turkům a zval jej 15. září 1458 k sjezdu do Mantovy, nazývaje jej nejmilejším synem svým a předním ochráncem víry, a opět mu psal do Norimberka 8. ledna 1460, uznávaje jej za katolického krále Českého.[17]) Ale když naděje do Jiřího skládaná sklamala, změnil chování k němu. Za vlády tohoto papeže přichází v nové síle k platnosti systém papální, jak byl vyložen a za učení církve přijat v bulle papeže Bonifáce VIII. z r. 1303, dle které papež má právo volati vladaře před svou soudnou stolici, sesazovati je z trůnu a sprostiti poddané věrnosti k nim. Systém ten utrpěl značné újmy velkým schismatem západní církve, koncily Kostnickým a Basilejským, jež chtěly papeže své moci podrobiti, a válkami husitskými. Pius II. jako Aeneas Silvius hájil ještě sám systém konciliární i literárně, ale jako papež změnil své přesvědčení.[18]) Už bullou z 18. ledna 1460 zakazuje pod kletbou všeliké odvolávání od rozsudku papežského k budoucímu koncilu[19]) a 3. května 1461 vydává kletbu na Wiklefisty a Husity.[20])

Král Jiří chtěje dosti učiniti přísaze korunovační a zachovati se stolici papežské, dává před tím v březnu 1461 přívržence povstávající bratrské jednoty, když za přítomnosti bratra Rehoře konali na Novém městě schůzi, rychtářem pozatýkati a do vězení uvrhnouti a přinucuje je mučením k odvolání bludů v kostele Týnském. Považuje bratry za pokračování Táborů, od nichž se obává ozbrojeného povstání, zejména kdyby se mu podařilo dodělati se sjednocení s církví, kteréžto snahy v zájmu pokoje v zemi se nevzdává.[21]) Ale pronásledování toto, jakož i příkré vystupování katolíků

---

[15]) *Palacký* u. m. IV str. 102 a 371 a *Tomek* u. m. VI str. 325 a VII str. 8, 15 a 141. Srov. též FRA. XLIV str. 617.

[16]) *Palacký* u. m. IV 2 str. 119, 142, 149, 155 a 166, *Tomek* u. m. VII str. 4, 20 a 25 a *Bachmann*, Geschichte B. II str. 497, 506, 509 a 514.

[17]) AČ. XV str. 221 a 225. Ještě 30. června 1460 zove jej »carissimus in Christo filius«. (*Tamže* str. 236.)

[18]) F. X. *von Funk*, Lehrbuch der Kirchengeschichte str. 508. V bulle »In minoribus agentes« z r. 1463 sám papež praví: »Aeneam reicite, Pium recipite«.

[19]) *Hinschius*, System des kath. Kirchenrechtes III. str. 420.

[20]) *Tomek* u. m. VII str. 12 a 23.

[21]) Fontes r. b. VI str. 131, *Palacký* u. m. IV 2 str. 163, *Tomek* u. m. VII str. 21 a *Goll*, Jednota bratrská v 15. století v ČČM. 1884 str. 450 násl. Rehoř, jenž byl synem sestry Rokycanovy, byv podruhé t. r. v Teplicích zajat, poslal z vězení podkomořímu Vaňkovi z Valečova traktát o tomto pronásledování bratří, v kterém velmi rozhodným způsobem hájí svobodu svědomí. Hlásá tu, že je proti zákonu božímu někoho k jiné víře přinucovati a pro víru trápiti. Chválí

v Praze[22]) rozjitřuje veřejné mínění, takže král vidí se nucena 15. května 1461 vydati stavům českým majestát, v kterém přiříká je zachovati »při těch věcech, což se čtyř artykulův i také volení k arcibiskupství Pražskému mistra Jana z Rokycan, i zachování kompaktát a poslání o potvrzení jich k otci svatému dotýče.«[23])

Konečně Jiří v lednu 1462 vysílá poselstvo k papeži, v jehož čele nalezají se nejv. kancléř Prokop z Rabšteina, král. mincmistr Zdeněk Kostka z Postupic, Václav Vrbenský, děkan u sv. Apolynáryše a mistr Václav Koranda, aby mu jménem království složili slib poslušenství a žádali za stvrzení kompaktát.[24]) Papež v kolegiu kardinálův ale 30. března prohlašuje, že poslušenství učiněné nemíní uznávati, pokud král nepřivede království k jednotě církve a sám se s královstvím církvi ve všem nepodrobí. Při tom sofisticky hledí upříti platnost kompaktátům. Byla prý na čas propůjčena toliko těm Čechům, kteří mají obyčej přijímati pod obojí a z těch málo zůstává na živu. Nástupcům jich nebyla povolena. Koncil dopustil je jenom proto, aby mohl spíše nastati pokoj v zemi, a i kdyby ještě platila, papež má moc je zdvihnouti. Přijímání pod obojí je proti řádu neb ritu obecné církve a držeti, že je ho potřebí k spasení, je blud. Král složil tajnou přísahu, že bludy vyplení a provede sjednocení s církví, ale vinou Rokycany toho nečiní. Aby prokázána byla věrolomnost krále, dává Pius II. znění

krále, že jsa srdce zmužilého kněžím obojím se opřel a vládnouti sebou nedal, neb jinak by byl země neupokojil. Zachoval v Čechách i na Moravě posud pokoj, že nepudil měst od jich věr, ale jakž jedněch nechal při kalichu, tak jiných nenutil ke kalichu. Na moc světa nesluší lidi tisknouti k víře právem pohanským. Pokud se bratří týče, prohlašoval, že mají víru pokojnou, nechtějí k své víře nikoho puditi, ani své víry brániti tělesnou zbraní, než toliko svatou trpělivostí. Myšlenka »neprotivit se zlému« byla tu poprve vyslovena a to v době, kdy protivníkům Čechů na mysl nepřišlo jí se spravovati, tak že nemohla míti jiného významu, nežli šířiti ochablost a seslabovati sílu odporu, kdy jí nejvíce bylo zapotřebí.

[22]) SLČ. str. 178 píší o biskupu Vratislavském Joštovi, který byl příčinou pronásledování bratří, že 2. dubna 1461 »kázal proti krvi boží« a že proto »byla veliká bouře v městě Pražském proti tomu tlustému biskupu«.

[23]) Sb. I str. 731. *Bachmann*, Gesch. B. II str. 522 vypravuje, že prý tehdy Rokycana bouřil lid proti králi, poněvadž držel s katolíky a že jsou obnovena statuta v Praze, že toliko pod obojí mohou nabývati nemovitosti a právo měšťanské a provozovati řemeslo, ale dokladů na to neuvádí. Když v březnu 1464 poslové čeští jednali s legáty na dvoře císařském, opakovali tito žalobu, že prý Jiří katolíky potlačuje, nepřipouštěje jich k právu měšťanskému ani do rad městských ani k nabytí nemovitostí (quod delatum fuerit, quod rex gravat catholicos, — saltem quod eos gravari permittat, tam quod non gaudent civilitate, ut admittantur ad officia etiam magistratus, sicut alii, nec adire possint hereditatem, nec sepeliri nisi occulte in locis sacris et cetera multa), ale poslové to popírali (*Palacký* UB. str. 327).

[24]) SLČ. str. 177.

tajné přísahy na veřejnost. K tomu ve své alokuci připojuje ještě lichotivá slova o národě českém, ale také hrozby. Velmi prý miluje český lid a pochlubiv se znalostí dějin Čech uznává, že »lidé královstvie Českého sú věrni všickni, hospodárni, nábožni, nad jiné lidi silni a statečni, sami od sebe svým nepřátelóm brániti se mohúce.« Království samo je hojné ve všech živnostech a ozdobené městy a hrady, jako Prahou, která je slavným městem téměř uprostřed království položeným. Kdyby král, který je moudrý, přivedl lid k jednotě víry a církve, byl by s královstvím zveleben nad jiné lidi a království. Ale neodstoupí-li od bludů, budou zkaženi král i království a papež bude nucen činiti jinaké opatření, aby království bylo opět v jednotu církve uvedeno.

Marně proti vývodům jeho poslové čeští dovozovali platnost kompaktát a hájili krále, jenž má lid dvojího vyznání a kdyby toliko jedné strany se přidržel, strach je, aby druhá se mu nezprotivila. Země nyní požívá pokoje, kterého staří lidé nepamatují, což způsobila kompaktáta. Ona neodlučují Čechův od církve, neboť po jich způsobu byli s jinými křesťany smířeni a kdyby byla zrušena, vznikne nová nesnáze, neboť bude praveno, že Čechové drželi blud a že byli spravedlivě kaceřováni a kleti. Vyslovovali proto lítost nad tím, že s povolením a vybízením papeže Čechové jsou nyní tupeni, aby války a nesnáze byly obnoveny a nové bouře nastaly.[25])

Ač i posel císaře přimlouvá se za splnění českých žádostí, papež zůstává neuprosný. Už 9. dubna rozesílá listy o odvolání kompaktát[26]) a jeho posel Fantin de Valle vyzývá v červnu v Praze krále, aby splnil přísahu před korunovací složenou a netoliko sám s rodinou aby přijímal pod jednou, nýbrž i poddaným zakázal píti z kalicha. Poněvadž kompaktáta jsou zrušena, má donutiti kněze i mistry, by se stolici papežské vesměs podrobili, má zakázati český zpěv v kostelích, na rady městské sázeti měšťany, kteří by stáli v poslušenstvi církve, a zrušiti právo duchovní, jež se na radnici Staroměstské odbývá.[27])

[25]) Hlavními prameny jsou relace, kterou poslové 12. srpna 1462 sněmu podali o svém pořízení v Římě (AČ. VIII str. 321—364), *Palacký* UB. str. 269, a SRS. VIII str. 82, 85, 87, 89 a 91, *Mansi*, Orationes Pii II. str. 93 násl. a *Theiner*, Monumenta Poloniae II str. 130. Srov. *Palacký* u. m. IV 2 str. 193 násl., *Tomek* u. m. VII str. 37 a *Bachmann* u. m. II str. 530.

[26]) *Palacký* UB. str. 270, *Strnad*, Listář m. Plzně II str. 89 a SRS. VIII str. 89.

[27]) SRS. VIII str. 107—114 a *Tomek* u. m. VII str. 45. Fantin žádal: »Octavo. Co-sules seu scabini civitatum tales ponantur, qui sine offensione catholice fidei et prejudicio obediencie sancte Romane ecclesie ac summi pontificis presint, et non quales hactenus in quam pluribus civitatibus, opidis etc. prefuerunt ac in presenciarum presunt, qui catholicos non admittunt, admisos deserunt, fidei orthodoxe contradicunt ac ceteras enormitates faciunt, que omnes notissime sunt sanctissimo domino nostro pape et cetui reverendissimorum dominorum cardinalium; hoc fieri per vestram serenitatem omni semota contradiccione potest, qui illi vestra

Králi Jiřímu nezbývá než rozhodnouti se jíti s většinou národa neb způsobiti převrat, jenž by jej v úplnou roztržku s touto většinou uvedl. Ačkoli mu bylo proti mysli prolévati krev pro otázky náboženské, obrana laického státu proti vměšování se hierarchie do světských záležitostí byla mu nyní vnucena.

Na valném sněmě 12. srpna učinil slavné vyznání víry, že maje od mladosti obyčej přijímati pod obojí způsobou bude tak i dále činiti a že za pravdu boží chce nasaditi statky i hrdlo, neboť »své víry za království neprodává«. Neučinil ničeho proti tajné přísaze, poněvadž pod církevní praxí rozuměl i přijímání pod obojí způsobou a když přísahal vypleniti kacířství, tedy pod tím nemohl rozuměti kompaktáta, neboť je dal koncil, který *je vyšší nad papeže* a jež papež nemůže odvolávati, maje menší moc nežli koncil, jež je dal. Také moc králů křesťanských nepochází od něho a království České je svobodné. Proto kompaktáta chce držeti do smrti, jak se k tomu byli také zavázali předešlí králové Čeští. Po tomto slavnostním prohlášení sněmovníci strany pod obojí slíbili státi věrně při něm v obraně kalicha, kdežto páni strany katolické dali vyhýbavou odpověď.[28]) Posla papežského Fantina, jenž byl zároveň v jeho službách, dal uvězniti, poněvadž jednal a mluvil k hanbě králi, na místě aby se jej byl zastal, a i na sněmě užil směle urážlivých slov.[29])

Dalo se očekávati, že papež nyní splní své hrozby a vyzve císaře a knížata ke křižácké válce proti Jiřímu. Skutečně 24. září 1462 vyzývá Vratislavské, aby králi neskládali slib věrnosti;[30]) ale šťastná náhoda přispívá Jiřímu ku pomoci. V týž den, kdy na sněmě přednáší slavnou svou obranu, vzbouří se Vídeň proti císaři a Jiří k jeho vyzvání osvobodí jej v listopadu ze

auctoritate locantur seu ponuntur. — Decimo, quod jus spirituale nuncupatum, quod exercetur per laicos astantibus presbiteris auctoritate magistri arcium Johannis de Rokyzana, qui nullam penitus habet potestatem absolvendi vel ligandi, dico exercetur in pretorio Pragensis civitatis et alibi, penitus tollatur, cum illud tam jure divino quam humano sit ita exerceri interdictum et sepius ex eodem contingerunt damnabilia inconveniencia« (SRS. VIII str. 113 a 114).

[28]) SLČ. str. 177, *Palacký* UB. str. 272, SRS. VIII str. 123; *Palacký* u. m. IV 2 str. 213, *Tomek* u. m. VII str. 47 a *Bachmann* u. m. II str. 540. Se stejným výsledkem pronesl Jiří obranu svou na sjezdě v Brně 18. července 1463 (*Palacký* u. m. IV 2 str. 247 a *Tomek* u. m. VII str. 73, též SRS VIII str. 258). Dojem, který učinila slova královská, vyjádřen byl postavením mramorové sochy kr. Jiřího a nad ním velkého zlatého kalicha v průčelí chrámu Týnského r. 1463 k podnětu m. Rokycany, na což u stolice papežské byly vedeny stížnosti (SRS. VIII str. 214 a IX str. 14 a 78 a *Tomek* u. m. VIII str. 71).

[29]) AČ. VII str. 240, SRS. VIII str. 133 a 147 a *Tomek* u. m. VII str. 51.

[30]) SRS. VIII str. 136, 167, 171 a 187. Další bullou z 29. března 1463 béře Vratislavské do zvláštní ochrany a exkomunikuje všechny, kdož by proti nim čeho podnikli (*Tamže* str. 183 a 186) a od té doby legát papežský arcibiskup krétský Jeronym vykonává vlastně vládu ve Vratislavi.

zajetí, čímž si jej k vděčnosti zavazuje.[31]) Polepšuje mu 11. prosince výsady království Českého, sníživ povinnosti k říši, vrací králi staré dědičné smlouvy s rodem habsburským, povyšuje syny jeho na knížata říšská a Pražanům, kteří se polního tažení účastnili, potvrzuje privilegia na osvobození od dávání cla v říši a ve Vídni, čímž se má umožniti opět obchod s Čechy.[32])

Císař vysílá posly k papeži s přímluvou, aby s Jiřím bylo mírně nakládáno a papež mu 31. prosince 1462 odpovídá, že na jeho žádost suspendoval řízení proti králi, ale činí tak s povzdechem: O ubohé křesťanství, jehož císař může býti toliko kacířem zachráněn.[33])

Když i stavové čeští v stejném smyslu se přimlouvají, vede se dále jednání mezi kurií a králem, ale bezvýsledně. Obě strany snaží se zjednati si spojence pro svá stanoviska. Král Jiří chtěje uhájiti práva panovníků proti moci papežské a domoci se svolání nového koncilu přichází na myšlenku, aby byl svolán sněm křesťanských králův a knížat k rovnání sporů mezi nimi a »pro zvelebení víry křesťanské«. Vysílá za tím účelem posly ke králi francouzskému Ludvíku XI., ale obdržuje od něho nevlídnou odpověď, že to není věcí krále českého, nýbrž papeže s císařem, aby svolávali sjezd neb sněm králův. Neschází ani výčitka, že Čechové jsou kacíři.[34]) Naproti tomu s německými knížaty udržuje Jiří poměr přátelský, takže papež nenalezá světské ruky, která by proti Jiřímu se zvedla.[35])

Nicméně následkem stálého štvaní Vratislavských [36]) ku konci své vlády dává se papež pohnouti k tomu, že v konsistoři 16. června 1464 schvaluje, aby kr. Jiří jakožto kacíř byl pohnán před soud církevní, ale nastalá smrt papeže (14. srpna) překazuje vydání a rozeslání půhonu.[37])

Teprve když byl 30. srpna 1464 zvolen bezohledný Pavel II. za nástupce jeho, poměry začínají se měniti na neprospěch krále Jiřího. Nový papež prohlašuje jej 28. června 1465 v konsistorium za zjevného kacíře a

---

[31]) FRA. XLIV str. 468 a 472.

[32]) *Palacký* UB. str. 285, AČ. V str. 288, Sb. I str. 260, *Kalousek*, Státní pr. č. str. 45, *Palacký* u. m. IV 2 str. 231 a 233, *Tomek* u. m. VII str. 61 a 62 a *Bachmann* u. m. II str. 547, 550 a 552.

[33]) *Palacký* UB. str. 287 a 322; SRS. VIII str. 238 a 248 a IX str. 11 a 14.

[34]) AČ. VII str. 427 a 437, *Palacký* u. m. IV 2 str. 267, *Tomek* VII str. 86, *Denis* u. m. str. 113 násl. a *Bachmann* u. m. II str. 565.

[35]) Už v září 1463 tázal se papež vyslance Vratislavského, zdali zná někoho, kdo by proti Jiřímu chtěl meč zvednouti, ale vyslanec neuměl dáti odpověď a 24. července 1465 psal legát papežský Rudolf do Vratislavi, že u mnohých knížat učinil kroky, aby se proti Jiřímu pozvedli, ale ničeho nepořídil (SRS. IX str. 7, 62 a 135).

[36]) Srov. SRS. VIII str. 148, 162, 180—183, 193, 202, 204, 224 a 260, IX str. 6, 10, 17, 22, 25, 27, 32, 40—42, 45, 54, 71, 73, 95 a 104.

[37]) SRS. IX str. 77—87.

2. srpna vydává bullu, kterou jej pohání před svůj soud.[38]) Měsíc na to Zdeněk ze Šternberka odpadá od krále z důvodů ziskuchtivých a ustrojuje jednotu Zelenohorskou za účelem prý »hájení svobod zemských« a v Zitavě volí jej 8. září jednotníci za nejv. hejtmana a přijímají Vratislavské do svého spolku.[39]) Na sněmě v Praze většina pánů 25. září pronáší proti králi stížnosti, že jich práv porušuje na prospěch dvou druhých stavův a že Rokycanu a jeho kněze nechává pobuřovati lid; ale král hájí se proti obžalobám. Dovozuje, že koruně České a zemi mnoho svobod přičinil, že se radí s těmi, jež mu tři stavové do rady volili, že chce toliko při svých královských právech býti zachován a že vždy zakazoval bouřlivé a hanlivé kázání kněží.[40]) Den na to schvalují zemané stanovisko krále prohlašujíce, že při něm míní státi do těch hrdel a statkův a primator Staroměstský Samuel z Hrádku jménem stavu městského přistupuje k tomuto prohlášení.[41])

Papež, nedočkav lhůty citační, vyzývá 8. prosince 1465 katolíky české, aby králi vypověděli poslušnost a sprošťuje je přísahy věrnosti, poněvadž jde o zjevného kacíře a tu není třeba čekati na nález[42]) a legát Rudolf, biskup Lavantský, ujav se vlády nad Vratislaví už před tím 19. listopadu, jsa k tomu papežem zmocněn, exkomunikuje všechny, kdož by se přidrželi kr. Jiřího.[43]) Týž pak 29. prosince dále rozesílá bullu papežskou, nazývaje krále Jiřího usvědčeným kacířem a ochráncem kacířství husitského a vyslovuje naději, že bude papežem jiný král dosazen.[44]) První, kdož poslouchají těchto výzev, jsou Plzeňští, kteří v únoru 1466 vzbouří se proti králi, uzavírajíce brány vojsku královskému vedenému podkomořím Valečovským.[45])

Naproti tomu z kanceláře královské vydává se jménem obyvatelů království obrana krále a kompaktát, dovozuje se, že král bez slyšení byl odsouzen a posílají se výzvy, aby nikdo ve věrnosti nedal se zvyklati.[46]) Na to sjezd strany pod jednou v Roudnici uzavírá 3. října 1466 příměří

---

[38]) *Palacký* UB. str. 362 a SRS. VII str. 108 a IX str. 131—135 a 143.

[39]) SLČ. str. 181, SRS. VII str. 121 a 127, *Palacký* u. m. IV 2 str. 278 a 294 a *Tomek* u. m. VII str. 105.

[40]) AČ. IV str. 102—109, *Palacký* u. m. IV 2 str. 300 a *Tomek* u. m. VII str. 106.

[41]) SLČ. str. 182, AČ. IV str. 110, *Palacký* u. m IV 2 str. 305 a *Tomek* u. m. VII str. 107.

[42]) SRS. IX str. 147, *Palacký* u. m. IV 2 str. 317 a *Tomek* u. m. VII str. 116.

[43]) SRS. IX str. 143 a *Palacký* UB. str. 363.

[44]) SRS. IX str. 214, *Palacký* UB. str. 371 a 375 a *Strnad*, Listář m. Plzně II str. 113.

[45]) *Strnad* u. m. II str. 125, 129, 131 a 134, AČ. IV str. 125 a 126, SRS. VII str. 112 a 114 a IX str. 165, FRA. XLII str. 375, XLIV str. 610 a *Tomek* u. m. VII str. 118 a 123.

[46]) FRA. XLIV. str. 597 a XLVI str. 32.

do dubna 1467, do kterého Plzeňští jsou též pojati.[47]) Král Jiří sám 28. července obrací se k panovníkům se stížnostmi na papeže, žádaje, aby mu vymohli nestranné místo k slyšení a k prokázání neviny, klada na to důraz, že obnovil pokoj a práva královská a že obchod i hornictví zvelebil.[48]) Císař a mnohá knížata vyhovují jeho žádosti a přimlouvají se u papeže a také značná část katolíků setrvává věrně při něm, prohlašujíce, že si nepřejí, aby bylo sjednocení s církví vymáháno církevními tresty a aby strana pod obojí byla donucena sáhnouti ke zbraním, jež by se proti nim obrátily.[49]) Ano, města moravská na rozdíl od Plzně ještě v září 1466 ujímají se krále proti papeži, dosvědčujíce, že je Jiří ponechává při víře katolické a že zjednal v zemi pokoj, jakého nebylo od nepaměti.[50])

Papež nedává se ale zvyklati ve svém předsevzetí. Chtěje vyhověti císaři obnovuje toliko proces a 23. prosince 1466 potvrzuje rozsudek, kterým krále Jiřího jakožto zatvrzelého kacíře, křivopřísežníka a uchvatitele moci nad královstvím Českým zbavuje hodnosti královské, jeho potomky prohlašuje za nespůsobilé dojíti tohoto důstojenství a poddané opětně přísahy věrnosti sprošťuje.[51])

Nastala otázka, zdali všichni katolíci zemí českých uposlechnou povelu papeže a opustí krále, zdali najde se nový kandidát trůnu českého, jenž by kr. Jiřímu vypověděl válku a zdali podaří se vyvolati křižácké tažení proti Čechům. Čeho bylo třeba, aby proti králi kde kdo byl popuzen a válka mu vypovězena, o to se ve srozumění s papežskou stolicí neunavně stará legát papežský Rudolf, jenž po smrti biskupa Jošta (15. prosince 1467) byl zvolen 20. ledna 1468 za biskupa Vratislavského.[52]) Rozesílá na všechny strany listy vybízející k odpadnutí od krále a k tažení křižáckému na Čechy.[53]) Papež 15. května 1467 dává mu k tomu všemu plnou moc, vybízeje jej, aby urychlil volbu nového krále.[54]) Podobně počíná si administrator arci-

[47]) AČ. IV. str. 131, SRS. VII str. 116, *Palacký* u. m. IV. 2 str. 339 a *Tomek* u. m. VI str. 123.

[48]) SRS. IX str. 182 a 190.

[49]) SRS. VII str. 119 a IX str. 194 a 197

[50]) FRA. XLVI. str. 38, SRS. IX str. 195 a *Tomek* u. m. VII str. 131.

[51]) *Palacký* UB. str. 370 a 410, SRS. IX str. 210, *Strnad*, Listář II str. 141, *Palacký* u. m. IV 2 str. 366, *Tomek* u. m. VII str. 139 a *Bachmann* u. m. II str. 591. Týž papež dává pak r. 1468 plnomocné odpustky všem, kdož v boji proti »nejnešlechetnějšímu arcikacíři Jiřímu skutečně napomáhají, zejména veškerému pokolení národa německého« (AČ. III str. 575 a SRS. IX str. 267).

[52]) SRS. VII str. 163, 169, 185 a 271.

[53]) *Palacký* UB. str. 425, 437, 441, 442, 447 a 469, FRA. XLII str. 416, 418, 445 a 452 a XLVI str. 43 a SRS. VII str. 126, 129 a 137 a IX str. 221, 223, 225, 228, 242 a 254.

[54]) SRS. IX str. 233 a 237. Mezi jiným dává mu právo: »officiales denique et magistratus quoscunque in regno Bohemie, quos apostolicis mandatis inobedientes inveneris, deponendi« (Tamtéž str. 235).

biskupství Pražského Hilarius, jenž se v dubnu 1467 s kapitolou přestěhoval z Prahy do Plzně.[55]) V červenci sepisuje traktát pro Jana z Rosenberka, jenž zůstává králi Jiřímu posud věren, aby v něm hájil stanovisko papežské a vyložil důvody, proč Rosenberk je povinen zrušiti přísahu králi složenou.[56]) Kdežto Jiří popíral, že by papež mohl jej souditi a z království saditi, poněvadž nemůže mu odníti, co mu nedal, když království má od stavů; Hilarius hájí právo papeže sesazovati císaře a krále a rozdávati koruny, komu chce, neboť kněžský úřad je prý vyšší, nežli moc královská, papeži jsou poddána všecka království světa a na koho náleží korunování a mazání krále, tomu přísluší i zkoušení hodnosti jeho a sesazování z panství. Proto Čechové nejsou více povinni poslušenstvím králi, nýbrž mají se mu mečem opříti a vzíti sobě jiného pána, jenž by zachoval stavy a církev při právech. Kdežto král tvrdí, že papež jej nespravedlivě bez slyšení odsoudil, Hilarius dovozuje, že král právem byl odsouzen a to bez odvolání, které kacíři nepřísluší. Žádá král slyšení, aby učil papeže, což mu jako laiku nenáleží. Jemu nelze se odvolati ani k budoucímu papeži ani koncilu, neb jich není a papež je vyšší nežli koncilium, jehož snesení může dle potřeby potvrditi neb zrušiti. Při tom snáší na hlavu krále všechny možné žaloby a klevety. Králi Ladislavovi prý »mladých let ukrátil«, poslouchá radu hubenějších, nežli jsou páni, a města rovněž umí vypravovati o »bezprávných trápeních, o šacování a honění do svého měšce«. Říká prý král, že žádného pro víru neutiskuje, ale dopouští, aby katolíci nebyli do cechů přijímáni a aby nemohli sobě v Praze domu koupiti, a vůbec dopouští svým úředníkům, konšelům a popům, aby katolíky, jakž mohou trápili, a král při tom činí se nevidomým.[57]) Hilarius také 22. července 1467 na říšském sněmu Norimberském jako posel panské jednoty žádá pomoc proti králi,[58]) a ačkoli přítomní biskupové ubezpečují, že válka proti Čechům je nutkavější, nežli proti Turkům, knížata němečtí namáhají se, aby byl koncil svolán a Jiřímu opět moc královská vrácena.[59])

Král a jeho přívrženci ovšem nelení v obraně práv královských a náboženského stanoviska, hledíce i mezi katolíky zjednati si přízně. Na sněmě v únoru 1467 činí král mnohé ústupky stavům,[60]) ale zároveň odsuzuje Zdeňka ze Šternberka jakožto rušitele míru v zemi, a když mu Šternberk 2. března vypověděl válku, posílá i jemu 20. dubna odpovědný list, bera

[55]) *Tomek* u. m. VI str. 156. Listy Hilariovy v AČ. III str. 575 a VI str. 108, 111, 114 a 115, a v *Palackého* UB. str. 485 a 490.

[56]) *Tobolka*, Hilaria Litoměřického traktát k panu Janovi z Rosenberka. Spis byl pak i na jiné strany rozesílán.

[57]) Tamže str. 18—22, 32, 36, 38, 45 a 49. Jan z Rosenberka opustil krále teprve 28. srpna 1468 (AČ. VII str. 346, 351, 352 a 378).

[58]) AČ. XX str. 542.

[59]) SRS. VII str. 140.

[60]) AČ. IV str. 135 a V str. 223 a *Palacký* UB. str. 428.

jej v nemilost, k čemuž také Pražané 23. dubna se připojují.[61]) Před tím 14. dubna drže se soustavy konciliární odvolává se král ve slavném shromáždění stoupencův obou stran náboženských na dvoře královském z rozsudku papeže, kterým byl zbaven království, k obecnému koncilu, na němž chce nevinu svou prokázati, a také k budoucímu papeži.[62]) Současně dává do vůkolních zemí psáti, že papež dal se proti němu poštvati lidmi, kteří žijou nad své poměry a ze sobeckých příčin proti němu se vzbouřili, chtějíce válkou zbohatnouti. Jim nejde o zájem víry, nýbrž o světské věci a panovníci nechť pováží, že se jedná o jich společnou věc, když poddaní mohou na ně podávati žaloby k papeži. Když papež bude míti duchovní i světský meč a když pod barvou duchovní moci světská vláda knížat bude rušena, žádné království nebude moci obstáti. Duchovní soudce nemůže míti práva světským knížatům jich panovnickou moc odjímati, sice nižádný světský kníže nebude moci dále panovati.[63])

Vývody ty nezůstaly bez vlivu na smýšlení zejména na dvoře polském, jenž měl příčiny neznepřáteliti si Čechů. Když nebylo lze na císaře počítati, že by vypověděl Jiřímu válku, váží legát Rudolf v červenci 1467 cestu do Krakova, aby nabídnul jménem strany katolické králi Kazimíru neb jeho synu korunu českou, když se odhodlá k válce křižácké proti Čechům. Ale král, jenž maje za manželku Alžbětu sestru krále Ladislava nevzdává se dědičného nároku na Čechy, rozhoduje se pro neutralitu a dovolávaje se smluv s králem Jiřím slibuje toliko vyslati do Čech posly, aby sprostředkovali příměří mezi stranami,[64]) k čemuž také na čas dochází. Při tom Kazimír odpovídá legátu, že nemůže věřiti, že by pomazaný a korunovaný král, jakým je Jiří, mohl býti papežem sesazen[65]) a král Jiří 26. října 1467 děkuje mu jakožto »králi a bratru milému« za péči, kterou o něho a korunu Českou má, jsa přesvědčen, že sama šlechetnost krále »zbudila jest lítost záhuby v slovenském jazyku našem«.[66])

Když takto král Kazimír nechtěl se propůjčiti za rameno světské

[61]) AČ. IV str. 139 a 140 a V str. 295, *Tomek* u. m. VII str. 144, 149 a 155 a *Palacký* u. m. IV 2 str. 374.

[62]) *Palacký* UB. str. 454.

[63]) AČ. V str. 297, *Palacký* UB. str. 426 a 461 a FRA. XLII str. 401, 410, 411 a 413. Vynikající státník Řehoř z Heimburka, bývalý syndik Norimberský a pak přednosta král. kanceláře české, napsal v ten čas apologii krále, jejž nazývá »humanissimus, piissimus et mitis rex«, a v té rovněž dovozuje, že v zápase tom nejde o věc víry a jednoty křesťanské a že by bylo protimyslné, aby Čechové a cizinci jako gladiatorové činili kněžstvu bídné divadlo (*Palacký* UB. str. 649).

[64]) *Palacký* UB. str. 512, SRS. VII str. 138, 141 a 157, *Palacký* u. m. IV 2 str. 404, *Tomek* u. m. VII str. 173, 174, 184, 221 a 222 a *Goll*, Čechy a Prusy str. 291.

[65]) FRA. XLIV str. 636.

[66]) AČ. IV str. 158 a SRS. VII str. 148, kdež *Eschenloer* dokládá: »Puto Polonos non odire Bohemos, quia unius lingue unus alterius destruccioni non con-

proti husitským Čechům,[67]) a když císař Fridrich spokojoval se s tím, že poddaným krále Jiřího pod říšskou klatbou nařizoval, by od něho odpadli,[68]) ujal se úkolu vypovězení války uherský král Matyáš, zeť krále Jiřího, jenž 8. dubna 1468 přijal lid katolický v Čechách v ochranu proti kacířům[69]) a vtrhnul se silným vojskem do Moravy.

Nová válka husitská začala, při níž na obou stranách úspěch stíhal neúspěch a země české jsou pustošeny a u velkou bídu uváděny. Vpád Uhrů vzbudil v Čechách velké pohnutí mysli. V prosinci 1468 král Jiří s velkým počtem vojska vytáhnul do pole a bojovníků ze všech stran u Kutné Hory mu přibývalo.[70]) Z tábora zde asi odbývaného za účastenství tří tisíc lidí vydáno 1. ledna 1469 provolání ku všem věrným Čechům a Moravanům, kteří se o pravdu boží a o jazyk český zasazují proti všem nepřátelům s výzvou, aby vojensky po městech a krajích se zřídili a do pole vytáhli. Připomínalo se v něm, kterak proti císaři Sigmundovi »maličko věrných Čechů s bratrem Žižkou nebranných a nahých zahnalo a porazilo veliká vojska« a vyzýván »lid český výborný, lid udatný a bojovný, aby povstal pro pravdy a jazyka českého zachování a zvelebení«.[71])

Ale nezdá se, že by v lidu českém bývalo tehdy onoho nadšení bojovného, kterým se války husitské tak slavně vyznamenávaly. Z polních obcí táborských zbyly toliko trosky, jež krvácely v cizích službách a obdržovaly významné jméno žebráků neb bratříků. Rány, jež zasadily obyvatelstvu husitské války, nebyly ještě zaceleny a blahobyt, který začal se opět zmáhati v zemi, budil na mnohých stranách nechuť k válčení, jímž dáváno všechno opět v sázku. Při tom zájmy politické a stavovské zatlačovaly otázky náboženské, když místo reformy církve vlastně pouhá otázka kalicha stala se předmětem sporu a když přes všechno nepřátelství kurie nebylo odhodlanosti k odtržení se od Říma a k utvoření národní církve, neboť král Jiří měl pevnou vůli dostáti své korunovační přísaze v tom smyslu, jak si jí vykládal. Jednota bratrská sice už r. 1467 se odtrhla od strany podobojí, které vyčítala, že chce srovnati se s církví a že všechny její řády drží, ale na přívržence její v případě války nebylo valného spolehnutí, neboť odříkali se Táborů, vychloubajíce se svou vírou trpělivou a pokojnou, chtějíce toliko Římského zřízení zanechati a podle řádu první církve žíti a šíříce proroctví, že za krále Jiřího »povstane *lid bez meče* a tenť prospěje«.[72])

senciet, neque heresis neque offensa qualiscunque dei differenciam faciet inter Polonos et Bohemos.«

[67]) *Tomek* u. m. VII str. 193 a 196.

[68]) SRS. IX str. 261, 271 a 279.

[69]) FRA. XLII str. 449 a SRS. IX str. 263.

[70]) FRA. XLII str. 456 a SRS. VII str. 192.

[71]) AČ. XX str. 563.

[72]) Srov. listy m. Rokycany o Pikhartech z r. 1468 a odpověď Martina Lupáče Rokycanovi v Manuálníku m. Václava Korandy str. 42, 98, 121 a 149,

Rovněž na straně katolické bylo dosti těch, kteří obávajíce se zhoubných následků válek, chtěli zachovati neutralitu a odstupovali od krále Jiřího neradi a to teprve, když k tomu byli donucováni církevními tresty.[73])

kdež Lupáč vzpomínaje dob husitských táže se: »Nunc autem obtenta multipliciter victoria de ipsa meretrice, regnante Georgio rege, consulibus, baronibus, sacerdotibus nostris principantibus, quis audet predicator Romanam ecclesiam vocare sinagogam Sathane et meretricem? — Ubi est audacia nostra, ubi robur animi? Desolati heu et privati spiritu fortitudinis victores a victis superati clare videmur!« Srov. též *Goll*, ČČM. 1883 str. 514 a 1885 str. 48, 58 a 67 a Quellen und Untersuchungen zur Geschichte der böhm. Brüder I str. 90, 97 a 103. O učení *Chelčického*, jenž byl duchovním původcem bratří a jenž válku zamítal jako zabíjení lidí, srov. *Goll*, ČČM. 1881 str. 10, 33 a 37 a *Vlčka*, Dějiny české literatury I str. 176, 178 a 183.

[73]) Mínění této strany zajímavě je vysloveno v *Dialogu probošta Vyšehradského Jana z Rabšteina* z r. 1469, jejž *Palacký* u. m. IV 2 str. 583 uveřejnil. Katolický pán Vilém z Rábí obviňuje tu Zdenka ze Šternberka, že se dal v odboj proti králi ze sobeckých důvodů zabaživ po královském důstojenství, že papeže zle zpravuje nepravým donášením a že nenávidí pokoje a vše slušné zamítá, poněvadž válka z pouhé lidské pýchy k záhubě vlasti vedená jej nese do výše, kdežto pokoj by udělal z něho obyvatele jim rovného (*Tamže* str. 587, 589, 601, 605 a 607). Probošt Rabštein praví, že nenávidí války, a že čeští páni katoličtí těžce nesou, že válka bez jich vědomí a rady počala a že papež podává království za kořist každému, kdokoli se v ně uváže. Matyáš i císař, přijdou-li katolíkům na pomoc, obrátí krajiny v poušť a ani za mnoho let nezmocní se všech měst a hradů královských »pro zmužilost a sílu českou«. Ani nedouk Hilarius prý nedokáže toho, aby osoby soukromé byly povinny jíti do boje proti kacířům na svůj náklad. Obecný jest zákon nezačínati války bez předešlé opovědi a dostáti svému závazku, od čehož ani papež nemůže osvoboditi. »Právo dovoluje sice pro strach spravedlivý neplniti přísahy, ale obyčej český to za pravidlo drží, cos komu prostě slíbil, třebas z toho měl i smrt před sebou, že máš jako Marcus Regulus vydati se na muky jakékoli a plniti slib. Čemu Římané při jediném Regulovi obdivovali se, tou ctností vyniká celé pokolení české. Národu svého a vlasti milování jest to nejvyšší. Rodičové dávají nám jen život, vlast ale nás vychovává a učí dobrý život vésti; kterážto když tak krutě, tak hanebně rozsápána bývá, kdo zdravé mysli jsa patřil by na to bez žalosti? — Vzdálenějším cizincům, kteří zde jakéhokoli důstojenství požívají, vše jedno jest, a vlast jim bývá tam, kde kuchyně libě zapáchá. Naše ale jiné jest postavení. My zde zrozeni a vychováni mezi hroby otcův svých, vždy před očima máme, ne ovšem chudí a povrhlí, ne líní ani odrodilí, ani vášněmi tak zaslepení, abychom rozeznati nemohli, co dobrého jest, kterak bychom trpělivě dívati se mohli, ana vlast hubí se a hyne vraždami, ohněm, loupežemi a zlými penězi, nenacházím nikoli. — K vypuzení kacířství mělo jiných prostředkův, ne ohně a krveprolití, hledati se, aby slavné toto království a ušlechtilý národ náš Český nebyli tak nemilosrdně hubeni. — A laskavou vlídností byli by dali se získati mnozí, kteří nyní krutostí skutku popuzeni na odpor se staví. Země tato

Ohled k nim nutil právě krále, aby stále hledal cestu k dohodě a míru, aby se přidržoval i nadále původní církevní politiky založené na kompaktátech a uznávající rovné právo kališníkův i katolíků v zemi a aby připustil r. 1468 i druhé pronásledování jednoty bratrské.[74]) Proto také když Matyáš v únoru 1469 vtrhnul do Čech, Jiří nechtěje »krve veliké prolití« uzavřel s ním na osobním sjezdu u Vilémova příměří do 24. dubna a rozpustil vojsko. Bráno mu to za zlé, že tak lehce Matyáše z rukou pustil, moha jej zahubiti s jeho vojskem.[75]) Není pochyby, že událost ta měla zlé následky, neboť nálada mírumilovná v Čechách v době, kdy šlo o vnucenou obranu, povzbuzovala nepřátele k novým útokům, jichž by jinak sotva se byli odvážili. Dle všeho nutily krále Jiřího rozhárané vnitřní poměry v zemi k ústupnosti, čehož Matyáš dovedl chytře proti němu využitkovati. A tak na Jiřím ukázala se v těchto časech pravda, že politika je výslednicí daných poměrův a že osoba sebe výše postavená, zvláště když proniknuta je vědomím povinnosti a zodpovědnosti, nemá vůle úplně svobodné. A rovněž ukázalo se, že bezohledná útočná válka spoléhající na odvahu a štěstí dodělává se spíše úspěchu, nežli válka pouze obranná. Matyáš, ačkoli prodloužil příměří do nového roku a tím převzal závazek nepodnikati žádného nepřátelství, dal se 3. května 1469 v Olomouci zvoliti za českého krále, přísahaje, že vyhubí kacíře. Při tom potvrdil Zdenka ze Šternberka v úřadě nejvyššího hejtmana, jmenoval nové úředníky království Českého a přijal 26. května přísahy věrnosti též

kolik má sousedův, tolik i nepřátel, neboť všude lid obecný vzteká se proti mocnému národu Českému. Však Čechie hradíc se udatností a silou lidu svého vyniká co paní nad národy jiné«. (*Tamže* str. 584, 595, 598, 608—610.) S tím souhlasil mistr Strakonický Jan ze Švamberka, dokládaje, že mnozí katolíci byvše uraženi přidrží se Jiřího a že k válce nemají potřeb dostatek a mohou z ní jenom vlastní záhubu očekávati. Ale Šternberk svádě vše na papeže tvrdě odpovídal, že je čas, aby meč konal své dílo. (*Tamže* str. 585, 590, 603, 605 a 614.) — Z téže doby psán je v duchu Rabšteinově list v Manuálníku m. Korandy str. 118, v kterém vyslovuje se zármutek nad pohromami bratrovražedného boje a válce proti kr. Jiřímu přikládá se význam hrubé zištnosti, nikoli náboženské války (non pro tutamento fidei, sed turpis acquirendi questus gracia enunciat omni sublato pudore se pugnaturos). Podobně biskupové Olomúcký Tas a Vratislavský Jošt z Rosenberka bojíce se o své statky dlouho se přičiňovali o smír s králem Jiřím. Posledňější uzavřev s Jiřím příměří psal 22. září 1467 Vratislavským: »quod guerra est vorago substantiarum et desertatio patrie« a ve Vratislavi vzpomínali i po jeho smrti, že dobře jim radil k míru (SRS. VII str. 11, 121, 142, 220 a 221). Také Budějovičtí chtěli zachovati neutralitu a žíti v pokoji (SRS. VII str. 164) a Chebští davše se v ochranu braniborského markrabího Albrechta a jsouce interdiktem donucováni opověděli králi Jiřímu teprve 31. srpna 1470 a při tom snažili se odtrhnouti se od koruny české a vrátiti se pod přímé panství říše (FRA. XLII str. 478, 495, 496 a 498).

[74]) *Palacký* u. m. IV 2 str. 432.

[75]) SLČ. str. 197 a 198, AČ. I str. 490 a V str. 307 i *Palacký* u. m. IV 2 str. 489 a *Tomek* u. m. VII str. 237 a 248.

od Slezanův a Lužičanů.[76]) Tím ovšem poslední naděje na smírné vyřízení sporu s kurií vzaly za své.

V těchto dobrých i zlých časech hlavní oporou krále Jiřího byla Praha, o které r. 1458 praví, že je vrch i hlava království a že jej i toto království od nepřátel obhajuje a brání.[77]) Zřízení hlavního města podržuje ráz české správy patricijské a husitské. Když r. 1462 jsou odvolána kompaktáta a hrozí nebezpečí válečné, nastává nutnost obmeziti autonomii obecní, takže ani k pravidelné obnově rad nedochází a moc vládní nad městy Pražskými zůstává v rukou několika zámožnějších měšťanů králi a straně podobojí oddaných, s nimiž zástupcové řemeslnictva jdou svorně ruku v ruce.

Po korunovaci král Jiří 23. května 1458 potvrzuje konšely v Starém a Novém městě v jich úřadech[78]) a teprve 11. října na Novém městě a 9. listopadu t. r. v Starém městě obnovuje rady. Proměny ve složení rad nestaly se ale valné. Na Starém městě ustanovuje prvním purkmistrem opět *Samuela Velvara z Hrádku* a na Novém městě *Jíru Majnuška* a zůstává ze staré rady na Starém městě devět a na Novém sedm osob a mezi konšely jednoho i druhého města poznamenáni jsou čtyři jako řemeslníci.[79]) V následujících letech 1459—1463 dochází k obnovám králem v obou městech v stejnou dobu ke konci roku neb na počátku roku následujícího. Při obnově 2. března 1463 má král řeč ke konšelům nově dosazeným napomínaje je, aby soudili spravedlivě.[80]) Od března 1463 až do června 1469 — tedy po šest let — zůstávají titíž konšelé v obou městech v úřadě [81]) a teprve 12. června 1469 po uzavření příměří s kr. Matyášem dochází na obnovu rad, načež nově dosazení konšelé setrvávají na svých místech patrně pro válečné doby až do konce panování krále Jiřího.[82]) Při tom konšelé střídají se dosti pravidelně v úřadě purkmistrovském, toliko na Starém městě, kdež bylo osmnácte konšelů, dle všeho toliko prvních dvanácte konšelů mělo na tomto střídání podíl, jak se asi už dříve dálo.

Po celou dobu vlády kr. Jiřího zůstává na Starém městě prvním purkmistrem *Samuel Velvar*, s výjimkou toliko r. 1461, kdy hodnost tu *Sigmund od oslů* zastává, ale Velvar po něm na prvním místě v radě přichází. Na Novém městě jmenují se prvními purkmistry *Jíra Majnušek* r. 1459 a 1469—1471 a *Jan ze Vzchodce* v l. 1460—1469. Až na r. 1469, kdy rady byly většinou znovu obnoveny, zůstává obyčejně polovice členů sta-

---

[76]) SRS. VII str. 201—204 a XIII str. 3—6, ***Palacký*** u. m. IV 2 str. 501 a 511, ***Tomek*** u. m. VII str. 248 a 250 a ***Bachmann*** u. m. II str. 626.

[77]) Sb. I str. 243.

[78]) *Tomek* u. m. VI. str. 310.

[79]) *Tomek* u. m. IX str. 268 a 283. Na Starém městě jsou konšely dva sladovníci, platnéř a soukeník, a na Novém městě kožešník, pláteník, sladovník a soukeník.

[80]) *Tomek* u. m. VIII str. 276.

[81]) *Tomek* u. m. IX str. 269 a 284.

[82]) Tamže str. 270 a 285.

rých rad v úřadech a řemeslníci mají v nich vždy některé zastoupení.[83]) Konservativní ráz vlády kr. Jiřího jeví se tedy i v tomto zřízení a složení radním dvou měst Pražských.

Za hlavu měšťanstva Pražského považuje se po celou tuto dobu primator Staroměstský *Samuel Velvar z Hrádku a Valečova*, syn proslulého Jana Velvara, jenž od r. 1464 až do r. 1467 zastává též úřad hofrychtéře měst královských a koncem r. 1467 stává se nástupcem švakra svého Václava Valečovského v úřadě král. podkomořího, takže v letech těchto má rozhodující vliv na správu měst královských.[84]) Maje kromě toho v radě královské vynikající postavení jako přední rádce králův vystupuje též na sněmích jako vůdce stavu městského a strany podobojí a vyniká neméně jako vojenský velitel hotovosti Pražanův a měst. O něm Vratislavský biskup Jošt píše r. 1465 královně Johanně, že »lidé vědí, kdo mistruje u krále, na rathúze, v Čechách, v krčmách, v domích hostinných, v klášteřích, v kolejích i v školách, a zač se přimluví, že se jim odpoví.« Narážeje biskup na dobu panství Pešíka z Kunwaldu a Pavla Dětřichovic, kde prý byl v Praze pokoj a staré řády byly zachovávány, »pokud zde apoštolové vládli, Petr na Starém a Pavel na Novém městě,« dokládá, že »jakož proroci nastali, Daniel a Samuel, kterak za obojích bylo a jest, to tajno není.« Nyní prý Čechové sami se hubí a kazí, páni vystupují proti rytířstvu a městům a u dvora říkají, když máme města a zemany, tehdy pány pod-

---

[83]) Na Starém městě: r. 1459 bečvář, krejčí a uzdář, 1460 soukeník, postřihač a nožíř, 1462 mydlář a sladovník, 1463 mečíř, platnéř, ostružník a postřihač a 1469 sukna kraječ; na Novém městě: 1459 pláteník, kolář a kožišník, 1460 pláteník, pekař a řezník, 1462 pláteník, 1463 pláteník, kramář, soukeník a dva sladovníci a r. 1469 kramář, dva soukeníci, střihač, kožišník, krejčí a řezník.

[84]) *Tomek* u. m. VII str. 107, 144, 153 a 260, VIII str. 465 a IX str. 258 a 259. Od r. 1463 zval se Samuel Velvar rytířem neb vladykou, neboť byl r. 1461 koupil panství Chlumecké za 1800 kop (*Emler*, Pozůstatky desk II str. 309), jež ale později Jiříkovi z Baště prodal. Roku 1463 povoluje mu král Jiří dělati rybník v Přibýšově při hradu Chlumci a r. 1464 zapisuje mu ves Přibýšov v 300 kopách (AČ. VI str. 504 a 505 a XVI str. 150 a 155). Přídomek jeho z Hrádku a z Valečova vysvětluje se spolkem, jejž měl se švakry Hanušem z Hrádku a Vaňkem z Valečova (*Tomek* u. m. VIII str. 463 a 470 a *Emler*, Pozůstatky desk I str. 145). Dle pamětní knihy m. Kouřimě z r. 1405 na l. 37 podkomoří Vaněk z Valečova a Samuel z Hrádku a Chlumce hofrychtýř království Českého 14. září 1464 soudili žalobu Kouřimského písaře Jana na kramáře Jíru, jenž naň pravil, že by byl zrádcem, a smířili je křesťansky. R. 1466 Samuel vypůjčil si od švakra svého Vaňka z Valečova a na Opočně, jehož sestru Ofku měl za manželku, 1200 uherských zlatých a když je ač podkomořím splatiti nemohl, postoupil a prodal mu 9. srpna 1469 mlýny svobodné, »kteří leží na Pořičie vedle zdi Nového města Pražského« zároveň s listy Křišťana Helma z r. 1380 a svého otce Jana Velvara z r. 1434 (Kn. arch. č. 992 l. 259).

trhnem a zadrhnem. Biskup varuje před těmito různicemi, neboť skrze ně přestane obcování Čechů se všemi jinými křesťanskými zeměmi.[85])

Z toho patrno, že Samuel Velvar nebyl valně oblíben na straně katolické a že kromě něho platil za »proroka« neboli předáka strany podobojí v Praze *Daniel z Tuchoraze*, jenž zasedal v radě Novoměstské v l. 1451 až 1455 a opět r. 1460–1462.[86])

Konečně v Menším městě Pražském obnovuje radu městskou král. podkomoří v zimních měsících každého roku a sice do r. 1467 Václav z Valečova a od r. 1468 (22. ledna) až do r. 1471 (7. ledna) Samuel Velvar z Hrádku.[87]) Prvním purkmistrem zůstává zde větším dílem *krejčí Hanoušek*, toliko r. 1459 a 1465 vystřídává jej *Jan vozataj*. Ze staré rady zůstává v úřadě polovice, časem ale méně, časem i více než polovice konšelů,[88]) takže privilegia z r. 1337 nebylo přísně šetřeno a řemeslníků je v radě vždy slušný počet.[89])

Kdežto v zemi snaženo se šetřiti zásady rovnoprávnosti katolíků s podobojími, v Praze katolíci neměli zastoupení v radách městských, aniž jim bylo propůjčováno právo měšťanské, aby mohli nabýti držení nemovitostí, aniž jsou do cechů přijímáni. Nebyly o tom vydány nové předpisy, poněvadž se držено starších, zejména majestátu císaře Sigmunda z r. 1435 a snesení obecního z r. 1448.[90]) Toliko v Menším městě přijali 9. listopadu 1470 statut,

[85]) Manuálník Korandův str. 203, *Erben* Výbor II str. 725 a *Palacký* u. m. IV 2 str. 297.

[86]) *Tomek* u. m. IX str. 282 a 284. Danielovi náležely dva domy čp. 839 a 840 na Koňském trhu (*Tomek* u. m. VIII str. 176). Za jeho purkmistrování r. 1453 snesla se obec povoliti obecnímu poslu Bernáškovi vyslužné čtyř grošů každého týdne (*Winter*, Kulturní obraz českých měst I str. 735) a když 19. října 1462 zemřel, dal před smrtí farářem u sv. Jindřicha Tobiášem vzkázati konšelům, aby »pří dlúho nedrželi, zlé stavovali, tak často nehodovali, daruov nebrali, obci vždy něco zachovali, neb jsú to těžčí hřieši« (Kn. arch. č. 2071 na l. 1). Patrně byly v tom ohledu aspoň na Novém městě stížnosti oprávněny.

[87]) Kniha Malostranská č. 2080 l. 154, 161, 168, 177, 183, 189, 194, 202, 211, 217, 229 a 244 (Soupis str. 119).

[88]) R. 1458 přecházejí do nové rady tři, r. 1463 čtyři, r. 1467, 1468 a 1470 pět, r. 1460, 1462, 1464, 1466 a 1469 šest a r. 1459, 1465 a 1471 sedm konšelů (*Tomek* u. m. IX str. 301—303).

[89]) Tak r. 1458 krejčí, vozataj, kameník, sladovník, [písař], švec, nožíř a řezník; r. 1459 vozataj, krejčí, sladovník a nožíř; 1460 krejčí, písař, řezník, střelec a kameník; 1462 nožíř, střelec a kameník; 1463 vozataj, sladovník, kovář, řezník a střelec; 1464 krejčí, střelec, dva sladovníci a vozataj; 1465 vozataj, sladovník, mydlář, řezník, střelec a krejčí; 1466 krejčí, vozataj, mydlář a soukenník; 1467 vozataj; 1468 krejčí, řezník, kovář, mydlář a vozataj; 1469 kolář a kovář; 1471 krejčí a kovář. R. 1470 není žádné řemeslo udáno, ač Hanůšek je v radě a ten byl krejčím (*Tomek* u. m. IX str. 302 a 303).

[90]) Srovn. str. 224 a 244 a traktát Hilariův z r. 1467 na str. 287. Vrati-

že za spolusouseda jenom podobojí má býti přijat a že hospodář katolíka ani za podruha nemá přijímati. Kdo by pak měl jiného pána nežli krále, podkomořího a pánův radních, měl z města býti vypovězen.[91])

Na radnici Staroměstské zasedala *konsistoř pod obojí*, jejímž představeným byl volený arcibiskup m. Rokycana. Stavové obnovili ji r. 1465 a to tak, že duchovním konsistoriánům přidali čtyry rady z Pražanů, mezi nimi Samuela z Hrádku, aby s nimi soudili církevní přečiny a pře manželské.[92])

V časech pokojných hospodářství obecní se zmáhalo, ač, bohužel, nejsme o tom podrobně poučeni. Král sice ponechal sobě ungelt v Týně,[93]) za to ale hleděl na jiné straně důchody a statky obecní přimnožiti. R. 1459 potvrzuje Staroměstským držení 35 vesnic s doložkou, že »na lidi nemají neobyčejných daní ani robot znovu pokládati a je obtěžovati proti jich vůli«, r. 1467 postupuje jim v pokutě propadlá zboží Zdeňka ze Šternberka, zvláště tvrz Měšice a vsi Mratín, Záryby a Polirady, poněvadž mu věrně pomáhají proti zprotivilé jednotě panské a r. 1469 zapisuje Novoměstským některé vesnice ke kostelům nadané, aby osadní těch kostelů ustanovili osoby, jež by vybírali platy z těch vesnic, čímž farní osady jsou organisovány.[94]) Roku 1459 dává Staroměstským clo, jež se v celnici slavného mostu Pražského vybírá k užitku mostu i města a Novoměstským zapisuje královské clo v bráně hradu Vyšehradského.[95]) Rok na to vyplativ plat na výtonu pod

slavští píšou 8. dubna 1465 legátu Rudolfovi: »In Praga et aliis urbibus nullus recipitur civis nec mechanicus, nisi sectam voverit defensuram«. (SRS. IX str. 117) a legát 21. března 1467 píše do Lužice, aby se nedávali zaslepovati sladkými dopisy kr. Jiřího, jako by nikoho pro přijímání pod jednou neutiskoval, »das doch nicht also, sunder kuntlich ist, das durch seyne ordenunge keyner zu bürger, zu zechen oder zünfften zu Prag und in ander ketzersteten uffgenommen odir zu arbeiten in den handwergken zugelassen wirdet, er swere dann in irem wesen und ketzerey zu sein und zu bleiben« (*Palacký* UB. str. 443).

[91]) Kn. Malostranská č. 2080 na l. 241. Známo je ještě usnesení university z 13. prosince 1459, že toliko podobojí mají býti přijímáni za členy koleje Karlovy (*Höfler*, Geschichtsschreiber III str. 178 a 184).

[92]) *Krofta* u. m. str. 48. Král Jiří píše r. 1460 Janovi z Rosenberka, aby propustil uvězněného kněze husitského a má-li proti němu kdo vinu, »ať podle toho obyčeje, kterýž nynie zachovává se, což kněží pod obojí zpuosobú jest, že mají k mistru Rokycanovi zřenie; před ním ať jest, postavě jej, naň žalováno« (AČ. XIV. str. 101). R. 1462 Fantin žádá odstranění tohoto církevního soudu (srov. pozn. 27 na str. 283) a Hilarius v traktátu svém str. 25. z roku 1467 vytýká králi, že »jakés právo duchovní na rathouze dopustil, jako by se praněř prostřed kostela trefil, tak duchovní soud na rathouze a tím právem všichni křesťané jsou obesíláni a trápeni«.

[93]) Kn. arch. č. 993 l. 224.

[94]) Sb. I. str. 244, 262 a 263.

[95]) Tamže str. 245 a 731.

Vyšehradem, jejž císař Sigmund Taborským v sto kopách zapsal, postupuje všechen důchod z tohoto výtonu Novoměstským, poněvadž se »po vše časy k němu věrně a stále měli ve všech věcech, při tom hrdel a statkův svých nelitujíce« a téhož roku i Malostranským vybírání dlažebného potvrzuje.[96])

Temný stín na obecní správu finanční a na hospodářský a sociální stav obyvatelstva Pražského v té době vrhají výsady krále z r. 1459 a 1464 třem městům Pražským udělené, kterými zápisy na dluhy obecní za neplatné se prohlašují, poněvadž prý byly v časech minulých od předešlých rad bez svolení krále na zkázu a záhubu měst sdělány a poněvadž z nich tolik lichev vzrostlo, že by měšťané nemohli je splatiti vším tím statkem, který od králů nabyli a dosáhli. Z těchže důvodů snímají a zrušují se také všechny roční platy z domů měšťanů Pražských pod pečetí městskou stvrzené, neboť z takového zavazování domů pro dluhy duchovním i světským lidem pochází prý zkáza rodů starožitných, jež nevládnou, nýbrž u cizích za podruhy jsou, mnozí domové nemají ceny ani za dva haléře, a jsouce statky královskými nemohly na ublížení komory a fisku královského bez povolení krále býti zastavovány a odcizovány.[97]) Ve výsadách těchto byly obsaženy zásady povážlivé pro autonomii městskou ve smyslu později hlásané theorie, že města jsou komorou královskou, a rušení obecních a soukromých dluhů bez náhrady bylo bezprávným zasahováním do majetku soukromého a poškozováním úvěru, jaké sotva se dalo omluviti pravidlem, že nouze láme železo. Opatření to mělo asi býti donucovacím prostředkem, aby věřitelé s obcemi a dlužníky se dohodli o snížení dluhův a platů, ale i tak zůstává zjevem neutěšeným.

Jinak panování krále Jiřího vyznamenává se mnohými opatřeními za účelem zvelebení obchodu a průmyslu, aby poplatná síla obyvatelstva opět se pozvedla. Kupcům dává král nové výsady[98]) a chtěje zlepšiti obchod obrací se asi r. 1463 na svého radu Antonína Mariniho z Grenoble, člověka dosti dobrodružného[99]), aby mu udal prostředky, jak by kupectví v Čechách mohlo se povznésti a do dřívějšího stavu uvésti, a obdržuje od něho radu, aby byla vydána neodvolatelná práva, aby nabyl platnosti dobrý mincovní řád, dle kterého úřad mincovní by byl povinen pečovati o dobrou a jednotnou minci, zlatou a stříbrnou, dále aby byli nadaní lidé vysíláni na náklad krále do Vlach a Němec, by se tam přiučili kupectví a aby pak pomocí úvěru králem poskytnutého v zemi obchodovali, neboť lid český nevyzná se prý v obchodu. Kromě toho radí králi, aby nově zřídil úřady pro prodej

[96]) Tamže str. 253 a 255.

[97]) Tamže str. 246 a 252 a kop. Malostranské výsady v rukop. bibl. Gerštorf-Weichâšské v Budišíně č. 56 str. 414. Srov. též *Tomek* u. m. VIII str. 313.

[98]) Srovn. na př. výsady kr. Jiřího z 27. října 1460 kupcům Norimberským v AČ. XV str. 227.

[99]) *Denis* u. m. str. 113.

soli a pro směnu peněz a odtud jakož i z mince a hor hleděl vyzískati větší příjmy.[100])

Král už v prosinci 1459 zakazuje cizí černou minci a v lednu 1460 dává sněmem schváliti řád, aby u každé brány městské byl usazen úředník, který by dohlížel na kupecké zboží a minci, jež se do města přivážejí, a ten aby kupci cejch dával, by jej úředníku v městě usazenému odevzdal a ten aby mu zase dal cejch pro úředníka u brány, kterou ven pojede.[101]) Téhož r. 1460 měna mince v Míšenském domě byla králem zaražena[102]) a r. 1469 vydává se řád mincovní, podle kterého nová mince horská má platiti, na kterou dva prubéři, královský a stavovský, mají vésti dozor, stříbro do královských měn se má odváděti a v každém městě mají se ustanoviti čtyři osoby, aby na minci dohlédali.[103])

Co se obchodu týče, byly vyváženy obilí a jiné plodiny po Labi do Saska a odtud zase sůl, slanečky a jiné ryby, železo, olovo a dobytek do Čech. Kurfiřt saský Arnošt k naléhání legáta Rudolfa zakázal r. 1468 vývoz soli a jiného zboží do Čech, ale r. 1470 viděl se nucena zákaz odvolati, poněvadž nejvíce škody přinášel jeho poddaným.[104])

Když počátkem r. 1470 vypršuje příměří, král Matyáš strojí se s velkým vojskem vtrhnouti do zemí českých a hledí i s císařem dohodnouti se o společnou výpravu, ale marně.[105]) Nastává válka, v které kdyby se Matyášovi bylo podařilo získati Němce a Poláky ke křižáckému tažení na Čechy a kdyby následkem toho vojsko české bylo podlehlo, mohlo nevýslovné neštěstí potkati národ český. Král Jiří vzchopuje se k nové obraně a opětně snaží se rozrážeti šiky nepřátel. Už 1. ledna 1470 vydává manifest ke knížatům německým, vyzývaje je, aby se ho ujali při papeži, sice by jinak viděl se nucena vystoupiti ze svazku říšského.[106]) Na sněmě 14. března 1470 děje se jednomyslné snesení o hotovosti veřejné na obhájení země, podle kterého v každém kraji se ustanovují hejtman, setníci a padesátníci nad vojskem a žoldnéřům plat se ustanovuje, na němž měli přestati. Snesení to platí ovšem i pro Prahu, jež se za kraj pokládá.[107]) V nastalé válce vojsko české dobývá během r. 1470 některých úspěchů. V červnu osvobozuje z obležení Uherské Hradiště, jež věrně setrvává při králi Jiřím. V červenci král Matyáš podniká vpád do Čech ke Kutné Hoře, chtěje táhnouti na Prahu, po cestě páše strašné ukrutnosti, vypaluje městyse a vesnice a dává kacíře narážeti

---

[100]) Rada tato králi daná otištěna je *Palackým* v ČČM. 1828 sv. III str. 3 a ve Výboru z literatury české II str. 778.

[101]) AČ. IV str. 434 a V str. 281.

[102]) *Teige*, Základy I str. 539.

[103]) AČ. IV str. 437 a FRA. XLII str. 475.

[104]) FRA. XLII str. 489 a XLIV str. 650, *Palacký* UB. str. 646 a SRS. VII str. 220.

[105]) *Palacký* u. m. IV 2 str. 543 a *Tomek* u. m. VII str. 271.

[106]) *Palacký* UB. str. 610.

[107]) AČ. IV str. 441

na kůň »po způsobu uherském«, ale vojsko české nutí jej k ústupu do Moravy. Posádky české v Kladsku a Opavsku stávají se postrachem Slezska i Lužice, činíce časté výpady a nutíce obyvatele k příměří a k placení holdů. Štěstí válečné kloní se na stranu Jiřího, zejména když Matyáš nucen jsa poměry vrací se v říjnu do Uher, kde proti němu navstává silný odpor;[108]) ale spustošení zemí českých, které válka přivodila, má za následek, že na obou stranách volání a snažení po uzavření míru stává se obecným.

Současníci líčí živými barvami zoufalý stav obyvatelstva, drahotu a bídu, jaká tehdy v zemích Českých nastala. Čte se o Čechách, že »země spáleno veliký díl bieše a k tomu obrody zlé biechu a sedlákuom orati nedali, jímajíc je a šacujíc, kteréhož kde dosáhnouti mohli, jedni jako druzí«. Sedláci zvláště holdy na hrady a zámky odváděnými zchudli a tak »co chudina po mnohá léta byli sú nachovali, to těmi holdy vydati musili, a tak velmi zchudili zemi, že i oráči chleba mieti nemohli« a řemeslníkům neměli co prodávati, sami nic nemajíce.[109]) Podobně líčí se poměry ve Slezsku, kde lid nechtěl kněžím platiti úroky, poněvadž byli původci rozbrojův a jej do bídy uvrhli. Zvláště zlořečil Vratislavským, že jsou příčinou válek a jich kupci v okolních zemích nepouštěni proto na trhy, kdežto druhdy Vratislavští vymlouvali se, že do jiných zemí nesměli by se odvážiti, kdyby přijali kacíře za krále. Ve Vratislavi vše hynulo, obchod i řemesla, lidé se vyprodávali, nemohouce ani za hradby, domy zůstávaly prázdny a všickni i kazatalé chtěli mír za podmínek jakýchkoli, chtějíce jej třeba prý s čertem uzavříti. Při tom proti konšelům vznikají časté vzpoury, jež jsou nuceni krvavě potlačovati.[110])

V ten čas v Praze 1. listopadu 1470 m. *Pavel Žídek* dopisuje pověstnou svou *Správovnu*,[111]) v které jako krkavec věstí zkázu králi a království, jestliže království zkažené nebude pomocí sjednocení s církví v pokoj uvedeno. Činí tak způsobem, jenž podává důkaz o velké dobromyslnosti a snášelivosti krále, neboť Žídek neslýchaným způsobem jej uráží a při tom béře a vymáhá na něm podpory.[112]) Přes všechno nechutné přehánění, v němž si libuje, podává nicméně dosti poučný obraz rozháraných poměrů tehdejších v zemi i v hlavním městě, jehož si nelze nepovšimnouti. Ovšem třeba vždy podržeti na mysli, že jde o úsudky stranníka, jehož povaha a pověst byly dosti pochybny, ale jemuž nelze upříti smělost v pronášení názorů. Dle něho král upadnul v hněv celého světa i chudinky pražské, z níž je strach, kdyby povstala. Vede boj o kalich proti všemu křesťanstvu, kdežto kdyby se srovnal u víře a odtrhnul se od Rokycany, měl by

---

[108]) SRS. VII str. 224, *Palacký* u. m. IV 2 str. 547, 556—558 a 564 a *Tomek* u. m. VII str. 280—285.

[109]) SLČ. str. 202.

[110]) SRS. VII str. 138, 139, 141, 144, 184, 207, 215—225 a 230—237.

[111]) Vydání dra. *Tobolky*. Srov. *Vlčka*, Dějiny č. literatury I str. 222 a 276.

[112]) Správovna str. 15, 17, 53, 61, 64, 78, 109, 128, 130, 138, 148, 152 a 158.

jednotu se všemi křesťany, podržel by království, koruna královská by přišla na jeho děti a nemusil by sám ji s hlavy králi polskému podávati.[113])

Za jeho vlády nastaly záhuby země tak veliké, že nikde v kronikách se nečte, »by tak kdy země byla zahubena ohněm, penězi, v zlatě, v stříbře, na cti«. Křik a pláč jde od chudiny pro šacunky, pro výpalné, pro veliké bídy vnitř i zevnitř; lidem se stýště s berněmi a s poplatky a se vší bídou, která je zachvátila. Když Čech vyjde ze země, nikde do domu nechtějí ho přijmouti a s ním obchod vésti. »Válka má míti věrné rytířstvo a komonstvo, ne řemeslníky chudé, kteří své řemeslo ten den zmeškávajíce ani sobě ani ženám ani dětem co jísti dáti nemají, anebo že jdou staří šedové, ježto by raději ležel nežli šel anebo vida blesk mečový hned uteče«. Kdyby však král upokojil království, sedláci byli by zase k pluhům rozehnáni a řemeslníci k řemeslům. Ale král nechce viděti již mnoho tisíc lidu zbitého, pláče a lkání lidu chudého, naň slzy vylévajícího, a tak prý »pastucha lépe opatří své stádo, než král své království«.[114])

Žídek věnuje ovšem mnohou pozornost poměrům v Praze, jejížto správa obecní v těchto válečných časech vykazovala zajisté mnohé nedostatky. Mnohomluvný mistr, který konšelům Starého a Nového města věnoval spis »o vážnosti konšelské hlavních měst a mravech jich«, jenž se nám nezachoval, věděl ve Správovně, jak by měl poraditi, aby se všemu rázem pomohlo, při čemž na vlastní zájmy nezapomínal. Kromě podrobení se papeži navrhuje, aby král Prahu od kacířů vyčistil a v městech usadil soudce dobré pověsti a ne kacířské lidi a zrádce. Konšelé i rychtáři nechť mají stálé platy, každý konšel měj stejný hlas a většina konšelů nechť rozhoduje. Král sám ať na rathouzích také posedí a soudí. Neschvaluje, že druhdy byli toliko Němci v radách, ale nynější správa se mu také nelíbí, »nebo pokoje v ní nemáme, spravedlnost, řád, láska, svornost všecka padla«. A »v jistotě jedním jazykem se nevzdělá království, ale rozličností jazyků, roucha a lidí«. Souhlasí, aby cizozemci, když se chce osaditi v kterém městě, nebylo dopouštěno koupiti dům, dokudž by se česky nenaučil, zvláště v Praze, ale kdyby českou řeč uměl, budiž mu povoleno nabýti domu i na úřady vstupovati vedle řádu a práva města. Čelí proti kompaktátům, když Němci neb katolíci se z domů vypuzují aneb když kněží nutí je k víře husitské, aneb když cechmistři řemeslníky pod jednou způsobou do svých cechů nepřijímají. Naopak bude ku prospěchu krále, když cizozemci, kupci a řemeslníci pod jednou se ve městech osadí, neb čím více lidu, tím je král bohatší, kdežto takhle Praha zpustne. Také koleje má král zase napraviti, aby do nich cizí mistři mohli býti povoláni a Praha zase obohatěla.

Města vůbec trpí velké útisky a kněží takměř jako hejtmané městy vládnou, měšťany o hrdla, o statky a čest připravujíce. Řemesla mějtež své soudy bez rathouzův a buďtež o prodeji výrobků řemeslných přísné

---

[113]) Tamže str. 9, 42 a 64.

[114]) Tamže str. 7, 17, 42, 63, 64, 78 a 138.

řády vydany. Jdeť na krále od chudinky veliký křik, že v žádném řemesle ani obchodě žádná míra ani spravedlnost se nezachovává, než jeden každý druhého dře bez milosti. Král má dále kázati dělati špitály a blázince a ustanovovati lékaře, a židy má sice trpěti ve městech, ale starati se, aby neměli větších svobod, nežli křesťané. Konečně haní, že na Týně je učiněn obraz krále s mečem mezi kalichy ke cti a věčné památce krále. Má to za marnost a radí, aby socha krále s pokorou byla sňata a obraz matky boží na její místo byl vsazen, aby nastalo upokojení království, sice jinak bude socha sňata odtud pro pomstu boží.[115]) Konečně Žídek píše, že krále opustili všichni katolíci a že on jediný jako čáp mu zůstal věren, očekávaje za to vděčnost od krále.

Sotva je asi pochybno, kdyby král Jiří byl poslechl jeho rad a opustil kalich, že by katolíky, kteří drželi s králem Matyášem, sotva byl tehdy získal, ale za to kališníky na jisto ztratil a svému přesvědčení, kterému tolik obětoval, jakož i celé své minulosti byl se stal nevěrným. Toho od krále, jenž vynikal pevnou povahou a důsledností, při vší nastalé jeho churavosti a duševní sklíčenosti sotva kdo očekávati mohl.[116])

Na druhé straně poměry v zemi byly takovou měrou zbědované, jak také ze Žídkovy zprávy vysvítá, že při dvoře českém musila vznikati otázka, zdali bude možno odolati novému a novému náporu nepřátel a zdali nedá se najíti předce cesta, po které by se došlo k dočasnému aspoň příměří s kurií, k zamezení dalšího krve prolévání, k obnově pokoje a k záchraně jednoty a neodvislosti země.[117]) Když nebylo naděje, že by papež se smířil s králem Jiřím uznav další platnost kompaktát, zdálo se, že východiskem z nebezpečného stavu věcí může býti pevný spolek s Polskem proti Uhrům a Němcům, za kterého by rozřešení náboženské otázky se odročovalo a za poskytnutou polskou pomoc zabezpečovalo se dynastii jagellonské nástupnictví na trůně českém. Vyžadovalo takovéto rozhodnutí veliké oběti a

---

[115]) Tamže str. 6, 11—13, 17, 20, 21, 29, 48, 53, 56, 61 a 63.

[116]) Že král Jiří byl by rád s kurií se dohodl na základě kompaktát, dokazuje svědectví Beneše z Waitmile, purkrabí karlšteinského a nejv. mincmistra, přednesené r. 1493 před vratislavským biskupem Janem, jež ovšem na prospěch knížat Minstrberských bylo učiněno (AČ. XV. str. 274). Král Jiří prý nabízel podrobiti se papeži i bez stvrzení kompaktát, když s ním jako s křesťanským králem bude nakládáno.

[117]) Podle zprávy Řehoře z Heimburka z 26. srpna 1469 papež nesouhlasil s volbou Matyáše za krále Českého, neboť »sein fursatz stunde, das kunigreich zu Behemen zu teyln in etwa vil furstenthumb und grafschaft, der yder selbs ein herr were und furbasz kein kunigreich hiesse oder were. Dieser anslag geet usz einem alten grund, den hat etwan der babst Mertein vor im gehabt. — Nu were ein solich spil dem keiser auch nucz, der gewunne vil fursten, herzogen von Prag, herzog von Sacz, herzog zum Koln, der muste zinsbar sein, graf von Brinn, graf von Olmütz, graf von Igla, graf von Budweisz, herzog Bressla, herzog Sweidnicz etc.« (*Höfler*, Das kaiserliche Buch des Markgrafen Albrecht Achilles str. 215).

sebezapření od krále Jiřího, jenž měl čtyry syny, z nichž ovšem Viktorin byl 27. července 1469 u Veselí zrádně zajat, ale druhý syn Jindřich oženiv se s dcerou markrabího braniborského Albrechta Voršilou jevil značné nadání.[118]) Rod Poděbradský vzdával se takto bez boje trůnu, národní dynastie husitská stávala se episodou, ale aspoň byla naděje, že království Českému uhájí se samostatnost a návrat zemí přivtělených ke koruně stane se v budoucnosti možným. V těžkých těchto dobách osvědčil se býti král velikým vlastencem, obětuje zájmy svého rodu prospěchu národa a vlasti.

Když zvolen byl Matyáš Korvin za krále Českého, král Jiří v odvetu za to v květnu 1469 předložil sněmu návrh, aby po jeho smrti prvorozený syn polského krále Vladislav byl přijat za nástupce na trůně za určitými podmínkami. Za to měl Kazimír brániti Jiřího proti všem nepřátelům a vyslati posly k papeži, aby se s ním smířil. Prvorozený pak syn Kazimírův Vladislav měl se zavázati, že zachová královnu Českou Johannu při věně a syny Jiřího při nabytých knížetstvích a statcích, jakož i nejv. úředníky při jich úřadech a že pojme jedenáctiletou dceru královskou Ludmilu za manželku na utvrzení svého panství. Byliť přítomni poslové polští, kteří hájili dědičných nároků polského krále na korunu Českou, ač nároky ty nebyly podstatné, neboť král měl za manželku Alžbětu, mladší sestru Ladislava Pohrobka, kdežto vévoda saský Vilém měl starší sestru Annu.[119]) Jednáno o to v červenci v Radomi, kde preláti polští zdvihli však odpor proti tomu, aby král dával synovi dceru kacířovu za manželku, takže v listopadu nové četné poselstvo české, v kterém byli též vyslanci Starého a Nového města, předneslo sněmu v Petrkově dřívější i jiné návrhy, mezi nimiž byla nabídka krále Jiřího, že dá Vladislava a Ludmilu už za života korunovati. Kazimír odročil rozhodnutí, chtěje míti svolení papeže,[120]) ale koncem roku vyzval Vratislavské, aby se starali o ukončení válek, jichž jsou původci, a o zaplacení náhrady škody království Českému, v němž jeho synové

---

[118]) *Palacký* u. m. IV 2 str. 525 a *Tomek* u. m. VII str. 257. Srov. zprávy Řehoře Heimburka z r. 1469 v Das kaiserliche Buch des Markgrafen Albrecht Achilles str. 203, 213 a 214. Jindřich mluvil česky, německy, uhersky a latinsky.

[119]) Uznává to *Sutowicz*, Walka Kazimierza Jagiellończyka s Maciejem Korwinem o koronę Czeską v Przeglądu Polskim X (1876) str. 423. Král Jiří psal 11. července 1469 markrabímu braniborskému Albrechtovi o tomto jednání s Poláky, sděluje, že poselstvo vysláno k polskému králi »in hofnung hilf und beystand wider den konig von Ungern zu erlangen und hinwider auch zu leysten, als wir im — *von gemeinschaft wegen des gezunges* billich und wol geneigt sein«. Načež markrabí mu 31. července odpovídá: »So hat man in teutschen landen lieber einen Beheim zu einem konig, dan das man ein Ungerisch konig zu einem konig von Beheim auch haben solt, das seyt on zweyfel« (Das kaiserliche Buch, str. 205.).

[120]) *Dlugosz*, Dziejów Polskich ksiąg dwanaście (překlad Mecherzyńského) V str. 495 a 502, FRA. XLII str. 475, SRS. VII str. 182, 198, 210 a 211, *Palacký* u. m. IV 2 str. 516, 537 a 539 a *Tomek* u. m. VII str. 182, 252, 254, 266 a 267.

mají právo dědičné, sice zakáže všechen s nimi obchod.[121]) Bylo patrno, že Poláci rozhodli se neopustiti krále Jiřího a nenechati země české v rukou Matyášových.[122]) V srpnu 1470 Kazimír vysílá posly k císaři, aby s ním uzavřel spolek proti Matyášovi, i k pánům českým, aby je přiměl k neutralitě, jakož i ke králi Jiřímu, aby upustil od sňatku Vladislavova s jeho dcerou Ludmilou. Vše se daří. Matyáš v úzkosti činí králi Jiřímu značné nabídky, když jej přijme za nástupce na trůně; ale Jiří znaje jeho věrolomnost a dohodnuv se s polskými posly, které Kazimír přes Prahu posílá do Říma, odmítá počátkem r. 1471 jeho návrhy.[123]) Od sňatku dcery své Ludmily s Vladislavem upouští, za to poslové polští slibují jednati s papežem o stvrzení kompaktát a odvolání klateb, jakož i o schválení volby Vladislava za budoucího Českého krále.[124]) V únoru 1471 poslové polští váží cestu k papeži a připojují se k nim také poslové některých německých knížat, ale za jednání toho umírají 22. února mistr Rokycana a 22 března 1471 král Jiří, znamenití a důslední představitelé staroutrakvismu, vynikající osobnosti politické, jež tak mocný vliv měly na osudy Čech.[125])

---

[121]) SRS. XIII str. 14 a *Sułowicz* u. m. str. 435.

[122]) SRS. VII str. 227.

[123]) *Goll*, Čechy a Prusy str. 295 lituje, že se jednání s Matyášem nezdařilo, ale máme za to, že kurie by nebyla ani Uherskému králi potvrdila kompaktáta a přijetí takového smíru s brutálním Korvinem po všem, co se stalo, bylo by znamenalo patrnou morální porážku kr. Jiřího. Bylo dosti na tom, že král ustupoval mladému polskému kraleviči, který byl pod jednou.

[124]) *Dlugosz* u. m. V str. 505, 507, 512, 517 a 518; SRS. XIII str. 24 a 25; *Palacký* u. m. IV 2 str. 569 a 574 a *Tomek* u. m. VII str. 280 a 287—291.

[125]) *Palacký* u. m. IV 2 str. 575 a 577, *Tomek* u. m. VII str. 296. O *Rokycanovi* píší SLČ. str. 202, že »skrze kteréhož milý buoh veliké a spasitedlné věci puosobil a zuostavil věrným Čechuom«, kdežto protivníci pokládali jej za »malorum omnium fons« (*Zíbrtova* Bibliografie III str. 115 č. 2790). O *králi Jiřím* pak praví letopisy (str. 203), že »onen (Rokycana) slovem a tento mečem bránili Kristova kalicha. — Stálý nalezen v přijímání krve jeho předrahé až do smrti«. V knize Novoměstské č. 90 na l. O 14 čte se o úmrtí jeho: »Qui quidem rex et dominus fuit fidelis zelator Bohemorum et pius amator eorundem et tocius gentis Christiane« (Soupis str. 94). — Zemský hejtman moravský Ctibor Tovačovský z Cimburka r. 1467 v úvodě k spisu »Hádání pravdy a lži«, jejž králi Jiřímu věnoval, napsal o něm, že »je mudřec přirozený, jakož o něm zní ta pověst z nejslovútnějšieho královstvie Českého až do moře a od moře až do končin světa« a velebil jej, že ač laik neučený, přece »vysoce všecky súsedy přísedící přesáhl múdrostí« jsa »počtený s mudrci mudřec, pyšným protivník, poddaným obhájce, neposlušných skrotitel, pochlebníkuov nepřijímatel, věrných ochranitel, služebníkuov štědrý dárce, mysli ustavičné, v práci neustálý laskavce lidský a každého ke právuom zachovati chtě« (*Palacký* u. m. IV 2 str. 578 a *Vlček* u. m. I str. 204). A Řehoř z Heimburka psal 4. července 1469 markrabímu Albrechtovi o králi: »Ich gesahe ny keinen groszmutigen man liber frid haben, doch hat er nu erlernet, das er den fride

VI. *První léta panování kr. Vladislava 1471—1484.* Osiření trůnu královského a nebezpečí hrozící ze strany Uherského krále Matyáše mělo za následek, že ihned po smrti krále Jiřího ustrojila se vláda zemská z nejvyšších úředníkův a rad královských pod náčelnictvím *Minsterberského knížete Jindřicha* a že ve dvou předních městech Pražských úřadující purkmistři postoupili svá místa a tím vládu nad obcemi prvním purkmistrům, na Starém městě *Samuelovi z Hrádku*, jenž také podržel úřad král. podkomořího, a na Novém městě *Jiřímu Majnuškovic.*[1]) Zároveň povolán *markrabí Saský Albrecht*, zeť krále Jiřího, s vojskem na pomoc proti Uhrům, jemuž Pražané zavázali se státi za škody, a jenž pak usiloval též o nabytí koruny, ač nesetkal se s přízní, v kterou doufal.[2])

Když synové krále Jiřího se vzdali nároků na korunu, chtějíce se říditi vůlí otcovou, byli opravdovými kandidáty trůnu toliko *Vladislav*, patnáctiletý syn Polského krále Kazimíra, a Uherský *král Matyáš.* Oba snažili se o to, aby zejména Pražany potáhli na svou stranu. Pro Matyáše hleděl získati je Vratislavský biskup Rudolf obrátiv se k nim s dů-

---

erkriegen musz und nit mit gedult oder gutigkeyt erlangen mag« (Kaiserl. Buch str. 202). — *M Viktorin ze Všehrd* v knihách devaterých (vydání Jirečkovo) str. 119 nazýval krále Jiřího »všem králóm v slávě beze všech otporóv rovný, v mužnosti, rozumu vyvýšeném, v zvláštní výmluvnosti a opatrnosti všech jiných lidí vyšší« a *Veleslavín* v Kalendáři Histor. (= Veleslavín) str. 163 píše: »Umřel v Praze Jiří král Český, stálý milovník národu svého a udatný obhájce kalicha páně, šťastný vítězitel a bojovník nepřemožený proti všelikým nepřátelům svým.« Z přípisku k Rokycanově Postille z r. 1581 se pak dovídáme, že byl spor, zdali král Jiří má býti pohřben v hrobce královské u sv. Víta a když došlo k takovému jeho pohřbení, že »pláč jest veliký a úpění v lidu Pražském pošlo pro smrt jeho. Ale někteří zas pravili, že takového a k Čechům tak náchylného krále nikda v Čechách nebude, neb byl velmi snesitelný a mnohé věci že zas se dály proti němu z nenávisti« (*Goll* v ČČM. 1879 str. 61).

[1]) Podává o tom zprávu 27. března Řehoř z Heimburka vévodům Saským (kop. v diplomatáři Č. Musea) pravě, že rada Staroměstská nebyla obnovena a že »herr Samuel gebraucht burgermeisteramt, auch kammeramt und königl. rat«. Na Novém městě dle kn. arch. č. 2086 l. O. XIV (Soupis str. 94) konšel Jan Šitka vzdal se purkmistrovství na prospěch Jiřího Majnuškovic, jenž na žádost konšelů úřad přijal. Srov. též *Tomek* u. m. VII str. 297 a IX str. 285.

[2]) FRA. XLII str. 514 a XLVI str. 147, 149, 150 a 152. Arciděkan litoměřický Stanislav píše o tom 16. května 1471 do Slezska sděluje, že v Praze rozhazují po ulicích letáky proti knížeti Saskému, v nichž se nazývá kostkářem, uchvatitelem mnoha statků korunních a nepřítelem země po předcích. Obmýšlejíť voliti jej prý jenom ti, kdož chtějí zachovati si úřady a vésti věčné války na úkor chudých lidí (SRS. XIII str. 35). Místokancléř Matyášův Jakub z Jemnice psal pak 7. června do Vratislavi, že Albrecht lituje své jízdy do Čech a že i Pražané by se ho rádi zbavili (Tamže str. 39). Srov. též SLČ. str. 206, *Tomek* u. m. VII str. 300 a *Bachman,* Gesch. Böhm. II str. 641.

tklivým psaním, v kterém jal se líčiti, kterak druhdy Praha vynikala bohatstvím, mocí a vzdělaností nad obyvatele všech jiných měst, takže ani Norimberk ani Vídeň ani Vratislav ani Kolín nad Rýnem nemohly se jí rovnati. Ano nebylo prý města pod nebem, jež by ji bylo převyšovalo, ani Řím, Benátky neb Florencie nečinily v té věci výjimky. Avšak když Praha připustila falešné proroky, tu klesly její sláva a bohatství, nastal úbytek její lidnatosti a krásných stavení a ona sama octla se konečně v bídě a potupě všech národův. Proto biskup doporučoval Pražanům, aby chtějí-li k dávnému blahobytu opět přijíti, přijali Matyáše za krále, jenž už vládne větší částí koruny České, byl prý na království České řádně povýšen i stvrzen, a Čechů sobě váží nad jiné národy, mluvě rád jich jazykem a přidržuje se jich mravů, ježto jsou statečnost, svobody milovnost a šlechetnost.[3])

Domluvy takové nezanechávaly však v Praze valného dojmu. Matyáš přijev do Moravy začal jednati o společný sjezd obou stran v Německém Brodě, k němuž 1. května došlo a na němž se dohodnuto, aby sněm k volení krále byl svolán do Kutné Hory a aby do 24. června potrvalo obecné příměří.[4]) Zatím z polské strany učiněny rozhodné kroky k získání Čechů pro Vladislava, kterému četné poselstvo české majíc v čele Moravského hejtmana Ctibora z Cimburka nabídlo korunu.[5]) Do Čech poslán posel krále Polského Dobeslav z Kurozvuk neboli Lubělčík, jenž na sněmě v Kutné Hoře 22. května připomínal staré přátelství a služby Poláků k Čechům, stejné mravy, podobnost řeči a příbuzenství obou kmenův a královských rodin, slibuje, bude-li zvolen Vladislav, že Čechové opatří si nejbližšího osvoboditele a přečetné množství přátel, ano příbuzných, kterým jest společný rod i národ a jichž spřízněný jazyk velice tím získá.[6]) Ačkoli Zdeněk ze Šternberka všemožně se přičiňoval o volbu krále Uherského, většina sněmu věříc slovům poslů polských, že Vladislav zanechá Čechy při svobodách a víře a že převezme dluhy po zemřelém králi[7]) a pokládajíc to za hanbu, aby úhlavní vrah Matyáš byl za krále přijat,[8]) zvolila pol-

[3]) Kop. v arch. Třeboňském, odtud *Palacký* u. m. V 1 str. 20.

[4]) AČ. V str. 319 a 320, FRA. XLVI str. 147 a SRS. XIII str. 36. Srov. *Palacký* u. m. V 1 str. 18 a *Tomek* u. m. VII str. 304.

[5]) *Tomek* u. m. VII str. 305.

[6]) Uváděl na mysl »veteras amicitias, necessitudines et officia a majoribus mutuo instituta, item consimiles mores, linguae similitudinem ac gentis utriusque cognationem« a pravil, že když bude Vladislav zvolen, »non proximus deerit adsertor, non sociorum aberit multitudo numerosa, sociorum dixi, imo cognatorum, quibus unum genus et eadem est natio, ut cognatio linguae profitetur« (Przegląd Polski XI str. 383 a 386).

[7]) Srov. FRA. XLVI str. 150.

[8]) *Palacký* u. m. V 1 str. 26 a *Tomek* u. m. VII str. 309. Srov. též Soupis str. 94, kde notář Novoměstský nazývá Matyáše »hostis Bohemorum sevissimus et regni inclementissimus persecutor.«

ského kraleviče 27. května za krále a sice tak, že po odjezdě přívrženců Matyášových z Hory zvolila tři členy, kterým dala právo krále prohlásiti. Takovým způsobem odevzdali pro Vladislava hlasy Lev z Rožmitálu za stav panský, Petr Kdulinec z Ostromíře za stav rytířský a purkmistr Staroměstský Samuel z Hrádku za stav městský.[9])

Pražané sice přičiňovali se o odklad volby hájíce, že »žádný král nemá volen býti než toliko v Praze na Staroměstském rathouze podle starobylého obyčeje«, avšak když jim bylo slíbeno, že volba v Kutné Hoře má se vykonati bez pohoršení jich práv a že nový král dá jim v té příčině osvědčení, tu upustili od odporu.[10]) O vykonané volbě doložil letopisec, že »z toho boha chválili všudy«.[11])

Na sněmě Kutnohorském sepsány jsou články, které nově zvolenému králi jsou předloženy, aby se zavázal je plniti, a zvoleno bylo četné poselstvo s Ctiborem z Cimburka v čele, v němž byli také poslové měst Pražských a jiných královských, aby v Krakově ukončili jednání o uvedení zvoleného krále do Čech. Polský král Kazimír přijímaje 15. června poselstvo české osvědčoval, že přijímá panství nad Čechy »na počest boží, rozmnožení víry křesťanské a čest plemene slovanského« a na sněmě polském, jenž povolil velké peníze na výpravu do Čech, bylo prý tak mluveno, jakoby Poláci a Čechové tvořili jediný národ.[12])

---

[9]) AČ. VI str. 239.

[10]) SLČ. str. 207 a AČ. IV str. 452. Vladislav vydal také 16. května 1472 Staroměstským majestát, že zvolení jeho za krále Českého v Kutné Hoře nemá býti ke škodě jich právům a privilegiím, poněvadž spěšně k vyvarování mnohých nebezpečenství se stalo, uznávaje, že »dle listů králů Českých a ze starodávného obyčeje volení a ohlášení nového krále má se díti v slavném městě Pražském« (Sb. I. str. 267). Není ovšem pochybno, že kromě Soběslavských práv nebylo pramene neb listu královského, jenž by o takovéto povinnosti jednal, ač volba na radnici Staroměstské byla ve dvou případech vykonána. Srov. *Tomek* VIII str. 301 a zde str. 257, 260 a 275. Král Vladislav kromě toho vydal Staroměstským téhož dne druhý revers, že složení pouhého *slibu*, které jim před branami města učinil, nemá býti na újmu jich právům a privilegiím, dle kterých nový král před branou města povinen jest učiniti *přísahu* na zachování jich práv a svobod (Sb. I str. 268). O přísaze krále před branami Prahy jakožto záruce, že statky korunní nebudou odcizovány, chtěl Karel IV. dáti předpis v čl. X Majest. Carol. (*Jireček*, Codex j. boh. II 2 str. 117).

[11]) SLČ. str. 207, též Soupis str. 94, ČČM. 1847 sv. 2 str. 186, Výbor z lit. české II str. 849 a SRS. XIII str. 36.

[12]) Przegląd Polski XI str. 235. V hlavním archivu v Moskvě (karton I č. 8) zachoval se orig. listu, který v Krakově 29. června 1471 vydali jménem vší obce slavného království Českého vyslaní její »Ctibor z Cimburka a z Tovačova, hejtman markrabstvie Moravského, Jan Tovačovský z Cimburka a na Boleslavi, hejtman kraje Boleslavského, Mikuláš z Lanštýna, najv. písař desk zemských královstvie Českého, Jindřich z Smiřic, Pavel probošt Zderazský, od poctivých pánuov purg-

V podmínkách zvolení, jež nový král 16. června u přítomnosti krále Kazimíra a stavů polských přiřekl držeti, byly obsaženy záruky, že Vladislav bude zachovávati kompaktáta a jednati při stolici papežské o jich stvrzení, že stavy, tedy i města Pražská, zachová při jich právech a svobodách a že na úřady zemské ani městské ani duchovní nebude sázeti cizozemců. Kromě toho zavazoval se nový král jednati také při papeži, aby král Jiří i všichni věrní, kteří se ho přidrželi, byli zproštěni klateb a hanění, jakož i zůstaviti královnu Johannu při věně a syny krále Jiřího při důstojenstvích a právech a vyvaditi je z dluhů otcem jich pro obranu koruny uzavřených.[13])

O tom, že úředníci zemští, na př. podkomoří Samuel z Hrádku, mají býti zůstaveni v držení úřadů, v zápisu neděje se zmínka, ač není vyloučeno, že nový král i v tomto směru závazek převzal.[14]) Pro dobu, nežli

---

mistruov, rad a všech obcí slavných měst Pražských Vít (kraječ sukna) z Nového Plzně a Jan z Radíče (konšelé) z Starého města Pražského, Kliment z Kostelce a Mikuláš (řezník) z Živce (konšelé) z Nového města Pražského, Bernard Bierka z Násilé, hajtman kniežetstvie Opavského a Beneš z Ostromíře«, osvědčujíce, že obecní sněm k volení a opatření krále na Horách Kutnách konaný zvolil Vladislava prvorozeného syna kr. Kazimíra »k království spravování a k koruně královstvie Českého i k jeho kniežetstvím a panstvím« a že Vladislav s radou obce kr. Kazimíra a matky Alžběty, jakož i prelátův a pánův království Polského přijal a listem stvrdil všechny artykule, které mu předložili »k volení o sobě učiněnému a k povolání od nás žádanému *ke cti všemohúcieho Boha a svaté viery křesťanské i královstvie Českého i jazyka Slovanského rozšíření a k prospěchu*«. Pročež poslové »jménem všeho královstvie Českého, těch všech, kteří sú sě krále Jiřieho slavné paměti věrně i právě přidrželi a kteříž sú k JMti zase přistúpili, i také kteříž korunu v své moci mají«, jej za krále přijímají a jemu přiříkají poslušenství a poddanost zachovávati jménem svým i také za ty, jichžto jménem přijeli. K listu přitištěny jsou pečeti poslův.

[13]) AČ. IV. str. 451 a FRA. XLVI str. 156. Knížata Minstrberští se pak 9 března 1472 rozdělili o země a statky po otci sděděné, při čemž král Vladislav zavázal se dáti jim 14.852 zl. na výplatu zboží, které kr. Jiří byl zastavil, jakož i na vyplacení koruny a zemského kříže na Karlšteině jim zastavených. Knížeti Jindřichovi dostalo se knížectví Minsterberského a hrabství Kladského a v Čechách Náchodu, Rysmburka, Skalice a Kunětické Hory, kdežto v uherském zajetí se nalézajícímu Viktorinu Opavska a Kolína nad Labem (AČ. I str. 300 a 306). Sněm v Praze 6. ledna 1473 povolil značné berně, aby knížatům byl dluh zaplacen (SRS. XIV str. 5 a FRA. XLVI str. 191). Viktorin byv propuštěn ze zajetí postoupil Matyášovi Kolína, ale i Jindřich odstoupil pak od kalicha (*Tomek* u. m. VII str. 332 a 356.)

[14]) Aspoň 28. září 1479 páni strany Matyášovy v Čechách podnikajíce panství kr. Vladislava tvrdili, že »někteří nyní aneb prvé úřady sobě osobovali listy královskými a skrze přízeň uprošovali, ježto jest to proti králi JMti a právu, *jakož pak list královský čten jest při korunování, aby žádný z nich z úřadu hýbán nebyl*« (AČ. IV str. 445).

by Vladislav byl korunován a vládu nastoupil, sněm zvolil knížete Jindřicha Minsterberského hejtmanem zemským, kterému Horníci také ihned minci, hlavní to tehdy důchod královský, postoupili.[15])

Na to přijel Vladislav 19. srpna do Prahy a jest 22. srpna korunován na hradě Pražském třemi polskými biskupy.[16]) Klada na to důraz, že je králem křesťanským, kterému druhdy i stolice papežská nabízela trůn český, a že mu jde o »upokojení slavné koruny České, jakož i o rozmnožení víry křesťanské a jazyka Slovanského«, snažil se společně s otcem přiměti i přívržence strany Matyášovy, aby jej uznali za krále, ale činil tak z počátku s nevalným prospěchem.[17]) Zvláště se mu nezdařilo získati Slezany, kteří 3. srpna na sjezdě ve Vratislavi dali mu za odpověď, že by byli bezectní, kdyby odstoupili od Matyáše, jejž v Olomúci za krále zvolili.[18]) Přes to ani jim nechtělo se pokračovati ve válce pro velké záhuby země a tak i jinde mezi přivrženci obou králů byla obecná ochota usilovat o prodlužování příměří, aby mezi králi mohlo dojíti k nějakému srovnání.[19]) Ale ochota ta nebyla valná ani na straně Matyáše ani při stolici papežské a tím jednání o mír se protáhlo. Nový papež Sixt IV, ačkoli byl přijal od poslů kr. Vladislava slib poslušenství, bullou ze dne 1. března 1472 uznával toliko Matyáše za pravého krále Českého a dával všechny, kdož se o volbu Vladislava byli přičinili, do klatby.[20]) Tím záhy naděje na smíření Čechů se stolicí papežskou poklesly a spojení Čechův a Poláků proti Matyášovi sice překazilo opanování Čech uherským vojskem; ale úspěchy, které Čechové očekávali od pomoci polské, že totiž Matyáš bude ze zemí přivtělených vypuzen, se nedostavily, ačkoli v samých Uhrách koncem r. 1471 z podněcování císaře Fridricha III. zvedl se proti Matyášovi silný odpor.[21]) V lednu 1472 bylo vojsko polské vypuzeno z Uher, Matyáš vtrhl opět do Moravy a v Čechách byli nuceni strojiti se k nové válce.[22])

Přes to snahy po smírném urovnání pře neutuchají. V březnu 1472 začíná jednání mezi oběma králi o mír a vede záhy k uzavření příměří v Budíně na jeden rok do 1. května 1473.[23]) Na 20. května 1472 svolává

---

[15]) ČČM. 1847, 2 str. 195.

[16]) SLČ. str. 207, *Veleslavín* str. 444, *Palacký* u. m. V 1 str. 44 a *Tomek* u. m. VII str. 323.

[17]) AČ. IV. str. 455 a VI str. 78, FRA. XLII str. 520 a SRS. XIII str. 63.

[18]) SRS. XIII str. 38, 41, 45, 50 a 52—58. O marném prostředkování olomúckého biskupa Tasa při dvoře polském srov. AČ. IV str. 455 a SRS. VII str. 241, XIII str. 44 a XIV str. 2.

[19]) Srov. AČ. V str. 311 a 318, též *Tomek* u. m. VII str. 326 a 329.

[20]) Przegląd Polski XI str. 227 a FRA. XLVI str. 172.

[21]) *Palacký* u. m. V 1 str. 53 a *Tomek* u. m. VII str. 327. Srov. AČ. VI str. 49 a SRS. XIII str. 81.

[22]) Už 28 prosince 1471 sdělováno Janovi z Rosenberka, že »Pražané a jiná města nepřátelská strojí se velmi silně do pole« (AČ. V str. 332).

[23]) SLČ. str. 208, AČ. VI str. 50 a SRS. XIII. str. 86, 89 a 99.

král Vladislav sněm, aby »slavné království České k řádu a pokoji mohlo býti přivedeno« a na něm sděluje se obsah psaní Zdenka ze Šternberka, že i on se svými přívrženci rád by viděl pokoj a dobré země.[24]) Následkem toho dochází k sblížení obou stran v Čechách, jež na sjezdě v Německém Brodě v červnu 1472 volí dva nejvyšší opravce zemské, knížete Jindřicha a Zdenka ze Šternberka, a po krajích podřízené jim opravce k vyřizování sporů v zemi i po krajích.[25]) Moc obou králů se tím ovšem značně obmezuje na prospěch šlechty katolické i utrakvistické. Na následujících společných sjezdech dochází k dalšímu sblížení stran a v lednu 1473 sněm český volí posly k Matyášovi a císaři, aby se zabránilo dalšímu krve prolévání a došlo k narovnání mezi králi.[26]) Na sjezdě v Nise poslové ze tří království 25. dubna usnášejí se, že 28 úmluvců od nich volených má na dalším sjezdě v Opavě rozhodnouti při o království České, když oba králové dají prohlášení, že poddané z přísah propouštějí. Kdyby úmluvcové nemohli se o společného krále dohodnouti, měl býti vrchním rozhodčím Karel kníže Burgundský, po případě Ludvík král Francouzský. Ale přítomný papežský legát Barbo důrazně naléhá na to, aby budoucí obecně uznaný král Český se zavázal, že bludaře navrátí k jednotě církve a jeho prohlášení působí nevoli poslů českých.[27])

Sněm obecní v Benešově 7. června 1473 za účasti ovdovělé královny Johanny přistupuje k snesení Nisskému, aby Čechové měli jednoho krále bez roztržení koruny, a usnáší se, že všichni ve vší koruně mají podniknouti toho za společného krále, pro koho úmluvcové opavští neb vrchní rozhodčí se vysloví. Zajisté sněmovníci oddávali se naději, že většina úmluvců vysloví se pro Vladislava. Při tom usnášejí se, že, dokud nedojde na výpověď úmluvců, každý král má býti zachován při důstojenství a důchodech. S tím nebylo docela v souhlase, když stavové prodlužujíce příměří do 28. září 1474, zvolili čtyři ředitele zemské, kteří měli říditi všechny potřebnosti obecní a saditi po krajích společné hejtmany, tedy vykonávati část moci královské.[28]) Stavové moravští přistupují 27. června 1473 k to-

---

[24]) AČ. V str. 367 a 368.

[25]) AČ. IV str. 456 a SRS. XIII str. 91. Na zápisu jménem kr. Vladislava jsou podepsáni kníže Jindřich, mincmistr Beneš z Waitmile a podkomoří Samuel z Hrádku. Srov. též FRA. XLVI str. 178, 187 a 188, kde se čtou doklady, že papežský legát Marek Barbo kladl při tom za podmínku, aby kacířství z Čech bylo odstraněno, a papež Sixt IV. v listě k legátu ze dne 9. září 1472 už tehdy s tím souhlasil, aby Čechy neb jich část byly ponechány Vladislavu, když na tuto podmínku přistoupí. Příměří samo bylo však také často rušeno. Srov. AČ. I str. 239 a 240 a V str. 340 a SRS. XIII str. 100.

[26]) AČ. V str. 340 a 342, SRS. XIV str. 5 a FRA. XL str. 191. Srov. též *Tomek* VII str. 333 násl.

[27]) AČ. IV str. 460 a SRS. XIII str. 115. O jednání s Karlem vévodou Burgundským, s kterým tehdy císař Fridrich III válčil, srv. SRS. XIII str. 143, 179 a 180.

[28]) AČ. IV str. 465 a SRS. XIII str. 123.

muto zřízení, jež také oba králové schvalují.[29]) Ale když v září o. r. má v Opavě dojíti k vynesení rozsudku, tu strany v nevoli se rozcházejí, oč prý nejvíce kardinál Barbo se přičinil.[30]) Přes to Čechové obou stran se dohodli, že nebudou dále proti sobě válčiti.[31])

Na to podle všeho král Matyáš učinil stavům českým návrh, aby bylo ponecháno papeži, by rozhodl, kdo má lepší právo k českému trůnu, zda Vladislav či on, nabízeje se, že chce Vladislavovi přiznati právo následnické po své smrti, když bude korunován a za poručníka Vladislavova ustanoven. Ale na nabídku stavové čeští odpovídají odmítavě. Na papeže nelze přenésti rozhodnutí, neboť nejde o církev a víru křesťanskou a rozhodování o trůnu českém stolicí papežskou bylo by proti svobodám země. Neznají nikoho, komu by nějaké právo ke království Českému příslušelo. Ti, kdo mají právo voliti krále, zvolili a korunovali Vladislava, jejž i papež za krále uznal a jenž zachovává se k papeži, jak se sluší na syna církve a křesťanské kníže. Jako na nebi není dvou sluncí, tak Čechy nepotřebují dvou králů. Vladislavovi netřeba také poručníka, neb má jej v otci svém a nálezem stavů stal se zletilým, kteří také o to péči vedou, aby po čas mladosti užíval rady zkušených mužů. Koruna Česká — tak prohlašují slavnostně — nedopustí toho, aby nepřítel její Matyáš byl korunován. Stavové sice usilují o mír, ale proti moci budou se mocí brániti. »Nepřemožený duch Čechů,« — praví — »jak jest znám všem národům, není zemdlený ani omrzelostí tak schvácený, aby nedovedl odraziti nebezpečí mnohých nepřátel.« Král Jiří, ač byl odkázán pouze na domácí pomoc, dovedl trůn svůj vítězstvími ozdobiti a tedy Čechové, mohouce se nyní spolehnouti na pomoc z Polska, tím spíše útokům odolají. Ostatně byli by šťastni, kdyby od Matyáše mohli užíti pokoje, ale kterak chce míru, dokazují popleněné krajiny.[32])

Ředitelé zemští svolávají za účelem »upokojení a zřízení slavného království Českého« a udržení dohody obou stran opětně sněm do Benešova, na němž 27. února 1474 děje se snesení, aby byli vysláni poslové ke králům Uherskému a Polskému za účelem srovnání jich různic. Kromě toho vyřizují se na tomto sněmě mnohé rozepře soukromé a vinění pro porušení příměří. Mezi jiným zavazují se Staroměstští postoupiti Zdeňkovi ze Šternberka Měšice s příslušenstvím anebo kdyby tak neučinili, vydati

---

[29]) AČ. IV str. 470 a V str. 369, SRS. XIII str. 128 a 134 a FRA. XLVI str. 200.

[30]) SRS. XIII str. 135.

[31]) FRA. XLVI. str. 215.

[32]) *Dobner*, Monumenta histor. Boh. II str. 431, kdež odpověď stavů klade se do let 1474—1479. Obsah její souvisí s dobrým zdáním pánů koruny České, uveřejněném v AČ. IV str. 455, které se tam patrně omylem klade do r. 1471. Pro vročení tohoto spisu do r. 1474 je významné osvědčení, že Vladislav nestojí o vyhnání ze země a hanbu pánů, kteří drží s Matyášem, nýbrž o plnění povinnosti, kterou jsou zavázáni koruně České a jemu a že se chce přičiniti o to, aby sporné jich věci byly srovnány (AČ. IV str. 456).

mu zápis na 3000 zlatých. V Praze konfiskované domy pánův ze Sternberka, z Rosenberka a Hasenburka mají se jim opět vrátiti a také Malostranští uvolují se 1. dubna Janovi z Hasenburka postoupiti clo v branách Malostranských.[33])

---

[33]) AČ. IV str. 470—474. Srov. FRA. XLVI str. 269 a *Tomek* u. m. VII str. 348. Král Vladislav potvrdil 25. května 1474 Staroměstským zápisy na zboží Měšické v 7000 kopách, když Šternberkovi z vlastních peněz za jeho právo přidali 3000 kop (Sb. I str. 273). O jednání tom poskytuje lepší světlo zápis z 31. října 1474 v liber vetustissimus č. 993 str. 229, podle kterého Zdeněk ze Šternberka žádal postoupení zboží Měšického Staroměstskými z toho důvodu, »že by jeho nedobývali, ale mocí se toliko v ně uvázali. Proti němužto tíž Pražané »skrze znamenité lidi a súsedy vyslané na několiko sněmích odpor sú činili chtiec toho tiem krajem dovoditi, že jsú jedním těžením vojenským najprv Chvatěrub a potom Měšic osazených lidmi s děly dobyli. Ale že na týchž sněmích mezi lidi jest umítáno, ač neprávě, *že pro pány Pražany nemuož býti pokoj v zemi*, když Měšic nepostúpí, oni jakožto vždy první pokoje milovníci nechtiec ani práva svého na též zbožie zapsaného opustiti ani také na krále a pána svého summu obtiečenú k splacení dopustiti uvésti, s starší se obcí zespolku poradivše na tom jsú zuostali, aby právo páně Zdenkovo, kteréž na témž zboží má, splaceno bylo a když podle výpovědi KMti a pánuov na sněmu Benešovském témuž panu Zdenkovi za předepsané právo jeho mělo jest dáno býti tři tisíce zlatých nebo kop grošuov k zaplacenie jich, obeslavše pány starší obecní toho sú na ně podali, odkad a kde vezmúc měli by je zaplatiti, kteřížto mezi sebú o tom pilně rozjímajíce skrze mistra Prokopa od pěti korun, tehdáž od šesti pánuov úředníka, úmysla svého vuoli i radu jsú vypověděli, že pro obtiečenie súsedské, kteréž sú předešlá léta činili aneb ještě činiti budú ku potřebě městské proti nepřátelóm, zdá se jim najlép nynie, aby zbožie obecného nětco k té záplatě zastaveno bylo, vuoli svú k tomu přidávajíce.« Pročež s přivolením pánů starších obecních, jichž jména počtem 67 se uvádějí a to tak, že mezi nimi přichází 21 řemeslníkův (2 konvaři, maléř, 2 kováři, svícník, kolář, 3 postřihači, barvíř, zlatník, 4 kramáři, mydlář, kožišník, nožíř, kotlář a platnéř), zastavila rada Staroměstská zboží Chvatěrubské Jindřichovi Šanovcovi v 1600 zl. uherských a čtyři vesnice poručníkům paní Johanky Prhošové v 1400 zl., uh., aby těmi penězi Zdenkovi ze Šternberka summa 3000 zl, do roka mohla býti zaplacena. Zápis sám začíná takto: »*Kteří se páni králi Jiřímu zprotivili.* Když proti najjasnějšímu kniežeti a pánu, panu Jiřímu slavné paměti, králi Českému, pánu svému a k sobě zvláště milostivému pan Zdeněk Konopištský a podle něho jiní někteří páni a města některá, v nichž sú Němci obývali v Čechách, v Moravě i v jiných zemiech příslušejíciech k též koruně České, nad svými se povinnostmi a závazky zapoměvše svévolně se zprotivili a beze vší slušné příčiny i také přes JMti hodná a dobrotivá poddávánie válku v zemi začali s pomocí krále Uherského a ponuknutie papežského skrze vydanú klatbu pro krve božie od lidu obecnieho přijímánie, a z toho netoliko týchž pánuov pôvodem, ale i samých skutečným počinkem mnoho záhuby v zemi skrze statkuov bránie, lidí bez lítostí šacovánie, pálenie bez milosti a nade všecko ukrutněje od křižovníkuov cizozemcuov a jiných jimi uvedených

Jednání s králi o pokoj nevede ale k cíli, hlavně následkem zakročení císaře Fridricha, jenž nepohodnuv se s Matyášem, hledí překaziti uzavření míru mezi Čechy a Uhry a vybízí přívržence Šternberkovy, aby uznali Vladislava za pravého krále, by aspoň v Čechách mohl nastati pokoj.[34]) Když vychází doba příměří, nastává nová válka ve Slezsku. V říjnu 1474 silné vojsko českopolské obléhá bez úspěchů Vratislav, které udatně brání sám Matyáš, takže 15. listopadu dochází ke schůzi tří králů v Machomoru a 8. prosince k uzavření příměří do 14. května 1477.[35])

Otázka, komu má připadnouti moc královská, zůstává nerozhodnuta, ač v Čechách po neúspěchu ve Slezsku začínají se smiřovati s myšlenkou, že Vladislav nepodrží celé koruny. Na sněmě v březnu 1475 konaném, kterého účastnily se obě strany, bylo usneseno domáhati se toho, aby aspoň obě Lužice a Svídnicko s Javorskem zůstaly při království Českém, kdežto ostatní Slezsko s Moravou míněno přenechati Matyášovi; ale Matyáš ustanoviv svého levobočka Štěpána hraběte Zápolského hejtmanem nad Slezskem a Lužicí nemínil od svého nároku na všechny země přivtělené ustoupiti[36]) a aby panství své nad nimi uhájil, začíná od té doby vládu v těchto zemích bezohledně vykonávati, což zvláště Vratislavští, posavadní nejvěrnější stoupenci jeho, pocítili, když ve své věrnosti a obětivosti začali kolísati. Bylť ve Slezsku ustanoven náměstkem neboli anwaltem Zápolského Jiří ze Šteinu, jenž tam krutě a zištně vládl, takže o něm praveno, že chce celé království do svého měšce strčiti a k jeho

---

pomocníkuov starých i mladých, žen i dietek, nekřesťanská mordovánie žalostně dála jsú se; jichžto ukrutenstvie jiní páni zemští, rytieřstvo i města pána svého čest a České země dobro z povinnosti milujíc trpěti déle nemohúce zámkuov týchž nepřátel svých musili sú dobývati. V tom po nesnadkách mnohých, když sú toho, což sú chtěli, nedovedli, nepřietelé zespolku sobě sněm v Německém Brodě uloživše na tom sú oboji jednostajnú vuolí ostali, aby zbožie nedobytá mečem byla těm, čiež jsú, zase sstupována ot obojí strany.« Zápis do knih provedl konšel Vít sukna kraječ místo Samuele z Hrádku. Srov. též *Tomek* u. m. VII str. 348 a VIII str. 338. O zmíněných domech panských a o clu v branach Malostranských srov. dále *Tomek* u. m. VII str. 349 a VIII str. 105, 116, 117, 136, 139 a 342.

[34]) FRA. XLVI str. 281 a 288 a SRS. XIII str. 152 a 165.

[35]) AČ. V str. 355 a 357 a VI str. 52 a 53, *Eschenloer*, Geschichten der Stadt Breslau II str. 320, SRS. XIII str. 153, 158, 162 a 165—168 Srov. *Tomek* VII str. 362, jehož mínění na str. 367 vyslovené, že Matyáš příměří to neschválil, není asi správné. Nad zachováváním příměří a za účelem rovnání pří o statky a škody ustanovují se v Čechách opět dva zemští hejtmané kníže Jindřich a Zdeněk ze Šternberka (SRS. XIII str. 170 a FRA. XLVI str. 341). Na Moravě mělo se podobně státi, ale sněm moravský se svolením Matyáše i Vladislava zvolil jediného Ctibora z Cimburka, kancléře Českého, za hejtmana zemského (*Tomek* u. m. VII str. 367).

[36]) SRS. XIII str. 187, 189 a 191.

radě Matyáš, nedůvěřuje Vratislavským, dal jim 13. února 1475 nový řád volební, podle kterého rada a kmetcí soud měli se dostati do rukou patricijských, a v němž sobě vyhradil právo jmenovati nad nimi prvního konšela jakožto král. hejtmana neb seniora.[37]) Toto obmezení autonomie městské velmi těžce nesla tamější obec, jak se později ukázalo.

A jako ve Slezsku absolutistické panství Matyášovo vzbuzovalo odpor, tak se dálo i v Čechách ve straně šlechty katolické. Korvín nedůvěřoval pánům českým pro jich dohodování se s králem Vladislavem tou měrou, že jich více ani do rady nebral. Roztržku úplnou mezi nimi způsobil pak držitel Horažďovic Racek Kocovský, jenž maje soukromou při s Budějovskými a nenacházeje podpory při králi Vladislavovi, přikázal se roku 1475 Matyášovi, kdežto Šternberk, jehožto povinností bylo jakožto hejtmana zemského bdíti nad mírem zemským, ujímal se Budějovských proti vůli uherského krále.[38]) Když pak 4. prosince 1476 Zdeněk ze Šternberka zemřel, zvolen na sjezdě v Budějovicích v lednu 1477 Bohuslav ze Švamberka za nástupce jeho v nejv. hejtmanství strany uherské a ten nevyhověl rozkazu Matyášovu, aby Kocovskému na pomoc přispěl, nýbrž v listopadu 1477 oblehl s hotovostí zemskou Horaždějovice, načež z rozkazu krále Matyáše 30. ledna 1478 v Budějovicích je zajat a v Uhrách uvězněn,[39]) což ovšem velmi pobouřilo mysli katolických pánů českých. Bylť Švamberk

---

[37]) *Markgraf* u. *Frenzel*, Breslauer Stadtbuch v Cod. dipl. Silesiae XI str. XLIV násl., 34—36 a 191—193, *Eschenloer* u. m. II str. 334 a SRS. XIII str. 201. Seniorem tím byl jmenován Eisenreich a po něm od r. 1487 Dompnig, který ve Vratislavi ve shodě se Steinem libovolně vládnul a k jehož podnětu Matyáš i volbu rady zastavil. Dle řádu z r. 1475 měla se rada tím spůsobem obnovovati, že každého roku o popeleční středu mělo se kupectvo sejíti na radnici a zvoliti ze svého středu 24 osob, které pak tolikéž osob z cechů sobě přibrali a těchto 48 volitelů společně s posavadními konšely a kmety mělo pak voliti sedm nových konšelův a jedenácte kmetů, jakož i tvořiti širší radu. Za konšely směli býti voleni starousedlí měšťané a toliko dva z cechův a za kmety devět patriciův a dva řemeslníci. Když si Vratislavští stěžovali Steinovi na bídu, do které válkou upadli, takže byli ve vlastním městě ožebračenými hosty, odpovídal jim: »Ir habet den tanz geheget, ir müsset den pfeifern und lautenschlägern lonen, man musz euch also anrichten, dasz ir fort mehr solche türstigkeit nicht an euch nemet, *mit königen zu krigen, königen nicht gehorsam zu sein, könige ketzer zu heiszen.* Dem bapste geburet ketzer zu erkennen und nicht euch *bauern* von Breslau« (*Eschenloor* u. m. II str. 395). Sám notář Vratislavský Eschenloer měl býti mučen, aby pověděl, »welcher im rate und bürgern polnischte« a v kronice své (str. 327) ulevuje si slovy: »O Bresslau! Du wolltest vor zeiten nicht friden mit eren ufnemen, o Bresslau, du wolltest ja krigen und deinen ratleuten nicht folgen, itzunder hettest du gerne gefolget, es war zu spaete. Vermaledeitet sei die gemeine, die irem rate nicht gehorsam ist.«

[38]) AČ. IV str. 71—83 a VI str. 130.

[39]) AČ. III str. 387 a IV str. 90; *Palacký* u. m. V 1 str. 129 a 133 a *Tomek* u. m. VII str. 374, 376 a 393—395.

Matyášem obviňován, že o své újmě příměří uzavřel a Budějovským i Plzeňským nařizoval, by lid uherský do měst nepouštěli, a když žádal, aby byl souzen pány českými, Matyáš postavil jej před pány uherské a pak moravské, hroze mu, že ztratí hrdlo, jestliže se ze zajetí nevyplatí.[40]) Ve všem tom spatřováno hrubé porušení svobod zemských, podle kterých pán český na soudě zemském měl býti souzen, a přispívalo to ke sblížení katolické šlechty s králem Vladislavem.

Když proto měla vypršeti lhůta, na kterou bylo ve Vratislavi uzavřeno příměří, starají se přivrženci obou stran, aby nedošlo k novému válčení mezi nimi. V březnu 1477 koná se v Praze sněm »pro upokojení království« a sám Matyáš uznávaje záhuby, jež válka způsobila, povoluje 9. března žádosti stavů moravských, aby mohli s Čechy a Poláky pokoj zachovati, dokud mezi králi nebude konce.[41]) Na dubnovém sjezdě v Rokycanech usnášejí se obě strany, že příměří vratislavské má i po 25. květnu dále trvati, a Vladislav dává k tomu v květnu svolení.[42]) V stejný čas jedná se ve Slezsku o prodloužení příměří, k němuž i Matyáš konečně svoluje, když nebude proti němu namířeno.[43])

Válka přes to nekončí, nýbrž přenáší se do Rakous, kde císař Fridrich III. za pomoc Čechy prokázanou proti odbojným stavům uděluje Vladislavovi 10. června 1477 léno na důstojenství královské a volenectví, vyzývaje zároveň stoupence Matyášovy v zemích Českých, aby zachovávali věrnost tomuto panovníku, jenž prý byl právem zvolen za krále Českého.[44]) Při tom vydává císař 22. června také Pražanům majestát, v kterém vděčně uznávaje, že mu opětně s králem svým válečnou pomocí přispěli, stvrzuje jim zlepšení městského znaku a osvobození od cla a mejta po vší říši Římské, zvláště ve Vídni, a ustanovuje, že s nimi, kdyby ve válce byli zajati, má býti nakládáno jako s rytířskými lidmi.[45])

Výprava do Rakous končí však nešťastně. Vojsko české neobdržujíc žoldu ani od Vladislava ani od »židovského« císaře dává se na zpáteční pochod, a Matyáš chtěje ztrestati »nekřesťanské chování císaře«, jenž hlavě kacířů propůjčil regálie, vypovídá mu 12. června válku a nutí jej, že s ním

---

[40]) AČ. III str. 387—392, VI str. 60 a 163 a IX str. 219 a 238. Horaždějovice byly pak během roku 1479 českým vojskem královským dobyty, takže Racek »pán ukrutný ztratil jich v nemúdrosti rozumu« (AČ. IV str. 91 a VI str. 59).

[41]) AČ. V str. 371.

[42]) AČ. V str. 373.

[43]) SRS. XIII str. 208, 211 a 215.

[44]) SLČ. str. 213, *Eschenloer* u. m. II str. 358, SRS. XIII str. 221 a 229 a *Grünhagen* a *Markgraf,* Lehensurk. Schlesiens I str. 84. Srov. *Palacký* u. m. V 1 str. 141 a *Tomek* u. m. VII str. 385.

[45]) Sb. I str. 281 a 284. Podle zprávy do Saska 25. března 1477 dané Pražané se účastnili tohoto válečného tažení 300 pěšími a 100 jezdci (FRA. XLVI str. 412).

1. prosince uzavírá mír a uděluje mu léno stejnými slovy jako před tím Vladislavu.[46])

Zatím stavové obou stran nepřestávají starati se o prodloužení příměří a uzavření pokoje. Postavení Matyášovo se tím časem značně polepšuje, neboť po jeho straně stojí rozhodně papež Sixt IV., uznávaje jej za jediného pravého krále Českého a legát papežský Baltazar de Piscia dává 15. ledna 1478 ve Vratislavi opětně do klatby krále Kazimíra a Vladislava jakožto ochránce kacířů.[47]) Přes to ujednává se v Broumově se Slezany příměří do 23. dubna 1478, které pak i na Moravě se prodlužuje do 25. července 1478.[48])

Konečně v Brně 28. března 1478 plnomocníci a radové obou králův uzavírají mír v rozepři o korunu Českou, podle něhož Matyášovi zapisují se země přivtělené v zástavní summě 400.000 zlatých uherských a to tak, že se Vladislavovi ponechává právo summu tu splatiti, když rok napřed ji vypoví. Země tyto mají uznávati Vladislava za dědičného pána a krále, kdežto Matyáš má zůstati pouhým zástavním pánem, pročež poddaní jeho mají dědičný hold obrátiti v hold zástavní a až do výplaty zůstávati v jeho poslušenství. Matyášovi sice se přiznává, že může i nadále psáti se králem Českým, ale Vladislav nemá býti povinen tento titul mu dávati.[49])

Vladislav sice schválil tento mír, ale Matyáš jsa povzbuzen zprávou o porážce, kterou způsobil hejtman jeho Jan Planknar z Kinšperka vojsku českému u Plzně,[50]) odepřel tak učiniti. Stál na tom, aby země přivtělené jemu připadly dědičně jako králi Českému, a prodloužil toliko příměří do 29. září.[51]) Den po projití příměří (30. září) byla pak na Budíně uzavřena nová smlouva o pokoj, podle které oba králové zůstaveni jsou při svém právu jako pánové dědiční, takže oba měli i ve vzájemných stycích užívati titule králů Českých. Poraženému takto Vladislavovi zůstaly toliko Čechy, v nichž přivrženci Matyášovi měli mu holdovati, tak jako přivrženci Vladislavovi v zemích přivtělených byli povinni panství Matyášova podniknouti, neboť v těchto zemích král Uherský měl vládnouti jako jich pravý král a pán dědičný. Teprve po smrti jeho mohly Morava a ostatní země přivtělené býti vyplaceny od koruny Uherské a navrátiti se ke koruně České, když král Vladislav neb jeho nástupce by zaplatil 400000 zl. uh. Jinak zůstanou i nadále v poddanosti a zástavě králův neb království Uherského, ale nástup-

---

[46]) SRS. XIII str. 215, 237, 240 a 241, *Chmel*, Monumenta habsb. I 2 str. 117 a 123, FRA. XLVI str. 422 a 434, *Eschenloer* u. m. II str. 367, *Palacký* u. m. V 1 str. 149 a *Tomek* u. m. VII str. 387 násl.

[47]) *Eschenloer* u. m. II str. 368—371 a SRS. XIII str. 229, 233 a 241.

[48]) SRS. XIII str. 225 a AČ. V str. 374 a X str. 278.

[49]) Český text (nedostatečný) v AČ. IV str. 48, německý v SRS. XIII str. 245 a u *Eschenloera* u. m. II str. 373. Srov. též SRS. XIII str. 256.

[50]) *Palacký* u. m. V 1 str. 159 a *Tomek* u. m. VII str. 399. Srov. též AČ. III str. 386.

[51]) *Tomek* u. m. VII str. 398 a 401.

cové Matyášovi v Uhrách nemají se více psáti králi Českými, nýbrž toliko zástavními pány zemí přivtělených, pokud země ty nebudou vyplaceny. Kdyby Vladislav zemřel dříve než Matyáš a tento pak byl přijat neb zvolen za pána země České, tu země přivtělené měly ihned po korunování navrátiti se ke koruně České.[52])

Radové obou králů vyhlásili 7. prosince 1478 v Olomúci tuto smlouvu budínskou[53]) a jak bylo vyjednáno, došlo 21. července 1479 na sjezdě obou králů v Olomouci ke konečnému utvrzení této smlouvy o pokoj. Při tom závazek v předcházejících úmluvách obsažený, že oba králové se o to zasadí, aby různice mezi papežem a Čechy i Moravany o kompaktáta byla slušně srovnána, aby arcibiskup byl jmenován a klatby zdviženy, byl ve smlouvě vynechán.[54]) Nestalo se tak zajisté náhodou. Z událostí, jež následovaly, možno se domýšleti, že papežský legát Baltasar z Piscie, jenž byl jednání přítomen, přiměl krále Vladislava k jakési přípovědi, že bude se snažiti o vyplenění kacířství v Čechách, a následkem toho všechno další jednání o stvrzení kompaktát dálo se neupřímně, více na oko, nežli s nadějí na úspěch.

Smlouvou budínskou roztržena je koruna Česká na dvě části a pozbyla na delší dobu svého dřívějšího samostatného významu v poměrech mezinárodních. Už před tím nezávislost zemí přivtělených byla vzrostla a šlechta obou stran jak v království tak i na Moravě sjednotila se, aby

---

[52]) AČ. IV str. 488—495 a *Chmel*, Monum. habsburgica I. 3. str. 252. Srov. též AČ. VI str. 171.

[53]) AČ. V str. 377—387 a *Eschenloer* u. m. II str. 388—400.

[54]) SLČ. str. 217. Stvrzovací listina Matyášova čte se u *Grünhagena* a *Markgrafa*, Lehens- u. Besitzurkunden Schlesiens I str. 21 a Vladislava u *Dobnera*, Monumenta Bohemiae IV str. 449. Srov. též AČ. IV str. 92, SRS. XIII str. 267 a 271 a FRA. XLVI str. 453. K smlouvě olomúcké přistoupili 21. července 1479 stavové Slezští s výhradou, že v případě uprázdnění trůnu Uherského nemají býti poddáni stavům uherským, nýbrž že budou povinni holdovati křesťanskému králi Českému (Lehensurkunden I str. 30, SRS. XIV str. 9 a AČ. V str. 387). Moravští stavové přistoupili k smlouvě teprve 1. září 1480, uznávajíce, že jsou Matyášovi poddáni jakožto pravému a dědičnému králi Českému a po smrti jeho »aby koruna Česká věčně po kusiech roztrhována nebyla«, že má právo dědičné býti proměněno »v právo upřiemého a požitečného panstvie«, jež zůstane při dědicích a potomcích krále Matyáše a při království Uherském, pokud zástavní summa nebude zaplacena. Kdyby pak koruna Uherská osiřela, stavové Uherští nemají je za poddané své považovati, nýbrž za bratry až do volby nového Uherského krále (AČ. X str. 281). Jediní Lužičtí stavové odepřeli dáti písemné prohlášení, že k smlouvě přistupují a vyslali v březnu 1480 do Prahy k Vladislavovi posly, by se jich ujal, neboť jsou přivtěleni České a nikoli Uherské koruně, ale král dal jim vyhýbavou odpověď, že se jich chce zastati, kdyby proti znění smlouvy byli utlačováni. Na to Lužičané setrvali v odporu a nevydali zápisu, jehož Matyáš na nich žádal (SRS. IV str. 20—28 a *Grünhagen* a *Markgraf*, Lehensurkunden I str. 38).

udržela nadvládu ve státě na úkor moci královské a stavů nešlechtických. Stát nabyl rázu stavovského, šlechtického. Moc královská octla se takto v postavení málo závidění hodném. I kdyby bývala v rukou sebevědomých, rázných, byla by toliko s velkou námahou mohla překonati obtíže, jež spory stavovské a náboženské kladly jí do cesty. Ale octnuvši se v rukou slabých a nesamostatných, stala se loutkou stran i jednotlivcův a musila klesati od stupně k stupni. Čechové — jak praví jeden historik — měli tehdy sice dvé králů, ale vlastně žádného. Král Vladislav jsa mlád projevoval ducha dobromyslného, ale k vládě méně způsobilého. Jsa sám ovládán, nedovedl ovládati jiné. Celá doba jeho panování je toho dokladem. Následkem toho Čechy požívajíce dlouhá léta pokoje, nezasahují do osudu vůkolních zemí s tou váhou, s kterou činívaly druhdy, nýbrž stávají se jevištěm vnitřních zápasův, rejdištěm šlechty, která připravuje úpadek státu a cizí panství. Nelze říci, že by se tím byla prokázala nemožnost udržení samostatného státu Českého v střední Evropě, neboť stát tento trval přes všechny vnitřní spory a zevnější útoky po staletí, nýbrž prokazovala se tím pouze pochybnost trvalého udržení stavovského státu, jejž panující třídy za slabosti moci královské, při nedostatku velkých národních neb všelidských ideí a při malém počtu a vlivu silných, nezištných, vlastenecky smýšlejících osobností bezohledně dovedly vykořisťovati, jehož existenci sobecky podrývaly a jehož konečnou zkázu ve spojení s mocmi zahraničními přivésti musily, jestliže národ sám nedovedl zjednati nápravu.

Za poměrů těch samospráva městská v Čechách dospěla sice nejvyššího stupně rozvoje, ale bylo jí brániti se proti obmezování a zneužívání všeho druhu, a stávalo se také otázkou, zdali při převládajícím sobectví i starousedlých tříd městských a při nesoudnosti a vrtkavosti smýšlení obecného lidu nebude spíše k zisku jednotlivců, nežli k obecnému prospěchu.

Nový král po korunování svém obnovil teprve 17. září 1471 rady v obou městech Pražských a to asi k návrhu konšelův odstupujících, kterým zavázán byl vděčností, že se přičinili o uvedení jeho do země. Na Starém městě setrval v úřadě jakožto první purkmistr *Samuel z Hrádku* a na Novém městě *Jiří Majnušek*. Kromě nich zůstali z předcházejících rad v úřadě na Starém městě čtyři a na Novém tři konšelé. Zástupcové řemeslnictva obdrželi při tom menší zastoupení.[55]) Střídání konšelů v úřadě purkmistrském dálo se opět jako druhdy. Na Malé straně sázel podkomoří Samuel z Hrádku radu osobně 30. září 1471 a činil tak i v následujících letech a sice v posledních dvou měsících roku. Pouze r. 1473 dal se zastupovati hofrychtéřem Janem z Radiče. Do r. 1476 udržel se zde v úřadě prvního purkmistra *Hanušek krejčí*, v úřadě zůstávala stále polovice členů předešlé rady a řemeslníci tvořili menšinu.[56])

---

[55]) *Tomek* u. m. IX str. 270 a 285. Z řemeslníků zasedají v radě na Starém městě: kraječ sukna, soukenník, mečíř a postřihač suken, na Novém městě pouze řezník.

[56]) Obnovy jsou zapsány v kn. arch. č. 2080 na l. 254, 271 (13. prosince 1472), 287 (2. listopadu 1473), 297 (15. listopadu 1474) a 305 (16. listopadu

Poměr, v jakém se mladistvý král k městům Pražským ocitl, byl z počátku přátelský. V majestátu ze dne 12. května 1472, kterým potvrzuje Starému městu privilegia předešlých králů, vzpomíná vděčně toho, že měšťané Pražští pilně o to pečovali, aby k svému království přišel, nedopustivše, pokud na nich bylo, aby povýšení jeho na království bylo zmařeno lidmi, kteří se na ně třeli. Jako pomáhali předku jeho králi Jiřímu vší svou mocí věrně a ustavičně proti zprotivělým, tak i jemu k veliké jsou pomoci proti nepřátelům, nelitujíce statečně a hotově nákladů. Město královské Pražské nazývá »ctí hojnou slavného království Českého«, »kněžnou skvoucí, království paní a stolicí nejvyšší královské velebnosti«, jež převyšuje jiná města zvláštními obdarováními, pěkným města zřízením jakožto prvotní oud těla krásnými stavbami, z nichž jmenuje hlavní chrám arcibiskupský, a obecným učením, které jako slunce jasné a skvoucí světlo hojně osvěcuje srdce lidská božskou moudrostí a lidským uměním, jsouc netoliko k znamenité slávě království, ale i k užitku a prospěchu okolním zemím. Dokládaje, že město Pražské je sice na několik měst rozděleno, ale že Větší město má mezi nimi prvotnost, jsouc výborným právem obdarováno, vypočítává některé výsady jeho, jako že měštěnín pražský nemá nikde jinde býti souzen, nežli před purkmistrem a konšely a že z Nového města má jíti odvolání do města Starého.[57]) Dalšími listy z téhož roku stvrzuje Staroměstským výsady krále Jiřího z r. 1459 na zrušení všech věčných platů na domech, na clo na mostě, na ostrov pod hradem a na držení pět a třidceti vesnic a dvorů, k nimž ještě devět vsí a dvorů připojuje, jež zapisuje v 3500 kopách, takže všechny statky staroměstské zapsány jsou v 5000 kopách.[58]) Náklonnost k Praze projevil Vladislav též tím, že přebývaje v královĕ dvoře na Starém městě dal souhlas k stavbě nové věže Prašné při tomto dvoře, sám základní kámen 20. března 1475 k ní položiv, kterou pak bakalář Matěj Rejsek nákladem obce dostavil.[59])

V tom čase nedocházelo pro poměry politické skoro po čtyři léta k obnově rad v žádném z obou měst Pražských. Teprve když Vladislav uzavřel 8. prosince 1474 s Matyášem na tři léta příměří, přikročil po návratě do Prahy 13. února 1475 k sázení konšelů na Starém i Novém městě. Ustanovil zase *Samuela z Hrádku* a *Jiřího Majnuška* prvními purkmistry a

---

1475). Srov. *Tomek* u. m. IX str. 303 a 304. Z řemeslníků zasedají v radě roku 1471 krejčí a kolář, 1472 krejčí, soukenník a kovář, 1473 krejčí, kovář, soukenník a kolář, 1474 krejčí, kolář a kamenník a 1475 dva krejčí, kolář, kovář a řezník.

[57]) Sb. I str. 265.

[58]) Sb. I str. 269, 270 a 271. — Úplné znění posledně uvedeného listu z 18. ledna 1472 chová se v archivě m. Prahy č. 1142 a v archivě kapitoly pražské (*Tomek* u. m. VIII str. 53 a 335). — R. 1474 přišlo k statkům staroměstským zboží Měšické, o čemž viz pozn. 33 na str. 310. Novoměstští obdrželi teprve 13. května 1474 stvrzení listů na držení šesti vsí k obci a ke kostelům. (Sb. I str. 272).

[59]) SLČ. str. 210 a *Tomek* u. m. VII str. 368 a VIII str. 59.

ponechal většinu konšelů, kteří v starých radách zasedali, opět v úřadě, na Starém městě, pokud známo, nejméně sedm a na Novém městě jedenácte z dvanácti.[60]) Rady podržovaly i nadále ráz patricijský, majíce mezi sebou toliko několik zámožnějších řemeslníků,[61]) a není zajisté beze vší vnitřní souvislosti, že tato obnova rad v Praze stala se téhož dne, kdy král Matyáš ve Vratislavi vydal nový řád volení rady v zájmu zeměpanském a živlu patricijského.[62])

Jak složení rad obou měst tak i činnost jich vzbuzovaly však v obcech značný odpor, takže král viděl se nucena 17. ledna 1476 k nátlaku bouřících se obcí obnoviti radu na Novém a 18. února na Starém městě a to tak, že ani jednoho člena předešlých rad v úřadě neponechal, což se posud málo kdy bylo stalo. Pravilo se, že rady byly sesazeny[63]) a poněvadž mezi sesazenými a pak pronásledovanými konšely byli předáci strany podobojí, vznikla obava, aby noví konšelé nepodporovali reakci ve věcech náboženských. Nebylť spor o korunu posud rozhodnut, přivrženci strany Matyášovy účastníce se sněmů v Čechách nabývali vlivu na správu zemskou a Vladislav byl by zajisté rád naklonil si stolici papežskou. Tím asi se vysvětluje, že Novoměstští vymohli si 21. dubna 1476 na králi majestát, v kterém vychvaluje jich věrnost, již králům Českým vždy osvědčovali, sliboval jim, že je zachová při kompaktátech se sborem basilejským smluvených tak, jak i předešlí královéé byli učinili. Zároveň potvrzoval jim privilegia předešlých králů, zvláště krále Jiřího z r. 1459, kterým dluhy obecní, jež bez svolení krále byly uzavřeny, za neplatné jsou prohlášeny, a domy městské ode všech věčných závad jsou osvobozeny, což hlavně týkalo se platů k účelům církevním na domech pojištěných.[64])

Tímto prohlášením, že král nemíní ničeho měniti na stavu věcí náboženských, vření v lidu Pražském nebylo však zažehnáno, nýbrž obrátilo se proti sesazeným konšelům, kteří obviňováni jsou z nesprávností ve správě obecní. Otázky náboženské užíváno bylo při tom z té i oné strany jako zbraně k dosažení neb udržení moci v obci. V době té nespokojenost s konšely šířila se z důvodů politických i náboženských i po jiných městech. V Kutné Hoře zejména obec 24. dubna 1476 učinila narovnání s radou, chtějíc se uvarovati toho, aby nenastala roztržka, k jaké prý došlo

---

[60]) *Tomek* u. m. IX str. 270 a 286, jenž zná pouze dva členy rady Staroměstské z té doby. Seznam ten dá se ale doplniti dle SLČ. str. 212 a podle Hájkovy Kroniky české l. 448 o jména: Samuel z Hrádku, Vít kraječ sukna, Lukeš ze železné ulice, Jan od červeného kříže a Jan Zajíček od vzchodu.

[61]) Na Novém městě zasedali v radě kramář, soukenník a kožešník (*Tomek* IX str. 286.)

[62]) Srov. str. 312.

[63]) Kn. arch. č. 2087 l. K 9; *Tomek* u. m. IX. str. 270 a 286 a *Mik Dačického z Heslova*, Paměti (cit. Dačický) I str. 62.

[64]) Sb. I. str. 253 a 277.

»v městech Pražských, kde se byla obec zbouřila proti pánům konšelům na Starém i na Novém městě«. Tu konšelé kutnohorští zavázali se, že nebudou jednati o věcech obecních bez spoluúčastenství »pánův obecních a pánův starších« a že počty z příjmův a vydání obecních bude po každé stará rada skládati nové radě a těm, kdož z obecních a starších budou k tomu vydáváni. Kromě toho, poněvadž rada přijímala katolíky do sousedství, kdežto v městech katolických kališníci nebyli trpěni v obcích, usneseno, že protivníci kalicha nebudou více do obce přijímáni aniž jim zakupování domů bude povolováno. Pokud pak se týče obnovování rady, odstupující konšelé neměli na svá místa navrhovati »žádných cizozemcův a jiných kalichu odporných, než ty, kdož jsou jazyka českého a srovnávají se v obcování u víře«.[65])

Není pochybno, že v obcích Pražských většina měšťanstva činila asi podobné požadavky a hleděla je bouřlivým způsobem prosaditi, avšak konšelům vládnoucím podařilo se hnutí obrátiti proti předchůdcům v úřadě. O těch šířily se pobuřující pověsti a řeči, proč byli sesazeni, a tak došlo k opětnému velkému vzbouření lidu proti nim, jež úřadující rady, ačkoli v nich živel patricijský měl též převahu,[66]) neuměly neb nechtěly potlačiti. Začátek stal se 29. dubna — tedy pět dní po narovnání obce s radou v Kutné Hoře — na Novém městě, kde byl prvním purkmistrem *Martin Ráček*, soukenník. Obec sešla se na radnici a zjímala některé ze starých konšelů, zejména Jiřího Majnuška, Jiříka od černé růže a Klímu Kosteláka a dávajíc jim vinu ihned je také odsoudila. Když se obci velkými pokutami vyplatili, jsou z města vypovězeni a chválili prý boha, že jsou při hrdlech a statcích zůstaveni.[67]) Na to i Staroměstská obec, kde vládl první purkmistr *Jan Legát*, soukenník, vzbouřila se a zběhši se k radnici učinila některým starým konšelům podobně. Většina jich spasila se útěkem, ale Vít sukna kraječ, Lukeš od červeného jelena v železné ulici, Jan Zajíček od zchoda a Jan od červeného kříže jsou zajati, dva z nich (Lukeš a Jan od červeného kříže) jsou na radnici útrpným právem vyslýcháni a 21. května jsouce od některých konšelův a ode vší obce odsouzeni na smrt, měli 24. května býti stínáni. Na štěstí pro ně vrátil se však král do Prahy, jenž poslal ihned nejv. purkrabího Jana Jence z Janovic a komorníka Jana z Roupova ke konšelům s rozkazem, aby jim ničeho neučinili. A tak starší

---

[65]) *Palacký* u. m. V 1 str. 124—126. O sporech, jež měli Horníci před tím 15. března 1476 s nejv. mincmistrem Benešem z Vaitmile srov. Dačického I str. 43.

[66]) Na Starém městě zasedali v radě toliko kramář a nožíř a na Novém městě dva soukeníci a nožíř.

[67]) SLČ. str. 211 a Hájkova kronika l. 448. Obě tyto zprávy se celkem shodují a paměť, kterou Hájek nejspíše z nějakého současného zápisu zachoval, může se pokládati za věrohodnou. Podle toho Majnušek musil postoupiti obci vápenici a louku a vyplatiti se tisíci kopami, jež král Vladislav pod způsobou půjčky od Novoměstských vzal, kdežto ostatní dva konšelé zaplatili šest set kop.

obecní vzavše od Lukše sto a od Jana od červeného kříže čtyři sta kop vypověděli je z města. Na bývalého primátora a podkomořího Samuela z Hrádku obec si netroufala, nýbrž zavázala jej toliko slibem, že se dostaví k soudu a tam se očistí, z čehož jemu bude dávána vina. Na to pak Samuel prý »utekl jest z města Pražského«.[68])

Pokud se vin týče, jež starým konšelům obcemi byly dávány, je nápadno, že v knihách městských o tom nezachovaly se zprávy a že jsme odkázáni toliko na prameny neúřední. Jisto je, že obce, v nichž živel řemeslnický byl četně zastoupen, nevražily na konšely, kteří patřili k městskému patriciátu a užívali několikaletého držení úřadů k obohacování a k utlačování lidu.

Žaloby, jež starší obecní přednášeli, nebyly ostatně v obou městech ve všem stejny. Na Starém městě zbouřila se obec proto, že prý konšelé »počtů nečinili, sami se tím dělili a užívali, neb sou byli několiko let na konšelství, že základy brali, komory vylamovali a zapečeťovali«, zvláště když vybírali pro krále daň z hlavy stejně od chudých i bohatých, nehledíce k jich poměrům majetkovým. Letopisec, který zprávu tu zaznamenal, vyslovil přece pochybnost o pravdě její slovy: »ač jest to tak bylo«.[69]) Jiný letopisec dává hlavní vinu bývalému prvnímu purkmistru Samuelovi z Hrádku, jenž chtěl, aby se vše dálo, co král rozkázal, při tom prý »lakomství miloval a proto v kšaftích upřímně se nechoval«, jako zejména neprovedl kšaft svého švakra starého podkomořího Vaňka z Valečova a jeho manželky Ofky na úkor jich dcer.[70])

---

[68]) SLČ. str. 212 a *Hájek* u. m. l. 448, jenž jmenuje mezi obviněnými ještě »Jana písaře, kterýž dlúhý čas seděl v kládě«.

[69]) SLČ. str. 211.

[70]) SLČ. str. 212. Valečovský zemřel 19. února 1472 a letopisec (SLČ. str. 208) poznamenal o něm, že kněz Lupáč nazval jej »doctor idoneus«, a že »chtěl kněží přes dieru do klády sázeti«. Z rozepří, jež po jeho smrti vznikly a v nichž měl účastenství též pan Samuel, nejspíše jako poručník jeho dcer, známe některé podrobněji. Vaněk z Valečova dal dlužní úpis Janu Trutnovskému na deset kop platu ročního, jejž Trutnovský postoupil dobrou vůlí Ctiboru Rohlíkovi a když Rohlík zažaloval podkomořího Samuele z Hrádku na komorním soudě o placení platu toho, tu Samuel popřel pravost pečeti páně Vaňkovy a soud uložil mu, aby nařknutí provedl (AČ. VII str. 559). Když se tak mělo státi, král s radami komorního soudu 19. ledna 1483 odročil rozhodnutí, poněvadž svědkové pro nemoc se nedostavili a také k tomu se neznali, že by pečeti s jich vůlí k tomu listu přišly (AČ. VIII str. 415). Když pak zahájen byl 6. června 1485 soud zemský, tu Ctibor Rohlík přednesl tuto rozepři na tento soud zemský a tam 11. října uloženo podkomořímu Samuelovi, aby provedl a to sám sedmý v kapli Všech Svatých, že pečeť není s vůlí Vaňka přivěšena (PDZ. II str. 405). Samuel při ztratil, neboť 10. října 1486 obviňují dcery Jana Trutnovského Ctibora Rohlíka, že vzal panským přísudkem od Samuele z Hrádku 500 kop a za škody 450 zlatých a že jim polovice té sumy patří (Tamže II str. 417). Nelze tedy úplně věřiti

Na Novém městě neobviňovali starých konšelů, že nečinili vůbec počtů, neboť se zachoval zápis, že konšelé r. 1471 zvolení a také berníci za osm berní kladli 10. března 1474 počty, jež obec schválila.[71]) Ale za to starší obecní přednesli žaloby na konšely z r. 1475 v sedmi kusech, že prý činili »velmi mistrný počet z obecních důchodů«, falšujíce zápisy do register důchodních a zapisujíce do nich smýšlené výdaje. Místo kopy psali prý pět neb deset kop, zejména když purkmistr zval některého pána neb rytířského člověka spolu s dobrými přáteli na oběd neb »kolací«, by byl obci přítelem před králem. Dále dávali jim vinu, že nespravedlivě soudili, takže konšel nikdy křiv nezůstal, že nedovolovali k žádnému soudu se odvolati, byť se od nich byla stala sebe větší křivda, že měnili kšafty, jakož i pozůstalostní věci brali a jimi se dělili, manželky a děti něčím málo oddělujíce. Rovněž obviňovali je, že berni z hlavy, která byla r. 1471 novému králi na pomoc povolena, vybírali k své ruce další čtyři léta velmi krutě, tvrdíce, že důchody obecní nestačí na útraty obce, a při tom jinde v jiných městech u obcí se dlužili. Konečně prý »chytřejší« rozváživše, že někteří z těchto konšelů, »dokavadž ouřadův těch neměli a svými obchody neb řemesly živnosti sobě dobývali, velmi málo statků měli a jakž ty úřady na se přijali a řemesla opustili, tak slavně hodují a statky sobě na zemi kupují«, sprostnějším prý oči otevřeli, co se to děje, a tak je k vzpouře přiměli proti tak »velikému neřádu v obcech Pražských«.[72])

---

tvrzení letopiscovu, že p. Samuel »potom za glejtem zase se vtíral do města Pražského, slibuje, že chce všem a každému zvláště práv býti a toho nenaplnil« (SLČ. str. 212). Srov. dále při p. Samuele s Vratislavem a jeho manželkou Ofkou, dcerou Víta krejčího, která 17. ledna 1486 na soudě komorním byla rozhodnuta na prospěch paní Ofky, jíž p. Samuel jakožto poručník její věno měl postoupiti, poněvadž byla už zletilá (AČ. VIII str. 430). Vít krejčí byl mužem sestry Samuelovy a tedy švakrem jeho (Soupis str. 249).

[71]) Kn. arch. č. 989 l. 52 v.

[72]) *Hájek* u. m. str. 448. Děkan fakultní Duchek z Mělníka zapsal do análův universitních r. 1477, že rok před tím »surrexerat quippe gravissima tunc adversus consules et primores popularium indignatio, et quasi in justi aequique calcatores, ac communium bonorum scelestos depredatores totum vulgus indigno furore seviebat, et, qui ad motus omnes facilis atque suspensus, ac rerum mutationibus letus fieri consuevit populus, nec ullo quidem pacto eos dignos fore, peramplius reipublice gubernaculis potiri, passim omnis conclamabat«. Když pak následkem toho král všechny konšely sesadil, »inconditi furor vulgi vehementius concitatus, senatores proprio jam honore spoliatos carceribus mancipat, oppingens eis nomina confusione omni plenissima, inconstantis fortune singulare documentum. Nam, qui paulo ante omnibus per civitatem commeantibus venerabiles habebantur, totam ferme civitatem plenam in eos conviciis atque indignatione vidisses. Nemo fuit, qui pro eis palam sensisset, omnis in tantis motibus necessitudo conticuit. Impletum est illud Senece: raro senex et idem felix. Interea ex ipsis nonnulli

Pro tuto vzpouru král Vladislav byl na obce Pražské velmi hněviv, odsuzuje, že obecní starší osobovali si právo býti v takovýchto věcech původy, žalobníky, svědky i soudci, kdežto náleželo takovou věc králi neb novým konšelům rozsouditi, ale nemaje moci, aby proti původcům vzpoury zakročil, odložil vše do budoucího času.

Na Novém městě skončila se roztržka brzo částečným narovnáním. Osm konšelů r. 1475 volených složilo 16. května 1476 před shromážděnou obcí počty ze všech příjmů z berní a vydání za poslední dvě léta, jakož i ze všeho, co sami po čas konšelství přijali z důchodův obecních, a úřadující konšelé s obcí kvitovali je s díky a výslovně jim vše odpustili, čeho se dopustili prý z *neznalosti práv*, prohlašujíce, že se jich chtějí proti každému zastati.[73])

Jaký další osud potkal staré konšely na Starém městě, nevíme. Za-

capitis sententia sunt damnati, etsi dei nutu (ut fas fuit credere) singulari fracta est sagitta machinantium iniqua, et spirantium sanguinem confratrum propositum infectum est; quosdam vero, depravatis illorum substantiis ab civitate alienavere proscriptos. Fuerant quidam ex dictis consulibus, qui in principio turbarum mox cedendum potenti invidie censuerunt, non parum putantes, ex inimica jam ipsis civitate salvum corpus educere. Hac malorum tempestate tunc inclyta Praga laborabat; ista tamen clades in alias plerasque civitates regias contagio suo derivabatur«. (Mon. univ. Prag. I 2 str. 130). Ve Veleslavínově Kalendáři str. 234 čte se pak: »Král Vladislav požádal na obcech Pražských pomoci a berně. Skrze to potom v pondělí před sv. Filipem a Jakubem obce Pražské ssedše se na rathouzy obojího města Starého i Nového některé osoby zvláště z staré rady zjímali a některé zmučiti dali a potom pokuty peněžité od nich vzavše, z měst vypověděli, davše jim za vinu, že by kšafty lidské falšovati, soud a právo převraceti a obecné důchody k užitku svému obraceti měli.«

[73]) S nimi téhož dne kladli počty tři *úředníci Podskalští* z výtonu, tři *úředníci sklepoví* (de testudine) a *berníci*. V zápisu praví se: »qua equidem ratione facta et audita pro pleno ratoque suscepta idem consules antiqui — per pretactos consules modernos ac totam magnam communitatem cum regratiamine dimissi sunt liberi, quitti pariter et soluti in toto et ad plenum; etiam ad instantem petitionem dictorum consulum antiquorum domini consules moderni et tota comunitas *illa omnia, que fecerunt et egerunt jura ignorantes eisdem indulserunt et pepercerunt*, ulterius dicentes et asserentes, si quis eosdem consules antiquos de officio, quod habuerunt et usi sunt, impeteret, volunt et intendunt eosdem defendere ac tueri« (Kn. arch. č. 989 l. 53). Srov. *Palacký* u. m. V. str. 125, jenž hledá příčinu nevole mezi obcemi a magistráty v tom, že »již záhy jevil se u krále Vladislava směr a obyčej z počtu kandidátů sobě předložených vylučovati horlivější kališníky, aby přízeň, kterouž rád, ovšem že bez okázalosti, propůjčoval se straně římské, nepotkávala se snad s odporem urážlivým« a *Tomek* u. m. VII str. 370, a VIII str. 465, jenž převraty v Praze spíše v souhlase s prameny líčí, ač s některými omyly, a jenž podkomořímu Samuelovi, jejž tuto omylem zetěm Valečovského nazývá, asi poněkud křivdí.

chovala se toliko zpráva, že Samuel z Hrádku koncem září 1476 měl stání s Pražany před králem, jenž snažil se přátelsky obě strany porovnati.[74]) Samuel také zůstal i nadále v přízni krále, podržev členství rady královské a zasedal i nadále na soudě komorním.[75]) Spravuje též úřad podkomořský obnovoval radu na Malé straně 15. října 1476 a to tak, že z předešlých konšelů nikoho do rady nepřevzal, což bylo důkazem, že podle privilegia z r. 1337 také tito konšelé »chvalně se nezachovali« a proto jinými vesměs musili býti nahrazeni. I dlouholetý Hanúšek krejčí, který od r. 1460 skoro nepřetržitě byl prvním purkmistrem, musil ustoupiti novému primátoru *Jakubu z rohu*, jenž pak do r. 1484 v úřadě tom setrvával.

Také v následujících letech obnovoval pan Samuel radu Malostranskou obyčejně na podzim každého roku, s výjimkou let 1479 a 1480, kdy obnovu předsevzal písař jeho Sigmund z Dvořišť. Nejméně třetina konšelů ze staré rady zůstávala tu v úřadě a řemeslníci bývali zastoupeni v slušném počtu.[76])

Po zažehnání bouře chtěje obnoviti svou autoritu v Praze, král přikročil 24. prosince 1476 na Novém a 24. února 1477 na Starém městě

---

[74]) Posel chebský sděluje v dopise z 3. říj a 1476, že ihned po příjezdu do Prahy 25. září odebral se ke dvoru: »als was unser herre der konig mit unmussen beladen, eins mit herzog Gindrzich, das ander mit den Pregern und herrn Samuel zwischen in zu tayding, und vornym, das er (totiž Samuel) zu Prag nit wider mag einkomen« (Orig. v arch. m. Chebu).

[75]) Vidíme jej zasedati na soudě komorním 3. dubna, 16. listopadu a 6. prosince 1476, 23. října 1478, 15. března 1479, 8. června 1480 a pak dále až do 18. prosince 1486, toho roku už vedle nového podkomořího Albrechta z Leskovce a pak posledně 5. února 1487 (AČ. IV str. 307, 313, 315 a 326, VII str. 538, 565 a 568 a VIII str. 424, 428, 429, 433—438 a 442). Na to, že Samuel z Hrádku vypomáhal penězi králi, jenž byl v stálých peněžních nesnázích, jsou některé doklady. Tak 14. září 1473 král nařizuje úředníkům mince na Horách Kutných, aby Samuelovi a jeho dědicům vydávali každý týden dvacet kop gr. č. z mince, neboť jest mu dobře veliký dluh dlužen, i odůvodňuje to tím, »ješto nám svých vlastních peněz hotových půjčoval a za naše dluhy své vlastní peníze dával« (Kn. priv. horního úřadu v Kutné Hoře l. 6). Zase 21. prosince 1477 píše král radě Kutnohorské, aby mu zapůjčila dvě neb tři sta kop na uplacení dluhu podkomořímu Samuelovi proti zaplacení z mince (AČ. VI. str. 89).

[76]) *Tomek* u. m. IX str. 304. Obnova na Malé straně stala se 9. října 1477, 12. října 1478, 26. října 1479, 24. října 1480, 10. října 1481 a 21. října 1482 (kn. arch. č. 2080 l. 316, 327, 333, 341 a 348 a č. 2211 l. A. 1 a 9). Ze staré rady zůstávalo šest členů v úřadě r. 1480 a 1481 a čtyři r. 1477, 1478, 1479 a 1482. Z řemeslníkův a svobodných umění zasedali 1476 mydlář, dva kožišníci, řezník a krejčí; 1477 kovář, řezník, starý písař, kamenník, krejčí a hedvábník; 1478 kovář, starý písař, řezník, mydlář a krejčí; 1479 kožišník, kolář a krejčí; 1480 písař, mydlář a hedvábník; 1481 starý písař, kolář, kovář, dva krejčí a kožišník a 1482 kolář, hedvábník, kožišník a krejčí.

opětně k obnově rad a to tak, že ze starých konšelů nikoho v úřadě neponechal. Jmenoval prvními purkmistry *Klimenta Žaluda* na Novém a *Duchka postřihače* na Starém městě a živlu řemeslnickému zjednal v obou radách značnějšího zastoupení.[77])

Pochopitelno, že noví konšelé i jich nástupci hleděli se zachovati jak králi, tak i obcím, jichž přáním vycházeli vstříc, rovnajíce spory v obcích a zavádějíce pořádek zvláště ve věcech finančních.

Počátkem r. 1477 šířily se pověsti, že Pražané chtějí uvésti Matyáše do koruny a 19. března rozhazovány jsou na hradě Pražském dokonce cedule, že kníže Jindřich a podkomoří Samuel z Hrádku chtějí zavražditi krále, aby kníže na jeho místě mohl na trůn český dosednouti. Tehdy Pražané vidouce, že účelem rozšiřování takovýchto křivých pověstí je popuditi krále proti nim a kališníkům, podali králi jménem stavu městského osvědčení, že nikdy nic zlého a hanebného proti němu nejednali, nýbrž že se ho chtějí přidržeti do těch životův a statků. Při tom schvalovali, že král chce se papeži a císaři zachovati, ale odporučovali mu, aby se opíral o Prahu a města, neboť nad ně není v koruně České žádná moc silnější, jak se císař Sigmund a král Jiří přesvědčili, kterýžto panovník všem nepřátelům se obránil a trůn zachoval, když měl při sobě domácí pomoc. Proto ubezpečovali krále, že přidržuje se měst každé moci odolá.[78]) Když pak i na sněmě o pomluvách v cedulích obsažených bylo jednáno, sněmovníci zastali se obviněných a král sám prohlásil, že pomluvám těm nevěří.[79])

Do té doby vedla se na radnicích Pražských registra příjmův a vydání obecních, avšak nově nastupující rady se staršími obecními nepřezkoušívali oprávněnost jednotlivých položek v nich, nýbrž toliko správnost jich součtů, jak jim je odstupující konšelé předkládali, takže se mohla díti neoprávněná vydání a zápisy o nich falšovati, jak si na to v čas poslední vzpoury stěžováno. Aby se tomu pomohlo, snesla se v březnu 1477 na Starém městě starší obec, aby počty rady a úřadův šestipanského a mosteckého nepředkládaly se nové radě tak, by z nich toliko summy příjmův

---

[77]) Na Novém městě zasedli v radě: řezník, dva kožišníci, dva sladovníci, kabátník a krejčí a na Starém městě: dva postřihači suken, kožišník, konvář, kotlář, soukenník a řezník (*Tomek* u. m. IX str. 270 a 286).

[78]) AČ. IV. str. 480, kdež se psaní klade do r. 1474, kdežto *Tomek* u. m. VII str. 377 zajisté právem je vročuje do r. 1477. Děje se v něm zmínka, že Kolín byl knížetem Hynkem postoupen králi Uherskému, což se stalo na jaře 1477 (*Tomek* u. m. VII str. 369, 377, 384, 386, 387 a 391, též AČ. VI str. 154). SLČ. str. 212 sdělují, že král chtěje Pražanům náklonost ukázati, tančil v masopustě s měšťkami na rynku. Proti tomu sice kněží se vzbouřili, ale obec jim 27. února přikázala, aby kázali vedle kompaktát a sousedů nehaněli, sice že budou trestáni.

[79]) FRA. XLVI str. 412, *Palacký*, u. m. V 1 str. 136 a *Tomek* u. m. VII str. 379.

a vydání byly patrny, nýbrž aby teprve po řádném prozkoumání všech položek účetních a uznání jich za pravé odstupující rada, jakož i úředníci ostatních úřadů městských byli z povinností propouštěni,[80]) což se také 1. dubna 1477 stalo, když k účelu tomu zvláštní důchodní knihy jsou založeny, do nichž zápisy o kladení počtů se psaly.[81])

Podobně i na Novém městě 14. března 1477 skládali staří konšelé a ostatní úředníci před novou radou a před dvanácti staršími obce podobným způsobem asi počty, jež rada a obec schválily.[82])

---

[80]) Tak sluší asi rozuměti zápisu v čele knihy arch. č. 994 l. 2 b. položeného: »Anno d. MCCCCLXXVII magistro civium Jacobo Sobek existente decretum est per seniorem communitatem, ut quitta cie racionum consilii, officii sex dominorum et pontis fiant et conficiantur non interpositis seu nominatis summis perceptorum et distributorum, et hoc decretum communi consensu ore multorum est pronunciatum«. Za tím následují latinské zápisy o kladení počtů z l. 1477—1509 na l. 2—14 a české z l. 1510—1526 na l. 15—32 (Soupis str. 47). *Teige* v dodatečném dílu Základů starého místopisu Pražského míni je na str. 58—72 uveřejniti.

[81]) Téhož dne kladou počty *konšelé* zvolení 19. února 1476 před novou radou a 42 přísežnými staršími obce (presentibus juratis senioribus communitatis), mezi nimiž přichází perkmistr hor viničných Martin od zlatého kola, mečíř, konvář, řezník, kolář, postřihač sukna, nožíř, sukna kraječ a kupec, načež celá obec počty ty za správné uznává a staré konšely kvituje. Téhož dne čtyři konšelé (ad audiendas rationes ex consilio deputati) u přítomnosti 51 starších obecních zkoumají počty *úředníků úřadu šestipanského* (dvou ex consilio a 4 communes), kteří »fecerunt racionem sui officii de omnibus perceptis et distributis quocunque modo ***singulatim*** cunctis partibus perceptorum et distributorum ***non per columnas***, sed *de verbo ad verbum* pronuncciatis et auditis«. Načež »hac racione audita memorati domini et communes ad eandem capiendam deputati tamquam veram et justam ad dominum magistrum civium et consules ac deinde ad magnam communitatem detulerunt, declarantes et notificantes nichil se in omnibus distributis cum diligencia animadversis invenisse impensum aut erogatum sine causa inutiliter, sed justam eis per omnia rectam, sufficientem et racionabilem, qua quidem ejusdem rationis relacione domini magister civium et consules ac tota communitas audita eandem eciam approbaverunt, laudaverunt et ut veram et justam prorsus susceperunt et presentibus suscipiunt gratias agentes unanimiter supradictis officialibus officii sex dominorum de cura, diligencia ac labore, ipsos, heredes et successores eorum de omnium perceptorum ac distributorum racione quittos, absolutos liberosque reddiderunt redduntque nunc et temporibus futuris«. Mezi staršími obecními přichází dvanácte starých konšelův a kromě nich 39 jiných obecních a ze 42 starších, kteří zkoumali počty rady, schází zde devět, ale za to pět nových přichází, takže jsou známa jména 56 starších z toho roku. Podobně skládali počty téhož dne *úředníci mostu* (dva konšelé a dva obecní) před čtyřmi konšely a 31 obecními staršími (kn. arch. č. 994, l. 3 a 4). Bohužel následkem této reformy neznáme ani součty příjmův a vydání z těchto let, poněvadž vlastní registra důchodní se nezachovala.

[82]) O starších těchto obecních se praví, že je obec pověřila ke zkoumání

Pokud nebyl mír s králem Matyášem uzavřen, byla obava, že válka opět propukne a trvaly proto v obci Staroměstské spory o to, jak by břemena obecní měla se spravedlivěji rozvrhovati, aby netížila jednu chudší část obyvatelstva na prospěch obyvatelů bohatších, jako tomu bylo při vybírání daně z hlavy. Rada zvolila proto zvláštní výbor, aby urovnal pře v obci »o berně a sbírání na vojny a jiné městské potřeby«, jako byl náklad na stavení, koupě k obci, platy, jež obec dávala atd. Výbor ten skládal se z šesti konšelův a z třidceti obecních a snesl se 9. března 1478 na řádu, který schválila 12. března starší obec (senior communitas) společně se zástupci řemesel a pak 14. března i obec velká. Dle něho měli k vybírání berně býti po čtvrtích voleni berníci, kteří by podle odhadu majetku nemovitého i movitého na základě svolení obce rozvrhovali berně na hospodáře a i na obchodníky, kteří u nich bydlí.

Aby byla rovnost v berni mezi nimi zachována, měly v knihovních zápisech nemovitostí, jež se byly staly od r. 1458, kupní ceny býti uvedeny na český groš, tak aby se rovnal dvěma grošům míšenským, a nadále měly se trhové zápisy do knih, na jichž základě se dál rozvrh berní, klásti toliko na kopy českých grošů. Z placení berní jsou osvobozeni páni z rady, počtem osmnácte, čtyři obecní v úřadě šesti pánův a dva úředníci u mostu, poněvadž »vedou práci o obecné dobré«, a kromě nich ti, kdož »na berni neb na vybíráních vojenských sedí«. Kdo z těchto osvobozených by měl více domů nežli jeden, byl osvobozen platiti vedle obce toliko z toho domu, v kterém osobně sedí. Ostatní pak všickni, kteří drží úřady a služby, za něž se jim od obce dostává platů, nemají se těmi úřady vymlouvati, nýbrž na vojny i berně vedle jiných sousedů jsou povinni platiti a obecní břemeno pomáhati nésti. Když by pak bylo potřebí táhnouti do pole, tu dle tohoto řádu měla vojenská povinnost býti rozvržena na čtvrtě, tak aby jedna neb více čtvrtí vytáhly na vojnu, a veliká obec měla zvoliti spravedlivé muže ze všech čtvrtí, k nimž páni přidali dva z rady, aby tvoříce *vojenskou radu* buď zjednali žoldnéře na čtyři neděle anebo připustili hospodáře, by sami na vlastní groš do pole táhli. Trvala-li by vojna déle, měla po vypršení čtyř neděl povinnost vojenská jíti na jiné

účtů (que quidem communitas senior habuit auctoritatem omnimodam et plenam a tota communitate hujus urbis). Z úředníků, jichž účty předloženy a schváleny, jmenují se *úředníci sklepní* (a to konšel jakožto »officialis de testudine cum St. communi in eodem officio sibi deputato), *úředníci nad výtonem* (konšel s písařem), *úředník nad obecní vápenicí* (officialis in calciburna communi) a *úředníci nad stavbou a opravou věží a hradeb* (kn. arch. č. 989 na l. 53). Z r. 1472 zachoval se soupis důchodů obecních, o nichž konšelé Novoměstští činili počty, a sice z undrláku (35 kop), ze cla na třech branách (67 kop), z trhu senného (8 kop), z platů z nemovitostí (149 kop), z výtonu (229 kop), z vápenice (60 kop), z krámců (54 kopy), z jarmarečného (67 kop), ze soli (28 kop) atd., takže celkem summa příjmů činila 713 kop 44 gr. (*Tomek* u m. VIII str. 345).

okolo a hospodáři, který by se domů nemohl vrátiti, mělo se pak platiti jako žoldnéři.[83])

Na Malé straně, která v ty časy novými stavbami se zvelebovala, cítěna potřeba nové radnice. I zakoupila obec r. 1478 pozemek od Jana Tovačovského z Cimburka na nároží rynku (č. 35), aby na něm nový radní dům byl vystavěn, načež rok potom stará radnice jest prodána.[84]) Před tím 9. ledna 1477 obec učinila snesení o vydáních obecních, chtějíc, aby všechny kyselosti a různice v obci minuly a aby strany hleděly se právem před konšely, čímž mělo býti asi řečeno, že obyvatelé nemají se žalobami utíkati se k podkomořímu neb k vyšším soudům zemským. Kdyby páni šli v poselství o obecní věc buď ke králi neb k podkomořímu neb na radnice Starého a Nového měst Pražských, tu sneseno, aby šli na vlastní outraty a toliko kdyby byla ven z města výjezda, mohli tráviti na obecní groš. Za to obec osvobodila purkmistra a konšely, pokudž budou na radě, od dávání berní neb jiných poplatků, leč by měl kdo z nich dva domy, aby platil z toho, v kterém nesedí, jako tomu bylo též na Starém městě. Každému purkmistru přiznán při tom nárok na plat jedné kopy po čas úřadování a 24. října 1480 ještě dále obec mu přilepšila usnesením, aby »každému z pánův při úřadu purgmistrství dáván byl jeden věrtel piva bílého«. Zároveň doplnila předešlé snesení, že, pokud jde o náklad na radnici, jež se začala nově stavěti, mají jej všichni, tedy i páni, společně nésti.[85])

Ačkoli konšelé měst Pražských snažili se vésti obecní správu k obecné spokojenosti, král spatřoval při tehdejších poměrech politických svůj zájem v tom, aby členové rad městských nesetrvávali dlouho v úřadě, nýbrž aby byli novými konšely vystřídáni, při čemž k návrhům mu podaným odstupujícími konšely asi toliko částečně přihlížel. Tak se stalo, že při nejbližší obnově rad na Novém městě 2. ledna a na Starém městě 9. června 1478 nebyl z odstupujících konšelů nikdo převzat, nýbrž sáhnuto pouze k třem bývalým konšelům z ledna 1476 na Novém a k sedmi z února 1476 na Starém městě. Řemeslníci tvořili v nové radě Novoměstské většinu, osm z dvanácti; kdežto na Starém městě pouze čtyři v radě zasedli.[86])

V tomto městě 5. srpna 1478 staří konšelé skládali před novými a staršími obecními počty, jež jsou shledány pravými.[87]) Novoměstským konšelům prokázal král zvláštní náklonnost, že dal 10. prosince 1478 svolení k tomu, aby rozprodali pusté pozemky v židovské zahradě čtyřidceti sousedům,

---

[83]) Kn. arch. č. 994 l. 78.

[84]) Kn. arch. č. 2080 l. 332, dle kteréž koupena »aream domus in acie circuli pro pretorio«. Srov. *Tomek* u. m. VIII str. 29 a 31 a *téhož* Základy III str. 2.

[85]) Kn. arch. č. 2080 l. 317.

[86]) V radě Novoměstské zasedají: dva řezníci, nožíř, soukenník, mazanečník, bečvář, kovář a kožišník a v radě Staroměstské: kramář, nožíř, konvář a zlatník (*Tomek* u. m. IX str. 271 a 286).

[87]) Kn. arch. č. 994 l. 4.

kteří na nich během roku měli domy vystavěti a z těch pak berně k obci platiti.[88]) Při obnově rady na Novém městě 28. února 1479 zase všichni konšelé zaměněni jsou novými a řemeslníci opět zůstali ve většině.[89]) Rada ta svolila 19. února 1480 na žádost dvou úředníků ze špitálu pod Vyšehradem k tomu, aby pozemky k špitálu ve Psářích příslušející byly vysazeny právem purkrechtním pod úrok sedmi lidem robotním a to tak, že každý z nich měl právo díl své dědiny prodati člověku dobrému, jenž »by sousedům, držitelům té dědiny, se líbil« a také držitelům té dědiny přiznala právo, že mohou každého ze sousedů ze svého středu vyvrci, jenž by se s nimi srovnati nechtěl, buďto že by jim škodu neb jiné překážky činil, a že pak mají na vůli jiného dobrého člověka místo něho přijmouti v též právo a plat. Z důchodů, jež špitálu odváděli, úředníci špitálu měli dávati ročně 48 gr. nejvyššímu písaři, »kterýž s pány v radě sedá« a platiti berni královskou a zemskou.[90]) Když se uváží, že v té době poddanství v zemi se stále utužovalo, sluší toto snesení rady Novoměstské, kterým přiznávala lidem robotným právo svobodného stěhování a prodeje nemovitosti bez svolení vrchnosti, zvláště zaznamenati. V čele rady Novoměstské byl tehdy první purkmistr *Mařík Rathouzský*, jenž však dne 17. července 1480 byv raněn mrtvicí přestal úřadovati. O něm víme, že před tím zakopal majestát císaře Sigmunda z r. 1436 se zlatou pečetí do země, tak že vzal uprostřed zkázu, pročež rada vyžádala si na králi 1. listopadu 1480 prohlášení, že to nemá býti na újmu platnosti listiny, ale budoucně že každý purkmistr má míti o to péči, aby privileje nebyly vlhkostí poškozovány.[91])

---

[88]) Kn. arch. č. 2086 l. A. 2, SLČ. str. 245 a *Tomek* u. m. VIII str. 145 a 156. Městiště ta nebyla stejné výměry a podle jich rozsáhlosti a ceny kupní vyměřovala se berně, tak na př. prvním nabyvatelem pozemku jmenuje se Hrdibor z Veletic, jenž »de sua area, que continet quinque passus quoad latitudinem et unam ulnam secundum metensionem manuum, alias na sah, debet solvere duos grossos berne«. Takovým způsobem byla asi měřena městiště a odhadována za účelem ukládání berně i při založení Nového města a jiných měst.

[89]) Kn. arch. č. 2088 l. A. 12 a *Tomek* u. m. IX str. 287. Z řemeslníků zasedali v radě: kožišník, dva řezníci, měsečník, tkaničník, sladovník, soukenník a kovář.

[90]) Kn. arch. č. 2088 l. C. 1.

[91]) Sb. I str. 291 (curam ne privilegia negligentia pro humiditate corrumpantur) a kn. arch. č. 2088 l. L. 11, kdež se praví, že 16. července stal se purkmistrem »Johannes Kneysl habita resignacione Johannis Rathouzky, qui ob debilitatem sui corporis hoc officium (magistri civium) perficere non valuit«. O Maříkovi v. též AČ. XVIII str. 354. V čas této rady za purkmistrovství Václava Párala kožišníka snesla se 16. ledna 1481 (feria III. ante festum sancti Anthonii) velká obec Novoměstská na tom, jaké důchody má míti nejvyšší písař a to takto: »Communitate magna cum consensu dominorum magistri civium et consulum tunc temporis existencium est decretum, quod prothonotarius modernus et futurus sit infrascriptis contenus: Primum a prescripcionibus sive contractibus domorum, qui-

Na Starém městě dochází k obnově rady 9. června 1479, jež účastnila se pronásledování horlivějších kališníků, a 6. června 1481. V této radě dva konšelé z rady z r. 1479 v úřadě zůstávají a mezi konšely pouze dva řemeslníci se jmenují.[92]) Na Novém městě obnovuje král radu 2. ledna 1482 a zůstávají ze staré rady jenom dva konšelé v úřadě. Za to mezi dvanácti

---

tanciarum et sentenciarum sive aliis quibuscunque, sint magne vel parve, capiat tres grossos misnenses. Item dum ipse vel suus ingrossator transit ad infirmum super testamentum, capiat duos grossos misnenses. Item a testamentis originalibus in pargameno a maximo septem grossos albos, a minori sex et sic deinceps descendendo. Item a literis missilibus, sint qualescunque, unum grossum album« (Rukop. kap. K. 34 fol. 235). Současně na Malé straně stalo se vyměření platů, jež písaři městskému náležejí, a to takto: »Nota utilitates notarii huius civitatis: Primo quando ipse notarius scribit aliquos actus ad librum consilii quibuscunque personis, talis quilibet debet dare unum grossum; quando vero fiunt proclamationes alicuius fori sive domorum aut hereditatum, de tali proclamatione debet dare III nummos; item quando scribit aliquos actus ad librum hereditarium, iterum unum grossum, quando vero scribit recognitiones debitorum alicui vicino civitatis, tunc debet dare $^1/_2$ grossum, si autem est alienus, quam incola civitatis, tunc debet dare 1 grossum; item pro privilegiis in pargameno scriptis sive super domibus aut quibusvis aliis, tunc notario debet dare IIII^{or} grossos cum $^1/_2$, sed pargamenum cum cera ipse notarius debet procurare, et hoc tam consules quam comunes debent solvere; item quando scribit sententiam, id est ortel, iterum pars, cui scribitur, debet dare I sexagenam grossorum alias; item pro litera conductus unum grossum.« (Kn. arch. č. 2080 l. 363.)

[92]) *Tomek* u. m. IX. str. 271 uvádí jména 18 konšelů s Václavem Zdimírem v čele, o nichž v knize arch. č. 994 na l. 5 b se praví, že z rozkazu krále »scabinatus officium gesserunt« od 9. června 1479 do 6. června 1481 a kteří proto od r. 1478 v radě nezasedali. Jména konšelů od 9. června 1478 do 9. června 1479 nejsou nám tudíž známa. Na osm konšelů, kteří 6. června 1481 z úřadu byli odstoupili a sice na Václava Žábu, Šimona Štrábocha, Jana Cholupického, Martina od bab (a vetulis), Martina konvaře (Hanussius canulator), Mikuláše od šavle (Nicolaus cultellifaber), Blažka od štiky, Křišťana z Louže (de Lacu) a Jiříka zlatníka vznesl r. 1487 Mikuláš Popel žalobu před soudem městským, »kterak by jeho a jiné mnohé dobré lidi beze vší zprávy a beze všeho slyšení na právě nešlechetně a nekřesťansky ztrýznivše a zmučivše o zdraví a o statek bez viny připravili, a potom ještě z města vypověděli« a kterak »při tom jeho trápení i na jiné dobré lidi jakožto na pana Jana Sosnovce, pana Matouše Šerlinka, pana Jana Žíže a pana Martina od zlatého kola se tázali«. I vytýkal jim, jestliže král chtěl ho trestati vedle zlých lidí obžalování, že měli jemu králi podle svých přísah pověděti, že toho nezaslouží »s jinými dobrými lidmi, kteréž oni také neprávě a nešlechetně beze vší zprávy a bez viny zmučili a některé i o hrdla připravili«. Ale když konšelé ti se hájili, že se ta věc více krále týče, nežli jich, poněvadž z rozkazu krále Popel byl pronásledován, a ačkoli pravili, že »jsou oni žádnému křivdy neudělali, a není žádného člověka, kdo by jim to

radními jest deset řemeslníků.[93]) I obnovování rad v obou městech v nestejnou dobu i převaha řemeslnictva v radě Novoméstské ukazují k tomu, že král hleděl v radách míti osobnosti, na něž by se mohl spolehnouti ve sporech náboženských a stavovských.

V ty časy otázka náboženská vstupuje opět do popředí a hrozí roztržkou mezi králem, jenž chtěje sblížiti se se stolicí papežskou hledí vliv rozhodnějších kališníků v zemi i v obcích Pražských omeziti, a mezi stranou pod obojí, jež obává se, aby dohoda Vladislava s králem Uherským a s pány katolickými neměla pro ni neblahých následků.[94]) Na sjezdě strany pod obojí 10. srpna 1477 stěžují si kněží, že kompaktáta se ruší a že ve městech trpí se, kdo přijímají pod jednou.[95]) Poněvadž ve Vlaších nechtějí více světiti kněze kališné, pod obojí žádají krále, aby jednal o jmenování arcibiskupa, jenž by jim světil kněze dle kompaktát, sice by byli nuceni sami si biskupa zvoliti a tedy od církve zcela se odtrhnouti. Král odložil dáti jim odpověď, až se s radou svou poradí.[96]) Před uzavřením smlouvy budínské vymohli sobě přední vůdcové strany pod obojí, mezi nimi podkomoří Samuel z Hrádku, svolení na králi, aby mohli opětně konati sjezd v koleji Karlově a sešedše se 10. srpna 1478, zvolili dvanácte osob, čtyři světské a osm duchovních, aby řídily kněze strany kališné a svolávaly sjezdy strany.[97]) Obnovena tak konsistoř utrakvistická, v jejímž čele zůstával administrátor mistr Václav Koranda a od níž se očekávalo, že zlepší neutěšený stav strany pod

---

spravedlivě řeči mohl, že jsou koho bezprávně zmučili nebo o hrdlo připravili«, tu purkmistr Jan Zajíček a konšelé 6. června 1487 vynesli ortel, že »cokoli Popel mluvil proti obžalovaným, pravdu mluvil a že se jemu od nich veliká křivda stala a oni ze staré rady že v tom, což se jeho trápení i jiných dobrých lidí dotýče, napřed proti pánu bohu, proti své cti a proti svým přísahám udělali« a kdyby nebylo smlouvy mezi králem a obcemi Pražskými (ze 24. září 1484) učiněné, že »by věděli, kterak se k nim vedle práva míti«, než poněvadž král se ústně i listem k tomu přiznal, že což udělali, z rozkázání jeho udělali, a o ty všecky věci se už smlouva stala, jíž užíti mají, přikázali Popelovi, aby dle těch smluv staré konšely nechal s pokojem (Ruk. arch. č. 1128 l. 11). Konšelé r. 1479 dosazení skládali 27. srpna 1481 před novou radou a 41 staršími obecními počty, jež i velkou obcí byly schváleny (Kn. arch. č. 994 l. 5 b).

[93]) *Tomek* u. m. IX str. 287. Z řemeslníků zasedají: nožíř, sladovník, dva řezníci, kovář, pekař, sladovník, kožišník, soukenník a kramář.

[94]) Obavy ty podle zprávy posla chebského Stegera už v říjnu 1476 se vyslovují (FRA. XLVI str. 387).

[95]) Výjimku činila Malá Strana, jejížto konšelé 30. října 1478 potvrzujíce artykule cechu zlatnického ustanovují, že kdo chce býti mistrem, musí srovnati se s obcí v přijímání pod obojí (AČ. XIV str. 481).

[96]) SLČ. str. 215 a 216.

[97]) AČ. V str. 375 a 376. Mistři s kněžími úřadu duchovního arcibiskupství Pražského zvali 15. července 1478 radu kutnohorskou k tomuto sjezdu, pravíce, že »kněži hynú a jiných nepřibývá a tak újma se děje milovníkóm zákona bo-

obojí. Miuveno na sjezdě už také o tom, že si opatří biskupa z vlašských zemí, aby světil kněžstvo kališné.[98]) Snažila se pak nová konsistoř udržeti kázeň ve straně a přiměti kališné kněžstvo k čestnému životu. Proto také hleděla přivržence Bratrské jednoty, kteří se byli ustrojili jako samostatná náboženská společnost, odtrhnuvše se jak od církve římské tak i od strany pod obojí, přiměti k návratu a napravení. V září 1478 dopřáno jim slyšení, ale bez výsledku.[99])

Když pak byla uzavřena smlouva olomúcká (21. července 1479), dostavilo se záhy splnění obav, jež byly pronášeny co do následků míru pro stranu pod obojí a pro stav městský. Na sněmě o sv. Václavě šlechta strany Matyášovy, když složila slib věrnosti králi Vladislavovi, vystupuje ihned s návrhy, jež směřují k trvalému obmezení moci královské a k poškození stavu městského. Žádáť, aby měla zastoupení v radě královské, jakož i v úřadech a soudech zemských a aby »měšťané i na sněmích zemských obecních nebývali«. Dovolávajíc se svědectví podkomořího Samuele z Hrádku, že v čas roztržky mezi obcemi v Praze r. 1476 desky zemské byly v nebezpečí, když úředníci jich byli jímáni a na radnici vězněni, takže musili úřad opustiti, vymáhá, aby desky byly vydány z moci městské na hrad Pražský. A ve věcech náboženských žádá, aby kněží na kázáních lid obecný nebouřili a zemi v roztržení neuváděli.[100])

Sněm vyhovuje žádostem těm toliko malou měrou. Usnáší se, aby duchovní ani světští pro víru se nehaněli a neutiskovali a aby bylo k papeži posláno o ukončení pře o kompaktáta. Stran Pikhartů ponechává králi učiniti s radou opatření, které za dobré uzná.[101]) Nicméně letopisec poznamenává, že Pražané už tehdy mohli porozuměti, že jde o vyvedení neb vyzdvižení jich práv a že »chytráci o to velikou péči a starost měli, tudy chtíce i pod právy kalich páně i Čechy zkaziti«.[102])

Na jaře sněmy jednají sice o poselství k papeži a o arcibiskupa, ale bez výsledku. Za to v Praze dochází k třenicím mezi přivrženci obou stran, při čemž král straní katolíkům. Kdežto na Starém městě část konšelův a starších obecních společně s konsistoří pod obojí a mnohými měšťany projevují horlivost v hájení kompaktát, Novoměstští chovají se obojetně. Měliť tehdy spory se Staroměstskými o hranice obcí a o stejné

žieho na mnohých miestech« a varujíce, aby »skrze zanedbánie nebo k hanbě, k zlehčení neb k útisku milovníci pravdy božie nepřišli« (Orig. v arch. kutnohorském č. 148).

[98]) AČ. V str. 377 a FRA. XLVI str. 441. Srov. *Tomek* u. m. VII str. 402.

[99]) AČ. VI str. 173 a Manuálník m. Korandy str. 35, 38, 102 a 108. Srov. *Goll* ČČM. 1886 str. 122 a 127.

[100]) AČ. IV str. 445—450, kdež však omylem žádosti panstva do r. 1471 položeny. Srov. o úřadě desk *Tomek* u. m. IX str. 11.

[101]) AČ. IV str. 496 a 498.

[102]) SLČ. str. 218.

právní postavení obou měst a proto horlivě plnili nařízení králova, doufajíce, že jim k tomu dopomůže, aby mohli používati zlaté pečeti a měli úřad šestipanský a maršálka jako na Starém městě.[103])

Král odebrav se 12. června 1480 do Kutné Hory, posílá odtud 16. června radě Novoměstské list, v kterém vyslovuje jí pochvalu, že se věrně podle jeho rozkázání chová, a vyzývá ji, aby netrpěla rozsévání různic v obci.[104]) Když pak 19. června rada Staroměstská k jeho rozkazu vypravuje do Hory některé starší obecní na sněm, zejména Jana Sosnovce, řezníka Jana Žíže, Matouše Šerlinka a perkmistra Martina od zlatého kola, tu král následkem udání některých konšelů, že jsou to buřiči v obci, dává je zjímati a na Křivoklátě uvězniti, ačkoli k žádnému provinění se nepřiznali. Podobně děje se 14. srpna mnohým jiným měšťanům Staroměstským, kteří jsou na radnici vězněni, tam mučeni a pak z města vypovězeni, jakož i v září některým kněžím pro bouřlivá kázání, rozdávání svátostí dítkám a české zpívání.[105]) Teprve když sjezd podobojích dne 21. září se jich zastal a do Prahy přijel uherský biskup Jan Filipec, Moravan z Prostějova rodem, tu král k jeho přímluvě propouští měšťany z vězení na Křivoklátě i na radnici, ale zůstávají vypovězeni z Prahy. Po sněmě 1. května 1481 povoluje se jim sice návrat do města, ale brzo zase k naléhání některých konšelů jest jim Prahu opustiti.[106])

Na sněmě 25. července 1481 jedná se o dohodu ve věcech náboženských a dochází 31. července 1481 k zdánlivé úmluvě mezi stranou pod obojí a pod jednou. Mají přestati všechny útisky, hanění a různice a kněží,

---

[103]) SLČ. str. 219 a 222 a *Tomek* u. m. X str. 11.

[104]) Kn. arch. č. 2088 l. C. 25.

[105]) SLČ. str. 220 a 503 a Veleslavín str. 320. Jan Žíž byl konšelem od r. 1469—1477, rovněž Martin od kola od r. 1471—1476 a pak od r. 1477 až 1480 perkmistrem hor viničných (*Tomek* u. m. IX str. 270 a 319). R. 1478 vyskytují se Jan Žíž, Matouš Šerlink, Jan Sosnovec a Martin perkmistr hor viničných mezi staršími obecními (Kn. arch. č. 994 l. 4). Matouš Šerlink, syn řezníka Mikuláše, koupil r. 1457 dům čp. 620 u německých krámů masných a r. 1466 stal se majitelem celé vinice u Olšan (*Tamže* VIII str. 78 a 253). Dům čp. 613-I náležel od r. 1428 zemanu Janu Sosnovcovi (*Tomek* u. m VIII str. 134), snad otci zmíněného svrchu Sosnovce. Jsou některé zprávy z r. 1433, 1440, 1504 a 1519 o spoluvlastnictví Jana Sosnovce z Vlkanova na statcích a jiných poměrech jeho (*Teige*, Základy I str. 479 a 546, AČ. XXVI str. 293 a XXVIII str. 150, 155, 284 a 335); ale nevíme, zdali se týkají tohoto konšela Staroměstského. *Jan Žíž*, měštěnín Starého m. Pražského, odkázal 26. března 1505 »dědictví a zboží ve vsi Meziřieči blízko u Kuncberka, jakož mu dsky svědčily od Jana Březenského ze Chcebúze,« direktorům a kolegiátům koleje Laudovy v Starém m. Pražském na rohu u Betléma ležící (Mon. univ. Prag. III str. 137 a AČ. XXVIII str. 58). Srov. též pozn. 92 na str. 329.

[106]) SLČ. str. 222 a AČ. VI str. 98. Srov. *Palacký* u. m. V 1 str. 201—205 a *Tomek* u. m. X str. 14—21.

kteří byli vyhnáni pány podacími z far, mají zase k svým kostelům se navrátiti. Na kázáních nemá nikdo býti haněn, leč by šlo o Pikharty, a kdyby na kněze byla žaloba podána, má rozhodnuta býti soudem, na němž obě strany náboženské v stejném počtu mají býti zastoupeny. Strana pod obojí vypraví k papeži poselství o zachování kompaktát a král slibuje do dvou let tolikéž učiniti.[107]) Král sice koncem roku píše papeži, aby zdvihl interdikt a procesy do království Českého vydané a kněžstvu katolickému povolil konati službu kostelní, ale o stvrzení kompaktát se nestará a úmluva sněmovní se ani jinak nedodržuje.[108])

Na radnici Staroměstské scházejí se 20. září 1481 konšelé všech tří měst a usnášejí se »k utěšení krále«, že má přestati slaviti se jediné posvícení po celém městě tu neděli před sv. Václavem, poněvadž je to proti starodávným řádům křesťanským, nýbrž že při každé faře zvláštní posvícení má se držeti, jak tomu bývalo za starodávna. Zároveň farářům se přikazuje, aby nedopouštěli hostinským kněžím hanlivá kázání pod trestáním.[109]) Kromě toho Staroměstští konšelé po potazu se starší obcí uzavírají 12. listopadu 1481, že kaple v radnici má se obnoviti, v ní zvláštní kaplan má každého dne, když by páni v radě sedí, mši sloužiti a také vězňům svátostmi velebnými tělem a krví p. Ježíše Krista posluhovati, což s dokončením přestavby radnice a s novou úpravou síní radní a obecní souviselo.[110])

Když pronásledování pokračuje, odhodlávají se na straně pod obojí k rozhodným krokům k zachránění své organisace církevní. Když byly činěny v cizině překážky žákům kališným při svěcení na kněžství, daří se přiměti v dubnu 1482 vlašského biskupa Augustina Sankturienského, aby se odebral do Čech a zavázal se službou straně pod obojí. Vykládal v červnu králi, proč do země přijel. Shledal prý, že se Čechům velká křivda děje a že má proto úmysl, »království rozdělené spíše k svornosti a v smlouvu s papežem přivésti.«[111]) Král, kterému příchod jeho byl proti mysli, odpovídá mu 8. července, že sice by ho potěšilo, kdyby se mu jeho předsevzetí zdařilo, ale upozorňuje jej, že přišel do cizého biskupství, a nesmlčuje mu, že jde o něm pochybná pověst.[112]) Biskup nemoha do Prahy, usídlil se nejprve na hradě Lipnici, kamž ho mistři pražští před letnicemi přišli uvítati,[113]) a pak v červenci v Hradci Králové, načež stavové strany pod obojí na různých sjezdech, zejména v Nymburce (25. července), konaných přijali jej za svého biskupa a uzavřeli jednoty na ochranu jeho, slibujíce hájiti ho proti

[107]) AČ. VI str. 504 a 505.

[108]) AČ. VI str. 100.

[109]) Kn. arch. č. 2088 l. F. 15.

[110]) Kn. arch. č. 993 str. 227. — Srov. *Tomek* u. m. VIII str. 61 a *Teige-Herain*, Staroměstský rynk v Praze str. 11 a 39.

[111]) SLČ. str. 224 a AČ. VI str. 194. Srov. *Palacký* u. m. V 1 str. 216 a *Tomek* u. m. X str. 25.

[112]) AČ. VI str. 195.

[113]) Manuálník m. Korandy str. 131 a 134.

všem, kdož by jej chtěli utisknouti.[114]) K zápisům na to vydaným konšelé Pražští odepřeli přistoupiti, spravujíce se pokyny krále, a tím popudili proti sobě jak stranu pod obojí tak i obce Pražské, jichž většina byla biskupu nakloněna.[115])

Když pak papež Sixt IV. v září 1482 zrušil zákazy bohoslužby v katolických kostelích v Čechách, strana pod jednou osmělila se počátkem r. 1483 na sjezdě žádati krále, aby zasadil se u papeže o obsazení stolice arcibiskupské a aby zrušil konsistoř pod obojí.[116]) Král povolal zástupce obou stran k sobě chtěje je přiměti k závazku, že se nebudou haněti ani utiskati. Kdežto strana pod obojí navrhovala uzavření náboženského míru na věčné časy, strana pod jednou vymlouvajíc se poslušenstvím papeže chtěla připustiti příměří toliko na osm let a tak se sjezd rozešel bez dohody.[117])

Následkem toho kališníci sešli se 6. března 1483 v Nymburce, aby utvrdili zápisy mezi sebou a biskupa opatřili potřebným důchodem.[118]) V Praze pak došlo 14. března 1483 k obnovení rad, při čemž král dosadil do úřaduv osoby sobě úplně oddané, ponechávaje ze staré rady na Starém městě čtyři a na Novém pouze dva v úřadě. Prvními purkmistry jmenoval *Václava Chánického* na Starém a *Václava Párala kožešníka* na Novém městě.[119])

Noví konšelé obou měst hleděli zachovati se králi dalším pronásledováním horlivějších kněží a měšťanů strany kališnické a nadržováním katolíkům, aby tak tím libovolněji mohli si vésti ve správě obecní. Svolali faráře a nařizovali jim, aby se přidrželi starých řádů kostelních, zejména v příčině posvícení, a když odepřeli tak učiniti, zakročovali přísně proti

---

[114]) AČ. V str. 406 a 409.

[115]) SLČ. str. 225, 226 a 231. Srov. *Palacký* u. m. V 1 str. 224 a *Tomek* u. m. X str. 29.

[116]) *Tomek* u. m. X str. 31.

[117]) SLČ. str. 228.

[118]) SLČ. str. 230; *Tomek* u. m. X str. 32 a 33.

[119]) *Tomek* u. m. IX str. 271 a 287. Řemeslníci zasedají v radě na Starém městě pouze dva: konvář a nožíř, na Novém městě osm: kožišník, pekař, dva řezníci, dva soukenníci, měsečník a chmeléř. Před novými konšely Staroměstskými a před 54 staršími obce skládá 26. června 1483 počty rada, která byla 6. června zvolena, a teprve 27. srpna před týmiž konšely a 46 staršími činili předcházející konšelé počty od 9. června 1479 do 6. června 1481. Podobně zachovali se úředníci šesti pánův a sice opět »non per columpnas, sed de verbo ad verbum« a úředníci mostečtí, a velká obec uznavši počty za správné propouští všechny ze závazku. Mezi staršími obce jsou: kramář, tři postřihači suken, konvář, perkmistr hor viničných Martin (jenž byl z vězení křivoklátského propuštěn), dva kožišníci, platnéř, nožíř, mečíř, soukenník, maršálek (Johannes de apotheca), barvíř, šmajdéř, Johannes hanzgraf, zlatník a řezník. Pozoruhodno je, že mezi staršími jsou měšťané s německými jmény: Laab, Hudlpech, Herbst, Pehm a Gebharth (Kn. arch. č. 994 l. 5 b. až 6 b.)

nim. Na Starém městě způsobili 3. května s rychtářem a některými měšťany, mezi nimiž byli i Němci, v kostele sv. Jiljí velkou výtržnost proti faráři,[120]) a kdokoli se ozval proti nim, jest vzat do vězení a tam i mučen. Záhy šly na ně stížnosti, že obecní důchody zpronevěřují, že činí velké nátisky lidem, vdovám i sirotkům, že nespravedlivě soudí a o sirotčí a zádušní peníze se dělí, konečně že bez svolení obce převzali závazky v dorozumění s dvorem královským proti přivržencům kalicha, chtějíce je zahubiti neb z města vyhnati, aby byla docílena jednota u víře. Povzbuzeni kázáními katolických kněží a mnichů dohodli se prý s přivrženci svými i některými z panstva, že 25. září, když bude udeřeno na poplach, dostaví se k radnici ve zbroji, osadí město a pak sousedy protivné strany zjímají a ztrestají. Král meškal tehdy v Třebíči pro morové povětří a nemohl býti překážkou u provedení těchto záměrů, o nichž prý — podle pozdějšího osvědčování — ničeho nevěděl.[121])

Přivrženci kalicha obdrževše výstrahu od administratora arcibiskupství pražského Hanuše z Kolovrat, jenž ležel na smrtedlné posteli, je však předešli, takže protivníci jich sami upadli do jámy, kterou jim strojili. Když bylo udeřeno na zvony v kostele Týnském a také na jiných věžích kostelních, sběhli se sousedé ráno 24. září ve zbroji před radnice a zmocnili se jich útokem. Na Starém městě srotil se lid za pokřiku »Zabij, zabij« a

---

[120]) SLČ. str. 231 a *Tomek* u. m. X str. 35.

[121]) SLČ. str. 233 a Soupis str. 105. Srov. *Palacký* u. m. V 1 str. 286 a *Tomek* u. m. X str. 36—39. Zachovala se také vyznání (asi útrpná) dvou konšelů Novoměstských Vavřince Truhličky a Šimona měsečníka, staršího obecního Ondřeje Kahouna, nejv. písaře radního Vavřince z Opavy a posla městského Matouše (SLČ. str. 510). Vyznání ta, kdyby byla vesměs pravdiva, poskytovala by ponurý obraz tehdejší samosprávy městské. Tak písař Vavřinec vypovídal, že »když nový purkmistr měl usazen býti, kázali jemu písaři ven jíti a tehdáž Matúš posel peněz dobýval z truhly a dával jim, aby se dělili«. Tento posel Matouš, jenž do rady pouštěl a pak též sťat byl, jsa vyslýchán vymlouval se, že s písařem Vavřincem »říkal některým pánům, že zle činí, že berou peníze proti kšaftům a oni odpověděli: Ty Matúši učiň, cožť my rozkážeme, a písařovi řekli: Piš, cožť my rozkážeme a neuč ty nás právům, všakť jim také rozumíme«. Od pánův prý »skoro žádný kšaft nemohl vydán býti, aby nemusil uplacen býti« a vůbec páni neprávě soudili, halafance brali od obojí strany spravedlivé i nespravedlivé a on Matouš je upozorňoval, že »obecní velmi rozmlouvají o tu křivdu a nepravost, která se jim děje«. Konšel Tkanička vyznal, že »chodili ze staré rady s starými pány do Starého města na rathúz a tam sou byli páni protivní kalicha božího, a tu se spuntovali s nimi, aby byli proti každému živému, a na to měli pečeť přitisknouti tohoto města, ale obec všecka Novoměstská nic o tom nevěděla«. Kahoun prý byl »vrch, co se tkne vyhnání kněží«, neboť říkal, že »dokudž jednoty nebude, dobře nebude« a radil, aby »kněží byli vyhnáni a někteří světští, a k tomu aby byli trestáni«. Podobně posel Matouš přicházeje do rady mluvíval: »Dokudž některých nestínáte a nevyženete, dotud mezi vámi jednoty nebude«.

maje za vůdce *Bohuslava Legáta* utkal se s úřadujícím purkmistrem *Janem od kloboukův*, kterého okrvaveného svrhnul z okna radnice. Přítomní tam konšelé, kteří právě na soudě seděli, jsou vsázeni do vazby, pokud s nimi nebylo krutěji naloženo. Přišli sice konšelům na pomoc jich přivrženci, mezi nimi i někteří Němci, ale jsou lidem zahnáni a mnozí i zjímáni. Rychtář městský Ambrož postřihač, jejž konšelé poslali, aby zatkl kněze, který v Týně udeřil na zvon, jest zabit. Rovněž krutá pomsta vykonána jest na konšelech Novoměstských, z nichž čtyři: pekař *Mařík Pivo*, řezník *Jan Knaizl*, krupičník *Jan Rathouzský* a *Jan Hladký* jsou zabiti a jich mrtvoly z oken radnice smetány. První purkmistr *Václav Páral*, jenž byl lidem nejvíce nenáviděn, jest mimo radnici zavražděn, což se i dvěma starším a písaři rychtáře stalo. Toliko někteří konšelé necháni jsou s pokojem, že byli kališníky.[122])

Na to rozkacený lid obořil se na kláštery a židy, jež vyloupil. Obce pak sešly se téhož dne na radnicích a zvolily sobě některé *starší* jakožto hejtmany neb ředitele, jimž daly moc vésti správu měst a zařizovati na místě konšelů, čeho třeba. Zvoleno jest jich na Starém městě čtyři a dvacet a na Novém městě jeden a dvacet a mezi Staroměstskými staršími nalezali se měšťané, kteří r. 1480 byli na Křivoklátě vězněni a pak z města vypovězeni, jako Jan Sosnovec, Jan Žíž, Matouš Šerlink a Martin od zlatého kola.[123]) Prvnější tři navrátili se ihned z vyhnanství a jsou lidem pražským

---

[122]) SLČ. str. 234, Soupis str. 105 dle kn. arch. č. 11 l. 26 a č. 2088 l. L. 25 a M. 11, Mon. univ. Pragensis I 2 str. 148 a Kronika Bartoše písaře ve Fontes VI str. 287. Děkan fakulty artist. *Václav z Pacova* zapsal o tomto »insigne facinus«, že »in civitatibus Pragensibus, Majori et Nova, festino quodam impetu audaciaque omnium admirabili — utriusque civitatis populus, splendidis obtectus armis, in suum quisque pretorium fortissimo quodam tumultu insiliit, ac consules, qui tunc illic forte pro tribunali consederant, innumera plagarum varietate percussit, ex fenestrisque aliquos dejecit illorum. Horrida et terribilis strages, quam tamen sceleratissima nequitia dictorum consulum, per proprias eorum confessiones prodita, non populo solum, sed etiam sapientibus quibusque in eo reddidit letam, et res nova omnem compescit prorsus populi tristiciam; inopinatissima etenim quedam mala in suos cives machinati sunt, que hic per singula narrare prolixum admodum visum est. — Optimi etiam cives, qui olim per iniqua traditorum delationes et sinistras ejecti ab urbibus Pragensibus erant, et multa per tempora ultra trium annorum incommoda Hectoreo pectore sustinuerant, cum magna leticia populi in sua loca in pace composita redierunt.« Srv. též ***Palacký*** u. m. V 1 str. 226; ***Tomek*** u. m. X str. 40 násl., jakož i ***Denis***, Georges de Podiebrad str. 204, ***Bachmann***, Geschichte Böhmens II str. 702 násl. a ***Burda*** O bouři pražské r. 1483 v Sborníku klubu historického 1883 str. 119.

[123]) V kn. arch. č. 994 na l. 7 se čte: »Anno domini millesimo quadringentesimo octuagesimo tercio feria IV. ante festum sancti Wenceslai facta est commocio in urbibus Pragensibus communitatum magnarum in officiales et consules propter nonnullas iniurias et tradiciones, itaque communitas sumptis armis ad pre-

radostně uvítáni. Na Malé straně k převratu takovému nedošlo, nýbrž rada, která byla podkomořím Samuelem z Hrádku r. 1482 obnovena, přidala se, snad obcí donucena, k hnutí v obou ostatních městech Pražských.[124])

Jako se stalo r. 1476, tak ani tentokráte nedošlo k řádnému vyšetřování a souzení příslušným soudem, nýbrž starší obce zasedli sami na soud nad zajatými konšely a měšťany, kteří vyslýcháni jsou právem útrpným u přítomnosti některých šlechticův. Vyznali, že mělo dojíti k velkému vraždění všech, kdož nenáleželi k jich straně, anebo k vypovězení protivníků z města. Rovněž přiznávali se k různým špatnostem. Pročež jsou pod nátlakem obce odsouzeni na smrt a popraveni na Starém městě čtyři konšelé *Václav Chánický*, první purkmistr, *Prokop Publik*, *Jan od kloboukův* a *Jan Stodola* a na Novém městě konšelé *Šimon měsečník* a *Vavřinec Truhlička*, jakož i *Ondřej Kahoun*, ačkoli vyznáním jich, mučením vynuceným, sotva bylo lze plnou víru přiložiti. Ostatní někteří konšelé a měšťané dáni jsou buď na rukojmí neb se spasili útěkem. Ve všech třech městech došlo pak na vypovídání všech, kdož nechtěli píti z kalicha.[125])

Druhý den po bouřce jali se Pražané dobývati také hradu pražského, ale tamější purkrabí Oldřich Medek z Valdeka, horlivý kališník, vzdal jej úmluvou, takže mohla správa jeho býti svěřena měšťanu novoměstskému Valentinovi Růženému.[126])

Když se tak bylo stalo, obáváno se v Praze, že král a strana pod

---

torium concurrit, in tali itaque commocione communitatis Johannes a pileis, tunc magister civium, de pretorio est precipitatus et aliqui ex consulibus cum ipso eodem capite cesi, communitas itaque tali ulcione de consulibus sumpta *elegit et constituit ad regimen civitatis seniores ex numero civium suorum*, quorum nomina hic scribuntur: Johannes Zagieczek, Matheus Sserlink, Johannes Sosnowecz, Martinus ab aurea rotha, Wenceslaus Brusek, Martinus a scropha, Wilhelmus Wyssek, Wenceslaus Zlatsky, Martinus Wlachy, Wenceslaus Rambuzek, Johannes a ciconiis, Stephanus braseator, Mathias ot Hay et reliqui.« V kn. arch. č. 11 na l. 26 (Soupis str. 105) čtou se jména starších Novoměstských (seniores communes) s poznámkou: »Et illi sunt electi ad discutiendum causas civiles et ad alia necessaria disponendum.« SLČ. str. 236 praví: »Tehdy obec opanovavše rathúzy, pečeti vzemše, volili sobě jiné *úředníky hajtmany*.« Z r. 1485 je zpráva, že Jan Hlinka ze Žlutic koupil konfiskovaný obcí dům Staroměstského konšela Jana Sulka, »*apud seniores directores* totamque communitatem« (*Tomek* u. m. X str. 77). Jména starších obou měst u *Tomka* u. m. IX str. 271 a 287. Na Starém městě snesla se velká obec 12. listopadu 1483, aby kšafty před staršími učiněné vedle jich vysvědčení měly platnost a starší vysílali dva spolustarší na pořizování kšaftů (Soupis str. 66 dle kn. arch. č. 2119 l. X 8).

[124]) Kn. arch. č. 2080 l. A 9.

[125]) SLČ. str. 236 a *Tomek* u. m. X str. 43—46. — I *Bartoš* v Kronice pražské (vydané *Šimákem* v VI. dílu Pramenů dějin českých) str. 7 píše, že tehdy v Praze dali jedni druhé stínati »beze všeho řádného slyšení«.

[126]) *Tomek* u. m. X str. 47.

jednou nenechají toho bez pomsty, i opatřena jsou města Pražská branným lidem proti možnému přepadnutí. Starší a obce všech tří měst psali na všechny strany, zejména králi Vladislavovi, líčíce příčiny povstání a žádajíce, by se falešným zprávám nevěřilo. Jich protivníci chtěli prý je o hrdla i statky připraviti, jak někteří z vězňů před svědky vyznali, a byly proto obce přinuceny násilí se brániti, moc mocí odraziti a ukrutné nepřátely své ztrestati, kteří před nedávným časem jich kněze a spoluměšťany, muže nejlepší pověsti, z města vypovídali, krutě věznili, mučili a ohněm pálili a vůbec velké útisky pro víru činili. Osvědčujíce při tom věrnost králi žádali přátel, aby se z jich vítězství radovali a byli jim pomocni, by mohli Prahu před nepřátely zachovati.[127]) Odpůrcové jich, kteří se spasili útěkem z města, nelenili a rozepisovali se rovněž »o bezecných arcikacířech Pražanech, kteří hanebně učinili proti pánu bohu, kněze křesťanské vyhnavše, kláštery zloupivše, dobré křesťany zmordovavše a hradu sv. Václava se zmocnivše.«[128])

Na obranu proti odpůrcům byla pak 6. října 1483 uzavřena jednota ve valném shromáždění na náměstí Staroměstském, ke které přistoupili »starší obecní a všecky obce Starého, Nového a purgmistr, rada i obec Menšieho měst Pražských«. »Patříce k nemalé naší příhodě,« — praví se v jich zápisu [129]) — »nebezpečenství i potřebě, kteráž měla na nás v našich vlastních obýváních pro nejednotu a nesvornost přijíti, takže někteří zlí a nešlechetní lidé obývajíce s námi, ale však jsouce úředníci nad námi učinění s jinými pomocníky svými o nás jsou nešlechetně a zrádně, tajně a ukrutně úklad učinili, aby nás mnoho i také duchovní naše o hrdla i o statky připravili

[127]) AČ. VI str. 196 a Manuálník m. Korandy str. 132.

[128]) AČ. VI str. 197 a SRS. XIV str. 70. V Němcích šířili vyhnanci tištěné letáky pod nápisem »*Passio Pragensium*«, v kterých líčeny ukrutnosti spáchané v Praze »von den vormaledeyten ketzern wider die Cristen« (Mitth. f. Gesch. d. D. in B. XIX (1880) str. 253). Letáky neobsahují vyvrácení obvinění, že kališníci v Praze měli býti zahubeni, jak vydavatel letáku Bachmann (tamže str. 252) míní. Naopak potvrzují, že vyhnanci svržené konšely považovali za křesťany a nikoli za kacíře. Zmínku zasluhuje, že v letáku se o pronásledování Němců vypravuje takto: »Darnach wo sie einen Deutzschen funden, den fingen sie. Der legeten sie ubereinend in gefengniss bey drithalb hundert, unde gaben in nichtes anders den wasser unde brot zu essen, unde nicht halb genug, alzo dasz ir aus in hungers halben etliche sturben. — In dem jarmarkte do toten sie keinen gast nichtes nicht. Do quemen vil Deuthsche dorvon, die sich vorborgen hatten«. Podobně v zápise *Gollem* u. m. str. 182 uveřejněném praví se, že jsou »zbili drahně lidí Němcův a mnichy všecky vyhnali i všecky lidi, kdož jsou byli *německé víry* pod jednou spůsobou«.

[129]) Souč. kopie chová se v archivu kutnohorském č. 212 a jiná kopie v rukop. univ. knihovny v Praze sign. XV A. str. 112 (dle *Tomka* u. m. X str. 51). Z rukop. F. L. Čelakovského uveřejnil hlavní obsah *Goll* v článku »Některé prameny o bouři Pražské r. 1483 a 1484« ve Zprávách č. spol. nauk 1878 str. 175.

a položili stínáním, mordem i konečným z našich měst vyhnáním, jakož sou se k tomu potom sami seznali před urozenými pány a rytířskými mnohými dobrými lidmi i městskými a na tom zemřeli; — my tomu porozuměvše, co jsou prve jednali a nyní měli a chtěli i k tomu se připravovali, s pomocí boha všemohoucího proti nim jsme se ohájili a jich se zmocnivše tak ztrestali, jakož na ně příslušelo«. Z těchto příčin uzavírají vstoupiti v jednotu, majíce vedle sebe všecko učení Pražské, mistry, faráře i ostatní kněžstvo, aby sobě byli radni a pomocni pode ctí a věrou, kdyby kdo od tohoto zápisu chtěl je utisknouti aneb na ně sáhnouti. Toliko krále vyjímají, proti němuž jich spojení nečelí a jemuž důvěřují, že je při právech a svobodách zachová. Prohlašují pak, že jsou odhodláni státi při kompaktátech a majestátu císaře Sigmunda z r. 1436 a držeti se přijímání pod obojí způsobou »kterému koli pohlaví, dítkám i starým, také i českého zpívání i jiných svatých pravd v zákoně božím založených«. Všichni, kdo v městech Pražských obývají, mají se s nimi v tom skutečně srovnati, neb »kdež jest u víře rozdělení, tu nemůž nikdy celá a dokonalá jednota a svornost ani pokoj zachován býti«. V důsledku toho nemá býti v Praze »směsice hanebná při přijímání těla a krve boží«, nýbrž kněži a mniši protivní kalichu nemají býti ve městech ani trpěni ani přijímáni, nikdo z nich nesmí zde podávati pod jednou způsobou zjevně ani tajně, aniž smí kázati, že přijímání pod jednou dává tolikéž užitkův a milostí jako pod obojí způsobou, aniž smí přivržence kalicha nazývati oddělenci neb kterakkoli haněti pod pokutou vyhnání z města a království. Rovněž se nařizuje všem, kdož odstoupili od přijímání pod obojí způsobou aneb dali se v pikhartství, aby se z měst vystěhovali, a tolikéž se hrozí vypověděním těm, kdož by se oddali s muži neb ženami kalichu protivnými. Výjimka se připouští toliko co do kupců, obchodníkův a vandrovních tovaryšů z cizích zemí, kterým povoluje se svobodně beze vší překážky přicházeti do měst se svým zbožím, ale ukládá se jim, by se chovali poctivě a řádně bez hanění všelikého. Jak patrno, vítězové v bouřce pražské neměli rovněž tak porozumění pro svobodu svědomí a snášelivost náboženskou jako jich protivníci. Ve smyslu kompaktát předpisují dále, aby byli stavováni smrtedlní hříchové a neřádové, k jichž zamezení a trestání měl na radnicích býti osazen *úřad duchovní*. Kdežto sesazení konšelé odepřeli přijmouti biskupa Augustina, nyní Pražané vedle stavů k zákonu božímu příchylných přistupují k němu, chtějíce vedle něho státi. O poměru konsistoře pod obojí k biskupu neděje se při tom zmínka, toliko se praví, že ve shodě s úřadem duchovním mají farní osady v městech Pražských vykonávati právo podací k osazování far.

Ostatní kusy týkají se záležitostí obecních. Kdyby král po této příhodě chtěl radu saditi, má ustanoviti konšely toliko z těch, které mu dají napsané volenci, jež veškerá obec zvolí, a budoucně obnova rady má se díti »vedle práv starodávních«. Vykládá se pak, jaká jsou tato práva. Konšelé mají sázeni býti králem *toliko z těch*, *»kteréž první konšelé na ceduli dadí a ne jiní*. Pakli by kdo jiný jmenován byl, nežli by byl napsán, tehdy staří páni to mají oznámiti tu hned přede vší obcí, že ten neb ti nejsou v jich ceduli

psání«. Budoucně tedy neměla obec prostředkem volenců vykonávati volbu, nýbrž odstupující rada měla podržeti rozhodující vliv na ustanovování nástupců v úřadě ze svých stranníků. Řemeslníky snaženo se získati ustanovením, že volba cechmistrů má náležeti toliko příslušnému řemeslu a nikoli konšelům, a které v řemesle zvolí za cechmistry, ty měly rady potvrditi a neměniti. Konšelé po všech třech městech měli konati soudy »bez prodlévání a bez přijímání osob« t. j. bez úplatkův. V živnostech a v prodeji životních potřeb má se každému, bohatému i chudému, konati spravedlnost a úředníci nad tím dosazení mají k tomu s pilností dohlížeti. Obecné potřeby, jež se všech tří měst dotýkají, mají zespolka býti jednány a nikdo z rady ani z obecních tří měst nemá pod ztrátou hrdla ke králi aneb jinam stranně, nočně a tajně choditi, jak se druhdy dálo. Sousedy, kterým se prve křivda stala, přijímají zase mezi sebe do obcí, a budoucně každý na příslušném právě má obdržeti svobodné slyšení, aniž má na koho mocí býti sáháno, sice se ho všichni mají zastati. Konečně toto svolení nemělo býti na újmu právům jednotlivých měst Pražských a mělo jednou neb dvakráte v roce, zvláště při sázení rady v každém městě, na radnici býti čteno, aby se nynější i budoucí věděli čím spravovati.

Brzo po uzavření této jednoty poslali Pražané do Hradce Králové pro biskupa Augustina a přivezše jej 20. října slavně do Prahy, zapsali se mu, že jej přijímají za svého biskupa a že ho neopustí.[130]) Naproti tomu král jsa velmi hněviv na Pražany, svolal 23. října sněm do Čáslavě, před nímž přednesl žaloby na ně a žádal za radu, co by proti nim mělo býti předsevzato. K radě knížat Minstrberských povolil jim slyšení v Kolíně, kamž se poslové jich s biskupem Augustinem dostavili; ale když král žádal přísné potrestání obcí Pražských a postavení původců bouře před mimořádný soud, tu jednání s radami královskými bylo přerušeno.[131])

Následkem toho biskup Augustin k žádosti Pražanů svolal sjezd strany pod obojí do Prahy na 25. listopadu 1483, na kterém Pražané přistoupili k zápisu stavů své strany, když tito slíbili žádnému na ně nepomáhati a o smíření s králem usilovati na základě podmínek, na nichž se byli snesli při uzavírání jednoty dne 6. října.[132]) Podmínky ty byly předloženy králi, který ze sněmu v Kutné Hoře 6. prosince konaného vyslal do Prahy některé pány a rytíře se sdělením, že zavrhuje prostředky, jež mu města Pražská podala, poněvadž jsou k jeho zlehčení a posměchu, trvaje na tom, že má zvláštní soud o odboji pražském rozhodnouti.[133]) Podle znění svolávacího patentu měl sněm v Kutné Hoře se konati za tím účelem, aby různice, která v tomto království vznikla o přijímání pod jednou i dvojí

---

[130]) SLČ. str. 238 a Mon. univ. Prag. I 2 str. 151.

[131]) SLČ. str. 238, *Tomek* u. m. X str. 55.

[132]) SLČ. str. 239. Mezi účastníky sjezdu byla asi o podmínkách těch různá mínění. — Aspoň posel vratislavský Eisenreich podává 2. prosince své radě zprávu: »das es noch gar wilde stet zu Prag und sint unter einander sere unaynig« (SRS. XIV str. 72).

[133]) AČ. IV str. 506.

způsobou na dobrém byla zůstavena, tak aby každý byl bez útisku zachován při víře i při všech jiných dobrých a chvalitebných obyčejích. Ale sněm pro krutou zimu nebyl valně obeslán.[134]) Nicméně jednání o smír s Pražany i tam dále pokračovalo a byl to zejména Minstrberský kníže Hynek, který jménem královým prostředkoval. Navrhoval Pražanům, aby vyšli králi, když do Prahy přijede, s městskými klíči vstříc a aby pokleknouce před ním na jedno koleno a vypravujíce příhodu, proč se proti němu provinili, pro Boha jej prosili, by jim provinění odpustil. Aby král seznal jich poddanost, mají mu nabídnouti, že hradby městské strhnou do takové délky, jak si bude přáti, hrad mají mu ihned postoupiti a všechny kněze a mnichy na předešlá místa uvésti. Až král nové konšely posadí, mají před těmito vyříditi se žaloby na konšely a měšťany, jež z měst vyhostili, a kdyby konšelé nechtěli souditi, mají biskup Augustin a on kníže Hynek s radami, jež si zvolí, soud konati. Po příchodě královĕ do Prahy, mají Sosnovec a přátelé jeho, již z Prahy byli vypovězeni, meškati mimo město a teprve po několika dnech se vrátiti a na kolenou pro Boha krále prositi o milost. Ti pak, kdož v čas bouře byli z města vypovězeni, mohou se opět do Prahy k statkům svým vrátiti.

Pražané dali k tomu odpověď, že jsou ochotni králi učiniti pokoru, ale tak, aby mohli při ní k tomu poukázati, že svržení konšelé zasloužili trestu, jenž je potkal, a to dříve, nežli bylo možno králi přednésti na ně žaloby, poněvadž životy účastníků bouře byly ohroženy. Když král ukrotí svůj hněv a přijede do Prahy, chtějí se mu za to odvděčiti poddaností a věrností. Hrad mu postoupí, když s nimi o všech kusech stane se dohoda. Co z věcí, které lidem byly pobrány, bude kde uptáno, chtějí králi vrátiti. Do kostela sv. Jakuba mohou kněží býti uvedeni bez újmy majestátu císaře Sigmunda. Kdo z měst utekli, mají býti toliko konšely souzeni a podle jich provinění trestáni, jak to žádají privilegia městská. Za Sosnovce a jeho přátele chtějí se páni a města u krále přimluviti, aby byli ponecháni při svých statcích, poněvadž na ně nebylo ničeho zlého prokázáno. O návratu vyhnanců do Prahy však pomlčeli. Naproti tomu Pražané žádali, aby král dopřál biskupu, by v Praze mohl sídliti; aby král po návratu do Prahy přijal klíče od hradu a dal zjistiti, že hrad a klenoty v něm chované byly věrně opatrovány a aby zanechal obce Pražské při jednotě uzavřené, poněvadž nechtějí ve městech nikoho trpěti, kdo se s nimi u víře nesrovná.

Odpověď ta byla na sněmě v Kutné Hoře čtena a ovšem neuspokojila krále. Proto žádal přítomné za radu, co se má dále dělati, když Pražané nabídky knížaty a pány jim učiněné zamítli. Za nepřítomnosti královy radili se stavové dlouho o pomoci, kterou by byli ochotni proti Praze poskytnouti; ale většina měst odepřela přistoupiti na násilné prostředky. Následkem toho král prohlásil, že nechce nikomu činiti bezpráví a ačkoli je neslýcháno, aby král před poddanými tak se pokořoval, že on nicméně

---

[134]) AČ. V str. 413.

z popudu vlastního srdce a bez rady kohokoli chce s Pražany podniknouti soud nikoli před císařem neb cizími knížaty, nýbrž před českými knížaty, pány a rytířstvem o pomluvách, jež o něm se šíří, jako by sesazení konšelé k jeho podnětu a s jeho souhlasem byli jednali. Nechce býti souzen jako král a pán, nýbrž jako kterýkoli chudý prostý člověk a vyšší stavové vyslyšíce obě strany mají rozhodnouti. Jestliže Pražané provedou, že jim bezpráví učinil, chce vlastním tělem podle nálezu trest podniknouti; pakli budou v tom přemoženi, co na ně bude žalovati, tedy nechť oni utrpí trest. Přítomní slyšíce tuto řeč, byli prý pohnuti k slzám a slíbili králi býti pomocni statky i hrdly, aby rozepře s Pražany k takovému konci byla přivedena, by král byl opatřen na cti podle svého důstojenství. Ačkoli král pronesl ještě pohrůžku, nebudou-li mu stavové proti Pražanům nápomocni, že chce na ránu užíti jiného lékařství, na konec svolil přece k jich žádosti, aby dva páni nejv. kancléř Jan ze Šelnberka a nejv. písař Mikuláš Svitáček z Landšteina a dva zemané Jan Špetle z Prudic a Jan Hrabaně z Vlkánova dále s Pražany vyjednávali a aby sněm za tím účelem byl odložen do příštích Hromnic (2. února 1484), by na sněmu Pražané byli slyšáni, zdali chtějí přijmouti nabízené narovnání, aneb dáti se v soud s králem. [135])

---

[135]) Nové tyto zprávy jsou obsaženy v dopise jakéhos C. K., nejspíše účastníka sněmu, zaslaném 15. prosince 1483 z Kutné Hory měšťanu chebskému Klimentu Tüchelpergerovi, jehož orig. chová se v archivě chebském a kop. v archivě zemském. O účasti krále na sněmě se v něm praví: »Dorauf hub unser herr der konig an und erzelet den herren allen, was dy fursten mitsampt den herrn im pesten furgenommen hetten, noch dem der vorgeschriben handel inhellt, wie wol im das swer wer, doch so sy das fur das pest forgenomen hetten, hat ers im pesten auch geschehen lassen. So aber dy Prager solchs alles verachten und es alles verendert hetten, begert Sein Kun. Gnaden ires rates dorin, und so er den von in vernem, dornoch wolt er in sein maynung auch zu versteen geben. Und entwich also den herrn allen, auf das sy von S. K. Gnaden nit verhindert wurden. Also pliben dy herzogen, herrn, ritterschaft mit sampt den steten etwas lang in den reten und beslussen, den kurz sagten Sein K. Gn. zu hilf und peystand, und *doch der stet der meisten teil nit.* Dorauf erzelt unser gnedigste herr der konig zu sein furnemen, auf das nymant mocht von im reden, das er ymant verkurzt het, noch ymant unrecht tun wolt, wiewol das unerhort wer, noch in kaynen puchern gelesen wer, das sich eyn konig kegen sein undertan des erboten het. Er het es auch aus kains menschen rat, sunder aus sein herzen und furnemen genomen, nochdem im dy Preger nochsagten, wie er mitsampt den, dy zu Prag gericht worden sein, den geroten het und durch sein verhenknus und verbilligung solden dy Preger gestraft sein worden. Dorauf so wolt er mitsampt den Pregern zum rechten sten und wolt in das recht fur den kaiser noch konig noch kein auswendigen fursten nit stecken, auf das sy sich nicht hetten zu verantworten, es wer in mit Sein Kun. Gnaden zu ferr zum rechten zu zihen, so steckt er in einen rechtag fur dy herzogen, herrn und ritterschaft im land, dy solden ir paider klag und

Vyslaní páni chválíce nabízené prostředky, jako by prý pod nebem lepší nemohly býti nalezeny, jednali s Pražany, ale ti odložili dáti odpověď, až se s přáteli poradí, a k tomu došlo dle všeho až při samém hromničném sněmě v Kutné Hoře, k němuž poslové pražští pod glejtem se dostavili a tam do rukou své strany podali námitky proti tomu, aby jich při s králem stavové rozhodovali. Oni jsou a chtějí zůstati věrnými poddanými králi a jako takoví nemohou připustiti, aby král byl souzen vlastními poddanými. Knížata a páni jim málo přejí a rozhodnou proti nim. Budou chtíti, aby přijali do města a k statkům mnichy a ty nešlechetné lidi, kteří je chtěli o hrdla a statky připraviti. Kdyby knížata s nově dosazenými konšely soudili jich žaloby, nebyli by bezpečni hrdly před těmito zlými lidmi a vše povede k horšímu. Biskupa budou chtíti zahladiti a nebude pak nikoho, kdo by jim světil kněze. Kdyby se soudila Praha, jež jest hlavou a stolicí království Českého, a byla odsouzena, řekli by cizozemci, že hanba a nečest nestala se toliko Pražanům, ale i Čechům kacířům. Pročež žádali stavů pod obojí, aby jim dali radu, co mají činiti, pamatujíce na to, kterak na sjezdech se zavázali, že se od víry a svatých pravd nedají žádnému utisknouti, nýbrž že jich brániti chtějí do svých hrdel a statkův a že také biskupa se zastanou proti každému útisku neb křivdě. [136])

Stavové pod obojí snad společně s pány a zemany, kteří na předešlém sněmě k tomu byli zvoleni, vypracovali sprostředkující návrh o podmínkách, za kterých Pražané mají se králi poddati, kdyby do Prahy přijel. Měli svoliti, že všichni na jedno koleno pokleknou a pak stojíc dají se vinni, že jsou v Praze tázáni a stínáni král. úředníci, aniž by to prve bylo na krále vzneseno, že na král. komoru bylo saženo, na kláštery a židy, a že v král. zámek se uvázali. Prosíce za odpuštění měli pak králi dáti klíče a pečeti a král měl jim odpustiti s tou výhradou, že mu hradu postoupí, kněze, mnichy a jiné odběhlé neb vypovězené lidi svobodně do Prahy k statkům zase pustí a ti že pak mají před konšely, které král usadí, právi býti a odpovídati. Soud tento městský měl rovněž souditi Sosnovce a jiné, kteří byli králem z Prahy vypovězeni. I oni měli krále

---

antwort verhoren und dornoch ein iden richten. Zu dem rechten wold Sein K. Gn. nit steen noch geurtailt werden als ir könig noch als ir herr, sunder alle Seine kunigl. wirde von im legen und aldo sten, als ain ander armer schlechter man. Solden dy Preger zu im klagen und im, wo sy erkant, das er in unrecht getan het, wolt er das mit seyn leib kegen in nach irem erkenntnus verpussen. Dergleichen sy kegen S. K. Gnaden wider, so er sich kegen in beklagen wurd, worin sy dann auch umbbunden wurden, gescheh dergleichen auch, mit vil merern worten, der ich nit aller geschreiben kun. Auf solche hohe S. K. Gnaden erpitung stunden fursten, herrn und vil gute leut und weinten und sagten dorauf Sein K. Gnaden zu mit iren leyben und gutern S. K. Gnaden behulflich zu sein und sich getreulich zu muhen, domit dy zwitracht gericht wurd, dorin Sein K. Gn. notdurftiklich versorgt wurd und erlich«.

[136]) AČ. IV str. 506—508.

odprositi. Konečně kněží a mniši mají všichni na svá místa býti puštěni a všecky věci, které jsou jim neb komukoli z křesťanův neb židů v bouřce pobrány, mají býti zase vráceny, o což konšelé, kteří budou usazeni, mají se starati.[137])

Ale poslové Pražan nepřijali ani těchto návrhů, takže jednání na sněmu nevedlo k cíli. Zůstávalo i nadále sporno, v jaké formě Pražané mají krále odprositi, zdali vyhnaní kněží, mniši a měšťané mohou se do Prahy vrátiti a kterak má k obnově konšelů dojíti. Král trval asi na tom, aby Pražané byli potrestáni, a doufal při tom na cizí pomoc, neboť papež Sixt IV. už v prosinci 1483 vybízel panovníky křesťanské, aby zdvihli křižáckou válku proti kacířům.[138])

Naproti tomu stavové pod obojí na sněmě kutnohorském zavázali se, »jestliže by kdo chtěl kdy táhnouti do země České na záhuby, aby sobě toho všichni radni a pomocni byli« a také rytířstvo s městy zapsalo se proti pánům, aby jim nedali křivdy sobě dělati proti jich právům a svobodám.[139]) Tím byli Pražané v odporu posíleni. Na sjezdech po krajích v březnu konaných, jakož i v Praze utvrzeny jsou zápisy, zvláště jednota z 6. října 1483, ke kteréž biskup Augustin, duchovenstvo a universita 26. dubna s některou výhradou přistoupili, a voleni jsou také plnomocníci, kteří o srovnání s králem dále jednati měli.[140]) Jaký mělo průběh toto jednání a kdo se ho účastnil, nevíme.

Podle všeho v Praze samé rozcházely se názory, jaké ústupky mají králi býti činěny aneb přijaty, a s tím souviselo asi, že došlo v obou městech ke změnám ve složení sborův obecních starších a to v nestejnou dobu. Na Novém městě už 5. ledna 1484 velká obec zvolila nové starší a sice tak, že toliko devět potvrdila v úřadě z 21 starších, kteří 24. září 1483 byli zvoleni, a těchto devět za souhlasu obce přibralo k sobě pět nových starších, vesměs řemeslníků.[141]) Někteří z těchto starších střídali se v úřa-

---

[137]) *Goll* u. m. str. 179—181 a SLČ. str. 239, kdež se sděluje obsah podání Pražan na sněmu, jenž nesouhlasí s výminkami Gollem uveřejněnými ani s konečnou smlouvou s králem uzavřenou, takže je máme za pouhý prostředkovací návrh.

[138]) *Tomek* u. m. X str. 59.

[139]) SLČ. str. 240.

[140]) SLČ. str. 241 a Mon. univ. Prag III. str. 131. Už 25. března 1484 obdrželi Vratislavští předčasnou zprávu, že prý na sjezdě v Nymburce došlo k dohodě Pražanů s králem prostřednictvím pánův a měst na základě výminek, jež později skutečně byly smluveny, mezi jiným, že král svolil, až do Prahy přijede, že sadí konšely, »ydoch solche person, dy von der ganzen gemeyne beschryben geben werden« (SRS. XIV str. 74).

[141]) Dle kn. arch. č. 11 l. 39 a 2088 l. M. 13 (Soupis str. 105), kdež se čte, že »magna communitas hujus Nove civitatis Pragensis existens in pretorio seniores communes, qui prius electi fuerunt pro discuciendis causis civilibus, confirmavit videlicet (následuje 9 jmen), qui et quidem seniores jam nominati ex con-

dě po čtyřech nedělích, jako druhdy konšelé v úřadě purkmistrovském.[142]) Na Starém městě došlo k takovéto obnově 24. května 1484 a sice obec zvolila osmnácte starších obecních, z nichž deset zasedalo už na radnici od 24. září, a tito k sobě osm starších nově přibrali, mezi nimiž polovice byla řemeslníků.[143]) Mezi zvolenými nenalézal se Jan Žíž, řezník, což připouští výklad, že nebyl ve shodě se svými přáteli o obsahu srovnání s králem.

Konečně král Vladislav nemoha na nikoho spoléhati a jsa i v samé Kutné Hoře ohrožen,[144]) musil se vzdáti myšlenky na pomstu a stal se nakloněnějším k smíru. A tak když uplynul rok od bouřky pražské, uzavřel dne 24. září 1484 v Kutné Hoře s Pražany smlouvu, ve které větším dílem přijímal výjimky, které mu v únoru byli přednesli. Podle této úmluvy přijeda do Prahy měl býti žádán od Pražanů za odpuštění, ale také za zachování jich při víře a právech, jež mají »od Othagara krále i všech předků JMti«, a Pražané měli mu jakožto poddaní učiniti poctivost, »jakž jim nejslušněji bude se zdáti v řeči i v skutku.« Na to král má jim všem, duchovním i světským, hněv i všecky nelibosti odpustiti a nevzpomínaje ničím zlým, co se stalo, má býti jich pánem milostivým, jenž je chce při víře, právech a privilegiích zachovati, jakž na to učinil vší zemi přísahu. Co se vyhnaných kněží a mnichů týče, zavazoval se král, když do Prahy pojede, že je ssebou nevezme, aniž mocí je uvede do Prahy, nýbrž že chce o jich uvedení povolně bez soudů za prostředkování stavů pod obojí jednati. Biskupu Augustinu sliboval dáti před příjezdem do Prahy majestát, že může bezpečně v Praze i jinde v království meškati a úřadem biskupským svobodně posluhovati. Hrad Pražský ovšem Pražané králi po příjezdu jeho do

sensu pariter et assensu tocius prefate communitatis hos in consorcium suum et ad se pro antescriptis causis civilibus discuciendis elegerunt« (následuje pět jmen). Dopis těchto starších obecních do Budějovic z 14. ledna 1484 v AČ. XXI str. 196, kde omylem do r. 1477 položen. Mezi staršími těmi zasedali: dva soukenníci, trubač, sládek, řezník a železník (*Tomek* u. m. IX str. 288).

[142]) Tak podle kn. arch. č. 2088 l. M. 27—N. 27 24. července 1484 Ondřej Sixtor »suscepit officium« od Duchka Košíka z Koňského trhu, od Sixtora 21. srpna Matěj Albus kožešník a od toho 17. září Matěj Škrůda.

[143]) V kn. arch. č. 994 na l. 7 se čte, že 24 »officiales post commocionem in consules propter eorum scelestissima facinora et prodiciones factam a tota communitate electi, qui vice consulum a prefata commocione — huic officio presidebant, et postea feria II. ante Urbani predicta communitas nonnullis ex superioribus officialibus mutatis aliud consilium renovavit et personas infrascriptas huic officio prefecit, qui secuntur«. — Následuje 18 jmen a mezi nimi dva postřihači, kožišník, krejčí, řezník a nožíř. Srov. *Tomek* u. m. IX str. 272.

[144]) Bohuslav ze Švamberka zrážel dne 5. června 1484 Voka z Rožmberka, aby nejezdil na sněm do Hory, neb jest tam »velmi nebezpečné jezdění«. Slyší prý, že »králi teď nedávno dva z čeledi zabili u Hory« a rozumí, že »tam na bouřce stojí« (AČ. VI str. 280).

Prahy postoupí. Pobrané věci z klášterů mají králi býti dány v moc. Konšely zavazuje se král »*saditi z těch, kteréž by mu obec Starého i Nového měst Pražských dala napsány, a potom aby zachováváno bylo to sázení vedle práv*«. Zajisté se tím rozuměla budoucí obnova rady podle návrhu odstupujících konšelů, aniž byla rozřešena otázka, zdali je král vázán tímto návrhem čili nic. Při odvolání se na platná práva mohlo se sotva na co jiného mysliti, nežli na odvolaný majestát krále Václava IV. z r. 1413 a na tak zv. práva Soběslavská, jež asi v té době byla zapsána do knihy privilegií městských.[145])

Před konšely, jež král posadí, mají pak býti právi vyhnanci, které Pražané zlými věcmi naříkají, z čeho se jim vina dá, a což právo nalezne, na tom mají přestati »vedle práv měst Pražských«. Mohli tedy do Prahy se vrátiti, avšak kdyby nechtěli státi před soudem, mohli se vyprodati a měst Pražských prázdni býti. Jim jakož i cizozemcům, kteří se z města musili vystěhovati, a židům ponecháno právo domáhati se podle práv městských nápravy toho, v čem se jim ukrátilo. Jan Sosnovec a jeho přátelé, jež král z Prahy vypověděl, mají jej, když do Prahy přijede, jménem svým i přátel prositi, aby jim hněv svůj odpustil, v kterýž přišli *bez viny* skrze osočení zlých lidí. Konečně kdyby vznikly zlé vůle mezi královskými úředníky neb dvořany a měšťany, má měštěnín viniti dvořenína před úředníky dvora královského a dvořenín měšťana »před úředníky měst Pražských«, a na obě strany má spravedlivé se státi, aniž strana má na druhou mocí sahati.[146])

Stavové pod obojí den po uzavření této smlouvy — dne 25. září — učinili nový zápis na hájení svých práv a zákona božího, aby se patrně Pražanům dostalo ujištění, že celá strana pod obojí se jich zastane, kdyby král po návratu do Prahy chtěl narovnání s nimi uzavřené rušiti, což při pochopitelné rozhorlenosti a vrtkavosti jeho mysli nebylo vyloučeno. Při tom stavové se osvědčují, že jich zápis nečelí proti králi, nýbrž proti těm, kdož by je od kompaktát a majestátu císaře Sigmunda chtěli utisknouti. Kdyby někdo na ně mocí sáhl, k toho kázni chtějí mluviti. Biskupa Augustina slibují slušně opatřiti a ho brániti až do smrti, a kdyby cizozemci do země pro víru vtrhli, budou se společně brániti. Konečně zavazují se, že nemají opustiti města Pražská a vůbec stav městský, kdyby ho kdo o hlas třetí při jednání věcí obecních chtěl připraviti, jak o to už r. 1479 pánové strany Matyášovy se byli pokusili.[147])

---

[145]) Srov. str. 154 a 261.

[146]) Smlouva zapsána jest do kn. arch. č. 994 na l. 79 za nápisem: »Concordia facta inter serenisimum principem et dominum d. Wladislaum, regem Boemie et marchionem Moravie etc., et dominos Pragenses anno d. MCCCCLXXXIV«. Dle jiného rukopisu otiskl smlouvu tu *Goll* u. m. str. 182—184 (kdež na str. 184 řádku 5 zhora třeba čísti: Jan Sosnovec, Mathúš Šerlink atd. m. Gerlink). Znění smlouvy, jak je podává *Tomek* u. m. X str. 63 není ve shodě s textem tohoto narovnání.

[147]) AČ. IV., str. 508.

Král Vladislav ve smyslu úmluvy slavil vjezd do Prahy 29. září, usídliv se ve dvoře královském, a obnovil 1. října rady na Starém i Novém městě, dostaviv se na radnice s velkým průvodem, v němž byli knížata Minstrberští Jindřich a Hynek, páni, rytíři i dvořané.[148]) Při obnově bylo zajisté šetřeno úmluvy, že konšelé budou králem dosazeni na základě návrhu obcí, neboť na Starém městě bylo jmenováno jedenácte konšelů ze starších obecních, kteří od vypuknutí bouře v obci vládli, a k těm toliko sedm nových přibráno; a na Novém městě osm konšelů z předešlých starších obecních a toliko čtyři noví členové rady jsou ustanoveni. Mezi dosazenými konšely byli vůdcové povstání. Na Starém městě *Jan Žíž*, jenž se stal prvním purkmistrem, Matouš Šerlink, Jan Sosnovec, Martin od zlatého kola a Bohuslav Legát soukenník a na Novém městě první purkmistr *Ondřej Sixtor*, Matouš Škrůda a jiní. Počet méně zámožných řemeslníků zasedajících v radách se zmenšil. Noví konšelé obnovili ihned úřady sobě podřízené a v dohodě asi s obcemi jmenovali starší obecní.[149])

---

[148]) Zápisy o tom čtou se v starom. knize arch. č. 1128 na l. 22 a č. 2141 l. XLV (per d. regem Wladislaum persone infrascripte in officium consulatus sunt feliciter sublimate: d. Johannes Ziez, primus magister civium atd.) a v novoměstské kn. arch. č. 2089 l. A. 1. (Wladislaus rex in comitiva principum, baronum, procerum ac nobilium locavit consules Nove civitatis sigillum et claves Andree Sixtor de propria manu tribuendo).

[149]) *Tomek* u. m. IX str. 272 a 288 a X str. 68. Na Starém městě přicházejí v radě ze živnostnictva: postřihač suken, dva kraječi sukna, dva soukenníci, sladovník a mydlář a na Novém městě pouze soukenník a kožešník. Dle kn. arch. č. 994 l. 7 a 8 kladli na Starém městě 5. března 1485 *starší obecní,* kteří byli obcemi zvoleni 24. září 1483 a pak 24. května 1484, počty před třemi konšely a 24 přísežnými staršími obce (coram juratis senioribus communitatis), jakož i *úředníci šestipanští*, kteří od 9. dubna 1483 až do 1. října 1484 byli v úřadě (a sice se uvádí bývalý konšel Jan od Vlčího hrdla de consilio, Johannes a tribus fratribus, postea Petrus Zub pellifex, Silvester pannicida, Materna de Ugezd et Johannes Knecht predictis officialibus additi post commocionem communitatis in consules communes officii sex dominorum officiales, qui hoc idem officium a feria IV post conductum Pasche anni MCCCCLXXXIII tenuerunt et regebant usque feria sexta diem sancti Remigii anni MCCCCLXXXIV). Téhož dne skládali účty před dvěma konšely a čtyřmi přísežnými staršími *úředníci mostští* (officiales pontis) Šimon Štráboch z rady a Řehoř postřihač sukna z obce, kteří úřad ten od 13. dubna do 23. listopadu 1483 drželi, a pak »post commocionem in consules factam domini seniores a tota communitate electi Matheum Sserlink et Johannem Sosnowecz officio pontis prefecerunt« a ti »officium pontis sui officio regiminis gubernabant« od 13. listopadu 1483 do 4. října 1484, kladouce z té doby počty. Rada i obec všechny tyto účty schválily. Na Novém městě dle kn. arch. č. 989 l. 54 kladli počty teprve až 21. září 1485 před purkmistrem Václavem Žateckým a deseti konšely (consulibus modernis), jakož i u přítomnosti velké obce tři »*officiales de testudine*«, pět »*officiales deputati per totam communitatem pro servandis pecuniis*

Na Malé straně obnovil podkomoří Samuel z Hrádku 4. října 1484 radu tak, že ze starých konšelů nikoho v úřadě neponechal. Stalo se tak proti posavádní zvyklosti, že polovice aneb aspoň třetina starých konšelů zůstávala v úřadě, i bylo lze v nešetření tohoto zvyku spatřovati pokárání odstupující rady malostranské, že se připojila v čas bouře k obcím ostatních dvou měst Pražských.[150])

Návrat některých vyhnanců do Prahy, jak byl smluven s králem, měl za následek nové rozbroje. Následkem toho král necítil se býti bezpečen ve dvoře královském a přestěhoval se na hrad, jejž dal opevňovati. Následujíce jeho příkladu mnozí nejv. úředníci a dvořané stěhovali se ze Starého města na Hradčany a Malou stranu, čímž ovšem živnostem městským v hlavním městě nastávala újma.[151]) Když pak nastalo jakés upokojení v Praze, sešel se asi v říjnu 1484 sněm, na kterém obě strany náboženské podobojí i podjednou dohodly se »o obecný pokoj zemský všeho království«, tak aby si všichni pomáhali proti každému rušiteli obecného dobrého. Vráceno se k sněmovnímu snesení z července 1481, podle kterého strana stranu neměla pro víru utiskovati ani haněti a kdo by se

---

et aliis rebus communitatis, item *officiales deputati ad laborem et emendacionem turrium et murorum*, necnon *oficiales deputati pro emenda obstaculi*, alias slupi, in Botiecz, item *officiales de wyton*, et *officiales de calciburna communi*, item *officiales bernarum* anno illo integro in bernis, sive ex senioribus communibus, qui eodem anno preerant, sive eciam ex aliis communibus in eisdem bernis existentibus, similiter eciam alii omnes officiales anno eodem et eciam aliqui de anno priori in eisdem officiis existentes« a celá obec je ze závazku propustila.

[150]) Kn. arch. č. 2211 l. B. 1, *Tomek* u. m. IX str. 306 a zde pozn. 76 na str. 323. Jakub z rohu, jenž byl prvním purkmistrem od r. 1476, nahrazen je primasem *Sigmundem kovářem* a z řemeslníků byli v nové radě dva kováři, kožišník a bečvář.

[151]) SLČ. str. 242 a *Tomek* u. m. VIII str. 11 a 81 a X str. 71. *Hájek* v Kronice české str. 453 přičítá sousedu novoměstskému Martinu Mariánkovi, držiteli domu u modré hvězdy vinu, že útočil na krále pro návrat »zrádců« do města, a když Vladislav hleděl ze dvora královského, napjal proti němu kuši volaje: Zabíte toho krále vyvedeného Poláka! I dokládá Hájek k tomu: »Tu každý rozvaž, co jsú takové vajtržné bouřky dobrého zpuosobily, jací puožitkové Starému i Novému městu byly z toho, když tu král byl dvorem, rytířstvo, páni, hrabata i knížata k němu jeli, při jeho dvoru blízko hospody mívali, tu veliké vedli útraty, měšťané jich i jiní dobře užívali. Protož to znajíce, úřad konšelský měli by ten lid nezbedný pod bázní držeti a obec svým správcům poddanost zachovati.« Starý letopis líčí věc poněkud jinak. Mariánek přikládaje šíp volal prý na krále: »Vydejte nám ty zrádce!« — Na Malou stranu přestěhoval se zejména r. 1485 nejv. kancléř Jan ze Šelnberka a sice z domu čp. 633-I. u kostela Týnského, jejž r. 1481 koupil od Ctibora z Cimburka, do býv. domu biskupa litomyšlského čp. 180 a 183-III pod stupněmi ke hradu jdoucími, jenž se odtud zval »domem kancléřovým« neb kanceláří královskou (*Tomek* u. m. VIII str. 43 a 75).

proti tomu provinil, měl býti trestán. Strana podobojí opět navrhovala, aby uzavřena byla věčná smlouva na zabezpečení náboženského míru v zemi, ale byla nucena spokojiti se s příměřím, jež strana pod jednou povolovala na dva a třicet let, zvláštní náhodou na dobu, pokud byl král Vladislav na živu. Kdyby příměří to bylo porušeno, král měl zjednati nápravu s radou dvanácti osob, po šesti z každé náboženské strany přidanou. Fary měly se popsati, pokud která strana měla k nim právo aneb byla v jich držení, a podle toho měly na příště se obsazovati kněžími jedné neb druhé strany. Obě strany zavázaly se držeti kompaktáta a učiniti poselství k papeži bez meškání jménem krále i vší země, aby »ta věc k dobrému konci byla přivedena«. Usnesení takové, jehož účelem bylo zdržeti stranu podobojí, aby v naději na ztvrzení kompaktát neodtrhla se od církve, opakovalo se často na následujících sněmích, ale nebylo vykonáváno anebo nedodělalo se pro neústupnost kurie výsledku a sloužilo často toliko skrytým záměrům politickým. Z některé strany naléháno také na sněmě, aby Pikharté nebyli trpěni v zemi, ale jednání o tom odloženo do budoucího sněmu. [152]

VII. *Doba zápasů stavovských* (*1485—1517*). Vítězstvím obcí pražských r. 1484 utrpěla autorita moci královské povážlivou měrou, naproti tomu váha stavu městského se povznesla. Odtud šlechta obojího vyznání, vyšší i nižší, začala však se sbližovati, aby nechávajíc sporné otázky náboženské stranou, zabezpečila sobě rozhodné postavení ve státě a dovedla snadno získati krále pro své snahy při zaujatosti jeho proti městům.

Na sněmě v Kutné Hoře dne 13. března 1485 konaném utvrzena je smlouva o mír náboženský, takže každý měl do rukou krále složiti slib, že mír ten bude zachovávati a také že chce pomáhati, aby se právu zemskému dosti stalo. Purkmistři a konšelé měst pražských měli jménem obcí zvláště slíbiti, že chtějí na každého radni a pomocni býti, kdo by pro víru druhého haněl neb utiskoval aneb kdo by »právu zemskému neb městskému dosti učiniti nechtěl, k kterémuž příleží«.[1]) Pamětihodno při tom jest, že při víře pod jednou neb pod obojí způsobou měli býti zachováni též poddaní bez ohledu na to, pod kterou vrchnost příslušejí,[2]) čímž patrně katolíkům v Praze mělo se dostati rovnoprávného postavení s podobojími. Obecný pokoj zemský měl pak býti zabezpečen ustanovením, že všichni stavové mají k zápisu přistoupiti, aby soud zemský mohl nerušeně zasedati a souditi. A poněvadž na předešlém sněmě všechny zápisy stran jsou za neplatné prohlášeny, uznala se potřeba aspoň smlouvu krále s Pražany dne 24. září 1484 uzavřenou ze zákazu toho vyjmouti, ale tak, aby stavové podobojí na sjezdě, který by se v Praze dne 11. dubna konal, k nápravě

[152]) AČ. V str. 389—398. Srov. *Palacký* u. m. V 1 str. 329 a *Tomek* u. m. X str. 70.

[1]) AČ. V str. 422.

[2]) AČ. IV str. 512 a 515 a V str. 422.

přivedli, co jim ve smlouvě bylo zůstaveno, totiž aby s Pražany vyjednali, jak by vypovědění kněži a mniši do Prahy po dobrém byli opět uvedeni. Kdyby se tak nestalo, tu strana pod jednou vyhradila sobě státi o to, aby to slušně k napravení přišlo do sv. Václava nejprv příštího.[3])

Podle snesení sněmu měl soud zemský o letničních suchých dnech po dvacetileté přestávce opět býti zahájen, což také král majestátem ze dne 20. března 1485 potvrdil, a došlo při tom k prozatimnímu srovnání dávné rozepře o zasedání pánův i zemanů na něm. Aby zemanstvo mohlo se s panstvem sblížiti, učiněny jsou mu některé ústupky, co se úřadů zemských dotýče. Stav rytířský činil nárok na podkomořství, aby tou cestou města mohl ovládati, a král háje nesměle svého práva obsazovati úřady prohlásil své zdání, že je to úřad královský, jejž sám podle své vůle může dávati jako komoru svou, komuž se mu zdá; nicméně sliboval, jestliže pozná, že ten úřad rytířstvu má příslušeti, že chce budoucně spravedlivě se k němu zachovati.[4]) O majestátě císaře Sigmunda z r. 1435, že podkomořím má býti měšťan pražský, který přijímá pod obojí způsobou, neučinil král žádné zmínky. Že pak jednání sněmovní bylo proti Pražanům namířeno, ukázalo se brzo na to, když koncem r. 1485 podkomoří Samuel z Hrádku byl úřadu podkomořího zbaven[5]) a když na jeho místo dosazen jest rytíř *Albrecht z Leskovce*, jenž na Malé straně po prvé dne 12. října 1486 radu obnovoval.[6])

---

[3]) AČ. V str. 419 a 421.

[4]) AČ. IV str. 512—516 a V str. 418—427.

[5]) *Samuel z Hrádku* psal ještě 4. srpna 1485 z Vodňan Budějovským, že tam přijede obnovovat radu, a žádal, aby mu naproti několik jízdných na cestu vyslali (AČ. VII str. 406). Na Malé straně vykonal obnovu rady posledně 20. září 1485, ponechav šest konšelů ze staré rady a dosadiv do rady pět řemeslníků: kováře, dva koláře, kožišníka a bečváře (Kn. arch. č. 2211 l. B 6). V půhoně k soudu zemskému 11. října 1485 zove se ještě podkomořím, ale v jiném půhoně z 16. prosince 1485 už se titul podkomořího vynechává (PDZ. I str. 173 a 405). O jeho rozepřích na soudě zemském a komorním srov. PDZ. I str. 145, 161, 173, 181 a 183 a II str. 417, jakož i AČ. VIII str. 415, 430, 431 a 446, též pozn. 70 na str. 320. SLČ. str. 212 píší o něm, že pro tyto rozepře »musil i úřad podkomořstvie vzdáti před králem; a maje z toho velikú tesknost, upadl v nemoc, a z té nevyšel, až i duše zbyl, nejsa práv žádnému. A po jeho smrti soudové o to vzešli s jeho syny, aby oni z toho statku jeho za spravedlivé učinili.« Dle téhož pramene str. 246 p. Samuel zemřel koncem ledna 1488 a letopisec opět o něm píše, že byl »ssazen s úřadu, že králi nevěřil, by o něm věrně myslil, neb se jest často glejtoval.«

[6]) *Albrecht z Leskovce* jmenuje se podkomořím 9. března a 29. května 1486 (AČ. VI str. 206 a VII str. 406) a obnovuje radu malostranskou, ponechal v ní, pět členů staré rady a zvýšil počet řemeslníků na sedm, takže byli konšely: kolář dva kováři, kožišník, hedbávník a dva ševci (*Tomek* u. m. IX str. 306 a Soupis str. 119). V následujících letech sázel konšely malostranské obyčejně na podzim a sice 18. října 1487, 13. října 1488, 12. října 1489, 11. října 1492 a 19. září 1493. Při obnově 17. října 1494 není jeho jméno zaznamenáno. Potom dne 6. října

Před tím na sjezdě v Praze 3. června 1485 »páni, rytířstvo a páni purgmistři a všecky obce měst Pražských i páni poslové z měst« přistoupili ke kusům, na nichž se sněm v Kutné Hoře s králem byl snesl jak ve věci náboženského míru tak i práva zemského, ale neučinili zvláštního usnesení o návratě vyhnaných kněží a mnichů do Prahy.[7]) Na to došlo 6. června 1485 k zahájení soudu zemského[8]) a od této doby vznikaly spory o působnost tohoto soudu v případech, týkajících se obcí a obyvatelů městských, a kromě toho jiné nové otázky se vyskytovaly, jež působily rozkol mezi městy a rytířstvem, které následkem toho čím dále tím více spojovalo se s panstvem proti nim.

Král Vladislav předsevzal 10. ledna 1486 obnovu rad v obou městech Pražských, ponechav na Starém městě ze staré rady pět a na Novém městě tři konšely v úřadě. Do rady přišli zase čelnější starší obecní z bouřky pražské z r. 1483. Na Starém městě jmenován byl prvním purkmistrem *Jan Zajíček* a vedle něho přicházejí známí nám Jan Zíž, Jan Sosnovec, Matouš Šerlink a Martin od zlatého kola, ale na posledním místě, takže v úřadě purkmistrském neměli se střídati, a kromě nich zasedli v úřadě ze starších obecních z r. 1484 ještě Václav Brousek, Jan od čápů, Vilém Výšek z Blaštice, Svatoš kožišník a Jan z Radíče, který byl v l. 1455—1469 panským maršálkem a 1473—1479 hofrychtéřem král. měst. Na Novém městě stal se prvním purkmistrem *Václav Žatecký* a ze starších obecních z r. 1484 ponecháni v radě Matěj Albus, kožišník, Ondřej Sixtor, Hron soukenník, Jiřík Bohuslavčin, trubač, Šimon Škop a Ondřej Holub, pekař.[9]) Tito vůdcové povstání hleděli usmířiti krále, zavázavše se mu k věrnosti, a hleděno k nim zajisté také z té příčiny, že po zkušenostech z r. 1483 nebylo pro nikoho lákavým státi se konšelem, jenž by se v názorech neshodoval s většinou obcí, v kterých rozmáhala se nespokojenost se stavem věcí, když následkem přestěhování dvoru na hrad živnosti městské hynuly.[10])

1495 čte se: »Creati sunt novi consules per d. Johannem Hlawacz de Trzibrzych, hofrichterium regni Boemie«; 5. října 1496 »per d. Albertum de Leskowecz, succamerarium et capitaneum regni Boemie«, podobně 25. září 1497, 24. září 1498, 11. října 1499, 12. října 1500, 27. října 1501, 2. října 1502, 1. září 1503 (in presencia d. Sigismundi de Chmelicz, hofrychterii), 23. září 1504, 19. listopadu 1505 a 17. září 1506 (Kn. arch. č. 2211 l. B 17 a 29, C 15 a 25, D 16 a 24, E 3, 10, 17 a 26, F 6, 14, 21 a 30, G 3 a 16, H 13 a 25). Ze staré rady přecházeli do nové obyčejně čtyři neb pět konšelů a počet řemeslníků kolísal mezi 2—7 (*Tomek* u. m. IX str. 306—309).

[7]) Kn. arch. č. 994 l. 80.

[8]) *Palacký* u. m. V 1 str. 250 a *Tomek* u. m. X str. 75.

[9]) *Tomek* u. m. IX str. 272 a 288. Do rady dosazeni na Starém městě jediný řemeslník a to kožišník; na Novém městě: kožišník, dva soukenníci a pekař. Zmíněný Jan z Radíče zemřel 6. listopadu 1487 (SLČ. str. 245).

[10]) Praví r. 1502 *Bohuslav z Lobkovic*, jenž nevěřil ve vinu zavražděných r. 1483 konšelů, že Pražané »srdnatí jsou a hrdě o sobě smejšlejí, jako by se jim

Konšelé byli nuceni opírati se o starší obecní, kteří byli prostředníky mezi nimi a obcemi. Proto nová rada na Novém městě po obnově 10. ledna 1486 vyvolila čtyři a dvacet »múdrých a opatrných mužóv k radě a pomoci své vedle statut tohoto slavného Nového města Pražského, aby *přísežni* byli«, dadouc jim přísahu tak, jakož statuta káží. Odstupující konšelé si totiž na to stěžovali, kterak »se za jich úřadu veliké tesknosti a neposlušenstvie i nepovolnost dála, když jsou pro božské napřed a obecné dobré pilné a a poctivé starší obecní obsílali, že sou se všickni nesešli v hodinu jim uloženú«, a proto nová rada snesla se, když by »pan purkmistr těmto 24 *starším přísežným* hodinu položil a je poslem obeslal, lístky dada, aby na rathúzu byli«, aby povinni byli na radnici se dostaviti a kdo by z nich hodinu zmeškal bez omluvy, aby dal pokutu jeden groš pražský aneb sedm peněz českých, tak jak takovou pokutu povinni byli platiti i purkmistr a konšelé, když by sedění zmeškali. »A také« — doložila rada — »jestliže by který ze starších přísežných přijda na rathúz okáže se i odšel, dokudž se pře nedokoná a pánóm se nedá odpověď, aby také túž pokutu dal«.[11]) Podobně konšelé staroměstští, opírajíce se o starší obecní jak v jednáních s králem tak i s obcí, přiměli 25. června 1486 velkou obec, že se snesla, kdyby kdykoli byla purkmistrem a radou svolána posly na radnici neb na jiné místo, aby všichni sousedé se sešli, a kdo by ze sousedů po čtvrtém zvonění se nedostavil, aby dal pět grošův českých pokuty.[12])

V čas úřadování těchto konšelů došlo na spory o působnosti soudu zemského a o práva městského stavu, jakož i na utužování poddanství lidu selského, na němž obce městské měly zájem, jednak že šlo také o poddané na jich statcích usedlé, jednak že zákaz stěhování se lidu poddaného do měst bez svolení vrchností obmezoval počet obyvatelstva městského a stával se předmětem nekonečných sporů.

žádný sousední národ v udatnosti nevyrovnal. Snadno se bouří a bouřiti počavše nedají se tak lehce uchlácholiti; těkají, kamkoli je pohání vztek a zuřivost, ani výstraze nedávajíce místa. Po prvé za Václava, po druhé za Sigmunda ztekše radní dům, všech, kdož tam byli, buď mečem zahladili aneb okny vyházeli. To též učinili za paměti naší pod králem Vladislavem, *takže někomu žádati konšelský ouřad v Praze nyní tolik jest, jako zlořečiti jemu*« (Národ. bibl. XXXIV str. 150). Srov. též *Tomek* u. m. X str. 45 a 77.

[11]) Právní rukop. Novom. č. 1865 na l. 359.

[12]) Kn. arch. č. 994 l. 80 v. a *Tomek* u. m. VIII str. 278. *Konšelé* staroměstští, kteří byli v úřadě od 1. října 1484 do 10. ledna 1486, kladli počty 7. srpna 1486 před dvanácti členy nové rady (de consilio moderno) u přítomnosti 19 obecních starších, mezi nimiž byli perkmistr hor viničných, porybný, postřihač, krejčí, kožišník, mydlář a plátenník; téhož dne učinili tak *šesti páni* před čtyřmi konšely a pěti i jinými obecními za dobu od 29. září 1484 do 7. ledna 1486 a *úředníci mostu* (dva konšelé a dva communes officiales pontis) před čtyřmi konšely a čtyřmi obecními za dobu od 29. září 1484 do 17. ledna 1486, načež obec počty ty schválila (Kn. arch. č. 994 l. 8 a 9).

Když byl král Vladislav majestátem ze dne 14. března 1486 definitivně rozhodl rozepři dvou vyšších stavův o sedání na soudě zemském,[13]) vyneseny jsou 14. a 20. března na soudě tom i na sněmě nálezy o pokutách na nevydávání čeledi neb lidí zběhlých ve smyslu snesení kutnohorského sněmu ze dne 20. března 1485.[14]) Poslové pražští na sněmě sice odpírali utužení poddanství, avšak když jim právo zemské a desky jsou zastaveny, upustili od odporu [15]) a 13. června 1487 purkmistr Jan Zajíček, tři konšelé a čtyři starší obecní jménem ostatních konšelův a celé obce staroměstské přiznali se před králem a soudem zemským, že se podvolují nésti všechna práva zemská, pokud jich měšťané drží statky svobodné tak, jak od starodávna k tomu byli povinni za předešlých králů Karla IV. a Václava IV., začež král i vyšší stavové slíbili je zachovati při jich právech starodávných.[16])

Na nejbližším sněmě 1. října 1487 v Praze konaném bylo přikročeno k provedení myšlenky, aby »svobody zemské« byly v jedno sneseny a sepsány osobami, které byly »voleny z knížat, z pánuov, z rytířstva a z *měst*«. Se svolením krále měli se členové komise sjeti týden před sv. Václavem příštího roku a s pilností vyhledati, co by se ke kodifikaci hodilo. Všichni stavové a také Pražané a města byli povinni k tomu času přinésti neb poslati »kterékoli věci k svobodám zemským příslušející, buďto listy neb registra neb přípisy anebo-li to práva zemská sepsaná pro své i obecné poctivé a dobré«.[17]) Nepochybovalo se tedy ještě o tom, že při kodifikaci má býti šetřeno také zájmů stavu městského a připuštěno účastenství zástupců jeho.

Podle všeho při té příležitosti byly předneseny některé stížnosti měst proti vyšším stavům a zase těchto stavů proti městům, jež král se sněmem aneb s radou královskou hleděl srovnati. Za to, že města odstoupila od odporu proti nálezům ve věcech poddanských, snaženo se v jiných otázkách vyjíti jim vstříc.

Žádalať města, aby byla zachována při třetím hlasu svobodném na sněmích ve věcech obecních, dokládajíc, že »k čemu by nesvolili, toho by pomáhati povinni nebyli«. Král i páni projevili ochotu zachovati města při

[13]) AČ. IV str. 518, V str. 11—14 a PDZ. II str. 420.

[14]) AČ. V str. 133, 140, 142, 426 a 432, XIX str. 486 a XXII str. 31.

[15]) AČ. XIX str. 556. Praví se ve výpovědi z r. 1487, že co se lidí zběhlých dotýče, král při tom zůstavuje, »jakž sú se prve všickni vuobec svolili, nebo ačkoli města sú byli počali tomu odpierati, ale potom s dobrým rozvážením k tomu sú přistúpili« (AČ. V str. 397 a XXII str. 30).

[16]) PDZ. II str. 423. Den na to 14. června 1487 dle kn. arch. č. 993 l. 264 (s citací in novo libro hereditatum homagialium B 1, ale s chybným datem 1481). Jan Zajíček, Jan Žíž etc. učinili totéž přiznání před králem a soudem dvorským, když jim tam slíbili, že »je při právích a svobodách zachovati ráčí tak, jako první králové Čeští a páni je zachovali.«

[17]) AČ. IV str. 521.

tom, čeho od starodávna užívali, »pokudž by toho okázati řádně mohli«, také povolili jim zástupce v komisi zákonodárné; ale odmítli jich prohlášení, že by nebyli povinni podniknouti sněmovní snesení, při němž by nebyli. To prý »hrubě předsevzali, neb města všecka jsou komora krále a více jsou králi povinni, nežli páni a rytířstvo svobodné«. Známá theorie Rendlova se tu po prvé ozvala. Pročež mají města k rozkázání krále »podle svobod svých« hotově se okazovati a nevymlouvati se hlasem třetím ve věcech, v kterýchž jim hlas ten nepříleží.[18])

Města viděla se nucena asi tehdy žádati, aby nebyla poháněna před soud zemský o věci městské, kteréž »ku právu městskému a gruntům městským pod šosy příslušejí, a kdyby někdo z měst byl z věci nepříslušné pohnán, aby menší úředníci rozkázali žalobci, aby zaplatil útraty neboli škody rozepře. Král i sněm vyhnuli se rozřešiti zásadně otázku, jaká je příslušnost soudu zemského v těch věcech, nýbrž stanovili pouze, když kdo požene o věc, ježto k právu zemskému nepřísluší, že soudcové zemští o tom nemají souditi, nýbrž že ji mají podati ku právu, kam sluší, a že nikomu není zavříno, aby ze škod nepohnal. Kdyby půhon se týkal obce, zejména kdyby šlo o nevydání lidí zběhlých, tu mají býti poháněni purkmistr, konšelé a všecka obec a to podle obecního zůstání, k němuž i města přistoupila.[19])

Současně zemané stěžovali si, že ve městech nechtějí jim domy zapisovati do knih a že je sázejí do vězení, když se účastní některé půtky ve městě. Také spatřovali v tom újmu, že »prvé lidé rytířští v městech na svobodných královských rychtách bývali«[20]), a žalovali, že jim ve městech stavují poddané pro cizí dluhy, kdežto města se dovolávala svých práv a řádů, že věřitel může staviti dlužníka pro dluh bez obžalování, a kdyby dlužník plniti nedbal a města se varoval, a právo, k němuž přísluší, k spravedlnosti pro dluh nedopomohlo, tu že prý člověk z toho zboží může býti v městě právem staven.[21]) Ale spory tyto ani jiné nebyly tehdy vyřízeny,[22])

---

[18]) AČ. V str. 394 a 395.

[19]) AČ. V str. 395, 397 a 398.

[20]) AČ. V str. 393.

[21]) AČ. V str. 427.

[22]) Sněmovní akta, o nichž tuto jednáme, položil *Palacký* v AČ. V str. 393—398 omylem do r. 1479 a *Tomek* u. m. X str. 74 do března 1485, ale stížnosti měst na půhony k soudu zemskému mohly býti pronášeny teprve po nějakém čase, kdy soud zemský už činnost zahájil, tedy po 6. červnu 1485 a také teprve pak, kdy města podnikla tento soud i v příčině vydávání zběhlých poddaných, což se stalo 13. června 1487. Proto vročujeme akta ta do doby říjnového sněmu 1487, kdy také vyřízena byla stížnost rytířstva, »kterak nenie v městech zřiezenie, co kto má zač dávati, a tudy řemeslníci, což bylo za groš, to za dva dávají«, usnesením, že v městech zvláště Pražských následkem zavedení dobré mince v zemi řemeslníci nemají lidi přetahovati a také kupci a kramáři, kteří zboží do země vezou a prodávají, mají rovnost vedle těch peněz zachovati. Proto úřed-

jsouce asi přikázány kodifikační komisi, a staly se zajisté také příčinou, že sepsání zákonníka zemského se protáhlo, neboť provedlo se teprve třináctc let později a to za změněných poměrů, když také složení komise kodifikační na úkor stavu městského se změnilo.

V těchto časech ještě, kdy nebylo pevných norem o příslušnosti soudů, judikatura soudů vyšších, zemského a komorního, ve věcech, jež se týkaly obyvatelů městských, kolísala. Přispěli k tomu též někteří z obyvatelů měst sami, poháněјíce spolusousedy k soudům těm aneb dostavujíce se k nim, když byli od šlechticů poháněni. Ale celkem vyšší soudy nebyly tehdy ještě městům nepříznivy.[23]) Toliko v jedné věci soud zemský rozhodl na

---

níkům po městech má se přikázati, aby nad tím bděli a to opatřili, aby se dosti stalo tomu, co bude jimi v té příčině usazeno (AČ. IV str. 523 a V str. 393).

[23]) V říjnu 1486 zemský soud dal Pražanům ve dvou případech za právo, když jim lidé jakéhos zemana loupežem škodu učinili aneb když purkrabí na Buštěvsi je zjímal a do věže sázel, poněvadž chtěli zločince jímati (PDZ. I str. 217 a II str. 417). Týž soud 8. října 1487 zdvihl půhon na obyvatele pražského o škody listovní (PDZ. I str. 181). Když Ofka z Petrovic pohnala měšťany a obecní starší staroměstské Hraboně a Duchka postřihače pro pobrání klenotů v čas bouře pražské, soud zemský 10. března 1488 nalezl, že Pražané před Pražany t. j. před soud městský mají býti poháněni a teprve »pakli by se od nich spravedlivé nestalo, mají před soudem zemským býti viněni«. Konšel Výšek proti žalující straně se dovolával smlouvy, »kterúž mají Pražané s králem, když nová rada osazena bude, aby těm, komuž by co pobráno bylo, a chtěl by z toho koho viniti, před konšely a novú radú vinil« (PDZ. I str. 199 a AČ. XIX str. 556). — O vydávání lidí zběhlých a čeledi vynesen byl 2. října 1488 na soudě zemském nález, že těchto lidí »města sú prve nevracovali, duokudž sou se k tomu nepodvolili« (AČ. XIX str. 512). — Naproti tomu na soudě komorním vinil 11. prosince 1488 sladovník Jaroš Nikolanda radu novoměstskou, že jej o statek připravila, i musil sice radu odprositi, ale té bylo přikázáno, aby jej do domu, jenž mu z polovice náležel, zase uvedla (AČ. IX str. 478). Konečně Gerunk z Lomu pohnal 26. března 1489 starou radu staroměstskou před soud zemský z nedopomožení práva a ze škod pro nevydání pobraných svrchků. Purkmistr Jan Zajíček jménem staré rady odpíral půhonu pravě, že mají vysvobození, »kdož by kterého z souseduov a měštěnína Pražského chtěl z čeho viniti, že jej má na rathúze před purkmistrem a konšely města jich viniti, kromě, což by se dědin svobodných dotýkalo, že jsú se podvolili před právem zemským odpovídati a je trpěti«, a král s pány na soudě rozkázal: »Poněvadž oni Pražané takové osvobození mají a král i se pány je viděli, že je při tom zuostavují, poněvadž ten puohon není o svobodné dědiny«. Uznáno tedy, že měšťan pražský má býti viněn před purkmistrem a konšely téhož města Pražského, kteří bez odtahův mají žalobci konec o to učiniti, a pakli by neučinili, aby strany stály zase před králem a pány (PDZ. I str. 162). Srov. též *Tomek* u. m. X str. 80. Spory obcí s cechy neb řemeslníky mezi sebou rozhodoval tehdy král na soudě komorním, tak 13. října 1488 rozepři mezi sladovníky a měšťany novoměstskými, kteří mají řemesla a cechy, o vaření piv, dě-

úkor měst i krále. Kdežto doposud král měl právo dávati svolení městům královským a jich měšťanům, aby sobě mohli svobodné statky kupovati, a stav městský v říjnu 1477 žádal, aby král byl při tomto právu zachován,[24]) vynesen byl 20. března 1489 na soudě zemském nález, že »městům k obci ani měšťanům nemá býti ve dsky kladeno bez krále *a pánův na plném soudě povolení*«.[25]) Byla to zjevná újma stavu městskému učiněná, neboť soudcové zemští sotva byli ochotni dáti svolení k nabývání statků svobodných měšťany. Rozhodnutí to ovšem se netýkalo měst Pražských, poněvadž jich právo deskové nebylo bráno v pochybnost. Naproti tomu městským soudům zůstávalo důležité právo rozhodovati o nárocích, jež jménem krále ve věcech práva odúmrtního a pokut byly činěny.[26])

Rady městské byly počátkem ledna 1488 a opět 19. ledna 1489 v obou městech králem obnoveny a to tak, že jich složení nelišilo se mnoho od politického rázu předcházejících rad. Vůdcové bouřky pražské podrželi i v nich závažný vliv, což se jevilo ve věcech náboženských i politických.[27]) Na Novém městě podržel živel řemeslnický převahu a rada opírala se o *přísežné*, mezi nimiž staří konšelé a řemeslníci v četném počtu byli zastoupeni.[28])

---

lání sladův a prodej páleného vína a druhou rozepři mezi ševci novinníky a ševci vetešníky na Novém městě (AČ. IX str. 467 a 468, SLČ. str. 246).

[24]) AČ. V str. 395.

[25]) AČ. XIX str. 518.

[26]) Na Novém městě král 16. února 1489 dal nápad na dům třem úředníkům a služebníkům dvora královského Bohuslavovi Újezdeckému z Újezda, hejtmanu hradu Pražského, Janu Hlaváčovi z Třibřich, hofrychtéři podkomořího, a Petrovi Hrušovskému z Hrušova, ale purkmistr a konšelé přísežní Nového města uznali, že král k tomu statku nemá žádného práva, a přisoudili dům příbuzné tetě zemřelého, poněvadž dle jich práv statek spadá »na přátely po meči a pak po vřeteně, kteří by s městem trpěli« (Kn. arch. č. 2075 l. 180). Podobně dal král své právo k statku jakéhos Tkaničníka, »pro nějaký jeho účinek šeradný« třem král. úředníkům: hejtmanu, kuchmistru a Krisostomovi sekretáři, ale dcera toho Tkaničníka odkoupila právo to za 30 kop míš. (Kn. arch. č. 2089 l. O 20).

[27]) Nacházíme v radě na Starém městě tehdy Jana Zajíčka, Jana Žíže, Martina od zlatého kola, Svatoše kožišníka a Viléma Výška, na Novém městě Ondřeje Sixtora, Václava Selíka z Podskalí a Hrona soukenníka. Ze staré rady převzati jsou na Starém městě r. 1488 čtyři a r. 1489 sedm konšelů, na Novém městě v obou letech tři konšelé. Z řemeslníků zasedají v radě na Starém městě r. 1488: postřihač, soukenník, kupec a nožíř a r. 1489 kožišník, řezník a barvíř pláten a na Novém městě r. 1488 tři řezníci, zvonař, soukenník a sladovník a r. 1489 dva řezníci, kožišník, soukenník, sladovník, krejčí a sklenář (*Tomek* u. m. IX str. 272, 273, 288 a 289).

[28]) Podle arch. kn. č. 11 l. 288 zvoleno bylo na Novém městě 7. ledna 1488, čtyři dny po obnově rady, 24 *přísežných* (Jurati sunt electi et adjuncti consulibus pro consilio) a sice po šesti z každé čtvrti sv. Petra, sv. Jindřicha, sv. Štěpána a

Co se náboženských poměrů týče, smlouva s králem z r. 1484 měla za následek, že v městech Pražských uznávala se víra pod obojí za panující, a proto mezi měšťany přijímáni jsou toliko utrakvisté,[29] a v řádech cechovních té doby vyskytují se ustanovení, že do cechu může býti přijat toliko mistr, který chtě se osaditi má se srovnávati s obcí v řádech kostelních vedle kompaktát.[30]) Bratři neboli Pikharté, ačkoli byli r. 1483 z Prahy vypověděni, začali se opět záhy rozmáhati.[31]) Na sněmu r. 1487 bylo na tom zůstáno, aby byli vybráni mistři obojí strany, před nimiž by jim bylo dáno svobodné slyšení, by byli při tom zůstaveni, co prokáží ze zákona božího a z písem doktorů svatých, že by z víry mělo býti držáno. Ale budou-li písmem přemoženi, že mají napraviti, pakli by svévolně napraviti nechtěli, nemají nikdež v království Českém býti trpěni.[32]) Následkem toho mistři utrakvističtí naléhali v květnu a opět v říjnu 1488 na krále i stavy, aby dali slyšení »s bratříky«, by bylo zastaveno hanění, jež pro ně v cizině na Čechy vzešlo,[33]) ale bratři dovedli zjednati sobě přízeň při králi a tak se slyšení sešlo a necháni jsou s pokojem.[34]) V ten čas právě nastával v jednotě bratrské rozkol o »moci světa« a v otázkách, jež s tím souvisely. Kdežto podle starších přísnějších názorů bylo bratřím zakázáno přijímati úřady, s nimiž soudní moc byla spojena, skládati přísahy a jíti na vojnu: nyní mírnější názory nabývají v jednotě platnosti. Bratři »přátelili se se světem«. Od r. 1490 povoleno jim na sjezdě brandýském výslovně, že mohou »moci světa« užívati, přijímati úřady městské, rychtářství, konšelství a cechmistrství, když k tomu budou přinuceni a když spravedlivě si budou počínati. Uznáno, že moc Bohem zřízená je dána lidem ku pomstě zlým a ke chvále dobrým, a proto bratr, když naň světské věci jsou vloženy, nehřeší. Přísaha za dovolenou se prohlašuje, zvláště v úředním postavení. Bratr někdy může i »práv meče krvavého« užívati, proto i člověka zločince v ruce katu dáti, aby zločinci a škůdcové se nerozmáhali. Ale může-li se státi náprava zlého člověka, nemá býti vydán na smrt. Vůbec se při trestání má šetřiti lidskosti. Bratr s bratrem však nemá se před světským soudem souditi, nýbrž »doma« má býti opatřen. Na vojnu má jíti nerad, zejména nemá na žold se dáti naji-

---

na Zceraze, a vedle nich uvádí se 2. května 1488 ještě osm *obecních starších*. Podobně 5. února 1489 (obnova rady na Novém městě stala se 29. ledna) čte se: »Isti vero jurati sunt electi et juncti consulibus pro consilio« počtem 24, mezi nimiž jest sedm starých konšelův a jedenácte řemeslníků: kabátník, zlatník, trubač, krajčí, kovář, kramář, konvář, pekař, bečvář, švec a klobúčník (Kn. arch. č. 2089 na l. M. 3).

[29]) *Tomek* u. m. VIII str. 295. Srov. též seznam měšťanů Staroměstských z l. 1484—1490 v Almanachu m. Prahy 1903 str. 143—148.

[30]) AČ. XIV str. 483, 487 a 489.

[31]) *Tomek* u. m. X str. 82.

[32]) AČ. V str. 396.

[33]) AČ. VI str. 213 a 214.

[34]) *Tomek* u. m. X str. 84.

mati. Pakli král chce brániti spravedlnosti a k tomu volá ku pomoci lid obecný, tedy mají všichni hospodářové osobně a veřejně na vojnu jíti a odpovědnost spadá na ty, kdo vojnu začínají a lidi na ni přinucují, a nikoli na lid poddaný. Zásady ty vzbudily v Jednotě odpor těch, kteří »moci světské mezi sebou nechtěli dáti místa«, ale konečně většina Jednoty při nich zůstala. Umožnila tím, že počet přívrženců i ve městech se množil.[35])

Konšelé, kteří v obou městech zasedali v radách do r. 1490, byli dosti pečliví o zájmy obecní a o rozmnožení městských důchodů. Za jich úřadování mistr Hanuš z Hradce Králové zhotovil proslavený orloj na staroměstské věži radniční.[36]) Při mlýnech mosteckých Staroměstští r. 1489 dostavěli vodní věž, aby z ní voda rozváděla se po městě do kašen.[37]) Při branách Poříčské a Horské vybírali clo Staroměstští a při branách Koňské, Sviňské a Vyšehradské Novoměstští, načež před r. 1488 Staroměstští přikoupili ještě od Jana Zajíce z Hasenburka clo ve třech branách: Strahovské, Písecké a Kartouzské s domem, jenž p. Zajíci vedle brány Strahovské patřil, a bylo jim podle nálezu soudu komorního ze dne 6. července 1497 z výnosu jeho dávati dvacet kop ročně Malostranským na dláždění města.[38]) Novoměstským dal král Vladislav 4. listopadu 1488 výsadu na sklad olejů všelijakých, kromě dřevěného, a na plat tří peněz k obci z každé tůny téhož oleje.[39]) Před tím 25. května 1486 postoupil jim vrchnost k špitálu sv. Alžběty ležícímu pod Vyšehradem[40]) a i počet soukromých nadání dobročinných a církevních se tehdy přimnožil. Tak r. 1484 měšťka staroměstská Svata věno-

---

[35]) Ještě r. 1490 výpověď brandýsská byla odvolána, avšak na sjezdě rychnovském r. 1494 opět plné platnosti nabyla. Srov. *Goll* ČČM. 1886 str. 308 násl. a 468 násl., 484, 489, 493 a 494. V ***Manuálníku m. Korandy*** str. 141 čte se list z konsistoře utrakvistické členu bratrské Jednoty Bohuši Kostkovi z Postupic r. 1492 zaslaný, v kterém se vytýká, že bratři odpírají býti v konšelství, chtějíce býti dokonalejší nad jiné, a dokazuje potřeba soudcí, aby obecné dobré mohlo státi. Stanoviska toho se pak také většina Jednoty přidržela.

[36]) *Tomek* u. m. VIII str. 61 a *Teige-Herain*, Staroměstský rynk str. 13. Též na věži Novoměstské připomínaji se r. 1490 hodiny (*Tomek* u. m. VIII str. 148).

[37]) SLČ. str. 247 a 249 a *Tomek* u. m. VIII str. 118. O Novém městě je teprve z r. 1495 zpráva, že obec v prosinci koupila mlýny Šítkovské pro vystavění vodní věže a že pak v postě páni Novoměstští kladli trouby vodné od mlýnů obecních a zdělány dvě vodné kašny. Věž shořela r. 1501 zanedbáním rourmistra Matouše a pak důkladně znovu vystavěna (SLČ. str. 251., Soupis str. 74 a *Tomek* u. m. VIII str. 163). Na Malé straně vedena před r. 1502 voda z vodárny u mlýna Petržilkova (*Tomek* u. m. VIII str. 332).

[38]) Sb. I str. 160, AČ. X str. 495 a *Tomek* u. m. VIII str. 105 a 342.

[39]) Sb. I str. 293.

[40]) Sb. I str. 392 a *Tomek* u. m. VIII str. 200 a IX str. 180. Se špitálem tím byl pak spojen špitál sv. Bartoloměje, pro nějž konšelé novoměstští koupili 15. května 1505 dům čp. 427-II pod klášterem Slovanským od Jana Hrona (Sb. I str. LXXXIX).

vala dům čp. 260 na Malé straně pro chudé, odkudž zván špitálem malostranským,[41]) a se svolením krále Zlenická z Týnce 25. června 1486 odkázala Modřany kostelníkům kostela sv. Jiljí v Starém městě.[42])

Konečně na Starém městě hleděli konšelé se staršími obecními 21. dubna 1490 odstraniti »velké neřády, kteří se dějí při šenkování vína a jiného pití« ustanovením, že šenkéř smí víno domácí neb hostinské, jakož i pivo svídnické šenkovati jen tenkráte, když takové pití bude přijato »od úřadníků v šesti pánech« a když »skrze písaře z jich úřadu bude zapečetěno, aby se při tom žádný faleš nepůsobil«. Mělť šenkéř každému pravou a plnou míru dávati za cenu stanovenou; pakli by jinak udělal a v tom byl shledán, »měl býti pokutován a jestliže by se toho více dopustil, měl býti města prázden.«[43])

Před r. 1490 poměr obou králů Českých, Vladislava a Matyáše, se zhoršil, takže byla obava, že dojde mezi nimi k opětné válce. Matyáš sice 10. září 1486 měl s Vladislavem sjezd v Jihlavě, kdež se dohodli o prostředcích k hájení práv koruny České a k »odčinění pohanění«, jež způsobeno bylo volbou Maximiliana I. za krále římského dne 16. února 1486 bez přizvání a odevzdání voleneckého hlasu českého, a také uzavřeli smlouvu o minci a navrácení zboží mocí odjatých, ale brzo na to se zase nepřátelsky rozešli.[44]) Poněvadž Matyáš se nevzdával naděje, že dojde panství i v Čechách, Vladislav byl nucen 23. dubna 1489 uzavříti s otcem svým Kazimírem obrannou smlouvu, podle které oba králové měli si vzájemné pomáhati vojenskou pomocí, kdyby Matyáš proti nim nepřátelsky vystoupil a jedno neb druhé království napadl, a k smlouvě té přistoupili též čelnější zástupci vyšších dvou stavův i měst v Čechách.[45]) Počátkem r. 1490 chystal se Korvín učiniti vpád do Čech a našel zde i pomocníky, mezi nimiž nalezal se Hynek kníže Minstrberský, držitel Poděbrad, kteří připravovali vzbouření a stáli o bezživotí samého krále Vladislava. Ale jich spiknutí je prozrazeno a hlavní účastníci z rozkazu konšelů jsou v Praze popraveni.[46]) Nebezpečí uherského vpádu do Čech ovšem minulo, když 5. dubna 1490 ve Vídni král Matyáš zemřel.[47])

---

[41]) *Tomek* u. m. VIII str. 34 a IX str. 182.

[42]) AČ. X str. 363.

[43]) Kn. arch. č. 994 l. 80 a č. 2133 l. 359.

[44]) SLČ. str. 243, AČ. VI str. 206, 207 a 210 a XVIII str. 145, *Palacký* u. m. V 1 str. 258, *Tomek* u. m. X str. 86 a *Bachmann* u. m. II str. 707. Srov. též Bohuslava Hasištejnského v Národ. Bibl. XXXIV str. 104.

[45]) Orig. smlouvy v hlavním archivu v Moskvě (karton I č. 10). Pečeti k smlouvě přitiskli Vok z Rosenberka, Jan z Vartenberka, nejv. purkrabí, 24 pánův a zemanů, jakož i purkmistři a konšelé měst Pr. Starého a Nového, Kutné Hory, Žatce, Hradce Králové, Budějovic, Tábora a Klatov.

[46]) SLČ. str. 247, AČ. I str. 317, SRS. XIV str. 126 a 173 a Národ. Bibl. XXXIV str. 201. Srov. *Tomek* u. m. X str. 89—100.

[47]) *Palacký* u. m. V 1 str. 293 a *Tomek* u. m. X str. 100.

Následkem těchto i jiných událostí stal se Vladislavovi pobyt v »kacířských« Čechách málo příjemným a pochopitelno, že přál si nabýti koruny Uherské, by mohl dvůr do Uher přeložiti. Utěšováno se tím, že po nabytí koruny Uherské země přivtělené budou moci opět vrátiti se ke koruně České. Naděje ta malou měrou se uskutečnila, za to Čechy zkusily, co to znamená míti krále v cizině, jenž ponechává je rozervané domácími sváry stavovskými i náboženskými větším dílem osudu.

Když byl sněm český 7. května povolil peníze na výpravu do Uher, vypravil se tam 23. června Vladislav s lidem vojenským, zejména Pražanů, a 19. září byl v Bělehradě královském korunován na uherského krále.[48])

Před odjezdem jeho dostavili se do Prahy lužičtí stavové, aby mu složili přísahu věrnosti, ale stavové moravští a slezští, držíce se svého separatismu, slíbili pouze, že tak rovněž učiní, když bude v Uhrách za krále uznán.[49]) Vladislav vyslal posla do Moravy, aby stavům pověděl, že s Matyášem pouze z přinucení smlouvu o odtržení Moravy uzavřel a to v naději »když se hlava zachová, totižto koruna Česká, že také údové pod časem snáze k té koruně připojeni budú« a poněvadž nyní po smrti Matyáše on jediný je dědičným pánem Moravy bez prostředku, vybízel je, aby více v žádné závazky k jinému pánu nevcházeli, by odtržení, které se stalo, nikdy víc se nepřiházelo.[50]) Ale posel nedocílil, co chtěl. Činilť nároky na korunu Uherskou a na české země přivtělené také římský král Maximilian a Moravané spolčivše se se Slezany odkládali rozhodnutí, jsouce pamětlivi toliko udržení a zabezpečení svých výsad, zvláště když Vladislav zavázal se 31. července 1490 stavům uherským, že země přivtělené bude držeti ke koruně Uherské.[51])

Sněm český 2. října 1490 povolil značnou pomoc pro obranu koruny České[52]) a na dalším sněmě v Benešově posel královský Beneš z Weitmile 7. prosince 1490 oznamoval, že král správu země poručil čtyřem hejtmanům zemským, v jichž čele bude nejv. purkrabí Jan Jenec z Janovic, žádaje naléhavě o pomoc proti Maximilianovi, jenž do Uher vtrhl. Vykládal

---

[48]) AČ. X str. 55, 58 a 375, *Palacký* u. m. V 1 str. 310 a *Tomek* u. m. X str. 102.

[49]) *Tomek* u. m. X str. 100.

[50]) AČ. X str. 303.

[51]) *Grünhagen-Markgraf*, Lebensurkunden I str. 36 a 38. Vladislavu to nevadilo potvrditi Slezanům 10. října 1490 jich práva, když slíbili mu holdovati jako králi Českému (Tamže str. 39).

[52]) AČ. V str. 433. V Praze už před tím berně na placení zbrojnošů do Uher vypravených byla vybírána. Podle kn. arch. č. 989 l. 340 na Novém městě usnesla se velká obec 31. srpna na žádost konšelů »qui sunt diligentes de deico bono ac eciam comuni« vybírati šest berní »pro exsolvendis stipendiariis«, zvolivši za berníky dva konšely a čtyři obecní (ex comunitate), při čemž žádala konšely, »ut extirpantur vitia prelibacionis dominicis diebus per judicem, ne tanta donetur eis libertas«.

při tom, kterak Vladislav důstojenství královské v Uhrách přijal na se v naději, aby »země od koruny odtržené mohly zase býti připojeny«. Země ty prý mu také přísahu složily a jej za krále dědičného přijaly.[53]) Berně žádaná byla svolena teprve v únoru 1491 ve formě daně pivné, kterou města vykupovala sobě svolujíce k berni peněžité.[54]) Spor s Maximilianem byl však ukončen smlouvou v Prešpurce 7. listopadu 1491, kterou rodu habsburskému přiznány jsou dědičné nároky na korunu Uherskou,[55]) a odtud zůstávaly země přivtělené v nejistém a dosti neodvislém postavení od koruny České, a stavové tamější mohli docela ovládnouti správu zemskou.[56])

Dálo se tak i ve Slezsku, kde za Matyáše náměstek jeho Jiří ze Šteinu krutovládu provozoval. K jeho podnětu byl 8. března 1487 Jindřich Dampning ustanoven hejtmanem neboli seniorem města Vratislavě a aby mohl neobmezeně vládnouti, byla r. 1489 každá volba rady v městě tom zakázána. Jakmile zemřel Matyáš, sešli se 19. dubna 1490 konšelé a kmeté vratislavští s celou obcí a snesli se voliti novou radu podle řádu Karlem IV. r. 1348 vydaného a to tak, aby staří konšelé zvolili nových osm, kteří by pak vykonali další volbu jedenácti kmetů, ovšem z rodin patricijských. Na to Dampning jest 19. června před obcí obžalován ze zrady, a 6. července odsouzen a popraven. Bylť obviněn, že pronášel tajemství rady a že chtěl Vratislav odciziti od koruny České ve srozumění se Šteinem, jenž pracoval pro levobočka Matyášova Hanuše. Od té doby seniorát přecházel ve Vratislavi jako u nás purkmistrovství na členy rady po pořádku a jako před sedmi lety v Praze dostalo se nyní i ve Vratislavi krvavé výstrahy všem, kdo by chtěli vládnouti na úkor vůle a zájmu obce. Samospráva obecní byla tím v rukou patriciátu zabezpečena a vliv moci královské na nejmenší míru uveden.[57])

Události ty neostaly bez vlivu na poměry v Praze, kde patriciát a obce strhly na sebe všechnu vládu. Dva dny před odjezdem z Prahy —

---

[53]) AČ. IV str. 524 a V str. 437.

[54]) *Tomek* u. m. X str. 104. Dle kn. č. 989 l. 340 velká obec novoměstská 2. května 1491 zvolila místo berně varné dvanácte berní městských.

[55]) *Tomek* u. m. X str. 105.

[56]) Když 5. června 1497 stavové čeští učinili snesení, v jakém pořadí mají hejtman a páni moravští vedle nejv. úředníkův a pánův českých seděti, přijedouce valně do koruny ke králi (AČ. V str. 475), Moravané byli tím velice rozhorleni, že se tak stalo bez jich svolení, a žádali krále, aby to snesení z desk dal vymazati, sice že »tomu ten spuosob a tu cestu najdú, že se od koruny České odtrhnú, by to markrabství všecko věčně popelem ležeti mělo«, a král naříkaje »na divný nespuosob nynějšího času, který jest v tomto království mezi lidmi«, ustupoval před touto nevlasteneckou hrozbou, píše z Budína 7. prosince 1498 nejv. kancléři, by s vyššími stavy českými o to vymazání jednal (AČ. V str. 491).

[57]) *Markgraf-Frenzel*, Bresslauer Stadtbuch v Cod. dipl. Silesiae XI str. XLV, 194, 195 a 197 a SRS. XIV str. 207, 213—217, 218 a 220, též str. 80, 94, 96, 97 a 99.

21. června — obnovil král rady v obou městech, ponechav na Starém městě šest a na Novém pět konšelů ze staré rady. Prvními purkmistry stali se známý řezník *Jan Žíž* na Starém a *Jan Kameník* na Novém městě a členové nových rad snažili se, aby platili za spolehlivé přívržence krále, ale také za věrné plnitele vůle obcí. Zůstávaliť v úřadě plných sedm let až do návratu krále do Čech r. 1497 a když se bylo prvních dvanácte konšelů do května 1491 vystřídalo v úřadě purkmistrovském, přešel úřad ten trvale na první purkmistry. Toliko na Novém městě nastalo se svolením krále od 6. ledna 1494 na žádost primasa Kameníka opět střídání v úřadě purkmistrovském.[58])

Za úřadovaní jich došlo k některým příhodám a opatřením, jež třeba zaznamenati. Na nemovitostech městských byly tak zv. věčné platy sice zrušeny; ale udržely se na vinicích a to jak na prospěch vrchností, tak i soukromých věřitelů.[59]) Následkem toho rada staroměstská dala 21. července 1491 perkmistru hor viničních Martinu od svině naučení, že držitelové vinic nemohou splatiti úrok neb plat z vinic bez vůle »pána gruntního«, jenž ten plat vybírá; ale kdyby plat viničný byl komu jinému než držiteli té vinice prodán, tehdy držitel může plat splatiti, aby vinice za takového osvobození mohly tím dostatečněji býti dělány a králi »perchrest« snáze mohl býti placen.[60])

---

[58]) V Novoměst. kn. č. 989 na l. 340 a 2079 l. 278 čte se k r. 1490: »Wladislaus rex per SRMtis desideratam presenciam d. baronum, procerum ac terrigenarum necnon solemni sue curie commitiva cinctus hos locavit consules sigillum et claves Johanni Kamenik de propria manu tribuendo«. Srov. *Tomek* u. m. VIII str. 273 a 289 a X str. 110. Z řemeslníků zasedají v radě na Starém městě dva kožišníci, postřihač a kotlář a na Novém městě sladovník, soukenník, kožišník, řezník a konvář. Podle kn. č. 984 l. 55 kladly se počty na Novém městě 2. května 1492, 8. května 1493 a také 1494; kdežto na Starém městě sice podle kn. č. 994 l. 10 kladeny počty 8. září 1490, ale pak teprve až r. 1497. — V knize č. 2089 l. V. 19. čte se pak o střídání konšelů v úřadě purkmistrském na Novém městě toto: »Mandato serenissimi principis domini, domini Wladislai, Ungariae ac Bohemie etc. regis, quo sua litera in aleviacionem Johannis Kamennik, tunc *primatum* ac officium magistri civium a multo tempore tenentis, facere precepit singulis tunc in consilio residentibus, quatenus ordine inter eos servato more vetusto officio magistri civium pociantur, quorum ex ordine sequitur Sigismundus Huolka officium in se suscipiens feria secunda die Epiphanie domini anno d. millesimo quadringentesimo nonagesimo quarto«.

[59]) *Tomek* u. m. VIII str. 311—314 a IX str. 111.

[60]) Kn. arch. č. 994 l. 81 a AČ. XVIII str. 364. — Konšelé obou měst Pražských sešli se potom 18. ledna 1496 s perkmistrem hor viničných Jeronymem pod skřidlicí, s konšely úřadu jeho a s nákladníky a držiteli hor viničných okolo měst Pražských na radnici staroměstské a učinili snesení o nešenkování cizího vína podle výsad císaře Karla IV. od sv. Havla až do Svátostí, tak aby v ten čas perkmistr mohl je pobrati, dále o zapisování trhů vinic před úřadem perkmistra do

Roku následujícího ozývají se nářky na drahotu, která přišla z lakomství lidského a z polehčení mince na zem a také prý proto, že »lásky nebylo mezi lidmi a vše byli sobkové«. Lidé mnoho mluvili o zákonu Kristově, ale milosrdenství neznali.[61]) Také na Malé straně vedli stížnosti na velkou chudobu města, pročež král Vladislav chtěje nedostatkům těm odpomoci, uděluje Malostranským r. 1491 majestáty na nový výroční trh sv. Martinský a na osvobození od placení ungeltu po všem království i v Praze.[62])

V ten čas spory stavovské i náboženské se přiostřují. Král dává r. 1491 soudu zemskému plnou moc, aby za nepřítomnosti jeho povoloval měšťanům a sedlákům kladení do desk zemských, kteréžto povolení rovnalo se zákazu.[63]) Na soudě zemském sice 23. února 1491 uznává se zásada, že »měštěnín měštěnína nemá k soudu zemskému poháněti o městskou věc«; ale nevysvětluje se blíže, co se městskou věcí má rozuměti.[64]) Za to r. 1494 potvrzuje se nález, že Pražané a města povinni jsou ze svých svobodných statků lidi zběhlé vydávati, a 10. června 1495 se k tomu dokládá, že »města mají o lidi zběhlé odpovívati, jež mají v svých vesnicech«.[65]) Na Malé straně zeman Buřínský udělal »šant« i měl býti katem sťat, ale nejv. purkrabí Jenec to zamezil a po nějakém čase pohnal konšely do soudu zemského, jenž je kázal vsaditi do věže, odkadž bylo se jim 29. května 1493 tisíci kopami vyplatiti.[66])

Následkem nejistoty právní cítí se těžce nepřítomnost králova v zemi, jež také pro živnosti v Praze má neblahé následky. K tomu přistupovalo, že 1. března 1493 zemřel biskup Augustin, jenž světil kněžstvo utrakvistické, ač měl mnohé spory s mistry a konsistoří pod obojí.[67]) Opět stalo se obtížno opatřiti žákům kališným svěcení na kněžství, a tím ozvala se myšlenka dohody s církví. Začíná proto jednání s králem o návrat do Čech

---

třetího dne, o povinnosti státi ku právu perkmistra po obeslání, zejména když kdo na vinicích škodu činí, a o sázení nájmu vinic perkmistrem, jeho konšely a čtyřmi přísežnými k nim přidanými, dvěma ze Starého a tolikéž z Nového města (Kn. arch. č. 994 l. 81).

[61]) SLČ. str. 248. V ten čas psal také Bohuslav z Lobkovic, jenž ovšem sám nebyl vzorem nezištnosti, satyru na mravy krajanů, horle na to, že »duch pod nesnesitelným břemenem nepravostí lká, neb k vlasti láska mizí. Ze šlechty není prý nikoho, kdo by věrně obce se zastával. Panstvo utlačuje bezvinné, obživu zkracuje nuznému, roboty a činže nesmírné ukládajíc. Ale i lid řídě se mravy panstva ubíhá v stejné bezpráví. Jeť mu žertem přísahati nepravě a kouti šalby. Všude shledává se lehčení práv, lakomství a utrácení statků« (Národ. bibl. XXXIV str. 197, 199—203).

[62]) Kn. arch. č. 2211 l. D 5 a Sb. I str. 296.

[63]) AČ. V str. 439 a *Palacký* u. m. V 1 str. 317.

[64]) AČ. XIX str. 518.

[65]) PDZ. I str. 230, AČ. V str. 141, XIX str. 512 a XXV str. 34.

[66]) SLČ. str. 250.

[67]) SLČ. str. 249 a *Tomek* u. m. X str. 113—118.

a o srovnání různic se stolicí papežskou, na čemž Pražané jeví živé účastenství.[68])

V březnu 1493 obracejí se stavové na krále s vyzváním, aby brzo do Čech přijel, neb se znamenité výtržné věci začínají, připomínajíce, že sobě jej vzali za pána, aby korunu Českou rozmnožoval.[69]) Král svolává na 20. února 1494 sněm, aby se radil o potřebách koruny České a obnovil jednání s papežem Alexandrem VI., jenž se prý laskavě podává, aby různice ve víře k slušnému srovnání bez útisku byly přivedeny.[70]) Tehdy *Bohuslav z Lobkovic* v listě k Janovi z Domaslavě 10. října 1493 raduje se z toho, že Pražané chtějí do lůna církve se vrátiti a za tím účelem do Říma vypravují posly. Vidí už vraceti se doby Karla IV. a doufá, že Praha dojde brzo utěšeného zvelebení. Zlidnatí obchodem a bude navštěvována mládeží ze všech končin po umění dychtící. Kdo bude chtíti vyniknouti v umění válečném neb v uměních míru, pospěje ku Praze, mistryni v těch věcech. Sousední knížata a národové, kteří posud těžili z roztržek Čechů, budou se jich opět báti a v poctivosti je míti. Při tom želí, že nyní panuje v Čechách porušenost mravů, bludy u víře se rozmáhají, lichva se veřejně páše a v cizoložstvu dopadení spravují obce. I chválí konšely pražské, že věc opatrně vedou, toliko se obává, že dílo se nezdaří, neboť se začínají bouře a různice původem lidí, kteří »ctností vynikati nemohou«.[71])

Skutečně mezi kališníky mnozí jednání s kurií neschvalovali. Mezi nimi byl proslulý místopísař desk zemských *mistr Viktorin ze Všehrd*, jenž se právě proto škaredě rozešel s dosavadním přítelem Lobkovicem.[72]) O tom, zdali Pražané jednali se stolicí papežskou, nevíme. Bylo-li jaké jednání, nevedlo ani tehdy k cíli.[73])

Za to přání, aby král se vrátil do země, stále bouřlivěji se pronáší. Vyslovují se hrozby, že lid počne se bouřiti a že může dojíti k strašlivé válce.[74]) Na sněmě 5. listopadu 1494 jedná se o pomoc králi, ale rytířstvo odkládá jednati o ní až do příjezdu králova.[75]) Na následujícím sněmě, na kterém bylo 13. března 1495 usneseno, aby se při deskách zemských výhradně užívalo českého jazyka, byly podle všeho povoleny peníze na výplatu Poděbrad a Kostomlat od Minstrberského knížete Jindřicha, jenž po provinilém bratru Hynkovi se v ně uvázal a za statky v Čechách vyměnil pak

[68]) *Palacký* u. m. V 1 str. 344 a *Tomek* u. m. X str. 119.

[69]) AČ. V str. 447.

[70]) AČ. V str. 453 a SLČ. str. 250

[71]) *Truhlář*, Listář Bohuslava Hasišteinského z Lobkovic str. 49, *Cornova* u. m. str. 173 a 194 a Národ. bibl. XXXIV str. 116, 117 a 121.

[72]) *Truhlář* u. m. str. 50—61, *Cornova* u. m. 426—435, 441—444, *Jireček*, M. Viktorina ze Všehrd, O právech země České knihy devatery str. IX a 529—534, a *Čelakovský* v Právníku 1901 str. 697.

[73]) SLČ. str. 251, *Palacký* u. m. V 1 str. 344 a *Tomek* u. m. X str. 122.

[74]) Národ. bibl. XXXIV str. 220 a 221.

[75]) AČ. X str. 71.

knížetství Olešnické a Volovské ve Slezsku.[76]) Obec Novoměstská také 26. března t. r. povoluje pět berní, aby králi se dostalo od obce zápůjčky na tuto výplatu, a toliko si vyhrazuje, aby zápůjčka byla připsána k summě, v které jsou zboží obce zapsána.[77])

Konečně, aby se králi usnadnil návrat do Prahy, vysílají rady obou měst Pražských do Budína v září 1496 posly, kteří mu oznamují, že se ustanovili se staršími a obcemi pustiti mnichy do klášterů na první jich místa. Odvolávajíce v tomto kuse snesení tří obcí Pražských ze dne 6. října 1483, dle kterého mniši a kněži kalichu protivní neměli býti ve městech trpěni, hleděli vyhověti smlouvě s králem 24. září uzavřené, že mají tito knězi a mniši »povolně bez soudů« býti zase do Prahy uvedeni.[78]) Po návratě poslů z Budína schází se 5. října 1496 všecka obec veliká »na palác veliký« v radnici staroměstské, aby vyslyšela list králův, d. na Budíně 18. září 1496, v kterém děkuje, že svolila k navrácení mnichů pod jednou do Prahy, a oznamuje, že poručil nejv. purkrabímu a hejtmanu království českého Janu z Janovic a administratoru kostela pražského proboštu Pavlovi, aby mnichy mezi ně uvedli a jim oznámili, kterak »se mají zachovati v svém bytu«. Za to obce měly se zavázati a to zříditi, aby se jim žádná lehkost nedála. Obec vzavši potaz, jednomyslně skrze perkmistra hor viničných Jana Pytlika oznámila, že se chce zachovati podle přání králova, »jak dobrým lidem přileží«.[79]) Také 24. října 1496 administrátor konsistoře podobojí mistr Václav Koranda s dvanácti mistry učení pražského učinil na radnici jménem učení a kněžstva pražského prohlášení, že k svolení konšelův a obcí stran mnichů přistupují, a že souhlasí s trestáním těch, kdo by svolení se protivili.[80])

Když takovým způsobem byly odstraněny částečně následky bouře pražské a také domnělé překážky dohody s kurií, král vyhověl naléhání stavů českých a navštívil 27. února 1497 Prahu, jsa radostně vítán za branou Horskou konšely i lidem měst Pražských. Ubytoval se na hradě pražském, kamž druhého dne purkmistři a rady měst pražských i jiných venkovských měst se dostavili, aby mu odevzdali dary jménem obcí.[81])

---

[76]) AČ. V str. 456 a 457.

[77]) »Comunitas magna congregata — decrevit primum quinque bernas esse colligendas pro domino rege. Summa, que posset conquiri, errogetur in subsidium pro resolvendis bonis Podiebrad, quam summam serenissimus rex Vladislaus communitati assecurare et proscribere (debet) in bonis, que communitas proscriptione regia tenet« (Kn. arch. č. 989 l. 340 v).

[78]) Srov. str. 345.

[79]) Kn. arch. č. 994 l. 82 a 83.

[80]) SLČ. str. 252 vzpomínajíce trpce opačné smlouvy tří měst z r. 1483 dokládají: »A po několika létech nejprve Malostranští namluvení pustili mezi se mnichy protivníky a potom po chvíli Staroměstští. Jak potom stanou v Praze pravdy Kristovy, Bůh milý ví«. Srov. též *Tomek* u. m. X str. 124 a VIII str. 154 o návratě mnichů karmelitánů r. 1496 do kláštera u Matky b. Sněžné.

[81]) Monum. univ. Pragensis I 2 str. 178, SLČ. str. 253, *Tomek* u. m. X str. 127.

V Čechách čekali jej mnohé starosti. Už 15. března jest před ním obžalován mistr Kornel ze Všehrd a sesazen z úřadu místopísařství království českého neboli ředitelství desk zemských z nicotného důvodu, že prý samovolně korrigoval desky mluvě při zápisech do nich o úřednících desk *zemských* místo pražských.[82]) Vlastní příčina sesazení byla, že byl rozhodným kališníkem a že stranil městům v jich sporech s vyššími stavy, kteří proto spatřovali v něm, jenž byl nejpřednějším znalcem zemského práva, překážku, by došlo ke kodifikaci tohoto práva podle jich přání.[83]) Ve svém proslulém díle o *právích země České*, jehož prvních šest knih měl do r. 1497 sepsáno, učil, aby překazil kodifikaci, že »práva zemská jsou ustanovena od starých ne do času, ale k věčnosti nepohnutě«. Jimi země stojí od starodávna a největším jejím nepřítelem je, kdo je chce v zájmu sobeckém jinačiti a měniti. Proto na prospěch krále a stavů nešlechtických hájil starého řádu, jehož zrcadlem byly desky zemské; proto také bránil jich veřejnosti.[84]) Ony jsou svobodné, aby každý člověk k úřadu desk přijda z nich slyšel, což by chtěl. Písaři mají od starodávna svobodu, aby lidem beze vší výmluvy každé desky čtli[85]) a výpisy z nich, zejména nálezů, mají každému beze vší odpornosti vydávati, neb »sou dsky země České každému svobodné, pánu, vladyce, měštěnínu, dědiníku, manu i sedláku.[86])

Pokud se působnosti soudu zemského týče, Všehrd hájil v souhlase se stavem městským, že k němu každý držitel svobodného statku, jakéhož by koli byl řádu, povinen jest státi a každému práv býti.[87]) Co do svědectví měšťanů na soudě zemském naznačil svůj nesouhlas, že měšťan nepřísežný, který konšelem není, musí osobně u desk svědčiti a přisahati kleče a dva prsty na kříž polože jako kterýkoli sedlák, byť i byl starším neb přísežným, a že toliko konšelé dávají svědomí v radě svého města pod přísahou, kterou králi učinili, a že jich vyznání sepsané a pečetí městskou zapečetěné má se pak na soudě čísti.[88])

---

[82]) Jirečkovo vydání str. 363 a 535. Všehrd se hájil (str. 366) tím, že úředníci pražští jsú rozliční: jiní v radě, kdež súdie; jiní v šesti pánech, jiní rychtáři, jiní písaři rathouští, jiní krevní, jiní v solnici, jiní u bran, a jiní na Novém, jiní na Starém městě a jiných úředníkóv nižších a menších v Praze jest množstvie. A ti všickni slovú »úředníci pražští, před kterýmiž se nic ve dsky neklade ani ne o zemské věci před nimi kdo přiznává, než před úředníky zemskými.«

[83]) Srov. Právník 1901 str. 619.

[84]) Vydání Jirečkovo str. 383 a 393.

[85]) Tamže str. 162, 381 a 403.

[86]) Tomkův Sborník str. 2 a Právník 1901 str. 704. V druhé recensi svého díla r. 1508 vydané byl nucen napsati, že výpisy z desk toliko se svolením královským neb panským smějí se dávati (Vydání Jirečkovo str. 183, 184, 386 a 387).

[87]) Vydání Jirečkovo str. 21.

[88]) Tamže str. 89 a 90. Ale v dodatcích Všehrd poznamenal, že měšťanům v tom kuse bylo polehčeno, že mohou před konšely svědčiti a že konšelé spíšíce jich svědomí a pečetí městskou zapečetíce mají je k soudu poslati (Tamže str. 450).

Konečně o právu deskovém Pražan, na němž založeno bylo jich právo sněmovní, obšírně se rozepsal. »Praha toho chce svobodu před jinými městy mieti,« — praví — »aby obyvatelóm jejiem, buďte sedláci nebo dědinníci nebo jiní jacíž koli obchodníci, ve dsky kladeno bylo, když právo městské přijmú a domy v Praze mají, což by oni koli na zemi kúpili bez povolenie královského, tak Staré město jako Nové, — toto však při tom má vědieno býti, jakož kšaftové pražští, kteréž Pražáci o svobodném dědictví svém dělají, ve desky se kladú, když dva z konšelóv ke deskám s těmi kšafty od celé rady přijdú a seznají o kšaftu, že jest řádně a spravedlivě přišlý, jestliže v tom kšaftu který Pražák nebo měštěnín Starého nebo Nového města Pražského co k kostelu, klášteru, kolleji, škole, oltáři, kaple nebo špitálu nebo jinak na zádušie a chudým odkáže, to se ve desky klade bez povolenie královského. A také jich kšaftové ne slovo od slova se ve dsky kladú, než rozum, a to toliko, což se desk dotýče, jakožto všecky dsky široce takového kladenie svědčie. Ale při tom se žádný jiný nemyl, kdož v Praze obývá a v Praze domu podšosnieho nemá a práva městského jest nepřijal, by mohl na ten zpósob kšaftem zbožie svobodné neb dědictvie zapisovati, nejsa měštěnínem pražským, by pak i dóm v Praze měl podšosní nebo svobodný. A učiní-li to který Nepražák, buď ktož buď, takové zbožie na KMt spadá«.[89]) Naproti tomu Všehrd přiznává, že městům neb měšťanům jiných měst, na př. Malé strany, toliko *se svolením krále* může býti ve dsky kladeno, neuznávaje potřebu *svolení k tomu pánů* na soudě.[90])

O kompetenci soudů městských Všehrd v díle svém nepojednává, neboť to nebyl účel jeho sepsání, a také se nedotýká otázky, zdali měšťané mohou před soudy zemskými i v jiných věcech státi, o čemž právě tehdy spory se začaly vésti.

Protivník jeho *Bohuslav z Lobkovic*, jenž si v ten čas asi dělal naději na arcibiskupství pražské, vyzýval 22. dubna krále, aby dovršil své zásluhy o vlast ochranou církve a jejího duchovenstva, jež je vystaveno bouřím, ačkoli ostatní stavové, ano i židé, úplné svobodě se těší, výsad i práv svých užívajíce. Zvláště žádal, aby statky církevní proti všemu právu odcizené byly opět účelu svému vráceny.[91]) Král hleděl přání tomu vyhověti, ale jenom potud, pokud mu to ztenčené důchody dovolovaly.

V obou městech Pražských obnovil král rady 5. května 1497, ustanoviv na Starém městě prvním purkmistrem *Adama z Bystřice* a na Novém městě *Mařika Kropáče*. Z předešlých rad převzal na Starém městě osm a

---

[89]) Tamže str. 171 a 172.

[90]) Tamže str. 171 a 274.

[91]) *Truhlář* u. m. str. 66. Lobkovic píše str. 72: »de his, qui praedia ecclesiastica contra jus fasque occupaverunt«; kdežto Všehrd učil, že zádušní jmění je *královské* a nikoli kněží a klášterů, pročež jenom se svolením krále může se nabývati a do desk klásti, a rovněž zcizení jeho je závislé na vůli královské (Vydání Jirečkovo str. 171, 172 a 274).

na Novém čtyři konšely.[92]) Při sázení rady novoměstské předneseny jsou mu písemné žaloby na odstupujícího primasa Kameníka a na konšela Sigmunda Hůlku, že »sou křivdu chudým lidem činili neprávě soudíce« a král přikázal novým konšelům, aby bez prodlení dopomohli každému k spravedlivosti.[93]) Současně král obnovil konsistoř utrakvistickou, představiv ji za administratora m. Jakuba ze Stříbra, kterému konšelé staroměstští přidali novou radu ku pomoci asi podle přání králova.[94])

Před tím na sněmě v druhé polovici května došlo k projednání některých otázek sporu stavovského, při čemž města dovedla uhájiti něco ze svých zájmů. Zvolena byla nová komise k sepsání zřízení zemského, v které stav městský byl asi ještě zastoupen. O zřízení bylo ustanoveno, že má býti vydáno tiskem, ale aby odpor měst proti němu dovoláváním se starého práva byl znesnadněn, veřejnost desk byla obmezena snesením, že úředníci desk menší bez povolení krále neb soudu zemského neb větších úředníků, zástupců to vyšších stavů, nesmějí žádnému výpisy z desk vydávati. Pro případ úmrtí krále bez dědiců bylo na sněmě usneseno, »aby sněm obecní vší země na rathouze v Starém městě držán byl«, jak na to Vladislav r. 1471 Pražanům majestát byl vydal. Žaloby pro útisky ve víře a hanění strany stranou měl souditi soud zemský a nikoli zvláštní soud královský. Podkomořství opětně přiznáno stavu vladyckému, ale s výhradou »jestliže by kdo v Stärém městě Pražském z vládyk byl měštěnínem a králi se zdál býti hodným na ten úřad, že má král vůli na ten úřad jej vsaditi«. Dále bylo uznáno, že »o všecky městské věci a grunty, kteréž k městskému právu příslušejí pod šos, nemá již žádný k soudu zemskému poháněti a pakli by kto pohnal a křiv zuostal, tehdy jim má škody bez puohonu zaplatiti, což před úředníky menšími provedú«. O svědomí k soudu zemskému zůstáno na tom, že konšelé měst Pražských a jiných královských mají je dávati na své přísahy, ale jiným osedlým měšťanům polehčeno, že nemusí osobně svědčiti, nýbrž že mají před purkmistrem a konšely obyčejem země přísahu učiniti, načež konšelé pod pečetí města dají jich svědomí zavřené. Konečně o lidech zběhlých bylo ustanoveno, že mají býti vydáváni pod pokutou dvaceti kop, když »rok před válkou, která byla za

---

[92]) *Tomek* u. m. IX str. 273 a 289 a X str. 130. Mezi konšely staroměstskými byli tři řemeslníci: řezník (Jan Žíž), kožišník a kramář a na Novém městě: zvonař, sladovník, krejčí a kožišník.

[93]) SLČ. str. 254, kdež na str. 255 o Kameníkovi zpráva, že jeho žena r. 1498 byla upálena pro trávení lidí a tak činila s jeho vědomím, pročež Kameník utekl se na Zbraslav, ale tam byl jat a pak mučen, při čemž mu tažením na skřipci ruku zlámali a když se nepřiznal, je propuštěn a vyhojiv se jakž takž zůstal chromý. Srov. *Tomek* u. m. X str. 142.

[94]) SLČ. str. 254 a *Tomek* u. m. IX str. 37 a X str. 133. Mistr Jakub ze Stříbra r. 1499 zemřel a na jeho místo byl rok na to zvolen na sjezdě strany podobojí mistr Pavel ze Žatce »muž výmluvný, srdnatý a milovník kalicha Kristova«. (SLČ. str. 255 a 256.)

krále Jiřího, neb ve válce potom byli zběhli«.[95]) Když pak proti tomuto snesení ve městech zvedl se odpor, poslové měst vymohli 20. července na králi za jeho pobytu v Kutné Hoře na zpáteční cestě do Uher výpověď, kterou snesení to tím způsobem se obmezovalo, že lidé zběhlí neměli býti vydáváni, pokud se před r. 1479 ve městech usadili a tam živnost vedou. Ale kdo z poddaných od té doby byl do měst bez listu výhostního se utekl, měl od purkmistra býti pánu vydán na jeho požádání, sice úředníci toho města neb obec mohli před soud zemský býti pohnáni.[96]) Přes to trvala nespokojenost ve městech dále, a král z Budína 22. listopadu 1497 psal do měst, aby se nedávali sváděti těmi, kdož snesení sněmovní usilují vyvrátiti, rozšiřujíce proti němu »spisy některé postranné a velmi neslušné«.[97])

I jinak po odjezdě královĕ do Uher (22. července 1497) poměry v zemi se zhoršily. Petr z Rosenberka, kterého král na svém místě učinil hejtmanem království Českého, 13. října 1497 stěžoval si mu, že »v ničemž řádu není« ani na soudech ani v radě zemské a že ho nikdo poslouchati nechce.[98]) Nedostávaje slíbeného platu už 16. listopadu 1498 vzdával se úřadu,[99]) a král omlouval se mu, že nemá čím mu platiti neobdržev pomoci ani od vyšších stavův ani od měst.[100]) Marně ho v prosinci 1498 a pak opětně žádal, by měl strpení a úřad podržel, aby »cestu ke zlému neotevřel mezi těmi lidmi, kteří jsou k spravování těžcí a nesnadní«, znaje »nezpůsob a roztržení, které jest nyní v tom království«.[101]). Ale Rosenberk, tento příklad neochoty valné části tehdejší šlechty přinášeti oběti veřejným zájmům, nedal se oblomiti a vzdal v listopadu 1499 úřad, nechtěje býti »malovaným hejtmanem«.[102]) Král viděl se nucena svěřiti prozatimně správu

---

[95]) AČ. V str. 211 a 465—471 a PDZ. II str. 485 a 489. Ani ovdovělá kmetična nesměla se bez vůle pána vdávati na statky jiné vrchnosti (AČ. V str. 135 a XXII str. 34).

[96]) Sb. I str. 301, AČ. V str. 145 a 482, též XXI str. 235 a XXII str. 35. Srov. *Tomek* u. m. X str. 189.

[97]) AČ. V str. 482 a *Tomek* u. m. X str. 140.

[98]) AČ. X str. 77.

[99]) AČ. X str. 87.

[100]) AČ. X str. 88.

[101]) AČ. X str. 89—91.

[102]) AČ. VI str. 220 a X str. 95. Král zůstával mu 14. listopadu 1499 za službu dlužen 3000 kop (AČ. X str. 94). V ten čas *Bohuslav z Lobkovic* v pamětním listě (*Truhlář* u. m. str. 78) stěžuje si Petrovi z Rosenberka, že nemáme »spraveného obecného dobrého neb řádu zemského, ale toliko stín jeho«. Všecko jest zkaženo a porušeno. Mnozí z těch, kteří se náboženství křesťanskému vysmívají, prý »jsú na úřadiech, sedají v súdu, v radách obecních bývají a na něž se péče o obecné dobré vzkládá, ani křesťanského ani kterého jiného náboženství nenásledují«. »Páni sú živi, jako by k spaní a rozkošem byli narozeni. — Kvasie-li kdy, tak veliká jest v nich lehkost, tak veliká slov oplzlost, že by řekl, že nenie to rada krále Vladislava, ale že jest zběř oplzlých a prostořekých žertéřuov«. I ry-

úřadu hejtmanského nejv. purkrabí Pražskému Janu Jenci z Janovic a podkomořímu Albrechtu z Leskovce.[103])

Při tom kodifikace zemského práva dále pokračovala, při čemž vyšší stavové hleděli pomocí nových nálezů sněmovních obmeziti krále a stav

---

tířští lidé puntují se spolu, k tajným se sjíždějí radám a hejtmany bouřek mají, rovněž měšťané i sedlští lidé se ustavičně bouří svým pánům. Vyzývá proto náměstka krále, ovšem marně, aby směle se všem opřel, kteří se »v súdu nebo v radě od spravedlnosti uchylují«, práva chtíce rušiti a křivdu činiti, a zejména aby bludy, jež se v zemi šíří, trestal a nepřestával pouze na tom, když za jeho hejtmanství nic se nestane proti právům lidským a proti pokoji země. Podle jeho mínění nejprve kališníci, kteří se drží kompaktát, měli pod jho církve býti připojeni a pak i ostatní jinověrci pomocí papeže a krále podmaněni (*Truhlář* u. m. str. 78 - 80, 101 a 102). S jiného hlediska *Všehrd*, jenž r. 1499 dopsal Knihy devatery, vyslovuje nelibost nad stavem tehdejším. Odsuzuje bezprávné přimnožování robot vrchnostmi, ježto »takového bezprávie nepravého ani Turci ani jiní pohané nečiní«, takže lidé z gruntův utíkají a proti pánům se zdvíhají (Vydání Jirečkovo str. 165). Žaluje na zmatky, jež se při deskách a při soudu dějí, že lidé bez žalobníků jenom na tajné donášení zlých lidí se odsuzují (jakož se i jemu stalo), k čemuž lakomství a žádost darův a pomsty ponoukají, takže taková křivda, bezpráví a moc ani v židech ani v pohanech ani mezi lotry a na silnici se neděje (Tamže str. 407 násl. a 437). I pronáší prorocká slova: »A jistě k tomu přijde, jestliže spravedlivost v súdiech v nepravost, pravda v lež, upřiemnost v lest, viera v nevěru, a súd a právo spravedlivé v lakomstvie, v dary, v alafance, v spolky v přech obráceno bude, a bude-li to, což jest od starých Čechóv, tak mužných jako rozumných, tak dobrých jako statečných, k obraně všech vóbec i každého zvláště, chudého jako bohatého, nalezeno, k zkáze všech dobrých a chudých najprve, potom vdov a sirotków obracováno, a bezprávníci v dobré obecné zle se velhúce přikrytiem dobroty a přísah svých všelikú lest, bezprávnosti, křivdy, nepravosti, úklady provoditi budú, a tak lidi dobré, spravedlivé, užitečné lstivě kaziti budú: *tehdy tudiž konec všemu učiněn bude a nebude na tuto zemi Turków žádných, žádných cizozemcóv, žádných nepřátel, ani meče ani ohně potřebie, než všecko bude jménem spravedlnosti a přikrytiem od domácích nepřátel, všech pohanóv i cizozemcóv ukrutnějších, nenadále a nezřetedlně zkaženo, vykořeněno a v nic jich lstmi, úklady a falšemi obráceno*« (Tamže str. 438). Na jiném místě Všehrd však vychvaluje příznivce své i jednoty bratrské pány Kostky z Postupic, že na rozdíl jiných pánův v ničemž proti právům nevystupují, země a krále věrně se přidržují a k svým lidem poddaným beze všech bezprávných robot, zádav a nátisků se chovají, nevedouce obchodů městských a kupeckých (Tamže str. 455). Také SLČ. str. 256 zmiňujíce se o veliké úrodě r. 1499 dokládají, že »z takové hojnosti darův božích nemnoho co dobrého mezi lidmi vzešlo, jen pejcha, ožralství a opilství, různice i vraždy«.

[103]) Srov. též moje Právní dějiny str. 345. Poněvadž v nepřítomnosti královĕ docházelo obvykle k obsazení hejtmanství, pravilo se v zůstání prešpurském z 12. listopadu 1499, že hejtman zemský buď nynější neb budoucí, kterýž by na místě

městský v jich právech a také poddanství lidu selského ještě zhoršiti. Na sněmě 15. června 1498 usnášejí se, že Pražané a jiná města nemají cizích podruhův ani nádenníků chovati, kteří by k nim bez listů výhostních přišli. Vyřízení stížností měst o vaření piva, cel, trhův a obchodů odkládají.[104]) Když k vyřízení jich nepřichází, Pražané a poslové měst na sněmě následujícím 30. září konaném prohlašují, nebude-li jim vyhověno, že nebudou ani stávati k soudu zemskému ani na sněmy choditi ani k obecnému dobrému pomáhati, ale stavové vyšší odkazují je na krále, žádajíce, aby k srovnání pře do země přijel.[105]) V tom smysle také města píší králi koncem roku, ale nedostávají příznivé odpovědi.[106])

Konšelé Novoměstští povolávají starší přísežné obecní a starší přísežné z řemesel na radnici 23. ledna 1499 a s nimi se usnášejí, že »kdokoli ze sousedův a obyvatelů by se zavázal dluhem neb slibem za se neb za koho jiného listy neb registry purkrabskými a přišla by skrze to naň nějaká nesnáz, že konšelé nebudou povinni o něho státi,« v čemž byl obsažen nepřímý zákaz k pohánění k soudu purkrabí Pražského.[107])

V ten čas šíří se »zrádné a hanlivé cedule« na všechny stavy i také na pány a úředníky zemské a všichni tři stavové, tedy i se souhlasem Pražanů, usnášejí se 1. března 1499, že každý, kdo bude postižen v takové nešlechetnosti, že by takové cedule spisoval neb rozšiřoval, má jako zrádce býti čtvrcen, a kdo by zrádnou ceduli nalezl a hned jí nestrhal, že má rok u věži seděti.[108])

Když pak k příjezdu královu do Čech nedochází, sněm se usnáší, že bude 1. listopadu 1499 sjezd v Prešpurce, aby na něm stalo se dohodnutí mezi stavy a králem.[109]) Před tím páni a rytířstvo oligarchické snahy dále k platnosti přivádějí. Král sám 27. srpna 1499 je k tomu vybízí, aby 7. října na hrad Pražský se sjeli a v to nahlédli, což se nálezův dotýče vůbec, by z nich bylo vybráno, což jest potřebného a v jedny knihy vepsáno, tak aby se vědělo, co budoucně má za právo býti drženo. Dochází k přehledávání desk a sepisování zřízení zemského, jehož hlavními účastníky byli Petr a Zdeněk ze Šternberka a král. prokurátor Albrecht Rendl z Oušavy, ale z měst práce té nikdo se neúčastní a v komisi vůbec není více zástupců

---

krále posazen byl, ten má v Praze býti a tu souditi a jinde nic« (AČ. V str. 497), což také do čl. 473 zřízení zemského z r. 1500 vešlo (AČ. V str. 229). Ale po vydání zřízení v srpnu 1500 někteří páni i také z rytířstva na tom zůstali žádného hejtmana nepodnikati, poněvadž je to zbytečná věc, aby byl hejtman v zemi, jenž by byl škodnější než užitečnější, a Vilém z Pernšteina prý na jeho místě soud komorní drží (AČ. X str. 97 a 98).

[104]) AČ. V str. 487 a 488.

[105]) AČ. V str. 489.

[106]) AČ. XXI str. 239.

[107]) Kn. arch. č. 989 l. 341.

[108]) AČ. V str. 194.

[109]) AČ. V str. 494.

stavu městského, k jehožto přání při sestavování starších i novějších nálezů se také již nepřihlíží.[110])

Na sjezdě v Prešpurce ujednává se osmdesáte článků, jež 20. prosince 1499 vkládají se do desk zemských jakožto *»zůstání prešpurské«*, aby odtud do zřízení zemského byly vloženy. Král hleděl sice mezi stavy prostředkovati, ale přes velkou povolnost a shovívavost s malým výsledkem.[111]) O právu sněmovním a o třetím hlase městském na sněmích dochází k dohodnutí dosti nesrovnalému. Co by na sněmích bylo ze svobodné vůle zavříno »o obecném dobrém«, to má ode všech býti držáno a kdyby několik osob kteréhož stavu se vytrhlo a k tomu nesvolilo, to nemělo býti ke škodě obecnému svolení. Ale kdyby tři hlasové se oč svolili a jeden neb více obyvatelů se proti tomu vzepřeli, tvrdíce, že to jest proti právům zemským neb svobodám kteréhokoli obyvatele, tu nemají býti tištěni, by k tomu svolovali, nýbrž král má rozsouditi pře o svobody mezi stranami a to v Čechách a jinde nic.[112]) Král se takto vlastně vzdával práva schalovati snesení sněmovní neb zřízení zemské a toliko kdyby proti nim činěny byly námitky na př. stavem městským, ponechával si rozhodnutí o nich, až by do Čech přijel. Naproti tomu do zůstání vloženo ustanovení, že »potřeby zemské« smějí do desk zemských býti vepisovány toliko u přítomnosti všech tří stavů, totižto panského, rytířského a městského, z čehož mohlo se dovozovati, že ani zřízení zemské bez souhlasu měst nemá do desk býti vloženo a tak uzákoněno.[113]) Ale konečně přece k tomu svoleno, že »nálezové, rozsudkové a zápisové staří i noví, králi neb soudem zemským aneb svolením obecním zemským utvrzení, před se jíti mají«, čímž zákonodárná činnost vyšších stavů z posledních let na úkor stavu městského schválena.[114])

Z obsahu ostatních článků buďtež ještě uvedeny ty, jež se též stavu městského týkaly. O purkrabí Pražském bylo ustanoveno, že má souditi listy na dluhy a kdo by nálezem jeho při prohrál, má uručiti žalobci, že ve dvou nedělích nálezu dosti učiní, a pakli by neuručil, purkrabí má jej do věže vsaditi a odtud nepropouštěti, dokudž dluh nezaplatí.[115]) K nálezům o poddanství lidu nové přidány. Kdežto na sněmě říjnovém bylo zakázáno lidem poddaným, aby bez povolení pána ničeho z majetku svého nedávali ani odkazovali a aby vrchnost poháněli před soud zemský neb komorní, nyní bylo ještě ustanoveno, kdyby kdo lidi poddané v obranu přijal, kteří se pánu protivili a statek mu odjali, že má hrdlo propadnouti.[116])

Když pak na sněmě v březnu 1500 zůstání prešpurské jest s někte-

---

[110]) AČ. V str. 9 a 495.

[111]) AČ. V str. 496 a 517 a PDZ. II str. 511. Srov. *Palacký* u. m. V 1 str. 417 a *Tomek* u. m. X str. 149.

[112]) AČ. V str. 228 a 496.

[113]) AČ. V str. 497.

[114]) AČ. V str. 515.

[115]) AČ. V str. 499.

[116]) AČ. V str. 507 a 514, XIX str. 489 a XXII str. 41.

rými změnami schváleno a články jeho do zřízení vloženy, tu usneseno dáti *zřízení zemské* do tisku, a první tento tištěný zákonník zemský nabyl 18. července platnosti a vložen jest také do desk zemských z pouhého usnesení dvou výšších stavů.[117])

V úvodě k němu praví se, že páni a rytířstvo obdrževše k tomu od krále svolení dali *svá práva* přehlédnouti a v jedny knihy složiti, aby každý uměl se jimi spraviti, při čemž práv svých přičinili a ujali tak, jakž od starodávna bývalo. Učinivše zřízení o vyšších úřadech a soudech zemských schválili také opatření, pokud »Pražané a stav městský při svých soudech o městskú věc zachováni býti mají«.[118]) Vyměřujíce takto podle své vůle práva králi i všem stavům nešlechtickým, zejména stavu městskému, vyhrazují sobě, že bez svolení hlasu panského a rytířského nemá zřízení zemské býti měněno a že oč oni oba dva stavové se na sněmu obecním svolí, má míti platnost zákonnou, poněvadž mají svobodu práva přičiniti a ujíti. Toliko artykule zřízení zemského, jež se dotýkají stavu městského, nemají bez jeho třetího hlasu se měniti.[119])

Spisovatel zřízení Albrecht Rendl z Oušavy později si za velkou zásluhu přičítal, že přispěl k dohodě dvou vyšších stavův a že dopomohl rytířstvu k stejnému ústavnímu postavení s pány na sněmích a soudech, jakož i že všechna jich práva z desk vyhledal a v jedny knihy složil a dal tisknouti, aby všichni věděli, čím se spravovati.[120]) Zajisté byl to velký pokrok, že došlo k vydání tištěného zákonníka, ale stalo se tak na úkor krále a měst.

Když přihlédneme blíže k obsahu zřízení, shledáváme, kterak článek o volbě krále z r. 1497 na ten způsob se pozměňuje, že toliko obecně se stanoví, že volba se má vykonati »podle obyčeje, práva a svobody království Českého«, čímž ustanovení o volebním sněmu na radnici Staroměstské se vypouští.[121]) Svolení dvou vyšších stavů na sněmích přiznává se též platnost, jako v zůstání prešpurském, rovněž vpisování v desky potřeb zemských a zase jich vymazování z desk má se díti podle předpisu zůstání, ale relátorové na to mají býti bráni toliko z pánův a rytířstva.[122]) Soud zemský má v své moci a slávě býti držán, poněvadž jím největší řád a pokoj v zemi české se zachovává, a soudem tím bohatí a chudí mají »se zpraviti«.[123]) Mohl tedy k soudu zemskému každý svobodný člověk býti

---

[117]) Zřízení otiskl *Palacký* v AČ. V str. 9—262 s pozdějšími nálezy sněmovními a s latinským překladem král. sekretáře dra Roderika Doubravského z r. 1527.

[118]) AČ. V str. 10.

[119]) Zřízení zemské (= ZZ.) čl. 554 v AČ. V str. 261.

[120]) Čes. Čas. Histor. 1902 str. 68. Král Vladislav nařizuje 12. září 1500, aby král. prokurátorovi Rendlovi za službu každý rok z král. komory 120 kop a ze zámků králových 6 džberů kaprův a dva polovozí vína se odvádělo (AČ. XVIII str. 235).

[121]) ZZ. čl. 413 str. 193.

[122]) Tamže čl. 472 str. 228.

[123]) Tamže str. 9.

pohnán, z čehož se připouštějí na prospěch soudnictví městského toliko dvě výjimky. Ve smyslu staršího nálezu má měštěnín z *městské věci, která pod šos sluší*, býti pohnán před soud městský a kdyby půhon k jinému soudu byl podán, má býti zdvižen a škody mají se před menšími úředníky provésti.[124]) Výklad toho, co je městskou věcí, se nepodává a toliko o vraždě se ustanovuje, že podle starého nálezu z r. 1366 má pro ni měštěnín na městském právu býti naříkán a viněn.[125]) Jinak bylo zemskému soudu zůstaveno, aby ostatním soudům jich působnost vyměřoval a tedy také o tom rozhodoval, co jest »věcí městskou«, jež soudu městskému přísluší rozhodovati, z čehož nutně nové spory s městy musily vznikati. O tom nemělo býti pochybnosti, že půhony i na měšťany podané z dědin neboli ze svobodných statků deskových, z dluhů dědinných, z výplat zboží zápisných, z moci a z lidí a čeledi zběhlých mají se podávati před soud zemský,[126]) z nářku chlapství před hofmistra neb maršálka,[127]) z nářku cti před krále, když je v zemi aneb před zemský neb komorní soud, když v zemi není,[128]) z manské věci před soud dvorský,[129]) z listovní věci před soud purkrabí Pražského[130]) a o škody útratní a náklady před menší soud zemský.[131])

Když se pohání k soudu vyššímu obec městská, mají býti poháněni purkmistr, konšelé i všechna obec, a město k vedení pře má poslati s mocným listem dva zástupce, jednoho z *veliké* a druhého z *obecní rady*.[132]) O svědomí měšťana k soudům vyšším zůstávají celkem v platnosti předešlé předpisy.[133]) Ve při o zájem dobytka ustanovuje se, že má býti zajatý dobytek hnán do Prahy, aby odhad provedli *přísežní řezníci* (jurati laniores) a jde-li o koně, odhadnou je *přísežní koníři* (jurati agazones).[134]) Patrně prostému měšťanu bylo dosti obtížno se vyznati v různé této kompetenci a musilo z praktických zřetelů mu býti žádoucno a důležito, aby byl souzen doma svými spolusousedy na soudě městském.

Všechna snesení starších sněmův o utužování poddanství lidu selského a o půhony a pokuty na ty, kdo by lidi zběhlé nechtěli vydati, jsou dále do zřízení dosti nespořádaně převzaty[135]) a obmezení desk zůstává v platnosti,

---

[124]) Tamže čl. 55 str. 34.

[125]) Tamže čl. 433 str. 208.

[126]) Tamže čl. 21, 30, 253, 259 a 466 str. 20, 26, 133, 135 a 221.

[127]) Tamže čl. 45 str. 32.

[128]) Tamže čl. 35 str. 28.

[129]) Tamže čl. 53 str. 34.

[130]) Tamže čl. 54, 255, 381 a 382 str. 34, 134 a 173.

[131]) Tamže čl. 295 str. 148.

[132]) Tamže čl. 71 str. 39.

[133]) Tamže čl. 213 a 380 str. 121 a 172.

[134]) Tamže čl. 117 str. 62.

[135]) Tamže čl. 253, 257, 260, 278, 282, 285, 291—293, 297, 299, 415, 531 a 534 str. 133, 135, 136, 140—142, 145, 149, 150, 194, 250 a 251.

tak, jak sněmovní nález z r 1497 ustanovil.[136]) R. 1502 k tomu ještě přidává se, že zřízení má býti přepsáno na pergamen a z něho jako z jiných desk mohou se dávati výpisy, ale zakazuje se, aby se někdo proti němu starších obecních nálezů v deskách zapsaných dovolával.[137])

Pochopitelno, že vydání zřízení zemského bez třetího hlasu městského, jakož i obsah jeho vzbudily v Praze a ve městech velký odpor. Přistupovalo k tomu, že koncem r. 1499 zemřel staroměstský primas *Adam z Bystřice* a jeho místo zaujal *Jaroš od mouřeninů*. Adam chtěje se zavděčiti králi a vyšším stavům nekladl vážný odpor kodifikaci aniž překážel tomu, když měšťané staroměstští stávali k půhonům na vyšších soudech zemských. Nyní zástupcové obce jsouce pozbaveni ohledu k němu mohli rozhodněji vystupovati[138]) a zároveň získali výmluvného smělého řečníka v *mistru Janovi Paškovi*, jenž od r. 1499 do r. 1511 byl nejvyšším písařem Staroměstským neboli ***kancléřem***, jak se mu začalo říkati, a jenž v hodnosti té spojoval úlohu řečníka stavu městského.[139])

Po vydání zřízení zemského protestovala města na sněmě proti novému zákonníku, že nemá býti zván zemským, nýbrž dvou vyšších stavů,[140]) a král zvěděv o tomto odporu káral měst příkrými slovy z rušení závazku, jejž převzala, že budou pomocna při podnikání práva. Měla prve naň vznésti, v čem jsou mimo právo obtížena. Na to Pražané a ostatní stav městský odpověděli mu 12. ledna 1501 důstojným způsobem, že se nevzepřeli zřízení svévolně, nýbrž z velké potřeby, aby, jsouce ze všech téměř živností a obchodů

---

[136]) Tamže čl. 247 str. 132.

[137]) Tamže čl. 502 str. 263.

[138]) SLČ. str. 259 píší: »Ač chtěl král, aby Pražané prvotně stávali k půhonům, však tomu Pražané vždycky odpírali, že nikda ta vůle obcí nebyla k stávání k půhonům, ale páni pravili, že jest dskami zapsáno i osoby zapsané z pánův i obecních; neb Adam zlé paměti ten nehleděl zvelebení těchto obcí, ale k zkažení, k hanbě i ke škodě, ten i s jinými, odkudž jeho verš na pamět: Adam spissus, fraude rexit Pragam sine laude.« Srov. též *Tomek* u. m. IX str. 273.

[139]) *Pašek* byl rodem ze Starého Knína z chudých rodičů, stal se r. 1491 bakalářem a 1493 mistrem svob. umění, načež od r. 1496, kdy byl ředitelem koleje národa českého, do října r. 1497 byl děkanem fakulty artistické. Záhy vyznamenával se před soudy jako zástupce stran výmluvností a znalostí práva (*Tomek* u. m. VIII str. 282 a IX str. 277, 357, 359 a 361.) — R. 1501 zastupoval na soudě komorním radu staroměstskou, nazývaje se ***kancléřem*** Starého m. Pražského (AČ. XI str. 541). R 1504 byl zmocněn radou, aby jednal s mistry o povznesení university, r. 1509 zvolen na sněmě do komise, jež jednala o křivdách straně podobojí způsobených, a r. 1510 hájil akademie před soudem zemským (Monum. univ. Prag. II str. 238 a V str. 81; *Tomek* u. m. IX str. 238 a 239). Název »cancellarius Majoris civitatis Pragensis« dává se už r. 1466 nejv. písaři staroměstskému Mikuláši Betlemskému v soukromém zápise v kn. arch. č. 2141 l. 78, ale je to případ ojedinělý.

[140]) *Palacký* u. m. V 2 str. 12 a *Tomek* u. m. X str. 155.

městských pro mlčelivé snášení své vyvedeni, nepřišli o zvláštní práva svá. Žádalitˇ vyšších stavů, aby nedopouštěli je poháněti k vyšším soudům z věcí lehkých a ovšem městských, totiž »ze řčení, svěření jakéhožkoli, z dluhův, z kšaftů, z nezdržení smlouvy, ze svád a jiných věcí, jakožto z koně, z lože, z dluhu sedmdesáti gr. míš. a z jiných rovných věcí, kterýchžto oni na radnicích nesoudí, nýbrž jich rychtáři«. Také na sjezdě 6. ledna o to s nimi jednali, ale oba stavové nechtěli na žádné srovnání s nimi přistoupiti, pročež bez pořízení se rozjeli. Žádali proto krále, aby soudům zemskému a komornímu nařídil, by lehké půhony proti měšťanům nepřijímali a nepřesuzovali. A kdež král psal, že vystoupení měst na sněmu nebylo z nich samých, nýbrž »z některých všetečných mezi nimi obývajících«, čímž asi Pašek a Všehrd byli míněni, a kdežto hrozil, kdo by z měšťan svévolně zanedbal k právu státi a bylo naň dáno právo stanné, že proti takovému právu odpornému sám chce s celou zemí býti pomocen, aby k nápravě a slušnému trestání byl přiveden, tu vyslovovali naději, že král zachová je při jich svobodách, jak se k tomu na počátku svého kralování byl zavázal, a nabízeli se jednati s vyššími stavy dále o to, z čeho by měli jmenovitě před vyšší soudy býti poháněni.[141]) Na to král 29. ledna a 2. února 1501 již mírnějším způsobem odpověděl, že jest sice jeho vůle, aby zůstání prešpurské a vše, což k němu bylo přičiněno — zřízení výslovně nejmenoval — bylo nepohnutelně držáno a zachováno a aby právo zemské nebylo lehčeno; ale poněvadž některým se zdá, že některé z těch kusů potřebují napravení, že svoluje, aby o tom na sněmě 5. března se uvažovalo a konečně stvrdilo, jestli co potřebí napraviti. Poslové jeho, nejv. kancléř Jan ze Šelnberka a dvorský hofmistr Albrecht z Kolovrat, mají mezi stavy prostředkovati a kdyby je nemohli srovnati, má věc státi v dobré míře, jakž jest dskami zapsána, až do dalšího rozsouzení králova.[142])

Sněm položen na den 20. dubna,[143]) ale když na něm ničeho nezjednáno, stal se odklad až do příjezdu králova do Čech,[144]) k němuž koncem ledna 1502 došlo.[145])

Konšelé Pražští, kteří r. 1497 byli dosazeni, zůstali v úřadě skoro šest let[146]) a za jich úřadování staly se některé místní příhody paměti hodné. Král Vladislav ještě za pobytu v Čechách hleděl obnoviti staré nadání kostela Pražského na důchody z dvora Týnského a zabezpečiti si důchod z tamějšího ungeltu, jejž spravoval první purkmistr staroměstský Adam z Bystřice. Chtěje metropolitní chrám sv. Víta k dřevní slávě přivésti, ustanovil 6. července 1497, aby při něm konali stálou službu tři duchovní a dvanácte žáků na kůru (ministri chorales), kteří by z důchodů dvora

[141]) AČ. VI str. 223.

[142]) AČ. VI str. 227 a 228.

[143]) AČ. VI str. 229.

[144]) AČ. VI str. 232. Srov. *Tomek* u. m. X str. 158—160.

[145]) *Palacký* u. m. V 2 str. 33 a *Tomek* u. m. X str. 162.

[146]) *Tomek* u. m. IX str. 273 a 289.

Týnského neboli z ungeltu od úředníků dvorských (per officiales curie) ročně obdržovali 172 kop gr. č. Děkan kapitolní, jenž z peněz těch obdržel šest kop na osvětlování, měl je mezi ně rozdělovati a purkmistr a konšelé Staroměstští měli nad zachováváním tohoto nadání bdíti, k čemuž se 11. července také zavázali.[147])

Se snahou zabezpečiti a zvýšiti důchod z ungeltu Týnského souviselo, že král před tím 16. června 1497 potvrdil kramářům neboli kupcům Pražským starodávná jich práva a svobody, jež jim předešlí králové a také konšelé Staroměstští byli udělili. Ustanovuje se v nich, že kupci po království Českém se zbožím jedouce mají upřímo po silnicích k městu Starému Pražskému jeti, aby »*ungeltu královskému dosti učinili*« a že »každý host se svým kupectvím, s kterýmžkoli přijede do města Pražského, nejprv má jeti do Tejna a odtud nemá je nikam vézti, leč bude ungelt dán a bude popsáno od těch, kteříž k tomu usazeni sú«.[148]) Šlo tedy o královský úřad a důchod, jenž v té době býval měšťanu staroměstskému pronajímán a z kteréhož část byla věnována kostelu sv. Víta.

---

[147]) Kn. arch. č. 993 l. 236, odkudž otištěny u *Teigeho-Heraina*, Staroměstský rynk str. 385. Důchody z Týnského dvora byly kn. Bořivojem přikázány kapitole pražské, o čemž zpráva v podezřelé paměti ze XIV. století se zachovala (*Friedrich*, Cod. r. Boh. I str. 392). Karel IV. r. 1352 a Václav IV. r. 1384 nadání to potvrdili (Pocta Randova str. 298) a nyní patrně i Vladislav se souhlasem rady Staroměstské hleděl je obnoviti. *Tomek* u. m. VIII str. 349 má za to, že ungelt byl tehdy »k rukoum královým i obce spravován úředníky společnými«, kteréžto mínění má asi v tom základ, že tehdejší první purkmistr Staroměstský Adam z Bystřice byl zároveň nejv. úředníkem v ungeltě. Podkomoří Albrecht z Leskovce píše 30. září 1497 Budějovským, že pan Adam posílá k nim zástupce svého Michala, aby zboží kupecké, kteréž by do města neb skrze město bylo přivezeno, popisoval k ungeltu, aby se *králi* nic neukrátilo (AČ. VII str. 420). Po smrti Adamově svěřil král 15. srpna 1500 úřad v ungeltě k spravování konšelu Staroměstskému Janu Jeníškovi z Újezda, »k kterémužto úřadu všecka ohrada a zavřenie městečka Tejna i s dvorem příslušie«, s tím příkazem, aby »v témž dvoře a městečku ten řád a zpuosob držán a zachován byl, jakož na to předkuov našich práva a výsady ukazují«. Poněvadž Jeníšek vlastní tři koně chová a sám osobně s pacholky svými po silnicích královských pracuje a toho hledí, by je k ungeltu a užitku královskému přivedl a připravil, dává jemu za to »tunnales, kteréž se tu v ungeltě našem vybierají«. A kromě toho dává mu výplatu na dům ve dvoře Týnském, jejž Adam z Bystřice byv v tom úřadě v jistém zápise držel a v jehož držení po jeho smrti žena a sirotci téhož Adama se nalézali, chtěje, aby zase dům při tom úřadě byl a zůstal (AČ. XVIII str. 224, 226 a 227 a Sb. I str. XXX). Král také 22. dubna 1500 psal Petru z Rosenberka na stížnost rady staroměstské a král. úředníka z ungeltu, aby jeho kupci a formané neobjížděli ungeltu v Praze, neboť »ten ungelt *náš* vždy dále a viece hyne a umenšuje se, ješto mimo něj málo jiných užitků v tom království máme« (AČ. X str. 96).

[148]) Rukop. Gerštorfské knihovny v Budišíně č. 32 l. 67 a dvorského a

Na věci byli interesováni též kupci Norimberští, kteří chtěli býti v Praze od dávání cla a ungeltu osvobozeni, když Pražané domáhali se uznání téže výsady v Norimberce. Rada Norimberská projevila 28. února 1499 ochotu, že popřeje kupcům Pražským týchž svobod a práv ve vlastním městě, jaké kupcům Norimberským budou v Praze podle zásady reciprocity povoleny. I navrhovala, aby měšťané tří měst Pražských dávali v městě Norimberském polovici cla, jež jiní kupci jsou povinni dávati. Naproti tomu žádala, aby měšťané m. Norimberka také jenom polovici cla v Týně, na Malé straně, na mostě přes Vltavu a jinde ve třech městech Pražských byli povinni platiti a ničeho jiného. Měšťané Norimberští měli dále ve třech městech Pražských »měšťanům a hostem v Praze prodávati, od nich kupovati a s nimi obchody vésti« tak, jako zase měšťané Pražští mohli by s měšťany a hostmi v Norimberce obchodovati. Kromě toho měla se města Pražská s Norimberkem zapsati, že své měšťany budou vzájemně fedrovati, že žaloby na ně mají se u příslušného soudu městského podávati, jenž bez prodlení má k právu dopomoci, a kdyby měšťané těchto měst, kupci neb jich služebníci neb formané v druhém městě něco provinili, že mají tamějším soudem býti dle slušnosti souzeni a trestáni, aniž má na jich životy a zboží býti sáháno a aniž by jich krajané, kteří s tou příhodou nemají čeho činiti, byli stavováni a na životech a statcích ohrožováni. Zejména formanu, kdyby clo projel a nezapravil, nemá býti pobráno zboží, jež veze, nýbrž má sám svým životem a statkem podle slušnosti napraviti bez škody těch, jimž zboží patří.[149]) Avšak k srovnání navrženému nedošlo pro odpor kramářů pražských, kteří od majestátu z r. 1498 nechtěli ustoupiti.[150])

Obecní důchody v té době rozmnožily se, takže bylo možno přikoupiti k obcím některé statky a důchody. Král obdržev od Staroměstských pomoc udělil jim 24. srpna 1499 na žádost některých ze starších a přísežných téhož města, kteří jménem rady se k němu na Budín dostavili, majestát, podle kterého pozůstalost osedlého v městě, enž by zemřel bez posledního pořízení a příbuzných s městem trpících, má spadnouti jako odúmrť »na obecné potřeby, dělání a opravování téhož města«. Činil tak

---

státního archivu ve Vídni č. 185 str. 603. Srov. *Winter*, Dějiny řemesel a obchodu str. 27, 28, 102, 314, 347—349, 374, 935 a 936 a *Teige-Herain*, Starom. rynk str. 207.

[149]) Kn. arch. č. 993 l. 272 a 273.

[150]) *Tomek* u. m. VIII str. 405 má omylem za to, že smlouva, kterou Norimberčané ponavrhli, byla skutečně a to prý r. 1488 uzavřena, a podobně soudí *Winter* v Děj. řemesel a obchodu str. 898, ač zná doklad (z kn. arch. č. 993 l. 273), že Norimberští musili v Praze platiti i nová cla všecka a že Pražané neměli v Norimberce žádných celných úlev. Podle kn. arch. č. 1128 l. 28 vymohli si 24. října 1504 kramáři na konšelích Staroměstských nález, kterým se kupcům Norimberským a jiným »ležákům« nařizovalo, aby se všickni řídili majestátem z r. 1498. Srov. též *Winter* u. m. str. 904.

»pro jich věrnost, služby a povolnost«,[151]) když byl už r. 1497 vzdal se práva odúmrtného k statkům svobodným vůbec.[152]) Obec Novoměstská zakoupila r. 1499 tvrz *Horní Krč* se dvorem za 700 kop míš. od bratří z Tandorfa a r. 1501 *zboží Strašnické* od komory královské, na niž asi připadlo.[153]) Konečně i Menší město opatřilo si na králi 24. srpna 1499 osvobozeni od placení summy hromničné do komory královské na deset let.[154])

Ve sporu o *vápenici* mezi Starým a Novým městem vynesen 8. července 1497 nedůsledný nález na soudě komorním, že sice leží v mezích Starého města a že má do knih staroměstských býti zapsána, ale že berně z ní má se platiti do města Nového.[155])

Obecní starší a přísežní řemesel jsouce 12. října 1497 spolu na radnici Staroměstské učinili nález a oznámili jej pánům: »kdyby kdokoli dům koupil a trhu do třetího dne před purkmistrem neoznámil, ten trh domový aby zdvižen byl, neboť páni mají znáti, kdo má býti sousedem a co a odkud jest.«[156]) Tím spůsobem byla utvrzena povinnost zápisu nemovitostí do knih radních, aniž bylo třeba provolávání na soudech zahájených.[157]) Před tím 6. července nařídil král Pražanům Staroměstským, aby *starším mlynářům* kázali všechny mlýny a jezy ohledati a měrami je opatřiti, by se lidem topením škody nedály, a dále aby nad *úřadem perkmistra hor viničných* ruku ochranou drželi, jehož povinností má býti všecky vinice změřiti a trhy viničné do svých knih zapisovati a jinde nikdež.[158]) Tím se měnilo starší ustanovení z r. 1433, že vinice do Staroměstských knih městských mají se zapisovati.[159]) Staroměstští kromě toho vymohli si 21. července 1497 na králi majestát, kterým působnost úřadu perkmistrského hor viničných kolem Prahy ve smyslu výpovědi komorního soudu se upravovala a konšelům všech tří měst Pražských se nařizovalo, by perkmistru byli radní a pomocni.[160]) Na Novém městě bylo 23. ledna 1499 ve shro-

---

[151]) Sb. I str. 310.

[152]) AČ. V str. 220 a 467. Novému městu dostalo se téhož práva odúmrtného 27. října 1504 (Sb. I str. 323). Srov. též moje Právo odúmrtné str. 11 a 26.

[153]) Soupis str. 112 a *Tomek* u. m. VIII str. 238, 252 a 338.

[154]) Sb. I str. 313.

[155]) AČ. X str. 494 a Sb. I str. 304 a 306.

[156]) Kn. arch. č. 989 l. 341.

[157]) Soupis str. 12.

[158]) AČ. X str. 490.

[159]) Soupis str. 9. Přísežných úřadu perkmistrského bylo tehdy po osmi ze Starého i Nového města (Soupis str. 71) a 5. listopadu 1499 snesla se rada Staroměstská, že »písař páně pergmistruov nemá viece bráti delencionales než od čtvrtce vína jeden bielý peniez, od týnského dva penieze biela, od věrtele IV denáry bielé, od svídnického VIII denárův bielých, a což méně jest nežli čtvrtce, od toho jeden peniez malý« (Kn. arch. č. 994 l. 83).

[160]) Kn. arch. č. 989 l. 341.

máždění starších obecních a starších přísežných z řemesel 23. ledna 1499 sneseno, aby *huť uhelná* na stavení sešlá, byla opravena úředníky obecními na náklad obce, poněvadž jest obecní důchod a z toho se dává část písařům do kanceláře.

Zároveň ustanoveno o povycích a různicích v městě, že každý soused má býti rychtáři nápomocen, kdyby je sám nemohl staviti, a že ke každému, kdo v tom bude nalezen neposlušný, má býti hleděno jakožto k ničiteli obecného dobrého, čímž myšlenka obecné poruky obyvatelů opět oživla.[161])

Rady Starého a Nového měst Pražských srovnaly dále 17. prosince 1498 různice mezi *pekaři* obou měst výpovědí, že starší pekaři přísežní z obojího města s *pány úředníky šestipanskými* dvakrát neb třikrát do téhodne chléb mají »opatrovati«, a u kohož by nalezli chleb neslušný a malý, že jej ihned na místě zkrájeti mají rozkázati a chudým v obou městech rozdati, a u koho by takový chléb po druhé neb po třetí byl nalezen, tomu měli řemeslo složiti.[162])

Na Novém městě snesla se velká obec 25. ledna 1501 na obšírnějším řádu policejním, v kterém opětně se přikazuje, že sousedé i obyvatelé jsou povinni pod trestáním *rychtáři a jeho písaři* pomocí přispěti, když jdou podle úřadu ve dne i nočním časem po městě a hospodách, chtějíce zlému překážeti a všeliké neřády stavovati, zejména když jim někdo odpor neb odboj učiní a oni by pomoci potřebovali. Žádný hospodář nemá v domu svém dopouštěti déle sedění »než do čtyř hodin na noc«, a kdož by déle dopustil, má dáti pokuty jednu kopu, a kdož by seděli, buďtež bráni do

[161]) Kn. arch. č. 994 l. 84. Ve výpovědi se dále ustanovuje: Item druhé aby všichni pekaři Staroměští i Novoměští chléb slušný vypeklý a přípravný sobě i těmto městóm ke cti pekli, jakož jest to před časy bývalo, a toho chleba režného aby čtyři húsce dobré a slušné za groš míšenský dávali a popeněžnicech osm za groš a žemlí dobře bělných šestnácte také za groš míšenský a nic viec. Item, aby žádný z pekařuov chleba mezi hokyně neroznášel, ani kterých úplatkuov s kopy činil, ani jim viece chleba dával za groš, než jakož jest uloženo, a aby hokyně chleba jinde nebraly než na trhu, a to pod pokutú na to ustavenú. Item každý pekař Staroměstský aby viece nesedal zde v Starém městě než toliko dvěma miesty, a Novoměští pekaři toliko jedniem miestem, a to tu, kdež jim bude ukázáno. A zase na Novém městě Novoměští pekaři aby sedali dvěma miesty a Staroměští jedniem. — Na to na soudě komorním souzeny jsou 13. listopadu 1500 pře mezi Staroměstskými sukna kraječi a postřihači a Novoměstskými soukenníky a krajčíři o prodávání a postříhání sukna (AČ. X str. 556 a 558). — O jiné rozepři mezi tovaryši vandrovními řemesla sladovnického a tovaryši řemesla nožířského, kterou rozsoudili 11. srpna 1500 nejv. kancléř Jan ze Šelnberka, mistři učení Pražského a konšelé obou měst, na nichž mistři těchto obojích řemesel na místě tovaryšů svých přestali, podává dle kn. arch. č. 2075 l. 124 zprávu *Tomek* u. m. X str. 152.

[162]) Kn. arch. č. 989 l. 341 a *Tomek* u. m. VIII str. 271.

panské kázně. Rovněž neměli po domích u sousedů dopouštěny býti »spouštky kohoutův«, hry a jiné neřády pod starodávnou pokutou, a kdo by ze starších neb obecních se za provinilce přimlouval, buď touže pokutou pokutován. Konečně nařízeno *rourmistrovi*, aby měl o to pilnost, by sousedé jeho nedbáním škod v živnostech nebrali, a kdyby bezelstně při věži nebo při troubách se něco pokazilo a soused nemaje vody rourní na vary nechtěl by do tří dnů čekati a sám sobě vodu vozil, aby byl přes to povinen od varu platiti, jako by rourní vodu měl a jí vařil.

V shromáždění tomto obecném jednáno též o otázce obnovování rady. Konšelé Staroměstští neradi asi snášejíce pokárání, jehož se jim králem dostalo pro jich chování na sněmě, jakož i podléhajíce nátlaku pobouřené obce, snesli se požádati krále, aby »psaním svým nové konšely sadil, kteréž by mu podle statut sepsali«, a vyzvali Novoměstské, by se k žádosti připojili. Ale »páni starší i všechna obec Nového města« na to nepřistoupili, nýbrž žádali »purkmistra a pány«, aby úřad spravovali dále, až král se navrátí a změnu osobně podle práv předsevezme. Nechtělit, aby konšelé od pánů, kteří by při králi vliv svůj k platnosti přivésti dovedli, byli sázeni.[163])

Král Vladislav přijel po druhé z Uher do Prahy 29. ledna 1502[164]) a předsevzal 11. února obnovy rad v obou městech Pražských.[165]) Ponechav v nich po pěti členech ze starých rad, jmenoval na Starém městě prvním purkmistrem *Jana Zajíčka*, nožíře od zajíce, jenž už r. 1469 a 1471 byl konšelem, r. 1483 za bouřky byl zvolen prvním mezi staršími obecními a pak zůstal v radě v l. 1486—1490, a na Novém městě opět posavadního prvního purkmistra *Mařika Kropáče*, na jichž bedra byl tedy vložen úkol dalšího zápasu s vyššími stavy.[166])

---

[163]) Podkomoří Leskovec učinil městům v prosinci 1501 sdělení o příjezdu krále, vyzývaje je, aby vyslali k nejbližšímu sněmu posly s výsadami a právy, aby král slušnými prostředky mohl je s vyššími stavy srovnati, a nesrovná-li, aby o to soudem spravedlivým rozsudek učinil, a aby připravili pocty králi na uvítání jeho (AČ. VI str. 423). V Soupisu str. 112 je zpráva, že Novoměstští naložili 31. ledna 1502 na poctu králi 188 kop 9 gr.

[164]) SLČ. str. 257 a kn. arch. č. 2079 l. 362.

[165]) *Tomek* u. m. IX str. 274 a 290. Mezi konšely uvádějí se z řemeslnictva na Starém městě dva nožíři a na Novém městě krejčí, soukenník a konvář.

[166]) Souč. kopie v registr. knize král. z l. 1498—1502 č. 201 str. 276 v dvorním a státním archivu ve Vídni, odkudž *Teige* otiskl v AČ. VI str. 233. Zápis má nadpis: »Král JMt při sázenie konšel v městech Pražských tyto artykule dole psané na obú rathúziech v obec čísti jest rozkázati ráčil v pátek před první neděli postní« a poznámka: »Acta et promulgata sunt hec mandata Mtis Regie feria VI. ante dominicam Invocavit in pretorio antedicte civitatis post creacionem novorum consulum et per Mtem suam tunc designatorum in presencia eciam tocius communitatis civitatis ejusdem anno a natali Christo 1502 per Joannem Sslechtam, Mtis Sue secretarium«.

Po vykonané obnově dal král před shromážděnými obcemi na obou radnicích čísti poselství skrze král. sekretáře Jana Šlechtu, chtěje posíliti autoritu konšelů. Prohlašoval v něm, že bude ochrannou ruku držeti nad nimi proti všem, kteří »z řemesel, z jednoho neb z víc, nestane-li se kdy co od nich po jejich vůli, výtržnosti a pohrůžky konšelům svévolně a všetečně činí, jiné z obce proti nim bouříce a na ně ponoukajíce, aby je zbili aneb z rathouzu metali«. Kdo by se toho řečí neb skutkem dopustil, toho král chce jiným pro výstrahu na hrdle i statku trestati. Kdyby se někomu zdálo, že by se mu od konšelů v čem ukracovalo aneb že by obecného dobrého zanedbávali aneb lidem k spravedlivostem nedopomáhali, má se každý ke králi se stížností utéci, nechať jsou to řemesla neb obec neb někdo z obce, a král vyrozuměje takovým věcem nařídí nápravu. O různice a nesnáze mezi řemesly v městech mají konšelé dle jich výsad konečné rozsudky činiti, a pakli by se jim zdály nesnadné k rozsouzení, mají o nich zprávu králi učiniti, aby o nich s radami svými rozhodnul prve, nežli odjede. Šlo-li by o rozepři některého řemesla, jehož příslušník v radě zasedá, má tento ze stolice vstáti a podle řemesla před soudem vystupovati, pokud pře konce nevezme, a ostatní konšelé mají právo na ten čas některé osoby ze starších k sobě povolati, aby tu při s jich radou rozvážili a rozeznali. Nikdo z konšelů ani z obecních nemá žádného sobě za pána bráti a jemu se přikazovati mimo krále, a kdo by tak učinil, má býti z města vypovězen, což má potkati též každého, kdo by takový závazek na sobě maje do dvou neděl nevzal odpuštění od pána. Kdo pak na úřad konšelský vsazen bude a má v druhém městě též dům, nemá jinde býti osobou svou a obydlím, nežli v tom městě, v kterém je úředníkem usazen.

Konečně král rozkázal pověděti: »Poněvadž bývá v královstvie Uherském mnohými a velkými potřebami zaneprázdněn a bývati zde osobně ne vždycky muož, aby úřad konšelský každý rok obnovoval podle obyčeje a starých zvyklostí města tohoto, i nechtě JMt., aby tudy někdy pro nedostatek konšel, kteříž s světa tohoto smrtí scházejí, a někdy snad pro některých nepilnost a nedbanlivost obecnému dobrému ani komu z obyvatelóv města tohoto žádná újma ani škoda v jich spravedlnostech a potřebách se nedála«, učinil takové zřízení: »Nemohl-li by kdy zde sám osobně býti a úřadu toho obnoviti, že majie konšelé mu každý rok osoby jisté vyberúc sepsané a v listu svém zapečetěném poslati, z kterýchž potom JMt vybera ty, kteříž se mu hodni a úřadu tomu užitečni zdáti budú, ráčí je jim v listu svém rukú svú podepsaném sepsané a zapečetěné poslati, a ti potom přísahu JMti obyčejnú učiniti majie a povinni budú v přítomnosti obce a před těmi pány, kteréž JMt v listu svém jmenovati bude.« Avšak kdyby král zde v zemi sám byl, chce konšely osobně saditi tak a tím obyčejem, jakož jest to sám a předkové jeho králové Čeští činili a nad to dále chce město toto a obyvatele jeho listem svým tak opatřiti, aby takové sázení konšel nebylo k žádné újmě svobod a vejsad jejich.[167]) Aby se provedlo toto naří-

[167]) Monum. univ. Pragensis I 2 str. 192.

zení, bylo třeba, aby odstupující konšelé na svá místa kandidáty ponavrhli, což se však nestalo, takže noví konšelé sedm let až do r. 1509 v úřadě zůstali.

Na sněmu, který se brzo na to na hradě Pražském odbýval, radil se král se dvěma vyššími stavy o obsahu zřízení zemského[168]) a 24. února zavázal se slovem královským, že bude obhajovati a pomáhati na každého, kdo by k soudům stávati a rozsudkům panským dosti činiti nechtěl, a že každý, tedy i obyvatel městský, má čest ztratiti, kdo by se právu zprotivil. Činil tak »s komorou svou«, k níž i města počítal, bez slyšení jich a tím stvrdil zřízení, jež do desk mělo býti vloženo a tím moci právní nabývalo.[169])

Tím král postavil se na stranu dvou vyšších stavů proti městům, a když nepodařilo se srovnati obě strany po dobrém, učinil 22. března mocnou výpověď mezi nimi, kterou jeho málomoc a nesamostatnost vyšla plně na jevo.[170]) Vydávaje rozsudek hleděl k stížnostem, které města a zase vyšší stavové zvláště mu předložili, jakož i k odpovědém, jež na ně jedna i druhá strana přednesly.[171]) Zachoval se též prostředkující návrh nejspíše některých radů královských,[172]) jenž ale nebyl přijat ani vyššími stavy ani městy.

Přihlédneme k hlavním stížnostem obou stran a k jich vyřízení, pokud na ústavní poměry měst v té době vrhají světlo:

1. Pražané a jiná města vznesli na krále, že je páni a rytířstvo o svobodu *třetího hlasu na sněmích* chtějí připraviti, jíž ode dávna užívají, sami bez nich se radíce a uzavření činíce, a pak je napomínají, aby jich svolení dosti učinili. Dovolávali se toho, že užívali hlasu při volbě krále a že král má býti volen na radnici Staroměstské dle majestátu z r. 1471, zápisu sněmovního v deskách z r. 1497 a dle jich statutův. Tomu odporovali vyšší stavové, kteří hájili užívání napřed svobodného hlasu »v obecných věcech

---

[168]) AČ. V str. 262.

[169]) I Bohuslav z Lobkovic meškaje při dvoře psal z Budína o králi 1. srpna 1502: »Princeps ipse moderatissimus justissimusque est, sed cogitur interdum magis ex aliorum sententia, quam sua res agere, dumque unam injustitiae partem cavet, quod non infert injuriam, in alteram interdum metu seditionum labitur, quod ab his, a quibus potest, injuriam non propulsat« (*Truhlář*, Listář str. 136).

[170]) Akta uveřejněna jsou v AČ. VI str. 238—264. Srov. SLČ. str. 257 a 259, Mon. univ. Prag. I 2 str. 193 násl., kdež o Rendlovi, spisovateli zřízení, jenž jménem šlechty při vedl a měšťany »selskými chlapy« nazýval, příkrý odsudek se pronáší; též *Palacký* u. m. V 2 str. 26, 33 a 41 a *Tomek* u. m. X str. 167—180.

[171]) Souč. kopie v archivu kutnoh. č. 15 a 16 s poznámkou: »Sněm obecní 1502 v Praze držán«.

[172]) AČ. VI. str. 238, 243 a 251.

a potřebách zemských«, kdežto stav městský v ničemž hlasu svobodného prý nemá. Města jako poplatníci krále nejsou sama svobodná, nýbrž musí držeti to, na čem se král za ně, kteří jsou komorní poddaní jeho, s dvěma vyššími stavy snese. Popírajíce jim tudíž právo užívati třetího hlasu i při volení krále, tvrdili, že mají krále ve všem poslouchati, což rozkáže, ať se to týká obhajování země neb čeho jiného. V prostředkujícím návrhu se městům hledělo v té věci vyhověti. V témdni po smrti krále, navrhuje se, mají se sjeti nejv. úředníci zemští a purkmistři tří měst Pražských i šefmistr do Hory Kutny a uraditi se, na kterém místě má se předsevzíti volba krále. Kdyby se o místo nesrovnali, mají obeslati všecky tři stavy na hrad Pražský, aby tu krále volili z jednostejné a svobodné vůle a k tomuto volebnímu sněmu mají se vedle dvou vyšších stavů dostaviti purkmistři tří měst Pražských a »staří i noví konšelé tehdáž usazení i také konšelé menší obecní« se zástupci královských měst. Pakli by se tři stavové oč v hlasích svých dělili a se srovnati nemohli, má každý stav šest osob vybrati a těch osmnácte po složení přísahy má vykonati volbu nového krále, jenž jsa vyhlášen má všemi bez odporu býti přijat. Též o berně a vojny ven ze země, jakož i o války nemá bez městského hlasu býti zavíráno. Na to král naleznul, že dva vyšší stavové mohou se při sněmích o svá práva sami usnášeti bez měst a »což svých práv přičiní neb ujmou, že to města mají podniknouti z toho, což na zemi mají svobodného«. Hlasu třetího mají užívati při volení krále, poněvadž »jsou znamenitější a prvnější úd království Českého« a volba má se vykonati na místě, o něž by se všichni tři stavové svolili a nikoli toliko na radnici Staroměstské, poněvadž Pražané »sou nic neukázali starodávního«. Rovněž přiznán městům hlas, když jde o vyzdvižení vojen ze země a o berni.[173])

2. Co se *zřízení zemského* neboli »nových spisův a nálezů« týče, když byla ve sněmu čtena, města jim odepřela, poněvadž jsou složena bez jich přítomnosti a vědomí a obsahují mnohé proti jich právům a výsadám, jakož i schází v nich mnohé, co by mohlo býti k dobrému měst. Pročež nechať neslovou svolení zemské, nýbrž toliko panské a rytířské, pod něž by jenom páni a rytířstvo slušeli a města nic; anebo mají-li zůstati zřízením zemským, pak budiž z nich vymazáno, co je proti městům položeno, a zase napsáno, co náleží stavu městskému, jenž je také svobodný stav a »to povýšenější«, maje drahně na svobodných dědinách. Vyšší stavové považovali takovou řeč za vyzývavost a žádali krále, aby jim zjednal nápravu »na svých poddaných a poplatnících«. Král přešel stížnost měst mlčením, nepouštěje se do otázky, zdali vyšší stavovvé nejsou také jenom poddanými, a toliko zůstavil při tom, že zřízení před tím schválil.[174])

3. Města stěžovala si, že vyšší stavové popírají platnost *jich práv*, když se jich dovolávají, poněvadž prý králové nemohli jich uděliti a stvrditi bez povolení stavův, a žádala, by král dle svého slibu je při jich

---

[173]) Tamže str. 242 a 245.

[174]) Tamže str. 240.

právech zachoval.[175]) Na to neobdržela však odpovědi ani od stavův ani od krále.

4. Stav městský vedl stížnost, že se podvolil podnikati právo zemské toliko, když jde o svobodné dědiny a zběhlé lidi a čeleď, kdežto páni a rytířstvo proti jeho svobodám *pohánějí obyvatele městské* někdy k zemskému a někdy ke komornímu soudu »z jiných věcí dobře lehkých«. Dle privilegií měst mají obyvatelé tito v takových případech býti poháněni toliko před purkmistra a konšely. Naproti tomu vyšší stavové hájili příslušnost vyšších soudův i v rozepřích obyvatelů měst, dovolávajíce se desk zemských, že »předkové měšťan i oni sami vždycky také k půhonům stávali, odpovídali, nálezy trpěli, ano sami se poháněli« a že na ně byla vedena stanná práva. Prostředkující návrh uznával za slušné a spravedlivé, aby na soudech vyšších jako na sněmích páni a vladyky mohli svých práv ujíti neb přičiniti, zejména pokud se týče pokut, o něž na těchto soudech má se souditi, a aby Pražané i jiná města to drželi; než o pokutách, o nichž na městských soudech se soudí, nemá na sněmích bez městského hlasu býti zavíráno. Snaženo se pak kompetenci vyšších soudů ve věcech městských blíže ustanoviti. Má býti dán půhon na měštana, i když jej měštěnín chce pohnati, z nářku cti, o dědiny svobodné, zápisné, manské neb duchovní, z věcí listovních, které jsou s pokutami ležením (před purkrabí), z moci, z majestátu, z obvinění, že měšťan zrádně a nešlechetně učinil, ze svěření, z falše a z nevydání člověka, sirotka, čeledína a kmetičny. O jiné věci nemá býti dán půhon na měštěnína, jenž o to před městským soudem má se souditi, a jestliže by měštěnín na měštěnína o takovou věc půhon vzal, má býti trestán purkmistrem a konšely. Ale kdo by konšely i všecku obec chtěl pohnati, má mu půhon býti dán. Jinak kdyby kdokolivěk měštěnína pohnal před vyšší soud z městské věci, ježto pod šos přísluší, má původovi půhon býti zdvižen a týž má pohnanému škody zaplatiti podle zřízení zemského. Král celkem rozhodnul ve smyslu vyšších stavův u tohoto návrhu městům nepříznivého. Dle jeho rozhodnutí Pražané i jiná města mají stávati i nadále k vyšším soudům a jich nálezy a stanná práva trpěti, když je páni a rytířstvo pohání »z nářku cti, ze škod i z jiných rozličných věcí« a také když měšťané sami před soud zemský se pohánějí »z rozličných věcí«. Výjimku připouštěl pouze tu, kdyby pohnaný prokázal, že jde o »věc městskou, jež k právu městskému a pod jich šos přísluší«. Mělo tedy i nadále soudu zemskému a komornímu

---

[175]) Tamže str. 240, 244 a 256. SLČ. str. 258 uvádí případy, kdy měšťan zemana poháněl k soudu na hrad, že mu týž dal políček, aneb kdy zemánek pohnal měšťana z pychu, že mu políček vrátil, i dokládá: »Tu jezdíc na hrad Pražský utrácej, meškej své dobré doma, v nebezpečenství na cestě, nežli ta pře konec vzala v roce neb více, plať řečníku, a nemáš-li naň (původ) svědomí a neprovedeš-li, dej, co páni nálezem vyřknou. Čistý takový nález, trp a zaplať pohlavek a potom tě požene ještě ze škod, umluv se s ním. O milá města! Nač jest vám již přišlo atd.«

náležeti právo rozhodovati, kterou věc považoval za městskou, aby o ní půhon byl zdvižen a aby původ podle seznání menších úředníků zaplatil pohnanému škody a útraty.[176])

5. Proti půhonům pro *vydávání lidí zběhlých* tak, jak zřízení zemské je připouštělo, nečinila města více námitek. Toliko si stěžovala, když panna neb kmetična některého pána se provdá do města, byť i statek za pánem nechala a jej osadila, že předce pán na ni sahá, poháněje rady z pokuty pro nevydání jí od manžela, ačkoli je to proti božímu přikázání, že žádný manželství nemá děliti. Páni drželi se nálezu vyneseného na soudě zemském a odpověděli stížností, že města všemi způsoby ochraňují lidi jich poddané, když je u nich najdou. Ve výpovědi královské potvrzuje se ustanovení zřízení zemského o lidech zběhlých. Hospodář, u kterého pán člověka svého ve městě najde, má se jím ujistiti, aby pán na konšelích mohl žádati za jeho vydání. Jde-li o vydání sirotka, má pán po třikráte pohnati a vždy pokutu vzíti, jakož i statek jeho si ponechati, ale sirotek neb žena, která se vdala, má při muži zůstati.[177])

6. Města stěžovala si, že na vyšších soudech od jich sousedů nechtějí přijímati *listovní svědectví* pod městskou pečetí vydané, ač druhdy zejména na komorním soudě je připouštěli a na jich základě nálezy vynášeli. Nyní nutí k osobnímu dostavení se a k přísahám před soudem. Šlechta hájila starodávný prý obyčej, že měšťané mají i nadále tak činiti, poněvadž prý i šlechticové jsouce k tomu právem připraveni osobně před soudy dávají svědomí. V prostředkujícím návrhu odporučovalo se celkem zachování posavadního řádu. Na soudě zemském, větším i menším, a na soudě dvorském Pražané a měšťané osedlí jiných měst mají na kříži přísahati k svědomí stojíce, ale jiní všichni lidé neosedlí klečíce. Toliko na soudě komorním konšelé v Praze i z jiných měst mají dávati svědomí na své přísahy, a to před purkmistrem a dvěma konšely přísežnými, kteří je zapečetíce k soudu vydají. Rovněž před purkmistrem a dvěma konšely mají i jiní lidé v městech osedlí dávati svědomí, a sice stojíce učiní přísahu na kříž, kdežto jiní lidé kleknouce. Svědomí jich má rovněž býti zapečetěno a nepronášeti se. Toliko když jde o čest, tu všichni lidé podobně jako členové vyšších stavů mají i na soudě komorním osobně k svědomí stávati a přísahati jako před soudem zemským, obdržujíce přísahu napsanou od úředníků menších desk zemských. Král zanechal to při ustanovení zřízení zemského o přísahách k svědomí, neboť páni a rytířstvo jsouce tak »svobodni, že mohou práv svých přičiniti a ujíti«, předepsali, že konšelé mají na soudech osobně na tu přísahu, kterou králi k úřadu učinili, svědomí dávati a že ostatní měšťané mají též osobně přísahati kleknouce podle obyčeje. Toliko ohledně komorního soudu má to zůstati při posavádním spůsobu, že konšelé mohou svědomí zavřenými listy dávati a že osedlí měšťané mají svědčiti před konšely pod přísahou, kterou položíce dva prsty na kříž a stojíce vykonají a

[176]) Tamže str. 241, 246, 259 a 264.

[177]) Tamže str. 241, 244 a 258.

konšelé pak svědectví jich v list vepíší a pečetí městskou zapečetí. Ale půjde-li o čest, tu Pražané a jiní měšťané mají osobně i před komorním soudem státi a svědomí pod přísahou vydávati.[178])

7. Města vedla stížnost, když jmou některého lotra zločinného a ten na mučení na některého urozeného člověka učiní výpověď, že vyšší stavové žádají, aby byl vydán k vyšší popravě na hrad Pražský, což vyžaduje velké práce a útrat, a při tom ti, kdo s lotrem jedou, bývají od jiných lotrů na cestě ohrožováni. Rovněž když zloděj některý v městě je lapen a vsazen, přihází se, že pán neb rytíř žádá za jeho vydání, poněvadž je jeho služebníkem. Pročež žádala, aby při svých popravách byla zůstavena. Naproti tomu vyšší stavové dovozovali, že jde o královskou popravu na hradě Pražském, ku které každý, tedy také město, je povinen vydati zločince, a k tomu sebevědomě doložili: »Rozdíl velmi veliký jest mezi stavem naším a jich, *neb my v ničemž k jich právu, ale oni k našemu ve všem, jakož od starodávna, tak i nyní jsou poddáni a příslušejí odpovídati.*« Tím ovšem i královskou popravu za svou stavovskou prohlašovali. I v tom kuse dal král vyšším stavům za právo, vypověděv, že zločinec jsa v Praze neb v jiném městě lapen, kdyby pravil na pána neb rytíře věci, jež by se dotýkaly jeho cti, má na jeho žádost a náklad býti dán purkrabí Pražskému u vězení podle starodávního obyčeje. Navzájem i šlechticům bylo zločince za těchže podmínek vydávati na hrad Pražský, když by vyznání jeho dotýkalo se cti měšťana.[179])

8. Naproti tomu vyšší stavové vinili města, že »nechovají lidí, kteří by zločince vyzdvihovali a jim překáželi«. Ale města se bránila, že jim v té příčině ničeho neschází, nýbrž když vysílají na takové lidi, že jim páni a rytíři v tom překážku činí a někdy i odboj. Král uznal, že Pražané a jiná města mají v svých městech zvláštní popravy od starodávna a že jsou z práva povinni hájiti silnic okolo sebe do svého nejvyššího přemožení a vyzdvihovati zločince a povalovače z krčem, jakož trestati zločince dle jich provinění svobodně, ale kdyby vyzdvihli osedlého člověka a pán stál o vydání jeho, chtěje naň práva dopomoci, že mají mu jej vydati. Kdyby však nechtěl práva naň pustiti neb jej propustil, tu teprve mohou k němu o škody hleděti.[180])

9. Šlechta stěžovala si, když se ve městě přihodí půtka mezi lidmi urozenými, že konšelé chtějí je vsázeti a trestati, kdežto to přísluší pouze králi neb pánům soudcím v zemi. Pražané odpovídali, že města jsou zámky krále a v těch jsou oprávněni zachovávati se a také budoucně budou se zachovávati podle své svobody tak, jako i páni na svých zámcích, městech a tvrzech ve všech půtkách se zachovávají žádného nikam nepropouštějíce. Král dobromyslně vypověděl, že šlechticové nemají takových půtek bez příčiny činiti, a pakli by předce taková věc v městě se přihodila, že

---

[178]) Tamže str. 241, 245 a 257.

[179]) Tamže str. 245, 247 a 261.

[180]) Tamže str. 246, 247 a 262.

měšťané mají ty, kdož by půtku činili, staviti a slibem zavázati, aby se dostavili před soud zemský neb komorní, který by měl nejprve přijíti, a že pak tento soud a nikoli soud městský má je podle provinění trestati.[181])

10. Šlechta žalovala, že jim ve městech *stavují lidi pro cizé dluhy*, aby musili platiti za jiné poddané jim nuzníky, ač sami nejsou ničeho dlužni. Města se bránila, že musí se takto k svépomoci utéci, poněvadž páni jim k dluhům nedopomáhají ani jim jistce chtějí vydati. Král rozhodl, že měšťan má nejprve vznésti na pána, aby přidržel člověka svého k dostiučinění dluhu, a nebude-li míti člověk jeho čím platiti, že má věřiteli ve dvou nedělích dán býti v moc. Teprve kdyby pán odepřel člověka věřiteli vydati, má věřitel právo jiné lidi toho pána stavovati, dokudž se mu spravedlivě nestane.[182])

11. Šlechta stěžovala si dále, že když její poddaní mají co činiti na *soudech městských*, soudy ty protahují rozepře, nečiníce jim konce ani ve třech neb čtyřech letech, a když se kdo chce z jich rozsudků k vyššímu právu odvolati, že odpírají čísti před nimi ortel, jejž k vyššímu právu pošlou. Města popírala, že by tak činila, a pakli předce některé město tak proti právu činí, má z toho odpovídati před králem neb podkomořím a vinu nésti. Prostředkující návrh týkal se pouze Pražanů, o nichž chtěl ustanoviti, že když na koho ortel neb rozsudek udělají, nemají pro rozsudek ten od žádného býti poháněni, toliko kdyby komu k právu nedopomohli, že budou moci býti pohnáni pro neučinění a nedopomožení práva. Král vypověděl, aby Pražané a jiná města činili na soudech v městech konec přem lidí panských a vladyckých bez odtahů vedle práva, nechávaje otázku odvolání stranou.[183])

12. Města žalovala, že páni nedopouštějí jim *klásti do desk* zboží svobodné, jež měšťané sobě neb k obci kupují, i když mají povolení krále. Vyšší stavové odpověděli, že desky zemské jsou jejich a že jich od starodávna užívají. Pokud města drží zboží, jež v deskách nejsou zapsána, mají proto pokuty nésti a taková zboží k obecnému dobrému býti obrácena. Tu král předce se osmělil hájiti své právo, dovolávaje se nálezu za kr. Ladislava vyneseného, že měšťané se zvláštním povolením krále mohou svobodná zboží kupovati, a kromě toho uznal, že Pražané a Horníci mají při svobodě býti zachováni, aby jim ve desky bylo bez relátorů kladeno a aby i jich kšafty byly do nich vepisovány.[184])

13. Vyšší stavové vinili města, že nechtějí *domy ve městech* zemanům zapisovati. Města odpověděla, že nejsou tomu odporni, když zemané zavážou se nésti městská břemena; ale zvláště v městech Pražských neopravují domů svých a nechtějí z nich s obcemi trpěti. Král uznal, že šlechtic

[181]) Tamže str. 246, 248 a 262.

[182]) Tamže str. 246, 248 a 263.

[183]) Tamže str. 239, 244, 245, 249 a 255.

[184]) Tamže str. 246, 247, 259 a 262.

koupiv sobě ve městě šosovní dům je povinen z toho domu s městem trpěti, a pokud je pře o takový dům, má na soudě městském býti viněn. Šlechtickým držitelům takových domů, jež pod šos městský přileží, mohou obce naříditi opravy, ale kdež páni mají svobodné domy ve městech, tu Pražané neb jiná města mají je právem hleděti, aby opravovali.[185])

14. Města velmi stěžovala si, že vyšší stavové s lidmi svými vkročili v *obchod a živnost městskou*, rušíce jich právo mílové, že nová městečka, trhy a krčmy zakládají a nová cla po vodách i po zemi vybírají. Vyšší stavové hájili, že jsouce svobodni mohou ze svých statků bráti všelijaký užitek bez obmezení, že při právu mílovém jde o sedláky a nikoli o ně a že králové neměli práva udělovati výsady, jež jsou na úkor svobodě jich statků. Za to vinili města, že berou z jich věcí clo v branách a tržné a silnic neopravují, že nemají zřízenosti, zač která věc má býti ve městě prodávána, že překupují sůl, železa, obilí a jiné věci na trh přivezené, vystrkujíce za tím účelem víchy, a tak ruší svobodu trhu, že nedají do Prahy vézti vína hostinská a že na vodách zahrazují vrata, aby lidé s loďmi a vory nemohli svobodně jeti. Města replikovala, že sice sází úředníky, aby dohlíželi k spravedlivému prodeji věcí, ale že proměna času tomu nepřeje, aby mohla jednostejně každá věc býti prodávána, a že ostatní stížnosti netýkají se všech měst. Král rozhodnul ve smyslu vyšších stavů. Právo mílové týče se toliko sedláků, proto páni a rytíři bez ohledu na ně mohou k svým potřebám řemeslníky na svých zámcích a tvrzích míti, jakož i pivo vařiti a slady dělati k svému užitku. Cla nespravedlivá nikdo nemá bráti pod pokutou deseti kop a tutéž pokutu mají platiti, kdo držíce cla neopravují silnic. Vyšší stavové zůstavují se při svobodě, že v Praze a v jiných městech nemá se z jich věcí bráti clo neb tržné, leč by věci tý jinde koupili a chtěli je zase prodávati. O vození a prodeji vína hostinského do Prahy zanechávají se Pražané při jich výsadách s tím předpisem, že perkmistr v Praze má pilně k tomu dohlédati, aby nebyla vína škodnými věcmi opravována a aby přestupníci tohoto zákona byli trestáni.[185])

15. Konečně si rytířstvo opětně stěžovalo, že měšťané drží všechny *rychty*, kdežto druhdy bývali rytířští lidé ve městech na rychtách, kteří ku potřebě krále a země čtyři sta koní mohli vypraviti. Tím děje se prý koruně znamenitá újma. Co na to města odpověděla, nevíme a král ve výpovědi k stížnosti té nepřihlížel. Bylóť těžko rušiti nabytá práva a pak bylo toho více jiného, čím se koruně dála znamenitá újma.[186])

Jak patrno vypadla výpověď královská ve většině kusů proti městům a také na úkor práv královských. Byla, jak praví letopisec, »k velikému ponížení měst« a šlechtě »k jejímu většímu zvelebení«. Král prý ukázal, že »miluje více vyšší stavy, nežli města, skrze něž přišel ke králoství Českému a Uherskému«.[187])

---

[185]) Tamže str. 239—241, 244—246, 248, 255, 259, 260 a 263.

[186]) Tamže str. 246.

[187]) SLČ. str. 259.

VÁCLAV VOJTÍŠEK:

JAROMÍR ČELAKOVSKÝ.

* 21. BŘEZNA 1846 — † 16. ŘÍJNA 1914.

I.

Archiv hlav. města Prahy je článek rozvinuté organisace samosprávných úřadů městských, a proto jeho povinnosti záleží především v tom, aby na základě archivalií starších i právních písemností novějších, v něm chovaných, podporoval a usnadňoval úřední činnost správní. Tím jeho úkoly mají dvojí stránku; vedle potřeb vnitřního spořádání a spolehlivé přístupnosti všeho obsahu pomocí katalogů a rejstříků vyvolávají je potřeby vnější, požadavky zájmů obce a úřední činnosti jejích orgánů. Ale je rozmnožují ještě účely vědecké, protože se archivu právem ukládá, aby nejen studium historické a zvláště badání o dějinách města Prahy umožňoval, nýbrž aby po případě také sám vlastní prací k němu přispíval. Působení ústavu takového, kde většina povinností má ráz úkolů vědeckých, pochopitelně udává namnoze směr osobnost jeho správců. Jejich individuální vlastnosti a schopnosti, jejich snahy a cíle mohou se zřetelně uplatňovati v působišti, jehož přes postavení jeho v ustáleném organismu úředním nelze spoutati šablonovitými předpisy ani proměniti v neživý mechanismus úplně závislý na pravidelném chodu aparátu správního, a na rozsah, způsob i na zdůrazňování té či oné stránky činnosti archivní spíše působí archivář sám svými vztahy k archivu a sklony, nežli vlivy jiné.

Archivář se rodí — mohlo by se říci — a ne každý archivář je s to, aby povznesl význam a platnost ústavu, jejž řídí. Nehledě k nutnému vzdělání — při tom však zkušenost učí, že vysvědčení ještě nejsou vždy zárukou schopností a vědění, a že právě v archivnictví i činnost vzdělaných neodborníků mnohdy vyvolala pozornost — je potřebí, aby měl k povolání jakýsi přirozený základ, jehož nelze získati; svazek jeho s působištěm musí býti posvěcen opravdovou láskou a vyššími snahami i skutečným smyslem pro povinnost. Jistě nestačí pouhý úřed-

ník, jenž by v monotonním klidném chodu práce katalogisační a inventarisační viděl jedinou nutnost povolání, jako by nestačil pouhý učenec, neznající jiných zájmů nežli zájmů vědeckých. Obojí by poškodil poslání archivu, a za takového vedení selhala by brzy činnost archivní v tom či onom směru. Vrozený takt udrží však střední cestu. Proto bylo by také chybou ukládati archiváři nějaké velké dílo vědecké, ale má se na něm požadovati, aby měl kvalifikaci vědeckou a pracoval vědecky. Jeho činnost vědecká je zajisté nejlepší kontrolou, pokud zároveň plní i vnitřní potřeby archivní, a zaručuje pohotovost jeho k řešení rozsáhlejších a důležitějších otázek úředních, třebas se však nikdo nesmí dáti klamati prací, jež se za činnost vědeckou pouze vydává a jí není. Čím opravdovější a hlubší jsou archivářovy zájmy vědecké, tím spíše se stará, aby se s obsahem archivu úplně seznámil a učinil jej přístupným. Žárlivosti k jiným pracovníkům nezná, neboť ví, v čem je prospěch vědy, a co činiti, aby byl dosažen. Takový archivář rád dává ze svých vědomostí, ze svých poznámek, od něho vycházejí podněty a rady, a ústav jím vedený uplatňuje se plně v badání dějepisném. A nemůže býti větší odměny takovému archiváři nad vědomí, že se kolem jeho archivu a jeho osoby seskupují pracovníci v kruh a že jeho výsledky jsou na prospěch pokroku vědeckého.

Archiv hlav. města Prahy měl štěstí, že v jeho počátcích po organisaci r. 1851 stáli jemu v čele mužové opravdu vynikající. Pochopivše úkoly své, pokud dovolovaly prostředky a okolnosti, věnovali nezištně archivu nejlepší síly a ve zdaru jeho činnosti viděli životní cíl. Karel Jaromír Erben, vpravdě zakladatel archivu, z rozptýleného a nespořádaného materiálu vybudoval největší český archiv městský, jehož důležitost byla hned prokázána při řešení otázek úředních, vyvolaných velikými změnami po r. 1848, a uplatnila se v badání dějepisném vrcholícím v rodícím se díle Tomkově. Na základě veliké jeho práce bylo možno, aby od r. 1864 jeho spolupracovník a potom jeho nástupce Josef Emler v souvislosti s činností úřední učinil z archivu městského vědeckou pracovnu, kde kolem archiváře neobyčejné horlivosti a píle a snah vědeckých byli sdruženi pracovníci starší i byli voděni a učili se jako v semináři pomocných věd historických, jehož česká universita tehdy neměla, i historikové mladí, a odtud vycházely popudy i činy, aby byly vyplněny nejnaléhavější potřeby našeho dějepisectví. A k těm osobám přistoupil Jaromír Čelakovský, který rovněž dovedl vtisknouti době působení svého určitý ráz, a dovršil trojici mužů různého sice školení, ale rovné lásky a vytrvalosti v práci, rovného smyslu pro povinnost a využití všech sil. Ti mužové stojíce dva a dva podle sebe, spojeni svazky přátelství a vzájemné úcty k sobě i k své činnosti, odkudž jejich spolupůsobení nabývalo posily, že se takořka doplňovali, nerozlučně splynuli s archivem města Prahy a zajistili mu významné místo mezi úřady městskými i dobré jméno ústavu vědeckého. Čela-

kovský ovšem těžil z výsledků práce svých předchůdců, ale třebas jej mnoho odváděly povinnosti jiné, povolání universitní i činnost politická, nespokojil se jen tím, a co vykonal vlastní iniciativou a horlivostí, zasluhuje uznání a ocenění.*)

Když se úmrtím Erbenovým a zvolením Emlera za jeho nástupce uprázdnilo místo adjunkta archivu města Prahy, bylo uděleno 26. května 1871 mladému doktoru práv Jaromíru Čelakovskému. V konkursu, při němž bylo žádáno, aby uchazeči prokázali »studia historická, pokud možno i studia právnická, a že jsou též znalí řeči latinské,« a při němž byla slibována přednost tomu, kdo se vykáže pracemi historickými, zvláště pak studiemi archivními, nebyl Čelakovský kandidátem sám jediný;**) vedle jiných přihlásili se mužové, kteří se pozdější činností

*) V posledních třech letech života Čelakovského byl jsem s ním v častém styku a mám na něho milé vzpomínky. Proto rád jsem vyhověl vyzvání pana Dr. J. Teiga a napsal jsem tento článek, který ovšem nemůže býti již nyní konečným oceněním činnosti Čelakovského. Čím víc v budoucnosti bude otevřeno pramenů a budou osvětleny jeho osobnost i činnost, tím více jeho zásluhy vyniknou a budou uznávány. Stať tato byla napsána v lednu 1916 a upravena poněkud r. 1919. — Z článků, jež byly napsány při oslavě 60. narozenin Čelakovského, má cenu pro obsažnost a správnost dat, přejatých z vypravování Čelakovského, stať prof. Dr. K. Kadlce »Jaromír Čelakovský« (Osvěta 1906 a samostatně). Z nekrologů třeba uvésti články prof. Dr. J. Kaprasa v Právníku 1914 a Sborníku věd právních a státních 1915, prof. Dr. Mil. Stiebra v Časop. Musea král. Českého 1914, prof. Dr. K. Krofty v Čes. časop. histor. 1914, doc. Dr. J. Demela v Časop. Matice Moravské 1915 a můj článek ve Věstníku obecním král. hlav. města Prahy 1914. Srov. ještě Rudolfa Daresta životopis Čelakovského v Encyclopédie des professions libérales et du monde official a mé články »Archiv král. hlav. města Prahy« (Pokroková revue 1912 a v otisku) i »Das Archiv der Stadt Prag und seine Erforschung« (Mitteilungen des kk. Archivrates I. 1913 a v otisku) a v Administračních zprávách obce král. hlav. města Prahy 1890—1909 zprávy o činnosti archivní psané od archivářů městských.

**) Mezi kandidáty v konkursu, který byl vyhlášen 7. dubna a končil 30. dubna byli ještě vedle Kalouska, jenž připojil k žádosti spis »Einige Grundlagen des böhm. Staatsrechtes« a dva sešity »Českého státního práva«, a Sedláčka: Václav *Vrba*, naroz. 6. března 1827 v Kosmanosích, účetní oficiál c. k. finanč. zemského ředitelství; Jan *Lorenz*, narozený v Třebíči 6. května 1846, kandidát profesury; Fr. *Kořínek*, narozený v Křídle 27. srpna 1831, gymnasijní profesor na dočasném odpočinku a poslanec zemský, který 23. května od žádosti ustoupil; Jan *Lev*, 39letý ze Lhenic, c. k. finanční koncipista v Lublani; Rudolf *Kraus*, narozený 23. března 1847 v Třebové na Moravě, aprobovaný kandidát profesury z oboru dějepisu a zeměpisu; Jan *Orth*, 36letý z Jindřichova Hradce, ředitel hlavní školy v České Třebové; Václav *Lešer*, narozený v Hradišti 28. září 1844, druhý příručí statistické kanceláře obecní, jenž měl doporučení Historického spolku a zvláště zregestoval a spořádal archiv kapituly pražské; Eduard *Chmelař*, narozený 21. března 1847 v Podstátu na Moravě, řádný člen Institutu pro rakouský dějezpyt ve Vídni, rodem Němec; Jíndřich Otakar *Miltner*, narozený v Slaném 21. října 1827, býv. neplacený asistent sbírek archeologických a numismatických Musea král. Českého, policejní komisař v Krakově.

proslavili v našem dějepisectví, Josef Kalousek a August Sedláček, komisí pro obsazení místa zřízenou dokonce kladeni v návrhu pro radu městskou před Čelakovského. Ale v radě městské většina se přiklonila k Čelakovskému, přesto, že se Palacký a Tomek horlivě zasazovali o Kalouska, jenž právě k popudu jejich vydával spis o českém státním právu pro historické zdůvodnění politického úsilí našeho. Čelakovský maje kolikaleté zkušenosti archivní a znaje vedle němčiny francouzsky, polsky, latinsky a něco rusky plnou měrou vyhovoval podmínkám. a podporou mu byly jeho známosti mezi členy rady městské, jež si zjednal, účastniv se již za let studentských agitace při volbách do sboru obecních starších ve prospěch věci české.

Tím, že Čelakovskému byla dána přednost před jinými kandidáty, nepřišla však do archivu městského osoba protekční, kterou by vznikla archivu ujma. Bylť Čelakovský, třebas 25letý, muž značných vědomostí a rozhledu, jichž nabyl pečlivým vychováním v rodině Dra Josefa Friče, svého strýce, kam se dostal po předčasné smrti rodičů, pěvce »Růže stolisté« Fr. L. Čelakovského a druhé jeho choti, známé pode jménem Bohuslavy Rajské. Žije v ovzduší národních a literárních snah, odchován v nadšení doby, brzy se sám účastnil ruchu literárního, v němž požíval vážnosti, a záhy se dostal v činnost spolkovou, zejména v Akademickém čtenářském spolku a ve spolku českých právníků »Všehrdu« a byl zanesen v proudy politické. Studia konal na právnické fakultě pražské university, dotud nerozdělené, a tam dosáhl 23. března r. 1871 hodnosti doktorské. Ale již od r. 1866 pracoval v zemském archivu království českého, kde pořizoval opisy pro Palackého a stal se kopistou archiváře Gindelyho, jenž jej vysílal k jeho prospěchu i do archivů jiných. Tím se Čelakovský nejen učil, nýbrž došel i k vlastnímu plánu vědeckému, a mluvě o něm, mohl napsati do žádosti za místo při archivu města Prahy: »Oblíbiv sobě již záhy myšlenku napsati po čase dějiny stavu městského v zemích českých a přispěti tak k dějinám práva českého vůbec, zvláště pak k poznání vývinu práva v městech českých, počal jsem sbírati prameny, a za tím účelem prohlédl jsem valnou část archivů měst českých, jmenovitě archivy města Hory Kutné, Plzně, Budějovic, Litoměřic, Rakovníka, Slaného, Kolína, Soběslavě, Tábora, Poděbrad, Sadské, Týnce nad Labem, Čáslavě, Pelhřimova, Humpolce, Počátek, Vlašimě, Domažlic, Berouna, Zbiroha, na Moravě Jihlavy, Přerova, Frenštátu, Rožnova, Valašského Meziříčí, Kroměříže a j., a zhotovoval jsem přepisy pro archiv zemský i pro sebe; vedle toho pracoval jsem po delší čas v archivu třeboňském, v archivech panství želivského, jindřicho-hradeckého a zbirožského, v deskách zemských a v archivu král. hlav. města Prahy«. K tomu městský archiv kutnohorský do r. 1625 úplně chronologicky spořádal a více než 10.000 listin zregestoval, zač r. 1869 obdržel titul městského archiváře kutnohorského, a odtud nabyl nejvíce pramenů k první práci,

již v době studií napsané, z oboru českých dějin právních »O postavení vyslaných král. měst na sněmích českých a spor měst Hory Kutné, Plzně a Českých Budějovic o přednost místa a hlasu na sněmě«, uveřejněné v Časopisu Musea král. Českého r. 1869 a 1870. Připojil ji k žádosti spolu s článkem z Právníku 1870 a 1871 »Ze starých památek soudních« a s článkem z Časopisu Musea král. Českého 1871 »Sněm český r. 1601«, připomínaje, že v rukopisu chová další pojednání o privilegiích měst českých, o obnovování rad městských, rozličné procesy právní a jednání jednotlivých sněmů podle zpráv vyslaných sněmovních z města Kutné Hory.

Tak vstupoval Čelakovský do archivu města Prahy nejen s rozsáhlou přípravou, nýbrž i s vážnými úmysly, a očekávalo jej jistě vlídné přijetí a všestranná pomoc jeho představeného, jen asi o 10 let staršího archiváře Emlera, s nímž se sblížil a žil povždy ve shodě. Postavení, jehož nabyl, nebylo zvláště skvělé, neboť plat jeho činil pouze 800 zl. vedle příspěvku na byt 140 zl. a měl pětiletými přídavky po 100 zl. dostoupiti 1200 zl. Proto Čelakovský oženiv se vstoupil do redakce Národních listů po prázdninách r. 1871 a setrval v ní s dvojí několikaměsíční přestávkou r. 1876 a 1881 po patnácte let až do prázdnin r. 1886, píše nejprve jednou týdně a později dvakrát, třikrát úvodní články*). Zatím poměry jeho v archivu jenom málo se polepšily, když r. 1873 při reorganisaci úřadů městských bylo místo adjunkta systemisováno se služným 1200 zl. Sice r. 1877 pokusil se archivář Emler, jehož plat byl stanoven zprvu na 1400 zl. a od r. 1873 na 1800 zl., spolu s Čelakovským o to, aby jejich služné bylo upraveno a zlepšeno, ale rada městská ve schůzi 28. prosince 1877 rozhodla se nepředložiti jejich žádosti sboru obecních starších, poněvadž se jejich platy rovnají platům stejných kategorií úředníků státních. I bylo jim čekati až do té doby, kdy se usnesením sboru obecních starších ze dne 10. dubna 1895 stalo zvýšení platů úředníků obce pražské, a tehdy Emlerovi bylo vyměřeno služné na 2000 zl. s aktivním přídavkem 400 zl. a Čelakovskému na 1400 s aktivním přídavkem rovněž 400 zl. Ale co se nedostávalo na postavení hmotném, to nahrazovala okolnost, že se Čelakovskému otevíralo dokořán působiště neobyčejného bohatství pramenů a dávalo mu možnosti, že dospěje všech tužeb a cílů. Archiv města, jemuž dějiny daly jméno hlavy země, lákal nevyčerpatelností obsahu a v mnohém ohledu ještě nedotčeností, a mladá nadšená duše Čelakovského oddávala se mu s radostí.

Archiv města Prahy, jehož počátky nebyly tehdy ještě dávné, vyžadoval práce mnoho, a místo adjunkta při něm neznamenalo syne-

*) Psal zprvu vždy ve čtvrtek úvodní článek, arci pouze pravidlem. Karel Tůma psal po ten čas vždy v pondělí a pátek, prof. Kořínek ve středu a sobotu, Ferdinand Schulz v úterý a někdy též v sobotu. Sr. Čelakovského článek »Několik listů Dr. Julia Grégra« v Almanachu Národních listů 1890-1910.

kury, v níž by bylo lze věnovati všechen čas vlastní práci vědecké. Čelakovský pochopil své povinnosti, a maje vzor v píli a horlivosti Emlerově, nikdy se jim nevyhýbal. Třebas že velká část hlavní činnosti inventarisační a katalogisační byla ukončena, zbývalo úkolů dosti, aby archiv došel úplného spořádání, a jiné záležitosti archivu ukládané byly velmi rozmanité a četné. Podle pozdější zprávy předložené archivářem Emlerem radě městské r. 1880 možno si učiniti představu, co se vyžadovalo tehdy od úředníků archivních, kteří byli pouze dva, nemajíce ani sil pomocných. Archiv města Prahy choval tehdy něco přes 1900 rukopisů a knih městských, přes 100 privilegií a právních listin pergamenových a 3570 fasciklů papírových listin právních a veliké množství dotud jen abecedně srovnaných a rejstříky ani inventářem neopatřených listin, týkajících se soukromých zájmů měšťanů pražských, vedle knihovny a menších oddělení památností. Materiál ten byl pravidelně rozhojňován listinami o právech a povinnostech obce pražské, když bylo ustanoveno usnesením rady městské r. 1867, aby originální listiny, chované při hlavní městské pokladně, byly postoupeny archivu, a r. 1868, aby listiny právní, smlouvy a prohlášení o závazcích právních, rozsudky a výměry soudní i úřadní byly ukládány do archivu a jen úpisy dlužní nebo prohlášení o nich opatrovány při hlavní městské pokladně. A rok za rokem rostla knihovna, zařízená pro potřeby archivní i magistrátních úřadů, dary i koupí z roční dotace stanovené r. 1869 na 100 zl., ale r. 1872 zvětšené na 200 zl. Úředníci archivní byli povinni všechny tyto přírůstky, jakož i všechny jiné více méně náhodné v jiných odděleních zapisovati do inventáře a katalogisovati, při čemž oddělení už spořádaná měli v pořádku udržovati a o něm se občasnou revisí přesvědčovati. K tomu vykonával archiv městský zapisování práv měšťanských, vedl matriku členů sboru obecních starších i knihu o neradikovaných živnostech volně prodejných a knihu normalií, měl úlohu sepisovati a doplniti zvláštní knihu pamětní od r. 1848, obstarával překlady úřední z češtiny do němčiny nebo naopak anebo je revidoval. Také opatroval sbírku časopisů pražských, která vznikla r. 1868, kdy se začaly noviny kupovati při praesidiu rady městské, a pokud možno, byla doplňována i pro období starší. Důležitou složkou činnosti archivní bylo ovšem podávání dobrých zdání v úředních otázkách historických a historicko-právních, jako vůbec úředníků archivu bylo používáno při všech příležitostech, kde bylo zapotřebí jejich vědomostí a péra, při skládání listin pamětních, adres, projevů veřejných, sepisování a revidování průvodců po městě, radnici, při redakci nových vydání obecního řádu a p. K tomu přistupovalo předkládání a půjčování spisů a knih nejen pro účely úřední, nýbrž i ke studiu; v ten čas byl archiv městský navštěvován již badateli v takové míře, že často ani místa v archivu nebylo, aby všichni návštěvníci najednou mohli pracovati, neboť tam nacházeli pomoc i radu, měli

pomůcky, tam byly pro ně vypůjčovány rukopisy cizí, tam byly ukládány opisy pořizované Historickým spolkem. A archiv byl také v čilém styku s učenci a ústavy cizími zodpovídaje jejich dotazy a přání, nehledíc na všeliké otázky stran ve všedních záležitostech soukromých.

Činnost úředníků archivních nelze namnoze sledovati do všech podrobností, zvláště když zůstává utajena ve všelikých nepozorovatelných opatřeních vnitřních, anebo starší zařízení jsou uvedena v zapomenutí pracemi novějšími. O Čelakovském se poznává, že se hned po nastoupení v úřad dal do nového pořádání knihovny archivní, složené hlavně ze spisů dějepisných se zřetelem na dějiny české a dějiny města Prahy, zvlášť i ze spisů právnických potřebných pro úřadování i studium. Byla mu svěřena vůbec ve výhradnou správu, a jeho přičiněním se stalo, že se doplňovala, pokud bylo možno, v oboru dějin a právní historie měst českých, jenž mu byl blízký. Potom přistoupil k novému seřadění a inventarisaci rukopisů, pořizuje regesta ke knihám památným, a udržoval inventáře a rejstříky ostatních oddělení v souvislosti s přírůstky. A vedle toho vešlo v obyčej, že Čelakovskému byly vyhrazeny otázky historicko-právní a čistě právnické, v nichž se úředně nebo soukromě požadovalo od archivu vyjádření, kdežto archivář Emler ponechal si záležitosti ryze historické, informační a representační. Ale v mnohých případnostech musili pracovati oba společně; tak r. 1873 velká slavnost Jungmannova — byla to oslava stoletých narozenin předního buditele národa — která se vydařila a měla význam pro zesílení ruchu národního, všechna na archivu ležela a oba úředníci po celý měsíc nic jiného nemohli pracovati než vyřizovali slavnostní záležitosti.

Doba tehdejší byla plodná na otázky, jež se dotýkaly právních zájmů obce pražské. Úřady státní i strany soukromé hleděly uplatniti všeliké nároky na ujmu práv města, a Čelakovskému byla brzy dána příležitost, aby se ve sporných takových případech osvědčil. Zprávy tyto z velké části jsou ukryty v úředních aktech a nelze jich zjistiti v plném počtu. Ale všechny, které bylo možno shledati, dávají nejlepší svědectví, s jakou důkladností a v jakém rozsahu se Čelakovský v několika letech seznámil s obsahem archivním. Jsou však nejen projev opravdové píle a vědomostí, nýbrž i historické svědomitosti a důvtipu jako právnické bystrosti a přesnosti. Stálo by snad za to, aby jednou, pomyslí-li se na vydání drobnějších prací Čelakovského, byly také sneseny tyto zprávy úřední, které mají skutečnou cenu, i když přestaly leckdy pouze na shrnutí materiálu bez vlastního zpracování. Od Čelakovského na př. vyšla r. 1874 obšírná zpráva o hranicích obce pražské a Karlína, dobrozdání ve sporu o zeď vodárny staroměstské s majetníkem mlýna čp. 200-I., r. 1875 a 1876 vyjádření o poměru obce k vodárně malostranské a o užívání pramenů v hradebním příkopu před branou Koňskou a Žitnou k domu čp. 577-II., o služeb-

nosti domu čp. 793-II. k umístění vojenské strážnice a o právu obce pražské v té věci r. 1878, o právním stavu sochy sv. Václava a sv. Jana na náměstí Václavském r. 1879. A zanedlouho potom zapracoval se z podnětu úředního ve dvě rozsáhlé otázky ze soukromého práva českého, aby prokázal platnost rušených práv obce pražské k řece Vltavě a k odúmrtem po měšťanech a obyvatelích pražských. Tehdy nejlíp osvědčil Čelakovský vynikající vlastnosti, a dávaje péro své do služeb úředních, vypracoval monografie opravdové hodnoty vědecké.

Studie »*Právo odúmrtné k zpupným statkům v Čechách*« (1882), kterou vydal současně také německy s názvem »*Das Heimfallsrecht auf das freivererbliche Vermögen in Böhmen*«, podává historický vývoj práva odúmrtního v Čechách, a oceňujíc zákony a privilegia v té věci vydaná, na základě jejich popírá platnost výnosu ministerstva vnitra ze 6. června 1853, který necituje ani data dovolávaného nejvyššího rozhodnutí prostě nařizoval v příčině výsad města Prahy na odúmrt, že třeba je pokládati »jakožto novým zákonům a zřízením na odpor jsoucí počínajíc ode dne 7. září 1848 za uhaslá«. Snesl nejen důvody věcné a formální proti tomuto dekretu, jenž se nesprávně dovolával patentu o zrušení poddanství a neměl ani moci zákona, nýbrž prokázal trvalou platnost výsad obce pražské. Prakse správní i soudní nedala ovšem Čelakovskému za pravdu, vycházejíc od nesprávných předpokladů, ale výsledků Čelakovského nepopřela a nezvrátila. V druhém spisu »*Právo obce pražské k řece Vltavě*« (Samosprávný obzor 1882 a samostatně) postavil se Čelakovský proti názoru, jenž sice neupíral obci pražské jistých práv k užitkům z řeky, ale rušil její práva k řečišti a k odvádění a užívání vody vltavské. Stanoviv historickými doklady hranice řeky Vltavy a jejích břehů, pokud se na ně vztahovalo právo obce, obšírně vypsal povahu a obsah práva samého k řece i k břehům. Maje rozsáhlý materiál věnoval pozornost všem složkám toho práva, a srovnáním s novějšími zákony i praksí došel k přesvědčení, že výsady obce pražské nestojí s nimi v rozporu, a ač s jistým omezením, udržely si platnost.

S druhou záležitostí byly spojeny v nejbližších letech i některé sporné otázky jiné, které se vztahovaly na jednotlivé části práva k řece Vltavě. Čelakovský již r. 1879 a 1881 podal radě městské zprávu o náplavkách a čerpadlech a o vybírání náplavného, r. 1882 o plavbě na Vltavě a o přívozech a ještě v letech pozdějších několikráte se tím předmětem musil obírati. Zároveň však vypracoval mnohé posudky a vyjádření ve věcech jiných; r. 1884 vyšlo od něho dobré zdání o starších židovských a jejich pravomoci a o vztahu obce pražské k soše P. Marie na náměstí Staroměstském, r. 1887 o průchodu v domě čp. 948-I., r. 1889 o poměru obce ke kašně při paláci Clam-Gallasově (čp. 158-I.), roku 1890 o vlastnictví k ulicím zřízeným na půdě bývalých

hřbitovů pražských, téhož roku a r. 1892 o předměstích pražských a jejich vzniku i pravomoci městských úřadů pražských nad nimi, roku 1892 o mostu Karlově a sochách na něm, o jejich založení a udržování a o právu obce k odúmrtím, r. 1893 o titulu král. hlav. města Prahy, roku 1894 o úřadu perkmistra hor viničných a jeho iurisdikci, r. 1895 o platu za používání náplavek. Roku 1896 redakcí archiváře Emlera při příležitosti výstavy pešťské bylo vydáno nákladem obce česky, francouzsky, maďarsky a německy dílo »Praha slovem i obrazem«, a Čelakovský napsal do něho článek o politickém významu Prahy, kdežto Emler skizzu dějin jejích a článek o pražských památkách. To vše jsou práce větší a počet jejich bylo by možno rozmnožiti všelikými věcmi drobnými, z nichž některé vznikly i na dotazy stran soukromých o otázkách původu a rodinných dat, minulosti domů pražských a radikovaných živností.

Čelakovský, poznávaje důležitost a platnost mnohých privilegií města Prahy a jsa přesvědčen, že z nich lze vyvoditi nejedno trvalé právo obce, ujal se jejich vydání. Na úkol ten pomyslil velice záhy; přicházel s ním vlastně už do archivu městského a také r. 1872, pořizuje regesty ke knihám památným, pamatoval, aby výtěžků mohl užíti pro regesta privilegií královských měst českých. Po letech přistupuje k provedení úmyslu spojil dílo s promyšleným velkým podnikem vědeckým, jímž chtěl upraviti sobě i jiným pracovníkům půdu pro studium práva městského v Čechách. Roku 1886 vyšla »*Privilegia měst pražských*« jako první svazek »Sbírky pramenů práva městského v Čechách« nákladem obce pražské, a v knize byla vydána všechna známá privilegia čtyř král. měst pražských i od r. 1784 spojené obce a výsady obce židovské. Sbírka o 350 číslech vypravena je s užitím všech originálů i kopií s největší pečlivostí a přesností, která se mohla té doby žádati na publikaci velkého významu vědeckého i národního. Edici předeslán je rozsáhlý úvod, v němž se mluví o vývoji samosprávy jednotlivých měst a o ceně jejich privilegií, přezkoumává se platnost výsad a práv z nich plynoucích a vyvozují se závěry pro jejich důležitost praktickou. V studii té nejen že jsou obsaženy nové poznatky vědecké pro právní dějiny města, nýbrž podány jsou zároveň četné výtěžky, z nichž měly prospěch zájmy obce pražské a hájení jejích svobod a práv. Čelakovský ukázal, že na privilegiích, jež byla posledně potvrzena r. 1808 od císaře Františka I. a o nichž bylo prohlášeno při nastoupení Ferdinanda V. i Františka Josefa I., že zůstávají v platnosti, pokud nebyla odvolána nebo změněna v novější době a neodporují tedy novějším zákonům a nařízením, zakládá se neustále zvláště právo na znak a titul města, na patronát ke kostelům farním a správu jmění zádušního, právo k jmění zrušených špitálů a z něho plynoucí nárok příslušníků obecních na výhody při ošetřování v nemocnici všeobecné, porodnici a ústavu choromyslných v Praze, právo na ně-

které obecní statky a důchody, právo k řece Vltavě, právo k odúmrti po měšťanech a obyvatelích pražských; mimo to objasnil, jak s nadáními na trhy a různé důchody z trhů, na cla v branách a na Vltavě, na dlažebné atd. souvisejí novější zákony, jimiž v jiné způsobě obci některé užitky byly přikázány. Dílem takové váhy a důkladnosti prokázal Čelakovský obci pražské velikou službu, jak bylo radou městskou také uznáno, a cena jeho nepominula ani v nynější době po obnovení naší svobody, neboť může býti zdrojem poučení ve všelikých otázkách práv města pražského, které si zaslouží ohledů jako město ve státě nejpřednější. Čelakovský pak sám sobě připravil knihou pevný podklad pro další úřední i vědeckou činnost.

Naznačené působení Čelakovského bylo ovšem možné jen při vytrvalé horlivosti a neúnavnosti, která neznala omezení hodinami úředními ani odpočinku. Je tím podivuhodnější, že se dělilo o čas s ostatní pilnou prací vědeckou, jež dovedla Čelakovského na stolici dějin práva v zemích českých na naší universitě i s činností spolkovou spojenou s četnými přednáškami v Umělecké Besedě, v Historickém spolku, v Demokratickém spolku, ve spolku českých právníků »Všehrd« a v Právnické jednotě, a s činností politickou, která činí samostatnou významnou kapitolu v životě Čelakovského*). Čelakovský, jenž se již za let studentských nevyhýbal životu veřejnému, doufal, že i na poli politickém prokáže platné služby národu, pro jehož věc si uchoval až do let stáří živý zápal a nadšení. Již r. 1872 poznav bídný stav národního školství, snažil se přesvědčiti mladočeské kruhy o nezbytnosti přerušiti pasivní odpor v tom oboru, a když mu po jistém váhání Julia Grégra a Sladkovského bylo dáno povolení, aby o otázce té psal, vyšla z jeho péra většina článků v Národních Listech o školství v ten čas. Ale to neznamenalo, že by byl Čelakovský pro obeslání říšské rady a sněmu zemského. Vydávaje se r. 1873 na cestu do Vídně a zemí jihoslovanských, měl úmysl pracovati vší silou mezi Slovany proti náladě vyslati poslance do Vídně a považoval za vrchol znemravnělosti politické, do níž by bylo možno upadnouti, kdyby se Čechové po tolika útrapách do Vídně dostavili. A ještě když se v Národním klubu počala diskutovati otázka obeslání sněmu a odpor proti tomu i proti pasivitě na říšské radě ustával, stál Čelakovský vytrvale na svém mínění, poklá-

*) V květnu 1872 sepsal na př. protest doktorů všech fakult proti adrese senátu pražské university k slavnosti štrassburské, zaslaný čelnějším listům francouzským a purkmistru města Štrassburku. Návrh jeho skoro nezměněn byl přijat redakční komisí, v kteréž byl Dr. Škarda, Dr. Černý a Dr. Bürgel, přeložil pak jej do němčiny ředitel vyšší dívčí školy Dr. Gábler a do francouzštiny malíř Pinkas. Protest byl zaslán prostřednictvím redakce »Republique française«. Podepsati odepřeli tři čeští deklaranti Dr. Bělský, Dr. Seeling a PhDr. Jan Palacký, poněvadž prý se »nechtějí míchati do politiky«. Šosácky se chovali v celé věci, poznamenal si Čelakovský, zvláště děkanové Jiruš a Seeling.

daje za zásluhu Julia Grégra, že Národní Listy proti takovým snahám rozhodně vystoupily. Roku 1874 vydaná anonymně brožura »*Slovo o našich poměrech*« nejlépe vystihuje jeho smýšlení toužící po jednotě a svornosti v národě k zápasu za jeho práva, a jen proto, že byl společným kandidátem Staročechů i Mladočechů,*) odhodlal se v r. 1878 přijmouti mandát na sněm zemský za venkovské obce okresu kutnohorského a čáslavského a r. 1879 za tytéž okresy spolu s okresem chotěbořským a uhlířskojanovickým do říšské rady. Pracuje na sněmu zvláště ve věcech školských a staraje se o otázky vědecké — 8. ledna 1887 měl řeč o důležitosti výzkumu vatikánského pro české dějiny — podržel mandát až do r. 1890 (po nových volbách r. 1883), kdy jej složil pro roztržku nastalou mezi stranami politickými. Poslanectví na radě říšské, kde se rovněž obíral záležitostmi školskými a zvláště si zjednal velké zásluhy v úsilí o rozdělení university pražské, vzdal se už mnohem dříve r. 1881.

Je patrno, že Čelakovský bera na sebe povinnosti poslanecké, jež mu ostatně působily i v úřadě nepříjemnosti za staročeské většiny ve sboru obecních starších, činil to jen proto, že považoval za nutno, aby se při nedostatku pracovníků všichni vzdělanci postavili do služeb národa i ve věcech politických. Ale v té činnosti neviděl smyslu života, k ní nepřilnul a rád se od ní vracel v klid archivu, aby pracoval pro něj i na svých úkolech vědeckých. Jestliže se ještě později odhodlal ku škodě svého díla vědeckého, v němž mu nebylo přáno vykonati

---

*) Jak Čelakovský pohlížel na spory mezi stranami českými, ukazují jeho projevy z r. 1874: »Dostali sme se to v národě našem do pěkných poměrů. Jak z této nouze vyvázneme, věru nevím. Napsal sem o poměrech našich právě politickou brožuru, již po přesvědčení svém doplniti bych musil, a nevlastenectví, jež v ní straně Riegrově vytýkám, z nejedné příčiny vytknouti bych měl i straně mladé. Na obou stranách panuje vášnivost, jež prosta všeho politického rozumu a výpočtu, směřuje jenom k udolání a zničení strany druhé. A což z toho národ náš získá, kdyby ihned ta neb ona strana padla? Ničeho. Jest to věru žalostné divadlo, kterak síly svoje vzájemně ničíme. Co v takových poměrech činiti? Po mém náhledu může obě strany přivésti k raisonu a obapolné slušnosti jedině to, když v klubu poslaneckém zřízen bude status quo ante. Pak obě strany budou nuceny záležitosti národní neobětovati zájmům strany, jak se teď děje. Nyní pak jedná se o to, aby mladí byli zvoleni a rovnováha se zachovala, proto psal sem brožuru »Slovo v čas«, jež vyšla anonymně u Pöschla. — A což říci o poměrech veřejných! Jakýže to démon vjel do duší a myslí našich předních mužův a otrávil je dokonce! Není vlastenectví více mezi námi, není více nic svatého v citech, nic oprávněného v rozumu, nic vznešeného v nadšení, což by nebylo vydáno ve psí cynickému pošklebku a sobeckému zneuctění. A jak se to vše, jakým způsobem se tak děje! Nejlepší lidé naši, kteří politicky působili, zhanobují a ničí se navzájem; mužové vědy klesají na mysli a přestávají věřiti v budoucnost národa našeho, a lid, občanstvo, buď překonává se v hanobení a ničení vzájemném, buď s vyprahlým pustým srdcem nevěří nikomu, necítí zápalu pro žádnou ideu . . .« (Denník Čelakovského v Histor. museu m [illegible] .)

vše, co byl chtěl, přijmouti poslanectví na sněmu r. 1895—1912 za skupinu měst Vysoké Mýto, Skuč a Hlínsko a na radě říšské r. 1900—1902 za města podřipská Slané, Rakovník, Louny a j. a po zavedení všeobecného práva hlasovacího r. 1907—1911, bylo to zase jen proto, že bylo na něm žádáno, aby síly a zkušenosti své věnoval věci národní, nežli aby sám o mandát stál a o něj se zasazoval. Ale pracoval i pak neúnavně, na říšské radě v bojích o jazykovou rovnoprávnost a práva českého jazyka v krajích smíšených, na sněmu, s čím souviselo i členství jeho v zemské školní radě, v otázkách školských. V pozůstalosti jeho zajisté zachována je bohatá korespondence a písemnosti, které jednou osvětlí jeho styky a činnost politickou, ač Čelakovský sám nedlouho před smrtí vzpomínal a želel ztráty důležitých dokumentů týkajících se organisace české delegace v klubu českém ve Vídni po přerušení pasivity, jež byl spravoval jako archivář klubu.

Archivní činnost v archivu města Prahy vyvíjela se zatím pravidelným krokem a nic v něm nerušilo harmonie práce. Mezi oběma úředníky trval soulad, ba přátelství, okruh působnosti úřední byl tradicí ustálen a zájmy vědecké tak odděleny, že ani z nich nemohla vzniknouti neshoda. Čelakovský plnil své povinnosti, a Emler byl muž dobrého srdce, a dovedl vzíti i ohled, bylo-li třeba, na kolegu přetíženého prací, zvláště když sám z vlastních zkušeností znal dobře takový stav. V spořádání archivu nebylo potřebí činiti změn, jen pravidelné přírůstky byly zpracovávány; mimořádné rozmnožení stalo se jen v oddělení rukopisů r. 1889, kdy 31. března městský zádušní úřad postoupil archivu městskému 119 svazků rukopisných knih záduší kostelů pražských a některých tisků. V roce 1884 zahájila sice rada městská kroky k podnětu archiváře Emlera, aby z úřadu desk zemských a knih pozemkových byly archivu vydány městské knihy starší r. 1700, jež při organisaci nových státních úřadů soudních r. 1850 byly od magistrátu pražského převzaty jako k úřadování potřebné se všemi jinými mladšími a zatím pozbyly významu praktického, ale jednání se vleklo po řadu let a teprv po odchodu Emlerově do výslužby snaha jeho přičiněním Čelakovského došla uskutečnění. Roku 1890 počítalo se, že archiv chová asi 2200 svazků rukopisů a knih městských, knihy berní a soudní protokoly bývalého magistrátu (od r. 1784), dotud nesrovnané vyjímajíc, ale k nim přibylo v letech 1891 a 1892 51 dalších rukopisů od úřadu zádušního a 26 knih bývalého úřadu perkmistra hor viničných; tyto byly získány darem od Vojty Náprstka ze zbytků registratury jmenovaného úřadu, jež uložena u finanční prokuratury byla prodána bez úředního povolení firmě A. Haase a z větší části zničena. V r. 1893 byly ještě v archivu města Prahy na rozkaz praesidia rady městské uloženy protokoly hospodářské komise z let 1815—1848 a 1874—1893 a svazek protokolů komise z r. 1874—1876 v příčině zboření a zastavení zrušených hradeb městských, jako již r. 1890 ode-

vzdány tam byly všechny protokoly rady městské a sboru obecních starších od r. 1850, k nimž pak každoročně přibyla řada svazků protokolů nových. Také knihovně byla v ten čas věnována péče; r. 1891 a 1892 čítajíc asi 4800 svazků a obohacena darem Tomkovým o publikace akademií vídeňské, krakovské, záhřebské a petrohradské, byla přestavena a zrevidována.

Čelakovský měl ovšem značný podíl na těchto pracích. Proto když činností vědeckou dosáhl, že byl jmenován 21. října 1892 řádným professorem českých dějin právních na české universitě a bylo mu dovoleno, aby současně podržel místo úředníka archivu města Prahy, bude-li odpovídati jeho novému postavení, mohl Josef Emler vším právem poukázati v návrhu, aby se mu dostalo titulu druhého archiváře, k opravdovým jeho zásluhám v činnosti úřední. Učinil to po srozumění s inspektorem archivu V. V. Tomkem upřímnými slovy, a naznačuje práci Čelakovského i vynikající postavení vědecké, zdůrazňoval, že se nesrovnává s nimi dosavadní jeho úřední titul adjunkta archivu, »který od více než 20 let ne vinou jeho, nýbrž okolnostmi v archivu panujícími zůstává tentýž«. Rada městská zrušivši před tím ustanovení učiněné při vstupu Čelakovského do služeb obce pražské, že se má vzdáti místa při archivu, bude-li kdy professorem jmenován, uznala oprávněnost návrhu a předložila jej sboru obecních starších, jenž se bez námitek dne 2. března 1892 usnesl na změně titulu. Jinak však postavení Čelakovského zůstávalo beze změny, a jen vedle zlepšení platu r. 1895 dosáhl spolu s Emlerem toho, že rada městská potvrdila dekretem z 23. ledna 1894 platnost usnesení sboru obecních starších ze 16. října 1893 o dosažitelnosti plného výslužného po 35leté službě úředníků konceptních, technických a lékařů také pro úředníky archivní.

Netrvalo však dlouho, a síly Emlerovy byly vyčerpány neustálým přepínáním v práci. Nemoc, jež se objevila, horšila se víc a více, poněvadž archivář Emler doufal zprvu, že ji přemůže, a nedbal rad lékaře, a byl jí posléze přinucen, aby zažádal za propuštění do výslužby. Sbor obecních starších ve schůzi 20. dubna 1896 usnesl se žádosti vyhověti, a když jeho zásluhy došly vzpomínky starosty Gregora a ředitele Tonnera, bylo mu vysloveno uznání za všechnu jeho vynikající činnost. Vědě byl ztracen Emler již tehdy, když z archivu městského odcházel, smrt stihla jej 10. února 1899.

Nástupcem Emlerovým nemohl býti ovšem nikdo jiný, nežli Jaromír Čelakovský, jenž se v žádosti za udělení místa vyslovil, že »svěření řízení archivu městského bude považovati za skutečné vyznamenání a povzbuzení, aby po příkladu velezasloužilých předchůdců v úřadu archivářském Erbena a Emlera věnoval i nadále své síly prospěchu obce pražské a podporované jí vědy české«. A 18. června 1896 byl skutečně zvolen ve schůzi sboru obecních starších 46 hlasy z 49 na místo představeného archivu městského, a služné mu bylo vyměřeno na 1800 zl.

s příslušným příbytečným. Dne 23. června t. r. složil přísahu a ujal se samostatné správy archivu, v kterémž postavení potom postupoval obdržev od 1. července 1899 osmou třídu hodnostní s druhou stupnicí platu, od 1. července 1901 zvýšení platu na 4700 K a usnesením sboru obecních starších z 11. června 1906 ad personam sedmou třídu hodnostní.

Zanedlouho potom, když řízení archivu přešlo do rukou Čelakovského, byl radou městskou jmenován 17. července na místo adjunkta JUDr. a PhDr. Josef Teige a stal se mu platným pomocníkem v pracích, jež archivu nastávaly.

Archivu města Prahy dostalo se v ten čas významného rozmnožení sbírek. Výnosem z 5. března 1895 svolilo totiž ministerstvo spravedlnosti, aby starší knihy viniční od okresního soudu na Král. Vinohradech byly postoupeny archivu městskému v Praze, jak byla za ně žádala rada městská podáním k presidiu vrchního zemského soudu z 29. října 1894. Stalo se to z podnětu Čelakovského, jenž také žádost vypracoval a zdůvodnil i doporučení jako konservator pro obvod pražský učinil, a archiv městský získal tím způsobem 54 knih vzácné ceny historické od r. 1386 do 1753. Konečně také byl vydán výnos ministerstva spravedlnosti z 25. března 1896, jímž bylo dáno dovolení, aby archivu města Prahy bylo postoupeno od úřadu desk zemských a knih pozemkových 220 starších knih městských z doby před r. 1700, a když byly vyplněny určité podmínky, stala se věc skutkem 31. července 1896. Současně městský registrator Josef Rank působením Čelakovského odevzdal 80 starších i mladších knih obcí Libně a Vyšehradu, jež dotud byly v hlavní spisovně uloženy a pocházely z let 1601—1883, a podle nařízení místodržitelství z 22. října 1895 představený gremia chirurgů Jan Urban, městský okresní ranlékař, uložil v archivu všechen majetek gremia, zvláště privilegia, registraturu a knihovnu o 404 svazcích. Tím se uskutečňoval plán Čelakovského, aby, pokud možná, byly soustředěny v archivu města Prahy všechny archivalie vztahující se k dějinám města, ať by dotud byly chovány u různých politických a soudních instancí, u společenstev řemeslných nebo u osob soukromých, pro bezpečné jejich uchování a zpřístupnění k badání dějepisnému. O to Čelakovský usiloval i v příští době, a podařilo se jeho přičinění, že ministerstvo spravedlnosti ve Vídni výnosem ze 16. května 1900 dalo svolení, aby od okresního soudu v Karlíně bylo převzato 79 knih týkajících se pozemků špitálu sv. Pavla za branou Poříčskou, jurisdikce řádu křižovníků s červenou hvězdou u sv. Petra na Poříčí a pozemků náležejících někdy k postrannímu právu děkanství sv. Apolináře v Novém městě a vesnic, vinic i dvorů panství libeňského. Působením jeho také společenstvo pražských mlynářů, které bylo ještě r. 1888 zamítlo vyzvání rady městské, aby svěřilo archivu městskému knihy pamětní a jiné archivalie k uložení, vyhovělo r. 1903 přání znovu vyslovenému, jako již r. 1900 společenstvo sladovníků odevzdalo archivu

cenný archiv pivovarníků a nákladníků piv vaření a r. 1901 byly uloženy v archivu některé knihy právě ku Praze připojené obce libeňské. Pokračování v tomto sjednocování archivalií pražských narazilo však na překážky; nebylo to jen neporozumění v některých stranách, nýbrž i nedostatek místa v archivu samém, jenž byl sice r. 1896 rozšířen o vhodný pokoj, ale pak nebylo možnosti, aby nabyl souvislých místností dalších, a odtud stále trpí neobyčejnými obtížemi.

Čelakovský ujímaje se vedení archivu města Prahy cítil potřebu, aby jasně byly vysloveny účel a povinnosti archivní. Archiv se řídil dotud starou instrukcí vypracovanou K. J. Erbenem podle zkušeností získaných při archivu Musea král. Českého, když byl jmenován archivářem města Prahy. Instrukce ta, schválená radou městskou 30. září 1851, nepodávala návodu, jak by měl archivář spravovati zařízený už archiv městský, nýbrž stanovila pravidla, která mu měla býti vodítkem při zakládání archivu z neurovnaných a roztříštěných, po různu chovaných, archivalií a dávala pokyny pro jejich pořádání, doplňování a řízení. Čelakovský vypracoval tedy instrukci novou, která došla potvrzení rady městské 6. dubna 1897. V ní je řečeno, že úkolem archivu je sbírati, chrániti, v přehlednosti chovati a snadno přístupnými činiti jak starší archivalie, tak i novější důležitější právní listiny obce pražské, aby se tím způsobem »práva obce pražské zabezpečovala, úřadování při obci usnadňovalo a badání v oboru dějin hlavního města podporovalo.« Když pak je naznačen obsah archivu a jeho rozdělení, ukládá instrukce, kterým způsobem se má postupovati při jejich správě, ukládání, rozmnožení i používání, a posléze klade důraz, že vedle stálých prací mu uložených je povinností archivu »přispívati k hájení práv a zájmův obce pražské, kdykoliv toho potřeba vyžaduje, zejména podáváním zpráv a dobrých zdání o historickém a právním základě institucí obecních posud trvajících, dále podporovati úkoly správy obecní všemi danými prostředky, míti účastenství na publikacích, jež s úkoly archivními souvisejí, a hlavně též přispívati k objasňování a vylíčení minulosti hlavního města a stavu městského v zemích českých jednak samostatnými pracemi, jednak podporováním těch, kdož se pracemi těmi zabývají.« V tom ohledu se zejména ještě ustanovovalo za úlohu archivní konati přípravné práce k vydání diplomatáře města Prahy.

Z instrukce této je patrno, že Čelakovský vstupoval v úřad s cílevědomou snahou povznésti co nejvíce význam archivu, jenž měl býti zajištěn platností služeb ve prospěch zájmů úředních i vědy. Ale jeví se v ní i rozhled odborníka v archivnictví, jenž zná, co možno od archivu vyžadovati, a nový duch zahlazuje zvyklosti z tradice a konservatismu, které se na škodu činnosti archivní upevnily. V tom směru se nesou i některé reformy, které se staly přičiněním Čelakovského v nejbližší době. Pozoruje totiž dlouholeté namahání Emlerovo a všechny nesnáze z práce plynoucí při spisování knihy pamětní města Prahy,

jak bylo nařízeno radou městskou 12. října 1876 — Emler při návalu úkolů jiných přes všechno vlastní úsilí a přes časté upomínání rady městské byl s to, aby ji dovedl jen k r. 1866 — podal radě městské návrh, aby se od sepisování novějších pamětí městských upustilo a v náhradu byla vydána publikace, která by zbavovala archiv málo významné, ale síly jednotlivce úplně zabírající povinnosti, a byla by doplňkem administračním zpravám od r. 1881 pravidelně vydávaným pro dobu od obnovení samosprávy města r. 1860. K tomu účelu mělo býti použito rukopisu Emlerova, v němž se už nemělo pokračovati, a administrační zprávy novější měly býti považovány za náhradu kroniky městské. Zároveň Čelakovský doporučil, aby dotud vydávaný »Obecní schematismus král. hlav. města Prahy« byl proměněn v »Almanach král. hlav. města Prahy« a v něm aby kromě schematismu byly vydávány rok za rokem chronologické přehledy hlavních událostí a články širší zajímavosti. Rada městská schválila tyto popudy 8. dubna 1897 a za řízení archiváře Čelakovského byli příslušnými pracemi pověřeni přidělení úředníci Václav Lešer a Vojtěch Kraus, později PhDr. O. Vaněk a MUC. Karel Stehlík. Výsledkem pak byl r. 1903 vydaný první díl *»Dějin obecní správy král. hlav. města Prahy za léta 1860—1880«*, zabírající zatím první desítiletí toho období, v němž je pojednáno o samosprávných sborech obecních a jejich činnosti, o obecním řádu pražském, o úřadech a dobročinných ústavech i živnostenských podnicích obce. Čelakovský účel publikace vystihl nejlíp výraznými slovy: »Čas už, aby pro dějepisce pražského novější doby — budiž si jím kdokoli — aspoň začaly se sbírati a rovnati prameny a pomůcky, jako se upravují silnice a cesty pro příštího poutníka. Čas už také, aby do rukou občanstva pražského dostávaly se u větší míře knihy svědomitě a na základě podrobného studia pramenů sepisované, které by obracejíce pozornost k novějšímu politickému vývoji, šířily lásku a porozumění pro samosprávu a vyložily názorně všechen pokrok, který uvědomělá česká správa obecní v novější době obyvatelstvu hlavního města způsobila. Když se tak stane, podá se tím zároveň nejpádnější důkaz, že Čechové, jako byli v dávných dobách, tak jsou i v přítomných způsobilými a zralými pro samosprávu a svézákonnost.« Podobně r. 1898 byl vydán archivem městským I. ročník *»Almanachu král. hlav. města Prahy«* redakcí Václava Lešera a bylo tomu tak od r. 1900 za redakce Vojtěcha Krausa až do r. 1906, kdy redakce Almanachu a Adresáře města Prahy byla zřízena samostatně jako zvláštní obecní úřad.

Třebas že největší část vnitřní činnosti archivní vzal na sebe nový adjunkt Dr. Teige — provedl revisi všech oddělení archivu, obnovil a doplnil katalogy rukopisů a knih městských, lokační i reální, pojav do nich i knihy, dotud uložené ve skladišti, podjal se přehlídky knihovny a založil k ní cenné katalogy lokační, osobní i věcné podle autorů a

obsahu knih a přistoupil k spořádání listin vztahujících se k soukromoprávným zájmům měšťanů pražských — nevzdaloval se Čelakovský ani nyní práce. Děle se se svým adjunktem a ponechávaje mu volnost v činnosti, vypracoval v době, kdy stál v čele městského archivu, novou řadu všelikých dobrozdání a zpráv, jež byly podkladem jiným úřadům městským v hájení práv a prospěchů obce. V r. 1896 a 1897 vyšla od něho zpráva o právním stavu sochy sv. Václava před hradem pražským a o zašlém kostelu P. Marie Einsiedelské i o hranicích hradního obvodu a Hradčan, o hranicích fary sv. Vojtěcha v Jirchářích a sv. Trojice v Podskalí a o přifaření domů vzniklých na pozemcích bývalé trestnice svatováclavské, o právu k řece Vltavě v území libeňském, o názvu a dějinách domu »U císařských« (čp. 832-II.) a o nákladnickém domě čp. 271-I. Roku 1898 podával posudek o platnosti privilegií města Prahy a o způsobu jejich hájení, o letohrádku Hvězdě a Belvedere, r. 1901 o obydlí Tychona Brahe a Kepplera, r. 1905 vypracoval námitky proti zdanění požitků z řeky Vltavy a podal vyjádření, do které míry má rada městská propůjčovati právo k užívání znaku městského, a vypracoval řadu návrhů na pojmenování ulic, na znění desk pamětních a j. Z jeho péra vyšly také r. 1898 pamětní listina do základního kamene české dětské nemocnice a do základu nového kamenného mostu u Národního divadla a jím byly pořízeny adresy, které byly podány jménem zástupitelstva i veškerého obyvatelstva města Prahy při 50. výročí nastoupení císaře a krále Fratiška Josefa r. 1898 a při jeho 70. narozeninách r. 1900. Značnou účast měl r. 1898 při slavnostech na pamět stých narozenin Františka Palackého, od něho byla sdělána pamětní listina vložená do základního kamene k pomníku Husovu a jeho prací byl projev městské rady z 19. listopadu 1901 pro založení druhé české university na Moravě a university slovinské a blahopřání zaslané universitě Jagelovské v Krakově k oslavě 500letého trvání r. 1900.

Ale ani o uspořádání sbírek archivních nepřestal se Čelakovský starati, snaže se, aby nebylo v archivu písemností nezapsaných v katalogu nebo inventáři. Činně se zúčastnil zřízení nového oddělení sbírky listin, v němž byly uloženy písemnosti vzniklé z úřední činnosti archivu a ze styku jeho s ostatními úřady městskými a s radou městskou. A také k tomu přikročil, aby byl položen základ k vydání katalogů archivních tiskem. Jsa výborný znalec právních rukopisů i městských knih v archivu městském uložených, jichž plně využil pro své potřeby vědecké, připravil první část »*Soupisu rukopisů chovaných v archivu král. hlav. města Prahy*«, která byla vydána r. 1907 a popisuje i naznačuje obsah 122 nejstarších rukopisů sahajících do r. 1526. Jako se sbírce privilegií dostalo krásné edice péčí Čelakovského, tak k nejvzácnějším rukopisům archivním byl zpracován katalog, který vystihuje jejich cenu a důležitost historickou, určuje jejich ráz a stanoví, v kom-

petenci kterého úřadu městského byly vedeny. Ale úvod knížky podává ještě více; autor poznav ze studia pramenů práva městského význam městských knih a jsa si vědom jejich těsné souvislosti s vývinem zřízení městského, podává hlavní zásady vývoje městských knih, určuje vznik a charakteristická znamení jednotlivých druhů a nakonec srovnává stav jevící se podle zachovaných městských knih pražských s pravidly k vedení knih městských podanými v traktátu Prokopa, písaře novoměstského, asi z r. 1451, jemuž se tak poprvé dostalo kritického zhodnocení. Také právní rukopisy, jichž je celkem uvedeno 23, většinou poprvé byly přesně prozkoumány a obsah jejich, často velmi důležitý pro dějiny městského i zemského práva českého, na jisto postaven. V práci této ukázal Čelakovský smysl pro zanedbané dotud potřeby badání dějepisného a vlastním poznáním jim věnoval pozornost do té míry, jak se ani v Německu po tu dobu nepřistoupilo ke studiu knih městských. »Soupis rukopisů« je tedy nejen pečlivým katalogem, jakým se může chlubiti málokterý archiv jiný, ale i šťastným vědeckým dílem, jež třeba počítati k nejlepším počinům autorovým.

Čelakovský i v letech samostatného spravování archivu městského byl obtížen úkoly svého postavení universitního, a činnost veřejná i politická povolala jej za člena všelikých komisí a korporací i za předsedu Ústřední Matice školské v letech 1891—1901, za člena Národní rady od r. 1903 a od r. 1906 za předsedu Svazu osvětového, jeho zásluhy vědecké daly mu čestné funkce ve sborech a institucích vědeckých. Všechno to neodcizilo Čelakovského archivu a bylo spíš na ujmu vyplnění úkolů vědeckých, jež si byl ustanovil, než ke škodě archivu, kde se ostatně plnou měrou mohl spolehnouti na svého adjunkta neúnavně pracujícího podle vzoru svého představeného i své přirozené povahy. A po tolika letech vytrvalého a pilného působení, jehož prospěch archivu a zájmům města nemohl býti snad pochybný, bylo zajisté dovoleno, aby Čelakovský užil i některých hodin úředních pro vlastní vědecké záležitosti. A v té příčině setkával se v poslední době úřední činnosti s porozuměním rady městské, která mu ochotně častěji udělila kratší nebo delší dovolenou, aby mohl pracovati v archivech jiných i v zemích cizích, kdežto dříve býval zpravidla odkázán jen na pravidelnou letní dovolenou. Souviselo to i s tím, že se znenáhla přemohlo nechápání významu archivu jako platného úřadu městského.

Ale i tak věnoval Čelakovský mnoho úsilí, aby archiv města Prahy nabyl také vynikajícího postavení jako ústav vědecký. Na svých cestách a výzkumech pamatoval na diplomatář města Prahy, jehož vydání bylo nařízeno novou instrukcí za hlavní vědecký úkol archivu, postaral se, aby dotace archivní na doplňování knihovny byla za tím účelem zvětšena usnesením rady městské z 2. dubna 1898 z 200 zl. na 500 zl. a usnesením z 1. února 1900 na 1200 K, a jeho vedením bylo pořízeno množství opisů z knih archivu městského i jiných archivů

pražských i cizích, že byl k edici diplomatáře položen první základ, od něhož by bylo možno vycházeti. Za tím účelem byly vypůjčovány do archivu města Prahy listiny a rukopisy cizí a kopisté, studenti k opisování zjednaní, pracujíce pod dozorem Čelakovského získávali od něho poučení a radu a užitek pro práce vlastní. Čelakovský vymohl také, že konečně v lednu 1901 byl přikázán archivu první úředník pro práce písařské a manipulační, Josef Tužil, a že mnohé vadné rukopisy byly upravovány po řadu let Vladimírem Bukovičem, zručným knihařem firmy Ed. Fleissiga.

Dvojí věci se však nepodařilo Čelakovskému provésti, jak bylo jeho přáním. Bylo to vydání nadačních listin o nadáních a fondech, na jejichž správu nebo udělování obec pražská má právo — s tím souvisí i revise těch nadání, která změnou původního ustanovení byla odňata vlivu obce — a připojení staré spisovny městské od r. 1784 do 1850 k archivu městskému. Přípravnými pracemi k prvnímu podniku obíral se Čelakovský sám ve starších letech, ale odváděn naléhavými pracemi jinými, nebyl s to, aby došel přes první počátky. Posléze poznal, že je to úkol tak rozsáhlý, a jednu osobu na kolik let plně zabírající, že pomýšlel, aby se ho ujal pracovník mladý. Proto si přál, aby počet úředníků odborných byl v archivu rozhojněn, a žádost tu posilovala i ta snaha, aby se stará spisovna stala oddělením archivním a dostalo se jí potřebného spořádání pro snadné používání k účelům úředním i vědeckým. Úsilí Čelakovského, jenž žádal hned za přidělení dvou sil odborných, nemělo účinku. Čelakovský přepnul své požadavky, zapomínaje, že je lépe, aby k menšímu počtu úředníků odborných v archivu bylo dáno více úředníků manipulačních, nežli naopak. Dotavadní stav archivu městského, jenž se nezměnil ani v letech pozdějších, jasně ukazoval, jaké obtíže má úředník archivní, musí-li často spíše konati práce sluhy a písaře nežli povinnosti odpovídající jeho vzdělání a náklonnosti. Ovšem na odklad v těch věcech působil i nedostatek místa v radnici Staroměstské, který byl znemožnil i všechny další akce na soustředění archivalií pražských, a také nedostatek vhodných osob, jenž archiv města Prahy krutě postihl ještě při vypsání konkursu na místo adjunkta po odchodu Čelakovského r. 1907.

Za to jiný záměr Čelakovského k posílení vědeckého významu a činnosti archivní došel zdaru. Chtěje soustředíti a posíliti monografické studium o dějinách města Prahy, jež by bylo přípravou budoucímu vypsání minulosti města, pomyslil založiti sborník vycházející ve volných lhůtách. V podání, jež ve věci té učinil radě městské, poukázal na obtíže a velikost úkolu, jenž nastane vyvolenému pokračovateli Tomkovu v Dějepisu města Prahy a na nutnost připraviti mu cestu prací monografickou. Upozornil, že se to může díti soubornou publikací, kterou lze uskutečniti, odloučí-li se od Almanachu města Prahy část historická a z ní se zřídí publikace samostatná. Když

rada městská uznala 14. února 1905 tyto návrhy, byl založen *»Sborník příspěvků k dějinám města Prahy«*, jehož první sešit byl vydán za redakce Čelakovského, již po vstoupení do výslužby, na jaře r. 1907. Čelakovský napsal do něho pojednání z úřední povinnosti, totiž k rozkazu rady městské »O hradu pražském a majetkových právech k němu do r. 1526« — druhý článek byl napsán tehdejším inspektorem archivu městského Václavem Brožem a jednal o domě říšského místokancléře Jakuba Kurze ze Senftenavy na Hradčanech a o hvězdárně Tychona Brahe při něm — a obsahem sešitu toho i programem chystaného sešitu druhého určil směr a úroveň publikace a vymezil způsoby, kterými se musí říditi jeho nástupci, aby význam »Sborníku« neupadl. Protože však zatím vznikly »Zprávy komise pro soupis památek stavebních, uměleckých a historických města Prahy«, jež chtěly přinášeti články a monografie o pražských památkách zmizelých nebo ohrožených a dokumentovati jejich cenu slovem i obrazem, »Sborník« nemusil přihlížeti k umělecko-historickému vývoji Prahy a byl věnován pracem o dějinách politických i vnitřních v plném významu slova. Zejména materiálu archivu města Prahy mělo se v pracech těch využíti, ale tím spíše měl býti podporován výzkum archivů cizích. »Sborník« měl pak přinášeti nejen práce úředníků archivních, nýbrž i práce badatelů stojících mimo archiv, kteří i v době správy Čelakovského hojně přicházeli do archivu a těžili z jeho bohatství. Tomek a Winter, kteří mu zůstávali stále věrní, byli mezi nimi nejpřednější, ale byla tu i řada mladších, kteří jako někdy v době Emlerově, kdy Čelakovský také už platně v tom směru působil, byli do archivu voděni, k práci získáváni a povzbuzováni. Spojení archivu města Prahy s Historickým spolkem, jehož byl Čelakovský po Tomkovi předsedou, přispívalo k tomu ruchu podniky vědeckými odtud vycházejícími, a podporovaly jej i přípravné práce pro diplomatář města i ta okolnost, že Čelakovský svým vlivem leckdy vymohl půjčení archivalií, jež by jinak nebo jinam půjčeny nebyly. A tím i za Čelakovského udržel si archiv městský celkem postavení, jehož byl nabyl v době předchozí.

V podivuhodné síle a svěžesti tělesné i duševní, neumdlévaje v horlivosti a práci, dožil se Čelakovský 23. března 1906 šedesáti let. Tehdy se projevilo, které úcty a vážnosti požíval v národě, a také presidium rady městské zvláštním dopisem starosty Dr. K. Groše dalo výraz uznání jeho práce a zásluh. Ale tehdy bylo již působení Čelakovského v archivu města Prahy na mále. Chtěje se oprostiti z povinností, jež mu úřad ukládal, aby se mohl věnovati úplně jen svému dílu vědeckému, i jsa nucen míti ohled na svého nástupce, když již měl doslouženo, podal 12. září 1906 žádost radě městské, aby navrhla sboru obecních starších propuštění jeho jako archiváře městského na odpočinek. Louče se tak s úřadem, mohl plným právem vysloviti přesvědčení, že jeho služba nebyla pro obec pražskou a vůbec veřejnost naši zcela

bez prospěchu, jakž ostatně tomu nasvědčovaly mnohé pochvalné dekréty a uznání úřadní. Zároveň však projevoval úmysl, že vstupem na odpočinek nepřeruší vlastně služeb při obci pražské. »Moje vědecké práce« — napsal — »jež míním v posledních letech života provésti, budou se týkati větším dílem dějin stavu městského v zemích českých a tedy v první řadě našeho hlavního města, a následkem toho budu i nadále nucen, bych při studiích svých bohatých pramenů v archivu města Prahy uložených užíval . . .« Sbor obecních starších v zasedání dne 1. října 1906 žádosti Čelakovského vyhověl a usnesl se, aby mu byl udělen za mimořádné zásluhy čestný titul ředitele archivu král. hlav. města Prahy. Starosta Dr. Groš vzpomenuv při tom jeho činnosti za souhlasu shromáždění, jež povstalo, přál odcházejícímu archiváři zdraví a zdar pro další jeho práce.

Dnem 1. listopadu 1906 vstoupil Čelakovský do výslužby s pensí 6000 K. S dobrým svědomím a s uspokojením z toho, co vykonal, mohl odejíti z úřadu, jemuž byl věnoval nejlepší dobu života. Ale výslužba jeho nebyla opravdový odpočinek a klid. Nejen působení na universitě, kde po dvojím dekanátu fakulty právnické došel až hodnosti rektora v r. 1911—1912, nýbrž i plány vědecké, jimž se věnoval s neustávající radostí a čilostí a z nichž mnohé do konce dovedl, zabíraly jej úplně. Pro ně také neustaly jeho styky s archivem města Prahy a jeho úředníky. Studoval v něm, používal jeho materiálu, psal pojednání z dějin města chtěje vydati svou redakcí ještě 2. sešit prvního svazku »Sborníku příspěvků k dějinám města Prahy« a r. 1908 napsal do Alba Prahy, vydaného obcí u příležitosti výstavy obchodní komory, článek o významu Prahy. A poněvadž cítil, že je vítán se srdečnou úctou, obracel se do archivu i v jiných potřebách, poskytuje úředníkům archivu zase svou radu a pomoc a nezapomínaje na ně, kde jim mohl prospěti vlivem svým. Jeho vztahy a styky s archivem přervala až smrt — smrt, která 16. října 1914 zlomila mohutné jeho tělo a zastavila navždy pilnou jeho ruku. Tehdy se bylo teprv archivu města Prahy rozloučiti doopravdy se zasloužilým svým archivářem . . .

II.

Čelakovský povolán do archivu města Prahy, měl na mysli krásný plán vědecký. I bylo lze očekávati při jeho projevené již energii a čilosti, že se plnou silou věnuje jeho uskutečnění a že v brzkých letech vydá práce, jež by položily k němu podstatný základ. Ale vědecká činnost Čelakovského v nejbližší době je rozptýlená a není v ní zprvu nic, co by přímo souviselo s úmyslem vypsati dějiny stavu městského nebo podati obraz práva v zemích českých. Pouze ze soupisu archivů venkovských, jejichž výzkum konal pro Historický spolek, uveřejněného v Památkách archaelogických r. 1876 a 1877, je patrno, že si pilně všímal pramenů práva městského, zvláště knih městských, jimž se dotud

dostalo u nás jen nepatrné pozornosti a ještě bez hlubšího porozumění. Jinak přestával na uveřejňování výpisů z památek archivních, vydával korrespondence z doby našeho probuzení, připravoval sbírky zákonů a nařízení, sledoval literaturu právně historickou a referoval o ní zvláště v Časopisu Musea království Českého. Ze zpracování zaslouží především pozornosti článek »*Návrat české emigrace r. 1631*« (Osvěta 1872 a 1873), kteréž thema, »již dávno pro svou způsobilost k dramatickému zpracování vysoce ho poutalo« a jež pomýšlel, až by mu byly známy prameny drážďanského archivu, v celosti o sobě znovu uveřejniti. Studie ta i drobné články jiné, na př. i v časopisu »Mlynář« psané pode jménem Jiřího Dlouhého — bylo to jméno dávané druhy společnosti literární Čelakovskému pro jeho vysokou postavu — svědčí, jaké zběhlosti nabyl Čelakovský v krátké době v hledání a užívání materiálu archivního a jak cítil potřebu, aby přispíval k dějinám města Prahy.

Ale léta zdánlivě nevelkého významu pro vědu a životní úkol Čelakovského nebyla ve skutečnosti tak neplodná a jsou dobou přípravy, která zůstala namnoze utajena. Čelakovský většinu volného času — víme, jak byl zaměstnán v úřadě, činností žurnalistickou a veřejnou — věnoval studiu práva římského pobádán strýcem Dr. Josefem Fričem k habilitaci na pražské universitě z toho oboru. Zejména jej poutala otázka právnických osob, k níž byl uveden také již jako student regestováním privilegií městských v zemském archivu a knih památných v archivu města Prahy, ač už pomýšlel spolu na vědecké práce další, totiž na regesta privilegií král. měst českých, sbírku nejdůležitějších rozepří českých a systém práva českého. Ale to studium jej zavedlo; od hromadných osob přešel k pojmům: co je právo, co subjekt práva, co způsobilost k právu a právním činům. To vše jej přivedlo k Heglovi, Herbartovi, Kantovi a j., čímž se jeho vědění značně rozšířilo, i uvažoval již o tom, aby nejprve napsal monografii o hromadných osobách a pak teprv v systému práva římského pokračoval. Šest let se zaměstnával těmi otázkami, ale víc a víc nabýval přesvědčení, že pouze na podkladě práva římského nedojde touženého výsledku. Také právní historikové němečtí, Stobbe a Gierke ho upozorňovali, že jen tehdy přinese co nového, jestliže prostuduje otázku se stanoviska právních dějin, vyloží-li zejména vznik městských obcí, státu, státního jmění a jiné otázky, jež s tím souvisejí. A to způsobilo, že se Čelakovský věnoval výhradně právní historii české, k níž měl již prve zřetelný sklon, ale chtěl k ní přejíti teprve později po důkladné přípravě.

Když se však Čelakovský oddal studiu o původu městské obce, postavily se mu v cestu obtíže související s nevyřešením, ba nedotčením mnohých otázek. Ale tím byl přiveden k horlivé činnosti monografické, jež přinesla práce o soudní pravomoci ve městech a jejím vzniku, o poměru krále a úředníka jeho, královského podkomořího, k městům, a když poznal, že mnohé prameny práva městského jednot-

livých skupin měst českých jsou dotud neznámy a bez nich nelze dojíti jasného poznání, i o těchto pramenech právních. Těmi pracemi »*O úřadu podkomořském v Čechách*« (Časopis Musea král. Českého 1877 a 1878), »*O vzniku patrimoniálního soudnictví na statcích zádušních v Čechách*« (Zpráva král. české společ. nauk 1878), »*O soudní pravomoci panovníka a jeho úředníků nad církevními korporacemi a král. městy v Čechách*« (Právník 1878 a 1879), »*Obnovování rad v král. městech v Čechách*« (Časop. Musea král. Čes. 1879), jakož i v studiích »*O právních rukopisech města Litoměřic*« (Časop. Musea král. Českého 1879 a 1880), »*O právech městských M. Brikcího z Licska a o poměru jich k starším sbírkám právním*« (Právník 1880 a 1881), »*O právních rukopisech města Brna*« (Časop. Musea král. Čes. 1882) zřetelně dal Čelakovský na jevo, co získal dlouhou přípravou, i jak se připravoval k uskutečnění svých vážných záměrů. Ale zároveň v těchto pracích jsou dotčeny přímo i nepřímo právní poměry a řády města Prahy a srovnáním s jinými právy městskými v Čechách objasňuje se mnohá stránka podstaty práva pražského. Zejména v článku o právech městských M. Brikcího z Licska dokázal Čelakovský, že t. zv. »konšelská práva« městských práv jeho vznikla ze starého městského práva pražského, ostatní oddíly však, jak patrno z rozboru právních knih brněnských, jihlavských a kutnohorských, jsou »nově podniknutou recensí sbírky nálezů brněnsko-jihlavských na základě českého překladu této sbírky z r. 1468,« a že sama práce jeho není zákoník, jak se dotud za to mělo, nýbrž pouhá kniha právní. A nejcennější z těch studií »O soudní pravomoci panovníka« projevuje zdatnost a vědomosti auktorovy, jsouc založena na velkém bohatství pramenů vydaných i nevydaných, domácích i cizích. V ní zvláště části o dějinách městských předpovídají budoucího právního historika městského, který se nespokojuje pouze mechanickým řaděním a jednoduchou kombinací zpráv, nýbrž hledí proniknouti k smyslu vývoje. Cena této práce je i v tom patrna, že výsledky její, až na některá nedopatření nebo mylné předpoklady, přinášejí jistotu, která dodnes nebyla otřesena.

Úkoly práce úřední lehko se spojily u Čelakovského s vlastním jeho interesem vědeckým, zpracováním jejich nabýval nového poznání, užitečného pro vlastní účely, a odtud vznikly i popudy k důležitým jeho pracem dalším. »*Právo obce pražské k řece Vltavě*« (Samosprávný obzor 1882 a samostatně) a »*Právo odúmrtné k zpupným statkům v Čechách*« (Právník 1882 a samostatně, také německy), jak bylo už zmíněno, jsou znamenité příspěvky z dějin českého práva soukromého, ale zároveň podávají kus právních poměrů městských. Spis o právu k řece Vltavě je úplně Praze věnován, spis druhý přihlíží také k právu zemskému i k jiným královským městům českým, avšak jde v něm zase především o hlavní město z nich, kterému měla býti uhájena jeho práva. A také jiné i pozdější práce úřední, na nichž Čelakovský ukázal své

umění, třebas zůstaly nepropracovány a neuveřejněny, byly namnoze články celkového jeho díla.

Když měl Čelakovský za sebou rozsáhlou práci vědeckou, která cennými výsledky rozhojnila vědomosti o starém právu českém, zvláště městském, odhodlal se uskutečniti dávné přání a podal 6. června 1882 žádost za připuštění k habilitaci pro rakouské právní dějiny na nerozdělené ještě fakultě právnické pražské university, připojiv 14 svých prací, zejména jako spis habilitační »Právo odúmrtní k statkům zpupným v Čechách.« Třeba že zvláště z rozdílů politických stran českých způsobeny mu byly některé překážky, bylo mu oznámeno již 2. dubna 1883 od profesorského sboru české fakulty právnické, že ministerstvo potvrdilo jeho habilitaci pro dějiny českého práva, jak to byl profesorský sbor navrhl. Ovšem postavení Čelakovskéko na fakultě nebylo příznivé, neboť pro poměr k Národním Listům stál v neustálém podezření, jakoby souhlasil se vším, co v časopisu stojí, kdežto on »přetížen pracemi jenom v největší nouzi a umořováním zraku svého nalézal času, aby povinné dva články týdně napsati mohl . . . jinak ale ani času ani chuti neměl plésti se do neutěšených poměrů redakčních.« Ale podpora místodržitele bar. Krause, který se zajímal o jeho činnost, i vědecké úsilí Čelakovského samo způsobilo, že na jednohlasný návrh sboru profesorského 11. dubna 1886 byl jmenován mimořádným profesorem dějin práva v zemích českých a dne 21. října 1891 ad personam řádným profesorem téhož oboru.

Od habilitace rozvinul Čelakovský novou bohatou činnost vědeckou. Obdržel pomocí místodržitele bar. Krause stipendium badatelské ze státní dotace a přistoupil k provedení díla, na něž už dávno pomýšlel. Praha byla zase jeho předmětem, ale působily-li tu důvody opravdové potřeby praktické, poznané v činnosti úřední, vedly jej vedle vlastního interesu ještě ohledy jiné. Poznav, že pro plodnou práci jsou podmínkou vhodná vydání pramenů práva městského, vypracoval plán velké sbírky a k ní prvním kamenem mělo býti dílo »*Privilegia měst pražských*«. Mělať sbírka býti rozdělena v oddíly, privilegia měst královských, horních i komorních a poddaných, statuta nebo snesení obcí a rad s výpověďmi a naučeními vyšších práv městských, privilegia a důležitější listiny cechů řemeslných, právní knihy městské, důležitější zákony a nařízení ve věcech městských, a nemohla ovšem začínati ničím jiným, nežli nejdůležitějšími památkami právními hlavního města. A když finanční pomoc byla zajištěna tím, že obec města Prahy za starosty dra. Tomáše Černého vzala na sebe náklad díla, jež byl archivář Emler doporučil zvláštním spisem pamětním i komise k tomu zřízená za předsednictví V. V. Tomka uznala, koncem r. 1885 byl vydán mohutný svazek »Privilegií měst pražských« jako první svazek monumentální »*Sbírky pramenů práva městského království českého*« (Codex iuris municipalis regni Bohemiae). Důležitost podniku a veliký

jeho význam i v ohledu národním prokázán je nejlépe tím, že v ocenění svazku prvního sešli se poslancové čeští na sněmu království českého shromáždění dne 10. ledna 1886 na radnici staroměstské za předsednictví V. V. Tomka a usnesli se, aby pro podporu a umožnění edice byl založen z příspěvků měst českých a příznivců »fond pro vydávání pramenů práva městského«, jehož správy by se ujal »Svatobor« a řízení práce Historický spolek. Dne 20. ledna 1886 bylo pak vydáno provolání poslanců českých k zastupitelstvům král. měst českých, a v něm se poukazovalo, že »úkolem této sbírky jest snésti všechny důležitější prameny k právním dějinám stavu městského v Čechách v jedno a přispěti tím způsobem k objasnění vynikajícího, posud namnoze podceňovaného podílu, jejž měl národ český na vývoj a zdokonalení práva a zřízení městského ve své vlasti«. Ale i na to byl kladen důraz, že dílo takové může jeviti též příznivý vliv na další vývoj samosprávy obcí městských, zjednávajíc jim přehlednost mnohých platných práv a osvětlujíc všeliké právní řády a zařízení ve městech. Měltě Čelakovský na mysli, aby se obce městské snažily zvláště o opětné zákonné uznání a upravení práv, která jim v minulých časech ve způsobu privilegií byla udělena, pokud jich dotud užívala, aby se každá pochybnost i rušení jejich stalo v budoucnosti nemožným. Fond byl opravdu založen, příspěvky se sešly, avšak ne v takové míře, jak bylo třeba, jak už to u nás bývá, a když byl Čelakovský zatím ustoupil od úmyslu vydati pouhá regesta privilegií, bylo možno teprv r. 1895 vydati pomocí České akademie svazek druhý »*Privilegia král. měst venkovských v království českém z let 1225 až 1419*«, jehož pokračování, svazek třetí »Privilegia král. měst venkovských z let 1420 až 1526« připravil k vydání po smrti Čelakovského na základě pozůstalého materiálu prof. dr. Friedrich.

»Sbírka pramenů práva městského« je nejen v celku veliký čin vydávající svědectví o rozhledu a bystrosti původcově, o jeho energii a snahách veliké koncepce, opravdová studnice vědomostí, na nichž může pevně budovati každý pokus o soustavné vypsání dějin městských v Čechách i práce monografické z minulosti jednotlivých měst, nýbrž působí i v detailech pozoruhodnými výsledky badání. Sbírka privilegií měst pražských opatřena je rozsáhlým úvodem, kde zejména je vylíčen vývoj ústavy městské ve čtyřech městech pražských i spojené obce, a právě v té části jsou uloženy nejcennější poznatky vědecké, pro dějiny pražské velice důležité. Zvláště proti všeobecně uznávanému mínění Tomkovu, že Staré město pražské je jakési přetvoření německé osady kupecké na Poříčí, jejíž počátky jdou až do doby Vratislava I., a že výsady této osady jsou základem městského zřízení staroměstského, Čelakovský postavil theorii novou: Staré město nevzniklo nenáhlým vývojem z kupecké osady německé na Poříčí, přesunuvší se časem k Týnu, nýbrž bylo založeno zvláštním královským aktem nejspíš

v letech 1232—1234 bez přímé souvislosti s bývalou osadou poříčskou, která se sice stala částí nově založeného města, ale ne jeho jádrem. Jádrem tím byla podle něho osada trhová, která ležela při starém tržišti u Týna a skládala se nejspíš z domácího obyvatelstva, jsouc spravována královským soudcem trhovým. Soudní a správní moc jeho, přenesená při založení města na rychtáře městského a zástupce obce městské, stala se pak základem městského zřízení Starého města pražského, ne tedy výsady Němců na Poříčí, které byly potvrzeny Němcům znovu králem Václavem I. asi r. 1234 s přidáním tří nových svobod. Vedle toho města vzniklého spojením a opevněním osad, jejichž poloha i jména se zachovala, jak se zdá, ve jménech farních obvodů, založením povstalo po r. 1234, ale před r. 1253 Nové město u sv. Havla, jež bylo asi v letech 1249—1253 spojeno s původním městem pražským a vešlo v nové společné opevnění skončené r. 1253. Spojená obec obdržela od Přemysla II. jednotné zřízení městské s rychtářem městským, přísežnými i staršími obce. Výsady německé osady kupecké zůstávaly v některých ustanoveních v platnosti jako výsadná práva určité třídy obyvatelstva pražského, až teprve za krále Jana byly připojeny za zvláštních okolností k privilegiím pražským.

Názory Čelakovského nedošly takového přijetí, jak očekával, a proto přistoupil později k zevrubnějšímu jejich vyložení v článku »*O začátcích ústavních dějin Starého města pražského*« (Sborník věd právních a státních 1904, také samostatně i francouzsky a rusky). Tu práci psal již po studiích jednajících o původu středověké ústavy a zřízení městského — byla to stať »*O původu středověké ústavy městské*« (Almanach České akademie XIII. 1903) a »*O středověkém radním zřízení městském v Německu*« (Časopis musea král. čes. 1904) — a Čelakovský mohl na základě srovnávacího studia formulovati mínění přesněji a určitěji maje ohled ke všem dotud vysloveným názorům. Ale výsledky zůstaly v hlavních rysech tytéž, a možno hlavní jejich zásady, třebas se ozvaly i pak námitky, pokládati za správné, ač v jednotlivých podrobnostech bude třeba je i značně pozměniti. Když se prof. Dr. A. Zycha, prováděje revisi těch otázek v obšírné a důležité práci »Prag« (Mitt. Ver. für Gesch. der Deutschen in Böhmen roč. 49 a 50 a samostatně) vrátil k staršímu výkladu Tomkovu a podle něho tvrdil, že nelze vůbec mluviti o založení Starého města, nýbrž že vzniklo znenáhla ze starého zárodku z kolonie kupců německých na Poříčí, Čelakovský v referátu o tom spisu (Sborník věd právních a státních XIII.) zdařilým způsobem obhájil své přesvědčení, aby pojistil hlavní myšlence nepochybnou platnost. V čem možno především souhlasiti s Čelakovským, je jeho přesvědčení, že ani Staré město pražské nebylo výjimkou mezi městy našimi a vzniklo formálním zakládacím aktem panovníka a že nemá kontinuity s německou osadou kupeckou na Poříčí: ovšem Čelakovský zašel do jiného omylu, jestliže předpokládal

vývoj obce staroměstské z předcházející trhové osady slovanské na její půdě. Bylo-li Staré město pražské založeno, přišli zajisté kolonisti, králem přivolaní, kteří přinesli zřízení a právo městské hotové, a vedle nich stará osada kupecká zůstala s vlastními svobodami jako jakési právo postranní, až později splynula s obcí městskou.

Druhým a širším úkolem svým, úmyslem zpracovati systém práva staročeského, i potřebami povolání professora universitního a z toho vycházejícím zřetelem na různé složky právních dějin českých, přiveden byl Čelakovský k četným důležitým pracem jiným. Tak počal vydávati v řadě svazků Archivu českého jako pokračování začátku učiněného Fr. Palackým »*Registra soudu komorního*« od r. 1472, jež jsou dovedena péčí prof. Dr. G. Friedricha na základě připraveného materiálu z pozůstalosti Čelakovského až do r. 1526 (Archiv český VII.–X., XIII., XIX,, XXXII. a XXXIII.), a podle nich hlavně sepsal článek »*Soud komorní za krále Vladislava II.*« (Právník 1895); tak vznikla jiná edice »*Výpisy z register kanceláře hrabat kladských z let 1472—1505*« (Archiv český VIII., IX.) a »*Knížky nálezů soudu zemského a komorního*« (Archiv český sv. XIX.), jakož i některé práce jiné. Z nich za nejlepší práci Čelakovského vůbec pokládá se spis »*O domácích a cizích registrech, zvláště o registrech české a jiných rakouských dvorských kanceláří*« (Rozpravy král. čes. společnosti nauk VII. 3. 1890). V ní vycházeje od úředních knih zápisních v jiných zemích, obzvlášť od register římských císařů, kurie papežské, císařů a králů německých, králů uherských, polských i carů ruských podává vývoj českých register královských, jejichž cenu byl poznal při svých předcházejících pracích, zvláště o privilegiích městských, a dějiny organisace i kompetence české dvorské kanceláře až do r. 1749; zároveň v stručném přehledu všímá si vývoje zařízení, působnosti a register kanceláří arcivévodů rakouských a spojené rakouské dvorské kanceláře vídeňské a dvorní komory ve Vídni do r. 1749 s označením změn v spojené českorakouské kanceláři dvorské a s přehledem jejích registraturních knih do počátku 19. století. Připojeny jsou v přílohách výpisy z českých register krále Vladislava II. a Zikmunda a seznam knih registraturních chovaných v archivu šlechtickém ministerstva vnitra ve Vídni a místodržitelství v Praze. V knize této, sepsané s velkým rozhledem po vývoji právních poměrů českých a s opravdovou znalostí materiálu, zvlášť je dokazována starší existence českých register královských nežli register říšských. Při první zprávě o nich z doby Přemysla II. měl Čelakovský příležitost přihlédnouti i k otázce vzniku městských knih pražských, jež jsou formulářem Jindřicha Vlacha uváděny v souvislost s registry královskými, a soudil, že skutečně knihy městské v Čechách vzaly vznik podle vzoru královských register. Ale jako Čelakovský v této věci postrádal širšího podkladu, jenž by mu byl ukázal jiný pramen původu, tak i v hlavní otázce

staršího vzniku českých register královských před říšskými dal se zavésti příliš daleko touhou prokázati pokročilost právních řádů českých před cizinou.

Význam Ottova slovníku naučného je i v tom, že dal podnět ke vzniku mnohých článků, jež by jinak nebyly napsány na škodu naší vědy. Čelakovský povolán r. 1888 do vrchní redakce jeho cítil povinnost napsati články o hlavních otázkách z právních dějin českých i podati jejich přehled. Tak vznikly jeho »*Povšechné české dějiny právní*« (1892), stať »*O deskách krajských a zemských v zemích českých*« (1893), »*Nástin dějin práva horního*« (1896) — o několik let později napsal článek »Novější literatura o dějinách horního práva zvláště v zemích českých« (Sborník věd právních a státních 1901) — »*Cheb a Chebsko*« (1897), »*Kutná Hora*«, »*Litoměřice*« a j, v., v nichž se nalezne hojně poučení i pro vývoj práva městského. K němu se vztahují rovněž »*Příspěvky k dějinám židů v době Jagellonské*« (Čas. musea král. čes. 1898), které jsou důležitou studií týkající se také minulosti pražské obce židovské. V nich se líčí úsilí stavů českých proti privilegiím židovským, jimiž židé byli uváděni rovnou pod ochranu krále, čímž poplatky jejich plynuly také do komory královské na ujmu vrchností a měst, a naznačuje se i všechno kolísání zákonodárství o židech až do r. 1525, kdy zmenšením počtu židů královských regál židovský ve významu upadl.

Roku 1900 počal Čelakovský vydávati druhé vydání »*Povšechných českých dějin právních*« u nakladatele Bursíka a Kohouta, ale úmysl jeho podati je ve formě přepracované a doplněné nestal se skutkem; přestal na pouhém přetisku, k němuž jako přílohy, ač zabraly vlastně větší část knihy, byly připojeny články dříve již otištěné o deskách, o právu horním a o Chebsku z Ottova slovníku, o soudu komorním z Právníku a přidán byl článek nový, ale pro smrt autorovu neukončený, »*O vzniku a vývoji městského zřízení radního vůbec a v Čechách a na Moravě zvláště*«. Příčiny, proč Čelakovský užil toho způsobu, nejsou dosti jasné, ale jistě mnoho působil ohled na studie naléhavé jiné, již rozdělané, i na ty, jež si byl nově uložil. Význam Čelakovského souhrnného díla záleží v tom, že se jím podává první celkový a systematický přehled dějin právních pramenův a ústavních dějin země české i koruny české vůbec s příležitostným zřetelem i na dějiny správní. Rozděluje české dějiny právní ve čtyři periody, z nichž první jde do konce století 12., druhá do válek husitských, třetí do vydání obnoveného zřízení zemského a čtvrtá do r. 1848, vyplňuje autor úkol svůj tak, že na základě snesené literatury naznačuje převážně pouze poměry české a jenom v rámci celku koruny české všímá si příležitostné i některých povšechných stránek státního zřízení moravského i slezského. Dokladů nemá a také přehled odborné literatury nemá potřebné úplnosti, ale to vše je dáno původním účelem článku slovníko-

vého, který byl stručný výtah z universitních výkladů autora. Než i tak, ač je litovati, že Čelakovský nepřepracoval »Povšechných českých dějin právních« aspoň podle materiálu, jejž sám přece u veliké míře ovládal, a nevložil do něho, co v té době opravdu znal — některé periody i instituce zůstaly zanedbány — dlužno uznati výhody z článku plynoucí a cenu jak pro širší poučení, tak zvláště jako příručky pro studium posluchačů práv, jež dlouho vykonávala platné služby. Postavení stavu městského plně se v knize odráží, pokud její ráz dovoluje, a partie jeho se týkající dotvrzují vědomosti i zájem autorův pro tyto otázky.

Ale cena souborného díla Čelakovského stoupá, přihlédne-li se ke článkům připojeným. První příloha »*O deskách v zemích českých*« podává přehled vývoje desk zemských českých, moravských i slezských spolu se zřetelem k právu deskovému a uveřejňuje rejstřík zachovaných kvaternů zemských desk českých sestavený Dr. Jos. Teigem. Druhá příloha »*Nástin dějin českého práva horního*« naznačuje nejprve české obyčejové právo horní, určuje podstatu nejstaršího horního práva jihlavského i německobrodského i zásady práva horního zákoníku Václava II. z r. 1300 a líčí další vývoj od století 14. až do vydání horního zákona z r. 1854. Třetí článek »*Stručné ústavní dějiny města Chebu a krajiny chebské*« vypravuje hlavně o ústavních dějinách města Chebu i o vývoji postavení Chebska ke koruně české s naznačením správní organisace kraje. Čtvrtá stať »*Soud komorní za krále Vladislava II.*« pojednává o zařízení a kompetenci soudu komorního od r. 1471 do r. 1518 na základě vydaných register toho soudu, jak už bylo zmíněno. Posléze pátá příloha má název »*O vzniku a vývoji městského zřízení radního vůbec a v Čechách a na Moravě zvláště*« a souvisí nejen se staršími články o zřízení městském již uvedenými, nýbrž i s článkem »*O středověkém radním zřízení v král. městech moravských*« (Časopis Matice moravské 1905) a s pojednáním »*O vývoji středověkého zřízení radního v městech pražských*«, které tištěno ve Sborníku příspěvků k dějinám města Prahy sv. I. seš. 2. zůstalo torsem.

Tyto práce o městském zřízení českém činí skupinu, která je výsledkem mnoholetého pilného studia Čelakovského, založeného jak na veškeré početné literatuře německé, italské, nizozemské i francouzské toho oboru, aby naše poměry mohly býti vloženy do vývoje všeobecného, tak na bohatých pramenech cizích i domácích, vydaných i nevydaných. V nich se nejlíp projevuje Čelakovského rozhled a pojímání všech zjevů v příčinné souvislosti, jež jej vedou k studiím srovnávacím na podkladě znalosti poměrů západních, zvláště německých, jako se už uplatnily v starších jeho pracech, a v nich se osvědčují i všechny přednosti jeho vědecké zdatnosti. Vychází od zásad municipální ústavy římské a od vědomostí o vzniku a vývinu konsulárního zřízení v Italii a kloní se k názorům Karla Hegla proti Savignymu, že stará římská

municipia nebo civitates a jejich ústava zašla, ale na jejich troskách vznikly po některých stoletích osady městské, jež se osvobodily z vrchnostenské moci biskupů, markrabí a hrabat vlivem zřízení konsulárního »podle velikého vzoru Říma, na nějž upomínky mezi nimi oživly«, jako nové útvary z domácích prvků. Když pak podány jsou theorie o původu a vývoji radního zřízení městského ve Francii a Nizozemsku, při čemž se dává celkem souhlas mínění Arnošta Mayera, že ve vývoji středověkého zřízení městského ve Francii i v Německu účinkoval podle sebe obojí živel, římský i germánský, že se jako v Italii na některých místech, zejména na jihu, udržely zbytky starého zřízení municipálního ve formě desorganisovaných obcí městských, jež mohly přispěti společně s vlivy italskými a hlavně ovšem účinkem jiných novějších událostí a příčin k obnově a rozšíření ústavního života městského ve středověku, obrací se pozornost k původu a vývoji radního zřízení městského v Německu, odkudž vycházely přímé vlivy na utváření poměrů českých. Také tu uvádí Čelakovský různé názory badatelů, ale hodnotí je a líčí samostatně skutečný vývoj zřízení radního v důležitějších městech německých a také v rakouských a slezskolužických. Na konec pak shrnuje výsledky, podle nichž vývoj zřízení radního v Německu nedál se vesměs současně ani jednostejně, nýbrž vyskytuje se při něm značná rozmanitost, třebas spolupůsobily při něm společné obecné síly, směřující k politické a hospodářské emancipaci živlu městského, a ústava městská stala se institucí národně smíšenou. Bylať smíšeninou živlů z cizí ústavy konsulární a komunální, která vznikla na jihu a západu Evropy recepcí románské ústavy městské i živlů domácích, vrchnostenského neho dvorského systemu i ústavy kmetů, trhových osad, kupeckých gild a řemeslných cechů.

Maje takto zjednaný podklad, přistoupil Čelakovský k líčení původu a vývoje radního zřízení městského v Čechách a na Moravě. V článku tom sestavil nejprve přehled názorů o otázce, jakého je původu organisace municipální, jež byla se svolením panovníků zaváděna cizími kolonisty ve městech českomoravských ve století 13., a připojil své mínění, že povaha zřízení městského se nezměnila, když překročilo hranice českomoravské a když po cizím vzoru bylo na podhradích hradů zaváděno při přetvořování tržišť a osad trhových na města nebo bylo vyvoláváno v život v jiných příhodných střediscích, kde bylo možné těsnější společenské soužití rázu městského. Zdůrazňoval zvláště, že si uchovalo ráz instituce národně smíšené, románsko-germánské, ba do jisté míry mezinárodní. Byloť podle jeho přesvědčení složeno nejen z prvků přinesených cizími kolonisty, kteří přicházeli z jihozápadních a severních Němec, z Flander a zemí románských, nýbrž i z prvků domácích, jejichž představiteli byli domácí trhovci, zjednavší si před založením měst v trhových nebo polotrhových osadách zvláštní nějaké postavení. Tím se ovšem ústava městská stávala na půdě české

ústavem národně ještě smíšenějším, nežli tomu bylo v Němcích samých, ba nastával i asimilační proces starousedlého měšťanstva a vlivem práva zemského vyvinulo se pozvolna české právo a zřízení městské, jež ovšem toliko částečně bylo původu domácího, jevíc se býti také výtvorem národně smíšeným. Ale právo to vyniklo životností a způsobilostí k pokroku a nemálo přispělo k tomu, aby národ český udržel příslušné místo mezi vzdělanými národy.

S toho stanoviska přistoupil pak Čelakovský k tomu, aby nastínil vývoj radního zřízení hlavně svobodných měst královských v Čechách a na Moravě podle skupin právních, na něž se dělila. Nejprve musil obrátiti pozornost k Starému a Novému městu pražskému. Ale tu se stala jeho práce, která bude dovedena konečným sešitem »Povšechných českých dějin právních« k r. 1484 celkem výtahem rozsáhlé rozpravy uložené ve Sborníku příspěvků k dějinám města Prahy *»O vývoji středověkého zřízení radního v městech pražských«*. Rozdíl mezi nimi je především ten, že v studii ve »Sborníku« uveřejněné přihlíží se i k Menšímu městu pražskému a vypravování se děje v souvislosti s hlavními událostmi politickými jdouc do podrobností a zastavujíc se při důležitějších zjevech právních, aby jim dalo potřebné osvětlení. Ovšem i tento článek zůstal torsem, byv doveden autorem do r. 1502, do výpovědi krále Vladislava ve sporech mezi městy a stavy vyššími. Čelakovský chtěl jej ukončiti r. 1528, pracoval na něm až do prázdnin r. 1914, ale když se po letním odpočinku vracel k práci další, smrt nedala mu času. Rozděliv si látku na několik period — napsány jsou 1. doba přemyslovská, 2. doba lucemburská, 3. husitská (od srpna 1419 do přijetí Zikmunda za krále 23. září 1436), 4. doba pohusitská (do volby krále Jiřího 2. března 1458), 5. doba panování krále Jiřího (až do 22. března 1471), 6. prvá léta panování krále Vladislava (1471 až do smíru s městy pražskými r. 1484) a 7. neukončeně doba zápasů stavovských (1485—1517) — Čelakovský pojal úkol tak, že ze sběhu událostí vnějších, při jejichž líčení zabíhá leckdy až do přílišných podrobností, podává kolísavý poměr měst pražských ke králi a jeho úředníkům, zejména k podkomořímu a rychtáři městskému, pokud byl úředníkem královským. Vztahy ty se projevují ovšem především privilegiemi a způsoby obnov rad městských i jejích složením, a na těch projevech buduje se, kolísá i roste samospráva městská. Čelakovský přihlíží však i k vnitřním poměrům města, k počátkům samosprávy městské a jejím orgánům a k vzájemnému jejich vztahu a všímá si i všelikých právních institucí a řádů městských. Takové jakési exkursy jsou odstavce o t. zv. pražském právu Otakarovském domněle z r. 1269 nebo o t. zv. právech Soběslavských anebo o traktátu jednajícím o právech, svobodách, milostech, obdarováních a ustanoveních Nového města pražského, o Žídkově Správovně a j. Je vůbec zřejmo, že práce je výsledkem velikých vědomostí a rozhledu, bystrosti a bezpečného ovládání pramenů.

Čelakovský užil veškeré literatury, ale snesl si spolu hojný materiál pilným studiem knih právních, knih městských i pramenů vypravujících a listinných. Jestliže i pro události politické, jejichž líčení se pochopitelně stýká s pracemi předchozími, mohl upozorniti nebo do jiného světla postaviti leckterou podrobnost a určitěji objasniti její příčiny i účinky, tím spíše vyniká jeho obraz vnitřních poměrů městských. Je to první celkový pokus o vývoj radního zřízení měst pražských, jenž je vyplněn výtěžky novými a spolehlivými. Nehledíc k počátkům Starého města, řešení podané v otázce t. zv. genantů, objasnění poměru mezi soudem a radou městskou, přesuny jejich kompetence a významu, vzájemný poměr měst pražských, vnitřní složení měšťanstva a účast jeho v řízení obce, to vše jsou otázky poprvé tu v souvislosti propracované. Znalost právního stavu v zemích cizích přispěla, že mohl závěry přesněji formulovati, aniž se stalo, že by byl zaveden. Pouze v jedné věci, zdá se, analogie strhla jej příliš, když předpokládá, že činorodým živlem ve vývoji zřízení a samosprávy městské je neustále se sunoucí zápas mezi patriciátem a řemeslnictvem v měšťanstvu. Ta myšlenka, vyvolaná vzory v Německu, může býti snad platná do jisté míry v době předhusitské, v době skutečné existence patriciů v německém měšťanstvu, proti nimž se řemeslnictvo snažilo získati práv. Ale výměnou obyvatelstva ve válkách husitských ve prospěch národnosti české vzaly za své podklady pro tyto rozdíly a nebylo ani podmínek pro vznik patriciátu nového, který by stál ostře odlišen proti řemeslnictvu a jeho snahám. Co ještě postrádáme v této práci Čelakovského, je náležitý zřetel k hlavní hybné síle v městských dějinách, totiž k úsilí po rozmnožení svobod a samosprávy městské, jež mu mohla dáti v líčení pevnou linii. Ale jinak práce Čelakovského je důkazem jeho dobrých vlastností historika i důkladnosti právníka, a je litovati, že mu nebylo dopřáno, aby ji dovedl do konce.*)

Článek o radním zřízení měst českých a moravských v Povšechných českých dějinách právních měl býti dokončen tuším přehledem právních poměrů v Kutné Hoře, v Litoměřicích a v Menším městě pražském a posléze v městech moravských. Náhradou za to zbyly nám jednak články v Ottově slovníku naučném — Kutné Hoře v době předhusitské chtěl věnovati Čelakovský zvláštní monografii, ale v rukopise zanechal pouze zlomek, r. 1894 napsaný, který jedná o klášteru Sedleckém a jeho vztazích k půdě, zaujaté Kutnou Horou, i ke kostelům v Kutné Hoře, v Malíně a Pněvicích, a ten byl vydán v Rozpravách České akademie s názvem »*Klášter Sedlecký, jeho statky a práva v době před*

---

*) S pracemi o městském zřízení souvisejí články »*Traktát podkomořího Vaňka Valečovského proti panování kněžskému*« ve Zprávách král. čes. společnosti nauk 1881 a »*Pichmanovské paměti pelhřimovské z r. 1691*« v Pam. archaeolog. 1891.

válkami husitskými« (1915)*) — a stať v Časopise Matice moravské roč. XXIX. r. 1905 »O středověkém radním zřízení v královských městech moravských«. Tato práce objasňuje organisaci rad a vývoj jejich postavení v Brně, Jihlavě a Znojmě, stručněji v Uherském Hradišti, Jemnici, Ivančicích a Uherském Brodě a obrací se podrobným vylíčením k Olomouci, přidávajíc zprávy o Uničově, Litovli a Jevíčku. Posléze je připojen přehledný obraz radního zřízení moravských měst ve středověku a určuje se dvojí směr v jeho organisaci podle toho, působil-li kde vliv Magdeburku či Vídně. Ale v řádech těch nastávalo vyrovnávání, když se zástupcové obecní měnili i v stálé přísedící soudu městského, a když ve městech, kde se vedle nich udržovali kmeti, i ti byli členy rady městské. Rozšiřování samosprávy městské postupovalo podobně jako v zemích okolních. Patricijské živly dovedly používati sporů v zemi i peněžních nesnází panovníků k zabezpečení své oligarchie a šíření své »svobody« proti králi, ale zároveň se snažily, aby pokořily hnutí cechovní, jež se objevilo ve století 14. Kdežto v Čechách války husitské a události následující způsobily, že se ve městech během 15. století i drobné měšťanstvo a živel řemeslnický a tím i česká národnost dodělaly na delší dobu převahy, na Moravě se nepodařilo řemeslnictvu uplatniti, rady zůstávaly panstvím několika privilegovaných rodin a »v tom spočívá hlavní rozdíl vývoje městského stavu a zřízení na Moravě u porovnání s tímže vývojem v Čechách, vývoje, jehož následky po dnešní den jsou patrny.«

Zbývá vzpomenouti ještě několika posledních prací Čelakovského. Je to především »*Soupis rukopisů archivu města Prahy*« (1907), vzpomenutý už dříve, jímž zanechal pěknou památku po sobě přímo archivu, který byl spravoval. Již v mladých letech obíraje se výzkumem archivním všímal si pečlivě knih městských, a když, užívaje jich, poznal cenu jejich rovnou na nich samotných, mohl snadno přistoupiti k soupisu rukopisů archivu města Prahy s úmysly vyššími, než které bývají spojovány s inventáři archivními. Již dříve Čelakovský napsal článek »*M. Jan z Gelnhausenu a staré městské knihy jihlavské*« (Čas. Musea král. čes. 1898), jenž napovídá velké jeho poznatky v tom oboru, ale Soupis opravdu až překvapuje rázem svým a zpracováním úkolu. Ač se neopíral o studium knih městských v Německu, které už do té doby valně pokročilo, přece se stal u nás základem plodného studia knih městských, jako nejlepšího zdroje všeho práva městského, jako neobyčejně cenného pramene, jenž mluví nejen obsahem, nýbrž i formou, zařízením. V něm jsou naznačeny poprvé zásady, na př. o poměru knih soudních a radních, jež rozvedeny budou míti velký význam pro poznání vývoje městského zřízení českého. Čelakovský před-

*) Ve výroční zprávě král. čes. společ. nauk 1900 uveřejnil Čelakovský skizzu »*Ze starších dějin kláštera Sedleckého*«, která se stýká s touto knihou.

stihl tímto spisem dokonce i studium cizí, a na nemnohých stranách podal více, nežli znamenalo do té doby všechno předcházející studium knih městských u nás.

Praze je věnována ještě práce »*Hrad pražský a majetnická práva k němu do r. 1526*« (1906), napsaná Čelakovským na popud rady města Prahy a zároveň jako znalcem zvoleným sněmem království českého vedle Josefa Kalouska, Bohuše Riegra a Jos. Stupeckého k objasnění otázky nesprávného vkladu hradu pražského do nových knih pozemkových. V ní dokázal, že v době předhabsburské byla vlastníkem hradu pražského koruna česká, jež znamenala v čas obsazení trůnu hlavně důstojenství královské. »Práva koruny vykonával panující král jakožto nositel její a teprv po čas uprázdnění trůnu koruna mohla znamenati též stát, jehožto jménem přední úředník zemský, nejvyšší purkrabí pražský, držel hrad ve své moci pro budoucího krále, spravuje jej zámeckým hejtmanem sobě slibem dočasně zavázaným.« Ovšem právní poměr krále k hradu měl povahu spíše veřejnoprávní nežli soukromoprávní, a hrad v rukou královských jako residence panovníka měl zůstati vždy svobodný, nezcizitelný a nezastavitelný. Poslední pojednání Čelakovského byla instalační přednáška jako rektora české university »*O účasti právníků a stavů ze zemí českých na kodifikaci občanského práva rakouského*« (1912) a stať »*Organisace archivnictví v zemích neuherských*« (Věstník České akademie 1913 a samostatně). V první práci ukazuje se hluboká znalost auktorova právních pramenů a jejich vývoje do doby nové a přinášejí se cenné výtěžky projevující český podíl v zákonodárství rakouském. Druhá, kterou byl oprávněn napsati jako bývalý archivář a člen archivní rady ve Vídni, po vypsání dotavadních snah o organisaci archivnictví, vycházejících z centrální komise pro ochranu památek a její sekce archivní i z archivní rady r. 1894 zřízené, upozorňuje na novou organisaci archivní rady, právě provedenou, a na význam té reformy. Zároveň vzpomínaje českých poměrů a potřeb, zejména dlouholetého marného úsilí o zlepšení stavu desk zemských, pro něž se sám vytrvale a neúnavně namáhal, podává návrhy na prospěch archivnictví českého. Čelakovský byl z těch, kteří viděli v archivní radě půdu sice nám nepřátelskou, ale přece jen jediné místo, kde by bylo možno co získati pro povznesení našeho archivnictví, a pracoval na tom podkladě, snaže se odvrátiti nebo seslabiti ostří ustanovení proti nám namířených. A třeba přiznati, že se Čelakovský váhou své osobnosti a svého jména dovedl ve sboru tom uplatniti, třebas protivenství protičeské ovládalo jej úplně.

Čelakovský ještě pomýšlel na vydání »*Sněmovních a veřejných akt z doby Jagelovské*« (1500—1526), ale ač připravil mnoho materiálu, nedostal se k jeho uveřejnění. Dílo to jistě ceny veliké pro využití pramenů nových a dosud neznámých, za nimiž Čelakovský podnikal cesty i do ciziny, bude vydáno přece v Archivu českém, a to prací

prof. Dr. G. Friedricha, ovšem přehlédnuto a doplněno podle potřeby.
Rozsáhlá činnost Čelakovského, která ukazuje hlavní směr vybudovati základy pro konečné vypsání dějin stavu městského a práva městského v zemích českých, při čemž se Praze dostalo plné pozornosti, jako umožniti zpracování systému práva českého, vycházela z vytrvalé píle a oddanosti jeho, třebas se byl posléze vzdal naděje, že se mu podaří provésti všechno dílo docela. Pro svou práci od mladých let podnikal cesty po archivech domácích, nemohly-li mu býti archivalie poslány do archivu pražského, a stal se z nejlepších znalců našich archivů městských. Ale zajížděl i do ciziny, do Vídně, Mnichova, Vratislavě, Herrenhutu, Pešti, Inšpruka, r. 1899, zúčastniv se v srpnu sjezdu archeologického v Kyjevě, pracoval v museu Czartoryjských v Krakově, v bibliotéce Osolińských ve Lvově, v archivu jihozápadní Rusi v Kyjevě, v hlavním archivu jinostranných děl a v archivu justičním v Moskvě, v archivu jinostranných děl v Petrohradě, v hlavním archivu státním ve Varšavě. Roku 1900 maje účastenství na kongresu historiků, universit a míru v Paříži, studoval v tamních Archives nationales, r. 1903 zajel na sjezd historiků do Říma a r. 1905 do starých měst flanderských.

Úspěšné dílo zjednalo Čelakovskému vážnost a úctu, a jako jeho činnost úřední, veřejná i politická došla uznání, tak ani zásluhy vědecké nezůstaly bez povšimnutí. Byl čestný doktor carské university v Petrohradě, řádný člen České akademie a Král. čes. společnosti nauk, člen Institut de France a přespolní řádný člen akademie polské v Krakově, byl od roku 1887 konservátor Ústřední komise pro ochranu památek, pak člen a posléze místopředseda c. k. archivní rady ve Vídni, kurator Matice české, člen správního výboru Musea království českého, člen Historické komise zemské a předseda Historického spolku atd. Styky jeho s učenci cizími byly značné, dobrá zdání od něho byla vyžadována i z ciziny a práce jeho, třebas většinou psané jenom českým jazykem, došly povšimnutí a ohledu.

III.

V dějinách archivu hlav. města Prahy bude doba Čelakovského povždy pokládána za dobu práce a úspěchů. Všechny požadavky, které možno klásti na tento ústav, došly tehdy se zdarem vyplnění, a co zbylo snad vykonati, nemohlo býti provedeno pro nepřemožitelné překážky, ač se přičinění správce archivu neslo za jediným cílem, aby jeho stav byl co nejdokonalejší a význam jeho povznesen i trvale zajištěn. Již v letech Emlerových neztrácela se v pozadí činnost a horlivost Čelakovského, třebas příslovečná neúnavnost Emlerova a velikost jeho podniků byla stupněm těžko dostupným, již tehdy byly prokázány jeho schopnosti a uplatnily se jeho záměry. Práce Čelakov-

ského zanechala zřetelné stopy uvnitř archivu, projevila se i na venek. A jestliže vykonával s nevšední přesností a spolehlivostí úkoly úřední, jestliže jako za jeho předchůdců také za něho byl archiv střediskem plodné činnosti a byly s ním spojeny významné podniky vědecké, právem vzbudily pozornost výsledky vlastní jeho práce vědecké. Čelakovský měl porozumění a smysl pro to, co se chce a má chtíti od úředníka archivního, pochopil čestnost práce vědecké a oddal se jí plnou duší. Jestliže se Emler snažil o uskutečnění hlavních požadavků dějepisu našeho vydáním pramenů vypravujících a vydáním regest z materiálu listinného, Čelakovský si učinil cílem dějiny stavu městského a dějiny práva českého vůbec se zřetelem na právní poměry měst českých, první začínaje je systematicky a cílevědomě studovati. A i když posléze poznal, že život jednotlivce nestačí, aby k dílu cestu připravil i dílo vykonal, zanechal po sobě edice nejdůležitějších pramenů a řadu navzájem souvisejících monografií, na nichž budou moci budovati pracovníci další. A všechna ta práce, třebas poměry pražské nebyly vždycky přímo jejím předmětem, nesla se přece k tomu, aby byla objasněna samospráva i zvláštní postavení Prahy mezi městy českými, a hlavnímu městu českého království neváhal Čelakovský věnovati nejlepší své práce. Jednal tak v duchu pravidel, jež si byl vytýčil a jimiž spolu určil směr a cíl působnosti archivu města Prahy.

Činnost Čelakovského mohutněla časem získáváním vědomostí a zkušeností, vzrostla také, když se postavení jeho stalo v archivu samostatnějším a volnějším. Volnost a svoboda bývají pramenem činorodým, a Čelakovský v desíti letech samostatného vedení archivu města Prahy ukázal, že za příznivých poměrů lze mnoho vykonati a že záleží jen na tom, aby ten, kdo ústav řídí, měl s dostatek schopností a iniciativy. Čelakovský si položil dvě základní hesla pro správu archivu: *soustředění všech archivalií místních správních orgánů,* ať by dotud byly uloženy kdekoliv, a *nutnost, aby v archivu nebylo písemností nezinventovaných a nezkatalogisovaných.* Ty dvě věty byly vůdčí myšlenkou řízení archivu v jeho době a výsledky skutečnými došly potvrzení. Ovšem zásluha provedení nepřísluší jen Čelakovskému samému, nýbrž také té okolnosti, že měl adjunktem Dr. Teigeho. Uváží-li se ještě, jak Čelakovský od počátku plnil neobyčejně zdařilým způsobem povinnost, aby archivní úředník byl *odborným rádcem* úřadů městských i sborů samosprávných a obhájcem práv obce, jenž má kdykoliv dáti vědění i síly své do služeb jejích zájmů, jsou tím dány složky, které charakterisují dobu Čelakovského ve vývoji archivu města Prahy. To byly úkoly, jež považoval v úředním působení archivním za nejdůležitější a nikdy na ně nezapomínal, takže měly vliv a určovaly směr i jeho vědecké práci.

Je s podivením, že muž tolik obtížený břemeny činnosti politické a veřejné a postavení učitele universitního, jenž po řadu let musil

býti pro zlepšení existence spolupracovníkem denníku politického a žil v neustálých obavách o jediné krátkozraké oko, uchoval si trvalý zájem pro nehlučnou práci archivní a poctivé studium vědecké. Obojí se mu zdálo nerozlučně spojeno a obojí stránka byla posvěcena nadšenou a do poslední chvíle neutuchající láskou k národu. Prospěch národní byl Čelakovskému nejvyšším cílem, pro nějž by se byl všeho odřekl, a jím se řídil ve všem konání. Výchova, ruch politický a literární, v nějž byl záhy vkročil, útisk, potřeby a nedostatky národní utvrzovaly jej v přesvědčení, že by bylo hříchem, kdyby se kdo ze vzdělanců bránil úloze na něho kladené. Proto pracoval na poli politickém i osvětovém, proto zaměnil pokoj a ticho archivu i své pracovny v památné budově radnice staroměstské s vyhlídkou na rynk a kostel Týnský za hluk a shon života veřejného, nedbaje nepříjemností, jež mu z toho vznikaly v úřadě i v postavení universitním. A láska k národu to byla, jež dala směr i jeho badání dějepisnému. Všude, i v řádech a zařízeních původu cizího, jež utkvěly na půdě české, měl na mysli, aby určil účast českého ducha a myšlení v jejich vývoji a přispěl k vystižení vkladu, jejž byl národ český učinil do pokroku kultury lidské. Pozoruje neobyčejný význam, jejž měla samospráva městská v novějším rozvoji našem, pojal úmysl poznati a vylíčiti vynikající díl měst českých v duchovním i hmotném pokroku země a objasněním starých osudů, řádů a práv pomoci ještě k posílení vlivu a vážnosti jejich v nové době. A proto pohlížeje na Prahu jako na dílo velkolepého vzmachu vlastních našich sil, přilnul k ní láskou poctivého, oddaného vlastence a viděl v ní záruku budoucích našich úspěchů i konečného vítězství.

Čelakovský byl vzácný muž, který dovedl vyniknouti v několika oborech rozdílných. Ale právě mnohostrannost jeho zaměstnání, často nucená, byla příčinou, že dílo vědecké sice započal a přivedl ke krásným výsledkům, avšak nedokončil. Dílo jeho zůstalo torsem, ač na to Čelakovský sám dlouho nepomyslil, první základy stavby, třebas projevují rys geniality, nedošly dovršení. Než i tak, co vykonal ve vědě ve spojení s činností archivní, i když se nebéřou v úvahu jiné stránky práce, je velký čin neobyčejných vlastností. Čelakovský je zajisté zakladatel a tvůrce naší moderní právní historie. Ale v tom nezáleží všechna pozůstalost Čelakovského, která zasluhuje, aby byla oceňována. Čelakovský razil nové dráhy, ukazoval nové směry, a i v tom, co zamýšlel a vyplniti nemohl, je bohatý odkaz práci budoucí. A odkąz ten má význam nejen pro náš dějepis vůbec, nýbrž zvláště také pro úkoly archivu města Prahy.

Zásady, jimiž se Čelakovský řídil při činnosti v archivu, ponechal dědictvím především svým nástupcům. Proto bude jejich povinností, aby je měli na paměti a snažili se o pokračování v těch snahách a o jejich dovršení. K tomu ovšem musí přinésti nejlepší své síly a

opravdovou vůli, neboť právě vzor jim daný bude vždy přísným měřítkem. Vedle Erbena, Emlera stojí Čelakovský, jenž sám přejal archiv z rukou předchůdců, aby jej jednou opustil s vědomím, že nezmařil, co mu bylo svěřeno, nýbrž povznesl a zdokonalil. Ale nejen pro vlastní povolání archivní, důležité ovšem rovněž pro české dějepisectví, zanechal Čelakovský po sobě směrnici, nýbrž i pro ty nároky, které se na úředníky archivní nadto kladou a právem mají klásti. Jsou to úkoly vědecké, v nichž snad nutno přinášeti i oběti, ale v nichž nejlépe lze osvědčiti schopnosti a vědomosti. Praha, hlavní město českého státu, první mezi městy našimi, její zisk a potřeby s ohledem na povšechný vývoj stavu městského u nás a jeho práva, to je cíl důstojný archivu města Prahy, cíl, který jistě nerozlučně splývá s poslední metou našeho konání — s prospěchem národa.

Od archivu města Prahy nemůže býti zajisté žádáno, aby uskutečnil Čelakovským neprovedená díla synthetická. Schopnosti a sklony dějepisci není lze diktovati a soustavnou práci historiografickou nemožno spojovati s povinnostmi úředními. Ale dříve, nežli se najde vyvolený pracovník, jenž by byl s to, aby se ujal lákavého a důležitého vypsání dějin stavu městského v plné jejich šíři — je otázka, kdy to bude možno — může archiv dál pokračovati cestami, kterými se Čelakovský ubíral, a je v tom vlastně naléhavě volán k činnosti. Vydávání pramenů práva městského a studie monografické budou z předních úkolů našeho dějepisu i právní historie, a těm, kteří jsou přímo u pramenů a jsou zavázáni k práci vědecké, lze určiti směr, jenž je dán ostatně i jejich působištěm.

V dobách nového života a plodného ruchu, jež s nadějí očekáváme po překonání prvních obtíží v obnovém našem státě, jistě se ujmou mladí pracovníci s opravdovou láskou a horlivostí úkolu čestného, aby dokonali monumentální »*Sbírku pramenů práva městského*« podle plánu Čelakovského. Ten plán bude možno ještě rozšířiti, a to territoriálně s ohledem na prameny a města moravská, slezská, avšak i slovenská, i druhově, přihlédnutím ke skupinám pramenným, na něž Čelakovský byl sice poukázal, ale v žádné oddělení nepřijal, pomýšleje možná na jejich sbírku samostatnou. Jsou to v první řadě knihy městské, pro jejichž výzkum Čelakovský sám učinil významný krok, a jež se vzhledem k rostoucímu zájmu v cizině i u nás musí státi předmětem intensivního badání. Práce vydavatelská se pak zároveň uplatní v produkci monografické, dávajíc jí podněty a směr. Čelakovský bude výsledky svými východiskem, od něhož se bude možno bráti dále a budovati podle programu jím šťastně stanoveného. Čím plodnější a čilejší bude tato práce speciální, tím rychleji a dříve bude možno dojíti cíle, jehož Čelakovský nedošel. Nová práce Kaprasova o českých dějinách právních zajisté znamená krok ku předu, shrnujíc všechno dosavadní vědění na základě literatury, pokud jde o dějiny právních poměrů,

právnictví a dějiny zřízení státního, nemohly-li však ani tu všechny oddíly býti stejnoměrně zpracovány pro nedostatek studia předchozího — z nich právě vysvítá, co je ještě naléhavostí nedotčených a nevyřešených — tím méně mohl býti obrácen zřetel na ostatní složky právní, zvláště na obor práva soukromého. Odtud může vyjíti konečně také popud, aby se jednotlivým našim městům dostalo vědeckých monografií přihlížejících k městskému zřízení a k poměrům vnitřním vůbec, a dějepis náš může čerpati povzbuzení a získati důležité výsledky.

Archiv hlav. města Prahy v tomto ruchu, jenž snad není daleký, může míti obzvláštní význam a v něm by se mohlo soustřediti jeho vedení. Je archiv městský u nás největší, je ústav hlavního města státu a s jeho jménem »spojeny jsou nerozlučně nejvýznamnější okamžiky v dějinách naší vlasti, v jeho letopisech zapsány jsou zároveň sláva, úpadek i znovuzrození národa našeho.« Chová neobyčejné poklady pramenů, vpravdě nepřeberné, na nichž možno poznati všechen obsah práva pražského platného pro velké části země a nabyvšího posléze i plné převahy. Má instrukcí nařízeno připravovati diplomatář města, kterým by se vykonal veliký kus přípravných prací k dějepisu Prahy i země české vůbec, a je zavázán přispívati k objasňování minulosti města, jehož je ústavem, i má knihovnu, která v bohatosti své přihlíží především k literatuře a pramenům dějin měst našich a stavu městského a může býti doplňována i s ohledem na analogické zjevy ciziny. Má posléze i »*Sborník příspěvků k dějinám města Prahy*«, jejž Čelakovský založil a prvním svazkem určil jeho program a úroveň. V něm měly býti uveřejňovány ucelené monografie platně obohacující naše vědomosti o minulosti Prahy jako hlavního města a vůdkyně stavu městského, ne tříšť nevýznamných a chudých výpisů a pouhých parafrasí podřadných pramenů ani náhodné edice materiálu mimoděk přišlého pod ruku, která se jich uchopí z nemohoucnosti provésti co dokonalejšího. Právě o tento Sborník mohl by se archiv ve své vůdčí a organisační úloze opříti, a proto neměl by býti určen pouze pro práce výhradně se vztahující ku Praze, ač by jí, jejím událostem, institucím a osobám byla věnována přední pozornost, nýbrž musilo by v něm býti otevřeno místo rozpravám z dějin měst českých vůbec a srovnávacím studiím o zřízení a právu městském i o dějinách stavu městského. I k přetiskování menších pramenů mohlo by tu dojíti, jestliže by skutečným významem toho zasluhovaly a byly význačnou památkou, která by nemohla čekati, až jednou bude pojata v edici soustavnou. Ovšem nesmělo by to býti vydání bezduché a prázdné, nýbrž vyhovující všem požadavkům vědeckým. Tím vším by se uskutečnil kus žádoucí organisace naší práce dějepisné a připravovalo by se nejen dokonání díla Čelakovského, nýbrž upravovala by se cesta i budoucímu pokračovateli Tomkovu.

To vše chtěl Čelakovský sám a naznačil to rázem, jejž dovedl dáti

prvnímu svazku »Sborníku«, číně z něho i přísné měřítko pro práci další. Žel, roztištěné následující svazky pod mírnou rukou redaktorskou klesly ve své úrovni, přinášejíce některé bezcenné příspěvky, které jsou dokladem nedostatku auktorova smyslu pro zodpovědnost. Proto bude třeba, aby konečně byl ujasněn a vymezen program »Sborníku«, a redaktor v duchu jeho musí míti na paměti plnou vážnost publikace i jejího účelu, cíl archivu a jeho činnosti. Stane-li se »Sborník« za příznivějších okolností prostředkem, aby bylo dosaženo naznačeného záměru, a seskupí-li se kolem něho pracovníci v oboru dějin hlavního města i v oboru dějin práva a zřízení měst českých, zjedná si archiv města Prahy nepopíratelné zásluhy a utvrdí si navždy místo, které mu v dějepisném našem badání náleží.

Archiv města Prahy dovede se zajisté uplatniti jako úřad obce a magistrátu města Prahy, a lze přiznati, že cena jeho je uznávána a že názor jeho je vyžadován ve všech otázkách povahy historické a historicko-právní, ač zasahá i do záležitostí úřadování běžného. Nic se nezměnilo od dob Čelakovského, naopak intensivní činnost na všech stranách způsobila snad i vzestup jeho agendy. Ale stejně jeho poslání vědecké, založené na starých tradicích, nesmí býti přezíráno, a bylo by velké důležitosti, kdyby bylo podporou obce města Prahy v pravý směr přivedeno. Obojí složka v působení archivním je nerozlučně spjata, jedna podmiňuje druhou, jedna napomáhá druhé. A jde nejen o vlastní vědeckou produkci archivní, nýbrž i o podporování práce jiných — usiluje-li archiv městský o soustředění městských archivalií pražských, stará-li se o jejich zkatalogisování a rozepsání jejich obsahu, je v tom prospěch pro potřeby vědecké, jako vědecké badání archivní dává záruku spolehlivosti a zdaru činnosti úřední. Čelakovský se nevyslovil určitěji literárně o těchto otázkách, ale instrukce archivní, jím sepsaná, i vlastní jeho postup nasvědčují, co si lze vybrati za poučení pro další vývoj archivu.

Z toho, co Čelakovskému tkvělo na mysli, zbývá mnoho vykonati. Uplynula řada let, co odešel z úředního působení, ale doba nebyla příznivá a světová válka přervala na dlouhá léta přirozený vývoj ve všech oborech. Ale právě proto nesmí se zapomínati nejen toho, čeho Čelakovský došel, nýbrž ani jeho přání, jež chtěl provésti, a jak jen se upraví nové poměry, bude třeba pilné a vytrvalé práce, aby archiv města Prahy dobudován byl v instituci, která by byla vypravením, bohatstvím a spořádáním archivalií i svou vyhráněnou činností chloubou obce pražské a spolehlivou oporou naší historiografie.

Čelakovský v sobě jako archiváři města Prahy shrnoval vlastnosti vzorného úřadníka i vynikajícího učence. Pro to vše, co vykonal v tom působení, i když se nehledí k zvláštním zásluhám učitele universitního, vážného činitele politického, příznivce našeho školství a našich menšin, a pro to, v čem se jevilo jeho jednání jako člověka dobrého,

bude památka jeho trvalá. Archiv hlav. města Prahy bude míti díl v jejím uctívání, bude-li pracovati v jeho smyslu a duchu, ujme-li se jeho dědictví a přispěje k dokonání díla jím započatého, ale nedokončeného přes všechno ušlechtilé snažení. Měl dobrého archiváře, a je mu tím povinen . . .

OBSAH: